

THE
SIDDHĀNTA KAUMUDI
OF
BHATTOJI DIKSHITA,
EDITED AND TRANSLATED INTO ENGLISH
BY
ŚRĪŚA CHANDRA VASU, B. A.
VOL. II. PART I. *(3435)*

(VERBS.)

All rights reserved.

PUBLISHED BY
THE PANINI OFFICE, BHUVANESHWARI ASHRAM,
38-40 BAHADURGANJ, ALLAHABAD.

—
ALLAHABAD: PRINTED AT THE MEDICAL HALL PRESS, BRANCH.
—

1906

FOREWORD.

This part contains conjugations of all the roots given in the Dhātupītha. Westergard's well known work on the Sanskrit roots has been followed in the arrangement of the roots. All the conjugational forms given in the Madhaviya Dhātuvṛitti have been incorporated in this part. Notes, explanations and commentaries have been added from various other sources. The chapters on verbs constitute the most difficult portions of Sanskrit grammar. No pains have been spared to make the conjugations of the roots as intelligible as possible.

३४२५

THE

SIDDHANTA KAUMUDI.

UTTARARDHA.

VOLUME II.

॥ व्याकरणसिद्धान्तकौमुदी ॥

श्रीप्रार्थनीचक्रेरुपैर्वैष्णविभिरहर्दिवत् ।
तोऽप्स्तवनादोऽप्स्तवो विभुविष्वतेतरात् ॥
द्वयैर्वै विविदासुर्वैर्वृत्तात्प्रायवत्तिंषः ।
मत्प्रवा वाच क्षव्यस्ते तृतीयाच्छावगोचराः ॥

SALUTATION.

1. The All-pervading is supremely glorious and though without attributes is constantly being praised, day by day, by the Great Seers, illustrious with the attributes of Vaidic Studentship and Worthiness, and who possess all praiseworthy qualities.
2. In the First Half have been treated the affixes which occur in the Fourth and the Fifth Adhyāyas of Pāṇini. Now are being taught the affixes that occur in the third Adhyāya.

NOTE:—The word Śrautrārhanī chanaih is Instrumental plural of the compound word Śrautra plus ārhantī with the affix chanap. Śrautra is derived from Śrotriya by adding the affix अत् (V. 1. 130, S. 1795) : and अ is elided by the Vārtika thereunder. The word means “the condition of a Śrotriya or Vaidic Student.” The word Ārhantī is derived from arhat, see V. 1. 124. S. 1788. The affix chanap is added by V. 2. 26, S. 1827. Toshṭhūyamānah is derived from the Intensive form of the verb stu “to praise.” Vijayate tarām is formed by adding the affixes tarap by V. 3. 57, S. 2005, and अm by V. 4. 11, S. 2004. This is an exceptional use of adding the comparative-degree-forming affix tarap after a declined verb like vijayate. See V. 3. 56, S. 2002. The verse is an illustration of the employment of the curious affixes taught before.

उत्तमाभू अनुभवित्वा द्वितीय ।
उत्तमाभू के बोधक उत्तमाभूराम् ॥

अथ तिहन्तम्बादिप्रकरणम् ।

तथादै दद्य लकाराः मदार्थस्ते । लद् । लिद् । लुद् । लद् । लेद् । लोद् । लह् ।
लिह् । लुह् । लह् । एष प्रक्षमो लकारदण्डो लकारगोपरः ।

CHAPTER I.

The Conjugation of Bhū Class Roots.

First we shall enumerate the ten Moods. They are as follow :—

लद्	Present.
लिद्	Perfect or 2nd Preterite.
लुद्	First Future.
लह्	Second Future.
लेद्	Vaidic Subjunctive.
लोद्	Imperative.
लद्	Imperfect or 1st Preterite.
लिह्	Potential.
लुह्	Aorist or 3rd Preterite.
लह्	Conditional.

Of these the fifth, i. e., लेद् is found only in the Vedas.

२१५१ । वर्तमाने लद् । १ । २ । १२५ ।

वर्तमानप्रियाहृसेवदि लेद् लाद् । जातिविदौ ।

2151. The affix लद् comes after a verb when denoting a present action.

Of the affix लद् the letters ल and द् are indicatory, leaving only ल. This is replaced by other affixes as shown below :—

NOTE :—The word वर्तमान means that which is begun and which has not yet come to an end. The action denoted by a verb in the present tense is yet continuing and has not stopped. As वर्तति 'he is cooking'; वर्तति 'he is reading'. So also whatever is constant, regular, uniform, is represented by the Present Indefinite. As लिहति वर्ततः: 'the mountains stand'; वर्तति वरः: 'the rivers flow.'

२१५२ । वा: वर्तति च भावे वात्सर्वतेऽः । १ । २ । १५ ।

वर्तातः वर्ततेऽः वर्तति वर्तति च वर्ततेऽः वर्तति वर्तति च ।

2153. The tense-affixes called 'la' are used in denoting the object and the agent in the case of Transitive verbs; and after intransitive verbs, they denote the action as well as the agent.

NOTE:—The term ला means the ten affixes known as स्त्रा, विस्त्रा, &c.; ला is the common element of them all; and these affixes, when stripped of all indicative letters, leave behind only the letter ला which is thus the common name for them all. The ला in the sūtra, is the nominative plural of ला; By the word ला in the sūtra, we draw in the word वार्ता or 'agent' from the sūtra III. 4. 68 into this. The force of these tense-affixes, when placed after transitive verbs is to denote the object and the agent; and when placed after intransitive verbs, is to denote either 'action' (वार्ता) or it may denote the 'agent.'

The verb itself denotes the action; to be or to do, generally; or to be or to do, in a particular manner. In the active voice, the affix marks the agent; in the passive voice of a transitive verb, it marks the object; but in the passive form of an intransitive verb, the action itself. Thus वार्ता हाते

'the village is gone to by Devadatta'; here ला of वार्ता denotes the object and is in passive construction. वार्ता हाते हैवदत्तः 'Devadatta goes to the village'; here the affix ला of वार्ता denotes the agent, and the sentence is in active construction. The verb वार्ता being a transitive verb, can take both the active and passive constructions or, to use the Sanskrit technical phraseology, the tense-affixes, after transitive verbs, denote the agent and the object. They do not generally denote वार्ता or action after transitive verbs, that is, transitive verbs are not used impersonally. Let us now give examples of Intransitive verbs; वार्ता हैवदत्तः 'it is seated by Dovadatta'; the verb वार्ता here denotes merely वार्ता or 'action'. In other words, we may call this an impersonal construction. वार्ता हैवदत्तः 'Devadatta sits'; here the verb वार्ता denotes the agent or is in the active voice.

Professor Bohtlingk translates the sūtra thus:—"A finite verb expresses the agent as well as the object; but the Intransitive verbs denote, in addition to that, the Impersonal idea of the action." The word वार्ता means action considered in the abstract.

२१५३ : वस्य । ३ : ४ : ८० :

अपिकर्त्तव्यः ।

2153. In the place of 'la' will be substituted the affixes which we shall announce hereafter.

NOTE:—This sūtra consists of one word वार्ता meaning 'of ला'. It is an adhortative sūtra. The word वार्ता is the genitive singular of ला, the ला ला being for

the sake of pronunciation. The व् means the ten affixes: व् present, विष् perfect, वृष् first future, वृष् second future, वृष् imperative वृष् Vaidic subjunctive, वृष् imperfect, विष् potential and benedictive, वृष् aorist, वृष् conditional. Six of these tenses have indicatory ए, and four have indicatory इ!

Professor Bohtlingk translates this sūtra thus:—In the following sūtras the word वस्त्र should be supplied to complete the sense, i. e., the phrase ‘in the place of all those endings which are known as the Personal endings of various tenses and moods, and are known in their totality as व्’!

२१४३। विष्मितिपृथक्यमिवस्त्रातंभवावायांविष्मित्वहिमहि॒ ॥ १ ४ १०१ ॥

विष्मित्वावायाः स्तः ।

2154. The following are the eighteen substitutes of ‘la’ :—‘tip’, ‘tas’, ‘jhi’; ‘sip’, ‘thas’, ‘tha’; ‘mip’, ‘vas’, ‘mas’; ‘ta’, ‘ātām’, ‘jha’; ‘thās’, ‘ātām’, ‘dhvam’; ‘i॒’, ‘vahi’, ‘mahi॒’.

NOTE:—These are the well-known Conjugational-affixes, called also Personal endings, and are ordained generally after all the ten tenses.

२१४४। लः परस्मैपदम् । १ ४ १०८ ।

लादेयः परस्मैपदरुणः रुः ।

2155. The substitutes of लः are called parasmaipada.

NOTE:—The word लः is in the genitive case, and means ‘of लः’. The word लादेय ‘substitutes’ must be supplied to complete the sense.

२१४५। तङ्गावात्मनेरदम् । १ ४ १०० ।

तङ्ग प्रत्याहारः भावङ्कामवौ चैतत्तंका रुः । अ॒र्थात्तापावदः ।

2156. The nine affixes comprised under the Pratyāhāra tan and the two ending in ा (Śinach and Kānach), which are substitutes of लः are called Atmanepada.

NOTE:—This debars the previous designation of Parasmaipada. The result is that the first nine substitutes are Parasmaipada and the last nine Atmanepada.

Then arises the question, what roots should be conjugated in the Parasmaipada and what in the Atmanepada. The following sūtras, answer the question.

२१४६। अशुदास्तिन आत्मनेष्वदम् । १ ४ १ १२ ।

अशुदासेव उपदेशै यो छित्तदग्नाप्त भावोऽप्येव रुपाय भावमेष्वद भावः ।

2157. After a root which has an indicatory anudītta vowel (anudattet) or an indicatory अ॒ (ñit) in the Dhātupāṭha, the affixes are those of the Atmanepada. शीर्षदनुषातः । १२५०।

२१५८ । रात्रित्रिः कर्त्तव्ये त्रिग्रहते । १ । ३ । ८२ ।

कर्त्तव्ये विवरण चासीरात्मेष्व चास्त्वर्त्तव्यानि त्रिग्रहते ।

2158. After the verb marked with a svarita, (svaritet) or which has an indicatory अ॒ (ñit) in the Dhātupāṭha, the terminations of the Atmanepada are employed, when the fruit of the action accrues to the agent. अप्युत्तमः शोक्तः । १२५१।

Note:—The word त्रिग्रहते is a compound, meaning 'fruit of the action.' When the principal object, for the sake of which, the action is begun, is sought for the agent indicated by the verb, then the Atmanepada is used after verbs having an indicatory अ॒ or a svarita accent. As वृत्ते 'he sacrifices for himself' वृत्ते 'he cooks for himself.' Here the verbs वृत्ते and वृत्ते have a svarita accent in the Dhātupāṭha, and therefore they take the Atmanepada terminations.

Similarly त्रुते 'he presses the soma-juice,' त्रुते 'he does.' Here the verbs त्रुते and त्रुते have an indicatory अ॒.

In all the above cases, the principal object of the action such as getting saved by performance of sacrifice, eating of food, &c., is sought for the agent. That is to say, he sacrifices in order that he himself may attain salvation, he cooks in order that he himself may eat, &c.

२१५९ । शेषात्कर्त्ति परस्तैवद्य । १ । ३ । ८३ ।

आत्मेष्वद्विभित्तिशाद्वायेः कर्त्ति परस्तैवद्य ल्लात् ।

2159. • After the rest, i. e., after all those verbs not falling under any one of the previous provisions, the terminations of the Parasmaipada are employed, in marking the agent (i. e., in the active voice).

Note:—The rules of Atmanepada have been declared in the 66 sūtras, 12-77 of the third Chapter of the First Book of Aśṭādhyāyi. The terminations of the Parasmaipada, which are the general verbal terminations, will come everywhere else, that is to say, where its operation is not debarred by any one of the above-mentioned aphorisms. The present sūtra declares this universal rule. The word शेषा or the rest, means that which is the residue of the application of all the previous restrictive rules.

२१६० । तिहसीति चीति प्रथमपदमेवात्मा । १ । ४ । १०१ ।

तिह समयोः प्रवर्तेत्पदमित्याः प्राप्तादेवत्पर्वताः स्युः ।

2160. The three triads, in both the sets, Parasmaipada and Atmananepada, of conjugational affixes (comprised under the general name *tin*) are called, in order, Lowest (3rd person), the Middle (2nd person), and the Highest (1st person).

NOTE:—Of the 18 conjugational affixes, above given; 9 are Parasmaipadi and 9 are Atmananepadi. Each of these two classes is subdivided into three sets, according to person.

२१६१ । तात्प्रवेकवचनद्विवचनशुद्धवचनाग्नेतायः । १ । ४ । १०२ ।

तात्प्रवेकवचनद्विवचनाति तिहसीति चीति प्रवर्तेत्पदमेवात्मादिवत्तात्प्रवेकवचनाग्नेतायः स्युः ।

2161. These three triads, of conjugational affixes, which have received the name of Lowest, &c., are called (as regard the three expressions in each triad) severally “the expression for one” (singular), “the expression for two” (dual), and “the expression for many” (plural).

NOTE:—Of the six triads thus formed, each is divided according to number into three classes, viz., singular, dual, and plural.

२१६२ । तुम्हयुपदे वामानार्थिकरते स्वानित्यपि प्रथमः । १ । ४ । १०३ ।

तिह वाम्यकात्पदमाचिति तुम्हयि प्रत्यभावेऽप्यत्पदाने च चर्यमः स्वातः ।

2162. When the pronoun *yushmad*, “thou” understood, and also when the same expressed, is the attendant word in agreement with the verb, then there is the verbal termination called the Middle (2nd person).

NOTE:—This defines the 2nd person of conjugational affixes. As तू चर्य तुम्ही कौन्ही पदे भवते हत्तम वाम्यम् । १ । ४ । १०४ ।
thou cookest or प्रवचिः तुम्हं चर्य or प्रवचिः तुम्हां चर्य तुम्हाने च चर्यमः स्वातः
कौन्हावैस्व चर्यमः स्वातः ।

२१६३ । प्राप्ते च नामोपदे भवते हत्तम वाम्यम् । १ । ४ । १०५ ।

प्रथमात्प्रवर्त्य वस्त चाहीत्पदमित्यात्प्रवर्त्य चति चर्यमः स्वात्प्रतिहाते भवतामे भवते हत्तमः स्वात्प्रवर्त्य वाम्यमः स्वातः ।

2163. When joke is implied with reference to an action, the verb denoting it is used in the 2nd person; provided that the word ‘*manya*’ to think’ is the attendant word (*upapada*) of such verb, and of the

verb *manyā* itself, the affix must be of the 1st person and singular number.

२१६३ । अस्मद्युतमः । १ । ४ । १०० ।

स्वात्मद्युतमः स्वात् ।

2164. When the pronoun *asmad* "I," understood, and also when expressed, is the attendant word in agreement with the verb, then there is the verbal termination called Highest or the 1st person.

NOTE:—This is clear. As एहि पचाति "I cook," or merely पचाति; आपां पचातः; or merely पचातः.

२१६४ । ऐहे प्रथमः । १ । ४ । १०१ ।

पञ्चमोत्तमदीर्घविवेष प्रथमः स्वात् । 'हूँ । पचाताम्' अर्थात्तदार्थं हूँ ति इति रिति ।

2165. In the other cases, namely, where, "thou" or "I" are not the attendant words in agreement with the verb, there is the verbal termination called the lowest (or 3rd person).

NOTE:—As पचति he cooks, पचतः they two cook. पचन्ति they cook. Now we take up the conjugation of the verb हूँ "to be" when the agent is meant, i. e., in the Active Voice. Thus हूँ+तित् ॥

Now apply the following rules:—

२१६५ । तित्तित्तदार्थपातुकम् । १ । ४ । १११ ।

तितः तित्तद चात्यविकारोत्ता इत्यत्तेषाः एषः ।

2166. All personal endings (III. 4. 78, S. 2154) and all affixes with an indicatory 'ए' are called 'sārvadhātuka.'

NOTE:—Of course, this applies to the affixes which have been already treated before, namely, the affixes which relate to verbal roots and not to *Taddhita* affixes, &c. Thus, रसिति, रोदिति, पचनातः, पचनातः; तित् and आर्तित् are exceptions. [एवं १०१(७४) १०२(७५) (७४)१०२]

२१६६ । अर्तिति एष । १ । १ । ४८ ।

अर्तेष्व चार्यपातुते एवं चारिः एव्यात् पचातिति । अर्तः अर्तातः, अर्तः अर्तेष्व अर्ती ॥ १०२ ॥

2167. The affix हूँ comes after a root, when a चार्यपातुत follows signifying the agent.

NOTE:—In active voice, हूँ is employed in the conjugational tenses. This affix, which is technically called a fewer, comes after roots of the य class and after compound roots formed by एवं &c. (III. 1. 38). The indicatory ए makes

it is वार्यधातुक affix by III. 4. 113, S. 2166, tho ए indicates that the vowel has *anudātta* accent (III. 1. 4. S. 3709). As शू+ष्टु+तिष् The शू and ष्टु are indicatory, the roal affix is तिष्.

२१६८ । वार्यधातुकार्थधातुकयोः । १ । १ । १४ ।

अवयोः परदेवस्त्रिलक्ष्माकृप्त्युक्तःस्याद् । अवादेयः । भवति । भवतः ।

2168. The Guṇa is substituted for the final शू (० उ, ऊ, ऊ) vowel of a stem before the affixes called sārvadhātuka and Ārdhādhātuka (III. 4. 113, S. 2166, &c.)

NOTE :—Thus शू+तिष्=शू+ष्टु+तिष्=शू+आ+ति=भी+आ+ति=भवति Similarly शू+त्वृ=भवतः ॥ The word शू is read in the sūtra, from I. १ः ३, S. 34.

In forming the 3rd Pers. Pl. शू+ति, the following rule applies :—

२१६९ । भौतित्वातः । १ । १ । १ ।

मत्स्यावदवल्लभ चक्ष्याद्यादेयः स्याद् । 'अतो तुष्टे' (१५) । भवति । भवति । भवतः । भवतः ।

2169. आवृत् is substituted for the आ of an affix.

NOTE :—Therefore शू+ति=शू+आन्ति=शू+ष्टु+आन्ति=भवान्ति ॥

Similarly भवति, भवतः, भवतः ॥

In forming the 1st Pers. Sing. शू+ष्टु+तिष्=भी+आ+ति=भू+आ+ति ॥ Here the following rule applies :—

२१७० । अतो दीर्घी यज्ञि । १०८ । १०९ ।

अतोऽप्त्युप्त्य दीर्घः स्यादपादौ वार्यधातु के परे । भवानि । भवावः । भवातः । वा भवति । तो भवतः । ते भवन्ति । एवं भवति तुष्टां भवतः । शूर्यं भवतः । ज्ञाई भवानि । ज्ञावां भवावः । वर्यं भवातः ।

इह नन्द ज्ञावर्त्त भोवृ वा इति तुष्टः बोडतितिभिः । इतमेत वा नन्दे ज्ञावर्त्त भोवृ देवे । भोवृ यज्ञे भोवृ ते । भोवृ यावहे । भोवृ यावहे । भवते । ज्ञावृष्टे । इत्यादिर्वर्तः । 'तुष्टमनसूपदे' (भ१५) और्यादपुष्टवर्त्ते तेमेह न । एतु भवान्त्वाते ज्ञावर्त्त भोवृ वा इति तुष्टः बोडतितिभिः । 'भावे' तिष् । वार्यधातुके ना शूर्य । एवं भवति ज्ञावर्त्त भोवृ वा इति तुष्टः बोडतितिभिरित्यादि ।

2170. The long आ is substituted for the final ए of a Tense-stem, before a Sārvadhātuka affix beginning with शू or ष्टु (lit. a consonant of आ व्रत्याधारा.)

NOTE :—Thus भव+ति=भवानि ॥ Similarly भवावः, and भवातः ॥

Thus the whole conjugation is :—

एवृ Present Tense.

	Singular.	Dual.	Plural.
1st Person ...	एवृ भवानि	आर्य भवावः	एवृ भवातः
	I become	We two become	We become

2nd Person ...	तू भवति	तुवा भवतः;	तुर्व भवतः
	Thou becomest	You two become	You become.
3rd Person ...	व भवति	त्री भवतः;	त्रे भवन्ति
	He becomes	They two become	They become.

We have already mentioned in sūtra I. 4. 106, S. 2163, that in joke, the 1st Person, may be used with the force of 2nd Person. Thus यहि मन्त्रे जोरमें भोजयते, युक्तः क्षेत्रदिविभिः “Come here, thou thinkest “I shall take food”; but it is eaten already by the guest.” Here मन्त्रे “I think” means मन्त्रे हैं “thou thinkest” and जोरमें “thou shalt eat” is equal to “भोजये” “I shall eat.”

Similarly in the other examples given above.

In the above sūtra I. 4. 106, S. 2163, the phrase यज्ञस्ति, &c., is understood from the previous sūtra. Therefore, when the verb is not in the 2nd person, this construction is not allowed, even though joke be meant. As एतु चक्रान् चक्रसे जीवनं भोवते &c. "Come respected Sir! (jocularly), your honor thinks "I shall eat rice." &c.

" Why do we say "in joke"? The proper person should be used, when simple assertion is intended. Thus એવિ જગત્યે કોરને પોરને એવિ ખૂબાં કોરતાનિઃ : " Come, thou thinkest "I shall eat rice"—but it has been eaten by the guest."

Note :—This corresponds with the Direct and Indirect narration of the English Grammar. Sanskrit does not admit of Indirect narration, except in the above examples.

Now we take up the विद्। Thus ग + विद् = The force of विद् is to denote the Past time, as shown in the following.

२१०१। रसोहे लिट । ११२। ११५। अनुवादकल्पना १८३४। (३१०१)८६, शत्रुघ्नीप्रसंग
शुद्धिति विषयक। अनुवादकल्पना १८३४। (३१०१)८७, शत्रुघ्नीप्रसंग।

2171. •The affix **နေ့** comes after a verb, in the sense of the past, before the commencement of the current day, and unperceived by the narrator.

Note—The word अपेक्षा 'unperceived' qualifies the words यत् 'past' and अवसरम् 'non-current day' understood in this aphorism.

This *fug* is replaced by *fry* &c. Are those affixes Sārvadhātuka or Ar-dhadhātuka. By the general rule III. 4. 113, S. 2186, they would have been Sārvadhātuka, but for the following sūtra.

२०८। विष्णु ४। १। ४। ९९६।

सिंहार्दीक्षिणार्थपात्राकर्मच एव स्वाधृतु शार्वभाष्यकर्मचः । वै च स्वाधृतो न ।

2172. The personal endings of the Perfect are also called 'Ardha-dhātuka.'

Note :—The substitutes of विक्रिति get the designation of Ārdhadhātnka, and not that of Sārvadhātuka. Therefore, they do not take the vikarana or the Mode-affix व्यु &c. Further on, even the विक्रिति &c. are replaced by the following :—

२१३ । परस्मैयदानां चलतः सवतुष्टुवमाः । ३ । ४ । ८२ ।

सिद्धित्वादीनां चक्रान्तं चक्रादयो नव त्यः । 'भू' 'म' इति स्थिते । अस्मद् ग्रह्यम् । नेत्राणां

2173. In the room of the Parasmaipada affixes, the following are substituted in the Perfect Tense :—

	3rd Pers.	2nd Pers.	1st Pers.
Sing.	ŋal (ŋ)	thal (θ)	ŋal (ŋ)
Dual.	atus (ət̪us:)	athus (ət̪us:)	va (v)
Plural.	us (ʊ:)	a (ə)	ma (m)

NOTE :—The indicatory त् in चत् and चत् is for the sake of accent (VI. 1. 193, S. 3676). The indicatory त् is for the sake of causing इहि (VII. 2. 25, S. 3065). Thus चरात्, चेतुः, चेतुः, चेतिव or परकृत्, चेतुः, चेत्, चरात् or परकृत् चेतिव।

For the nine substitutes तिष्ठ &c. of विष्टु thoro are विष्ट &c. instead. Thus

Then applies the following rule :—

२१७४ । अवोद्युक्तिः । ६ । ४ । ८ ।

भुवा बुगागमः स्वाद चुहु लिटोरचि । नित्यत्वाहुनुदुकहडी वापसै ।

2174. **g** gets the augment **्** (**्**) before the tense-affixes of the Aorist and the Perfect, when beginning with a vowel.

NOTE :—This being a *nitya* rule, supersedes or debars the Guna ordained by वार्षिकावर्षितातुक्ते (VII. 3. 84, S. 2168) and Vridddhi ordained by वर्षेन्द्रियता (VII. 2. 115, S. 254.) That is to say, the indicatory व of वृष्टि does not cause Vridddhi before वृष्टि takes place.

Thus $\overline{y} + \overline{y} + \overline{y}$

Now apply the following rules.

२१७५। यकात्तो, दो प्रबन्धस्तः । ६। १। ३।

2175. In the room of the first portion, containing a single vowel, there are two.

NOTE:—Upto Sûtra VI. 1. 12 inclusive it is to be understood that for the first syllable two are to be made, i. e., the first syllable is to be reduplicated. This is an adhikâra sûtra : all the three words viz., एवाचः, and ते and मत्पत्तय are to be read in the subsequent sûtras upto VI. 1. 12, before the rule of Samprâsâra begins. Thus Sûtra VI. 1. 8 says “when तिरु follows, of an unreduplicated verbal root.” The sense of this sûtra is incomplete, unless we supply the three words of this sûtra, when it will read thus: “when तिरु follows there are two in the room of the first portion, containing a single vowel of an unreduplicated verbal root.”

२१७६ । अजादेवीतीयस्य । ६ । १ । २ ।

प्रत्यनिष्ठाय ।

2176. Of that whose first syllable begins with a vowel, there are two in the room of the second portion containing a single vowel.

NOTE:—This debars the reduplication of the first syllable. In a verbal root beginning with a vowel, and consisting of more than one syllable, the second syllable is to be reduplicated and not the first.

२१७७ । तिरि प्रत्यनिष्ठायात्य । ६ । १ । ३ ।

तिरि प्रत्यनिष्ठायात्यपात्यवद्यत्यवस्थैकाचः प्रत्यनिष्ठय इति त्वं चादिभूतात्यः परत्वा तु त्रितीयस्य । त्रृष्ण
‘त्रृष्ण’ ‘त्रृष्ण’ इति स्थिते ।

2177. When the tense-affixes of the Perfect follow, there is reduplication of the root, which is not already reduplicated.

* NOTE:—The reduplication is either of the first syllable or of the second syllable according as the root begins with a consonant or a vowel *

Thus त्रृष्ण+त्रृष्ण+च= त्रृष्ण+त्रृष्ण+च ॥

Now applies the following sûtra by which the first is called Abhyâsa.

२१७८ । प्रत्येत्यवाचः । ६ । १ । ४ ।

अथ ते इति तिरिते प्रत्येत्यवाचवाचः स्वादः ।

2178. The first of the two is called the Abhyâsa or the Reduplicate.

NOTE:—The word ते in the nominative case is understood here, but for the purposes of this sûtra it is taken in the Genitive case i. e., तिरितेः त्रृष्णः “the first, of the two” ordained above. * The word Abhyâsa occurs in sûtras III. 1. 6 VI. 1. 7 &c.

Thus of त्रृष्ण त्रृष्ण+च, the first त्रृष्ण is called Abhyâsa, and therefore the next rule applies to it.

• • •

२१७८ । हस्तादिः येषः । ० । ४ । ५० ।

अस्त्वादत्यादिर्हित्यवेऽन्ये हस्ते तुष्ट्वे । इति वक्तोः ।

2179. Of the consonants of the reduplicate, only the first is retained, the remainders are dropped.

NOTE:—Thus of श्वृ श्वृ+अ, the व् is elided, and we get श्वृ श्वृ+अ. Then applies the following rules:—

२१८० । हस्तः । ० । ४ । ५६ ।

अस्त्वादत्यादो हस्तः स्त्रादः ।

2180. A short is substituted for the long vowel of the reduplicate.

NOTE:—But in the case of अ, this rule is superseded by the next rule. Or we may apply this rule and get श्वृ श्वृ+अ, and then apply the next.

२१८१ । भवतेरः । ० । ४ । ५१ ।

भवतेर्त्यवेक्षात्यवे 'अः' स्वाहिण्ठि ।

2181. अ is substituted for the vowel of the reduplicate of श्वृ in the Perfect.

NOTE:—As श्वृत, श्वृष्टुः, श्वृष्टुः, श्वृते ॥ Why do we say 'in the Perfect'? Observe श्वृत्वति and श्वृत्वते ॥

The word श्वृते is shown in the sūtra in the Active Voice, therefore the rule will not apply to Passive and Reflexive forms; as श्वृत्वृत्वे श्वृत्वते देवदत्तेन ॥ This opinion of Kāsikī, however, is not endorsed by later Grammarians.

Thus श्वृत्वृ+अ=श्वृत्वृ+अ

Then applies the following:—

२१८२ । अस्त्वादे चर्च । ८ । ४ । ५४ ।

अस्त्वादे अस्तीं चरः स्वर्वदः । अस्तीं चरः, लयां चरः । तत्त्वाति प्रकृतिकर्ता प्रकृतिकर्ता प्रकृतिकर्ता इति विवेद आनन्दत्यात् ।

2182. The चर् is also the substitute of श्वृ letters occurring in a reduplicate syllable, as well as श्वृ ॥

NOTE:—In a reduplicate syllable, a sonant non-aspirate (श्वृ) as well as a surd non aspirate (चर्) is the substitute of a Mute letter. By applying the rule of 'nearest in place' (I. 1. 50, S. 39), we find that sonant non-aspirate (श्वृ) is the substitute of all sonants श्वृ and चर् is the substitute of all surds. In other words all aspirate letters become non-aspirate. The word श्वृ has been drawn into the sūtra by the word अ 'also.'

The व् letters are replaced by व् letters, and व् by व् ॥ But an original व् will remain unchanged, and so also an original व् because of the rule of nearness of place.

That is to say :—

व् is replaced by व्

व्	"	०	"	व्
व्	"	"	व्	"
व्	"	"	व्	"
व्	"	"	व्	"
व्	"	"	व्	"
व्	"	"	व्	"
व्	"	"	व्	"
व्	"	"	व्	"
व्	"	"	व्	"
व्	"	"	व्	"
व्	"	"	व्	"
व्	"	"	व्	"
व्	"	"	व्	"
व्	"	"	व्	"
व्	"	"	व्	"
व्	"	"	व्	"

व् is replaced by व् which is

व्	"	"	"	व्
व्	"	"	"	व्
व्	"	"	"	व्
व्	"	"	"	व्
व्	"	"	"	व्
व्	"	"	"	व्
व्	"	"	"	व्
व्	"	"	"	व्
व्	"	"	"	व्
व्	"	"	"	व्
व्	"	"	"	व्
व्	"	"	"	व्
व्	"	"	"	व्
व्	"	"	"	व्
व्	"	"	"	व्

Thus व्+व्=व्+व्

Then the following doubt arises. The augment व् was added by VI. 4. 88, S. 2174; and the rule VI. 4. 77, S. 271 requires व् augment, and by the following rule व् is asiddha, and so why should we not have व् also.

• २१८३ । अविद्युवदाभात् । ६ । ४ । २३ ।

इति जर्जनापादप्रिविनाहेताभीवद् । वापानामेऽस्मिन्मर्त्ये तदविद्युत्पातः । प्रति पुकोऽविद्युत्पातु-
वाति माहे । *वुपुष्टावुपूर्वव्यवोः विद्युत्पात्वा ॥ ५ । वृ० । वृ० । वृ० । वृ० ।

• 2183. The change, which a stem will undergo by the application of any of the rules from this sūtra up to VI. 4. 129, is to be considered as not to have taken effect, when we have to apply any other rule of this very section VI. 4. 23 to 129.

NOTE:—From this sūtra (which is the 22nd sūtra of the fourth chapter of the sixth Adhyāya of Pāṇini) up to the end of the Fourth Chapter are taught the rules called वापीवद् ॥ When two rules of this Abhiyāya section simultaneously appear for application in one and the same place, both are applied, one being considered as non-existent for the purposes of the other. Therefore, व् being non-existent, there will be, व्, the result of which will be, that in व्+व्, the long व् will be shortened. But this is prevented by the following Vārtikas :—

Vārti:—The augment व् (VI. 4. 88), and व् (VI. 4. 63) should however be considered as not asiddha, and rule VI. 4. 77 teaching व् and VI. 4. 82 teaching व् substitution should not be applied simultaneously with them.

Thus ए—वस्तु, वस्तुतः; वस्तुः with तुष्टु, and उपदिवीवे, उपदिवीकावे, उपदिवोचिरै, with तुष्टु of VI. 4. 63. In the case of ए, when तुष्टु is added, there is not the addition of उपद, and in the case of शीष्टु, when तुष्टु is added, there is not उपदारेष्टु॥

The ए in आत्माए has the force of limit inclusive, so that, the asiddha एके applies to the sūtras governed by ए॥

For fuller explanation of this important sutra, see my Ashtādhyāyī.

Now we take up, 2nd Per Sing. वस्तुतः+वस्तुः. Here applies the following sūtra.

२१८३ । आर्थधातुकरवेद्यवादेः । १ । २ । १५ ।

वस्तादैरार्थवाद्यत्ववेदागमः स्ताद । वस्तुविव । वस्तुतः । वस्तुतः । वस्तुविव । वस्तुविव ।

2184. An ārdhadhātuka affix (III. 4. 114 &c) beginning with a consonant (except ए), gets the augment इट् (in these rules).

Thus वस्तुतः+ए=वस्तुतः+इ+ए=वस्तुविव॥ So also वस्तुतः, वस्तुतः, वस्तुतः, वस्तुविव Perfect.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Sing.	वस्तुतः	वस्तुविव	वस्तुतः
Dual	वस्तुतःतः	वस्तुतःतः	वस्तुविव॑
Plural	वस्तुतःतःतः	वस्तुतः	वस्तुविव॒

Now we take up the conjugation of ए in एट् First Future. The force of एट् is given in the next sūtra.

Thus ए+एट्

२१८४ । अनयतनेत्वतुट् । १ । २ । १५ ।

विविष्टवद्यत्वतनेत्वं वातोलुट् स्ताद ।

2185. The affix 'Luṭ' comes after a verbal root, in the sense of what will happen, but not in the course of the current day.

२१८५ । स्वतारी वस्तुटेः । १ । १ । १५ ।

'ए' एवि एट् लुट्टीर्वप्य । वातोः स्वतारी रटै प्रस्तवी स्तो वस्तुटेः वरः । वस्ताद्यवदादः ।

2186. When ए and एट् follow, then ए and तावि are respectively the Mode affixes of a verbal root.

Note :—ए is the common expression for एट् and एरा formed by rejecting their special *anubandhas*, and means therefore the 2nd Future and the Conditional tenses. एट् is the 1st Future also called the *Periphrastic Future*. These afford वस्तुविव॑, वस्तुतः. The ए of एट् is indicative, and shows that the

nasal of the root is not to be dropped before this; as शू 'to think,' शूत्वा 'he will think.'

This debars the Mode-affixes शू &c.

Thus शू+ताति+तिष् ॥ The शू of ताति is indicatory.

The mode-affix is तातु.

२१८० । आर्थधातुकं रोपः । ३ । ४ । ११४ ।

तिष् विद्युत्प्रयोगस्यो भास्तवचिकरीजः प्रत्यय इत्यत्वंशः स्यात् । इष् ।

2187. The remainder i. e., the affixes other than 'तिष्', and those with an indicatory 'शू' subjoined to a verbal root, are called 'ārdhadhātuka.'

NOTE:---The Mode-affixes शू and ताति are therefore Ārdhadhātuka, and so get the augment इष् ॥ Thus शू+इष्+ताति+तिष् ॥ Then further the conjunctival affixes तिष् वृत्ति तिष् तिष् are replaced by ता, रो, इष्, according to the following sūtra :—

२१८१ । तुटः प्रथमस्य भास्तौरेतः । ३ । ४ । ८५ ।

'ता' 'रो' 'इष्' इति ज्ञातस्यः विद्यवान्पर्यादिमत्ताति टेरोपः ।

2188. ता, रो and इष् are substituted respectively in the room of the three-affixes of the third person of तुट् (First-future), both in the Parasmaipada and the Atmanepada. .

NOTE:---As the anubandha शू in ता must produce some effect, it causes the elision of the शू portion of the affix तातु though the base is not Bha.

Thus शू+इष्+ताति+ता=शू+इष्+ता+ता (भा.)

Then applies the following :—

२१८२ । तुगम्भापृष्ठप्रथमं च । ३ । ५ । ८६ ।

तुगम्भापृष्ठप्रथमं भाग्नस्योक्ते तुषः स्यात्यार्थं भातुकार्यं भातुकरोः । तेन भावदित्येऽपि इष् तेन विनाशीत्याक्षरेन विहितं इष्यते ए तुषः । 'तिष्' 'ता' ज्ञातेषो तुषे भावे ।

2189. Guna is substituted before a sārvadhātuka or an Ārdhadhātuka affix, for the इष् vowels of the Causative stems which take the augment इष् (VIII. 3. 36), and for the इष् vowel of a stem which has a penultimate short vowel.

Thus शू+इष्+ता+ता=भौ+इष्+ता+ता=तिष्+ता

Then the question arises, should not the present sūtra apply in the case the इष् of तिष्+ता i. e. should not the इष् be gunated to इष् before the

Sārvadhatuka फः For भिन्न is a stem which has a penultimate short vowel ए; and an एष letter; though the vikarana एष is added between ए and एः

One may *prima facie* reply, no, because between the ए of the anga and the change-producing फः, there are three letters ए॒ ए॑ ए॒ etc and there being a vyavahāna or intervention, they prevent the force of फः passing through them to एः This, however, is not the case, because of the following maxim.

"That which cannot but be an intervention, though it do intervene, is not considered an intervention, because the rule must have its scope." The word ए अव्यवहान means "not non-intervention," i. e. which must necessarily intervene. Such an absolutely necessary intervention is not to be considered an intervention. Therefore, if there is only one intervention, the rule will apply. Thus in the case of भिन्न+ति, there are three letters intervening between ए and एः i. e., to say ए॒ ए॑ ए॒ ; and so the guṇa rule does not apply. But in the case of भिन्न+आ only one letter intervenes, and so there ought to be guṇa. But here the following applies:—

२१८० । दीर्घीवेवीटाम् । १ । १ । ६ ।

दीर्घीवेष्टोरिद्व उवद्वी न सः । भविता ।

2190. The guṇa and vṛddhi substitutions, which would otherwise have presented themselves, do not however, come, in the place of the vowels of *dīdhī* 'to shine,' and *vevī* 'to go,' and of the augment called एष.

NOTE:—Therefore, there is no guṇation of the ए of भवित before आ. So we get भविता ॥

In 3rd Pers. Dual, we have ए॒ + ए॑ + आ॒ + रौः ॥ Then applies the rule after the following :—

२१८१ । तादस्त्रोलेपिः । १ । ४ । १० ।

तादस्त्रोले प्राप्तः आत्मारौ ग्रस्यते चरैः ।

2191. The final ए॑ of ताद॑ (the mode-affix of the second Future) and that of आ॑ 'to be,' is elided before an affix beginning with a ए॒

२१८२ । ए॑ ए॒ । १ । ४ । १० ।

रौरै ग्रस्यते ग्राम्यं । भवितारै । भवितारः । भवितारिः । भवितारः । भवितारः । भवितारः । भवितारः ।

2192. The ए॑ of आ॑ and ए॒ is dropped before an affix beginning with a ए॒

२१८३ ।

Therefore शु + एहु + ताहु + दो = भविता + ० + सं = भवितारी ॥ Similarly शु + एहु + ताहु + चि = भवितारि The तु is elided by the preceding sūtra.

शुट् First Future.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	भविता भविता The lesson will be given (to-morrow)	भवितारि	भवितास्मि
Dual	भवितारी	भवितास्यः	भवितास्तः
Plural	भविताराः	भवितास्य	भवितास्मानः

— : o : —

Now we take up the conjugation in शुट् The Second Future.

२१९३। शुट् गैये च । १ । ३ । १६ ।

भविष्यद्विभासेष्ट् एत्यातिक्वार्याणां क्रियायानस्यत्यं चर्यां च । स्य शुट् । भविष्यति । भविष्यतः । भविष्यति । भविष्यति । भविष्यतः । भविष्यत्य भविष्याति । भविष्यातः । भविष्यात्य । भविष्यात्यः ।

2193. The affix 'Lati' is employed after a verb, in the remaining cases where futurity pure and simple is indicated; and also where there is in construction with it another verb, express or understood, denoting an action performed for the sake of the future action.

NOTE:—This is what is well-known as the Second Future. As अतिक्वार्य इति इति 'he goes that I will do'; इत्याति इति इति 'he goes that I will take'. So also, भविष्यति 'he will do'; उत्पत्ति 'he will take'. Thus the Second Future is used both in deponent sentences as well as to denote simple Future.

Thus शु + एहु + स्य + ति = भविष्यति

शुट् Second Future.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	भविष्यति "Will become"	भविष्यति	भविष्याति
Dual	भविष्यतः „	भविष्यतः	भविष्यातः
Plural	भविष्यत्ति „	भविष्यत्	भविष्यात्

— : o : —

Now we take up the conjugation of the Sixth Lakāra लोट् "Imperative."

२१९४। लोट् च । १ । ३ । १६ ।

विष्वादिष्वर्जु लोट्सेष्ट् एत् ।

2194. The affix 'Lot' also is employed after a root in the sense of commanding, &c.

NOTE :—The Imperative Mood is employed also under the circumstances mentioned in the aphorism III. 3. 161. The division of this aphorism from that is for the sake of subsequent sūtras in which the anuvṛtti of तोह् only runs and not those of others. Thus:—

- (1) अर्दं साच्छ भवात् करोतु 'make the mat'; शार्म भवात् आनन्दतु !
- (2) and (3) चकुन् भवात् आस्तात् 'there you are invited to, or you may, sit.'
- (4) उप्रम्भवात् आधापयतु 'you will teach, I hope, the son.'
- (5) किं भो वेदवच्चयै उत सर्वे 'Sir what shall I learn, the Veda or the Logic?'
- (6) भवति ने प्रार्थनाप्राकरक नन्दये जन्मदोऽप्यदै 'this is my prayer' that I may learn the Grammar, or that I may learn the Prosody.'

२१८५ । आपिति लिङ्गोत्तमौ । १ । ३ । १६५ ।

2195. The affixes 'Lin' and 'Lot' come after a verb by which 'benediction' is intended.

NOTE :—The word आशीर्व् means the wish to obtain an object which one desires, a blessing, an expression of one's good wishes. The विह् here referred to is what is known as the आशीर्विह् or the Bene dictive tense. Its conjugation is different from the conjugation of the ordinary विह् which we have called the Potential or Optative; as विरंशीवात् भवात् or विरंशीवत् भवात् 'may you live long!'

Why do we say 'when denoting benediction.' Observe विः तोवदि देवदतः 'Deva datta lives long.'

Thus वि+भव्+तिप्=भव+ति

Here applies the following sūtra.

२१८६ । एवः । १ । ४ । ८६ ।

विषट् इकाररूप तः स्वात् । भवतु ।

2196. In the Imperative, 'u' is substituted for 'i.'

NOTE :—Thus वि becomes वु, विवि becomes विवु

NOTE.—Prohibition must be stated in the case of affixes वि and विवि. In the case of these two affixes, the वि is not changed into वु, either because they have been so taught in the sūtras, or because the वि of sūtra III. 4. 83 is understood here also and makes this rule an optional rule of limited scope as in sūtra III. 4. 85 (विविविविवात्). Thus विवु, विवु !

In fact, this sūtra is confined to वि and विवि only, and does not to which the next sūtra applies.

Therefore भव + ति = भवतु ॥

The 3rd Pers. Singular optionally assumes the form भवतात् by the following rule.

२१८० : तुष्टोस्तात् कृपिष्यन्वतरस्यात् । ० । १ । ३५ ।

आविषि तुष्टोस्तात् त्वा त्वात् । अनेकास्तवात्सर्वदैर्यः । पदपि 'किं' इत्ययमप्यादस्त-
वाचवन्वार्यं किं इत्येवं चरितार्थं इति तुष्टहित्यतिषेपत्वं प्रवाचात् । वैतता संभवत्प्रयोगदक्षारे
वाचक्ति भवत्यर्थं प्रहृतः परेव वाच्यते । इत्यत्यन्यप्रवादयोरपि वस्तवत्वात् ॥

2197. तात् is optionally substituted for the affixes तु and ति of the Imperative, when benediction is meant. ✓

The substitute तात् consists of more than one letter and therefore replaces the whole of तु and ति and not only their final त or ति ॥ This is by sūtra I. 1. 55 S. 45. But here an objector says, "the substitute तात् has an indicatory त् and therefore by the sūtra I. 1. 53 S. 43; it will replace only the final, though it consists of more than one letter, just as the substitute आवह् (VI. 3. 25) replaces only the final of आह् and पिह्; or just as the substitute उचह् replaces the final of roots only. For the sūtra तिष्ठ (I. 1. 53) is an apavāda or exception in anticipation to अनेकास्तिष्ठ तर्त्वं ॥ (I. 1. 55)." ॥

To this we reply "True; but the sūtra तिष्ठ (I. 1. 53) has its scope in affixes like आवह्, उचह् &c. where त् has no other force or indicatory power. But in the case of तात् the indicatory त् finds its scope in preventing guna and vriddhi (I. 1. 5), and in effecting vocalisation (VI. 1. 16) &c.

So the sūtra I. 1. 53 applies there only where the indicatory त् has no other purpose. In the case of तात् it seemed to apply with exhausted force, but that little is also set aside by the subsequent sūtra अनेकास्तिष्ठ &c. I. 1. 55. For in the case of तात् the general rule अनेकास्त (I. 1. 55) and the exceptional rule तिष्ठ I. 1. 53 are of equal force, and therefore the maxim तिष्ठतिष्ठेऽपर्यार्थं will apply, and the subsequent sūtra I. 1. 55 will supersede तिष्ठ I. 1. 53.

Therefore तात् replaces the whole affix तु

Thus भवतात् "May he be prosperous."

NOTE.—The affix तात् being a substitute of ति, is like ति, and, therefore, rules propounded with regard to ति, will apply to तात् also. Thus VI. 4. 105 says that after stems ending in short त्, the ति is elided: therefore, after such words आह् should also be elided. Therefore we cannot get the form आवह् त्वं for आवह् ॥ This objection, however, is futile; for, in the sūtra आहो है (VI. 4. 105), there is the anuvṛtti of ति from sūtra VI. 4. 101 (तु आहो है ति) ॥ So that आहो है should be construed as meaning "there is the elision of ति and not when it is of the form ति, and not when it assumes the form तात्" ॥

The object of एङ्ग in शात्रू is, as we have said above, for the sake of preventing Guna and Vṛiddhi. It should not be said that the object of एङ्ग in शर्वस्य is for the sake of अस्त्वयित्वः by the application of sutra इष्ट (I. 1. 53), just as the substitutes शात्रू &c. (VII. 1. 93 and 94) apply to the finals. For by so doing, शात्रू would replace only the उ of उ and the ए of ए, which is not desired. And the case of शात्रू is to be distinguished from शर्वस्य, for in शर्वस्य the ए has no other object but to prevent sarvādesa; but in शात्रू we see that ए has another object, namely, the prevention of Guna and Vṛiddhi and ए having thus found scope, the शात्रू substitute will be governed by the general rule अपेक्षाल इष्ट शर्वस्य (I. 1. 55).

२१८८ । लोटो लक्ष्यत् । १ । ४ । ८१ ।

लोटो लक्ष्य इव जार्य स्थाप्तः । तेन तामादयः चलोपदः । तथा हि ।

2198. The personal endings of the Imperative are as those of the Imperfect.

This is an अतिरेक sutra; as in the लक्ष्य there are the affixes ताम्, तम्, त, व and व, so also in the लोटो पवास्, पवत्, पवत्, पवास्, पवास् ।

Q.—If लोटो is like लक्ष्य, why have we not the augment शात्, शात्, or the substitution of शुभ् for फि (see III. 4. 111) in the case of लोटो also?

A.—The वा of sutra III. 4. 83 is understood in this sutra also, so that the analogy between लोटो and लक्ष्य is a limited analogy and does not make all the rules which are applicable to लक्ष्य equally applicable to लोटो also.

NOTE:—The Imperative being treated as the Imperfect we have the following substitutions.

२१८९ । सत्यस्ययित्वां तांतंतामः । १ । ४ । १०१ ।

किरणुर्बादं तामादयः तामादस्यः ।

2199. The affixes 'tām', 'tam', 'ta' and 'ām' are the substitutes of the four affixes 'tas', 'thas', 'tha' and 'mip' respectively, of any 'ta' which has an indicatory 'ः'.

NOTE:—Thus अपवास्, अपवत्, अपवत्, अपवत्, अपवास्, अपवास्, अपवास् ।

२२०० । नित्यं फितः । १ । ४ । ८८ ।

किरणुर्बादं नित्यं फितः नित्यं फितः नित्यं फितः नित्यं फितः । अपवास्, अपवत्, अपवत्, अपवत् ।

2200. There is always elision of the 's' of the first person of the affixes that come in the room of that 'ta' which has survived.

Thus भू+भृ+त्वः=भव+त्वः=भवत्वः; भू+भृ+त्विर्यन्ति=भव+त्विर्यन्ति=भवत्विर्यन्ति

Now applies the following :—

• २२०१। सेहीपिच्छ । ३ । ४ । ८० ।

सोटः सेहीः स्वात्मेऽपिच्छ ।

2201. If the Imperative, 'हि' is substituted for 'त्वि', and this has not the indicatory 'त्' of 'त्विर्यन्ति', i.e., it is acutely accented.

Thus भव+हि=भव+हि

२२०२। असो हे । ३ । ४ । १०५ ।

असः परस्य देतुव्यादः। भव—भवताद्। भवत्वः। भवतः।

2202. The Imperative affix त्वि is elided after a stem ending in short त् ॥

Therefore भव+हि=भव, or भवताद्;

भव+वः=भव+त्वः=भवत्वः

भव+व=भवत्

भव+नि

Here applies the following :—

२२०३। मेर्निः । ३ । ४ ८८ ।

सोटो मेर्निः स्वात् ।

2203. In the Imperative, 'नि' is substituted for the affix 'मि'.

NOTE :—This supersedes the rule relating to the change of त् into व, and the rule of *lōpa* ;

Therefore भव+नि=भव+नि

Here applies the following :—

२२०४। आतुभमस्य पिश । ३ । ४ । ८२ ।

आतुभमस्य इत्यनः स्वात्मं पिशः। हिन्दो रात्रे न । इत्यारोपयात्प्रवाप्यर्याद् । भवानि । भवतः । भवत्वः ।

2204. In the Imperative 'त्' is the augment of the affixes of the first person and the termination is as if it had an indicatory 'त्'.

NOTE :—This is clear. Thus in the Parasmaipada, we have भवनि, भवत भवनः। तथा भवनि, भवतात्, भवतात्; भवत्वात् ।

Thus भव+त्वा+नि=भवानि ॥ So also भवत भवत ॥

NOTE:—In the case of श् the form could have been evolved without अय्, by the general rule अय् + वि� = अवायि (अवैदोर्वै वि� VII. 3. 101 S. 2170.) But the proper form could not have been evolved in the case of stems ending in ए as अए which forms अवायि &c.

आट् Imperative.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	अवत् or अवतात्	अय् or अवतात्	अवायि
Dual	अवताद्	अवताद्	अवायाद्
Plural	अवत्	अवत्	अवायान्

— : —

Now we take up अट् “Imperfect.”

2204. अनयतने लक् । १ । ३ । १११ ।

अवशतनभूतार्बद्वेष्टिवार्लक् ल्पाद ।

2205. The affix अट् comes after a verbal root employed in the sense of past before the commencement of the current day.

NOTE:—The word अवशतन is a Bahuvrihi compound, meaning that which has not occurred during the course of the current day (*adyatana*).

Thus श् + अट् = श् + अय् + ति

2206. शुह्लङ्कङ्कृष्णशतः । ६ । ४ । ८१ ।

शु चेष्टकृष्णशतः ल्पात्प लेहातः ।

2206. अट् acutely accented is the augment of the verbal stem in the Aorist, Imperfect and the Conditional.

NOTE:—Thus अवार्तित्, अदार्तित् अवरोद्, अदर् and अवरवित्, अहिस्तित् ॥

Thus अट् + अय् + ति = अवत् + ति

Here applies the following.

2206. अतात् । १ । ४ । १०० ।

लिंगी लक्ष्य लरसैवदनिकारान्तं लक्ष्य सोऽः ल्पाद । अनयद् । अवशत् । अवशत् । अवशत् । अनयत् । अनयत् । अनयान् । अनयान् ।

2207. And there is elision of the 'i' of that Parasmaipada affix which is the substitute of a 'la' having an indicatory 'n'.

NOTE:—Thus, for ए we have ए for ए we have ए, &c. The ए of Atmanapada is, however, not elided, because the anuvṛtti of Parasmaipada is niche used here from time III. 4. 97. Thus अवत् अवरवित् अवरवित् and

Thus जन्मते

कठ Imperfect.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	जन्मते 'He became'	जन्मतः	जन्मते
Dual	जन्मतात्	जन्मतात्	जन्मतात्
Plural	जन्मतुः	जन्मतुः	जन्मतान्

— : o : —

Now we take up the विदि Potential or विदि लिङ्

2206. विधिलिङ्गमत्तवान्मत्तवापीत्यमत्तमार्थंनेतु लिङ् ३ । ३ । ११ ।

रथवैद्यु सोत्वैद्यु वाच्यैद्यु या लिङ् स्थात् । विदि: मेरवद, वृत्त्वादेनिर्हस्त्व भवत्तेत् । विद्वन्वै निषेद्यमत्तवद्, कावद्यव्ये जात्योजनादै दैहिकादै: भवत्तेत् । जान्मत्वं जान्मतात्वः । जपीदः वृत्त्वार-इष्टो व्यापारः । 'भवत्तेनां लिङ्' इष्टेष्व तुवदः । चतुर्थं वृत्त्वादामं भवत्त्वार्थं ।

2208. The affix 'Liñ' comes after a verb, when the agent either commands, invites, permits, politely expresses a wish, asks questions, or prays.

The word विदि means 'commanding or directing a subordinate such as a servant, &c.'; विद्वन्वै means 'giving invitation' such as inviting a daughter's son in Śraddha feast, &c., जान्मत्वं means 'expressing permission to do as one likes'; जपीदः means 'to politely express a wish'; चत्वारः means 'a question'; and जार्थना means 'a prayer.'

The sūtra would have been better worded had Pāṇini said भवत्तेनां लिङ्, instead of using the above four words which express different aspects of pravartanā or prompting one to act. The employment of these four words separately in the sūtra is merely an amplification.

Thus य + लिङ् = य + लि = य + ल

NOTE:—This excludes all other tense-affixes. Thus:—

(1) अट् चुर्वत् 'let him make the mat'; वाच्य वदात् जान्मत्वै 'you come to the village';

(2 and 3) एव चाच्य चुर्वित् 'you will or may dine here'; एव चाच्य जारीत् 'here you will or may sit';

(4) जपीत्वाते जवन्तं जात्यव्यं जवात्प्रवदेत् 'we wish that you should descend to initiate this boy';

(5) विदि चै ज्ञानवर्तन्नीतिष्ठ च तर्वै? 'Sir, what shall I learn, the Grammar or the Logic?'

(6) जपति ते ज्ञानेत् ज्ञानवर्त जपीति 'this is my prayer that I should learn Grammar.'

२६०८। यात्रुट परस्मैपदेशदासो लिङ्गः ॥ ३ ॥ ४ ॥ १०५ ॥

लिङ्गः चरसैवदानां शासुडानम् स्वात्म चोदात्मो छित्रः । हिष्ठोत्तीर्थादृषि चित्तुष्टुप्तार्थादृष्ट्यन्त-
शिवाविति प्रतिवेदः' इति । इता द्वे रस्य शासनः गिर्वानपोह सिद्धिः ।

2209. When the Parasmaipada affixes of the Potential follow, then 'yāsūt' acutely accented, is their augment, and the termination is regarded as having an indicator 'n'.

This debars शिष्टः; the चक्र of चाक्रुः is indicatory; the real augment is चाक्. All augments being anudātta, the present sūtra, therefore, especially uses the word udātta, to show that this augment is an exception to the general rule. Though शिष्ट has an indicatory ए, and therefore by the rule I. 1. 56, its substitutes would also be regarded as having an indicatory ए, the repetition of the word शिष्ट in this sūtra, shows the existence of the paribhāshā “that the ए belonging to ए does not influence its substitutes;” in other words, the substitutes of चाक्, शिष्ट, चक्र and चक्रुः, are not to be regarded as having an indicatory ए (चाक-रात्रयहितनादेवानं च चक्रति). Or it indicates that the prohibition of अनुबन्धी of sūtra I. 1. 56 does sometime apply to the letters of an anubandha, in other words, the operations required by a particular anubandha letter do not sometimes take place, when the affix having that anubandha-letter is replaced by another which has it not. This we further infer from the employment of the anubandha ए in the substitute आन् which replaces the शिष्ट affix रका (see III. 1. 83). The substitute could have been very well enunciated as आरूप्, for replacing a शिष्ट affix रका, it would have been शिष्ट by virtue of स्वानिधारणम् (I. 1. 56). In the Potential, the ए of चाक्रुः is elided by VII. 2. 79. So we get the forms कुरुते, कुर्यात् and by applying III. 4. 108 and VI. f. 96, कुरुते. For the Benefactive शिष्ट the sūtra III. 4. 116, S. 2216, applies.

Thus श्वर् + यात् + ए

Then applies the following.

३२१० । शुद्ध तिथीः । ३ । ४ । १०८ ।

2210. The augment 'sut' is added to the affixes 'ta' and 'tha' when part of the affixes of the Potential and Benefactive.

The letters *w* and *w̄* are the objects to which the augment *w̄w* is to be added; provided that the *w* and *w̄* are the initial of the affixes mentioned above.

आगमे। The scope of वाङ्‌म्‌ and तुह्‌ being thus different, one does not debar the other.

In the sūtra, the word ति is used; the त् of ति is merely for the sake of pronunciation.

Thus भू+वीर्या+त् Now applies the following :—

२२१। 'लिङ्‌ः लोपेऽनन्तर्यस्य । १ । २ । ८८ ।

वार्यभागुलिङ्‌ः उत्तर्यस्य स्वयं लोपः स्यात् । इति चकापूर्ववाचि निहितिः । तुह्‌ः अवर्त त्वा-
र्तीर्थिः । तुहुट्टरं तु तप्रात्मनेषदे ।

2211. In the sārvadhātuka Liñ (i. e. Potential), the त् which is not final (i. e. the त् of the augmenta वाङ्‌म्‌ and वीर्या), is elided.

What is the त् which is not final? The त् of the augmenta वाङ्‌म्‌, and तुह्‌ (and वीर्युह्‌)। Thus both त्'s are elided. The त् of तुह्‌ is heard in the Benedic-tivo; and better still in the ātmane pada.

Thus भू+श्य+वीर्या+त्

२२२। अतो चेयः । १ । २ । ८० ।

अतः परस्य वार्यभागुकावयवस्य 'या' इत्यस्य 'इष्ट्' स्यात् । तुह्‌ः । लोपः । भवेत् । 'वार्यभागुक—'
इति किञ्‌ । चिकीट्टर्त् । भवेत्पवादन्यादेव हि अतो लोप एव भाज्येत । भवेदित्यादै तु परत्वाहोर्त्वः
स्यात् । भवेताप ।

2212. After a Present stem ending in short अ, इष्ट् is substituted for the sārvadhātuka वाङ्‌म्‌ (i. e., the augmenta वाङ्‌म्‌ of the Potential).

• Thus भू+श्य+वीर्या+त्=भय+वास्+त्=भव+इष्ट्+त्॥ The अ+ए become guna
and the त् is elided by VI. 1. 86. S. 873. (लोपे घोर्वलिः)॥ Thus we have भवेत्॥

NOTE :—The objector may say, the form चिकीट्टर्त् will be so by the elision of अ under VI. 4. 48, (अतो लोपः) and so there is no necessity of reading the anuvṛtti of sārvadhātuka in this sūtra; for when अ is elided by अतो लोपः VI. 4. 48, in the case of ārdhadhātuka अ the present rule cannot apply, as there is no base left which ends in अ॥ To this we reply, this is not a good reason: for then in the case of चवेत् and चवेत् also, the rule चवो वीर्थं चञ्ज (VII. 8. 101) would apply, and the अ of चवेत् would require to be lengthened. But that is not so. The fact is that the present sūtra debars rule VII. 8. 101. Therefore, as this इष्ट् substitute debars the lengthening, of VII. 8. 101, so it would debar the lopa of VI. 4. 48. Therefore, if the anuvṛtti of sārvadhātuka be not read into this sūtra, the इष्ट् substitute would apply to Ārdhadhātuka also, and the lopa-elision VI. 4. 48, would not help, as that would be superseded by this special rule. Therefore the anuvṛtti of "sārvadhātuka" should be read into this sūtra.

TEXT :—The above is stated on general grounds. But if the maxim अपवादाः पूर्वात् विभीत् वाप्नते तेषामात् (Apavâdas that are surrounded by the rules which teach operations that have to be superseded by the apavâda operations, supersede only those rules that precede, not those that follow them) be applied here, then the present sûtra would supersede only the preceding sûtra VI. 4. 48, and not the following sûtra VII. 3. 101 which would not be superseded by the present sûtra. In this view also, the loka alone being superseded, and not the dîrgha, there would have been lengthening in भवेत् &c., by the subsequent sûtra, hence the anuvritti of 'Sârvadhâtuka' must be read into this sûtra. So also 3rd Dual. भवेतात् ॥

Then 3rd Pl. भव + शृणु + क्षि

२२१३ । भैरुषः । ३ । ४ । १०८ ।

तिक्तो लिर्वृत्तू स्यात् । च इत् ।

2213. In the Potential and Benedictive, 'jus' is the substitute of 'jhi', the ending of the first person plural Parasmaipada.

This debars अत् (VII. 1. 3). The इत् is इत् or indicatory.

Thus जू + शृणु + वात् + क्षि = भव + वात् + उत् = भव + वा + उत् (the त् being elided by VII. 2. 79. S. 2211).

Now the sûtra अतो येषः VII. 2. 80. S. 2212, has been explained by Eastern Grammarians thus "after a stem in अ, tho इत् is replaced by इत्" According to this interpretation, we get भव + इत् (the त् being elided by VII. 2. 79) + इत् ॥

Then the following sûtra requires आ + उ = उ or भवेत् ॥

२२१४ । उद्यपदान्तात् । ६ । १ । १६ ।

अपदान्तादवर्गातुति परे परत्वपनेकादेषः स्यात् । इति प्राप्तेः । परत्वादित्यस्यात् 'अतो येषः' (२२१) इति आहः । वस्त्रात्तद्वात्तवर्त्तयं स्यात्यं स्यात्यर्थं 'वात्' इत्येतत्वं 'इत्' इति अत्यल्पेत् । एवं एव विशेषस्यात्तवाद इत् । 'अतो येषः' (२२१) इत्यत्र तु चिनिरार्थः । भवेत् । न येत् । भवेत् । न येत् । भवेत् । न येत् ।

2214. For the अ or आ (not standing at the end of a Pada or full word) + उ of उत् the Tense-affix, the second vowel is the single substitute.

Note :—The वात् is understood here. This debars the guna substitution taught in VI. 1. 87. Thus निष्ठा + उत् = निष्टु, निष्ठा + उत् = निष्टु । वात् + उत्, (एव of एव) वात् + उत् = उत् ॥ All these are examples of शृणु (Potential) and उत् (Imperative). Thus निष्टु + वात् + क्षि (the वात् is added by III. 4. 108) उत् + क्षि replaced by III. 4. 108)

(II. 4. 77)+उत् (III. 4. 110)—अदा+उत्—अदुः ॥ अ+या+ति—अ+या+न्त् (VI. 4. 111)=युः ॥ The उत् is also the substitute of न्ति in लित् (Perfect) see III. 4. 82. When the preceding vowel is not अ or आ, this rule does not apply. Thus the 3rd per. pl. of the Perfect of यूः is :—यहु+उत्—यहुः ॥ So also from यो we have अविदी+उत्—अविद्युः ॥ The word अपदातात् ‘not being final in a ‘pada’ does strictly speaking, serve no good purpose in this sūtra. For the affix उत् can never be added to a Pada, it must always be added to a stem, that has not yet risen to the rank of a Pada. If उत्, however, be taken as the syllable उत् (whether an affix or part of an affix or not), then the limitation of अपदातात् becomes valid. Thus का+उत्ता=केत्ता, का+उविदा=केविदा ॥ Most likely this word has been read here for the sake of the subsequent sūtra or because उत् syllable is taken here and not merely the affix उत् ॥

For here उत् comes after the आ, and therefore there should be the single substitute उ of the form of the second and so अतोयेषः will find no scope here, for there is no आ and the form would be अव्युः ॥ To this there are two replies. First according to Eastern Grammarians who interpret अतोयेषः as “After a stem in अ, the आ of यात् is replaced by उत्” ॥ In this view, tho उ being elided by VII. 2. 79, we have अव+या+उत्, and here the sūtra अतोयेषः must apply first and then the present sūtra, because VII. 2. 80, is a subsequent sūtra to the present in the order of Pāṇini; and because it is a *nitya* rule, because it will apply whether the combination required by VI. 1. 90, has taken place or not. Thus we get अव+या+उत्=अव्युः ॥ For if the pararūpa sandhi takes place first, then या+उत् becomes युत्, and so there is no occasion for the application of अतोयेषः, for there is no आ to be replaced, and so there is no उत् and we get अव्युः ॥

The other view is, that the pararūpa sandhi of the present sūtra is antaranga, because the operation ordained by it is inside that of VII. 2. 80: and therefore it ought to apply first. But in the present case, there is no occasion for its operation, because the whole यात् is replaced by उत् according to our interpretation.

Thus the sūtra अतोयेषः is an apavāda to the rule requiring the elision of उ taught by the sūtra VII. 2. 79. Thus we get अव+उत्+उत्, and here there is no उ preceding उ, and so the present sūtra cannot apply.

The word येषः in the sūtra is formed by या+उत्; and या is exhibited without any case-termination. Others say, the word is उः the sixth case of या formed on the analogy of विरयः by the elision of या (VI. 4. 140). Then उः+उत्=उ+उत् (VIII. 2. 19) after this elision, there ordinarily would take place no sandhi; as this elision is considered asiddha (VIII. 2. 1) for the purposes of VI. 1. 87. Contrary to this general rule, however, the sandhi takes place here and

we have वैष्ण: by VI. 1. 87. The अ in वैष्णः is for the sake of pronunciation only. The real substitute is वैष्णः॥

Some read the sūtra as अतो वाचिषः ॥ So that the sthānī is वैष्णः and not वैष्ण, and वाचिषः is a genitive compound.

POTENTIAL OR विषिद्धि

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	भद्रे	भवेत्	भवेत्
Dual	भवेतान्	भवेत्	भवेत्
Plural	भवेतुः	भवेत्	भवेत्

Now we take up the Benedictive.

२२१५ । किरायिषि । ३ । ४ । ११६ ।

आयिषि किरायिष्टिकार्यातुकरंतः स्वात् ।

2215. When the sense is that of Benediction, the substitutes of 'liñ' are called 'ārdhadhātuka', i. e. the personal endings of the Benedictive are 'ārdhadhātuka'.

This debars these affixes from being called *sūrvadhātukai*. Being *ārdhadhātuka* they take the augment एष, and before these affixes the root does not take the Vikarāṇas वृ &c. Thus from the root वृ 'to cut', we have in the आयिषिं, नविषीष्टः; and from the root वृ 'to purify', पविषीष्टः. But in the विषिद्धि (Potential), we have the proper Vikarāṇas &c. as शुरोयात्, पुनोयात् ।

२२१६ । किरायिषि । ३ । ४ । १०४ ।

आयिषि किरो वातुट् किरस्वात् । 'स्वो :—' (१०) इति चलोपः ।

2216. The augment 'yāṣṇit' comes after that 'liñ' also which denotes benediction, and it is acutely accounted, and is treated as if it had an indicatory 'k'.

The किर of this sūtra refers to the personal affixes of the Benedictive mood and not to the augment वातुट्, for that would have been unnecessary, being already किर by the last rule. किर and किर् are equal in prohibiting guna and vṛiddhi, but किर is distinguished from किर् inasmuch as किर causes the guna of वैष्ण (VII. 3. 85), and also there is distinction between them with regard to the change of semi-vowel to vowel (VI. 1. 15 and 16). Thus इव्यात्, इव्याप्तात्, इव्यात्, and आवर्यात्, आवर्याप्तात् and आवर्यात् । In the Potential, वैष्णात् (no samprasārapa); in the Benedictive, वैष्णत् (voealisation). So also आवर्यात् in the Potential.

Thus शु+वाप्तु+त् ॥ Then the शु is elided by VIII. 2. 29. S. 380. Thus we get वाप्तु ॥ What is the force of making the augment विहृ ? The next sūtra answers this.

२२१० । विहृति च । १ । १ । ५ ।

विहृतिक्षिप्तिस्त्रैवत्तेऽप्यद्युम्भी न चतः । भूयात् । भूयात्तात् । भूयातुः । भूयात् । भूयात्तात् । भूयात्तुः । भूयात्तं । भूयात्तम् ।

2217. And that, which otherwise would have caused guṇa or vṛiddhi, does not do so, when it has an indicatory अ् ए् र्

Thus there is no guṇa of the च of शु ॥ So we have.

आविहित् Benedictive.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	भूयात् May he become	भूयः	भूयात्तम्
Dual	भूयात्तात्	भूयात्तात्	भूयात्तम्
Plural	भूयातुः	भूयातः	भूयात्तम्

NOTE.—The indicatory ए् of the verbal tense affixes i. e., तद् विहृ, तद् शु, is an exception to this rule of विहृ. This is an inference deduced from III. 4. 104 S. 2216 which declares "when the sense is that of benediction, then the augment वाप्तु of विहृ is as if it were distinguished by an indicatory ए्." There would have been no necessity of making वाप्तु a विहृ, if विहृ were a विहृ, but the very fact of making वाप्तु a विहृ indicates by implication or is आपक that the final ए्-of विहृ, शु &c. does not make these tense affixes विहृ. Thus in तद् or Imperfect tense we have विहित् "he collected" (विहृ+तद् = विहृ+वाप्तु=विहित् + वाप्तु—विहित्तम्).

२२११ । शुद् । १ । २ । ११० ।

शुवार्थत्वेर्विलुप्त्यस्यात् ।

2218. The affix शु �comes after a verb in the sense of past time. ✓

The शु forms what is known as aorist. It is in fact the name of the aorist, as the whole of this affix is replaced by other personal terminations. See III. 1. 43 and subsequent sūtras.

"The aorist has reference to a past time indefinitely or generally, without reference to any particular time. An action done before today is expressed by the perfect or imperfect; whatever remains for the aorist is, therefore, to express a past action, done *very recently*, say, in the course of the current day or having reference to a present act. Aorist, therefore, merely implies the completion of an action at a past time *generally*, and also an action done at a very recent time."

२२१८ । माहि तुह् । १ । १ । १७५ ।

वर्यसकाराप्रवादः ।

2219. The affix 'Lun' comes after a verb when the word 'mān' is used in connection with it.

This sets aside all other tense-affixes. As ना जार्हित् 'let him not do' ना जार्हित् 'let him not take'.

How have we then the Imperative and the Future tenses in the following sentence instead of the Aorist? ना भवतु तत्प चार्ह ना जविष्वति । This sentence is against good usage. Or, we may explain it by saying that there is another ना which has not the indicatory च; and with that ना, other tenses may be used. The augment is added after the prohibitive particle ना, by VI. 4. 74.

२२२० । स्लोक्तरे तह् च ॥ १ । १ । १७६ ॥

स्लोक्तरे नाहि तह् स्लाक्तुह् च ।

2220. When the word 'mān' is followed by 'sma', the affix 'Lañ' as well as 'Lun' may be employed after a verbal root.

By च we introduce तह् into the aphorism. Thus नास्तन जरोत् or नार्हित् 'let him not make'; नास्तन इरत् or नार्हित् 'let him not take'.

२२२१ । वित् तुहि । १ । १ । ४६ ।

वर्यसप्रवादः ।

2221. When तुह् follows, the affix वित् is added to the verbal root.

It debars the Mode-affixes च च and the rest.

२२२२ । च्छः वित् । १ । १ । ४४ ।

त्वचितोऽ ।

2222. Of वित्, वित्, is the substitute.

The च of वित् is for the sake of pronunciation, the च is for accent, and the real affix is च.

२२२३ । गातिस्वापुरामूष्यः वित् । परस्मैयदेत् । २ । ४ ४४ ।

मूष्यः वित् तुपस्वाद् । गातिविदेकादेश्चित्तो तुर्मैते ।

2223. There is luk-elision of the affix वित् in the Parasmaipada after the verbs गा 'to go,' एत् 'to stand,' the verbs called त् (I. 1, 20), चा 'to drink' and त् 'to be.'

वा is the substitute of वृ॒ 'to go' (II. 4. 45) and not वा॑ 'to sing' the form assumed by वृ॑ and वा॑ is that root which means 'to drink', and not वा॑ 'to protect'.

२२२४। भूदुषेऽस्तिष्ठि । ३ । १ । ८८ ।

'वृ॑' 'वृ॒' इतयोः चार्यवाक्ये विष्टि वरे दुषेऽन् स्वादः ।

2224. वृ॑ 'to be' and वृ॒ 'to be born' get no *guṇa* before an immediately following Personal ending which is Sārvadhātuka.

The वृ॑ refers to the Adādi root (21) in which the Present character is dropped, and does not refer to Divādi शूष्टि (24) or Tūdādi शूष्टि (115) roots because in these two, the mode-affixes वृ॒ and वृ॑ intervene between the विष्टि and the root, and so the root is not *immediately* followed by the विष्टि !!

२२२५। अस्तिष्ठेऽप्यत्थे । ३ । १ । ८९ ।

'विष्टि॑' वा॑ 'अवृ॒' विति उभादार्हश्चः । विष्टिष्ठत्य वैतं भवद् । अस्तीत्यव्यवेन वर्त्तयातः । ततः वृष्ट्यातः वैतो तुक्तु॑ । विसःऽनातिष्ठेऽप्यत्थे वृ॒ परत्यापृत्यहम् ईशावः स्वादः । इति॑ वृ॒ न । इति॑ विष्टि॑ शूष्टत्यातः । अवृ॒ । 'इतः॑' विष्टि॑ । वैषिष्टि॑ । 'अवृ॒ त्य'॑ वृ॒ विष्टि॑ । वैषिष्टि॑ । अवृ॒ त्यातः॑ ।

2225. A single consonantal sārvadhātuka affix gets the augment वृ॒ after वृ॑ 'to be' and after the Aorist character विष्टि॑ when the वृ॑ of वृ॑ and विष्टि॑ are not elided.

The विष्टि॑ plus वृ॑ have become a Samākhāra Dvandva compound, declined in the Ablative Singular. The वृ॑ of विष्टि॑ has not become वृ॒ and then वृ॑ for विष्ट्य॑ is considered here as a Bha base by Sūtra-license.

The words of this sūtra require a little explanation. It consists of four words 1. अस्ति॑ (an Indeclinable meaning "when present") 2. विष्टि॑, 3. वृ॑, 4. वृ॒त्ये॑ ॥ The विष्टि॑+वृ॑ has become विष्ट्य॑ a Samākhāra Dvandva compound meaning "the Mode-affix विष्टि॑ and the root वृ॑ to be". In forming the compound, the word विष्टि॑ is not treated as a Pada, but as a Bha; and so the वृ॑ is not changed to वृ॒ or वृ॑ i. e., the compound is not विष्ट्य॑, as in वागवृ॒ ॥ This is a Sūtra license.

The word अस्ति॑ is an Indeclinable meaning "when present"; i. e., when वृ॑ and विष्टि॑ are present as विष्टि॑ and वृ॑ without the elision of वृ॑ ॥ Then this अस्ति॑ is compounded with वृ॒त्य॑ as a Karmadāraya compound, and we have अस्ति॑-वृ॒त्य॑ ॥ Then this compound takes the Ablative affix वृ॒ and so we have अस्ति॑-विष्ट्य॑ ॥ But this Ablative ending is elided as a Sūtra-anomaly and we have अस्ति॑विष्ट्य॑ literally meaning "after such and as, when existing (as such)".

This sūtra however does not apply here, because विष्टि॑ is non-existent. Therefore we have वृ॒त्य॑, वृ॒त्यातः॑ ॥

अस आरीत्, आरीः; असार्वित्, असार्वोत् ॥ Why do we say *consonantal*? Observe श्विति Why do we say a single-consonant affix? Observe वित् and असार्वोत् ॥

Vṛt—Prohibition of the sthānivad-bhāva must be stated when आत् is substituted for आ॒ (III. 4. 84), and य् for अ॒ (II. 4. 52), before the augment ई॑ ॥ Therefore not here आ॒त् and अ॒त् ॥ The word आ॒त् is thus formed. आ॒+वित्=आ॒+य् (III. 4. 84)=आ॒+य् (VIII. 2. 35)=आ॒+य् (VIII. 4. 55)=आ॒त् ॥

NOTE :—This round about explanation of Bhattoji Dikshita is for the following reason :—

According to Ancient Grammarians the word अस्तिवित् is a Samāhara Dvandva of *asti* and *sich*, meaning “the verb आ॒ and the affix वित्” ॥ And the Ablative singular of *asti-sich* is *asti-sichas* meaning “after the verb *as* and the affix *sich*.” But the compound *asti-sich* will require the Samasanta ए॒ (V. 4. 106) and the word would be *asti-sichā*, a vowel-ending pratipadika. If it be said that the Samasanta ए॒ is *anitya*, then there is this difficulty that वित् should be placed first in forming the compound, i. e., we should have वित्वित् because वित् consists of fewer letters than अस्ति (अस्तिवित् II. 2. 34). If it be said that this rule is also *anitya*, because Pāṇini himself violates it in the sūtra अुद्रापाद यः (IV. 4. 118), where *samudra* is placed first and not *abhra*; even then when अ॒ is changed to य् in the example अ॒त्, this sūtra will apply, because य् is considered as sthanivat to अ॒ ॥ And similarly in अ॒त् and अ॒त् the elided वित् will be sthaniyat and so there will be ई॑ ॥ To prevent all these difficulties, Bhattoji has given the above explanation.

The 3rd Por Plural is अ॒त्+वित्+वि=अ॒त्+०+वि

Now considering the Luk elided zero as sthanivat to वित्, the following sūtra appears for application.

* २२२६ । दिजभस्तविदिभवः । १ । ४ । १०१ ।

दिवेऽप्यस्तात्त्विदेव परस्य दित्विविष्टो लेन्द्रुत् स्वादः । इति आरे ।

2226. (In those tenses which are marked with an indicatory ‘न’) ‘jus’ is the substitute of ‘jhi’, when it comes after an Aorist in ‘sich’, or the Imperfect of a reduplicated verb, or the root ‘vid’ (to know).

This would make अ॒त्+वि=अ॒त्+ए॒

But this does not apply, on account of the following sūtra.

* २२२७ । आतः । १ । ४ । ११० ।

विष्टुपादात्तादेव लेन्द्रुत् स्वादः । विष्टुपादः । अ॒तः । अ॒त्वा । अ॒त्वा । अ॒त्वा । अ॒त्वा ।

27. When विंश् is elided, then the वि is not changed to श् except when the stem ends in long वा ॥

The Present Sūtra says that after verbs in which वृ has been elided, वृ does not replace वृ in the case of any other verb than that which ends in long वृ; it is thus a *niyama* rule.

Thus, by rule II. 4. 77, S. 2223, विष् is elided after the verb ग, but as ग does not end* in long आ, its 3rd person plural Aorist will not be in गुणः. Thus, अग्नेयः! Hero, by the last rule, and on the maxim that 'though विष् is elided, yet its force remains, (I. 1. 62 S. 262) गुण् would have replaced गुणः; but the present sūtra prohibits that. But where the विष् is not elided, there, of course, गुण् does come. Thus अग्नार्थः, अग्नर्थः।

Thus we have असु+कि असु+अन्ति (भोड़तः VII. I. 3 S. 2174.)=असु+आह
 (पुराण III. 4. 100 S. 2207)=असु+उल् (भुवे उल् VI. 4. 88, S. 2169.)+अन् (संयोगान्तरम्
 शब्दः VIII. 2. 23. S. 54.)=असुवन् ॥

The 2-d Per. Sing. is अप्तु + विद् + वि = अप्तु + ० + हृ = अप्तुः ॥ 2nd Por. Dual is अप्तु + विद् + यद् = अप्तु + ० + यद् = अप्तु + यद् = अप्तुयद् ॥ In the same manner अप्तुर् ॥

The First Pers. sing. is अमृ+विष्णु+लिप्=अमृ+०+अष्ट=अमृ+त्रुष्ट+अष्ट=अमृष्ट ८
So also अमृष्ट, अमृष्ट ९

	Singular.	Dual.	Plural.
Third Person	अभूत्	अभूताद्	अभूतान्
Second Person	अभृः	अभूतेषु	अभूतेष्व
First Person	अभूतेष्वः	अभूतेष्व	अभूतेष्वान्

The augment **w** of **wyr** &c., is sometimes not added, when it is in combination with the particle **wi**, according to the following :-

२२८ : त माहूयोगे ॥ ६ । ४ । ३४ ॥

अद्वादो न स्वः । ता अवान् भूत । ता स्व भवति भूत ता ।

2228. In connection with the prohibitive particle **වි**, the augmentative **වැද** or **වැඳ** is not added in the Aorist, Imperfect and the Conditional.

Thus चा अवान् भूत or चा स्त्र भूत or भूत ॥

So also या भवान् इर्वदि, या भवान् इर्वदि, यास्त्र इर्वदि, या एव इर्वदि, या भवानीहिति, या भवानोहिति, या एव भवानोहिति, या एव भवानीकृत ॥

Now we take up the conjugation of **प** in **पूर्**. The force of **पूर्** is to denote a condition antecedent added to futurity, as shown in the following sūtra.

੨੩੨੯ । ਲਿਹੁ ਜਿਮਿਸੇ ਰਾਹੁ ਕ੍ਰਿਯਾਤਿਪਸੌ ॥ ੬ ॥ ੬ ॥ ੧੩੯ ॥

१८५३-१८५४ वार्षिक विद्युतिनियं तथा भविष्यतवर्ती वृद्धि स्पष्टिकावाया अनियन्त्री गतवर्षानामायाद् । अभविष्यतवर्ती । अनविष्यतवर्ती । अनविष्यतम् । अनविष्यतः । अनविष्यतम् । अनविष्यत । अनविष्यतम् । अनविष्यताः ।

2229. Where there is a reason for affixing 'Lin,' the affix 'Lin' is employed in the Future tense, when the non-completion of the action is to be understood.

The words 'in denoting futuro timo' are understood here. * The reasons for affixing त्वं are such, as, cause and effect &c. mentioned in sūtra III. 3. 156 and 157 &c. Tho त्वं is calld tho conditional tense. "It comes in the conditional sentences in which the non-performance of the action is implied; or where the falsity of the antecedent is implid as a matter of fact. It usually corresponds to the English pluperfect conditional, and must, in Sanskrit, be used in both tho antecedent and the consequent clauses".

Thus युहस्त्वेदभविष्यत् तदा युहितमभविष्यत् 'if there had been good rain, then there would have been plenty of food; or if there were to be good rain then there would be plenty of food'. It is implied that there was not good rain, nor consequent plenty: or that the occurrence of good rain is dubious, and the desirable consequence equally so.

So also here, यदि वैष्ण चेदापास्तवक् भक्तं पर्वतमिष्यत् 'if he were to go by the right side, the carriage would not be upset'; यदि कामलकाद् चापास्तवत् न भक्तं पर्वतमिष्यत् 'if he were to call Kamalaka (which he will not), the carriage would not be upset'; आपोपयत् भवात् त्रृतेन यदि चतुष्पन्नीपश्च आपमिष्यत् 'you would eat food with clarified butter, if you (were to) come to me (but you will not come)."

All these sentences refer to futuro time. The non-upsetting is a future contingency and is an effect, the cause of which is the 'calling of Kamalaka.' The speaker—having apprehended the cause and effect, and having also learned from other sources that such an effect will not take place, that is to say, that Kamalaka will not be called, and the carriage will be upset—has employed this conditional tense to express his idea. The whole sentence यदि कामलका &c. really gives this sense:—That both actions, 'the calling' and 'the non-upsetting', which are subjects of a future time, and which are related as cause and effect, will not be completed; that neither Kamalaka will be called, nor the impending fate averted from the carriage. The sutra may also be thus rendered according to Professor Bohtlingk:—In a condi-

tional sentence, which would require a Potential according to III. 8. 156 the conditional tense is used, if the sense is that of Future time, when the action is not complete.

Thus भू+जुहू=भू+स्व+तिहू (III. 1. 33. S. 2186.) = भू+हहू+स्व+हू=भौ+हू+
स्व+हू=अभविष्यद् ॥

	Singular.	Dual.	Plural.
Third person.	अभविष्यत्	अभविष्यताद्	अभविष्यत्
Second person.	अभविष्यः	अभविष्यत्	अभविष्यत्
First person.	अभविष्यम्	अभविष्याद्	अभविष्यान्

Thus we have conjugated भू in all the ज्ञ-karṇs except the Vedic नेत्र ॥

The author now gives some rules about the adding of Prepositions to the verbs and the changes of meaning and conjugation which such addition induces.

The first question is, where are these prepositions to be placed. In English they are generally placed after the verb; in the Vedas they are placed anywhere in the sentence; but Pāṇini restricts the use in Classical Sanskrit by the following :—

२२३० । ते मार्गातोः ॥ १ । ४ । ८० ॥

* ते गत्युपर्यगं चक्षा चातोः मार्गेऽप्रयोक्तव्याः ।

2230. The particles called gati and upasarga are to be employed before the verbal root: (that is to say, they are prefixes).

The word ते has been employed to include the term उपर्यग also.

The list of prepositions has already been given in the sūtra उपर्यगः लिपादेष्य (I. 4. 59 and 60; S. 22 and 23). Thus न + भवाति (Imperative 1st. Pers. Sing.). Here applies the following sūtra.

२२३२ । आनि सोट् ॥ ८ । ४ । १६ ॥

उपर्यगस्याद्विनिश्चातप्तुष्ट तोडादेवस्यानीतयस्य चत्व चः चातः । प्रभवाति । * हुरः चत्वक्तव्योद्य-
चत्वर्त्त्वमतिवेषो चक्षयः * । हुः दिविः । हुर्भवाति । * आन्तःवाद्यस्याद्विविष्यत्वेषुपर्यगं चातव्य ।
आन्तर्यामि । आन्तर्यामि । आन्तर्यामि ।

2231. The ज्ञ of आनि, the affix of the Imperative, 1st Person, is changed into च, when it follows a letter competent to cause such a change, standing in an Upasarga.

The word आनि is the 1st person singular termination of the Imperative. Thus प्रवपत्वि "Let us cultivate or sow."

Note. Why do we say 'the Imperative'? Observe अवपानि आवृत्तिः Here आवृत्ति is the neuter plural termination, and the word means महापा वपा येतु, तर्मनः ॥

According to Padamanjari, the employment of the word लोटु in the sūtra is redundant. For without it also आवृत्ति would have meant the *Imperative* affix, and not the Neuter termination, on the maxim of अर्थर्थ् ग्रहये &c. Moreover in the noun अवपानि, न is not an upasarga at all, on the maxim बहु शिष्यसुकाः प्रावचनं आवृत्ति अवपानि-वद्ये भवतः ॥

Vart: Tho Upasarga इहु is not to be treated as an upasarga, when बहु or चरण is to be effected. That is to say, tho इहु of इहु does not cause the subsequent त् or त् to be changed to व and व, respectively. Thus इहुस्तिः, दुर्बवति ॥

Vart: The Indeclinable word अस्त् should be treated as an upasarga for the application of (1) अहु विभिः namely tho affixing of अहु by III. 3. 106. S. 3283. आत्मोपलग्ने, as अस्त् + धा + अहु = अस्तर्धा, (2) विभिः namely the application of वि� by उपलग्ने चेतः वि�ः (III. 3. 92. S. 3270), as अस्त् + धा + वि� = अस्तर्धिः; (3) चरण विभिः as अस्तर्वदाविः ॥

२२३२ । येवे विभावाकसादावधानात्पदेये ॥ ८ । ४ । १८ ॥

उपर्युपे आदिसारिंशत्त्वमेवं गदवदादेरत्यस्तिन्धातौः पर उपर्युपर्याद्विभित्तात्परत्य नेत्रस्त्वत्वं चा चाह । प्रविभवति-प्रविभवति । इहोपलग्नीकामसमस्तवेऽपि संहिता नित्या । तदुत्तम्—

संहितैकपदे नित्या नित्या धातूपर्यन्तेः ।

नित्या समावे वाक्ये तु चा विभावनेष्वते ॥

इति । उत्तादार्यविवेच्छावेष्वत्वत्वत्वत् । यमित्यस्वगौ भवतीत्यादाकुत्पद्यत इत्याद्यर्थत । उपर्युपर्याद्विभित्तवेत्य दोतकाः । प्रववति । पराभवति । संभवति । अनुभवति । अविभवति । उद्भवति । परिभवति-स्वादी विभवावार्यवगतेः । ऊर्जं च—

उपर्युपर्याद्विभित्तवेत्य वसाद्यन्न भीयते ॥

प्रवाराद्वाराद्वारविहारप्रिहितात्पद ॥

इति । 'वद । हहो' । उत्त्वमातः पद्विभित्तवात्तेऽपि ।

2232. In the remaining verbs, optionally the न of वि� is replaced by व, when it is preceded by an upasarga competent to cause the change; provided that, in the original enunciation, the verb has not an initial क or ख, nor ends with च ॥

The words नेः and उपर्युपर्याद्विभित्तवेत्य are understood in the sūtra. The word येवे means verbs other than those mentioned in VIII. 4. ५७ S. 2285 namely, other than च, नव &c. Thus प्रविभवति or प्रविभवति, प्रविभित्तविः or प्रविभित्तविः ॥

Why do we say अवभावादी "not beginning with च or ख"? Observe अवभावादी, अविभावादी ॥ Here there is no change.

Why do we say वाचात् “not ending in ए” ? Observe प्रतिष्ठितम् ॥

Why do we say वाचेषे “in original enunciation” ? So that the prohibition may apply to forms like प्रविष्टार्, प्रविष्टाद्, प्रविष्टेवति (VIII. 2. 41 S. 295). Here वाच &c., do not begin with ए or अ nor does विष्ट end with ए but with इ (VIII. 2. 41) but in the Dhātupāṭha tho verb विष्ट and वाच begin with ए and अ and विष्ट ends with इ, and hence the rule will not apply. So also in प्रविष्टार् and प्रविष्टेवति from tho root विष्ट ॥ Horo though tho verb now ends with ए by VIII. 2. 36, S. 295. yet in the original enunciation of Dhātupāṭha, it ends with ए ॥

An objector may say “what is tho necessity of using tho word *optionally* in the sūtra, whon the present sūtra is governed by the word विहितायाम् (VI. 3. 114 S. 1035). So where there is no samhitā, therò will bo no वाच change ; and as upasargas are not *compounded* with the verb before which they are placed, thore *is* no compulsory samhitā.” To this we reply “No. The samhitā is *compulsory*, even though the upasarga may not be compounded with the root as here.” Tho following verse mentions this :—

verse.

The Samhitā is compulsory (1) in a Pada (complite word), (2) in a dhātu (verb) preceded by an upasarga ; and (3) in compounds (Samāsa). But the Samhitā is *optional* between the words of a sentence.

The root वृ means वृता “to bo’ in tho Dhātupāṭha, and वृण् “to increase” &c. All these meanings are merely illustrative. For we find in tho example वागात् वृषेषे वृति “By sacrifice Heaven is produced or attained,” that the root वृ has the moaning of ‘to produce.’ So every root has many meanings. The upasargas when added to a root, do not give it a new meaning, but limit the particular meaning. In other words, out of many meanings that a root possesses, a particular meaning is specified by the employment of a particular upasarga.

Thus वृत्वा “He conquers,” वराभवति “He dofeats”, वंभवति “It is possible.”

वृद्धुभवति “He experiences” वृभिभवति “He is overpowered.”

वृत्पुभवति “It springs forth” वृत्पिभवति “He subdues.”

Therefore we have the following verse : By an upasarga the sense of the root is forcibly modified, such as the root वृ “to lose”, in वृहार means “a blow”, वृहार “food”, वृहार “destruction”, विष्टार “sport” वृत्पिहार “avoidance”.

Here ends the conjugation of the Parasmaipada root वृ ॥

ATMANEPADA.

Now we take up the conjugation of the root एष “to increase.” The thirty-six roots beginning with एष and ending with आत्म are Anudātteta. That is, the final ए in एष &c. has anudātta accent and is indicatory or एष.

First we conjugate it in आत्म Present Tense, 3rd Pers. sing.

Thus एष+त=एष+आत्म+त=एष+आ+त

Here applies the following sūtra

२२३१ । दिति आत्मनेपदानां देते ॥ १ । ४ । ६८ ॥

दिति आत्मनेपदानां देतेर्व स्यात् । एषते ।

2233. The substitute ए replaces the last vowel, with the consonant that follows it, of the ‘Atmanepada’ substitutes of that ‘la’ which has an indicatory ‘t’.

Thus एष+त=एष+ए+त=एषते ॥ The 3rd Pers. Dual is एष+आत्मा॒

Now apply the following sūtras :—

२२३४ । शार्वधातुकमयित् ॥ १ । २ । ४ ॥

शपिष्टवार्वधातुकं छित्प्रत्यात् ।

2234. A Sārvadhātuka (III. 4. 113 S. 2166) affix not having an indicatory ए is like छित् ॥

The affix आत्मा॒ is therefore छित्, and consequently the following sūtra applies.

२२३५ । आत्मोऽङ्गितः ॥ १ । २ । ८१ ॥

आत्मः परस्परं छितात्माकारस्य एष्यात् । एषते । एषन्ते ।

2235. For the आ being a portion of a sārvadhātuka Personal ending which is छित् (i.e. आते, आये, आत्मा॒ and आयाम्), coming after a Verbal stem ending in short आ, there is substituted एष् ॥

Thus एष+आत्मा॒=एष+एतात्=एष+एतात् (लोपे ओर्वलि VI. 1. 68 S. 873)=एतेतात्=एते ॥ So also एष्यात् ॥ The 2nd Pers. Sing. is एष+आत् Now applies the following sūtra :—

२२३६ । आत्मस्ते ॥ १ । ४ । ८० ॥

दिति आत्म चात् ते आत् । एषते । एषेते । एषत्ये । ‘आते तुष्टे’ (१७) । एते । एतात्मै । एतात्मते ।

* 2236. The word ‘se’ is the substitute of ‘thās’ in those tenses that have an indicatory ‘t’.

Thus एव+एव+आत्=एव+एव+ये=एवये ॥ Similarly एवये, एवन्ते ॥ The 1st Per. Sing is एव+ए=एव+ए (III. 4. 79 S. 2233)=एवे (VI. 1. 97 S. 191). So also एवायै, एवान्ते ॥

Conjugation of एव 'to increase' in आत् Present Tense.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	एवते	एवये	एवे
Dual	एवयते	एवयये	एवायहै
Plural	एवयते	एवयये	एवायहै

—:—

सिद्धि Perfect Tense.

In लिट् we have एव+ए ॥ Here applies the following

२३७ । इजादेव गुरुमतोऽनुच्छः ॥ ३ । १ । १६ ॥

इवादिर्ये चातुर्युद्यात्प्रवर्णयत्तत आवृत्यादिति । 'आ-ते चक्रत्वय नेत्रवृत्त' । आत्मादेवात्मविचार-हृषापात् ।

2237. The affix आत् is used when लिट् follows, after a root beginning with a vowel (except ए or ओ) and which has a heavy vowel but not after the root आच्यु 'to go'.

The ए् of आत् is not एव or indicatory. This we infer from आत् being taught with regard to the roots आव् and आत् in sutra आत्-प्रवर्णवादात्मवृत्ते लिटि (III. 1. 35 S. 2306.) and इवायात् (III. 1. 37 S. 2324.) If ए् were indicatory, then आव+ए॒त्=आ+आ+ए्=आत्; similarly आत्+आत् would have remained आत्; for the force of indicatory ए् is to place the affix after the penultimate vowel. So there would have been no need of teaching आत् after आव् and आत् roots, as it can produce no change in them. The fact, that it is so taught, leads to the conclusion (jnāpaka) that ए् is not indicatory.

Thus एव+ए=एवात्+ए ॥ Now applies the following sūtra.

२३८ । आत्मः ॥ ३ । ४ । १९ ॥

आत्मः परत्वं तुष्ट्यता तः ।

2238. There is luk-elision in the room of that tense affix (ए्) which comes after आत् of the Perfect.

Thus एवात्+ए=एवात्+ो

Then the following sūtra appears.

२३९ । तृष्णात्मपुण्ड्रो लिटि ॥ ३ । १ । १० ॥

आवृत्यादित्यादः तृष्णात्मपुण्ड्रोऽनुगुणत्वे । 'आवृत्यवल्क्षणोऽनुगुणपौरवतः' (११५) इति तृष्णे अवृत्यवल्क्षणपौरवतः तृष्णात्मपुण्ड्रोऽनुगुणत्वे । तृष्णात्मपौरवतः वैष 'तृष्णात्मपौरवतः' (११५) इत्यतः 'तृष्णो हितीतः'

(२२४) इति वक्तारेण प्रत्याहारात्मवद्वालक्षण्यस्तितताः । देवां लिङ्गादानान्वयाचित्प्रत्याहारात्मवद्वालक्षण्यस्तितताः । उपदित्तु प्रत्याहारेऽन्वयोऽप्यनिवारेवत्वात् भुवने । अत्यन्वयाकाले परग्नान्वित्वा चरस्त्रैष्वदे मासे ।

2239. After a verb which ends with आत्, the verb कृ 'to do' is annexed, when किंतु follows.

After the verbs formed by taking the augment आत्, the perfect tense of कृ is added, to form their Perfect. The word कृ includes also the verbs य् and अत् ॥ This we infer from the next sūtra आत् प्रत्ययवद् (I. 3 63 S 22 40) from the fact that कृ root is specifically mentioned in it as an anuprayoga or auxiliary verb. For the sūtra I. 3. 63 is confined to anuprayoga कृ, implying thereby that there are other anuprayoga verbs also which are not governed by that sūtra I. 3. 63. In fact, the word कृ of the present sūtra is a Pratyāhāra or a formula, formed with the कृ of the sūtra कृप्रत्ययवद् (V. 4. 50) and the कृ of the sūtra कृत्वा द्वितीय (V. 4. 58), and thus, as a pratyāhāra कृ means and includes त्, भ् and अत् also. The roots त्, भ् and अत् denote action in general, while the bases in आत् such as एषात् denote a particular action; and hence when the auxiliary कृ, य् or अत् is combined with आत् ending base, the two senses, namely the general sense of the auxiliary and the particular sense of the आत् ending verb, coalesce into one and give one full indivisible sense. Thus the syntactical connection is indissoluble or abheda-anvaya.

Therefore, though the root अत् is included in the Pratyāhāra कृ (for that pratyāhāra extends over eight sūtras V. 4. 50 to V. 4. 58 and अत् is in sūtra V. 4. 53) yet that root is not applicable here, because it does not denote mere action and so can never form an abheda-anvaya with the main verb.

Now the auxiliary कृ because it has an indicatory कृ would take the affixes of the Parasmaipada when the fruit of the action accrues to another, by force of I. 3. 72; but it is prevented by the following.

२२४० । आत्मप्रत्ययवद्वालक्षण्योऽनुप्रयोगात्म ॥ १ । ३ । ५६ ॥

आत्मप्रत्ययो यस्मात्प्रत्ययवद्वालक्षण्ये च संविदाने भुवने । आत्मप्रत्ययो युरप्रत्ययवद्वालक्षण्योऽप्यवद्वालक्षण्ये च चात् । इह 'उर्ववद्' इत्यनुवर्त्य चाक्षयमेदेन संबन्धते । उर्ववदेवात्मनेष्वदं च तु तद्विपरीक्षिति वै न आत्मेऽपि चले दृष्टदानं वक्तारेत्यादौ न तद् ।

2240. When the principal verb that takes the affix आत् is Atmanepadi, then the verb कृ when subjoined thereto as an auxiliary, will similarly be Atmanepadi, even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

This sūtra applies where the fruit of the action does not accrue to the agent. The question is what conjugation, parasmai or ātmanopada, do the auxiliaries take, in forming the periphrastic perfect? This sūtra supplies the answer. The auxiliary ए follows the conjugation of its principal, the other auxiliaries do not. Thus the root ए (to increase, prosper) is ātmanopadi, therefore in forming the periphrastic perfect, the verb ए will be also in the ātmanopada.

But the other auxiliaries ए and आ retain their own peculiar conjugation and are not influenced by the conjugation of their principal. Thus एताभ्युपद, एषाम्.

The word अन-प्रत्यया of the sūtra is a Baluvrīhi, in which the force is that of atalguna-saṁvijnāna. That is, the root *without* the affix आए is meant here, and not *along* with or qualified by the actual presence of आए. It means 'that after which the affix आए comes.' Of the verb kri, when subjoined to another as an auxiliary, the termination is that of the ātmanopada, like the verb that takes the affix आए.

Note—If this sūtra enjoined a rule of injunction (vidhi), then there would be the termination of the ātmanopada even in examples like उद्दत्त-चक्र and उद्दभूतचक्र where the fruit of the action accrues to the agent. This is no valid objection to the present sūtra. It is to be interpreted in both ways, that is, both as a vidhi (a general injunction) and a niyama (a restrictive injunction). How is that to be done? Because the word "pūrvavat" of the immediately preceding Ashtādhyāyi sūtra is to be read in the present aphorism also and thus there are two sentences. That is, there is ātmanopada of the auxiliary, when the Primary verb is ātmanopadi, but not the contrary. Thus एतु (to appear with great splendour) is originally parasmaipadi and the auxiliary after it will be parasmaipada even when the fruit of the action accrues to the agent, as एत्युपद (he appeared with great splendour). The second explanation, in that case, will be for the sake of establishing a niyama or restrictive rule.

It has already been said above, that the auxiliary verbs ए, ए and आए are used in forming the periphrastic perfect. This is done by force of the aphorism III. I. 40 S. 2239 कृष्णमुपर्यते लिति, meaning, the verb kri is annexed in the perfect tense, to verbs that take आए. In this sūtra (III.I. 40) the word kri is a pratyāhāra, implying the verbs कृ ए and आए. It might be asked how is this pratyāhāra formed? The word kri is taken from the fourth word of sūtra V. 4. 50, आत्मतद्वाये कृष्णस्तिषेण &c., and the latter ए is taken from sūtra V. 4. 58 कृष्णोहितीष &c.. This is the way in which the commentators explain, how not only the verb kri is used as an auxiliary in forming the periphrastic per-

fect, but also the verbs शु and अशु. These three verbs denoting absolute action, unmodified by any especial condition, have in all languages been fixed upon as the best auxiliaries.

It must, however, be noted that the word *krin* in this sūtra is not used as *pratyāhāra* and consequently does not include the verbs शु and अशु.

Therefore शु requires here *Atmanepada* termination.

Thus रथाद्+शु+त ॥

Now applies the following :—

.२२४१। लिट्टलयोरेषिरेषु ॥ १ । ४ । ८१ ॥

लिट्टलयोरेषिरेषुः रथ्, 'इरेष्, इती रथः । रथातोदात्क' आपकं 'तहादेशान् देतेष्व न, इति । ब्रेत इरेष्वां न । 'शु, 'व' इति स्थिते ।

2241. The words 'es' and 'irech' are the substitutes of 'ta' and 'jha' respectively in the Perfect tense.

The ए of रथ् indicates that it replaces the whole of the affix न (I. 1. 55). The ए of इरेष् is for the sake of accent (VI. 1. 165). Thus चेते, चेताते, चेतिष्वे ।

Why are the substitutes taught here as ए and इरे and not as ए and इष्वे; for the ए would have become ए by III. 4. 79. S. 22 33? The very fact, that ए is uttered in these substitutes indicates by implication (*jñāpaka*) that the rule III. 4. 79, by which the ए of *atmanepada* terminations are changed to ए is not applicable to *substitutes* of *Atmanepada* terminations. Therefore शा, रै and रथ् which replace त, आताद् and अशु in शुट् are not governed by III. 4. 79, and आ is not changed to ए, nor रै to रे, nor रथ् to रे ॥

Thus रथाद्+शु+त=रथाद्+शु+ए ॥ Now the लिट् affixes being *Ardhadhātuka*, this ए requires that the शु should be gunated to क्षु ॥ But this is prevented by the following.

.२२४२। अस्येगाद्विद् कित् ॥ १ । २ । ५ ॥

अस्येगाद्विद्यरेषिलिट्टलयात्। कित्ति ए, (४१०) इति विसेपात् 'वार्षधातुकार्षधातुकयोः' (४१८) इति गुणो न । द्वित्वापरत्वादग्निं प्राप्ते ।

2242. The affixes of *Lit* (Perfect Tense) not coming after a conjunct consonant, are as if they had an indicatory क् (kit).

The terminations of *निट* (Perfect) not being चित् terminations, are चित्, after verbs that have no compound consonants. The phrase अस्येग (not being marked with ए) qualifies this sūtra also, being drawn from the previous *Ashṭādhyāyi* sūtra.

Being ~~for~~, the prohibition of I. 1. 5. S. 2217 applies and there is no
exception, as otherwise would have been, by force of S. 2168.

Thus रथा॒+कृ॑+ए॒. At this stage, two rules appear, one requiring the reduplication of कृ॑ (सिद्धि वातोऽनभवावस्थ VI. 1.8. S. 2177.) and the other requiring ए॒ to be changed to ए॑ by इकोवद्विषि (VI. 1. 77. S. 47.) This last is subsequent in order of Ashtādhyayi and therefore should take effect first. But if it took effect first, we have कृ॑+ए॒=कृ॑+ए॑. Then the reduplication will be कृ॑ कृ॑+ए॑. Here no ए॑ is left for the application of उरु॑ VII. 4. 63. and we cannot get any form. Therefore वातोऽनभव does not take place first, by the following.

੨੨੪੩ । ਦਿਰਘਨੇਤਰਿ ॥ ੧ । ੧ । ੫੮ ॥

ਹਿੰਦੁ ਨਿਮਿਤਤੇ ਤੁਹਾਂ ਪਰੇ ਜਥੁਂ ਆਦੇਸ਼ੋ ਜ ਸਵਾਤੁ ਹਿੰਦੁ ਕਰਤਾਂ ਹਨ।

2243. When an affix beginning with a vowel follows, that is a cause of reduplication, a substitute shall not take the place of a preceding vowel whilst the reduplication is yet to be made; but the reduplication having been made, the substitution may then take place.

Note :—This sūtra has been explained in different ways by the authors of the Kāsika and of the Siddhānta Kaumudi. According to the former, the sūtra means :— Before an affix having an initial vowel, which causes reduplication, the substitute which takes the place of a vowel is like the original vowel even in form, only for the purposes of reduplication and no further.

* The explanation given by Kāsika is more in harmony with the Great Commentary. For all practical purposes, the two explanations lead to the same conclusion. According to Kāsika, the vowel-substitute is *sthānavit*, in the sense, that it is exactly of the same form as the original, and retains this form only for a fixed time *e.g.*, so long as the reduplication is being made; but as soon as the reduplication has been made, the substitute takes its proper form.

Thus $\ddot{\epsilon}$ in $\ddot{\epsilon}+\ddot{\epsilon}$ is a vowel affix, and it causes reduplication; therefore $\ddot{\epsilon}$ substitution for $\ddot{\epsilon}$ the preceding vowel will not take place whilst the reduplication is to be made. Thus $\ddot{\epsilon}\ddot{\epsilon}+\ddot{\epsilon}$. Now the following applies.

੨੨੪ ਤਰਤ ॥ ੯ । ੪ । ੬੮ ॥

आम्बाहारावर्षीस्याहत्यात्प्रतिवेपते । रसत्वम् । इतादि गेतः (१०५) । प्रत्येके किंवा । वदुहर ।

2244. अ॒ (I. 1. 51.) is substituted for the अ॑ or अ॒ of the reduplicated when an affix follows.

The अ is always followed by ए by उत्तर रूपः ॥ Thus we have वृद्धुं इ=ए
वृ + ए = वृ + ए + ए । The ए is elided by इलादिः वेषः S. 2179.

Why do we say "when an affix follows"? Observe वृद्धु (page 101 S. 199).

Why have we used the word प्रत्यये "when the affix follows" in the sutra? For would not the word तस्मै limit the designation अ to that only after which there was actually an affix?

Ans. No. Because without the word प्रत्यये the sūtra would have run thus "after whatsoever is an affix enjoined, that which begins therewith is called an Anga." In this view, we could not get the form वृद्धु the 3rd per. Sing in the perfect (लिङ्) of the root ओद्धु 'to cut.'

This is thus formed :—

वृद्धु + वृद्धु = वृद्धु + वृद्धु + अ (VI. 1. 8. लिङ्गि भावोरमध्यवस्थ)

= वृद्धु + वृद्धु + अ (VI. 1. 17. लिङ्गवस्थावस्थोभवेवाद्)

= वृद्धु वृद्धु + वृद्धु + अ (VII. 4. 66. उत्तर and उत्तर रूपः)

= वृ + वृद्धु + अ (VII. 4. 60. इलादि वेषः) = वृद्धु

If the word "pratyaya" did not exist, then the designation anga would be applied to the whole base plus the affix i. e. (वृद्धु अ) as a whole. That being so, वृ + वृद्धु will assume the form of वृ वृद्धु for the वृ will be vocalised by VI. 1. 17; for the अ in the place of वृद्धु will not be sthānivat, by अः चरित्वाद्विषयी, because to be sthānivat, there must be an efficient cause outside (पर), as of वृद्धु, but this अ of वृद्धु was by hypothesis included in the anga designation. So there being no पर cause, the अ substitute of वृद्धु in वृ will not be sthānivat; and not being so, it will not be considered as a samprasārana vowel. The अ of वृ not being a samprasārana, the prohibition (व सप्तवारणे &c. VI. I. 37) when a semi vowel has once been vocalised, there is no vocalisation of the other semi-vowel that precedes it; will not apply, and so वृ will be vocalised to वृ ॥

२२४५ । कुद्दोरुपः ॥ १ । ४ । ५२ ॥

अथातकर्त्तव्यावस्थोरुपवर्णदेशः स्वात् । इषांचक्रे । इषांचक्राति । इषांचक्रिते ।

22-5. For the Guttural and ए of a reduplicate there is substituted a Palatal.

Thus इषाद् + ए हु + ए = इषाद् एहु + ए = इषांचक्रे ॥ So also इषांचक्राति, इषांचक्रिते ॥

Then we form 2nd. Pers. Sing. इषाद् + एहु + वात् = इषात् + एहु + वृ

Here the following sūtra prevents the insertion of ए before वृ, which otherwise would have come by virtue of VII. 2. 35 S. 2184.

३०३१३२३३४३५ ॥ ० । २ । ३ ॥

उपदेशे दी चातुरेकावाहुदात्तव ततः परस्य बलादेतार्द्वयात्तुम् येऽन न स्वातः । 'उपदेशे, इत्युभ्यात्मविश्वावः इति किं । यहुच्छुच्यात्तिविषया स्वातः । स्मरन्ति हि ॥

रित्या चपात्रुविषेन निर्दिष्टं यद्वलेन च ।

पर्वक ज् यद्वले देव पर्वतानि न वहुतुकिः ॥

ज्ञति ॥ इतच्छेदेवेकाण्डप्रदेशे च चाप्यते । 'ज्ञातः' इत्येवैकत्वविविषया तद्वतो यद्वेत्त च निष्ठे एकत्वात्तत्त्वात्तर्याद्यै नेत्राचाचापदेशो च्यावर्त्यते । ते १ च वर्त्तेन्द्रिये चकालेऽपि च न निषेषः । ज्ञादेवेपदेशेऽपेकाचकाचयातु । चहु दात्तात्त्वात्तुपदमेव चंग्रहीच्यन्ते । एषांचकृते । एषांचकाचे ।

2246. The augment इट् is not added to that Ardhadhatuka affix, though beginning with a consonant except य, when it is joined to a root, which in the Grammatical system of Instruction (i.e. in the Dhātupāṭha) is of one syllable, and is without accent (annudātta.)

The word upadeśa qualifies the both words ekāch, and annudātta. Why do we say "which is monosyllabic?" So that the present rule should not apply to the same root when it is Intensive, with the affix यहु elided. The Intensive of every verb is included in the enunciation of its root; and as a general rule, all the sūtras specified for the simple root, will apply to the Intensive also, with certain exceptions, as contained in the following :—

रित्या चपात्रुविषेन निर्दिष्टं यद्वलेन च ।

पर्वताच्याहुण्डं तेव पर्वतानि न वहुतुकिः ॥

"These five sorts of operations will not apply to Intensive-yan-luk forms :

1. When the simple root is exhibited in the sūtra with विष्ट् as य in VII. 4. 73 is shown as चरति ॥ In the Intensive, the perfect will be चोमवाच्याचार and not चमवाच्याचार ॥ 2. Where the root is exhibited with विष्ट् as the root य् in VII. 2. 49 is shown as विष्ट् ॥ There is विष्ट् after the Desiderative of simple root, but not in Intensive. 3. When a simple root is exhibited with an anubandha, as विष्ट् VII. 1. 6. 4. Where a gana is mentioned in a rule, as विष्ट् is taught after Divadi-roots (III. 1. 69). It will apply to simple roots of Divadi gana, and not to their Intensives. 5. Lastly, where the word विष्ट् is used in a sūtra. As VII. 2. 10. That rule will apply to विष्ट् simple roots and not to their Intensives.

This we infer because the word ekāch is used in the present sūtra. For had not this been the meaning, then there was no necessity of using the word "eka" in the sūtra, for the word विष्ट्: Abl. singular, by itself alone would have denoted *one* vowel; but by the additional use of the word "eka," the roots consisting of more than *one* vowel are excluded.

Therefore, since we find that the last statement in the above verse (वर्णकार्य &c.) is supported by the inference to be drawn from the present sūtra, we may conclude that the other four statements of the above verse are also authoritative and approved by Pāṇini. See also sūtra II. 2. 19.

Therefore the substitute root वद् vadha (II. 4. 42.) which replaces वृ is not affected by the present rule; for though the root वृ in Dhātupāṭha is taught (upadesa) with one vowel, yet its substitute vadha is taught (upadesa) in the sūtra II 4. 42 with two vowels, hence it is not ekāch: and so it gets the augment इ and we have अवधीत in वृहृ ॥ But the prohibition applies to वृ as वृहृ and not वृन्हृ ॥

The anudatta roots will be shown later on by giving a list of them.

Thus वृथात् + वृहृ + ए = वृथंवृहृते, and so also वृथंवृहृते ॥

The 2nd Pers. Pl. is वृथात् + वृहृ + ए

Here applies the next sūtra.

२२४७ । इथः वीर्यवृहृलिटां भोक्तात् ॥ ८ । ३ । १८ ॥

इत्यस्तादहृप्रत्येचां वीर्यवृहृलिटां पत्य दूर्धन्वः स्यात् । वृथंवृहृते । वृथंवृहृते । वृथंवृहृते । वृथंवृहृते । वृथंवृहृते । अथवा हि 'अत्थातुमुपुष्यते, इति' कृष्ट—, इति चा कृयात् ।

2247. The cerebral sound is substituted in the room of the श् of वीर्यवृहृ, and of the Personal-endings of the Aorist and the Perfect, after a stem ending in वृ (a vowel other than ए).

Therefore वृथात् + वृहृ + ए = वृथंवृहृते

First person singular is वृथात् + वृहृ + ए = वृथंवृहृते । वृथंवृहृते ॥

Similarly the perfect of वृ may be formed by the auxiliary ए also; as well as by अत् ॥ But in the case of श् and वृ though the Principal Verb is atm-anapadi, the auxiliaries will be conjugated as Parasmaipadi. Thus वृथंवृहृ and वृथंवृहृते &c.,

Now the perfect of अत् is formed by replacing अत् by ए; but here it is not so replaced, because then the rule about अत् being an auxiliary would be useless; as ए is already taught. Had it not been so, then instead of saying वृहृ अतुमुपुष्यते &c. Pāṇini would have used अत् वृथातुमुपुष्यते or कृत्वा वृथातुमुपुष्यते &c. But the fact that he uses the Pratyāhāra कृत् shows that अत् must be conjugated as a distinct form, and not replaced by ए. Therefore though the Perfect of the Principal Verb अत् is वृहृत् yet the perfect of the Auxiliary Verb अत् is अत् वृथातात् ॥ In other words, the forms अत् वृथात् &c., can never stand alone, but must be used as auxiliaries. How is then अत् to be conjugated in the perfect? See below.

૨૨૪૮ । આત આદે: ॥ ૭ । ૮ । ૯૦ ॥

अस्मार्तस्वारेतो दीर्घस्यत् चरप्राप्यवादः । एषा तया । दधानाशुद्धित्वादि । इचिता । इचितारै । इचितारात् । इचितासे । इचितास्ये ।

248. A long vowel is substituted in the Perfect for the initial
of a reduplicate.

This debars the single substitute of the form of the subsequent ordained by VI. 1. 97.

Thus अस् + ल = आ + अस् + ल = आस् ॥

Thus रथामाल &c.

	Singular	Dual	Plural
3rd. person	एथांचक्रे	एथांचक्राते	एथांचक्रिरे
2nd. person	एथांचक्रूये	एथांचक्राये	एथांचक्रूये
1st. person	एथांचक्रे	एथांचक्रायहे	एथांचक्रायहे

3rd. person	एर्थांवभूव	एर्थांवभूवतुः	एर्थांवभूवुः
2nd. person	एर्थांवभूविय	एर्थांवभूवयुः	एर्थांवभूव
1st. person	एर्थांवभूव	एर्थांवभूविव	एर्थांवभूविव

3rd. person	इधानाम्	इधानामस्तुः	इधमास्तुः
2nd. person	इधानामिष्य	इधानामस्तुः	इधानाम्
1st. person	इधानाम्	इधानामिष्य	इधानामिष्य

અંત First Future.

The Periphrastic Future is regularly formed. Thus रेख + ता = रेखिता. So also रेखितारे, रेखिताराः, रेखितारे, रेखिताराये। The second person plural is रेख + त + ताव + र्हे

Here applies the following sūtra by which the ए is elided.

੨੨੪੬ । ਖਿ ਚ ॥ ੮ । ੩ । ੨੫ ॥

प्रत्यये चरे स्त्रीयः स्थायुः । एषिताऽध्ये ।

2249. The **v** is dropped before an affix beginning with **v**.

Thus एवि + तात् + एव = एवितात्वे ॥ The First person singular is एवि + तात् + ए ॥ Here the ए is changed to ए by the following.

२३५० । इ सति ॥ ९ । ४ । ५३ ॥

दावस्त्वे: सत्य इः स्वादेहि परे । इविताहै । इवितास्वहै । इवितास्वहै । इविष्टहै । इविष्टहै । इविष्टहै । इविष्टहै । इविष्टहै । इविष्टहै ।

2250. For the व of तार and अह there is substituted व before the personal-ending ए

Thus एवितार् + ए = एवितारे ॥

First Future or लृद्

	Singular	Dual	Plural
1st person	एवितारे	एवितारवे	एविता.नहे
2nd person	एवितारे	एविताराये	एवित एवे
3rd person	एविता	एवितारे	एवितारः

— o —

Second Future or लृद्

The second Future presents no irregularities. Thus we have,

	Singular	Dual	Plural
1st person	एविद्ये	एविद्यावे	एविद्यावन्हे
2nd person	एविद्यसे	एविद्याये	एविद्यायंवे
3rd person	एविद्यते	एविद्यते	एविद्यतः

— o —

Imperative or लोट्

Thus एव + यत् + ते = एव + ते ॥ Here applies the following rule "by which ए is changed to आन् ॥

२२५१ । आमेतः ॥ ३ । ४ । ८० ॥

लोट् एकारस्याक्षयाद् । एवेतान् । एवन्तान् ।

2251. In the Imperative 'Am' is substituted for what would have substituted otherwise 'e' by III. 4. 79.

Thus एव + ते = एवान् so also एवेतान् एवन्तान् ॥ The 2nd person singular is एवसे ॥ Here applies the following, by which ए is changed to आ ॥

२२५२ । लवाभ्यां वासी ॥ ३ । ४ । ८१ ॥

पराभ्यां परस्य लोटेतः क्रमात् 'व, अन्, एतौ एतः । एवस्य । एवेयान् । एवन्यन् ।

2252. For such an 'e' coming after 's' is substituted ए, and for that coming after व is substituted अन् in the Imperative.

This supersedes the आन् substitution of the last sūtra. Thus for ए we have एव and for अन् we have एवन् ॥

Thus एव + ते = एवस्य । एवेयान् । एवन्यन् ॥ The 1st person singular is एव + ए ॥ Here by the following sūtra the ए is changed to एै ॥

२२५६ । एत ऐ ॥ ३ । ४ । १८ ॥

कोऽनुस्तिष्ठ एत ऐ स्वादः । आमोऽपवाहः । एवे । एवायै । एवान्तै ।

2253. The 'ai' is substituted for 'e' forming part of the affixes of the first person of the Imperative.

This debars आ॒ of the preceding but one sūtra.

Thus ए॒ + ऐ = एै, एवायै, एवान्तै ॥

आ॒ or Imperative

	Singular	Dual	Plural
1st person	एै	एवायै	एवान्तै
2nd person	एव॒ष्ट	एैया॒	एव॒ष्ट॒
3rd person	एव॒ता॒	एैया॒	एव॒ता॒

—:o:—

आ॒ or Imperfect

Thus ए॒ + ए॒ + ए॒ + ए॒ ॥ Here the following sūtra causes the ए॒ to be replaced by आ॒ ॥

२२५७ । आदादीनाम् । ६ । ४ । ११ ।

आदादीनामाद् स्याह्न इतिुः । आमोऽपवाहः । 'आदाद्' (२५६) । एवतः । एवेताद् । एवतः । एवायै । एव॒ष्ट॒ । एवे । एवायै । एवान्तै ।

2254. आ॒ acutely accented is the augment of a verbal stem beginning with a vowel, in the Aorist, Imperfect and the Conditional.

This debars the augment ए॒ ॥ Thus आ॒+ए॒+ए॒=एव॒ष्ट॒ ॥ The vṛiddhi is by VI. I. 90. S. 269.

आ॒ or Imperfect

	Singular.	Dual.	Plural.
1st Person.	ऐ	एैयायै	एैयान्तै
2nd Person.	एैया॒	एैयेताद्	एैय॒ष्ट॒
3rd Person.	एैय॒	एैयेताद्	एैय॒ष्ट॒

—:o:—

ए॒ or Potential.

Thus ए॒+ए॒+ए॒ ॥ Now the next sūtra ordains the augment शीतुः to ए॒

२२५८ । शितः शीतुः । ३ । ४ । १०२ ।

शितात्मनेष्टस्त शीतुःगतः स्याद् । शोदः । एवेत । एवेताद् ।

2255. The personal endings of the Potential and the Benefactive take the augment 'sīyut'.

The ए् of शीघ्रू is indicatory, and shows that this augment is to be placed before the affixes (I. 1. 46 S. 36.) The ए is for the sake of pronunciation; this rule applies to the Atmanepada affixes. In the Potential, the ए of the augment is elided by VII. 2. 79. S. 2211. and the ए also, before a personal-ending beginning with a consonant, is dropped according to VI. I. 66. S. 873. In the Benedictive, the augment retains its full form, only so far as it is not governed by VI. I. 66.

Thus एष + शीघ्रू + त = एष + शीघ्रृ + त = एष + ईरु + त (VII. 2. 79. S. 2211.) = एष + ईरु + त (VI. I. 66. S. 873) = एपेत् ॥ So also एपेयातत् ॥

The 3rd Person Plural is formed by the following.

२२५६ । भव्य रन् । ३ । ४ । १०८ ।

तिहो भव्य रन्त्यात् । एपेत् । एपेया । एपेयात् । एपेयत् ।

2256. The affix 'ran' is the substitute of 'jha' in the 'Lia' (Potential and Benedictive).

The ए in other places, is replaced generally by अ (VII. I. 8. S. 2169.) but in तिहो, it is replaced by एन् :

Thus एष + ईरु + एन् = एपेत् ॥ So also 2nd Person singular &c. are एपेया, एपेयात्, एपेयत् ॥ The 1st Person singular is formed by the following.

२२५७ । इटोइत् । ३ । ४ । १०९ ।

तिहोइत्येटोइत्यात् । एपेय । एपेयदि । एपेयहि । आधीर्लिङ्क आर्पेणातुरत्वाहित वलोसो न । शीघ्रूशीघ्रूटोः प्रत्ययायव्यवहारात्पत्वद् । एपिदीन्द । एपियोयात्तात् । एपियोत् । एपियोहा । एपियी-वास्यात् । एपियीच्छ । एपियीवदि । एपियीवहि । एपियीनहि । एपियट । एपियात् ।

2257. Short 'a' is the substitute of 'i' of the Atmanepada first person singular in the Potential and Benedictive.

Thus एष + ईरु + ए = एष + ईरु + अ = एपेय ॥ So also एपेयहि, एपेयदि ॥

तिहो or Potential.

	Singular.	Dual.	Plural.
1st Person	एपेय	एपेयहि	एपेयहि
2nd Person	एपेया:	एपेयात्	एपेयत्
3rd Person	एपेत्	एपेयातत्	एपेत्

आधीर्लिङ्क or Benedictive.

In the Benedictive, the affixes are Ardhadhatuka and hence the ए of शीघ्रू is not elided. The शीघ्रृ and शीघ्रू though not strictly affixes, are yet parts of

affixes, and hence their व is changed to व ॥ Thus वद् + वद् + चीवद् + वद् + व = वच
+ व + चीव + व + व = वचीवद् ॥ So also वचीवदस्ताद्

Benedictive or आशीर्वाद

	Singular.	Dual.	Plural.
1st person	एविदीष	एविदीषहि	एविदोषहि
2nd Person	एविदेहुः	एवीदास्त्वाष	एविदीप्रस्त्वा॒ष
3rd Person	एविदीष	एविदीषत्वाष	एविदीषत्वा॒ष

गति or Aorist.

आ + रह + पद + विद्यु + व = विद्यु ॥ 3rd Person Dual is विद्यवाताम् ॥ The 3rd Person Plural is वेदि + तु + ग्रन्थ ॥ Here applies the following sūtra.

२२५८ । आत्मनेपदेष्वनतः । ३ । १ । ६ ।

ब्रह्मारात्परत्वदत्तवेदेतु अस्य 'अत्' इत्यादेशः १२५३ । ऐपिक्षत । ऐविष्णुः । ऐविष्णावाच् । 'इत्' वीर्यंकुरुलिंगं भोव्यात् (१२५०) । ऐपिद्वच् । दृढभिन्न इव इत्याह पूर्वत इति जने तु । ऐपिक्षत । इत्योरेवत्स गत्व च द्वितीयकलपात्पत्तोदय रूपाति । ऐविष्णि । ऐविष्णदि । ऐपिक्षदि । ऐविष्णत । ऐपिक्षेतात् । ऐपिक्षत । ऐविष्ण्याः । ऐपिक्षयात् । ऐपिक्षद्वच् । ऐपिक्षे । ऐविष्णावहि । ऐविष्णावहि । इत्याचाचहि । इत्याचाचहि । इत्याचाचहि । इत्याचाचहि । इत्याचाचहि । इत्याचाचहि ।

ज्ञानरात्रेयोऽति, एव पुणीकृष्ण, पुणीपितृं जीहा चिह्नः ।

पक्ष, उत्तरां च विनैकापोऽप्यवेष विभाः स्वप्तः ॥

अक्ष, पर्व, गुच्छ, रिक्ष, यज्ञ, विच, विषमजिहवादिनजित्यनमः

भारत भूज भूमि भूमि भूमि भूमि भूमि भूमि भूमि भूमि

શાહરાદી સ્વિફ્ટલિ એક મિન્ડાદી જાંખ હુધુકુભણી ॥

वर्णिष्ठदिवसीरातिक्रमुपः साधिष्ठवी

नम्याद्वापुष्टुषितपुत्रिपस्तुर्वात्पृथ्वी ॥

लिप्तदुप्रवृत्तप्रस्वद्युविधभूर्भुलभूग्लमस्वनो रनि

कुर्यादेविद्यीदृष्ट्वा त्रिष्णु रथं तिक्ष्ण विश्वस्तुषः पूषिः ॥

तिवृद्विषुद्वपुष्पविषुविषुश्चित्तिवयो चिः ।

पश्चिमोदिष्टारे नृनिहत्वात्प्रहितया ॥

અગ્રા હાઇકોર્ટ દ્વારા દરખાસ્ત

ਮੁਹਾਰੀ ਜਦੇਵੇਂ ਸਿਖਾਂ ਬੀ ਚ ਤੁਰਾਵਿਤੁ ॥

तुष्टुपां तो वारावत्तु इवना निषेद्ध काहुपः ४

三

ਜਿਵੇਂ ਪਾਂਥੀ ਦਿਖਾਉ ਜਾਣਪੁਅਰਿਕਾ; ਰਚਨਾ ੧

Thus देवित् ॥ The 2nd Person sing. is देवित्, Dual देवितात् ॥ In the Plural the ए of एव् may be changed to ए by applying VIII. 3. 78. S. 2247. Thus देवित्. But some take the ए॒ of VIII. 3. 78. S. 2247. as not including the augment ए॑ and in that view the ए remains unchanged. Thus, देवितव् ॥ By doubling ए॑, ए॒, ए॑ and ए॒ we get sixteen forms. Thus देवितव्, देवितव॑व् &c.

ए एवं ओरिस्ट.

	Singular.	Dual.	Plural.
1st Person	१०८५७	१०८५८७	१०८५९७
2nd Person	१०८५८:	१०८५९८	१०८६०८ or १०८६१८
3rd Person	१०८५९	१०८६०८	१०८६१८

एक्षु or Conditional.

The Conditional presents no irregularities, and is similar to the Second Future.

	Singular.	Dual.	Plural
1st Person	ऐच्छिकै	ऐच्छिकैबादि	ऐच्छिकैःबादि
2nd Person	ऐच्छिकैः	ऐच्छिकैबाद्	ऐच्छिकैबाद्
3rd Person	ऐच्छिकैत	ऐच्छिकैताद्	ऐच्छिकैत

Here ends the conjugation of एव in the Atmanepada.

A

The rule of intermediate values

It has been already taught before, that as a general rule the augment w is added to all affixes which begin with a consonant except w (VII. 2. 36).

S. 2184.) The roots that require this ए in their conjugation are **Udātta** roots.

It is desirable to collect together all roots which are **anudātta** and do not take this intermediate ए. The following is a list of such roots:—

1. All monosyllabic roots ending in a vowel are **anudātta** (**nihata**) and do not take ए, except roots ending in long ए or long उ, and except the following ग्, ए, अ॒, अ॑, ए॒, उ॒, उ॑, ए॒, ए॑, ए॒, ए॑, ए॒, ए॑, ए॒, ए॑.

The following consonant-ending roots are अनित्

- (1). ए॒, 2. ए॑, 3. उ॒, 4. ए॒, 5. ए॑, 6. ए॒, 7. ए॑
8. ए॒, 9. ए॒, 10. ए॒, 11. ए॑, 12. ए॒, 13. ए॑, 14. ए॒,
15. ए॒, 16. ए॑, 17. उ॒, 18. ए॑, 19. ए॒, 20. ए॒, 21. ए॒,
22. ए॒, 23. ए॑, 24. ए॒, 25. ए॒, 26. ए॒, 27. ए॑, 28. ए॒
29. ए॒, 30. ए॒, 31. ए॒, 32. ए॑, 33. ए॒, 34. ए॑, 35. ए॒
36. ए॒, 37. ए॒, 38. ए॑, 39. ए॒, 40. ए॒, 41. ए॒, 42. ए॒
43. ए॒, 44. ए॑, 45. ए॒, 46. ए॒, 47. ए॒, 48. ए॑, 49. ए॒
50. ए॒, 51. ए॑, 52. ए॒, 53. ए॒, 54. ए॒, 55. ए॑, 56. ए॒
57. ए॒, 58. ए॑, 59. ए॒, 60. ए॒, 61. ए॑, 62. ए॒, 63. ए॑
64. ए॒, 65. ए॑, 66. ए॒, 67. ए॑, 68. ए॒, 69. ए॑, 70. ए॒
71. ए॒, 72. ए॑, 73. ए॒, 74. ए॒, 75. ए॒, 76. ए॑, 77. ए॒
78. ए॒, 79. ए॒, 80. ए॑, 81. ए॒, 82. ए॒, 83. ए॒, 84. ए॒
85. ए॒, 86. ए॒, 87. ए॒, 88. ए॒, 89. ए॒, 90. ए॒, 91. ए॒
92. ए॒, 93. ए॑, 94. ए॒, 95. ए॒, 96. ए॒, 97. ए॒, 98. ए॒
99. ए॒, 100. ए॑, 101. ए॒, 102. ए॑

These 102 roots ending in consonants are **anudātta**. The roots ए॒ and ए॑ are optionally, according to some authors, read in the **Churādi** class. They are not to be taken here, but the **Divādi** ए॒ and ए॑ and hence these are shown above with the **vikarana ए॒**.

More over :

The roots स्वित्, ए॒, ए॑, उ॒, उ॑, रित् ए॒ are also shown with the **vikarana ए॒**. The root ए॒ is shown with the **vikarana ए॒**; and the root ग् with ए॒ ए॑. This indicates that these roots when read in other classes are not **Anit**.

Similarly निति॒ and विति॒ and ए॒ are exhibited with their **anubandhas**, to distinguish them from other roots of the same form, which have not these **anubandhas**.

The root विद्धि॑ (विद्धिः) should be included in this list, according to the opinion of Chandra and Durga. So also it is to be seen in the Bhāshya. But Vyāghrabbhāti has not read this root in Anit list. Hence it is not read.

The nine roots रंड॑, चर्व॑, चर्व॑, पर्व॑, तर्व॑, चर्व॑, चर्व॑, चर्व॑ and चर्व॑ are not enumerated by Patanjali in his Bhāshya. But we have stated them here, according to the opinion of Vyāghrabbhāti.

NOTE :—As a general rule all monosyllabic roots ending in a vowel except ए, long ए and long ओ are anudatta, and do not take ए॒ augment : as शांत॑, शेष॑, शेष॑, शोष॑, शर्व॑, शर्व॑, शर्व॑. The following are the exceptions :—

(1) All roots ending in short ए are Udatta and take ए॒ ; as अविद्य॑ u

(2) All roots ending in long ए are शेष॑, as गु—विद्या or विद्या ॥

(3) All roots ending in short ए are अनिट् except शृङ् (IX. 38 the references are to the class and number in the Dhātupāṭha) and शृङ् (V. 8, X. 271) : as विर्विता or विर्विता, विविता or विविता ॥

(4) All roots in short ए are Anit, except शिव (I. 1059), 'to grow' and विष॑ 'to attend' (I. 945), as इविता, विषिता ॥

(5) All roots in long ए are Anit, except शीर्ष॑ 'to rest' (II. 22), and शीर्ष॑ 'to fly' (I. 1017. IV. 27), as विविता, उद्भविता ॥

(6) All roots in long ए are शेष॑, as विविता, विविता from शृङ् and शृङ् ॥

(7) All monosyllabic roots in short ए are Anit, except, शृङ् 'to mix' (II. 23.), शृङ् 'to sound' (II. 24. I. 1008) शृङ् 'to sharpen' (II. 28), शृङ् 'to flow' (II. 29) शृङ् 'to praise' (II. 26), शृङ् 'to sound', (II. 27); and शृङ्ग॑ 'to cover' (II. 30, though consisting of more than one syllable, is treated like शृङ् for the purposes of शृङ्) ॥ Thus विविता, विविता, विविता, विविता and विविता ॥

NOTE :—Of the roots ending in consonants, the following are anit.

(1.) ए—शक् 'to be able' (IV. 78, V. 15). शक्ता, शक्षयिति

(2.) ए—six roots :—शृङ् 'to cook' (I. 187) शक्ता, शक्षयिति; शृङ् 'to loose' (VI. 186) शक्ता, विश्वा, 'to make empty' (VII. 4.) शक्ता; शृङ् 'to speak' (II. 54.) शक्ता; शृङ् 'to separate' (VII. 5.) विश्वा, विश्वा 'to sprinkle' (VI. 140) शक्ता ॥

(3.) ए—One root शृङ् 'to ask' (VI. 120) शक्ता, शक्षयिति ॥

(4.) ए—Fifteen roots :—शृङ् 'to colour' (I. 865. 1048) शक्ता; शृङ् 'to cleanse' (III. 11.) विश्वा, विश्विति; शृङ् 'to honor' (I. 1047) शक्ता; शृङ् 'to break' (VII. 16) विश्वा; शृङ् 'to fry' (I. 181.) विश्वा or वर्षा; शृङ् 'to quit' (I. 1035) विश्वा; शृङ् 'to sacrifice' (I. 1051) विश्वा, शृङ् 'to join' (IV. 68, VII. 7) विश्वा; शृङ् 'to break' (VI. 123) विश्वा; शृङ् 'to adhere' (I. 1036) विश्वा, शृङ् 'to be'

immersed, (VI. 122) अदूता; उद् 'to bend' (VI. 124) 'to enjoy' (VII. 17). भोक्ता, उद् 'to embrace' (I. 1025) वर्त-भोक्ता; उद् 'to emit' 'to create' (IV. 69, VI. 121) अदा; उद् 'to cleanse' (I. 269, 11. 57), जादी, जिन्दा ॥ The root उद् is exhibited in the Dhātupati with a long indicatory उ, e.g. उद्-उडो (II. 57). It, therefore, optionally would take उद् ॥ Nor does this root take उं augment. The inclusion of this root in the above list is, therefore, questionable. Others read उद् instead of उद् ॥ The निरादि root उद् is Anit (III. 12) i.e. उद् 'to separate'. the उद् of Rudhādi takes उद् ॥

(5.) उ—Fifteen roots. उद् 'to eat' [II. 1] उता; उद् 'to void excrement' (I. 1026) उता; उद्धृ 'to leap' (I. 1028) उक्ता; उद् 'to break' (VII. 2) उता, उद् 'to cut' (VII. 3) उता; उद् 'to pound' (VII. 6) उता, बोहस्यति, उद् 'to perish' (I. 908, VI. 134) उता, उद् 'to sink' (I. 907, VI. 133) उता, उद् 'to sweat' (IV. 79) उता ॥ The root is exhibited as उद्युवति in the kārikā, showing that the Fourth class root is to be taken, and not the Bhuādi (I. 780), which is udātta and takos उद् ॥ उद् 'to go' (IV. 60), पता; उद् 'to be troubled' (IV. 61, VI. 142, VII. 12) उता, उद् 'to strike' (VI. 1) उता; उद् 'to impel' (V. 2) उता; उद् (IV. 62) उता ॥ The root उद् is exhibited in the kārikā, as उद्याति and उद्यु, therefore, the rule applies to निरादि and न्यादि उद् ॥ The Adādi (विदि) and Tudādi (विद्यति) उद् is उद्, as उतिता उद्याता, उतिता पतस्य ॥

(6.) उ—Ten roots:—उद् with अ॒, 'to love'. उद् 'to obstruct' (IV. 65) उद्दा उद् 'to accomplish' (IV. 71, V. 18) उद्दा; उद् 'to fight' (IV. 64) उद्दा; उद् 'to bind' (I. 1022), उद्दा; आ॒ 'to accomplish' (V. 17) उद्दा; उद् 'to be angry' (IV. 80) उद्दा, उद् 'to be hungry' (IV. 81) उद्दा; उद् 'to be pure' (IV. 82) उद्दा, उद् 'to be aware' (IV. 63) उद्दा; आ॒ 'to pierce' (IV. 72) उद्दा; उद् 'to be accomplished' (IV. 83) उद्दा ॥ The roots उद् and उद् are exhibited in the Kārikā with उप॒ vikarana (उद्युवति, उद्युवति); therefore उद् and उद् take उद् in other gaṇas than the Fourth; as उद्यिता and उतिता ॥ There is want of prohibition with regard to उद्दा, so we have उद्यित and उद्यित ॥

(7.) उ—Two roots उद् 'to think' (IV. 67) उता, उद् 'to kill' (II. 2), उता ॥

The Divādi उद् should be taken, otherwise उतिता from उद्—उद्दृते (VIII. 9).

(8.) उ—Thirteen roots: उद् 'to burn' (I. 1034, IV. 51) उहा, उप॒वति, उद् 'to distil' (I. 385) उहा; आ॒ 'to obtain' (V. 14, X. 295) उहा; उद् 'to sow' (I. 1052) उहा; उद् 'to sleep' (II. 59) उहा; उद् 'to anoint' (VI. 130) उहा; उद् (VI. 137) 'to break', उहा ॥ The roots उद् and उद् optionally take उद्, as they belong to उद्यति class (VII. 2. 45, Divādi 84—91). The special mention of these two roots in the kārikā, is for the sake of indicating that these roots take उद् augment; as उहा or उही, or, उप॒वति, उहा, or उही or उप॒वति ॥ The उद् and उद् belonging to the Tudādi class, are Udātta and उद् ॥ उद् (I. 1032) 'to creep'

वहीं ; वष् ; 'to curse' (I. 1049) वहा ; छूँ 'to touch' (VI. 125) छोहा ; विष् 'to throw' (IV. 14) चेता ॥

(9.) व्य—Three roots : व्यु 'to desire' (I. 1023), as वारव्या, व्यु 'to coire' (I. 1029), वव्या, व्यु 'to take' (I. 1024), वव्या ॥

(10.) व्य—Four roots, व्यु 'to cease' (I. 1033), वव्या ; व्यु 'to play' (I. 906) वव्या, व्यु 'to bow' (I. 887, 1030) वव्या, व्यु 'to go' (I. 1031) वव्या ॥

(11.) व्य—Ten roots :—व्यु 'to show' (VI. 8), व्यु 'to see' (I. 1087), व्यु 'to bite' (I. 1038), व्यु 'to rub' (VI. 131), व्यु 'to touch' (VI. 128), व्यु (VI. 126), व्यु (VI. 128) both meaning 'to hurt', व्यु (I. 909) 'to cry', विष् 'to enter' (VI. 130), विष् 'to be small' (IV. 70, VI. 127). As रेष्टा, प्रेष्टा, देष्टा, जापेष्टा or जापेष्टा, दपेष्टा or दप्ता, ॥ The roots with a penultimate व्यु short, which are anudātta in the dhātupāṭha, with the exception of व्यु and व्यु, take optionally the augment व्यु (VI. 1. 59), ॥ रेष्टा, देष्टा, जोष्टा, मवेष्टा, लेष्टा ॥

(12.) व्य—Two roots व्यु 'to eat' (I. 747, and also substitute of व्यु), as, वव्या ; व्यु 'to dwell' (I. 1054), as वव्या ॥ The व्यु which takes Samprasāraṇa by VI. I. 15. is meant here, and not व्यु 'to cover' (II. 13), which does not vocalise, as वरिवः वव्यावान्, but उवितः from व्यु 'to dwell' (VII. 2. 52).

(13.) व्य—Ten roots. विष् 'to distinguish' (VII. 14) वेष्टा ; विष् 'to pound' (VII. 15) वेहा, व्यु 'to become dry' (IV. 74) घोष्टा ; व्यु 'to be nourished' (IV. 73), पोष्टा, विष् 'to shine' (I. 1050) रवेष्टा, विष् 'to pervade, to sprinkle' (I. 729, III. 13, IX. 54) वेहा, विष् 'to embrace' (I. 734, IV. 77) रवेष्टा । व्यु 'to be satisfied' (IV. 75) लोहा, ईष् 'to be sinful' (IV. 76) लोहा लोष्टनि, विष् 'to hate' (II. 3) लेष्टा, देष्टनि, व्यु 'to draw' (I. 1059, VI. 6 both Bhuādi and Tudādi are taken, as the Kārikā uses the two forms), जापेष्टा and जापेष्टा ॥

(14.) व्यु Eight roots : विष् 'to smear' (II. 5), देष्टा व्यु 'to milk' (II. 4), लोष्टा ; विष् 'to sprinkle' (I. 1041) भीष्टा, व्यु 'to grow' (I. 912) रोष्टा ; व्यु 'to carry' (I. 1053) लोष्टा, व्यु 'to bind' (IV. 57) नेष्टा ; व्यु 'to burn' (I. 1041) हृष्टा ; विष् 'to lick' (II. 6) लेष्टा ॥ In other collections व्यु (I. 905, IV. 20), व्यु (IV. 89), व्यु (VI. 23), व्यु (?), are also enumerated ; of these व्यु takes व्यु optionally before affixes beginning with व्यु, so also व्यु because it belongs to the class व्याप्ति (VII. 2. 45) the other two are not found (?) in root-collections hence the Kārikā uses the words व्युवस्थयः ॥

We shall now conjugate all the roots of the Bhuādi class, in their due order. We take the third root.

3. व्यु "to contend or vie with, to emulate, to compete."

Now we take up the conjugation of स्वर्ण् the third root of Bhuādi class. Its meaning given in the Dhātupāṭha is "sangharsha" which means "the desire to overcome another." This root is Intransitive, because the object is already included in the sense of the verb itself. It is Ātmanepadi.

NOTE:—Thus it has been stated:—

भासोर्क्षात्तरे युसेप्त्वर्देनोर्वर्णद्वादृतः ।

प्रतिष्ठेऽविवक्षातः कर्त्तव्योऽकर्त्तव्या किंवा ॥

लट् or Present Tense.

स्वर्णते, स्वर्णते, स्वर्णते, स्वर्णते, स्वर्णते, स्वर्णते, स्वर्णते, स्वर्णते ।

लिङ् or Perfect.

स्वर्ण+त=स्वर्ण+त (III. 4. 81. S. 22 41)=स्वर्ण+स्वर्ण+त

Now applies the following sūtra:—

२२५८ । शर्वत्राः लयः । १ । ४ । ६१ ।

अस्याद्यस्य लंग्याः लयः चिप्पन्ते । 'इत्तादिः येवः' (१०५) इत्यस्यापयादः । चर्वते । स्वर्णते ।
स्वर्णिष्वते । स्वर्णतात् । अस्यस्वर्णते । स्वर्णते । स्वर्णिष्वीहु । अस्यस्विष्वित । गायुः ॥ प्रतिहा-
सिष्वयोर्द्वये च ॥ । गायते । गायते । 'वायु ॥ लोहे' । लोहते ग्रसिष्वातः । गायते । 'नायु ॥ नायु
॥ वायुष्वेष्वात् वायुवीः तु' । * ज्ञायिष्व नाय इति वायपद् ॥ । अस्याद्यिष्वेष्वात्मनेष्वदं स्वादः । नायते ।
ज्ञायद्य नायति । नायते । 'दध ॥ धारते' । दधते ।

2259. Of a reduplicate, the hard consonants (aspirate and unaspirate) when preceded by a sibilant, are only retained, the other consonants are elided.

This is an exception to इत्यादिष्वेषः (S. 2179.)

NOTE: It should be said rather, a hard consonant preceded by a hard consonant or a sibilant is only retained: and the लट् consonants are elided: as in उचिष्विष्वति, here उच् becomes उच् by the augment त् (युक्); in the reduplicate the त् should be elided, and त् retained out of चर्; and not त् retained and त् elided; for the त् represents त्, and if this were retained, it would be त् and not त् that would be heard: for by VIII. 2. 1, the change of त् to त् is a siddha for the purposes of this rule.

Vart:—The verb नाय when meaning 'to bless,' takes Ātmanepada terminations, as, उर्मिष्वे नायते 'blesses with clarified butter.' नुग्ने नायते । Why do we say 'when meaning to bless?' Observe, नायैष्वन्तुमायति ।

Thus स्वर्ण स्वर्ण+त=स्वर्णते; and so पस्यर्णते, पस्यर्णिष्वै &c.

हट् or First Future 3. स्वर्णिष्वता, स्वर्णिष्वात्, स्वर्णिष्वातः, 2nd S. स्वर्णिष्वाति ।
स्वर्णिष्वाति &c.

- पृष्ठ or Second Future 3. एवर्षिष्टे, 2. एवर्षिष्टे, 1. एवर्षिष्टे ।
 काष्ठ or Imperative 3. एवर्षेत् 2. एवर्षेत्, 1. एवर्षे ।
 काहु or Imperfect 3. अवर्षत्, 2. अवर्षतः, 1. अवर्षत् ।
 लिहु or Potential 3. एवर्षेत्, 2. एवर्षेतः, 1. एवर्षेत् ।
 आवर्षिष्ट or Benedictive 3. एवर्षिष्टीष्ट, 2. एवर्षिष्टीष्टः, 1. एवर्षिष्टीष्ट ।
 शहु or Aorist 3. अवर्षिष्टु, 2. अवर्षिष्टुः, 1. अवर्षिष्टिः ।
 वृष्टु or Conditional 3. अवर्षिष्टत्, 2. अवर्षिष्टतः, 1. अवर्षिष्टते ।
-

4. वाहु “(1) to stand, stay, remain, (2) to seek, search or enquire, (3) to dive or plunge into, (4) to covet, (5) to compile, string or weave together.”

वाहु or Present:—वाहते ।

लिहु or Perfect वाहे &c. No peculiarity.

Note:—The indicatory वा is for VII. 4. 2. S. 2572 as वाहनावहु ।

वाहु:—वाहते, वाहे, वाहे ॥ लिहु:—वाहे ॥ शहु:—वाहिता, वाहिताते, वाहिताहे ॥ वृष्टु—वाहिष्टहे ॥ सोहु—वाहतात्, वाहत्, वाहे ॥ वाह—वाहापत्, वाहावयाः, वाहाहे ॥ विविलिष्ट—वाहित, वाहिष्टः, वाहेव ॥ आवर्षिष्ट—वाहिष्टीष्ट ॥ शहु—वाहिष्टु, वाहिष्टुः, वाहिष्टिः ॥ वृष्टु—वाहिष्टत् ॥ वाहिष्टतः, वाहिष्टते ॥

5. वाहु ‘to harass, oppress, torment, press hard, annoy. trouble, disturb, vex, pain ; 2. to resist, oppose, thwart, check, obstruct, arrest, interfere with. 3. to roll (क्रोहने) 4. to tempt. (विकोहने)’

The word विकोह means ‘to resist, or re-act.

वाहु:—वाहते ; लिहु:—वाहे &c..

Note:—From this root is derived the noun वाहु: “hand.” By adding the Upādi affix वा (व), and changing व to व (I. 27.)

6. वाहु (वाहु), 7. वाहु ‘to ask, beg, to solicit for anything, 2. to be sick, to harass, to trouble; 3. to have power, to be master, to prevail 4. to bless.’

These roots are Atmanepadi when meaning “to bless” and not when meaning “to ask” &c. (II. 3. 55 S. 616).

वाहु:—वाहते “he blesses” or वाहति “he begs” &c.

Note:—वाहार means ‘disease’ (रोग) ; another reading is वाहार (Tarangini).

Both these roots begin with a dental वा ॥

When meaning ‘to bless,’ it takes Atmanepada, and the noun in construction is put in the sixth case by II. 3. 55. S. 616. As वृष्टिसे वाहारः : The ninth

case affix is not elided in the compound. So we cannot have the form वर्तमाने. For here we have pratipada-vidhāna sixth case. But when it is krid yoga shashthi, then there is compounding.

When it does not mean 'to bless,' we have Parasmaipada. As.

कहू—मारिति; लिहू—माराव; कहू—मारिता; लिहू—मारियति; लोहू—माराहू; कहू—माराहू; लिपिहिं—मारेहू; आरीसिंह—माराव, कहू—मारित॒र; लहू—मारियत॒र।

Note:—Maitreya and Abharanakāra read the first root as शाष्; and they have the form शाषाषः. On this Kāsyapa says “शाषै शोषदेहत्वयुक्तं, शाषाषं उचितार्थीप्राप्नन्दित्वात्”

8. ~~ए~~ “1. to hold, 2. to have, possess, 3. to give, present.”

काटः—**इष्टै**, **इष्टेति**, **इष्टन्ते**; **इष्टै**; **इष्टावै**, **इष्टान्तै**॥

$$सिद्ध = सू + र = सू सू + र$$

Now apply the following sūtras:-

३२५० । अत एकात्मप्रवेऽनादेशादेशिष्टि । १ । ४ । १२० ।

विविध प्रकार दैविक एवं भवति वद्यां तदवयवस्था इन्द्रुलं दृष्टव्याप्त्वा वारपौराणः स्वावस्थावदोषह
विवि विहि ।

2260. *q* is substituted for the short *w* standing between two simple consonants of a verbal stem, before the personal endings of the Perfect which have an indicatory *w* (I. 2, 5), provided that, at the beginning of the root, in the reduplication, no different consonant has been substituted; and when this *q* is substituted, the reduplicate is elided.

੨੯। ਬਲਿ ਚ ਰੇਟਿ। ੴ। ੪। ੧੨੯।

‘मातुर्वास्याद् ।’ जारीवले हैदराबाद इसकीहोते। उत्तिष्ठोः ग्रन्थिरेवप्रयात्तारात् । हैदराबादिश्वरं हैटु वल्लभ इस्याम्भावतोपी च एव । हैषे । हैशाहि । हैपिंदे । ‘जातः’ चित् । उत्तिष्ठद् । ‘जाप्तः’ चित् । रसाहि । ‘रस—’ इत्याहि चित् । उत्तरात् । ‘जगाइसाहि’ चित् । चक्रत् । चित्ताहि । जारीवलिपवकादिर ज्ञानेय । नेपिंद । हैहि । ‘हस्तिं ओऽग्रवर्णं’ इत्याप्रवक्तुराहम्भूत्तरं च ।

2261. **v** is substituted for **w**, of a verbal stem standing between two simple consonants, the stem not having any different letter substituted in the reduplicate, when the ending **v** of the Perfect having the augment **v̄g** follows, and thereby, the reduplicate is elided.

By the phrase "no other consonant has been substituted" is meant "no other dissimilar in form consonant has been substituted".

This we learn from the implication (jñāpaka) of sūtra VI. 4. 126 where exception is made in the case of चत् and चत् ॥ Therefore, where the substitute is a different letter, then the reduplicate becomes ādeśādi: otherwise not.

If the form of the letter is not changed in the reduplicate, by substitution, then such substitution will not make the stem आदेशादि: ॥ Thus by VIII.4. 54, a चत् letter (च, त, त्, च च, च) is substituted for a consonant (other than a nasal and a semi-vowel) in the reduplicate.

Thus in चच्च the reduplicate is चच्च, the first च is also a substitute, for the चत् substitute of च will be च ॥ Such substitutes, however, are not meant here.

Here, therefore, there will be the elision of the reduplicate and the च substitution. Thus चेषे ॥

Similarly चच्च+च=० दू च च्च+च=देषे ॥ So also. 3. d. देषाते; 3. p. देषिरे; देषिते, देषे, देषितदे ॥

So also रेषुः, रेषुः, नेषुः, येषुः, येषुः, नेषुः, देषुः ॥ Why 'for च'? Observe दिविदुः, दिविदुः: tho च is not replaced. Why do we say 'short च'? Observe रराषे, रराषाते, रराषिरे ॥ Why do we say 'standing between two simple consonants'? Observe ररचुः, ररचुः ॥ Some say this example is not appropriate, for by I. 2. 5, the Perfect affixes are not किञ् here, as they come after conjunct consonant. The following is then more appropriate: तत्त्वचतुः and चत्त्वचतुः(Bhu. 536) Why do say 'which has no substitute consonant in the reduplicate'? Observe चच्चतुः, चच्चतुः, चच्चतुः, चच्चतुः, चच्चतुः, ॥

The substitution referred to here must be caused by the affixes of the Perfect, therefore, the rule will apply to नेषुः, नेषुः, चेषे and चेहाते, चेहिरे though चत् and चत् are the roots, and च and च are changed to च and च ॥ The substitution of चत् consonant or a चत् consonant in the reduplicate, should not be here considered asiddha (VIII. 2.54, read with VIII. 2. 1.). That substitution will be considered a substitution for the purposes of this sūtra and will make the stem आदेशादि:, as is indicated by the special exception made in favor of चत् and चत् in sūtra VI. 4. 122.

८ च

चत्—दर्शे, दर्शते, दर्शत्सं; दर्शे; दर्शाते, दर्शात्सं ।

चित्—३३, देषाते, देषिरे; देषिते; ३३, देषितदे ।

चत्—दर्शता, दर्शिता, दर्शितदे ।

चत्—दर्शत्वे न्तोदृ, दर्शतात्, दर्शत्वा, दृते ॥

पात्र—पादपत्, पादपीताद्, पादपश्च; पादपया:, पादपि पादपावदि।

पिपिलि ॥—३८७, दृष्टिवाचा, दृष्टिः, दृष्टिः ॥

आरीर्द्ध—संपादित

प्रति—प्रदधिक्ष, प्रदधिक्षाताद् ; प्रदधिक्षः, प्रदधिक्षि ।

४८—श्रद्धिचर

9. स्वर्गि "to jump, to raise or lift." The ए in स्वर्गि is indicatory and by the following ए is inserted.

Note :—According to Tarangini, the root means, 1. शास्त्रवचन्, or 2. उत्तरवचन् or 3. उत्तरश्वरम् ॥ According to Bhoja, it means उत्तरवचन् also.

२२६२ । इदितो ज्ञानधातोः । ७ । ३ । ५८ ।

सुखदेवे । चुल्कुन्दे । 'हिंदि बैरवे' । अकार्णकः । हिंदूते । हिंडिन्दे । 'बंदि ११ अभिवादनस्तुत्योः' ।
चम्पते । भवदे । 'भंदि ११ कलात्मे चुरे च' । भूष्टते । भभदे । 'भंदि ११ इतुत्तिवोदवद्वप्त्वाक्षिगतितु' ।
भेदहृते । भमण्डे । 'स्वंदि ११ किंविहृतमे' । स्वयदते । पस्पदे । 'हिंदि ११ परिदेवमे' । घोक इत्वर्वः ।
कार्णकः । हिंदूते चैत्रवा । 'चिंडिन्दे' । 'चंद ११ इवं' । जोहते । 'दंद १० दामे' दयते ।

2262. **्** is added after the vowel of the root, in a root which has an indicatory **्** in the Dhâtu-pâtha.

Thus स्तुत्य + श्व + ते = स्तुत्यते, स्तुत्यते, स्तुत्यते ॥ Perfect:—स्तुत्यते, स्तुत्यते, स्तुत्यते ॥ श्व—स्तुत्यता ॥ श्व—स्तुत्यता ॥ लोट—स्तुत्यताम् ॥ लह—अस्तुत्यत ॥ चित्प्रियह—
• श्वरेत् ॥ चारीर्सिंह—स्तुत्यते ॥ श्व—स्तुत्यत ॥ श्व—स्तुत्यत ॥

10. फिरति “to become white.” It is an Intransitive verb. Thus Pre. फिरता, Per. फिरताते ॥

11. चरि “to salute, to praise, to worship.” Pre. चर्षते, Per. चर्षते; वृद्धे
चर्षिता &c.

NOTE :— प्रस्तुतिपूर्वकान्विको वचनम् is अभिव्यक्तिम् ॥ Noun वचनम् = प्रस्तुति ॥

12. चहि “to tell a good news, to be fortunate, to be glad, to honor, to shine.” Pre. चहिदे, Per. चहाहे, हुह—चहिता &c.

Note:—‘Noun वृ “auspicious,” वृत्त “shaving.”

18. चाहि॑ 'to praise to rejoice, be glad, to be drunk, or be proud, to sleep or be lazy, to shine, to move (slowly)," चाहु॒ये "to be languid." and चहि॑ 'to be victorious.' It is Intransitive except when meaning 'to praise' or 'to move.' Pre. चाहै॒, Per चाहन्ते॑ ॥ चहु॒यते॑ ॥ Nouns:—चाहुरा॑; चाहिरात्, चाहुरात्, चाहारात्; चाहृत्; च-

14. खड़ि “to throb, vibrate.” It is Intransitive.

Pres. सरदारी, Per. परम्परा (VII. 4. 61 S. 2259); दृष्टि सर्विका।

15. शिदि “to grieve, lament.” This is a Transitive verb. Pre. क्रिदते चैत्रं
‘he laments for Chaitra.’ Per. विक्षिप्ते ।

16. शुद् “to rejoice.” Pre. जोहते ॥ Per. शुश्रेतः No guna because शुद् (l. 2, 5),

शृ—जोहते, जोहे; जोहे ।

किंशृ—शुश्रेते, शुश्राते, शुश्रिते, शुश्रिते ॥

कृ—जोहिता ॥ कृ—जोहित्यते ॥ जोहृ जोहतान् ।

कृ—अग्रेहत ॥ विवितिकृ जोहेत ॥ आशीर्लिङ्कृ जोहितीहृ ॥

कृ—अग्रेहित ॥ कृ—अग्रेहित्यत ॥

Nouns :—जोहतः; शृ; शुश्रितः; जृः; जृता ।

17. एव “to give, present.” Pre. एवते, Per. एवे—But this is a wrong form, as the following sutra applies.

२२६३ । न एवददवादिगुणानाम् । १ । ४ । १२३ ।

वयेदैरेवारातीतं शुद्यत्वैव भावितत्वं च योऽक्षारस्त्वैर्याभ्यावीष्टौ न । एवते । एवदाते । एव-
दिरे । एवं १५ स्वर्वं १५ आत्मादमे । अवश्युपते वर्णनकः । एवावर्णनकः ।

2263. ए is not substituted for the ए of शृ, दृ, or of roots beginning with a ए, or of such verbal stems in which the ए results through the substitution of Guṇa, though the affixes of the Perfect being कित् or छित् follow, or the set शृ, nor is the reduplicate elided.

Thus (विवरणतुः; विवरणुः; विवरणिष्ये) एवते, एवदाते, एवदिरे ॥ जृ ॥ एवते, एवते, एवे ॥
किट्, एवते, एवदाते, एवदिरे, एवं ॥ कृ—एविता ॥ कृ—एवित्यते ॥ जोहृ एवतान् ॥ जृ—अग्रेहत ॥
विवितिकृ एवेत ॥ आशीर्लिङ्कृ एवितीहृ ॥ कृ—अग्रेहित ॥ कृ—अग्रेहित्यत ॥

(Of roots beginning with ए—वश्युः, वशुः, वशनिष्य, ॥ Of roots where ए is the result of guna, विवरणुः; विवरण,; विवरणिष्य, शुद्यनिष्य, शुद्यनिष्य ॥ शुद्यनिष्यानिष्यु चर्स्यानिष्य, श्वैर्क्षारस्त्व भावनकार इति एवं प्रतिविष्यते ॥)

The ए of Guṇa may result either from the guna of ए as कृ changed to एव or of ए changed to जो again changed to शृ as ए—शृ ॥

18. एव, 19 एवं “to taste; to be liked, be sweet, be pleasant to the taste; to sweeten.” This root is Transitive when meaning “to experience i. e. to taste,” and it is Intransitive when meaning “liking” i. e. to be liked. According to Kshiraswāmi it means चंबरै “to choose.” Transitive; as एवधि देवा उपा गिष्यत ॥ It is Parasmaipadi here as a Vaidic Irregularity. Intransitive, as एवि एवते देवदत्तव उपा गिष्यते “curd is pleasant to the taste of Devadatta.”

It is conjugated regularly. The initial ए in एव is changed to ए by the following :—

२२६३ । भास्तवदेः चः चः । ६ । १ । १४ ।

भास्तवदैः पत्त चः चाद । 'भास्तवदामोः' (१७५) इति पत्तपितैः । भास्तवदैः । चास्तवदैः । चास्तवदैः । 'चास्तवदैः चास्तवदैः चः'

2264. There is the substitution of च in the room of the च्, being the initial of a verbal root as enunciated in the Dhātupāṭha.)

Therefore चत् is changed to चत्, and this च is not again changed to च, because of the prohibition of sūtra VIII. 3. 111. S. 2123. Thus चत्तुर्वदै, चित्—चत्तवदै ॥ Similarly चर्दै, चत्तवदै ॥ Generally the root चत् is preceded by the upasarga चा, as चास्तवदै चत्तव ॥

20. चर्दै 'to measure, to play.' By force of च "and," this root also means "of taste." According to Sanmatā, the word चात् does not mean 'measure' but 'or happiness, and "to be cheerful or easy."

Thus चर्दै+चत्+से ॥ Here applies the following sūtra.

२२६४ । उपधायां च । ८ । २ । ८८ ।

प्रतीकृपयाहतदो रेखवार्त्योर्हेष्टप्तयोः पत्त इतो लीर्षः चात् । चर्दैते । चर्दैते । 'चुर्दै च चुर्दै च
उर्दै च उर्दै चीडावासेव' । चूर्दै । चूर्दै । गीर्दै । चुण्दै । 'चूदै च चर्दै' चूर्दै । चूर्दै ।

वेष्टहन्त्यस्तुत्यस्तुत्यवाऽप्य एष्टवाक्यात्तवादः ।

वाक्याः सोपेत्याः पदच्छृलित्युत्तद्वद्वद्वप्तिनः ॥

प्रत्ययः चेष्टकदण्डो च तु दण्डोहृष्टोऽपि । चवच्छः लीर्षां चृत्याहतवाक्यात्पक्षात् । 'हात् च चास्तवदै चर्दै' ।
चर्दैते । चात् । 'चात् १० चुर्दै च' । चाइव्यते चर्दै । चाइते । 'स्वाद् १० चास्तवदै' । चास्तवदै । 'चर्दै
चुर्दैते चर्दै' । चुर्दै चृत्यव्यः । चर्दैते । 'यती १० च्रद्यते' । च्रद्यते । चेते । 'चुर्दै १० चुर्दै च चास्तवदै' ।
चेतते । चुर्दैते । चात् । 'चित् १० चेतु १० चास्तवदै' । चित्येते । चित्येते । 'चित् १० चेतित्येते' ।
चास्तवदै । 'चित् १० चीटित्येते' । चाण्यते । 'कात्य १० चनाचावान्' । कात्यते । चनाचावोऽनुशासेति चतः ।

चवच्छात्तिवच्छर्दीवाच्याः पत्तपैत्यितः । 'कात् १० चास्तवदै' । चत्यति । 'कात् चात्' (१७५) ।
चात् । चास्तवदै । चातुः । चुक्ति 'चातित्' 'ते' इति चित्यते ।

2265. The short च or च of a root is lengthened, when the verb has च or च as its penultimate letter, and is followed by a consonant.

The anuvṛitti of इति is current from the preceding Ashṭādhyāyī sūtra. The root must end in a consonant, and must have a च or च as preceding such consonant, for the application of this rule.

Therefore the च is lengthened. Thus we have.

चत् चर्दै । चित् चर्दैते । चूदै चर्दैता । चूदै चर्दैत्यै । चेत् चर्दैत् । चात् चीर्दै ।
चेतित् चर्दै । चास्तवदै चर्दैत्यै । चूदै चीर्दैत । चूदै चीर्दैत्यै ।

21. शुर्, 22 शुरौ, 23 शुरू, 24 शुर. In Kaiyyaṭa, Purushakara and Maitreyā the root शुर् is not found. In Sanmatā, Amoghā, Vistara and Chandrā all the first three roots are given. In Charaka शुर् जीडा is taken as one word meaning शुर् विहार ॥ But according to Maitreya and Kāśyapa, शुर् is a separate root. So all the four roots mean "to play." The force of शुर् here implies that roots have numerous meanings, but here one meaning alone is to be taken, namely "to play."

Thus शूरंते; शूरादेः; शूरंते; शूरंते; गोदते; शूरुदे ॥

In future the words लट्ट लिट्ट &c. will often be omitted. It is to be understood that the words are arranged in that order. As 1. शूरंते, 2. शूरादेः; 3. शूरिता 4. शूरिष्वते; 5. शूरंशान्; 6. शूरादेः 7. शूरंदे, 8. शूरिष्वेष्ट, 9. शूरिष्वच, 10. शूरिष्वत ॥

25. शूर् "to flow, effuse, pour out, distil." It is an Intransitive verb in these senses. When meaning 'to strike, hurt, wound, kill, destroy,' it is Transitive, as शुष्कूरन formed by श्वय of III. 1. 134. S. 2896. The causative has the additional sense of "to cook, dross, season, prepare." As शूरिष्वचं शूरिष्व शूरवति (संस्कारेति) ॥ So also शूरोत्तमाति शूरठो विशिष्टं शूदनु (=लाहु शूरवतु)

Thus शूरते, P. शूरादेः, ॥ शूर्=शूरिता । Noun शूरः "a cook, a morass."

NOTE:—Why do we say 'initial, in the preceding sūtra 2264'? Observe— शूर्ति, शूरवति ॥ Why have then roots been exhibited in the Dhātupāṭha with an initial श्, when for all practical purposes this श् is to be replaced by शू, would it not have been easier to spell at once these words with a शू? This appears cumbersome no doubt, but the spelling of the roots with श् is for the sake of brevity. Certain roots change their श् into शू when preceded by certain letters: those roots which thus change their letter श् for शू have been at once taught with an initial श्, and thus by VIII. 2 59 their श् is changed to शू ॥ Thus from शिष्व — instead of शिष्वेष्व we have शिष्वेष्ट ॥ This root is exhibited in the Dhātupāṭha with a श्, and thus we know that the श् must be changed to शू ॥ Otherwise a list of such roots would have to be separately given.

One must refer to the Dhātupāṭha for a list of the roots beginning with श् ॥ As a general rule, however, all monosyllabic roots beginning with a श् and followed by a vowel or a dental letter have been taught in the Dhātupāṭha as beginning with an initial श्, as well as the following roots शूल्, शिष्व, शूद्, शूष्व शूष्व, and few though followed by श् or शू ॥ The following roots though followed by a vowel or dental are not taught with an initial श् viz. शैव्, शैव्, शैव्, शैव्, शैव्, शैव् ॥

The "dental" here means the dental pure and simple, i. e. त्, थ्, द्, ध्, न्, and not dento-labial ठ्, ड्. This we infer from the inclusion of स्वस् &c. in the list, which are followed by थ्, ड्. Had थ्, ड् been included in the term "dental" there was no necessity of teaching स्वस् &c. separately.

NOTE: — To complete the description of verbs, we shall anticipate matter and give under each root its various derivative roots also, such as the Passive stem, the Causative (भवात्), the Desiderative (भवन्ति), the Intensive with भूत्, and the Intensive without भूत् (यज्, युग्मत्); as well as some Kṛit derivatives where necessary. In this we have followed the Mādhabīya Dhatuvritti. We repeat therefore, the conjugation of the twenty five roots already taught.

भू १ स्वस्/याम्।

1. ✓ Bhū, to be.

1. ✓ Bhū, Parasmai. Pre. भवति । Per. भवते । I Fut. भविता । II Fut. भवित्वति । Imperative भवतु । Imper. भवेत् । Pote. भवेत् । Bene. भूयात् । Aorist भवृत् । Coud. भवित्वात् । Pre. Pastg. भवत् । Per. Part. भवत्वात् । Past Part. Pass भूतः । Act. भूतवात् । Fut. भवित्वम् । Ger. भूत्वा । Iusfui. भवित्वम् ॥ Adj. भवनीयः, भवतीयः, भवः ॥

1. ✓ Bhū, Atmaue. Pre. भवते । Per. भवते । I Fut. भविता । II Fut. भवित्वते । Imperative भवताम् । Imper. भवेत् । Pote. भवेष । Bene. भवित्वेष । Aorist भवित्वात् । Coudi. भवित्वात् । Pre. Part. Atmaue भवताम् । Per. Part. Atmaue, भवत्वात् । Fut. भवित्वमाय ॥

1. ✓ Bhū, Passive. Pre. भूयते । Per. भवते । I Fut. भविता or भविता । भविताहे or भविताहे । II Fut. भवित्वति । भवित्वति or भवित्वति । Imperative भूयत । भूये । Imper. भूयत । भूये । Pote. भूयेत् । भूयेय । Bene. भूयेय । Aorist भूयेत् । Coudi. भूयेत् or भवित्वात् । भवित्वात् । भवित्वात् or भवित्वात् । Past Part. भूतः । Past Part. Act. भूयतात् । Fut. भवित्वमाय ॥

1. ✓ Bhū, Causative, Parasmaipadi. Pre. भावयति । Per. भावयात् चकार । I Fut. भाविता । II Fut. भावित्वति । Imperative भावयतु । भावयतात् । Imper. भावयत् । Pote. भावयेत् । Bene. भावयात् । Aorist भावोभवत् । Coudi. भावयित्वात् ॥

1. ✓ Bhū, Causative, Atmanepadi. Pre. भावयते । Per. भावयां चके । I Fut. भाविताहे । II Fut. भावित्वते । Imperative भावयताम् । Imper. भावयत । Pote. भावयेत् । Bene. भावयितोष । Aorist भावयिति or भावोभवत् । Coudi. भावयित्वे or भवित्वात् ॥

1. ✓ Bhū, Causative, Passive. Pre. 1st. S. भावये । Per. भावयां चके । I Fut. भाविताहे or भाविताहे । II Fut. भावित्वं । Imperative भावये । Imper. भावये । Pote. भावयेत् । Bene. भावयितोष or भावितोष । Aorist भावयिति or भावोभवत् । Coudi. भावयित्वे or भवित्वात् ॥

1. ✓ Bhū, Desiderative, Parasmaipadi. Pre. भूयति । Per. भूयत्वेचकार । I Fut. भूयत्विता । II Fut. भूयत्विति । Imperative भूयत्वतु । भूयत्वतात् । Imper. भूयत्वत् । Pote. भूयत्वेत् । Bene. भूयत्वात् । Aorist भूयत्वेत् । Coudi. भूयत्वेत्वात् ॥

1. ✓ Bhū, Desiderative, Atmanepadi. Pre. (भवति) भूयतं । भूयै । Per. (भवति) भूयात् । भूयात्ते । I Fut. (भवति) भूयतिता । भूयतितात् ॥ II Fut. (भवति) भूयतिति ।

कुम्भविद्ये : Imperative (व्यति) कुम्भविद्याः। कुम्भवै : Imper. (व्यति) कुम्भविद्या। कुम्भवृष्टः : Pot. (व्यति)। कुम्भवेत्। कुम्भवेय : Bene. (व्यति) कुम्भविद्योऽप्तः। कुम्भविद्याय : Aorist (व्यति) कुम्भविद्याय
कुम्भविद्यितः : कुम्भविद्यितः। कुम्भविद्यितः। Condi. कुम्भविद्यितः। कुम्भविद्यिते॥

1. ✓ **Bhū, Yāv Intensive.** Pre. बोध्यते ; Per. बोध्यता or बोधवान् तत्रैः ; I Fut. बोध्यतिष्ठन् ; II Fut. बोध्यत्वते ; Imperative बोध्यताम् ; Imper. फलोध्यत ; Pote. बोध्यते ; Ben. बोध्यतोऽपि ; Aorist बोध्यतिष्ठत ; Condi. बोध्यत्वयत्परम् ॥

1. ✓ **Bhū, Yāñ luk.** Pres. बोभवीति or बोभेति । बोभूतः । बोभुवति । बोभवीति or बोभेति । बोभूदः । बोभूयः । बोभवीमि or बोभेमि । बोभूवः । बोभूमः । **Per.** बोभव्याकाराद् बोभाव or बोभूत । बोभूवः । बोभूतुः । बोभूतुः । बोभूतिथ or बोभविध । बोभूविषः । बोभूत । बोभविध or बोभूतिथ । बोभूताम् or बोभविधम् । I. **Fut.** बोभवित्स II. **Flt.** बोभवित्ति । Imperative बोभवीतु, बोभेतु or बोभूतात् । बोभूतात् । बोभूतुः । बोभूतिः । बोभूतम् । बोभूत । बोभवानि । बोभवाव । बोभवास । Imper. अबोभेत् अबोभूताम् । अबोभूतुः । अबोभेतः or अबोभवीतः । अबोभूतम् । अबोभूत । अबोभवम् । अबोभूतम् । अबोभूतात् । अबोभूतम् । अबोभूतात् । अबोभूतुः । Belle. बोभूयात् ॥ बोभूयात्साम् । बोभूयात्सुः Aorist अबोभूतीत् । अबोभूत, अबोभेत्, अबोभावीत्, अबोभवीत् 3rd. Dual. अबोभूताम् 3rd. Pl. अबोभूतवन् (?) अबोभूतुः, अबोभाविदुः; अबोभूतुः । 2. S. अबोभूतः, अबोभूतोः, अबोभेतः, अबोभवीतः or अबोभविधतः । अबोभूत्य or अबोभविध्य, अबोभूतम् or अबोभविधम् ॥

एध ३ वृद्धी ।

2. ✓ *Edha*, to prosper. Pr. एधते । Per. एधां लक्ष्ये । I Fut. एधिता । II Fut. एधित्वते । Imperative एधताम् । Imper. एधत । Pote. एधेत । Bene. एधियोद्ध । Aorist एधित । Condi. एधित्वत । Pass. एधते । Aor. एधि (भवत) । Desi. एधित्वते । Past. एधित । Part. Pass. एधितः Noun :—एधः ॥

- 3 ✓ Edha, Causative, Pre. वयत्ते or ति । Per. वयत्तं करो । I Fut. वयतिता । वयतिता-३ or १ । II Fut. वयतित्वते-०ति । Imperative वयत्ताम-०तु । Imper. वेवयत-०त् । Pote. वयते-०त् । Bene. वयतित्वा॒ वयत्ता॑ । Aorist वेवित-०त् ॥

स्पर्धा इ संघर्ष ।

3. ✓ Spardha, to contend Pro. स्पर्धते । Per. परस्परे । I Fut. स्पर्धिता । II Fut. स्पर्धितम् । Imperative स्पर्धतः । Pote. स्पर्धतः । Bene स्पर्धितोऽपि । Aorist स्पर्धितः । Condi. स्पर्धितात् । Pass. स्पर्धते । बोद्ध स्पर्धताद् । यद् च स्पर्धते । विद् स्पर्धते तुहुः । विद् च चर्षी । Causative स्पर्धयति । Desi. पिस्पर्धिते । विद्. पिस्पर्धितं चके । तुहुः । पिस्पर्धिता । Passive पिस्पर्धितम् । Intensive पास्पर्धते । विद् पास्पर्धते चके । तुहुः । पास्पर्धिता । Noun. स्पर्द्ध ॥

3. ✓ *Spardha*, *Yāvū luk.* Pro. यास्पर्धय or °पर्धति। यास्पर्धतःः। यास्पर्धनिः। यास्पर्धते। यास्पर्धतःः। Per. यास्पर्धति क्वचार। I Fut. यास्पर्धितः। II Fut. यास्पर्धितम्। Imperative यास्पर्धतु यास्पर्धू। यास्पर्धनिः। यास्पर्धतुः। Imper. यास्पर्धतु or °पर्धता स्पर्धनिम्। यास्पर्धतुः। यास्पर्धतु-°द् or यास्पर्धः। Pote. यास्पर्धतःः। यास्पर्धतात्।

वास्तुः । Bene. वास्तुर्गतिः । वास्तुदर्शिताम् । Aorist वास्तुदर्शिति । वास्तुदर्शितम् । वास्तुदर्शितुः । वास्तुदर्शीः । वास्तुदर्शितः । Condi. वास्तुदर्शितः ॥

गाथ॑ ४ प्रतिष्ठालिप्सयोः (अन्ये च) ॥

4. ✓ Gādhṛi, 1. to stand, 2. to seek or covet, 3 to compile. Pre. वाधते । वाधते । गाधे । Per. वाधते । I Fut. वाधिता । वाधिते । II Fut. वाधिते । Imperative वाधताम् । वाधत । गाधे । Imper. वाधत । वाधयाः । वाधेत । Pote. वाधेत । वाधेत । वाधेत । Bene. वाधितीष्ट । Aorist वाधित । वाधितः । वाधिति । Condi. वाधितम् । Pass. वाधते । Desi. विवाधिते । Inten. वाधयते । Fut. वाधितमातः । Nouns. वाधनः । वाधि ॥

4. ✓ Gādhṛi, Causative. Pre. वाधयति । Per. वाधयां वकार । I Fut. वाधयिता । II Fut. वाधयिते । Imperative वाधयतु । Imper. वाधयतु । Pote. वाधयेत । Bene. वाधात् । Aorist वाधायत । Condi. वाधयित्वत् ॥

4. ✓ Gādhṛi, Desiderative. Pre. विवाधिते । Per. विवाधितं चक्रे । I Fut. विवाधिता । II Fut. विवाधिते । Imperative विवाधिताम् । Imper. विवाधित । Pote. विवाधिते । Bene. विवाधितीष्ट । Aorist विवाधितिष्ट । Condi. विवाधित्वत् । Passive of Desiderative. विवाधिते । Aorist विवाधिति ॥

4. ✓ Gādhṛi, Intensive. Pre. वागाधते । Per. वागाधां चक्रे । I Fut. वागाधिता । II Fut. वागाधिते । Imperative वागाधयताम् । Imper. वागाधयत । Pote. वागाधेत । Bene. वागाधितीष्ट । Aor. वागाधित । Con. वागाधित्वत् । 11. Pass. Ao. वागाधित ॥

4. ✓ Gādhṛi, Yāñ lu᳚. Pre. वागाधि । 2. S. वागाधिः । Per. वागाधां चक्राद् । I Fut. वागाधित । II Fut. वागाधियति । Imperative वागाधाद् or वागाधात् । Int. S. वागाधिनि । Imper. वागाधात् - °ऽ 2. S. वागाधाः or वागाधात् - °ऽ । Pote. वागाधात् । वागाधाताम् । Bene. वागाधात् । वागाधाताम् । Aorist वागाधीत । वागाधिताम् । Condi. वागाधित्वत् ॥

गाथ॑ ५ ले, उने ॥

5. ✓ Bādṛi, to harass. Pre. वाधते । Per. वाधे । I Fut. वाधिता । II Fut. वाधिते । Imperative वाधताम् । Imper. वाधत । Pote. वाधेत । Bene. वाधितीष्ट । Aorist वाधित । Condi. वाधित्वत् । Pass. वाधते । Caus. वाधयति, वाधयते । Desi. विवाधिते । Inten. वाधयते । Pre. Part. Atmāne वाधताम् । Past Part. Pass. वाधितः । Past Part. Act वाधिताम् । Fut. वाधितमातः । Ger. वाधिता । Infisi. वाधुः । Adj. वाधितव्यं । वाधितीयं वाधयम् । Nouns वाधुः; भद्रवाधुः ॥

गाथ॑ ६, नाथ॑ ७ यात्र्यो पतापैश्वर्याद्दीः ए ॥

6. ✓ Nādhṛi, 7 ✓ Nāthṛi, to trouble; to ask; to have power; to bless. Pre. वाधते । A. वाधते । Per. वाधत । A. वाधे । I Fut. वाधिता । A. वाधिता । II Fut. वाधिते । A. वाधिते । Imperative वाधतु । A. वाधताम् । Imper. वाधत । A. वाधत । Pote. वाधेत । A. वाधेत । Bene. वाधता । A. वाधितीष्ट । Aorist वाधातीत । A. वाधित । Condi. वाधित्वत् । A. वाधित्वत् ॥

दध॑ ८ वारये ॥

8. ✓ Dadba, to hold. Pre. दधते । Per. दधे । देखते । देखिते । देखिते । देखिते । I Fut. दधिता । II Fut. दधिते । Imperative दधताम् । Imper. दधित ॥

Pote. देखेते । Bene. दृष्टिशीष्ट । Aorist. दृष्टिशिष्ट । Condi. दृष्टिशिष्टाम् । Pass. दृष्टयते । Caus. दृष्टयति, दृष्टयते । Desi. दृष्टिशिष्टते । Inten. दृष्टयते ॥

8. ✓ Dadha, Desiderative, Pre. दिडधिष्टते । Per. दिडधिष्टान्ते । I Fut. दिडधिष्टते । II Fut. दिडधिष्टताम् । Imperative दिडधिष्टताम् । Imper. दिडधिष्टित । Pote. दिडधिष्टते । Bene. दिडधिष्टिशीष्ट । Aorist. दिडधिष्टिशिष्ट । Condi. दिडधिष्टिशिष्टाम् । Desi. Passive दिडधिष्टते । Pass. दृष्टयते । लोट—दृष्टाताम् । लक्—दृष्टयत । लिङ्—दृष्टयत । उड—दृष्टयत ॥

8. ✓ Dadha, Yat Intensive, Pre. दोषधिष्टते । Per. दोषधिष्टान्ते । I Fut. दोषधिष्टता । II Fut. दोषधिष्टते । Imve. दोषधिष्टाम् । Imp. दोषधिष्टत । Pot. दोषध्येत । Ben. दोषधिष्टिशीष्ट । Aor. दोषधिष्टिशिष्ट । Con. दोषधिष्टिशिष्टाम् ॥

8. ✓ Dadha, Yat luk. Pre. दावधि । दावधः दावस्ति । दावधिम् । Per. दावधित । चाकार । I Fut. दावधिता । II Fut. दावधित । Imperative दावधित । Imperative दावधित् or दावधित् दावधित । दावधिति । Imper. दावधित्—° दु दावधितोम् । दावधितुः । दावधितः । दावधित् चावधितम् । Pote. दावधिता । दावधिताम् । Bene. दावधिता । दावधिताम् । Aorist दावधितीत् or° दावधीत् । दावधितिशिष्टाम् or° दावधितिशिष्ट । Condi. दावधितिशिष्टत ॥

स्कुदि इ साप्रवणे ।

9. ✓ Skudi, to jump; to raise. Pre. स्कुन्तसे । Per. सुस्कुन्ते । I Fut. स्कुन्तिता । II Fut. स्कुन्तितयते । Imperative स्कुन्तात् । Imper. चस्कुन्तत् । Poten. स्कुन्तेते । Bene. स्कुन्तिशीष्ट । Aorist. अस्कुन्तिशिष्ट । Condi. अस्कुन्तिशिष्टाम् । Pass. स्कुन्तयते । Caus. स्कुन्तवति स्कुन्तयते । Desi. सुस्कुन्तिवते । Inten. ओःस्कुन्तयते । Noun. स्कुन्तः ॥

9. ✓ Skudi, Passive. Pre. स्कुन्तयते । Imperative. स्कुन्तयात् । Imper. चस्कुन्तयत । Poten. स्कुन्तयते । Aorist. अस्कुन्तित ॥

9. ✓ Skudi, Desiderative. 1. सुस्कुन्तिवते । 2. सुस्कुन्तिवाऽन्तके । 3. सुस्कुन्तिविता । 4. सुस्कुन्तिवितयते । 5. सुस्कुन्तिविताम् । 6. अस्कुन्तुन्तिवित । 7. सुस्कुन्तिवितेत । 8. सुस्कुन्तिवितोष्ट । 9. अस्कुन्तुन्तिवित । 10. अस्कुन्तुन्तिवितयत ॥

9. ✓ Skudi, Intensive. 1. ओस्कुन्तयते । 2. ओस्कुन्ताऽन्तके । 3. ओस्कुन्तिता । 4. ओस्कुन्तिवितयते । 5. ओस्कुन्तिविताम् । 6. अओस्कुन्तुन्तिवित । 7. ओस्कुन्तुयते । 8. ओस्कुन्तिवितीष्ट । 9. अओस्कुन्तिवित । 10. अओस्कुन्तुन्तिवितयत ॥

9. ✓ Skudi, Yat-luk. 1. ओस्कुन्तुन्तित or ओस्कुन्तुन्ति । 2. ओस्कुन्तुन्तिकार । 6 अओस्कुन्तुन्ति । Caus. स्कुन्तयति ॥

रिवदि १० इवैत्ये ।

10. ✓ Svidi, to become white. It is conjugated like ✓ Skudi. Pre. रिवन्तसे । Per. रिवन्तान्ते । I Fut. रिवन्तिता । II Fut. रिवन्तितयते । Imperative. रिवन्तिताम् । Imper. चरिवन्तत । Poten. रिवन्तेते । Bene. रिवन्तिशीष्ट । Aorist. चरिवन्तिशिष्ट । Condi. चरिवन्तिशिष्टत । Pass. रिवन्तयते । Caus. रिवन्तवति, रिवन्तयते । Desi. रिवन्तिवते । Inten. चरिवन्तयते । Noun. रिवतः ॥

वदि ११ अभिवादनस्तत्योः ।

11. ✓ Vadi, to salute, to adore. Pre. वन्तसे । Per. वन्तान्ते । I Fut. वन्तिता । II Fut. वन्तितयते । Imperative वन्तात् । Imper. चवन्तत । Pote. वन्तेत । Bene. वन्तिशीष्ट । Aorist. वन्तिशिष्ट । Condi. वन्तिशिष्टाम् । Pass. वन्तयते । Caus. वन्तवति, वन्तयते । Desi. विवन्तिवते । Inten. चवन्तात् । Noun. वन्तः । वन्ती । वन्तान् । वन्ता । वन्तान् ॥

भदि १३ कल्याणे सुखे च ।

12. ✓ *Bhadi*, to tell a good news ; to be glad. It is conjugated like ✓ *skudi*. Pre. भन्दते ; Per. भन्दन्ते ; I Fut. भन्दिता ; II Fut. भन्दित्वते ; Imperative भन्दहात ! Imper. भन्दन्त ! Poten. भन्देत ; Bene. भन्दितोष्ट ; Aorist. भन्दन्तष्ट ; Condi. भन्दित्वात् ; Noun. भंड ॥

भदि १४ स्तुति मोठ भद स्वम गतिषु ।

13. ✓ *Medi*, to praise ; to be glad ; to be drunk ; to move slowly, to shine ; to languish. This root is also found in the Divādi and Churādi classes. Pre. भन्दते ; Per. भन्दन्ते ; I Fut. भन्दिता ; II Fut. भन्दित्वते ; Imperative भन्दहात ! Imper. भन्दन्त ! Poten. भन्देत ; Bene. भन्दितोष्ट ; Aorist. भन्दन्तष्ट ; Condi. भन्दित्वात् Pass. भन्दते ; Caus. भन्दर्पण, भन्दयते ; Desi. भिन्दित्वते, Inten. माभन्दते ; Noun. भन्डरा, भन्डिरम, भन्डूः, भन्डार, भन्डत ॥

स्पदि १५ किंचित्कातने ।

14. ✓ *Spadi*, to shake ; to tremble. Pre. स्वन्दते ; Per. घन्दन्ते ; I Fut. घन्दिता ! Pass. स्वन्दयते ! Caus. स्वन्दयति, स्वन्दयते ; Desi. पिल्पन्दित्वते ; Inten. घासन्दते ।

क्लिदि १६ परिदेवने ।

15. ✓ *Klidi*, to lament. Pre. क्लिन्दते ; Per. क्लिन्दन्ते ; I Fut. क्लिन्दिता ! Pass. क्लिन्दयते ; Caus. क्लिन्दयति, क्लिन्दयते ; Desi. क्लिन्दित्वते ; Inten. खेक्लिन्दते ; Noun. खेडा ॥

मुदि १७ हर्षे ।

16. ✓ *Muda*, to rejoice. Pre. मोदते ; मोदेते ; मोदन्ते ; मोदत्ते ; मोदेत्ते ; मोदत्त्वे ; मोदावते ; मोदावत्ते ; Per. मुमुदे ; मुमुदाते ; मुमुदिरे ; मुमुदिते ; मुमुदिहे ; I. Fut. मोदिता ; II. Fut. मोदित्वते ; Imperative. मोदताम् ; Imper. भमोदत ; Pote. मोदेत ; Bene. मोदितोष्ट ; Aorist. भमोदित्वत ; Condi. भमोदित्वात् ॥

16. ✓ *Muda*, Passive. Pre. मुद्यते ; Imperative. मुद्यताम् ; Imper. भमुद्यत ; Pote. मुद्येत ; Aorist. भमोदित ।

16. ✓ *Muda*, Desi. 1. मुमुदिते or मुमोदित्वते ; 2. मुमुदिवांश्के ! मुमेदिवांश्के !

16. ✓ *Muda*, Inten. 1. मोमुद्यते ; 2. मोमुद्यात् खक्के ! 3. मामुदिता !

16. ✓ *Muda*, Caus. 1. मोदयति ; 2. मोदयांश्कात् ; Aor. भमोद्युत्वत ; Past. Part. *Pass. मुदितम् or मोदितम् ! Past. Part. Act. प्रमुदितवान् or प्रमोदितवान् ! Ger. मुदित्व or मोदित्वा ॥

16. ✓ *Muda*, Yañ Inj. Pre. मोमेति or मोमुदीति ; मोमुतः ; मोमेतित्व or मोमुदीत्वि ; 1. S. मोमेतिर्म or मोमुदीत्विर्म ; d. मोमुद्वृः ; Per. मोमोदावांश्कात ; I. Fut. मोमेदिता ; II. Fut. मोमोदित्वति ; Imperative. मोमेत्तु or मोमुदीत्वु or मोमुदीत्वृ ; 2. S. मोमुद्विष्ठ ; 1. S. मोमुदाविष्ठ ; d. मोमुदावत् ; Imper. भमोमुदीत्व or भमेमोत्तु-द-भमोमुद्वात् ; 3. S. भमेत्त-मोद or भमोमोदीत्वो ; 4. S. भमोमुद्वृत्व ; Pote. मोमुद्यात् ; मोमुद्यात्वात् ; Bene. मोमुद्यात्वात् ; मोमुद्यात्वात्वात् ; Aorist. भमोमोदीत्वृ ; भमोमोदित्वात् ; Condi. भमोमोदित्वात् ॥

ददि १९ दत्ते ।

17. ✓ *Dada*, to give. Pre. ददते ; ददेते ; ददो ; Per. ददते ; ददाते ; ददिते ; ददत्ते ; I. Fut. ददिता ; II. Fut. ददित्वति ; Imper. ददताम् ; Pote. ददेत ॥

Bene. वदिशीष्टः Aorist वदिष्टः | Condi. वदिष्टिष्टः | Pass. वदते, Imperative. इवाताम् । Imper.; वदत्वत् | Pof. वदेत् | Aor. वदादि Caus. वादत्वति, वादत्वते | Desi. विदिष्टिष्टते । Inten. दोवदत्वते | Yañ luk. वादत्वीति or वादत्वति | Noun. वादत्वते.

खद १८, स्वर्द १९ आस्वादने ।

18. ✓ Shvada, 19 ✓ Svarda, to taste. Pre. स्वदते; स्वर्दते | Per. स्वदते | लस्तः | Fut. स्वदते । I Fut. स्वदितः; स्वर्दितः | Pass. स्वदते, स्वर्दते | Caus. स्वोदयिति, स्वादयते, स्वा- वति, स्वार्दयति | Aorist. वदिष्टिष्टत् | C. Desiderative इस्वादविष्टति । Desi. विस्वदिति । विस्वदिति गते । Inten. मास्वदत्वते, छास्वर्दत्वते, Yañ luk आस्वदीति or आस्वति । Noun. स्वादः ।

उद्द २० माने कीडावां च ।

20. ✓ Urda, to measure; to play; to taste, Pre. उर्दते | Per. उर्दते | Imper. उर्दिता | I Fut. उर्दितः | II Fut. उर्दिता | Imper. उर्दितं | Pote. उर्दते | Bege. उर्दिष्टिष्टः | Aorist. उर्द- विष्टः | Condi. उर्दिष्टिष्टः | Caus. उर्दयति, उर्दयते | Aorist उर्दिष्टिष्टत् | Desi. उर्दिष्टिष्टते ।

कुर्द २१, खुर्द २२, गुर्द २३, गुद २४ कीडायामेव ।

21. ✓ Kurda, to play. Pre. कुर्दते | Per. कुरुद्दते | I Fut. कुरुद्दिता | II Fut. कुरुद्दिता | Imperative कुर्दताम् | Imper. अकुर्दतं | Pote. कुरुद्दते | Bege. कुरुद्दिष्टिष्टः | Aorist अकु- र्दिष्टः | Condi. अकुर्दिष्टिष्टः | Pass. कुर्दते | Caus. कुर्दयति, कुर्दयते | Aorist अकुर्दयत् | Desi. कुर्दिष्टिष्टते ।

21. ✓ Kurda Yañ luk, Pre. ओकुर्दिष्टिष्ट or ओकुर्दिष्टः | ओकुर्दतः | Per. ओकुर्दावा- चत्वारः | I Fut. ओकुर्दिता | Imper. अओकुर्दितं, or अओकुर्दत् - "द" | अओकुर्दत् - "ह" | Pass. कुर्दयते | Caus. कुर्दयति | Aorist अकुर्दयत् | Desi. कुर्दिष्टिष्टते | Inten. ओर्दे ।

22. ✓ Khurda, to play. Pre. खूर्दते | Per. खुरुद्दते | I Fut. खुरुद्दिता | II Fut. खुरुद्दिता | Imperative खुर्दताम् | Imper. अखूर्दतं | Pote. खुरुद्दते | Bene. खुर्दिष्टिष्टः | Aorist अखूर्दिष्टः | Condi. अखूर्दिष्टिष्टः | Pass. खूर्दयति, खूर्दयते | Desi. खुरुद्दिष्टते | Inten. ओखूर्दिष्टते ।

23. ✓ Gurda, to play. Pre. गुर्दते | Per. गुरुद्दते | I Fut. गुर्दिता ॥

24. ✓ Guda, to play, Pre. गोदते | Per. गुगुदे | I Fut. गोदिता | Caus. गोद- यति, गोदयते | Desi. गुगुदिष्टते, गुगोदिष्टते | Inten. ओगुदयते | Ger. गुगित्वा or गोदित्वा | Noun. गुगुदम् | गोद ॥

घूद २५ क्षरणे ।

25. ✓ Shūda, to effuse; to flow. Pre. घूदते | Per. घुग्दते | I Fut. घुदिता | Caus. घूदयति, घूदयते | Aorist अघूदयत् | Desi. घुग्दिष्टते | Inten. ओघूदयते | Yañ luk. घौदूति | Nouns. अघूदयः | घूदिता (t̄in), घूदः 'a pool'; 'mire.'

ह्राद २६ अध्ययने शब्दे ।

26. ✓ Hrāda, to sound, to roar. The word अध्ययनशब्द means the sound of drums &c. Pre. ह्रादते | Per. अह्रादते | I Fut. ह्रुदिता | Pass. ह्रुदयते | Aorist अह्रादित् | Caus. ह्रादयति, ह्रादयते | Aorist अह्रीह्रादत् | Desi. जिह्रादिष्टते | Inten. आह्रादयते | Yañ luk आह्रादीति or आह्राति | Noun. ह्रादः 'a lake'; अधिकिह्रादः 'a city of the Vâhikas' (IV, 2, 142, S. 1966 अधिकिह्रादः) ॥

हादी २७ सुले च ।

27. ✓ **Hlādi**, 'to be glad or delighted, rejoice.' By force of अ 'and' we know in the anuvṛitti of avyakta—हृदये and so it means 'to sound' also. Thus :—
Pre. हृदये just like हृदये : The root is exhibited with a long द् as its indicatory letter and this differentiates it from हृद : Therefore the rule VII. 2. 14 . S. 3039 applies to the Past Participle along with VI. 4. 95. S. 3073. Thus आहृषः, आहृतवान् (VIII. 2. 42, S. 3016.) Pre. हृदये : Per. अहृदये : I Fut. हृदिष्यते : Pass. हृदयते Caus. हृदयति, हृदयते : Desi. तिहृदिष्यते : Inten. आहृदयते : Noun, आहृषः :

स्वाद् रेद् आस्वादने ।

28. ✓ **Svāda**, 'to taste.' It has the same meaning as the root 18, स्वद्. Thus स्वादते : As it is taught without a व, in the Dhātupātha, so व् is never changed to व, as वस्वादत् : Pre. स्वादते : Per. स्वादते : I Fut. स्वादिष्यते : Pass. स्वादयते : Caus. स्वादयति, स्वादत्यते : Desi. तिस्वादिष्यते : Inten. स्वादयते :

पर्द २९ छुटिसते शब्दे ।

29. ✓ **Parda**, to break wind, Pre. पर्दते : Per. पर्दते : I Fut. पर्दिष्यता : II Fut. पर्दिष्यते : Impera. पर्दताम् : Imper. अपर्दत : Poten. पर्देत : Bene. पर्दिष्योष्ट : Aorist. अपर्दिष्योष्ट : Pass. पर्दते : Caus. पर्दयति, पर्दयते : Desi. तिपर्दिष्यते : Inten. पार्दयते : Yañ luk पर्दवीर्ति or पार्दयति : Noun. पूर्दाकुः :

यती है० प्रयत्ने ।

30. ✓ **Yati**, to attempt, Pre. यतते : Per. येते : येतिते : I Fut. यतिष्यता : II Fut. यतिष्यते : Impera. यतताम् : Imper. अयतत : Bene. यतिष्योष्ट : Aorist. अयतिष्योष्ट : Cond. यतिष्यत्वा : Pass. यतयते : Caus. यातयति, यातयते : Aorist. अयोयतत : Desi. तियतित्यते : Inten. यायत्यते : Yañ luk यायत्यति or यायति : Nou". यातः : यतिः : Past, Part. Pass. यतितः : यायतः :

युत् है०, युत् है२ भासने ।

31. ✓ **Yutri**, 32. ✓ **Jutri**, 'to shine.' These two roots are read with an indicatory अ : Therefore VII. 4. 2, S. 2572 applies and in the Aorist with अ॒, there is no shortening. As अयुत्यत्वा P.P. युतित्वम् or योतित्वम् (I. 1. 21, S. 3056), Pre. योतते : Per. युतते : I Fut. येतिता : Pass. युत्यते : Caus. येतयति, येतयते Aorist. अयुत्यत्वा : Desi. युतित्वते or युतोतित्वते : Inten. येयुत्यते : Yañ luk योयुतीति or योयोत्ति : Past, Part. Pass. युतितः or योयतिः : Ger. युतित्वा or योयतित्वा :

32. ✓ **Jutri**, to shine, Pre. जोतते : Per. युजुते : Fut. योतिता : Pass. युत्यते : Caus. योतयति, योतयते : Aorist. अयुज्यत्वा : Cond. योजुतित्वा : Inten. येयुत्यते Yañ luk योयुतीति or योयोत्ति :

विथ् है०, वेथ् है४ याचने ।

33. ✓ **Vithri**, 34. ✓ **Vethri**, 'to beg.' According to Kaushika the first root is विध् ending with a ध : This view is, however, discarded by Kshemarāmī. Pre. वेष्टते : Per. विविष्यते : I Fut. वेष्टिता : II Fut. वेष्टिष्यते : Imper. वेष्टताम् : Pot. वेष्टेत : Bene. विविष्योष्ट : Aor. अवेष्टिष्योष्ट : Cond. अवेष्टित्वा : Pass. विष्टते : Caus. वेष्टयति, वेष्टयते : Aorist. अवेष्टित्वा : Desi. विविष्यते, विवेष्टिते : Inten. वेष्टित्वते, Yañ luk वेष्टितीति or वेष्टेति :

34. ✓ **vethri**, 'to beg.' The forms विविष्यते (Per.) वेष्टते (Pass., and distinguish it from the last root. Having an indicatory अ it never shortens the penultimate,

Both these roots take two objects. Pre. लैषते ; Per. लैषेते ; I Fut. लैषिता ; II Fut. लैषिताते ; Imper. लैषेत ; Past. लैषेते ; Ben. लैषियोद्ध ; Agr. लैषियोद्ध ; Coud. लैषियव्यत ; Pass. लैषयते ; Caus. लैषयति, लैषयते ; Desi. लैषियते ; Intensive, लैषिते ; yaū luk लैषितीति ; or लैषेति ॥

अथ ३५ शैथित्ये ।

35. ✓ Srathi, 'to be weak,' 'to be loose or relaxed.' This root is exhibited as शैषि, with an indicatory short ए, in order to show that a nasal should be inserted; which nasal is not elided before किंश् affixes. Pre. शैषते ; Per. शैषते ; I Fut. शैषिता ; II Fut. शैषिताते ; Imperative शैषतात् ; Imper. शैषत ; Past. शैषते ; Ben. शैषियोद्ध ; Agr. शैषियोद्ध ; Coud. शैषियव्यत ; Pass. शैषयते ; Caus. शैषयति, शैषयते ; Desi. शैषियते ; Intensive शैषयते ; yaū luk शैषितीति or शैषन्ति ; Impf.-foot शैषायन् ; Noun शैष्य । प्रथमः ॥

अथ ३६ कौटित्ये ।

36. ✓ Grathi, 'to be crooked, to be wicked, to bend.' Thus शैषते &c. like कौटते &c. There is difference in the reduplicatio. Some read these two roots without the indicatory ए, but with नु ए, i.e., instead of शैषि, कौटि they read them as शैष्य and कौट्य. In this view, the nasal would be elided before किंश् affixes. The Perfect would be according to the view of Dhātuvṛittikāra. But this is mistake, according to Tarangai. The author of Kāśī-ka also does not approve the reading शैष्य and कौट्य, but कौटि and कौट्य because under 1, 2, 6, Vārtika² कौटिति, &c. he has given the examples वैक्षितः in Lit. Parasmaipada.

The root शैष्य कौट्यम् is read in the Kṛyāli class also : नु शैष्य कौट्यम् in तुजाति । Pre. शैष्ये । Per. शैष्यते । I Fut. शैष्यिता ॥

कथ्य ३७ रक्ताधायाम् ।

37. ✓ Kattha, to boast, to swagger, to praise. Pre. रक्तते । Per. रक्तते । I Fut. रक्तिता । Pass. रक्तयते । Desi. चिकित्यते ; Inten. राक्तते । Yaū luk राक्ततीति । Nouns. चिकित्यन् । चिकित्योऽनि ॥

Here end the 36 roots beginning with शैष 'to prosper,' and which are Atmanepadī.

Note :— We repeat the Anit-Karikas here, as those printed at page 51 are rather clear.

अह, अदत्ते, विभि, व, सु, शीह, व, तु, सु, विह, शीह, विभिः ।

वह, वज्ञां च विनेकादेऽवन्नेषु निहसाः स्मृताः ॥ १ ॥

शक्त्वा, पव, मुव, रिव, वच, विव, प्रचित्त, स्वव, निकित्, भवः ।

भवत्, मुख, भस्त्र, मस्ति, यव, युव, वव, रज्व, विकित्, स्वचित्, सवत्, वावः ॥ २ ॥

अह, सुह, विह, विह, तुवि, तुदः, पवव, भिह, विवाति, विवह ।

वह, सदी, विवाति, स्वान्ति, इदी, हुध, हुधि दुधती ॥ ३ ॥

वाम्बि, युंधि, वधी, राधि, व्यधि, व्यधः, साधि, विद्युती ।

वाम्ब, इवाप, विप, कृषि, तप, तिप, स्मृत्यति, दृष्ट्यती ॥ ४ ॥

लिप, सुप, वह, वाप, स्वप, लवि, यभ, रभ, लभ, गस, नस, यमो, रमिः ।

हुधि, वृक्षि, दिशी, हृष, सृष, रिष, वृष, लिष, विष, वृषाः, वृषिः ॥ ५ ॥

स्विव, तुव, हुव, हुव, पुव, विव, विव, शूव, विवात्यसाहु, वंसिः ।

वावति, वैव, दिवि, हुवा, नह, विह, वह, लिह, विह, विहसत्या ॥ ६ ॥

भावुदाता इलन्तेषु धातवो द्वयित्वं शतम् ।

तुदावैर भवत्तेदेन स्थितौ यो च चुरादिषु ॥ ७ ॥

सु, हृषी, सै, वारयितुं श्यना निर्वेष आदृतः ।

किंच । स्विवापवो, विद्युत्यधी, मव्यपुव्यशिलवः, श्यना ॥ ८ ॥

विडिः शया हुका योतिनिर्दिष्टाऽन्यनिदृतये ।

विकित्, विकित्, वह, इति शानुवन्न्या अमो तथा ॥ ९ ॥

विवदितिवांद्वदेहगदिरिष्ठो भावेऽपि दृश्यते ।

व्याङ्ग्यामूल्यादयस्वेन जेह षेदुरिति स्विवह ॥ १० ॥

राज्वा, मस्त्री, चावि, पवी, तुह, हुध, हुवि, पुवी, विविः ।

भाव्यागुवाह भवेहोत्ता व्याङ्ग्यामूल्यादिसंमतेः ॥ ११ ॥

Sub Section 3.

चायाष्टारिः क्षसवर्गीयान्तः परस्पैपदिकः ॥

Thirty-eight Paratmaipadi roots ending in a dental letter.

अत इ८ सातत्यगमने । अतति । 'अत आदेः' (१८४८) आतः । आततुः ।
आतुः । सुहि आतिस् रूतं रूति रित्यने ॥

38. ✓ Ata, 'to go constantly, to wander.' The words आतत्यगमन mean 'un-interrupted going.' As आतमतति 'He wanders throughout the village.'

Thus, Pre. अतति, अतार्डि, अतार्वि, अततिति ; Per. आतः, आततुः आतुः, आतित्वा, आतितुः ; The व is lengthened by VII. 4. 70. S. 2248. I. Fut. अतिता ; II. Fut. अतित्वा ; Imp. आततुः ; There is Vṛiddhi before the augment आद् ; Pot. आतेति ; Bene, आतातः ।

In forming the Aorist, we add विष्णु and वृद्ध । Thus आतः वृद्ध + विष्णु+वृद्ध + तु । The विष्णु is the affix of the Aorist and is added by VIII. 1. 44 S. 2222.

The augment वृद्ध is added to this विष्णु by VII. 2. 35 S. 2164. The personal ending तु gets the augment वृद्ध by VII. 3. 96. S. 2225. So the equation stands thus आतित्वा + वृद्ध + तु ॥

Now applies the following sūtra by which the वृ is elided.

१८६६ । इठं वृष्टिः ॥ ८ । २ । २८ ॥

इठः यरस्य चल्य लोपः ल्लाक्ष्मीष्टि एव ॥

* विज्ञुलोप एकादेशे विष्णु आत्मः । आतोत् । आतित्वा । आतितुः ।

2266. The वृ is dropped after the augment वृद्ध, if after this वृ the augment वृद्ध follows.

Thus आतित्वा + वृ + तु = आतित्वा + ० + वृ + तु ॥

Now this वृ is elided by VIII. 2. 28 (the present sūtra) of the Tripādi (the last three sections or Padas of the Ashtādhyāyī.)

This elision would, therefore, be asidha for the purposes of skādeśa (VI. 1. 101 S. 85), and we could not combine the वृ of आतित्वा with the long वृ as the zero intervener. So the form would be आतित्वा वृ as in form वृ of sūtra VIII. 3. 19 S. 67 ; for VIII. 2. 1. S. 12 applies. To prevent this anomaly, we have the following vṛtikā :—

Vṛtikā.—When ekādeśa is to be done, the elision of विष्णु is to be considered siddha or valid. As आतोत् । Here the विष्णु is elided by वृद्ध वृष्टिः (VIII. 2. 28) This elision is considered valid or siddha, and thus we have dirgha single substitution of वृ for वृ + वृ + वृ in आतः + वृ + वृ + वृ + वृ आतित्वा ॥

This elision of वृ takes place when it is situated between वृद्ध on one side and वृष्टिः on the other. When there is no वृष्टिः following वृ, there is no elision. As आतित्वा, आतितुः ॥

The above examples आतोत्, आतित्वा, and आतितुः may be either वृ + वृतीत् or वृ + वृतीत् । The question is what is the true form of the Aorist without the

segment *w*; is it *writting* or *writing*? According to the next sūtra it might have been *writting* but that sūtra is set aside by the sūtra following it.

१८५०। वद्यताहन्तरसीधः । ३। २। ३॥

वर्तमान विषय वास्तविकता का विवरण करते हुए उनकी विचारणा करें।

2267. In the Parasmaipada s-Aorist there is Vṛiddhi of the *s* of *ए*, and *अ*, and of any vowel, without distinction, of the stems ending in a consonant.

Note—As अवार्द्धा, अवालोक् ! This debars the option in the case of these two roots, which would have otherwise obtained by VII. 2, 7. So also of stems ending in consonants : as अवालोक्, अवेष्टयोग्, अवैत्ययोग्, अदीप्तयोग् ॥

The root अ॒प् is a व्युत्ति root and therefore, there would be Vṛiddhi of अ into अ॒प्. But the application of this sūtra is prevented by the following sūtra :—

२२६८ । नेटिंग । १ । २ । ४ ॥

चुकाको डिवि पागर्त न स्मात् । मय भवानतीत् । अस्तिष्ठ ॥४८ । अतिष्ठः ॥

2268. The vowel of a stem, ending in a consonant, does not get Vṛiddhi, when the *śva* takes the augment *v̄g-*:

•Therefore we do not get the form भासीत्, but भासीत्; because the भित् here takes the augment वृः; Thus without the augment वृः we have the forms : भव भासा॒ भासी॒, or भा॑ भासा॒ भासी॒, or भा॑ भासा॒ भस्तुः। The augment वृः is elided after भवः. The form भासी॒, is therefore really वृः + भासी॒ and not वृः + भासी॒। Pre. भासी॒, भासि॒, भासामि॒, भासिनः। Per. भास॒, भासाम॒, भासुः॒, भासित॒, भासीत॒। I. Fut. ॑, भासीत॒, भस्तुत॒; II. Fut. भस्तिभ॒ति॒। Im. भासुः॒। Imper. भासी॒,। Pot. भासेत्, -
Bene. भासाम॒,। Aorist भवृ॒+भासी॒, भस्तिभास॒, भस्तुः॒ (without वृः). Gon. भासिभास॒, P.
Pass. भासेत्॒। Per. भास॒। I. Fut. भस्तुत॒। II. Fut. भस्तिभ॒ति॒। Im. भासाम॒। Imper.
भासाम॒। Pot. भासेत्। Bene. भस्तिभ॒ति॒, Aor. भासिभ॒ति॒, d. भासिभास॒। pl. भासिभ॒स। Caus.
भासाभ॒ति॒। Des. भस्तिभ॒सि॒। Past. Part. Pass. भस्तुत॒। Nouns : भासिः 'a kind of bird,'
भासिः 'infantry,' भासि॒ 'an astrovism,' भस्तुति॒, 'a guest,' भासुः॒ 'air.'

पितृ ३६ संज्ञावे । चेतति । विदेत । अवेतीत् । अवेतित्याम् । अवेतितुः ॥

39. ✓ Chiti, 'to perceive, see, notice, observe' 'to know' 'to understand'.
'to remember' : 'to think'.

Prc. - देताति : Por. दिलेत, दिलिलू, दिलितु ; दिलेति ; दिलत, दिलेत, दिलिलू
दिलिलू ; I Put. देताति ; II Fat. देतिलिति ; Im. देतू ; Imper. दलेतहू ; Pot.
देतौ ; Bone. दिलातू ; Aor. दलेतीत, दलेतिलू, दलेतितु ; Condi. दलेतिलू ;
Prcs. देताति ; Comp. देतातित, Aor. दलेतिलू ; Desi. दिलिलिलू or दिलेतिलू.

nten. योग्यता॒ । Yañ luk योग्यताति॑ or योग्यति॑ । Past Part. योग्यः, योग्यताम् । Ger. योग्यता॒ or योग्यता॑ । Nonna योग्यता॑, योग्य, योग्यता॑, योग्यता॒ ॥

च्युतिर् ४० चासेचने । सेवनमाद्रीकरणम् । चाहीदर्दिंभिव्याहौ च ॥
* एव दसंज्ञा वाच्या * । च्योतति॑ । चुच्योत ॥

40. ✓ Chyutir, to sprinkle, सेवन means 'to sprinkle, to wet.' The prefix चा has the force of 'a little,' or 'pervasion,' चासेचन therefore means 'to wet a little' or 'to wet thoroughly.'

Vartika :—The whole portion चृ whenever it occurs at the end of a root is to be treated as चृत्, । Thus Pre. च्योतति॑ । Per. चुच्योत ॥

As this root has an indicatory चृ, the effect of it is that in the Aorist, it has another form also, where चित् is replaced by चृ and there is consequently no guna. The Sūtra which causes this is the following :—

२२६६ । चरितो चा । ३ । १ । ५७ ॥

चरितो चातोपद्धतिर॑, चाः चात् परमेष्ठे चृते॑ । चच्युतस्—चुच्योतीत् ॥

2269. चृ is optionally the substitute of चित् after that root which has an indicatory चृ, when the Parsmaipada terminations are employed.

Note :—Thus from चिदित् (चित्) 'to divide,' we derive, चमिदत्, or चमित्तीत् । But we have चमित् in the Atmanepada. So from चिदित्,—चमिदत्, or चमित्तीत् ।

Similarly चच्युतिर्, has its Aorist either as चच्योतीत्, or चच्युतस्, with चृ, affix.

40. ✓ Chyutir, to sprinkle, to wet Pre. च्योतति॑ Per. चुच्योत । चुच्योतित् । चुच्युतित् । I Fut. च्योतिति॑ । II Fut. च्योतित्वित् । Im. चच्योतन् । Poto च्योतेत् । Bene. चृ चात् । Aorist चच्युतस्, or चच्योतीत् । Pass. चृ चाते॑ । Caus. चोतवति॑ । Aor. चच्युतस् । Desi. चुच्युतित् or चुच्योतीत् । Inten. च्योच्युतसे॑ । Yañ luk योच्युतीति॑ or योच्योतिति॑ । Past. Part. Pass. चृतित् or च्योतित् । Ger. च्योतित्वा or चुच्युता॑ ॥

इच्युतिर् ४१ चरणे । इच्योतति॑ । चुच्योत । चच्युतस्-चाच्योतोत् । यकाररहितोउच्चयम् । च्योतति॑ ॥

41. ✓ Śchyutir, 'to trickle, ooze, exude, flow; 'to shed, pour out, diffuse scatter.' Pre. च्योतति॑ । Per. चुच्योत । &c. like च्युत् । Aor. चच्युतस्, with चृ, or चच्योतीत् ॥

Some read this root without चृ, namely as च्युतिर् । Then the conjugation will be च्योतति॑ च्युतस् च्युता॑ ॥

Note : The whole portion चृ is indicatory, and not चृ and चृ separately. They can be made separately चृत्, also by चतोपद्धतिर॑च्युतिर॑ चृत् (1. 3. 2. 8. 3); which will make चृ indicatory; and by चतोपद्धत् (1. 3. 3. 3. 1) which will make चृ indicatory. This is done actually by Mādhaba in his Dhātuvṛtti. But the object on to

it is that if it be taken separately as indicatory, then there should be an insertion of nasal by शिद्धात् युज् आसीः (VII. 3. 58. S. 2262).

(42. युतिर् भासने 'to shine').

Similarly should be conjugated the root युत्. This root is not given in the Siddhānta.

अन्य ४३ दिलोडने । दिलोडनं प्रतिवातः । यन्याति । मन्यन् । यान्यः
विशारदिकि (२२१६) इति फितशत् अनिदित्याम्—(४१५) र्हात नसोयः । मन्यात् ॥

43. ✓ Mantha, 'to'oburn,'to agitate, shake, stir round or up, to crush to grind down, oppress, afflict, destroy, kill.' Pre. मन्यति । Per. मन्यत्, मन्यतिः । I Fut. मन्यता । II Fut. मन्यत्यति । Im. मन्यत् । Imper. मन्यत् । Pote. मन्यते । Bene. मन्यात् ॥

In the Bene dicative, the य of मन्य is elided, because the affix यान्यइ is fully by III. 4. 104 S. 2216; and because it is fully it causes the elision of य by VI. 4. 34 S. 415. Had the root been read as मन्य, there would have been no elision of the nasal. In fact, there is such a root also, as given below. See Root 47. Aor. मन्यतीत् । Con. मन्यत्यत् । Passive मन्यते । Causative मन्ययति । Aor. मन्यत् । Desiderative मन्यत्यति । Inter. मन्यति । Yet luk सामन्यतीति or मन्यति । Imperfect मन्यत् । Gerund मन्यता or मन्यत्यता । Nouns:—मन्य, मन्यती ॥

This root takes two accusatives, as यान्यमन्य विचिर्याते ॥

कुषि ४४, कुषि ४५, कुषि ४६, कुषि ४७ दिंसासंलेयनयोः । र्हात्
स्वास्थ्यसोया न । कुन्यथात् । मन्यात् ॥

44 ✓ Kuthi, 45 ✓ Pathi, 46 ✓ Luthi, 47 ✓ Mathi, 'to hurt, to suffer pain, to injure, to strike, to kill, to be afflicted, to crush, to grind down, to oppress.' Pre. कुन्यति Per. कुन्यत् &c. like मन्य as given above. In the Bene dicative (यान्यतिः) however, there will be no elision of the nasal. As कुन्यत्; मन्य य &c.

Similarly कुन्यति कुन्यति and मन्यति: Both roots यन्य and मन्य are read here, according to Saumātā. Kākīraswāmī reads it मन्य and not यन्य even here, and gives the example मन्यते । All these roots mean 'to injure.' As काहोपकुन्य
मन्यु भासति ॥

विष्ट ४८ गत्याम् । वेषति । विवेष । वेषिता । वेषेतीत् । वाहप्राणीः
(२१२) इति निवेषे भासे ॥

48. ✓ Shidha, 'to go, to ward, to drive.' Some read this with an indicatory short य. The initial य is changed to य by भासते: यः यः (VII. 1. 64 S. 2264). Pre. वेषति, Per. विवेष, विषिता, विषितः । I Fut. वेषिता । II Fut. वेषिति । Im. वेषत् । Pote. वेषेत । Bene. वेषेति । Aor. वर्षेतीत् । Cond. वर्षेत्य । Imper. वर्षेत् । Pot. वेषेत । Bene. वर्षेति । Aor. वर्षेतीत् । Cond. वर्षेत्य ।

Passive विधार्थी : Causative Pro, लेपवाति, Aor. लक्ष्मी विधार्थी. **Desiderative विधिविधार्थी** or **विद्युविधार्थी :** Intensive लेपवाति. **Yāñ luk लैपवाति** or लेपेति; **Gerund विधार्थी** or **विधिवाति :** Noun फूल 'a kind of tree,' फूलेति; and **विधार्थी :** "

Thus नि+वेधति=निवेधति (see below).

६३७। उपस्थानसुनेति सुवति स्थिति स्तोत्रिति स्तोभति स्या सेवय लेष चिह्न
दण्ड स्वरूपाम् ॥ ६ ॥ ६५ ॥

ਭਾਗੁੰਦਾ ਬਾਧਿਕ ਨਿਰਿਸ਼ਾਦੇਵ ਥਲ ਕਾ ਸਾਡੇ ॥

2270. एः is substituted for एः, after an alterant एः and एः of an upasarga in the following verbs: एः (एवेति), एः (एवति), एः (एव्यति VII. 3. 71), एः (स्तीति VII. 3. 89) एः (स्तीयते), एः, एः नय (Denominative), एः (सेधति), एः, एः, and एः व्यज्ञ ॥

Thus अभियुक्तोपि : सुवृत्ति, अभियुक्तिः ; लक्षण, अभियुक्तिः ; सरीरा, अभियुक्तिः ; क्रोधात्, अभियुक्तोभृतः ; स्वा, अभियुक्तात्पत्तिः ; सेना, अभियुक्तेवार्थात् ; सेव, अभियुक्तिः, पर्यावरणात्, वास्तविकत्वात्, परंपरेभृतम् ; विद्या, अभियुक्तिः ; सुख, अभियुक्तिः ; स्वस्त्र, अभियुक्तात्पत्तिः .

Note :- The root श्व is exhibited in the sūtra as श्व with व् विकारण thus debarring श्व-विवरण.

८०१ । सदित्पत्ते । ६ । ३ । ५५ ॥

इतिभिराद्युपर्वातदे। उत्तर चः स्वात् ॥

Thus विशेषति, विद्येति, विष्वाप, विष्वापः The second विष्वा remains unchanged in the Perfect by VIII. 3. 118.

Why do we say 'but not after अस्ति' ? Observe अस्तिविलक्षण :-

२२७। सत्त्वमेः । ८ । ३ । ५० ॥

३१ अप्रृष्ट वर्णन का विवरण : शोलालिपि उत्तरार्द्ध : ५ विषय : वास्तव : यहां परमार्थी वास्तव वर्णन का विवरण देते हैं।

2272. The ए of सम्भ (read in sūtra III. 1. 82 S. 2555.) is changed into ए after an upasarga, having an ए or ए

Thus असिष्टमाति : अरिष्टमाति : The word अस्तेः of the last sūtra is not to be read here. Hence we have forms like—प्रतिष्टभूनाति : प्रतिष्टभूनाति : प्रतिष्टभूनाति

The present sūtra is made a separate rule, when it could well have been included in the immediately preceding one, as उदिसामेयोः for two reasons. First that the anuvṛtti of सम्भ alone should run into the next sūtra. Secondly that it should not be restricted by the word अस्तेः : As आत्मतिष्टम विद्युतम् :

२२७३ : अवाक्षालमनाविद्युयंयोः । ८ । ३ । ६८ ॥

अवाक्षालमेत्योऽर्थयोः अर्थ स्वातु ॥

2273. The ए of सम्भ is changed into ए after the preposition ए in the sense of 'support' and 'contiguity.'

NOTE.—The word अवाक्षाल means 'support, refuge, that upon which anything depends or leans,' अविद्युय means 'the state of not being विद्यु or far off i.e., to be contiguous.'

Thus अवाक्षाले 'He remains leaning upon a staff' &c, अवाक्षालः तिष्ठति : So also in the sense of to be near, as अवाक्षालः स्मृतः 'the army near at hand, दक्षा अरतु : See V. 2 13. अवाक्षालः गीः—निराकाशलो स्वयं चास्ते ॥

२२७४ : वेश्व स्वनो भोजने । ८ । ३ । ६९ ॥

अवाक्षालः स्वनोः वेश वः स्वात्मेजने ॥

2274. The ए is substituted for the ए of स्वत्, after वि and वा, when the sense is 'to smack while eating.'

Thus विष्टक्षिति, व्यवरक्ष, विवाक्ष, अवाक्षाल, अवाक्षालः, अवाक्षालः : That is, he makes sound while eating, he eats with a smack.

२२७५ : परिनिष्ठिः सेव वित सय तिष्ठु सह सुट सु व्यधामः । ८ । ३ । १०० ॥

परिनिष्ठिः परेवामेवं वस्य वः स्वातु : निषेधति ॥

2275. ए is substituted for the ए of सेव, वित, सय, तिष्ठु, वस्य, the augment सुट्, सु य and व्यधाम्, after the prepositions एवि, वि, and वि ॥

Thus निषेधति : The root वेव 'to serve' belongs to the Bhāṣī class. The word विष्ठ, in the Past Participle of विष्ठ, अवाक्ष, and एव is the noun derived from the same root with the affix एव ; विष्ठ is a Divādi root.

Notes :—The root चित् of this rule is an important landmark. All roots enumerated in the sūtras VIII. 3. 63 to VIII. 3. 70, change their श् to श् even when the augment अट् intervenes, but not so the root चित् and those that follow it. This taught in the next sūtra.

इति । प्राक्षितादद्वयायेऽपि । ८ । ३ । ६४ ॥

हेतुतः—'(६४५) इत्य चित्तव्यात्पाये सुनोत्तादयते वामद्वयायेऽपि चर्त्य व्याप्तं व्यवेष्टत्, व्यवेष्टत् । व्यवेष्टत् ॥

2276. (The substitution of श् for श्, as taught, herebefore will take place) for all roots upto चित् exclusive in VI. I. 3. 70 even when the augment अट् intervenes (between the श् and the alterant letter).

This sūtra governs all the fifteen roots given in the preceding sūtras from VIII. 3. 65. Thus with the augment अट् we have व्यवेष्टत् in the Imperfect, व्यवेष्टत् in the Aorist and व्यवेष्टत् in the Conditional.

इति । स्थादिवभ्यासेन चाभ्य सत्य । ८ । ३ । ६४ ॥

प्राक्षितात्प्रदिवभ्यासेन व्यवेष्टत् चर्त्य व्याप्तः । व्यामेव चाभ्यात्पात् तु सुनोत्तादीप्ताम् । विविषेत् । विविषत् ।

2277 In स्था &c upto चित् exclusive (VIII. 3. 65 to VIII. 3. 70), this श् substitution takes place then also, when the reduplicate intervenes, and the श् of the reduplicate is also changed to श् ॥

Thus विविषेत्, विविषत्; in the Perfect.

इति । सेप्तसेगती । ८ । ३ । ११५ ॥

गत्यज्ञेय सेप्तसेः चात्मं न स्वात् । गृह्णत् विवेष्टति ॥

2278. The श् of the verb शेष् is not changed to श् when the meaning is that of moving.

This is an exception to VIII. 3. 65 S. 2270. Thus गृह्णत् विवेष्टति

पिश् शृणु शास्त्रे माहूलये श् । चास्त्रं शासनम् ॥

49. ✓ शिद्बृ, 'To ordain, command, instruct,' 'to turn out well or auspiciously' शास्त्र means command, rule. This root has an indicatory long श्, the force of which is given in the next sūtra. It is conjugated like the preceding root शेष् शास्त्र No 48 except in so far as the effect of the indicatory श् makes the change.

कर—केरितः । क्रिद—क्रिरेष्य । In the 2nd Person Dual we have क्रिरेष्य with the augment कुट् added to वा । But this augment is optional, owing to the root having an indicatory उ as given below.

२२७९ । स्वरतिसूतिसूयतिसूजू वित्तो वा । ८ । २ । ४४ ॥

स्वरत्यु-केरेतित्तव यरत्य बतावेराप्यं पातुक्षेत्त्वा स्वात् ॥

2279. A Valādi-Ardhadhātuka affix optionally takes 'it' after svr̥i, after the two roots 'sū' (sūti and sūyatī), after 'dhūñ' and after a root which has an indicatory long 'ū.'

Thus क्रिरेष्य + वा । Now applies the next sūtra.

२२८० । अवस्तुत्तेरेष्युधः । ८ । २ । ४० ॥

अवः परेष्युत्तेरेष्यः स्वात् तु दधातेः । अवस्तुत्तेरेष्य-क्रिरेष्य-क्रिरेष्यितः । अवैत्तुत्तेरेष्यः ॥

2280. 'Dha' is substituted for 'ta' or 'tha' coming after jha ' ' bha ' ' gha ' ' dha ' or 'dha' (jhash), but not after the root dhā (dadh).

Notes :—Thus from अवः we have अव्या, अव्युम्, अवस्तुत्तेरेष्य, अवैत्तुत्तेरेष्यः ॥

Thus क्रिरेष्य + वा = क्रिरेष्य + ध् = क्रिरेष्य । The other form is क्रिरेष्यितः । क्रिरेष्यितः or क्रिरेष्य । कुट्-क्रेषितः or क्रेत्तव्यितः । लोह-क्रेष्यतुः । कुट्-प्रक्रेत्तव्यितः । In the 3rd Person Dual we have क्रैरेष्य + वा, + साम् । Now applies the next sūtra, which causes the elision of वा ॥

२२८१ । भलो भलित् । ८ । २ । २६ ॥

भलः परत्य भल्य लोपः स्वाक्षर्यः अवैत्ताम् । अवैत्तुः । अवैत्तीः । अवैत्तम् । अवैत्तः ।

भैत्तसम् । अवैत्तम् । अवैत्तेष्यः । अवैत्तेष्यितः । अवैत्ताम् । अवैत्तः ।

‘काटु है भलो’ । अवाट भल् । काराति । वर्णाठ ॥*

‘कर तो स्वीर्य किं भलायो वा’ । काटु भलो । स्वीर्यकर्मनः । करति ॥

2281. The 's' is elided when it is preceded by a *jhal* consonant (any consonant except semi-vowels and nasals), and is followed by an affix beginning with a *jhal* consonant.

Thus क्रैरेष्य + वा, + साम् = क्रैरेष्याम् ॥

Therefore the full conjugation in Aorist is :—

	Singular	Dual	Plural.
Third Person	अवैत्तीत्	अवैत्ताम्	अवैत्तुः
Second Person	अवैत्तःः	अवैत्तम्	अवैत्त
First Person	अवैत्तम्	अवैत्तेष्य	अवैत्तसम्
	Second Form.		
Third Person	अवैत्तीत्	अवैत्तिष्टाम्	अवैत्तिष्टुः
Second Person	अवैत्तःः	अवैत्तिष्टम्	अवैत्तिष्ट
First Person	अवैत्तम्	अवैत्तिष्य	अवैत्तिष्य

The Desiderative is क्रिरेष्यितः ॥

50. * करुः 'to eat.' This वा is indicatory.

भद्र—भावति : लिह—भक्ताद्, भक्तादित् । तुष्ट—भावितः । त्रूष्ट—भाविति । लोट
—भाटतु । भद्र—भक्तादत् । लिह । भावेत् । भावीर्त्तिः—भावात् । तुष्ट—भक्तादेत् ।
त्रूष्ट—भक्तादित्यत् ॥

The force of the indicatory ए is that we have no shortening of the penultimate in भक्तादत् ॥

Desiderative : भिक्षादिति ; Intensive : भक्तादाते । Yañ luk भावादीति or
भावाति ; Causative : भावयति ; Past Participle भावितः ; Noun भावः॥

51. भद्र 'to be steady, firm,' 'to strike, hurt, kill.' By the force of the word ए 'and,' it means 'to eat' also. It is Intransitive when meaning 'to be firm.'

भद्र—भावति । लिह—भक्ताद् । Here "we have caused the Vṛiddhi of the ए of
भद्र by the following sūtra.

४८८२ । भात उपधाराः । १ । २ । ११६ ॥

उपधारा भाते दृष्टिः स्वात् लिहिति लिहिति च प्रस्तवे परे । भक्ताद् ॥

2282. In a stem ending in a consonant with an 'a' immediately preceding it, the Vṛiddhi is substituted for such 'a,' when an affix having an indicatory 'n' or 'ṇ' follows.

Therefore भक्तद् + भद्र—भक्ताद् ॥

In the First Person singular, however, this Vṛiddhi is optional by the next sūtra.

४८८३ । गतुतमो वा । १ । १ । १४ ॥

गतमो गत्वा गित्वस्तु । भक्ताद्-भक्तद् ॥

2283. The ending of the First Person Singular in the Perfect optionally acts as लिहू ॥

The Vṛiddhi is optional, as भक्ताद् or भक्तद् ॥

The other Tenses are conjugated like भाव । In the Aorist (तुष्ट) there are two forms caused by the following :—

४८८४ । भाते हत्वादेत्येताः । १ । २ । ६ ॥

हत्वादेत्येत्येतादेत्येता परम्परे परे लिहि लिहिति स्वात् । भक्तादीत्-भक्तीत् ॥

'भद्र ५१' स्वर्णे । वर्षगीर्यादिः । भद्रतः । भक्ताद् । भेदतः । लेतिव । भपात्-भक्तद् । भक्तादीत्
-भक्तीत् ॥

'भद्र ५२' भवतायो भाविति । भद्रतः ॥

2284. Before an 'it' beginning s-Aorist of the Parasmaipada, the short 'a' of the root gets optionally Vṛiddhi, when the stem begins with a consonant, and the 'a' is prosodically short by being followed by a simple consonant.

Thus भक्तादीत् or भक्तादीत् ॥

Causative : भावादिति । Intensive भवीत्यात् । Nouns : भवितः, भवताद् ॥

52. नद् (नन्द) 'to be steady, firm.' The न is the labial न, and not न or व
नद् नन्दिः : निन्द् नन्दात्, नेन्दृः, नेन्दिः, नन्दात् or नन्दः ; नुन्.—नन्दामीम् or नन्दामेष् ॥
Its conjugation is like नद् ! In the Perfect we have नेन्दृः as the root in
reduplication retains न without any change. So there is नन्द as well as the reduplica-
tion eliminated.

Noun:—नन्दर्, नन्दरो ॥

Maitreya reads this root as नन्दः ; He forms नेन्दृः by eliding न, and then नन्द
and elision of reduplication. This is incorrect, according to Mādhaba : because the
root नन्द being अकोन्यास्त् (ending in a oonjunct consonant) like नन्द &c., the endings
of the perfect are not निन्दः ! There is another root निन्दि नन्दयते given further on.

53. नद् 'to speak,'

नद्—गदति । निद्—नन्दात् । नुन्—गदिता &c. like नद् । But in न+नि�+गदति,
we have the following.

२२४५ । नेन्दनदपतपद्धुमास्यतिहन्तियातिवातिद्रातिप्लातिवयतिवहतिया-
म्यतिविनेतिदेविग्निः च । ८ । १ । १६ ॥

लग्नसंवादिमित्तात्परस्य नेन्दः स्थानवाचिद् । प्रशिक्षयति । नन्दात् ॥

'रुद् ५ ॥ विलेक्षने । विलेक्षनं भेदनम् । रुदात् । रेन्दृः ॥

'नद् ५ ॥ चाव्यन्तं चाव्यते' ॥

2285. The 'n' is the substitute of 'ṇ' of the prefix 'ni'
following a cause for such change standing in an upasarga, when
these verbs follow, namely, 1. gad 'to speak,' 2. nad 'to be hap-
py,' 3. pat 'to fall,' 4. pad 'to go,' 5. the six ghu verbs, 6. mā
'to measure,' 7. sho 'to destroy,' 8. han 'to kill,' 9. yā 'to go,' 10
'vā 'to blow,' 11. drā 'to flee,' 12. psā 'to eat,' 13. vap 'to weave,'
14. vah 'to bear,' 15. sam 'to be tranquil,' 16. chi 'to collect'
and 17. dih 'to anoint.'

Thus 1. नद्, प्रशिक्षयति 2. नद्, प्रशिक्षयति 3. पत्, प्रशिक्षयति 4. नद्, प्रशिक्षयते,
5. नु. The six roots called ghu. ॥ प्रशिक्षदाति प्रशिक्षदाति, प्रशिक्षयति
प्रशिक्षयति, प्रशिक्षयते, प्रशिक्षयति ॥

• 6. नान्, प्रशिक्षिन्ते मेन्, प्रशिक्षयते
Ishī:—By the word नान् in the extra, both verbs नान् and मेन्, are to be
taken and not the roots नी or मी or ना नाने, for they also take the form नान् by VI.
id. 50.

7. नान्ति प्रशिक्षयति 8. नुन्ति प्रशिक्षयति 9. नान्ति प्रशिक्षयति 10. नान्ति प्रशिक्षयति 11. नान्ति प्रशिक्षयति 12. न्नान्ति प्रशिक्षयति ॥

The last five roots belong to the Adādi class.

13. नयन्ति प्रशिक्षयति 14. नहुन्ति प्रशिक्षयति 15. नावन्ति प्रशिक्षयति (VII.
3, 74). 16. निन्दन्ति प्रशिक्षयते ॥ 17. नेन्दृन्ति प्रशिक्षयति ॥

Ishī:—The above change takes place even when the augment न �inter-
venes, as नन्दामीम्, नन्दामेष् ॥

The roots श्वसि &c., are exhibited in their conjugated form in the गत्ता, in order to indicate that the rule does not apply to श्वस्, कुरु form of these roots VII. 1. 6). Therefore not here :—प्रश्वासादीति, प्रश्वासादीति प्रश्वासादीति &c.

Thus श्वद्—गदाति । श्विद्—काशः &c. Noun :—गदाम्, श्विदः, श्विदः ॥

54. रथ 'To split, rend, scratch, gnaw, dig.' Vilekhana means 'division' रथ—रथति, श्विद्—रथात्, रेतुः, रेतिः &c., like the preceding. Noun :—रेतः ॥

55. श्वद् 'To utter inarticulate sound.'

The root is exhibited with an initial अः This nasal is changed to अ by the following.

२२६५ । श्वो नः । ६ । १ । ६५ ॥

भास्तीरादेवेष्टनं नः श्वात् ॥

योपदेशाक्षरम्—जाटि-नाथ-नाय-नव-नह-न-प्रसः ।
भास्तीर्देविहृष्टस्य यथु दासाप्राप्तिविवर्णवद् वद । तत्त्वम् ज्ञात्यर्थात् नापतेन् नन्दितो वस्त्रं लेखियत्वाच्छेष्ट नामात् ॥

2286. There is the substitution of 'n' for the initial 'ऽ' of the root in the Dhātupāṭha.

All roots beginning with a अः should be understood to have been so taught with the exception of the following eight roots—श्वद्, जाटि, नाथ नाय, नव, नह and नन्दः ॥

Note :—The roots नर्ह श्वद् (I. 57) and नट ज्ञात्यर्थात् (X. 12) belong to the Bhvādi and Churādi class respectively.

The root नट श्वते (I. 818) belonging to the gvatādi (VI. 4. 92, S. 2568) is not to be taken; as the root is exhibited with a long अः as श्वाति in the above verse, while the gvatādi नट, being श्वित् is incapable of assuming the lengthened form नाति in the Causative by VI. 4. 92. S. 2568. Therefore that नट should be taken which can assume the form नाति.

Note :—The roots नाय and नाथ 'to heg' &c. have already been mentioned before. दु श्वदि श्वद्यात्, नह नामात् एव नये, वाति नाविष्टसे ये are the other roots.

According to some the root नाथ is to be read as श्वात्; and so 'also the roots अः and नवित् अः श्वृ and श्वित्'. Only five roots are thus left, which begin with अः in the Dhātupāṭha namely—श्वद्, श्वृ, नाथ, नाय and नह ॥

Conjugation of श्वद् 'to sound, resound, thunder.'

श्वद्—गदाति । श्विद्—काशः । नेत्रुः । नेत्रिः । नेत्रितः । नेत्र । नामात् or नाविष्ट, नंदितः ॥

श्वद्—श्विता । श्वृ—श्वित्याति । श्वृ—श्वित्याति, श्वित्याति । श्वृ—श्वद् । श्वद्—श्वदात् । श्वृ—श्वित्यात्—श्वदेत् । श्वृ—श्वित्—श्वदात् । श्वृ—श्वदीत् or श्वदीत् ॥

When preceded by an upasarga, the अः is changed to अ by the following.

२२६६ । उपत्त्वादिसमात्तेऽपि श्वेतदेवत्वम् । ८ । ४ । १४ ॥

उपत्त्वादिसमात्तेऽपि श्वेतदेवत्वम् भास्तीर्देवेष्टनं नामात् नाविष्टनाविष्ट ।

'नर्ह' ५५ नती वाक्ये च । 'नाम नावेः' (४२४८) ।

2287. Of a root which has 'n' in its original enunciation, when it comes after an alterant letter standing in an upasarga, even though the word be not a samāsa, the 'n' is changed into 'ṇ.'

Thus न + पर्वति - पर्वतिः । So also पर्वतिः । Here नि is changed to णि by VIII. 4. 17. S. 2285. पर्वतिः : नद - पर्वतिः । निद - पर्वतिः । नोवतुः । नोवितुः आ like नद ॥

Noun नदी 'river'; पंजाबः 'The Punjab.' निवासः ; निवासः ॥

Note :—Why do we say 'even when it is not a compound'? Because by the context, the anuvṛitti of the word pūrvapada which is current throughout this sub-division, would have been understood in this sūtra also, and the rule would have applied to samāsas only, for there only we have pūrvapada. By using the word नामसमेति it is shown that the adhikāra of pūrvapada ceases, and the rule applies to non-compounds also where there is no गुण नद ॥

Why do we say 'having न in Upadeśa'? Observe प्रथम्यति, प्रथम्यतिः, नाम्यतः ॥ For the root नद् is recited in Dhṛitupāṭha with न ॥

56. नद् 'to go, to beg, request, ask.' When it has the meaning 'to beg' &c, it takes two objects. *

नद - नद्यति । नद्यतः । नद्यतिः ॥

In नद्यत् a nasal is inserted by the following sūtra, into which is to be read the sūtra नदः नाम्यतः S. 2248 ('a long vowel is substituted in the Perfect for the initial नि of a reduplicate.')

१२८८ : सर्वाशुभिहसः । ० । ४ । ०१ ॥

हिंदुष्टः भासीर्वैर्वैश्वर्यात्प्राप्तारात्परस्तु नुट्, नाम् । चीन्दृः । चार्दृत् ॥

'नद् ५० नद् ५५ नद्यते' शोपदेशवाभावाच नः । नद्यति । नद्यतिः । नद्यतः ॥

2288. After such a lengthened 'a' of the reduplicate, there is added the augment 'नुट्' (n) to the short 'a' of the root which ends in a double consonant.

Note —Why do we say 'containing two consonants'? नाट, नाट्या, नाटः ॥

With regard to नुट् augment, नुट् is considered like त् as नाट्यृः, नाट्यः । This proceeds on a vṛttika to be found under the Pratyahāra sūtra नै चीन् । The vṛttika is नुट्यति - नाट्यृः - निपात्यात्प्रकारे नाट्यित्यात्परः । The examples of नाट्यृः are नाट्यृः, नाट्यृत्यात् ; (See VIII. 2. 18) and of निपात् are नाप् नाप् and नाप् नाप् ॥

Therefore नद् + नद् = ना + नुट्, + नद् + नद् = नान्दृः ; नान्दृः । नान्दृः । नान्दृः ; नान्दृः नान्दृः ; नान्दृति नः ; नान्दृतिः नुट् - नद्यता । नद् - नद्यतिः नुट् - नद्यतः । नुट् - नद्यतः ; नुट् - नान्दृः ; निद - नद्यतः ; नान्दृति - नद्यतः ; नुट् - नान्दृः ; but when the augment is elided, the form is नद्यतः as in ना नान्दृतिः । The Vṛddhi is prohibited by this (VII. 2. 4. S. 2288).

Desiderative ; नद्यतिः । Past Participle नान्दृतः; नद्यतः, नान्दृतः, नान्दृतः (VII. 2. 24 and 25 S. 2064 and 2065).

* नद् । ५५. नद् 'to bellow, roar, sound.'

This is one of the eight roots not excreted with an initial *m*: The result is that after an alterant upasarga the *m* remains unchanged. As *mātā*, So also wife *parī*—*parīmātā*. Nouns :—*ātmā* (see the Pitrū-*smritidaya* group), etc *mā* ‘an mem-

‘खेल शिवाय’ द्वारा

59. ***to hurt, injure.*** It is a Transitive verb.

काद् - कादैति d.c. like कार्ह and Noun : दद्योपदद् गा: कादैति & 'काद्' दे प्राचिते ज्ञाते । कृतिते कीते । कार्हति ॥

60. *as to rumble as the bowels.*

पाठ-पार्दित &c. like नामः; *Noun* — पार्दितः;

‘आह’ इ. अन्त घुसे । इंतहि सादिचरायां दृक्षत्वक्तिपायामित्यर्थः । आह॒ति । अह॒ति ।

61. *and* 'to bite, sting.' The word is ~~anywhere~~ as well as ~~everywhere~~ meaning the action of biting with the teeth.

कट-कार्ड्स । लिट-कार्ड्स ॥

‘अति दूर वर्षा हो बन्धने’। अन्तिः शायनः। अन्तिः शायनः॥

62. असः 63. *wfg* 'to bind.' 'The Dravidas read the root as अस्, the Aryas read it as अस' according to Dhanapāla. According to Maitreya, Swami Kāshyapa, Sammitakāra &c, both roots are correct.

✓ वट्-चाप्तिः । विट्-चाप्तस्, चाप्तस्तुः; चाप्तिसः । चाप्तिप्रतिः ॥
वुट्-चन्दितसा, &c. । Desiderative: चन्दितिवर्ति । Causative चन्दयति; Aor
चाप्तिप्रति ।

Nouns :— भूमि 'end, boundary.' भूमिका, भूमिका : So also from भूमि we have भू-भूमि : भूमि-भूमि : Nouns भूमि, भूमिका : ३

‘अहि त्वं प्रसीदते’ । अथवा । अपांशुकम् ॥

64. *wfir* 'to be powerful'

प्र० १५ राजा विष्णु के अवतारों में एक विशेष विष्णु भी है।

Noun: = शब्दः 'Indra' शब्दः 'moon' = 'India' (3) Hindu

‘पिंडि’ एवं उत्तरार्द्धे | प्रथमं उत्तरार्द्धः | पिंडिति | सेवनं उत्तरार्द्धः | पिंडिति उत्तरार्द्धे

65. *fufga* 'to split, to divide, to form apart.' The root begins with the labial *v* and not *w*. The word वर्जन here means the action of making parts.

सह-विवरिति । रिह-विविष्ट । युद्ध-विविक्ता । युद्ध-विविवरिति । लोह-विवरतु ।
सह-विवरण । रिह-विवरे । यार्द्दी-विवरात् ॥५७-५८॥

Noun : *fūṣṭā*: In the Sammata, the root is exhibited as *fūṣṭā* : *ang-*
gāvītā.

‘वर्षा दृश्य वरदीक्षेत्रे’। गवाहति : ‘वरसावराहावः वर्षा दृश्ये ए तिष्ठ विष्टवा’ वरिर वाच्यवाः वर्षा ए तिष्ठ विष्टवीष्टवान् ॥

65 (a). affix 'the action relating to check.' As an affix.

Nonna means 'grandmother.'

According to Khîyapa, the five roots *wf̄*, *wf̄s*, *wf̄z*, *wf̄g* and *wf̄g* are not capable of being conjugated, they are roots from which nouns only are derived, and not finite verbs. Others however, hold that these roots are conjugated with the Personal endings.

विदि शुद्धिकार्य' ; विद्धिति ; विद्धिति ॥

66. विदि : to blame, censure, find fault with, revile, reproach, condemn.' शुद्ध-विद्धिति ; विदि-विद्धिति, विद्धिविदि, विद्धिविदि । शुद्ध-विद्धिता &c.

With an alterter upasarga, we have विद्धिति । The root is also exhibited as विदि, and we have two forms विद्धिविदि or विद्धिविदि in the Vritti.

Noun : विद्धिः ॥

'शुद्धि शुद्धिः' ॥

67. शुद्धि 'to be glad, be pleased, delighted, satisfied rejoice at.' The शु is indicatory because it is so taught in the next sūtra.

६८८ । आविद्धितुष्टवः । १ । ३ । ५ ॥

उपर्युक्ते चासीताना यसे वसः स्व । विद्धिति । विद्धिविद्धिते च । विद्धिता ॥

2289. The initial शु, त्रु or दु of a root as taught in the Dhātu-pāṭha is 'it.'

The real root, therefore, is विदि ॥

शुद्ध-विद्धिति । विद्धि-विद्धिति । शुद्ध-विद्धिता । As it has an indicatory शु, the nasal is not elided in the Benedictive, as विद्धिता । Nouns :—विद्धिः, विद्धिः, विद्धिविदि (च विद्धिति) । De-ideative : विद्धिविदि । Intensive विद्धिते । Ya॒ लु॑ का॒ विद्धिविदि or विद्धिति । Causative विद्धिति, Aor. विद्धिविदि ।

'विदि शु चाविद्धिते विद्धितः ॥

68. विदि to be glad or rejoiced, to shine.'

शुद्ध-विद्धिति । विद्धि-विद्धिति । शुद्ध-विद्धिता &c.

• Noun : विद्धिः । विद्धिः । विद्धिविदि । विद्धिः ॥

'विदि शु विद्धिविदि' । विद्धितः ॥

69. विदि 'to act, perform some function, to try, strive, to be busy or active.' Another reading is विदि ॥

शुद्ध-विद्धिति । विद्धि-विद्धिति । शुद्ध-विद्धिता &c.

'विदि शु विदि शु विद्धिविदि विद्धिविदि' । विद्धिविदि ॥

70. विदि । 71. विदि । 72. विदि 'to cry weep, shed tears, to call out to, to exclaim.'

शुद्ध-विद्धिति, विद्धिति and विद्धिति । विद्धि-विद्धिति, विद्धिति, विद्धितः ॥

Nouns :—विद्धिविदि, विद्धिति, विद्धितः, विद्धिती &c.

'विदि शु विद्धिविदि' । विद्धिविदि ॥

73. विदि 'to lament.' As विद्धिति, विद्धि-विद्धिति &c.

'शुद्ध शु शुद्धी' । शुद्धिः, विद्धिः, विद्धितः ॥

विदि विद्धिविदि विद्धिविदि विद्धिविदि ॥

74. शुद्धि 'to be purified disengaged; to cleanse, purify.'

शुद्ध-विद्धिति । विद्धि-विद्धिति । शुद्ध-विद्धिता । शुद्ध-विद्धिति । विद्धि-विद्धितः । विद्धि-विद्धिती ॥

In the Benedictive, however, the nasal is elided, as it is the original शु of the root, and not the विद्धि शुन । The affixes of the Benedictive being thus the extra विद्धिता शुन विद्धिता विद्धिति (VI. 4. 24. 8, 416) applies. Therefore, we have विद्धिति । Intensive विद्धिविदि । Past Part. विद्धितः । Gerund विद्धितः ॥

Here end the 68 roots whose first is a dental.

SUB SECTION 4.

NOTE : — The author of the Dhātupātha commenced his book with the root श्व ending in a dental, because that root had an auspicious meaning. So to be consistent he gave the Atmanepada and the Parasmaipada roots ending in a dental. But now he arranges the roots alphabetically : beginning with the roots whose final is a guttural (क्षारां).

Forty-two roots ending in a guttural which are Atmanepadi.

'शीक श्व सेकने' : त.स्वत्वादिः । 'दन्त्यादिः' दन्तेके । शीकते । शिशीके ॥

75. शीक (सीक) 'To wet, sprinkle.' The root begins with the palatal ष, but according to Dhanapāla and Kāśyapa it has a dental दुः. They read it in the list of roots that do not change ष to दुः, (उषि सुजि लूः स्वा शीक &c.) । छट्—
शीकते । लिट्—शिशीके । लुट्—शीकिता । लुट्—शीकित्वते । सोद्—शीकताम् । लुट्—
शीकतम् । लिट्—शीकेत । आर्षी—शीकिषोट् । लुट्—शीकिष्ट । लूट्—शीकिष्टत ॥

Passive शीकते । Desiderative शिशीकिते । Intensive शीकित्वते । You luk
शीकीकिति or शीकीति । Aor. शीकीकीतु । शीकीकृत् ।

Causative : शीकयति, Aor. शीकयोकत् । Noun : शीका
'सोक श्व तर्पने' : सोकते । तुलेके ॥

76. सोक 'to see, view, perceive.'

छट्—सोकते । लिट्—तुलेके &c. When meaning 'to speak' it is Churādi.

'सोक श्व संचाते' । संचाते यथा । संचाते पञ्चमानस्य ज्ञायारो ब्रह्मितुर्वाः । ज्ञायेत्
कर्मको हितोपेसकर्मकः । सोकते ॥

77. असोक 'to heap together, collect.' संचात means collection or book. According to Śwāmi and others the root means the act of being composed into a book. According to Kāśyapa and others, it means the act of the composer. It therefore means 'to praise, or compose in verse, versify.' In the first case it is Intransitive, in the second case Transitive.

छट्—असोकते । &c.

'द्रुष्टु श्व धेष्ठ श्व शब्दोत्पत्त रुष्येऽः' । उत्तरं वैषा द्रुष्टिरौप्तात्य च । दिघेके । दिघेते ॥

78. द्रुष्टु : 79. धेष्ठ 'to sound, to grow, increase, to show joy, be exhilarated.' अस्तातु means according to Chandra 'to increase' and according to Śwāmi 'to be arrogant or bold.' Another reading is शब्दोत्पत्तावे "to encourage one by words." This is the view of Kāśyapa who says द्रुष्टते means शब्दवेष्टसावृं शरोति ॥

Thus छट्—द्रुष्टते । लिट्—द्रुष्टेते । लुट्—द्रुष्टिता &c.

So also with धेष्ठ : Its लिट्, is दिघेते ॥

Noun : द्रुष्टाणः ॥

'रेत् श्व शब्दायाम्' । रेकते ॥

80. रेत् 'to doubt, to suspect.' When preceded by या it has the meaning of 'to doubt' as in the sentence "आरेत् ईश्वरं अप्युः"

सट्—रेकते । लिट्—रिरेके । लुट्—रेकिता

'सेक श्व शक द्वा वर्ति द्वा वर्ति श्व शक्ति श्व गतैः' । याप्ते दन्त्यादिः । हो नामान्तरी
शब्दायदेवत्याक च । लिहेके ॥

81. सेकः 82. खेकः 83. लकिः 84. लकिः 85. लकिः 'to go, move.' The first three begin with a dental ष, the last two with a palatal ष ; The former being taught

with ए and not उ, there is no change of this ए into उ after alterant Prepositions &c.

अट्—चक्षते : चिट्—चिक्षते : तुट्—चेक्षिता, &c.

, चेक्षते : , चिक्षते : , चेक्षिता

, चक्षते : , चक्षते : , चक्षिता

, चक्षते : , चक्षते : , चक्षिता

, चक्षते : , चक्षते : , चक्षिता ॥

८1-८५ (continued). Maitreya reads a third root चक्ष also. Some read in this connection the root चोक also : but it is andrahām, because it is not read by Patañjali in the list of exceptions to roots that begin with ए in the Dhātupāṭha

वाकि ८६ चक्षायाम् । चक्षते । चक्षते ॥

86. वाकि 'to doubt, be uncertain, hesitate, be doubtful, to dread, fear suspect, mistrust.'

अट्—चक्षते : चिट्—चक्षते : तुट्—चक्षिता : Desiderative चिक्षितायते : Intensive चक्षते : यात् लुक चाचक्षीति or चाचक्षति : Imperfect, चक्षायाम् ॥

Nouns: चक्षः; चक्षुना ॥ Cf. चक्ष of Svādi (15) and of Divādi (78).

वाकि ८७ लक्षणे । चक्षते । चानक्षते ॥

87. वाकि 'to mark, stamp.'

अट्—चक्षते : चिट्—चक्षते : तुट्—चक्षिता : Desiderative चक्षितियते ॥

Nouns: — प्राक्षणम् ; चक्षः ॥

Cf. चोक 'to move in a curve' further on (829) and चक्ष of Churādi. (382)

वाकि ८८ कौटिल्ये । चक्षते ॥

88. वाकि 'to go or move crookedly.'

अट्—चक्षते : चिट्—चक्षते : तुट्—चक्षिता ॥

Nouns: प्रवक्ष्यनम् ; चक्षः ॥

वाकि ८९ मण्डने । मक्षते ॥

89. वाकि 'To decorate, to adorn.'

अट्—चक्षते : प्रमक्ष्यनम् : No change of ए to उ ॥

Noun: मक्षः ॥

कृक् ९० लोक्ये । सोक्यं गर्वेश्वायस्य ए । लक्षते । चक्षते ॥

90. लोक्—'to be unsteady, to be proud.' सोक्यं—pride and unsteadiness.

अट्—लोकते : चिट्—लोकते : तुट्—लोकिता ॥

Noun—लोकः ॥

कृक् ९१, कृक् ९२ आदाने । लोकते । तुकुते । चक्षते । चहते ॥

91. तुक् : 92. चहूँ 'to take, accept, seize.'

अट्—लोकते : चिट्—तुकुते : तुट्—लोकिता ॥

, चक्षते : , चहते : , चक्षिता ॥

P. P. तुकिता or लोकिता : Noun—प्रत्येकनम् or चलोकनम् ; लोकः ; लोकितः ; Desiderative तुकुकिता or लुकितिर्थी ; चुक्षिकितर्थी ; Gerund तु (लो) कित्या : 'The Desiderative of तुक् is कित्या' ; Intensive चरीदक्षते : यात् लुक चक्षीति or चक्षितिर्थी or चक्षितिर्थी or चक्षुकीति or चक्षितकीति ; Imp. चक्षुकीतु, चक्षर्थीतु ; Aor. चक्षुकीत, चक्षितकीता &c. Causative चक्षयति ; Aor. चक्षयत् तु or चक्षितकीतु ; Nouns—तुक् 'wolf,' चाहेय । लोकः : 'a young animal.'

+ चतुरपेतोः लिटः किर्त्तः गुप्तात्पूर्वलिपतिवेषेण + ॥

Vart: The affixes of the Perfect are *kīrtt* after roots that have a penultimate त् ; and, even the subsequent rule of *Gupta* is superseded in the case of these. By I. 2. 5, S. 2342 the affixes of *līṭ* are *kīrtt* after roots that do not end in a conjunct consonant. Thus *मिद्-लिभितुः । लिभितुः ।* Here the *किर्त्त* is *nitya*, and *गुप्ता* is *anitya*. But in चतुरे both the *किर्त्त* and the *gupta* are *anitya*; therefore *gupta* being taught *subsequent* to *kīrtt* would take effect. This is prevented by the present *vārtika* by *purva-vipratischedha*.

चक है तृसौ प्रतिघाते च । चकते । चेके ॥

93. चक 'to be satiated,' 'to repel.' Note:—*Dhanapala* and *Maitreya* and others give these two meanings. But *Kshiraewāmi* and *Sākaṭayana* give the first meaning only.

सट्-चकते । लिट्-चेके । लुट्-चकिता ॥ Noun चकोते ॥

ककि ६४, वकि ६५, इवकि ६६, अकि ७७, दौकृ ८८, ग्रीकृ ९९, इवष्टक १००, वस्क १०१, मस्क १०२, टिकृ १०३, टीकृ १०४, तिकृ १०५, तीकृ १०६, रघि १०७, लघि १०८, गत्यर्थीः । कहूते । बुडोते । तुचोते । * सुध्यातुष्टिवृथवस्त्रातीनां सत्प्रप्रतिषेधो वक्तव्यः * । चक्कते । वद्वज्ज्ञे ॥

लघि भोजननिवृत्सावपि । चक नृतीयो दन्त्यादिः । इत्येके ॥

94. चंक । 95. वंक । 96. इठंक । 97. चंक । 98. ढोक । 99. चौक । 100. च्यक्क । 101. वस्क । 102. मस्क । 103. टिक । 104. टीक । 105. तिक । 106. तीक । 107. रंघ । 108. लंघ 'To move 'to go.'

94. लट्-चकूते । लिट्-चक्कूते । लुट्-कहिता &c.

95. लट्-वच्छूते । लिट्-ववक्कूते । लुट्-वच्छिता &c. Noun: प्रवक्कनम्, प्रावक्कनम् ॥

96. लट्-वच्छूते । लिट्-वच्छूते । लुट्-वच्छिता &c.

97. चंक लट्-चकूते । लुट्-चक्कूते । लिट्-तच्छूते ॥

98. लट्-डोकते । लिट्-बुडोते । लुट्-कोकिता ॥

99. लट्-चोकते । लिट्-तुचोते । लुट्-चोकिता ॥

100. लट्-च्यक्कते । लिट्-वच्ज्ञे । लुट्-च्यक्किता ॥

The sūtra VI. 1. 64 S. 2264 does not apply to च्यक्क, and so the initial च is not changed to च because of the following

Vart:—Prohibition of the change of च into च must be stated of the roots derived from nouns, and of चित् and च्यक्क. Thus from the noun शोदण् 'he who has six teeth,' we have शोद्यति 'he desires a Shodan,' without change of च; Some read the root as च्यक्क with a dental छ. The root चंक्क is also read as च्यंक्क by some.

101. लट्-वस्कते । लिट्-ववस्के । लुट्-वच्किता ॥

102. लट्-मस्कते । लिट्-ममस्के । लुट्-मस्किता ॥

103. लट्-टेकते । लिट्-टिटिके । लुट्-टेकिता । Similarly तेकते ॥

104. लट्-टीकते । लिट्-टिटीके । लुट्-टीकिता । Similarly तीकते ॥

107. लट्-रहस्यते । लिट्-ररहस्ये । लुट्-रहस्यिता ॥

108. लट्-वक्षयते । लिट्-ववक्षये । लुट्-वक्षयिता ॥ The root लट् च has the meaning of 'to fast' also.

Nouns:—लसु, लसिता । रसु ॥ ✓

अथि १०९, अथि ११०, मधि १११, गत्याक्षेपे ।

गत्याक्षेपे लिखा । अती गत्याक्षरे च इत्यन्ये । अट्-क्षते चक्षुःस्ते । अट्-क्षते, मह्यते ॥

109. अ॒क्ष् । 110. अ॒क्ष् । 111. अ॒क्ष् । 'to go,' 'to blame.' According to Swāmī it means also 'to commence, set about.'

109. अ॒ट् - अ॒क्षते । लिट् - आलंपे । लुट् - अ॒क्षिता । Des. अ॒क्षितिवते । Caus. अ॒क्षति । Aor. अ॒क्षितत् ॥

110. अ॒ट् - अ॒क्षते । लिट् - अ॒क्षते । लुट् - अ॒क्षिता ॥

111. अ॒ट् - अ॒क्षते 'he goes.' लिट् - अ॒क्षते । लुट् - अ॒क्षिता ॥

११२ मधिं कैतवे च ।

112. The root अ॒क्षि means 'to cheat' also : in addition 'to go,' 'to blame.' As अ॒क्षते 'he cheats.'

राघृ १३३, लाघृ ११४, द्राघृ ११५, सामध्ये । राघते । लाघते ।

११६ द्राघृ इत्यपिक्तित । ११७ द्राघृ । आयामे च । आयामो द्वैर्ज्ञम् ॥ द्वाघते ॥

113. राघृ । 114. लाघृ । 115. द्राघृ (116. ध्राघृ) 'to be able, to suffice.' 117. The root द्राघृ means also 'to exert, to stretch.' आयाम means "stretching" according to Kauśika; and ' vexing, tormenting' according to Svāmī.

अ॒ट् - राघते । लिट् - राघते । लुट् - राघिता । Desiderative राघितिवते Inten: राघाघृति, राघाघृति, राघाघृ । अ॒ट् - अ॒राघृ । Causative राघति Aor. अ॒राघृत् ॥

114. अ॒ट् - लाघते । Noun उल् लाघृ ॥

115. अ॒ट् - द्राघते ॥

इलाघृ ११८ कृत्यने । लाघते ॥

116. अ॒लाघृ 'to praise, extol, commend, applaud.'

अ॒ट् - अ॒लाघते । Thus लेखदत्ताय अ॒लाघते 'He extols Devadatta.' See I. 4. 34. S. 572.

According to some, the root means also 'to boast of, be proud of,' 'to flatter, coax.' As अ॒लाघमानः परस्पराः स्वभागाद् राघाघृषिणः । Bhātti, VIII. 73.

Here end the forty two अ॒त्मनेपादि roots whose final is a guttural.

Sub-Section V.

अ॒ष्ट परस्मैपिदितः परस्मैत् ॥

Now the following fifty roots are Parasmnipadi.

परस्मै ११९ नीचैर्गता ॥

नीचैर्गति नीचैर्गतम् नीचैद् नीचैर्गतम् । परस्मैतः परस्मैत् ॥

119. अ॒ष्ट 'to move slowly, go softly, glide, creep, to act wrongly.' The words नीचैर्गतिः mean 'moving slowly,' and 'ill-behaviour.'

अ॒ट् - अ॒ष्टति । लिट् - परस्मैत् । लुट् - अ॒ष्टिता । लृट् - अ॒ष्टित् । लोट् - अ॒ष्टत् ।

अ॒ट् - अ॒ष्टते । लिट् - परस्मैत् । ला॒टिक् - परस्मैत् । लुक् - अ॒ष्टते । लृक् - अ॒ष्टित् ।

Pass. - अ॒ष्टत्वते । Desid. - परस्मैतिवते । Intens. पाठ्यपरस्मैत् । Yatnik अ॒ष्टत्वतिः । परस्मैतिः ॥ Causative अ॒ष्टत्वतिः । Aor. अ॒ष्टत्वत् ॥

तक १२० हसने । तकति ॥

120. तक 'to laugh at, deride, scoff; to bear, endure.'

अट्-तकति । लिट्-तकाक्, सेक्तुः । शुट्-तकिता । शुट्-अक्षयीत् or अक्षयीत् (VII. 2. 7. S. 2284) । तकम् with यत् ॥

तकि १२१ कृष्ण जीवने । तक्षति ॥

121. तक 'to live in distress.'

अट्-तक्षति । लिट्-तक्षूः । शुट्-तक्षिता । The Imperfect Ygñ 'luk is चकात् ॥

[**शुक १२२ गतो ॥**

गोत्रति । शुकः । शुकः । वैत मैत्रेयः ॥]

[122. शुक 'to go.' अट्-गोत्रति । Noun शुकः, शुकः । This root is read after तक by Maitreya. He gives the above examples शुकः and शुकः. It does not appear correct. For if there be a radical like शुक् from which could be derived regularly the noun शुकः by affix अ॒ under III. 1. 135. S. 2897 then there was no necessity of forming this word under the Upādi III. 42. (शुकात्मकोल्पतः) from the शुक् with the affix अ॒ and the elision of अ॑. So also if शुकः be formed regularly by adding रुप् to शुक्, there was no necessity of forming this word irregularly by Upādi II. 28 (शुकन्त्राय &c)].

शुक १२३ भवणे । भवाणं इवरदः । शुक्तिति ॥

123. शुक् 'to bark.' Bhashana means here, the cry or barking of the dog.

अट्-शुक्तिति । लिट्-शुकुकः । शुट्-शुक्तिता । This root is found in the Churādi class also (173).

कस्त १२४ हसने । प्रनिक्षति ॥

124. कस्त 'to laugh.'

अट्-कस्तिति । लिट्-कस्ताक् । शुट्-कस्तिता । शुट्-अक्षयीत् or अक्षयीत् । प्रनिक्षति ॥

ओखू १२५, राखू १२६, लाखू १२७, द्वाखू १२८, भ्राखू १२९, ओखालमध्येयोः । ओखति । ओखांचकार ॥

125. ओखू । 126. राखू । 127. लाखू । 128. द्वाखू । 129. भ्राखू 'to be dry,' 'to be sufficient, to refuse, to ward off.'

अट्-ओखति । लिट्-ओखां चकार । शुट्-ओखिता deo ;

Desid. ओखितवति । Caus. ओखयति । शुह्—मा भ्राखू ओखितवत् ॥

So also राखति । Intens. अरराखत् ॥

So also लाखति । द्वाखति । भ्राखति ॥

शाखू १३०, रक्षाखू १३१, ज्यास्तो । शाखति ॥

130. शाखू । 131. रक्षाखू 'to pervade, to occupy.'

अट्-शाखति । लिट्-शाखाखू, &c. अट्-क्षाखति, &c.

Noun: शाखा 'branch.' प्रातिशाखम् = प्रातिशाखं भवत् ॥ Formed by शुभ (IV. 3. 59, S. 1436) विशाखा 'the Viśākhā asterism.'

उक्त १५२, उत्ति १५३, वाक्य १५४, वर्ति १५५, मन्त्र १५६, मत्ति १५७, वाक्य
१५८, वालि १५९, रुक्मि १६०, रुद्रि १६१, साक्ष १६२, लविं १६३, इस १६४, इलि
१६५, रोक १६६, (१६० मुख्य) अलि, १६८ अक्ष, १६९ असि, १७०, शिलि, १७१
(रिक), अक्षग १७२, रंगि १७३, लंगि १७४, अगि १७५, अगि १७६, मणि १७७, तणि
१७८, त्वंगि १७९, इनगि १८०, इवगि १८१, इलगि १८२, इरगि १८३, रिगि १८४
तिगि १८५, गत्यार्थः ॥

द्वितीयादाः पुनर्वद्धम् । द्वतीयाभ्यासप्रयोगम् । एह वाच्मेतु रिक्त चक्र चिह्नं हिति वृत्तयि
वराम् अभिष्ठ वठनि ॥

132 to 165 उक्त शब्दों 'to go, to move.' The roots ending in *kh* are fifteen; those ending in *g* are thirteen. Some read four additional roots ending in *kh*; namely *rikh*, *trakh*, *trikhi*, and *síkhl*.

— चादृ—सोक्षिति । चिद—उद्वोक्त, उच्चारणः; उद्वोक्तिः, उद्वोक्त । चुद—सोक्षिता । चुद—च+
सोक्षितम् मा भवानेकोत्तिः । Caus.—सोक्षितिः Aor. मा भवानुक्षितकृतः Desid.—सोक्षिति-
क्षितिः Pass. Part. सोक्षितम् Gorund सोक्षितम् । Nouns उद्धः 'a sage,' उद्धः ।

In forming the Perfect उत्तर+पाल the following sūtra applies.

२२६० । आध्यात्म्यासवर्णी । ६१ ४ । ७८ ॥

आम्बाहुस्वेदायांवर्णयोदित्यवृत्ति व ही स्वैरुपलव्यंशिः । उद्योगः । सुनिपातवरभावया 'हंकारे' :-
(२३१०) इत्याव । कलातः । कल्पः । एष ह ब्रह्मांदीर्थस्यभ्यादय इयेन प्रथाहास्तुसः प्राप्तौ न भवति
जगत्कलापात्मानः । चाऽन्त्यापि एतेभावलक्षणाप्रत्यक्षया ज्ञात्वे कर्ते ततो दीर्घः ॥

+ वार्षिकादृष्टे वर्षीय हस्त न्यायाप्रदर्शकोष । उत्तमतः । उत्तमतः । सेवातः ।
स्वयं कर्मणे च ॥

•2290. रय् and उय् are substituted for the य and उ of a reduplicate, before a non-homogenous vowel.

Therefore गु+जोर्य+अ=उर्य+जोर्य + अ = उर्योर्य । When by Guja, the root assumes the form जोर्य, it becomes a 'heavy' vowelised root: and the Perfect ought to be formed by the addition of आर्य periphrastically by III. 1. 36 S. 2237 but this is not so because of the maxim अप्रियार्थ &c. ("that which is taught in a rule the application of which is occasioned by the combination of two things, does not become the cause of the destruction of that combination." See VII. 1. 9 S. 203). Here अ was changed to ओर्य by the presence of आर्य; and if व्य॑र्य be added, it will cause the elision of its progenitor आर्य by II. 4. 81 S. 2238 which the maxim prevents.

The dual is formed thus :— उद्ध + उद्ध + अत्रूः = उ + उद्ध + अत्रूः = उत्रूः । The Plural is उत्रृः । The affixes being त्रूः, there is no guna, and consequently no उत्रृः substitution, as the vowels are now homogenous. This single substitute long उ (उ + उ = उ) may be considered as the final of the first or the beginning of the second (VI. 1. 85. S. 75). Considering it as final of the first, namely, as the long उ of the reduplicate (abhyāsa), it requires to be shortened by VII. 4. 59. S. 2180.

[But because the rule of shortening depends upon abhyāsa alone and is therefore antaranga, while the savarpa-lengthening is Bahiranga; as it depends upon two, namely the precedent and the subsequent letters—the maxim विद्युत् विद्युत् applies (see Vol I. p. 30) : and so it is not shortened. Or].

It is not shortened, because it had already been once shortened before, and "an operation once performed on a stem &c., is not repeated again"—is the maxim that would apply.

Note:—When was the first उ shortened? It was shortened by VII. 4. 59, S. 2180 as soon as उम् was reduplicated to उ+उम्. But it was already short how could it be shortened?

Ans. Rules of grammar act like clouds (which rain both on sea and on land though raining on sea is useless). The rule of उम्: S. 2180 therefore substitutes a short उ in the place of the already existing short उ. Thus उ+उम् = उ+उम् (VII. 4. 59 S. 2180) = उम्

But why should Rule S. 2180 apply *first* and not the rule of lengthening? In other words, why should we not make उ+उम्=उम् first and then apply the rule of shortening?

The rule of shortening being a rule applicable to *anga* (or stem) is stronger than the rule of lengthening (अङ्गः स्वर्णं दीर्घः) on the maxim

Paribhāṣha : A rule relating to a stem (*anga*) is stronger than a rule relating to letters.

Therefore, the उम्: (S. 2180) applies *first*.

Another reason for its applying first is that it is *subsequent* in order to the rule of lengthening.

Thus उ+उम्+उम् = उ+उम्+उम्: (S. 2180 short उ for short उ)=उम्: (lengthening). Similarly उम्: //

Similarly may be conjugated the other roots given above. Thus उम्ति
सिद् - उम्ताम्बकारः आशीर्विद् - उम्ताम् //

Similarly वृ वक् gives us : वृद्-वक्षति, विद्-वदायत्; वक्षतुः; There is not उ of VI. 4. 120 S. 2260, nor the elision of the abhyāsa (VI. 4. 120 S. 2260), because its initial is उ (VI. 4. 126 S. 2263). Similarly वृक्षति, मेषतुः &c.

133. उषिः। उम्ताम्। लिट्=उम्ताम्बकारः। लुद् उम्तिता। Des. उम् विभिन्नता
Cause. उम्ताम्ति। Aor. औज् विक्षतः। 134. वक्षति। वक्षति। वदायत्, वक्षतुः। वक्षिता
उम् वक्षकीत् or वक्षावीत्। 135. विदिः। विदति। 136. अग्न अग्नति। ममायः। मिहिता
137. मिहिः। मिहिति। 138. शमः। (नक) शम्भति। 139. शमिः। न शमति। 140. रथ
रथति। 141. रथिः। रथति। 142. रथः। रथति। 143. रथिः। रथति। 144. रथ
रथति। लिट्-रथेयत्। लुद् - यक्षिता। 145. रथिः। रथति। रथताम् रथारः। 146. रथिः
(नक) रथयति। रथयाम्बकारः। 147. मुहिः or विदिः। Chandra reads this root here.

148. वक्षति।

149. वक्षिः } These three roots are read here in the Sammata.

150. विदिः }

151. द्रविः! The Dravidas read this here. Thus there are 19 roots ending in उ.

152. उम्. उम्। उम्ताम्। 153. रथिः। रथति। Noun: रथः। 154. अग्निः। अग्नति। Past Part विभिन्नतः and विभिसः। 155. अग्निः। अग्नति। Noun, अग्नः: "Anga country." अग्नुः "member." अग्निः: 'fire' अग्नम्, अग्नारः। अग्निः। अग्नुः। 156. विदिः। विदति। N. विदः।

157. मिहिः। मिहिति। N. मिहिम्। 158. तथिः। तथति। 159. तथिः (विदिः) तथति।

160. विदिः। विदति। 161. विदिः। विदति। 162. विदिः। विदति। 163. विदिः। विदति।

164. विदिः। विदति। 165. विदिः विदति।

स्वगि १६६ कम्पने च ।

166. स्वगि means 'to tremble' also. As स्वगति 'be trembles.'

युगि १६७ जुगि १६८ युगि १६९ वर्जने । युहति ॥

167. युगि

168. युगि

169. युगि (युगि, रगि)

} वज्ञने to leave.

As युहति, युहति युहति &c,

घधि १७० हसने । घधति । घधाघ ॥

दधि १७१ पालने । लधि १७२ शोषणे ॥

मधि १७३ मरहने । मध्वति ॥

यिधि १७४ आधारणे । यिह्वति ॥

170. घध (घध, घध) हठने 'to laugh.' As घधति । घधाघ । घधिता । 171. दधि पालने 'to protect.' 172. लधि 'शोषणे । to dry.' 173. मधि मरहने 'to dress.' मध्वति मध्वः (मुक्त) 174. यिधि । आधारणे । to smell. यिह्वति ।

Here end Parasmáipadi roots whose final is a guttural.

• SUB-SECTION VI.

Now we take up the roots ending in ch. There are twenty one Atmane-padi roots.

वर्ष्ण १७५ दीप्तौ । वर्षते ॥

• 175. वर्ष दीप्तौ 'To shine.' लट्—वर्षते । लिट्—वर्षते । लुट्—वर्षति । लुट्—वर्षिता । लोट्—वर्षताम्—लट्—वर्षते । विधिलिङ्—वर्षते । आशीर्विट्—वर्षिते । वर्षिगोट् लुट्—वर्षिलिङ् । लुट्—वर्षित्वा । लट्—वर्षते । यिष्—वर्षयति । Aor. वर्षता । लट् । विधिलिङ् । लट्—वावर्षते । Yan luk. वावर्षिति or वावर्षति । Aor. वावर्षता, वावर्षत् ॥

• Noun वर्षः 'vigour' 'feces.' वावर्षत्वंसम् । Adjective वर्षम् ॥

घच्छ १७६ सेवने च । सेवते । सेवे । सेविता ॥

176. घच्छ सेवने 'to sprinkle, to serve.' लट्—घच्छते । लिट्—सेवे । लुट्—सेविता । लुट्—हसिविते । लोट्—घच्छताम् । लट्—घच्छत । विधिलिङ्—घच्छत । आशीर्विट्—घच्छिलिङ् । लुट्—घच्छिलिङ् । लिङ्—वावर्षयति । Aor. वावर्षता । लट्—हिंडिविते (VIII. 3. 61. S. 2627). लट् । ग्रावर्षते । Yan luk वावर्षिति । Noun. लट् । सलुत्रः । विविदः ॥

सोच्छ १७७ दर्शने । लोचते । लुलोचे ॥

177. लोचुः दर्शने । To see. सोचते । लुलोचे । लोचिता । Des. लुलोचितसे । Intent. लोलोचते, लोलोचीति, लोलोति ॥ Caus. लोचयति । Aor. लमुलोचत ॥

वाच्छ १७८ व्याख्यायार्था वाचि । वेचे ॥

178. घच्छ व्याख्यायार्था वाचि to speak distinctly. वाचते । वेचे । वेचिता । N. वाची ॥

व्याच्छ १७९ व्याचि १८० वातौ । व्याचते । व्याचते ॥

179. घच्छ (घच्छ) } वातौ. To go. व्याचते । व्याचते । व्याचिता । व्याच, वाते । व्याचिता ॥

180. घच्छ (घच्छ) } वातौ. To go. व्याचते । व्याचते । व्याचिता ॥

वाच्छ १८१ वन्धने । वाचते ॥

181. घच्छ वन्धने 'to bind.' वाचते । वाचते । वाचिता । N. वाचः । वाचः ॥

मध्य १८२, काष्ठि १८३, दीसिवन्धनयोः । चक्रश्वे । चक्राश्वे ॥

182. काष्ठि } दीप्तिवन्धनयोः to shine, to bind. काष्ठते । चक्रश्वे । चक्राश्वता

183. काष्ठि } काष्ठि-ते । संकाष्ठि-ते &c. Nouns: काष्ठि-तुः । काष्ठि-तम् । काष्ठि-विः

**मध्य १८४, मुष्ठि १८५, कहुने । कल्पनं दम्भः शास्त्रं च । कथनम्
रथ्यम्बो । मेवे । मुमुक्षुः ॥**

184. मध्य } कल्पने to cheat, to be vain. Some say it means
'to brag or boast' also. Thus मध्यते । मेवे । मधिता ।

185. मुष्ठि (मुष्ठि, मुच) } मुचते । मुमुक्षते मुक्षिता । According to Chandra
the root is मुच-मेवते ॥

मध्य १८६ धारणोऽक्षायपूजानेषु । ममश्वे ॥

186. मध्य (मधुषु) धारणोऽक्षायपूजानेषु also दाम्पत्री । 'to wear,' exalt,' worship, also
glitter'. As मधते &c. Noun. मधुः । Śākataḥyana does not read मुष्ठि, but मध्य and
मधि� only.

पञ्चि १८७ उपर्कीकरणे । पञ्चते ॥

187. पञ्चि । To explain. The root तुपक्ष् 'to cook,' will be taught further on.
The पञ्चि is also Churādi. लद्-पञ्चते । Noun पञ्चः 'marsī.' पञ्च-तम् 'five' पञ्चि ॥

मृद्ग १८८ प्रसादे । स्तोतते । तुष्टुते ॥

188. मृद्ग प्रसादे । To be pleased. लद् - स्तोतते । लिद् - तुष्टुते । लद् - स्तोतिता । लिद्
-स्तोतिति । Aor. लतुष्टुतते । लन् - तुष्टुतिते or तुष्टुतीतिते । लक् - स्तोत्-तते । Yañ luk.
तुष्टुतीति or स्तोतीति । Noun स्तोतः Gerund स्तुतिता or स्तोतिता । (I. 2. 26 S. 2617)

**भाज् १८९ गतिस्थानार्जनोपार्जनेषु । भर्तते । नुड्डितो चकारे-
रेतो दल्लत्वे न यहस्ते । तेन द्विहस्त्वात् । चानुवे ॥**

189. भाजः । To go. 2. stand or be firm, strong, earn or obtain or get. Maitreya
gives the meaning of भर्तन also.

लद्-भर्तते । लिद्-भावते, भाज् + भाज् + य = भा + भाज् + य (VII. 4. 60. S. 2179)=लद्
+ भाज् + य (VII. 4. 60 S. 2244 read with I. 1. 51). The त्र is then elided by VII.
4. 60. S. 2179 and we have भा + भाज् + य = भा + य + भाज् + य (The lengthening by VII.
4. 70. S. 2248, and तुद् by VII. 4. 71. S. 2288, = भावते ॥ For the purposes of ad-
ding तुद्, the भ्र is considered to have a त् in it so that भाज् becomes equivalent to
भाज्, so the root is considered to be one which ends in a double-consonant, and
thus makes S. 2288 applicable. तुद् - भर्तिता । तुद् - भर्तितते । लोद् - भर्तिताम् । लद्
- भर्तत । भावितितः - भर्तितीतः । तुद् - भर्तित । लद् - भर्तते । लिद् - भर्तिति । Aor.
भर्तितत । लन् - भर्तितते । Gerund भर्तिता । Adjective भर्त्यम् ॥

**भृजि १९०, भृजी १९१ भर्जने । भर्जते । 'उपसर्गाद्विति-' (०४)
इति दृढः । प्राप्तते । चक्ष्याद्यते । चालिकाद् । भर्जते । भभृते । चाभृते ॥**

190 भृजि, 191 भृजी । To parch. The root भृत् has a long त् as indicatory
लद्, भर्जते; with त्, प्राप्तते । The vṛddhi is by VI. 1. 91. S. 74. लिद्, भर्जते भभृते
Or 'भावते' according to Sammati and Tarangini. But this is wrong. तुद् = भर्तिता
लद् - भर्तितते । लोद् - भर्तिताम् । लन् - भर्तित । लिद् - भर्तिति - भर्तते । भाविति - भभृते

क्रिक्षित्वा॒ लुङ्—भाजित्वा॑। लुङ्—भाजित्वा॑। लिद्—भज्यते॑। Aor. मा भवान्
भज्यते॑। लुङ्—भज्यते॑।

191 भूतो॑ ॥ पूर्णे॑ लह—भर्तते॑। लिद्—बध्यते॑। लुङ्—भजिता॑। लिद्—भज्यति॑
Aor. बरीभूता॑ or अभम्भूता॑। लुङ्—भित्यित्वा॑। यह—भर्तीभूति॑। यह लुङ् भूतो॑ और
ते॑ लुङ् भूति�॑ or लह भूता॑ भूति॑ or भर्तता॑ भर्तीभूति॑ or बरीभूता॑। Noun भूतो॑।

एजु॑ १९२, अंजु॑ १६३, भ्राजु॑ १९४, (रेजु॑ १९५) वीप्ती॑। रंजांचके॑॥

192 लद्—‘to shine.’ लद्—रजते॑, with प्र, प्रं जते॑ (VI. 1. 904. S. 87). लिद्—
भज्यते॑। लुट—रजिता॑। किद्—रजयति॑। Aor. मा भवानेजिता॑। Des.—इजिजियते॑॥

193 भैङ्—‘to shine’ लद्—रंजते॑। लिद्—बिसेजे॑। लुङ्—भंजता॑। लिद्—भंजयति॑
Aor. बिसेजे॑ जता॑। लै—भिखियते॑। यह—बंधेयते॑। यह लुङ् भंजता॑ भंजेति॑ or भंधेति॑॥

194 भ्राजु॑ ‘to shine’. लद्—भ्राजते॑ &c. like भंजु॑। लिद्—भ्राजयति॑। Aor. भ्रिभ्राजता॑
or भ्राजभाजता॑। Noun भ्राजिष्यु॑, विभ्राज॑॥

195. रेजु॑ ‘to shine’. Some read this root here. But it appears as if it were नू-नू-क्षु-शु. For in explaining रेजते॑ in रेजते॑ आने प्रथिक्षीमखेष्यः, Bhatta Bhāskara
says “rejate is a Vedic anomaly, the classical form being रिजते॑.” लद्—रेजते॑॥

ईजु॑ १६६ गंतिकुस्तसनयोः॑। रंजांचके॑॥

196. इजु॑ । To go, to censure, blame. लद्—रंजते॑। लिद्—ईजो॑ चके॑। लुट—
ईजिता॑। Pass ve ईजयते॑। Des. ईजियते॑। Caus. ईजयति॑। Aor. मा भवान् ईजिता॑—
The root ईज् is shortened first to इज् before the affix चक्, and then reduplicated.
See VII. 4. 1. S. 2314.

बीजु॑ १६७ गतौ॑॥

197. बीज॑ to go.. This root is not found in the Siddhānta or the Mādhyavīya.
Here end the Atmanepadi roots whose final is a palatal.

Sub-section VIII.

क्रम द्विसम्प्रतिक्रियात्मकः॑। परामापदितः॑॥

The following seventy-two roots upto ✓vraj are Parāmāpādī.

कुषु॑ १६८ शोके॑। शोचति॑॥

198. ✓ such a ‘to grieve.’ Present. शोचति॑। Perfect. शुशोक॑। First
Future शुशिता॑। Des. शुशिविति॑ or शुशेविति॑। Gerund शुशिता॑ or शोचिता॑।
Intensive शोशुचते॑। You ink शोशुचेति॑ or शोशोचति॑। Caus. शोचवति॑। Aor. शुशृ॑
शुशृ॑। Noun शोकनः॑। शूद्रः॑। शोकः॑॥

कुषु॑ १६९ शब्दे॑ तारे॑। कोद्धि॑॥

199. ✓ kuch a ‘To utter a shrill cry as a bird.’ Present. शोचति॑
Perfect. शुकोक॑। First Future शुकिता॑। Noun. शुकः॑॥

कुषु॑ २०० कुषु॑ २०१ कैलिल्याल्पोभावयोः॑॥

‘भवितव्य’—(११५) कृति॑ नोदयः॑। कुषात्। कुषात्॥

200. ✓ kudh a, 201, ✓ kruñcha a. ‘To make crooked,’ 2 ‘To make
bent.’ Present. कुषुकति॑। Perfect. कुषुकता॑। First Future कुषुकता॑। Des.
कुषुकिति॑। Intensive शोकुषुक॑ (The nasal is elided by VI. 4. 34, S. 410). You
शोकुषुक॑ शोक॑। Imperfect शोकुषुक॑ चित्। Caus. कुषुकयति॑, Aor. कुषुकुषुक॑ चत्।

Pass. Part. कुचिता । कुचितवान् । Gerund कुचितिवा । Similarly is conjugated
✓ kruñch a, as कुचिता &c. Nouns : कुच् । कुचिता । कुचितः । The nasal is elided
in the Benefactive by VI. 4. 24 S. 415 as कुचात्, and कुचात् ॥

सुन्ध २०२ अपनयने । लुक्यात् ॥

202. ✓ Luñchu 'to remove.'

लद्—कुचिति । आशीर्विह—कुचात् । Gerund कुचिता or कुचित्वा (I. 2. 24. 3.
3325).

**अन्ध २०३ गतिपूजनयोः । अच्यात् । गते तु त्वेषाः । पूजायां तु
प्रस्त्रयात् ॥**

203. ✓ Añchu 'to go,' 'to worship'

लद्—क्षम्बति । लिद्—कान्दत् । सुट्—अप्स्तिवा । आशीर्विह—क्षम्बात् । क्षम्बात् or क्षम्बात् । The
nasal is elided when the sense is 'to go' (VI. 4. 30 S 421). But it is not elided
when the meaning is 'to worship.' Pass Part : सम् + एकम् (VIII. 2. 18) । उत् + अस्तम् ।
क्षम्बितः (worshipped). Gerund क्षम्बित्वा or क्षम्बत् । Nouns अप्स्तिवा, अप्स्तम्, अप्स्तम्,
प्रस्त्रीत्, प्राचीत् ॥

वच्च २०४, वच्च २०५, तच्च २०६, त्वच्च २०७, छुच्च २०८,
म्खुच्च २०९, त्रुच्च २१०, म्लुच्च २११, गत्यर्थाः । वच्यात् । वच्यात् ।
तच्यात् । त्वच्यात् । आम्लुच्चीत् । आम्लुच्चीत् ॥

204-211. ✓ Vañchu to ✓ mluchu 'To go.'

लद्—वच्चति । लिद्—वच्चत् । सुट्—वक्षिता । आशीर्विह—वच्चत् । विद्—वंशविष्टे
वन्—विष्टविष्टति । यह्—वन्नेवज्जीति or वन्नेवड़ति । Pass. Part.
वातः । Active वच्चत्रात् । Gerund वच्चत्वा or वक्षित्वा । य-वच्च, वच्च वह्, वच्च । Noun वच्चत्

205. ✓ Chañchu 'to go.'

लद्—वज्, वति । आशीर्विह—वच्चात् । यह् वच्चत् । Noun वज्, वता 'effigy'. वज्, वता:

206. ✓ tañchu 'to go.'

लट्—तज्, वति । आशीर्विह—तच्चात् । Noun तकम् ॥

207. ✓ trañchu 'to go.'

लद्—तज्, वति । आशीर्विह—त्वच्यात् ॥

208. ✓ inrufchu 'to go.'

लट्—मुख्यति । आशीर्विह—मुच्यात् । सुह्—अमुञ्जीत् ॥

209. ✓ mluchu 'to go.'

लद्—म्लुच्, वति । त्रुह्—अम्लुञ्जीत् ॥

210. ✓ niruchu 'to go.'

लद्—मूर्खति । सुह्—अमूर्खीत् or अमूर्खत् by the next sūtra. सुह्—मुरुचित्वा or
मुरुचित्विति । Pass Part मुरुचितम् or मुरुचित्वम् । Gerund मुरुचित्वा or मुरुचित्वा ॥

211. ✓ mlubhu 'to go.'

लद्—म्लोबति । सुह्—अम्लोबीत् or अम्लुच्यत् by the next sūtra.

२२९१ । कुस्ताम्भुमुकुमुकुयुकुमुकुम्भुत्तिभ्यव । ३ । १ । भ८ ॥

यम्भवेरह वा च्यात् । अम्, च्यात्—वक्षेवात् । अम्लुच्यत्—वक्षेवीत् ॥

2291. And, optionally यह् is the substitute of वक्ष after

verbs अ॒ 'to grow old,' स्तम्भ॑ 'to stiffen' म॒ च and म॒ च॑ 'to go,' ग॒ च and ग॒ च॑ 'to steal,' ग॒ च॑ 'to go' and विच॑ 'to grow,' when the terminations of the Parasmaipada are employed.

Thus अ॒ चत् or अ॒ चोत् 'he went'; अ॒ गुच्छत् or अ॒ गुच्छोत् 'he went'.

The roots ग॒ च॑ and ग॒ च॑ both give rise to the same three forms, viz. आ॒ ग॒ च॑ चत्, आ॒ ग॒ च॑ चीत् and आ॒ ग॒ च॑ चोत्. The use of one root, would, therefore, have served the purpose. The employment of both indicates separateness of their meanings. Others say that the use of both roots indicates that in the case of ग॒ च॑, the nasal is never elided. Thus the Aorist of ग॒ च॑ will be आ॒ ग॒ च॑ चत् and आ॒ ग॒ च॑ चीत्.

गुच्छ॑ २१३, गुच्छ॑ २१४, गुच्छ॑ २१५, गुच्छ॑ २१६, हनेयकरणे ।

गुयोत् । आयुचत्—गयोतीत् । जुलोत् । आग्लुवत्—जालोतीत् । आकोऽतीत् । अज्ञेऽतीत् ॥

212. ✓ Gruchu, 213 ✓ Gluchu, 214 ✓ Kuju, 215 ✓ Khuja 'to steal',
लट्—योक्ति । लिट्—जुग्योत् । लुट्—योक्ति । लुक्—चुचत् or आ॒ ल॒ चोत् । Noun
तीक्ष्म, योक्ष्म ॥

213. ✓ Gluchu 'to steal.'

लट्—ग॒ ल॒ चोति । लिट्—जुग्योत् । लुह्—आ॒ ल॒ चुचत् or आ॒ ल॒ चोत् ॥

214. ✓ Kuju 'to steal.'

लट्—जोक्ति । लुह्—चकोऽतीत् ॥

215. ✓ Khuju 'to steal.'

लट्—योक्ति । लुह्—चयोतीत् ॥

गुलुञ्च॑ २१६, घस्ज॑ २१७, गतौ । अह् । आग्लुवत्—ग्रामुत्तीत् । सप्त
गुच्छ॑ चेन शः; ज्ञात्व॑ चेन शः; सज्जति । आयमात्मनेपद्धतिः । सज्जते ॥

216. ✓ Gluchuh, 217 ✓ Shasja 'to go'.
लट्—ग॒ ल॒ चति । लिट्—जुग्युञ्च॑ । लुट्—ग॒ ल॒ चिता । लुह्—आ॒ ल॒ च॑ चत्
or आ॒ ल॒ चुचत् । The Aorist is formed by अह् under S. 2291. Some do not
elide the nasal, and give the form आ॒ ल॒ च॑ चीत् (Gerund, लुचिता) ॥

217. ✓ Shasja 'to go.'

लट्—सज्जति: Here the second त of यस्ति is first changed to त्, and then
to त् by S. 52. It is also conjugated in the Atmanepada: as सज्जते: लिट्—व॒ ल॒ चत्
लुह्—चत्तीतः । लन्—चित्तीतः ॥

गुजि॑ २१८ अ॒ द्य॒ क्ते॑ शब्दे॑ । गुज्जति॑ । गुज्जव्यास॑ ॥

218. ✓ Guji 'To make an indistinct noise'. Some read kuji also.

लट्—गुज्जति॑ । लिट्—जुग्जज्जः; लुट्—गुज्जता॑ । चार्होर्मिं॑—गुज्जव्यास॑ ॥
अर्च॑ २१९ पूजाय॑ म॑ । आनन्द॑ ॥

219. ✓ Aroha 'To worship.'

लट्—चर्वति॑ । लिट्—चार्वति॑ । लुट्—चर्वता॑ ॥

म्लेच्छ॑ २२० अ॒ द्य॒ क्ते॑ शब्दे॑ । अ॒ स्कृदेऽपश्च॑ चे॑ त्वयैः । ए॒ चत्तीतः
मित्तेच्छ॑ ॥

220. ✓ Mlechchha. To speak indistinctly, to pronounce incorrectly.

सद्-मेष्टति । लिद्-मिष्टेष्टः । तुद्-मंष्टिता । सन्-मिस्टेर्क्षयति । यह्-मेस्टेष्ट-
क्षयते । Yañ luk मेष्टेष्टति or मेस्टेष्टि Passive Part. मिष्टेष्टम् ॥

लाङ् २२१ लाङि २२२ लाङणो । लाङक् । लाङ्ग्रः ॥

221. ✓ lauchha, 222 ✓ lā-hhi 'To mark.'

लट्-लक्षति । लिद्-लक्ष्य । तुद्-लक्षिता ॥

222. ✓ lāchhi 'to mark.'

लट्-लाङ्गति । लिद्-लाङ्गः । Yañ luk लाङ्गादि । Noun सान् d. लांगो । Pl. लांगः ॥

वाङि २२३ इच्छायाम् । वाञ्छति ।

223. ✓ vāchhi 'To desire.'

लट्—वाञ्छति ॥

आङि २२४ आयामे । आज्ञहति । अत आवेदित्यन् तपर करणं
स्वाभाविक द्रुत्य परियाधायम् । तेन दीर्घाभावान् न नुट् । आज्ञः । तपर करणं
मुख सुखार्थमिति मते तु नुट् । आनाज्ञः ।

224. ✓ āchhi 'To extend.'

लट्—आज्ञःति । लिद्—आज्ञः । आ + आज्ञः + यात् = अ + आज्ञः + य ॥ Here there
is not the long आ �substitution of VII. 4. 70. S. 2248 : for it applies to that
य which is naturally short and not that which has been shortened as here. This
is the force of तु in आतः (S. 2248). As there is no lengthening, there is no
न (VII. 4. 71. S. 2288) As आज्ञः । But according to the view that the न in
आतः is merely for facility of utterance the न is added. Then the form will
be आनाज्ञः ॥

तुद्-आज्ञःता । गिर्हि-आज्ञःयति । Aor आज्ञिक्तता । सन्-आज्ञिक्तिवति ॥

श्रीचक् २२५ लज्जायाम् । लिद्-जिह्वेष्टः ॥

225. ✓ hrīchchha 'To be ashamed'.

लट्-हीक्षति । लिद्-जिह्वेष्टः । तुद्-हीक्षिता ॥

**हुर्ता २२६ कौटिल्ये । कौटिल्यमपसरणामिति मेचेयः । उपधायां चेति
दीर्घः । हुर्त्यति ॥**

226. ✓ hurchchhā 'To act crookedly.' According to Maitreya, the word
kauṭilya means 'retiring, escaping.'

लट्-हूर्त्यति । The short उ is lengthened by VIII. 2. 78. S. 2265. लिद्-हुर्त्यूर्त्यः ।
तुद्-हूर्त्यता । सन्-हुर्त्यूर्त्यति । यह्-हुर्त् 3. S. जोहुर्त्यूर्तिं or जोहूर्त्यूर्तिं, d. जोहुर्त्यूर्तः । pl.
जोहुर्त्यूर्तिः । 2nd S. जोहुर्त्यूर्तिः । 1st S. जोहूर्त्यूर्तिं । d. जोहुर्त्यूर्तः । pl. जोहुर्त्यूर्तः । Pass Part. हुर्तः ।
Active हुर्त्यवान् । Noun हुर्तः, d. हुर्ती, pl. हुर्तः ॥

सुर्पा २२७ मोहसमुच्छ्राययेः । शूर्पति ॥

227. ✓ Murchhā 'To faint; to grow'.

लट्-सूर्पति । Passive Part. सूर्पः (VIII. 2. 57) Active सूर्पवान् । Noun
सूर्पिणः ॥ (V. 2.36)

सुर्पा २२८ विस्मृतौ (विस्तृतौ) । सूर्पति ॥

228. ✓ *Sphurchati*, T. forget, to spread, extend.
अट बर्चति । लिट-पुस्तकर्त्ता ।

युठ २१९ प्रमादे । यज्ञति ॥

233. *youtha*, to be inattentive, to disregard.

लट-युक्ति । लिट - युक्ति । लुट - युक्ति ॥

**उद्धि २३० उद्धिके । 'रुद्रः वस्तु प्रादानं विश्वादर्जनं शिलम्' इति
॥ उद्धर्णात् ॥० उद्धर्णा चकार ॥**

230. ✓ *Uchhi* 'to glean'. According to the Lexicographer Yidava, *Uchha* means to glean ears of corns: an irregular occupation, subsisting by gathering bit by bit, the grain left in the field, after the harvest has been collected.

लद-उज्जिति । लिद-उज्जाप्तकार । सुट-उज्जिता । यद्य-उज्जयते । विद्य-उज्जयति ।
Aorist सम्बन्धित उज्जित्यात् । सन-उज्जिति ।

उच्छ्रो रहै विवासे । विवासः समाप्तिः । प्रायेषायं च पूर्वः । अवक्षति ॥

231. ✓ *uohohhi* to banish, to expel. *Vivāsa* means 'ending'. The root is generally found preceded by the preposition *vi*. It thus means "cutting off." उट-अुक्ति॑। लिट-अुक्तिचकार॑। उट-अुक्तिः॑। सन-अुविच्छिवति॑। Passive Part. अ उटः॑। Active अ उट्यन्॑॥

प्रज २३२, प्रजि २३३, व्रज २३४, व्रजि २३५, धुज २३६, धुजि
२३७, ध्वज २३८, ध्वजि २३९ गते। ध्वति, ध्वजति। धर्जति।
धज्जति। ध्वाति, ध्वज्जति॥

232. ✓ dhraja to 239 ✓ dhvaji all mean 'to go,' 'to move.'

232. ✓ dhr̥ ja to go.

बुद्ध-धर्मतः । लिद्द-दधार्जा । तुद्ध-धर्मिता । तुद्ध-धर्मितीत् or वधार्मितीत् । यिद्ध-धार्मिति । or उद्धित्तम् । चन्द्र-धर्मितीवत् । यद्ध-दधर्मयते । Yād luk दधर्मीति, दधर्मिति ॥

233. ✓ dhraji, to go.

लट्टू-धृति । लिट्-वधृता । सुद्-धृति । उन्-विधृतिवति । पक्-दाधृत्यते or
दाहृत्यते । *Yān lūk dā�ृतीति or दाहृत्ति Imperfect चाप्तन् ॥*

234. ✓Vraja } Tarāngipī, Kāśyapa and Sammatā read these two

235. ✓ Vraji } instead of Nos. 232 and 233. सिद्ध-प्रवर्तन, प्रवर्तन।

236. ✓ Dhṛija 'to go.'

मह-धर्माति १ सिद्ध-दर्शक १ मुद-धर्माता १ विष्णु-धर्माति Aor अधर्माते or अकीर्माते ।
कृष्ण-दिव्यार्थकति । कृष्ण—दर्शकत्वे । Yau' luk दर्शकोति or दरिष्टकोति or डरोइकोति or दर्शकिंति or दरिष्टिंति or दरीष्टिंति । Gerund धर्मात्मा । य—धर्मम् । Noun धर्मः ॥

237. ✓ db̥iji 'to go.'

बह—प्रस्तुति । लिद—प्रस्तुति । तुद—प्रस्तुता । विल—वार्ता प्रस्तुति, Aor. वार्ताप्रस्तुता । विलिविलवति । यह—वारीप्रस्तुति । Yash luk वारीप्रस्तुति or दा. प्रस्तुति : Imperfect

238. ✓ **Djvaja** } sto go' mā - vāmāfā vā'māfā }

239. ✓ Dhvaji } 'to go.' वा-वाहन, वा गति ॥

कृष्ण २४० कुमि २४१, अवयत्ते शब्दे । पुस्तक ।

लिट - सुकृत । लुट - कृजिता । लूट - कृजित्वा । लिथ - कृजयति, Aor. असुकृतम् । लूठ -
लेकृत्यते । You Luk लेकृत्यते । लंगूलात । Noun: लूजः लूज्यम् ॥ लूजः - लूजत ॥

अर्जी २४२. षष्ठी २४३ अर्जने । अर्जति । शारद्ये । सर्वति । मसर्वे ॥

212. ✓ Arja, 243 ✓ सर्वा, 10 earn.

लट - अर्जत । लिट - अर्जने । लुट - अर्जिता । लिथ - अर्जयति Aor. असुकृत ।
लूष अर्जित्यति । Noun स्वर्गः (सु + अर्जः) लक्षुः ॥

213. ✓ Shri ja to earn.

लट - सर्वति । लिट - मसर्वे लुट - सर्विः ॥ लिथ - सर्वयति Aor. असुकृत । लूष -
हिष्पर्जित्यति । लूह - मासर्वे से । You Luk. लाभति ॥

गर्जी २४४ शारदे । गर्जति ॥

214. ✓ Gurja to make noise. लद - गर्जति ॥

सर्जी २४५ भर्त्सने । तर्जति । मसर्वे ॥

215. ✓ Parja to abuse. This root is also found in the Churādi class.
लट-पर्जनि । लिट-तर्जन ॥

कर्जी २४६ खग्धने । चर्कजे ॥

216. ✓ Karja to tense, to give pain.

लट-पर्जति । लिट-खग्धने । लुट - कर्जिता ॥

खर्जी २४७ पूजने च । चर्कर्जे ॥

217. ✓ Kharja, to worship, to cause pain.

लट-पर्जति । लिट-खग्धने । Noun:—खर्जूरः ॥

अजी २४८ गतिक्षेपणये : । अजति ॥

218. ✓ Aja to go, to throw. लट-पर्जति । Before all Ardbhadhātuka affixes, such as those of the perfect, the root is replaced by शी, by the following Sutras.

लट-पर्जति । लिट-प्रियाय । लिघ्नः । लिग्नुः । लिग्निय or लिग्नेय or लिग्निति । लिग्निहोः ।
विग्न । विग्राय or विग्न । विग्निय । विग्निय । लुट - लेणा or कर्जिता । लूट - कर्जित्यति
or लेव्यति । लेट - पर्जतु । लह - आजत । लिधिलह - लहते । चागीलह - लोधात । लुह -
चागीयत । लह - लहते । लह - आजित्यत or लहेव्यत । लह - लीयते । लिथ - लाययति । Aor.
प्रवययत । सन - पर्जित्यति or लिग्नियति । लह - लेव्यते । There is no याहु luk. Nouns:
प्रवययत, प्राज्ञयत, सनयत, उदयत, समयत;

२२८२ । अजेयं घण्ययोः । २ । ४ । ५६ ॥

अजेये इत्यमादेगः स्वादार्पणात्मकविद्ये घण्यय च घण्यित्यता । 'वसावावाधेवात्मके विद्यते' ।
विवाय । विव्यतुः । विव्यः । अन वकारस्य 'हस्यरत्वात् 'उपधायां च' । (पर्याप्त) वति शीर्षं शाम
वसः परस्पिन् - '(५०) वति स्वाविकल्पा देवाद्यवरत्यम् । न च 'अ पदान् - '(५५) वति
विवेधः । 'स्वरवीर्यवलोपेतु शोधाजावेद्य एव न स्वाविवात् ' इत्युत्तमः । तस्मि 'हस्यरत्वात् ' (५०)
वामोपित्यैषे शाम् ॥

2292. शी is the substitute of the verb अज् 'to drive,' 'lead,' when an Ardbhadhātuka affix follows, with the exception of the affixes घण् (III. 3. 18.) and घण् (III. 3. 69.).

Ishṭi.—The substitution is optional before ārdhadhātukas beginning with a letter of शः. Pratyāhāra (all consonants except व) + आ दो + अ॒ - ति + शः = फित्यः । फित्यः । फित्यः ॥

In फित्यः and फित्यः the त् is changed to तु before अ॒; and तः । The equation now stands, thus फित्यु + अ॒ । Here the root has a penultimate letter त् which is followed by a consonant अ॒; therefore the त् of ति ought to be lengthened by VIII. 2. 78 S 2265. But it is not so, because the त् substitute for ति is considered sthānuvat to त्, by I. 1. 51. S. 50, for the purposes of S. 2265. अ॒ being अ॒, the penultimate त् is not considered to be followed by a consonant but by a vowel, and hence S. 2265 cannot apply. *Oऽग्नः* :—But the rule VIII. 2. 78. S. 22 5 is a dirgha-vidhi, as it ordains lengthening and therefore the अ॒ substitute of त् will not be sthānuvat by I. 1. 51. S. 50; because that rule must be read with the proviso of I. 1. 58 S. 51 which declares *inter alia* that for the purposes of dirgha-vidhi the अ॒ is not sthānuvat, so there ought to be lengthening of अ॒ ॥

Ams: The following vārtika makes a counter-exception to that rule of S 51

Vart: For the application of the rules of accent (सूर्य-विधि), or the rules of lengthening (dirgha-vidhi) or the rule of the elision of ya (यु-लोप-विधि), the lopa-substitute only of a vowel is to be considered as not sthānuvat, and not any other substitute. Here the substitute is त् and not lopa; and so अ॒ is considered sthānuvat to त् ॥

In forming the Second Person Singular, we have दो + अ॒ = ति + दो + अ॒ । Now applies the prohibition of S. 2246 debarring the augment ए॒ । But the following śātra makes an exception,

८८६ । छासभृत्सुदुर्लुभ्यो तिटि । ६ । २ । ७३ ॥

यमेऽस्मिन्द ए॒, न स्यात् । क्रादित्यं चतुर्वर्षी ए॒ नियमं यंसः । प्रत्ययाभ्यो वा आवानियनयेषः स लिप्तं चेत्तर्वर्षे क्रादित्यं ए॒ नाम्यन्यं चात् । तत्तत्तुष्टि ए॒ मार्गाद्वाज्ञायम् पार्वतस्य वसाद्वद् क्रादित्यनामाविस्त्रयं चेटा नियमायसः ॥

2293. The Personal endings of the Perfect do not get the augment ए॒, after छ, त्त, भृ, ए॒, स्तु, दु, लु, शु ॥

The four roots छ, त्त, भृ, and ए॒ are taken in order to make a restriction with regard to लेम. Every prohibition of ए॒ augment whether depending on any particular radical, or depending on any particular affix, if that prohibition is to apply to the Perfect, then it applies only to the four roots क्रि &c. mentioned here, and not to other roots.

As regards the remaining four roots शु, तु, लु, and शु, the present śātra prohibits the ए॒ which would have come before the affix ए॒ by the rule of Bhāradvāja (VII. 2. 63 S. 2296) and the ए॒ which would have come before the affixes ए॒ or ए॒ &c. by the present rule of Krādi (i.e., the affixes ले॒, वृ॒, चृ॒ and शृ॒);

Note :—Thus छ—चक्ष, चक्षम् ; त्त, चक्षत् ; चक्षम् ; भृ, चक्षृत् ; ए॒, चक्षृत् ; ए॒, चक्षृत् ; ए॒, चक्षृत् ; शु, चक्षुत्, चक्षुत् ; शु, चक्षुत्, चक्षुत् ; तु, चक्षुत्, चक्षुत् ; लु, चक्षुत्, चक्षुत् ; शु, चक्षुत्, चक्षुत् ; शु, चक्षुत्, चक्षुत् ॥

These roots with the exception of ए॒ are Aukt by VII. 2. 10 S. 2243; their special mention here is for the sake of niyama, namely these roots alone are Aukt.

in the Perfect, other roots are all सृष्टि in the Perfect. Thus विभित्तिः, विभित्तिः, शुभ्रविद् शुभ्रविद् । All anudāta roots of the Dhātupāṭha are to be understood, by this rule, to get एष, i. The affix ए of the Perfect gets एष, after एष, as the irregular form वर्षय in VII. 2. 64, indicates that in the Vedic ए does not get एष, after एष, but in the classical literature it does. By V. I. 2. 33, S. 2296 the ए would have got एष, after सूर्य, शुभ्र, शुभ्राण् ॥

Vart.—एष, is added when ए takes the एष augment: as उच्चस्त्रिय उच्चस्त्रियम् । The sūtra VII. 2. 63, S. 2296 applies here also, as उच्चस्त्रिय ॥

२२४४ । अवस्तास्त्रियत्वनिटा नित्यम् । १ । २ । ५३ ॥

उपदेशेऽकन्तं यो धातुसार्था नित्यानिट सतः परस्य यत् एष, न स्यात् ॥

2294. After a root, which in the Dhātupāṭha, ends in a vowel, and after which the First Fut. affx तासि is always devoid of the augment एष; (after such a root) यत् the personal ending of the Perfect, like तास्, does not also get the augment एष ॥

२२४५ । उपदेशेऽकन्तः । १ । २ । ६२ ॥

उपदेशेऽकारवत्सार्था नित्यानिटः परस्य यत् एष, न र्गत् ॥

2295. After a root which possesses a short 'a' as its root vowel in the original enunciation (the Dhātuपाठ्य), and after which the First fut. affx तास् is always devoid of the augment एष, यत् the Personal ending of the Perfect, like तास्, does not get the augment ॥

२२४६ । चतो भारद्वाजस्य । १ । २ । ६३ ॥

तासि नित्यानिट उच्चस्त्रिय यते नेत् भारद्वाजस्य सतेन । तेनान्यस्य स्य देव । अथमन् एषः ॥

चतुर्मात्राकारायांस्या यस्तास्यनिट् यस्ति एष्यम्

चतुर्मात्रं एष्यनिट् नित्यानिट् कारायांस्या निटि संदृभवेत् ॥

न च सुद्वयाद्य नामपि यत् एकल्पः ॒ श्ल॑यः । अवस्य स्वतः— (२२४६) वृति 'उपदेशेऽकन्तः' (२२४५) एति च योगद्वयप्रिपत्तिष्ठि हि प्राप्तिष्ठेऽस्य भारद्वाजनियमे । नित्यसकः 'अवस्यान्यस्य— वृति न्यायात् । विवाय—विवेष—पापिष्ठ । विक्षुपुः । विवाय । विवाय—विवाय । विविष्ठ । विष्ठम् । विष्ठ—प्राप्तिः । विष्ठ—प्राप्तिः । विष्ठ—प्राप्तिः । विष्ठ—प्राप्तिः । विष्ठ—प्राप्तिः ॥'

2296. In the opinion of Bhāradvāja, it is only after a root which ends in a short ए, and after which the First Fut. तासि is always devoid of the augment एष, that यत् also, like तास्, does not take the augment एष ॥

Therefore, the other affxes do take एष, i. On this there is the following verse (*sāṅgraha*), which sums up the last three sūtras :—

That root which ends in a vowel, or which has a short अ in the Dhātupāṭa, and which is anīt before सास्-affix, is *optionally* सेट्, before पात्-affix. But if such root ends in short अ, then it is *invariably* anīt before पात्-affix. Roots other than आ are सेट् in the Perfect.

One should not, however, think that the four roots सु, त्रु, सु and त्रु will also *optionally* anīt in पात् as they are not इ-ending roots. The rule made by Bhāradvāja removes the prohibition with regard to the addition of पात्, made by the two immediately preceding sūtras S. 2294 and 2295 : and not the पात् of S. 2293. This is on the maxim "a rule, may it enjoin or forbid anything, either enjoins or forbids only that which is nearest to it in some other rule." (see Vol. I. 203)

Therefore त्रि + ले + पात् + ए = त्रिलयित् or त्रिलेपद् or आजित् ॥

In forming the Aorist, the following sūtra applies.

२२९७। तिचि वृद्धिः परस्मैपदेत् । ०।२।१॥

वृगत्तः कृत्य दधिः स्वात्परस्मैपदे परे तिचि । अवैकोत्-आजीत् । अवैव्यत् आजिव्यत् ॥

2297. Before the Aorist-characteristic स् (वृद्धि), Vṛiddhi is substituted in the Parasmaipada, for the final of a stem ending in ए, उ, अ (long or short, I. 1. 3).

Thus अवैकोत् or अवैंत् &c. The Conditional is अवैव्यत् or आजिव्यत् ।

तेज २४६ पात्ताने । तेजति ॥

249. ✓ Teja, 'to protect.'

लद् - तेजति । लिद् - तितेज । लुट् - तेजिता । Noun - तेजः ॥

खज २५० मन्थे । खजति ॥

250. ✓ Khaja, 'to churn', 'to stir.'

लट् - खजति । लिट् - खजात । लुट् - खजिता । लुट् - अखजीत्, अखाजीत्

Noun : - खजाकः ॥

कज २५१ भद्रे ।

251. ✓ Kaja, to be drunk. This root is not given in the Siddhānta.

लद्—कजति ॥

खजि २५२ गतिवैकरणे । खज्जति ॥

252. ✓ khaji, to go lame, limp.

लट्-खजति । लिट् - खजात । लुट् - खजिता ॥

एजु २५३ कर्मपने । एज्जच्चकार ॥

253. ✓ Ejri, to tremble. The root यज् to shine, has already been taught before.

लद्-दजति । लिट्-यज्ञाच्चकार । लुट्-यजिता । लुट्-दजिव्यति । लिष् - दजयति ।
Aorist याम्यवानेजिता । लन् - यजिविर्गति ॥

हुओहृकूर्जा २५४ वज्रनिघोषे । शूरजति । पुरुषर्जे ॥

254. ✓ Tuo spurja, to thunder.

लह् - हृकूर्जति । लिद्-पुरुषर्जे । लुद्-हृकूर्जिता । लिष् शूरजंवति Aorist याम्यवानेजिता । लेण्-पुरुषविर्गति । लह्-पीड्हृकूर्जते Yād luk पीड्हृकूर्जे Imperfect योरुषर्जन् । Passive Participle योरुषर्जन् । Active Participle यूरुषवान् । Noun : - शूरजः ॥

२५५ ख्यि २५५ क्षये । अकर्मकः । अनभावितव्यर्थसु सकर्मकः । क्षयति । विकाय । विचियतुः । विलियुः । विविध-विवेष । विविधिव । विर्तियसु । सोता ॥

255. ✓ *kshi*, to waste, to decay. The root is intransitive; it is transitive when it is used in a causative sense.

लट् - क्षयति । लिट् - विकाय । विचियतुः । विलियुः । विविध-विवेष । विविधिव । विर्तियसु । विचिय or विविध । विलिय । लुट् - सोता । लुट् - लेव्यति । लोट् - क्षयतुः । लक् - क्षयत् । विविध-विवेष । लुप्त् । In forming the Benedictive the following Sutra i.e. 2298 applies. आशीर्विद् - लीपात् । लुप् - क्षयेति । सन् - विलीर्वति । यह् - सोतीयते यह् लुकः — सोतीति । Passive Participle. लोणः Active Participle. लीपात् ॥

२५६ लूट् । अकृत्सार्वधातुकयोर्दीर्घः । ७ । ४ । २५ ॥

अकृत्सार्वधातुकयोर्दीर्घः स्वावादो प्रत्यये यरे न तु कृत्सार्वधातुकयोः । क्षीयत् । लक्ष्यत् ॥

2298. A long is substituted for the final vowel of the stem before an affix beginning with a य् having an indicatory क् or ह् when it is not either a Krit or a Sarvadhatuka affix.

Thus क्षीयात् ॥

क्षीजि २५६ अद्यक्ते शब्दे । कूजिना सहाये पृथितुं युक्तः । विकीर्ज ॥

256. ✓ *kshtjna*, to make indistinctive noise. This ought to have been read with ✓ *kūja* I. 240 because the meaning of these two roots is identical.

लट् - क्षीजति । लिट् - विकीर्ज । लुट् - क्षीजिता । यिल् - क्षीजतीति । Aorist क्षीजीत् । सन् - विकीर्जिति । यह् - सोक्षीजते । यह् लुकः - क्षीजोति ॥

लज् २५७, लजि २५८ भर्जने ।

257. ✓ *laja*, 258 ✓ *laji*, to fry.

लट् - सज्जति । लिट् - सज्जात् । सेजतुः । लुट् - सज्जिता । आशीर्विद् - क्षयात् । लुप् - क्षयतीत् or क्षयात् । यिल् - सज्जयति । Aor. क्षयोज्जजत् । सन् - विलज्जिति । यह् - सोज्जयते । Yau luk जाज्जति ॥

258. ✓ *laji*, to fry. The root is found in the Tuddadi class also.

लट् - सज्जति । लिट् - सज्जत् । सुट् - सज्जिता । आशीर्विद् - क्षयात् । यिल् - क्षय-क्षयति । Aor. क्षयोज्जजत् । सन् - विलज्जिर्वति । यह् - साज्जयते । Yau luk जाज्जत् । Noun जाजः ॥

लाजि २५९, लाजि २६० भर्त्सने ए ॥

259 ✓ *Lāja*, 260 ✓ *Lāji*, to blame, to parch.

लट् - लाजति । लाज्जति ॥

जज् २६१, जजि २६२ युडे ॥

261. ✓ *Jaja*, 262 ✓ *Jaji*, to night.

लट् - जजति । जंजति । Noun: जूँझे ।

तुज २६३ हिंसायाम् । तोजति । तुत्सोज ॥

263. ✓ *Tuja*, to injure.

लट् - तोजति । लिट् - तुत्सोज । लुट् - तोजिता । यिल् - तोजयति Aorist तुत्सुक्तम् तुत्सुक्तम् or तुत्सुक्तात् । यह् - तोत्सुक्तते । यहुतुः — तोजेति । Passive Participle तुत्सुक्तम् । Gerund तोजिता or तुत्सुक्ता ॥

तुजि २६४ पालने ।

264. ✓ Tuji, to protect.

लट् - तुज्जिति : लिट् - तुतुज्जि : सुट् - तुज्जिता । गिह् - तुज्जविति Aorist अतुज्जित् । सन् - तुतुज्जिवति । यह् - सेतुज्जिते । यह्युक् - सेतुज्जिति Imperfect आत्मातुक् । Noun तुज् ॥

गज् २६५, गजि २६६, गृज २६७, गृजि २६८, मुज २६९, मुजि २७० शब्दार्थी ।

265. ✓ gaja, 266 ✓ gaji, 267 ✓ grīja, 268 ✓ grījī, 269 ✓ muja 270 ✓ muji, To make noise, sound, roar. ✓ गज means also to be drunk, confused, inebriated.

✓ 265 and 266. लट् - गजिति । गज्जिति । लिट् - लगाक । लयतुः । Nouns लाकः 'elephant' लगाकः tavern.

✓ 267. लट् - गर्जिति । लिट् - लगाकै । सुट् - गर्जिता । गिह् - गर्जिविति । Aor गर्जित् or गर्जीयत्तम् । सन् - गिरजिविति । यह् - लरीयत्तम् । Yanh luk लर्द्योतिति ॥

✓ 268. लट् - लग्जिति । लिट् - लग्जिता । सुट् - लग्जिता । सन् - लिग्जिविति । यह् - लरीयग्जिते । Yanh luk लरीयग्जिति ॥

✓ 269. लट् - सेतुति । ✓ 270 लट् - सुज्जिति ॥

गज २७० (क) प्रदने च ॥

270 (a) ✓ gaja, also means to be drunk or confused.

लट् - गजिति ॥

वज् २७१, व्रज् २७२ गतौ । वदवज्-¹ (२२६०) रति दृष्टिः । अवाजीत् ॥

271. ✓ vaja. 272. ✓ vraja, to go. The two roots are found in the Churādi also.

✓ 271. लट् - लजिति । लिट् - लयाक, लयतुः । (VI. 4. 126 S. 2263) । सुट् - सुज्जिता । सुट् - अवाजीत् or अवाजीत् । Nouns लाकः । लाक्षणम् ॥

✓ 272. लट् - द्रुतिति । लिट् - लयाक । सुट् - लजिता । The वृद्धि in the Aorist is compulsory here by 2267 S. सुट् - लज्जिता । Nouns लज्जयः । ल्रजः । लरिक्राट् ॥

Here end the Paraśmaipadī roots whose final is j.

SUB-SECTION VII.

चतुर्थ उपार्थिताः आत्मानाः अनुवासेतः लट् विश्वात् ॥

The following 63 roots up to ✓ लट् are अत्मानपादि, whose final is a lingual.

अट् २७३ अतिक्रमहिंसयोः । दोपष्ठेऽप्यम् । 'तोपधः' रथेत् चात्मे । चात्मेत् ॥

273. ✓ atta, To overpower, to injure. This root has a penultimate त i.e. it is लट् । Some say it has a penultimate त् i.e. it is लट् ॥

NOTE:—The root ✓ adj, whether the penultimate be त् or त makes no difference in ordinary conjugation. It is in the Reduplicated forms that the difference comes out. If it is त् penultimate, then in reduplicating this त् will not be reduplicated because of the prohibition लट् &c. (VL. 1. 3. S. 2446), but त्, thus we have लट्टित्वते or लट्टित् । If the penultimate be त् then we have लट्टित्वते and लट्टित् । If it is त् then we have लट्टित्वते and लट्टित् ॥

**वाद—वादृठते । लिट—लान्ठृठे । लोट—लठृठता॑म् । लह—लाठृठत । विधिलिह—
वाठृठेत । आवीलिह—लठृठिलिह । लुह—लावृठिलिह । लूह—लाठृठिलिह । विष—लिहृठिलिह । Aor. लाठिलिह । But लाठृठिलिह if the root is लहृठ । लूह—लाठिलिहृठिलिह । लाठिलिहृठिलिह
वति (Purushkāra) लाठृठिलिहृठिलिह । Noun लाठिलिहृठिलिह ॥**

वेष्टु २७४ वेष्टुने । विवेष्टे ॥

274. ✓ *vesht̄a*, to surround.

वट—वेष्टते । लिट—विवेष्टे । लुट—वेष्टिता॑ । विष—वेष्टयति । Aor. विवेष्टत् or ववेष्टत् (VII. 4. 96). लूह—विवेष्टिता॑ । यह—वेष्टयति । Yau luk, वेष्टे-
तीति or वेष्टेति । d. विवेष्टः । Imperfect. ववेष्टेत् ॥

वेष्टु २७५ वेष्टायाम् । ववेष्टिलिह ॥

275. ✓ *vesht̄a*, to try.

हट—वेष्टति । लिट—विवेष्ट । लुद—वेष्टिता॑ । लुह—ववेष्टिलिह ॥

गोष्टु २७६, लोष्टु २७७ संघाते । जुगोष्टे । लुलोष्टे ॥

276. ✓ *gosh̄ta*, 277 ✓ *losh̄ta* to assemble, collect.

हट—गोष्टते । लोष्टते । लिट—जुगोष्टे॑ । लुलोष्टे॑ । लुद—गोष्टिता॑ । लोष्टिता॑ ॥

घटु २७८ घलने । जघटे ॥

278. ✓ *ghat̄a*, to shake, stir about. It is Churādi also.

हट—घटृठते । लिट—जघट टे । लुद—घटिता॑ ॥

स्फुरु २७९ विकसने । स्फोटते । पुस्फुटे ॥

279. ✓ *Sphuṭa*, To become visible. It is found in the *Tudādi* also. It is
Parasmaipadi in the sense of *visarupa*: and it is *Churādi* in the sense of *bhedana*.

हट—स्फोटते । लिट—पुस्फुटे॑ । लुद—स्फोटिता॑ । विष—स्फोटयति । Aor.
अस्फुरुठत् । लूह—पुस्फुठितवते or मुस्फुठितवते । यह—योऽस्फुठृठत्वात् । Yau luk योऽस्फोटृठित ।
Imperfect अयोऽस्फोट । Gerund स्फुरुठित्वा or स्फोटित्वा ॥

अठि २८० गतै । चांठते । आन्ठे ॥

280. ✓ *aṭhi* to go, move.

हट—चयठते । लिट—आनयठे॑ । लुद—चयिठता॑ । विष—चयठयति । Aor. आयिडहत् ।
लूह—चयिठितवते ॥

बठि २८१ एकवर्यायाम् । बवंठे ॥

281. ✓ *vaṭhi*, To go alone.

हट—बयठते । लिट—बवयठे॑ । लुट—बयिठता॑ । विष—बयययति । Aor. बवयः-
बयठत् । लूह—विबयिठते॑ । यह—luk बावयठीति or बावयिठ । Imperative बावयिठ ।
Imperfect बावयन् ॥

मठि २८२, कठि २८३ शोके । शोक इह आध्यानम् । मणठते । लाणठते ॥

282. ✓ *maṭhi*, 283 ✓ *kaṭhi*, to be anxious. Śoka here means anxiety,
regret. हट—मणठते । लाणठते ॥

मुठि २८४ पालने । मुठते ॥

284. ✓ *muṭhi*, to protect, सट—मुठठते ।

हेठि २८५ विवाधायाम् । विवाधा शाठाम् । लिहेठे ॥

285. ✓ *heṭha*. To cause pain to. विवाधा here means dishonesty. Some
read this root in the Parasmaipada list also.

षट् - षेठते । लिट् - लिषेठे । सुठ् - षेठिता । शिष् - षेठयति । Aor. षक्षिष्ठत् षक्षिष्ठित् ॥

एष्ट २८६ च । एठांवल्ले ॥

286. ✓ eṣha. It has the same meaning as षेठ । According to Svāmi and Kāśyapa it is always preceded by वि । But Maitreya and others give examples without वि ॥ लट् - षेठते । लिट् - षठांवल्ले । सुठ् - षठिता । शिष् - षठयति । Aor. षां भवान् षट्ठित् । The shortening takes place prior to reduplication, सन् - षट्ठित्यते ॥

हिदि २८७ गत्यनादरथ्योः । हिष्ठते । जिहिष्ठे ॥

287. ✓ hidī, To go, to disregard, slight. लट् - तिष्ठते । लिद् - तिहिष्ठे । सुठ् - तिहिता । शिष् - Aor. अजिहिष्ठित् । सन् - तिहिष्ठित्यते । यह् - तेहिष्ठिते । Yāh lukehiṣṭih । Imperfect अजेहिन् ॥

हुदि २८८ संघाते । तुष्टये ॥

288. ✓ hudi, To collect. Kāśyapa says "The Aryas do not read this. But the Drāvidas read it." लद् - तुष्टहते । लिद् - तुष्टुष्टे । सुद् - तुष्टिता ॥

कुहि २८९ दाहे । तुक्षये ॥

289. ✓ kudi, *to burn. लद् - तुक्षयते । लिद् - तुक्षुष्टे । सुद् - तुक्षिता । Nouns तुक्षडा । तुक्षडी । तुक्षडा । तुक्षम् ॥

वहि २९० विभाजने । महि २९१ च ॥ ववरहे ॥

290. ✓ vadī, 291 ✓ madī. To share out, distribute, divide. According to Svāmi the root mādi being made a separate sutra has other meanings also. But Naudi reads these extrae वहि विभाजने and महि वेष्टने । लद् - ववरहते । लिद् - ववरहे । महयते । सुद् - वविता । महिता । *Noun मवहूका ॥

भहि २९२ परिभाषणे । परिहासः सनिन्दोपालभस्त्वं परिभाषणम् । वभयेऽ ॥

292. ✓ bhadi. Deva says परिहासे । Swāmi and others say that paribhāṣṇa means to proclaim, shout. According to Amarakoṣha, ridiculing one with censure is paribhāṣṇa. लट् - भयहते । लिट् - भयहे । Noun भविष्यतः 'ambassador'.

पिदि २९३ संघाते । पिपिष्ठे ॥

293. ✓ pidī, to collect. लट् - पिपिष्ठते । लिद् - पिपिष्ठे । Noun पिफिष्ठाः 'a boy.'

तुहि २९४ मार्जने । मार्जनं तुद्विर्यभावश्व । तुष्टयते ॥

294. ✓ mudī, to rub over, to cleanse; to sink. लद् - तुष्टहते ।

तुहि २९५ तोडने । तोडनं दाराणं हिंसनं च । तुष्टयते ॥

295. ✓ tudi. To break, to kill. Todana means 'to split,' 'to injure' लद् - तुष्टहते । Nonna तुष्टिः । तुष्टिः । तुष्टिः ॥

तुहि २९६ वरणे । वरणं स्वीक्रातः । 'हरणे' तत्त्वे । तुष्टयते ॥

296. ✓ huḍī, to choose. Varapa means selection. Maitreya says it means harapa also, i. e., seizing. Another reading is ✓ Bhudī, bharape 'to export'. लद् - तुष्टहते । लिद् - तुष्टुष्टे ॥

स्फुडि २०७ विकसने । अडि २६८ कोपे । अणते ॥

297. ✓ sphudi to open, expand. This root is not in the Siddhanta.
298. ✓ chadi, to grow angry.

मट - अणहते । Nouns अणहतः । अणहातः । अणही ॥

शडि २६९ रजार्या संधाते च । अणहते ॥

299. ✓ śadhi to wound and to collect.

मट - अणहते । Nouns अणहतः । अणिहतः ॥

तडि ३०० ताडने । तयहते ॥

300. ✓ tadi to strike, to thresh.

मट - तयहते । Nouns तयहतः । तितयहतः । तयहुतः ॥

षडि ३०१ । शता । पयहते ॥

301. ✓ paḍi, to go, move.

मट - पयहते । Nouns पयहतः । पयहतः । अयहतः ॥

कडि ३०२ मदे । कणहते ॥

302. ✓ Kadi, to be intoxicated. कट - कणहते ॥

खडि ३०३ मन्ये ।

303. ✓ khadi, to burn. खट - खंडते । Noun खंडः ॥

हेढि ३०४, होढि ३०५ अनादरे । जिहेढे । जुहोडे ॥

304. ✓ hedri, 305, hodri. To disregard. Hedri in the sense of veshtha-na is ghaṭadi. Hodri 'to go' is Paraśmaipadi.

Pre. - जेहते । होहते । Per. - जिहेढे । जुहोडे । I Fut. - जेहिता । Caus. - जेहेहिति । Aor. जेहिहेहत् । Des. - जिहेहिते । Intent जेहेहते । Yañ luk जेहेहि । Noun जोड ॥
दाढि ३०६ आप्लाव्ये । अशादि । आप्लाव्यमाप्लवः । आडते ॥

306. ✓ bāḍri, to dive, emerge, to bathe. The root begins with अ b. Some read it with अ v. Aplavya has the same meaning as Aplava i.e. bathing.

Pre. - आडते ॥

आडि ३०७, धाढि ३०८ विश्वारणे । द्राढते । ध्राढते ॥

307. ✓ drāḍpi, 308 ✓ dhrāḍpi, to cut, to divide.

Pre. - धाडते । ध्राढते ॥

शाढि ३०९ इलाधायाम् ।

309. ✓ śāḍpi, to applaud, praise, boast. According to Kāśyapa the root is शाम्, the श and ढ being interchangeable letters,

Pre. - शाडते । Nouns शामः 'saloon,' शास्त्रीमः 'modest.'

Here end the Atmanepadi roots whose final is a lingual.

Subsection VIII.

अथ आठवर्गायामानामात्रे: परस्मैपदितः ॥

Now all the lingual ending roots are Parasmaipadis.

शौटि ३१० शर्वे । शोटति । शुशौटि ॥

310. ✓ śauṭpi. To be proud or haughty.

Pre. - शोटति । Per. - शौटेत । I Fut. - शैटिता । II Fut. - शैटित्यति । Impera. - शौटतु । Imper. - शोटात् । Pot. - शौटेत् । Bene, - शैटित् । Aor.

Con. योटिष्टत् । Caus. — योटति । Aer. युयोटत् । Desi. — युयोटिष्टति । Int. योटते । Yāñ luk योटिष्टति । The reduplicate is first shortened and then gupated. In योटिरात्

योटृ॒३११ बन्धे । योटति ॥

311. ✓ Youtri 'to join together.' Pre. — योटति ॥

म्लेदृ॒३१२, अेडृ॒३१३, मेडृ॒३१४, उन्मादे॑ । द्वितीयोऽनातः॑ । दान्त-
मध्ये पाठस्तर्थमात्यधारपतिष्ठत् । चंठति । मेहर्ति ॥

312. ✓ Mletri, 313. ✓ Mredri 314. ✓ Metri 'to be mad.' The second root म्लें ends in इ, its being read here along with roots ending in ई, is because it has the same meaning as म्लेट्. Just as भाष्य was read with भाषृ॑ ॥ This root metri is not given in the Siddhānta.

Pre. — म्लेटति । भ्रु॒३५ति ॥

कटे॑३१५ वर्षावरणयोः ।

‘वर्षे’॑३१६. इत्येके । चकाट । द्विति ‘अतो चलादेलंघेः’ (२२८४) इति
द्वही प्राप्तायाम् ॥

315. ✓ kate, 316 ✓ chate, 'to rain,' 'to screen,' 'to cover.'

Pre. — चटति । चटति । Perf. — चकाट । चकाट । Aer. चकटीत् । चकटीत् ॥

Nouns : — कटः । चिकटः । चटिरम् 'leather' । कटुः 'bitter.' चाटुः flattener. चटुः
चटुः । चटकः ॥ The two roots are marked with an indicatory ए and therefore in
forming their aorist, the following Sūtra E. 2299 applies in supersession of S.
. 2284.

२२९८ । स्त्र॒३४ यन्तस्त्रायत्वमज्ञात्यग्निरथेविताम् । ०१ । २ । ५ ॥

स्त्रमयन्तस्त्र द्यादेवंतस्य चवदंतोदातः॒३४ द्विद्वै स्वादिवादी सिद्धि । चकटोत् ॥

2299. The Vṛiddhi of the vowel of the following stems does not take place before the ए॒३४ augmented s-Acrist in the Parasmaipada; namely—the stems ending in ए॒३४, ए॒३५ or ए॒३६, the roots चण्, च्व॒३५ and चाण्, a stem formed with णि, the root णि, and the roots having an indicator ए॒३४ in the Dhātupāṭha.

Note.—Thus चण् 'to catch' चण्णीत्, स्वम् 'to sound' चण्णीत् । दुष्म् 'to vomit'
चण्णीत् । चण् 'to expend' चण्णीत् । चण् 'to hurt' चण्णीत् । चण् 'to breathe'
चण्णीत् । चाण् 'to be awake' चाण्णीत् । णि, छन् (churāñi), 'to lose' चण्णीत् । ए॒३५ 'to
send' चण्णीत् । णि, चण्णीत् । चविताम्, ए॒३४ 'to cover' चण्णीत्. चण्, चण्णीत् ॥

Therefore there is no Vṛiddhi. Thus we have चकटीत् and चकटीत् ॥

—चाहृ॒३१७, पट॑३१८ गतो । चाट । चाटतुः । चाटुः । पयाट । पेटतुः ।

317. ✓ Atp 318 ✓ pata 'to go, to wander, to roam.'

Pre. — चटति । Per. — चाटते । चाटतुः । 3. P. चाटुः । 1. Fut. — चटिता । II
Fut. — चटिति । Imper. — चट्टु । Imper. — चाटत् — Pot. — चटेत् । Bene. —
चटता । Aor. मा भवात् चटेत् । Pio. चटति । Per. — चपाट । पेटतुः । ऐटुः । Aer.

चाप्तीत् or चाप्तीत् । Caus. पाठयति । Aorist अपीपटत् । Desi. — विपटिवति । Intens. चाप्त्यते । Yāñ luṅ चाप्तीति or चाप्ति । Nouns : — पटुः । पटीतः । पाठम् ॥

रट ३१६ परिभाषणे । राट ॥

319. ✓ rāta, 'to shout, scream, yell, to call out, proclaim, to applaud.'

Pre. — रटति । Per. — राट । Nouns : — परिराटकः (III. 2. 142 & 3122).

परिराटो with the affix चिन्हयू of III. 2. 142.

लट ३१० लाल्ये । ललाट ॥

320. ✓ Laṭa 'to act like a child, to prattle,'

Pre. — लटति । Per. — ललाट । Nouns लदवा । लाटः ॥

शट ३११ रुजा विशरणा गत्यवसादने । शशाट ॥

321. ✓ Ruṣa, 'to grow sick,' 'to divide or separate, 'to go,' 'to be weary or dejected.'

Pre. — रुषति । Perf. — रुशाट । Nouns रुषाटकः । रुषो ।

बट ३१२ बेटने । बधाट । बधतुः । बधुः । बधिष्य ॥

322. ✓ Vaṭa, To surround.

Pre. — बटति । Per. — बधाट । बधतुः । 3 P. बधुः । बधिष्य । I Fut. — बटितः । II Fut. — बटिष्यति । Sub. — बधिष्यत् । बटाति । Impera. — बधतु । Imper. — बधत् । Pot. — बटेत् । Bone — बधात् । Aor. — बधाटीत् । बधटीत् । Coud. — बध द्विष्यत् । Pass. — बधते । Caus. — बधयति । Desi. — विबधिवति । Inten. — विबध्यते ॥

Pre. Part. Parasmai — बटन् । Per. Part. Parasmal — बधदवान् । Past Part. Pass. बटितः । Past Part. Act. — बटितवान् । Fut. Part. — बधिष्यन् । Ger. — बधित्वा । Infinitive. बधितुम् । Adj. बाध्य । In the Perfect there is no य or ellipsis of re-duplicate because the root begins with ब and so VI. 4. 126 S. 2263 applies. Noun: बटिमः (V. 2. 139 s. 1945) बटकः with the affix अन् । From which we get बटिक्ष्य by अन् under V. 2. 82. S 1882 (vārt.)

किट ३१३, खिट ३१४ आसे । खेटति । खेटति ॥

323. ✓ kīṭa, 324 ✓ khīṭa, to fear, to frighten. Note:—trāse here means to cause fear.

Pre. — केटति खेटति Per. — चिकेट खेटेट । Fut. केटिता 'खेटिता' । Fut. — केटिष्यति, खेटिष्यति । Impera. — बेटतु खेटतु । Impor. — चबेटन् । अखेटत् । Pot. — केटेत् खेटेत् । Bone — किट्यत् खिट्यत् । Aor. — अकेटीत् अखेटीत् । Condi. — अकेटिष्यत्, अखेटि द्विष्यत् । Pass. — किट्यते खिट्यते । Caus. — केटयति खेटयति । Desi. — चिकेटिवति and चिकिटिवति or चिकिटिवति and चिलिटिवति । Inten. चे किट्यते चे खिट्यते । Pre. Par. Parasmai बेटन् खेटन् । Per. Part. Parasmai चिकिदवान् चिकिदव । Past Part. Pass. खिटतः । खिटितः । Past Part. Act. खिटितवान् खिटितवान् । Fut. Part. बेटिवन् खेटिवन् । Ger. बेटित्वा खिटित्वा । Infini. केटित् म खेटित् म Adj. केटित्व्य : खेटित्व्यः । Adj. बेटनीयः खेटनीयः । केत्यः ॥ Noun ; खेटः by अन्, affix. The ✓ किट occurs further on as No 341 but the meaning is different.

शिठ ३१५, खिट ३१६ अनादरे । खेटति । खेटति । खिष्टे ॥

325. śiṭa, 326. ✓ shiṭa To slight, despise, disregard.

Pre. शेषति, शेषतिः ; Per. शिष्टे, शिष्टैः ; I Fut. शेषिता, शेषिताः ; Aor. शेषीतुः,
 । Caus. शेषयति, शेषयतिः ; Aorist शेषीतिः ; Desi शिष्टेतिः ; किष्टिः.
 । The श् is not changed to श् because of the restriction of VIII. 3, 61, S.
 ॥ Inten. शेषितयते : शेषित्यते ॥

अट् ३२७, जट् ३२८ संघाते ।

327. ✓ Jata, 328 ✓ Jhaṭa, to clot, become twisted or matted together as hair.

Pre. जटति, जटतिः ; Per. 3. S. जटाइ, जटाइः 3. D. जटातु, जटातुः ; I Fut. जटिता, जटिता ; Aor. जटाटीत् जटाटीत् ; जटादीत्, जटादीत् ; Caus. जटवति ; Desi. जिपटिवति ; Nouns : — जटा, जटाइ, जटितः ॥

अट् ३२९ भ्रूतो ।

329. ✓ Bhṛuta, to nourish, to hire, to receive wages. This root is also found in the Ghatādi list in the sense of 'to proclaim'.

Pre. भट्टति ; Per. भट्टाइ ; I Fut. भट्टिता ; Aor. भभाडीत्, भभडीत् ; Caus. भट्टयति ; Desi. बिभटिवति ॥

तट् ३३० उच्छ्रूये ।

330. ✓ Taṭu, to groan, to rise or be raised.

Pre. तटति ; Per. तसाठ ; I Fut. तटिता ; Aor. चताडीत्, चतदीत् ; Nouns : — तटी, तटियते ॥

खट् ३३१ काहृक्षयाम् ।

331. ✓ Khaṭa, to desire, wish,

Pre. खटति ; Per. खटाइ ; I. Fut. खटिता ; Aor. खटाटीत् or खटाटीत् ; Caus. खटयति ; Desi. बिकटिवति ; Inten. बिकट्यते ; Noun : खटवा ॥

णट् (नट्) ३३२ नृतौ ।

332. ✓ Naṭa, to act on the stage. This root begins with न् so that we have नृष्टयति । There is another root नृ॑ � taught with न् as नाडि । That belongs to the Chirādi class.

Per. नटति ; Per. ननाइ ; I. Fut. नहिता ; Aorist ननाटीत् ननटीत् ; Caus. नाडयति or नटयति ; Desi. बिनटिवति ; Inten. नानवत्यते ; Nouns : नढो, नाडवा ॥

पिट् ३३३ शास्त्रसंघातयोः ।

333. ✓ Piṭa, 1. to sound, 2. to heap or collect together.

Pre. शेषति ; Per. शिष्टे ; I. Fut. शेषिता ; Aorist शेषीति or शेषाडीत् ; Caus. शेषयति ; Aorist शेषीतिः ; Desi. शिष्टेतिः or शिष्टिवति ; Inten. शेषित्यते ; Nouns, शिष्टः ; पिटावः ; Gerund : पिटित्यता or शेषित्यता ॥

हट् ३३४ दीप्ति ।

334. ✓ Haṭa, to shiné, be bright.

Pre. शुद्धति ; Per. शुद्धाइ ; I. Fut. शुद्धिता ; Aorist शुद्धीति or शुद्धाडीत् ; Caus. शुद्धयति ; Desi. शिश्विवति ; Inten. शाश्वत्यते ; Noun शुद्धः 'gold.'

हट् ३३५ अवस्थये ।

335. ✓ Shata, to form a part.

Pre. जटितः; Perf. जटातः; जेटतुः; I. Fut. जटिता; Aorist जटाटीत्, जटाटीत्। Caus. जाटवति; Aorist जाटीवत्; Desi विभिटवति (The व is not changed to व because of VIII. 3. 61 S. 2627). Inten. जाटवते; Noun: जटा॥

लुट ३२६ (लड, लड) विलोटने । डान्टोऽयम् इत्येके ॥

336. ✓ Luṭa, to suffer pain. Some say this root ends in ल्; Others make it end in लू, as in Māgha लोलू मुखाकारकृष्णरङ्गम्. This is found in the Divādi class also.

Pre. लोटितः; Perf. लोटेतः; I. Fut. लोटिता; Aorist लोटाटीत्; Caus. लोटयति; Aorist लोलुटीत् or लुलोटेत्; Desi. लुलेटिवति or लुलुटिवति; Inten. लोलुटते; Pst. Part. Pass. लुटितः; Past Part. Act. लुटतवान्; Ger. लोटित्वा or लुटित्वा॥

चिट ३२७ परप्रेष्ये ।

337. ✓ Chiṭa, to send forth or out.

Pre. चेटति; Per. चिचेट; चिचिटतुः; चिचिदुः; I. Fut. चेटिता; Aorist चेटेटीत्; चेचेटित्वाम् चेचेटित्; Caus. चेटयति; Desi. चिचेटिवति or चिचिटिवति; Inten. चेचित्यते; यह-लुक्, चेचिटीति or चेचेटि; Gerund चेटित्वा or चिचिट्वा; Noun चेटी॥

चिट ३२८ शब्दे ।

338. ✓ Viṭa to sound.

Pre. वेटति; Per. विवेट, विविटतुः, विविदुः; I. Fut. वेटिता; Aor. वेवेटीत्; Caus. वेटयति; Desi. विवेटिवति or विविटिवति; Inten. वेवित्यते; यह-लुक्, वेवेटीति, वेवेटितुः; Gerund वेटित्वा or विविट्वा; Noun: विटः, विटयः॥

चिट (हिट) ३२९ अद्वेशो । बशादिः । हि इत्येके ॥

339. ✓ B. tū, (to swear,) to curse, (to shout, exclaim, to address harshly.)

Pre. बेटति, चेटति; Per. चिचेट, चिचेट, चिचिटतु चिचिटतुः; चिचिदुः; चिचिदुः; I. Fut. चेटिता; Aor.-चेटात्, चेटोटीत्; Caus. चेटयतु, चेटवतु; Desi. चिचेटिवति, चिचिटिवति; Inten. चेचित्यते, चेचित्यते; यह-लुक्, चेचिटीति, चेचेटि॥

इट ३४०, किट ३४१, कटी ३४२ गतौ । एटति । केटति । कटनि । रेकारः 'स्थवितो निष्ठायाम्' (३३८) इतीयनवधार्यः । केवितु इवितं मत्वा नुमि हत्ते कृत्तीत्यादि वदन्ति । अन्ते व वृ वृ इति प्रसिद्धम् । चाग्रति । रयाय । रेयतुः । रेयुः । रयिय-रेय । रयाय-रयू । दीर्घस्य तु 'क्षादेत्वा' (२२१७) इत्यामि आयांकारेत्यादि उदाहरितम् ॥

340. ✓ Ita, 341 ✓ Kiṭa, 342 ✓ Kati, to go. The indicatory long वृ in वट्टि shows that the Sātra VII. 2. 14. S. 3039 applies, and so no वट्, augment is added in the Nishīḍā. Some take this root as ending in short वृ, therefore they insert a nasal, and conjugate it as वाणटति । They analyse वट्टि as made up of three roots, namely वटि, वृ and वृ । The root वृ is thus conjugated; वटति, वयाय द्वा. The long वृ is similarly conjugated, except that in the Perfect it forms वयावद्वायाद्वा द्वा. (II. 1. 36, S. 2237).

Pre. वटति । Per. वैट, वैटतुः, वैटुः- वैटिव । I. Fut. वटिता । Aor. वेटीत् । Caus. वटवति । Aor.-वटित्वाम् नामवानिवटत् । Desi. वटिवति ॥

341. ✓ Kitā, Pre. केटिति॑। Per. विकेठे॒। I Fut. विकेटा॑। Aor. विकेठीत्॑। Aus. विकेठति॑। Desi. विकेठिति॑। Inten. विकेठते॑। Yañ luk विकेठिति॑ or विकेठि॑। 3er. विकेठता॑ or विकेठिता॑। Nouu : विकेठि॑॥

342. ✓ Kaṭī, Pre. काटिति॑। Per. विकाटे॒। I Fut. विकाटा॑। Aor. विकाटीत्॑ or विकाटीत्॑। Caus. विकाटति॑। Desi. विकाटिति॑। Inten. विकाटते॑। Yañ luk विकाटते॑ विकाटीते॑ विकाटहि॑। Nouu विकाटकः॥

343. B, ✓ Kati, Pre. कटिति॑। Ger. विकिता॑ or विकटा॑। Part. विकटान्॥

इ४२ का। गतो॑।

343. A ✓ i, to go.

Pre. विष्टि॑। Per. विष्टय, विष्टु॑, विषु॑; विष्टिं or विष्ट॑ (VII. 2: 63, S. 2296) विषु॑; विष्ट, विष्टय or विष्टय, विष्टिं, विष्टिम्। I Fut. विष्टा॑। II Fut. विष्टिति॑; Imperf. विष्टु॑। Imperf. विष्टत्॑; Pote. विष्टेत्॑। Bens. विष्टात्॑ (VII. 4, 25, S. 2298.) Aor. विष्टेत्॑, (विष्ट+विष्टत्॑) विष्टात्॑, विष्टु॑, विष्टो॑, विष्ट॑, विष्ट॒, विष्ट॒, विष्ट॑। Con. विष्ट॑। Pass. विष्टते॑; Caus. विष्टयति॑। Aor. विष्टयता॑, । Desi. विष्टिति॑ (VI. 4. 16, S. 2614) Past Part. विष्टत्॑, विष्टात्॑॥

हेठ इ४३ विवाधायाम्।

343. ✓ Hētha, to be wicked ; (to vex ; to trouble ; to strike ; to be born ; to purify ; to cause prosperity.)

Pre. वेठति॑। It is not given here in the Siddhānta. See No. 285.

मदि इ४४ मूलायाम्।

344. ✓ Madī, to adore, to decorate.

Pre. मदहति॑। Per. मदह॑, मदगढतु॑, मदगृह॑; I Fut. मदिहता॑। Aor. मदह॑तीत्॑, मदहिताम्। मदगृहिणु॑; Caus. मदहृति॑; Aor. मदमहृत्॑, । Desi. मिमदिहति॑। Inten. मादमहृते॑। मदगृह॑; मादगृहीति॑ or मादगृहिणु॑। Noun : मदहनः॥

कुडि (कुडि) इ४५ वैकल्ये॑। कुर्दति॑। कुर्डत रुति॑ तु दाहे॑ गतस्य॑॥

345. ✓ Kuṭī, (kuḍī), t. to agitate, to mutilate. When it means 'to burn' it is अत्मनेपadi, already mentioned ; see root 289.

Pre. कुर्दति॑। Per. मुकुर्द॑; I Fut. कुर्दिता॑। Aorist चकुर्दीत्॑, चकुर्दिताम्। Caus. कुर्दति॑; Desi. मुकुर्दिति॑; Inten. चेमुकुर्दते॑ से॑ चोकुर्दीति॑ or चोकुर्द॑॥

मुठ (मुठ, मुडि, पुठ, पुडि) इ४६ प्रभर्दने॑।

346. ✓ Muṭā, to crush ; break ; grind ; powder ; to kill. Dhanapāla gives it as मुठ, Śākātāyana reads it as गृद ; Kehirāswāmi reads them as मुडि॑ ; मुडि॑॥

Pre. मोटति॑। Per. मुकुर्दत॑; I Fut. मोटिता॑। Desi. मुमुटिति॑ or मुमोटि॑। भर्दति॑। Ger. मुटिता॑ or मोटिता॑ (I. 2. 26, S. 2617);

मुडि (मुठ or मुठि) इ४७ अल्पीभावे॑।

347. ✓ Chudi, (to cut off ; to divide) ; to become small ; to be diminished ; Durga reads it as मुठ, our author as मुडि॑॥

Pre.-मुर्दति॑ or मुडति॑॥

मुडि इ४८ वृष्टदते॑। मुर्दति॑। 'पुडि च' वृत्येते॑; मुर्दति॑॥

348. ✓ Muḍī, (also puḍī and ḥṇḍī) to shave ; to shear, to comb ; to sink. Maitreya says 'Some say the root is गृदि॑' In some Dhātukoshas it is given as मुडि॑, वृष्टदत्तमहत्तमो॑; Pre. मुर्दति॑, मुर्दत॑; Nouu : मुठ॑, मुठ॒, मुडर्दित॑॥

इष्टि ३४६, लुष्टि ३५० स्त्रेये । इंठति । लुंठति । 'हठि, लुठि' इत्येवे 'राहि लुहि' इत्यपरे ॥

349. ✓ **Ruṣti, ३५०.** ✓ Luṣti, to rob, to steal. Śākāśayana reads these as ending in षु ॥ According to Kshīraśāmī these are रुठि and लुठि ॥

Pre. रुठति ; लुठति । Per. रुष्टि, लुष्टिरूप । I. Fut. रुठिता लुष्टित् । Aorist चरुठतीत् । चरुष्टिरूप । Caus. रुठयति, लुष्टयति । Desi. रुष्टिरवति । लुष्टिरवति । Inten. लोलुष्टात्मे रोचयत्वते । यह, लुक, रोचयतीत् or रोचित् । Nouns : रुठकः । लुष्टकः ॥

हटि ३५१ विभाजने ।

351. ✓ **Vṛtī, to divide; to share.** This is not found here in the Siddhānta. Pre. वृठति ॥

स्फुटिर ३५२ विश्वारणे । रवित्यादह्यता । अस्फुटत् - अस्तोटीत् । स्फुटि इत्यपि केवित् । रवित्यादह्यता । स्फुटाठित् ॥

352. ✓ **Sphuṭir, to burst or split open; to break forth.**

Pre. अस्फुटति or स्फुटति अफोटति । Per. अस्फोट (ट) । I. Fut. स्फोटिण्डिता । Aorist अस्फुटत् or अस्फोटीत् । Desi. अस्फुटि (टि) वति or अस्फोटि (टि) वति । Ger. अस्फुटिता or स्फुटित्वा । As this root has an indicatory वट्, the Aorist is formed optionally by adding वट् (III. 1. 57). Thus अस्फुटत् or अस्फोटीत् । Some read the root as स्फुटि and therefore it takes the स्फुट �angment. As अस्फुटति । Mādhava gives it as स्फुटिर । Chandra reads स्फुट । Its Aorist is not formed in वट् । Kshīraśāmī and Kāśyapa give three roots स्फुट, अस्फुटि and अस्फुटिर ॥

पठि ३५३ अपासाधार्यां वाचि । पेटतुः । पेटिय । अपठीत्-अपाठीत् ॥

353. ✓ **Paṭha, to read or repeat aloud, recite; to study;**

Pre. पठति । Per. पण्ठ, पेड़तुः, पेहुः, पेड़िय । I. Fut. अडिता । Aorist. अपठतीत्, or अपाठीत् । अपाठित्वाम् । Caus. अपठवति । Desi. पिपटिवति । Inten. वाचात्मते । अप्तुकः । पापठीति or पापाठु ॥

बठि ३५४ स्थौर्यस्ये । बठत्वः । बठिय ॥

354. ✓ **Vaṭha, to be strong or powerful; to be fat. When it means eka-charyā, it is ātmāne-padi. See No. 281. That root is बरहन् ॥**

Pre. बठति । Per. बथाठ, बथत्वः, बथङ्गः, बथिय । I. Fut. अडिता । Aorist अबाहीत्, अबठीत् । Caus. बाहवति । Desi. विभटिवति । Inten. बावधारी । बथत्वम्, बाबठीति or बावठि ।

मठि ३५५ मदनिवासस्योः ।

355. ✓ **Maṭha, to be intoxicated; to dwell; (to go).**

Pre. अठति । Per. मभाठ, मेठतुः, मेनुः, मेठिय । I. Fut. अडिता । Aor. अभाहीत्, अभठीत् । Caus. भाठवति । Desi. विभटिवति । Inten. भावधारी ॥

कठि ३५६ कृच्छ्रजीवने ।

356. ✓ **Kaṭha, to live in distress.**

Pre. अठति । Per. बाकाठ, बक्कासु, बक्कः । I. Fut. अडिता । Aorist अबाहीत्, अबठीत् । Caus. बावधति । Desi. विभटिवति । Inten. बावधारी । बद्धत्वम्, बाबठीति, बाबठि । Noun बठः, अठिम्, बठोर्त ॥

रठि ३५७ वरिमावणे । रठ इत्येवे ॥

357. ✓ **Rati, to speak. Some give it as ✓ rāṭha.**

Pre. रहति । Per. रहाठ, रेतुः, रेतुः, रेटिव । I Fut. रेटिता । Aorist. रहाठीत्, रहटीत् । Uप्पा, राठवति । Desi. रिरठिवति । Inten. राठवते । Ya॒ लुक राठटीति । राठहु ।

उठ ३५८ प्लुतिशाठस्योः । बलाकारे रत्येके । उठति । जहाठ ॥

358. ✓ Hatha, to leap; to be wicked; to oppress; to bind to a post.

Pre. उठति । Per. जहाठ, जहतुः, जहतुः । I Fut. उठिता । Aorist. जहाठीत् जहठीत् । Caus. जाठवति । Desi. जिहठिवति । Inten. जाहठते । यज्ञुष्व, जाहठीत् ओजाहठहु । Some say it means to oppress.

उठ ३५९, सुठ ३६०, उठ ३६१, उपथाते । शोठति । उठ रत्येके । उठति । उठांवकार ॥

359. ✓ Ruṭha, 360. ✓ Luṭha, 361. ✓ Uṭha. To strike. Some read उठ with a long उ and conjugate it as उठति &c.

Pre. रोठति । Per. रोठ । I Fut. रोठिता । Aorist. रहोठीत् । Caus. रोठवति । Desi. रोठिवति । Inten. रोठते । Ya॒ लुक, रोठटीति or रोठिदृ ॥

360. ✓ Luṭha, this root is found in the Tūdādi also.

Pre. लोठति । Per. लुलोठ । I Fut. लोडिता । Aorist. ललोठीत् ॥

361. ✓ Uṭha, Pre. जोठति । Per. उठेठ, उठुः । I Fut. जोठिता । Aorist जोठीत् । Caus. जोठवति । Desi. जिहठिवति ॥

361.A ✓ Uṭha. Pre. उठति । Per. उठां चकार । I Fut. उठिता । Aorist उठीत् । Caus. उठयति Desi. उठिवति ॥

पिठ ३६२ हिसासङ्गेशानयोः ।

362. ✓ Piṭha, to hurt; to feel pain.

Pre. पेठति । Per. पियेठ, विपिठुः । I Fut. पेठिता । Aorist चपेठीत्, चपेठिलाय । Caus. पेठपति । Desi. विपेठिवति । Inten. पेखिठते । यज्ञुष्व, पेखिठीति, पेखेटु । Nouns घोठम् with घट । The lengthening is by VI. 3. 137, S. 3539.

शाठ ३६३ कैतवे च ।

363. ✓ Sāṭha, to cheat, and also 'to hurt,' 'to feel pain.'

Pre. शठति । Per. शाठ, शेठुः, शेहुः । I Fut. शठिता । Aorist. शाठोत्, शष्ठोत् । Caus. शोठवति । Desi. जिहठिवति । Inten. शाबठते । यज्ञुष्व, शाश्ठीति शाश्ठहु ॥

शुठ ३६४ प्रतिशाते । शोठति । शुठ इति स्वामी । शुख्ठति ॥

364. ✓ Suṭha, to be impeded or hindered.

Pre. शोठति, शुठति । Per. शुघोठ । शुशुठ । I Fut. शोठिता, शुठिता । Aorist शोठीत्, शशुठीत् । Caus. शोठयति शुशुठीत् । Desi. शुशोठिवति, शुशुठिवति । Inten.—शोठते, शोशुठते ॥

कुठि ३६५ च । कुख्ठति ॥

365. ✓ Kuṭhi, to be blunted or dulled, to loosen.

Pre. कुठति । Per. कुपुठ । कुपुठ्युः । I Fut. कुठिता । Aorist कुपुठीत् । Caus. कुपुठयति । Desi. कोपुठिवति । Inten. कुपुठते । यज्ञुष्व, कोपुठीति । कोपुठहु ॥

कुठि ३६६ अद्वक्ष्ये प्रतिशाते च ।

366. ✓ Luṭhi, to be lazy; to strike. Pre. सुठति ॥

सुठि ३६७ शोषणे ।

367. ✓ *Suthi*, to become dry. Pre. सुठति । Nouns सुठः । सुठी ॥

रुठि ३६८, सुठि ३६९, गतौ ।

368. ✓ *Ruthi*, 369. ✓ *Luthi*, to go.

Pre. रुठति । सुठति । Per. रुठयति । उसुठयति । Fut. रुठिता, सुठिता । Aorist. रुठयाते, सुठयाते । Desi. रुठितवति, सुठितवति । Inten. रोहृठते, सोसुठते । यद्युक्तः रोठयाति, सोसुठति ॥

सुख्द ३७० भावकरणे । भावकरणमभिप्रायसूचनम् । सुहृति । सुख्दः ॥

370. ✓ *Chuddha*, to daily ; to sport, to hint one's meaning. *Bhava karana* means 'to express or hint one's meaning.'

Pre. सुहृति । Per. सुख्दः । I Fut. सुहृता । Aorist सुख्दीति । Caus. सुख्दयति । The aorist will be सुख्दित । Desi. सुख्दितवति । Inten. सोसुख्दते । यद्युक्तः सोसुख्दीति । The Imperfect will be सोसुख्दत । The root has द as penultimate, which appears now as त, when the final is elided by VIII. 2, 23 S. 54.

अद्धृ ३७१ अभियोगे । चहृति । आनद्धः ॥

371. ✓ *Addha*, to join ; to attack ; to argue, to apply closely, to be devoted.

P.e. अहृति । Per. आनद्धः, आनद्धतः, आनद्धः । I Fut. अद्धिता Aorist आद्धीति । Caus. अद्धयति । Aorist आद्धित । Desi. अद्धिदिवति (the द is not reduplicated because of VI. 1. 3. S. 2446).

कद्दृ ३७२ कार्कश्ये । कहृति । सुहादयस्तयो दोपधाः । तेन लिपि ।

कुत् । अत् । कस्त् इत्यादि ॥

372. ✓ *Kadda*, to be harsh or severe ; to be hard or rough.

Pre. कहृति । Per. अकद् । I Fut. अद्धिता । Aorist. अद्धित । Caus. अद्धयति । Desi. अद्धिदिवति । Inten. आकद्धते । यद्युक्तः आद्धीति or आद्धहि । अद्धित ॥

Noun :—कद्दजसम् compound of कद् + जसम् ॥ The three roots सुद्ध, यद्ध and कद्ध have a द as penultimate. Therefore with the affix लिपि the forms would be कुत्, अत् and कस्त् respectively.

कोट्ठ ३७३ चिह्नारे । चिक्षीह ॥

373. ✓ *Kridri*, to play ; to amuse oneself.

Pre. चोडति । Per. चिक्षीह, चिक्षीद्धतुः । I Fut. चोडिता । Aorist. चोडीडीत (Caus. चोडिति) । Desi. चिक्षोडिवति । Inten. चोडांडते । यद्युक्तः चोडीति । चोडीहि । Aorist चोडीदि ॥

तुद् (तूद्) ३७४ तोडने । तोडति । तुतोडः । तूदः इत्येके ॥

374. ✓ *Tudri*, to split, to push ; to injure.

Pre. तोडति, तूडति । Per. तुतोडः or तुदूदः । I Fut. तोडिता, तूडिता । Aorist तोडीडीत, चोडीडीत । Caus. तोडयति, तूडयति । Desi. तुतोडिवति, तुदूडिवति । Inten. तोडूडते, तोडूडते । यद्युक्तः तोडीति or तोडीहि ॥

हुद् ३७५, (तूद्) होड ३७६ गतौ । तुद्याह—तूद्याह—तोड्याह ॥

375. ✓ *Hadri*, 376. A. ✓ *Hushti*, 376. ✓ *Hodri*, to go.

Pre. बृहति । Per. बृहृत् । I Fut. बृहिता । Beue. बृहात् । Aorist. बृहीत् Caus. बृहयति । Aorist. बृहृयत् । Desi. बृहिर्विति । Inten. बृहृयते । Yan luk बृहिर्विति or बृहृदिटि ॥

375A. ✓ Haudri. Pre. बैडति । Per. बैडृत् । I Fut. बैडिता । Beue. बैडात् । Aorist. बैडीत् Caus. बैडयति । Aorist. बैडृयत् ॥ Desi. बैडिर्विति । Inten. बैडृयते । Yan luk बैडिर्विति or बैडृदिटि ॥

376. ✓ Hodri. Pre. बैडति । Beue. बैडात् ॥

376.A. ✓ Haudri. 376.B. ✓ Kādri. These are not in the Siddhānta.

रोडु (रोड) ३७७ अनादरे ।

377. ✓ Raudri, to despise. Pre. -रोडति, रोडिति ॥

रोड ३७८, लोड ३७९ उन्मादे ।

378. ✓ Rudri, 379. ✓ Ludri, to be foolish or mad. Pre.-रोडति; लोडति ॥

अड़ैद० उच्चमे । चटिति । चाह । चाहतुः । चाहुः ॥

380. ✓ Adū, to try ; to exert.

Pre. चटिति । Per. चाह चाहतुः, चाहुः । I Fut. चटिता । Aorist. चाहोत्, चाहृ. चाम, चाहितुः । Caus. चाहयति । Desi. चहिर्विति ॥

Noun चहः 'the sting or tail of a scorpion.' Hence 'sharp.' चहः 'especially sharp.' The son of Vyāda is चहिदः ॥

चह ३८१ चिकासे । लटति । इलयोर्सरयोश्वेकत्वस्त्रणाललसतीति स्वा. म्यादयः ॥

381. ✓ Lada, to dally ; to sport ; to play. This is Ghāṭḍi also.

Pre. लालति । Per. लालोढः । I Fut. लक्षिता । Aorist. लक्षणोत्, लक्षणृत् । Caus. लालयति । Desi. लिलहिविति । Inten. लालयते । लक्षुक - लक्षुलक्षिति । लालटि ॥

According to Kshiraswāmi and others, the ल and ल being interchangeable and so also ल and ल we have the from लक्षति &c also.

लल ३८२ इप्सायाम् ।

382. ✓ Laia, (to play ; to sport ; to dally.), to desire. This root is found in the Shiddhānta Kaumudi, in the sense of 'to desire'. Mādhava says under लः : 'Some read ✓ lala ipsayām after it. Kshiraswāmi and Purushakāra do not approve it as a separate root.'

Pre. लवति । Caus. लालयति । Noun ललना ॥

कह ३८३ मदे । कहति ॥ 'कहि' इत्येवे । कहति ॥

383. ✓ Kada, to be proud.

Pre. कहति ; कहयति । Per. वाकाह, वाकयत । I Fut. कहिता, कहिर्विता । Aorist. वाकाहीत्, वाकहीत्, वाकयहीत् । Caus. काहयति, कहयति, कहयवति । Desi. चिकिहिविति । Inten. वाकयते । वाकयहीति, वाकयित् । Kshiraswāmi reads it as कहि and says 'according to Dārgāt it is कहे !' This root is found in the Tūḍāli also VI, 86. The root कहि is Atmanepadi also. I 302.

कहि ३८४ वदनैकदेवो । गवहति । इति द्वार्गीयाम्नाः ॥

384. ✓ Gedī 'to check' (?).

Pre. वदति । Per. वावद, वावदतुः, वावदयुः । I Fut. विवहता । Aorist. वावहीत् वाविवहति, वाविवहयुः । Caus. वावहति । Desi. चिकिवहति । Inten. वावहते । Noun

गद्धः 'cheek.' According to some the last five roots (including गद्ध) are incapable of conjugation. Nouns only are formed from them.

Here end the roots, whose final is a letter of the palatal class.

साथ प्रवर्गावत्ताः । तथानुशास्तेः स्तोभत्यन्तास्तुतिंश्च ॥

Now we give the roots ending in a labial. Of these, thirty-four up to ✓ शुब्बा are anudatta.

तिष्ठ॒ इ॒ट्, तेष्ठ॒ इ॒ट्, चिष्ठ॒ इ॒ट्, ष्टेष्ठ॒ इ॒ट् चर्णार्थी । चाक्षी
इनुशासः । शीरक्षामी त्वयं सेहिति वस्त्राम । तेष्ठते । तितिष्ठे । क्षादिनियमादित् ।
तितिष्ठिष्ठे । तेष्ठा तेष्ठते ॥

The first of these roots is anudatta also and hence क्षिरस्वामी mistook it as सेद् ॥

Thus Pre : तेष्ठते ; Per. तितिष्ठे । Though this is anit, yet in the Second and First Person ष्ठ would be added by the rule of kṛyādi (VII. 2. 18. S. 2293) therefore, we have तितिष्ठिष्ठे &c. The First Future is तेष्ठते । The Second Future is तेष्ठत्वते ।

In forming the Benedictive the following rule applies :-

२३०० । लिङ्गसिद्धावात्मनेपदेत् । १ । २ । ११ ॥

वृक्षमीषाद्याः परी भलादी लिङ्गात्मनेपदयः लिङ्गेत्वेति लिङ्गी त्वः । लिङ्गात्मगुणः ।
तिष्ठीष्ठः । तिष्ठीष्ठाम् । तिष्ठीष्ठन् । उक्ति भलो भलि (२२८१) वृत्त ललेपः । क्षातिष्ठः ।
क्षतिष्ठाम् । क्षतिष्ठतः । तेष्ठते । तितिष्ठे । तिष्ठिष्ठामे । तिष्ठिष्ठिष्ठे । तिष्ठेष्ठे ।
तिष्ठेष्ठाते । तिष्ठेष्ठिरे ।

2300. After roots ending in a consonant, that adjoins a vowel of श्व pratyāhāra, the substitutes of लिङ् (III. 3. 161) and श्विष् (III. 1. 44) when they begin with a consonant of ज्वल pratyāhāra, are क्षिष्, when the अत्मनेपदा affixes follow.

NOTE : - The अत्मा consists of two words लिङ्गात्मी and आत्मनेपदेत्, literally meaning "the affixes लिङ् and श्व in the अत्मनेपदा." The other phrases, given in the above text must be supplied from the previous सूत्रas, to complete the sense. The *anupatti* of the word श्व, that began with अत्मा, I. 2. 8, does not extend further. अत्मा : - भिस्त्रीष्ठ 'may he break' and भुक्षीष्ठ 'may he know.' क्षितिष्ठ 'he broke,' श्वेष्ठ 'he knew.'

Thus the root तिष्ठ ends with a simple consonant, is preceded by श्व a letter of श्व pratyāhāra ; after this root the ज्वलादि affix श्विष् of the Benedictive in the अत्मनेपदा is treated like लिङ् ; therefore there is no गृप्तa substitution of the vowels of the root before this affix. तिष्ठ + श्वीष्ठ = तिष्ठ श्वीष्ठ ॥

So also तिष्ठीष्ठावाम्, तिष्ठीष्ठन् ॥

Similarly in the Aorist we have श्व+तिष्ठ+५ लिङ्ग+त, the श्व of the Aorist being elided by VIII. 2. 26. S. 2281 = क्षतिष्ठ । क्षतिष्ठाम् । क्षतिष्ठतः ॥

385. ✓ तिप्रि, to sprinkle. This root is anit as it is included in the list of anit roots.

Pre. तेष्ठते । Per. तितिष्ठे । तितिष्ठिष्ठे । तिष्ठिष्ठिष्ठे । I. Fut. तेष्ठा । II. Fut. तिष्ठत्वते ।
Imip. तेष्ठताम् । Imperf. ततेष्ठतः । Pote. तेष्ठते । Bene. तिष्ठत्वात्, तिष्ठत्वात्, तिष्ठत्वात् ॥

Aorist. अतिपा, अतिपाताम्, अतिपात : Caus. सेपयति । Aorist. अतिपात : Desi, तितिपाते । Inten. तेपियते । Yau-luk. तेतिपीति or तेतिपि ॥

386. ✓ Tepri. Pre. सेपते । Per. तितेपि । I Fut. तेपिता । II Fut. तेपिष्यते । Imp. तेपताम् । Imper. तेपतः । Pote. तेपेत । Bene. तेपिबोद्धु । Aorist. अतिपात । Caus. तेपयते । Desi. तितेपियते । Inten. तेपियते । यहलुकः तेतिपीति or तेतिपि ॥

387. ✓ Shtpri. Pre. स्त्रेपते । Per. तिष्टपिते । तिष्टपियते । I Fut. श्वर्षितः । Imperative. द्वेष्यताम् Imper. अस्त्रवत् । Pote. स्त्रेपेत । Bene. स्त्रेपिबोद्धु । Aorist. अस्त्रपिष्ठु । Condi. अस्त्रपिष्यते । Caus. स्त्रेपयते । Desi. तिष्टर्षितः or तिष्टिपियते । The श is not changed to श (see VIII. 3. 61 S 26.7). Inten. स्त्रेपिष्यते । यहलुक तेष्टिपीति or तेष्टिपि । Ger. तिष्टिपिता or स्त्रेपिता ॥

388. ✓ Shtpri. Pre. स्त्रेपते । Per. तिष्टपेते । I Fut. श्वेपिता । II Fut. श्वेपिष्यते । Imperative. स्त्रेपतम् । Imper. अस्त्रेपत । Pote. स्त्रेपेत । Bene. स्त्रेपिबोद्धु । Aorist. अस्त्रपिष्ठु । Condi. अस्त्रपिष्यते । Caus. स्त्रेपयते । Desi. तिष्टर्षितः । Inten. तेष्टेप्यते ॥

तेप्र रूढ़ि कृपने च ।

389. ✓ Tepri, to tremble, shake. By the force of च it means also to shudder.

Pre. सेपते । Per. तितेपि । I Fut. तेपिता । II Fut. तेपिष्यते । Imper. तिपताम् । Imper. अतिपात । Pote. तेपेत । Bene. तेपिबोद्धु । Aorist. अतिपिष्ठु । Caus. तेपयते । Desi. तितेपियते । Inten. तेतेप्यते ॥

ग्लेषृ ३९० दैन्ये । ग्लेषते ॥

390. ✓ Glepri, to be poor. Pre. ग्लेषते । Per. ज्ञानेपेते । I Fut. ग्लेपिता । Bene. ग्लेपिबोद्धु । Aorist. ग्लासेपिष्ठु । Caus. ग्लेषते । Desi. ज्ञानेपियते । Inten. ज्ञानेपियते ॥

दुष्टेषृ ३९१ कृपने । देपते ॥

391. ✓ Tuvepri, to shake, to tremble.

Pre. देपते । Per. दिपेते । I Fut. देपिता । Aorist. द्वेपिष्ठु । Caus. देपयति (The Causative is Marasmaipadi because the verb has the sense of motion I, 3. 87. S. 2753). Desi. दिपेपियते । Inten. देपेप्यते ॥

Nouns. देप्तुः 'trembling.' (III. 3. 89 S. 3267 because of दु) । दिपिनम् (Up. II. 52), देपतः (with पुण् III. 2. 148 S. 3128).

केषृ ३९२. गेषृ ३९३. ग्लेषृ ३९४ च । चाक्षम्पने गतो च । सूचविभादेविति द्वास्री । मैदेव्यस्तु अकारमन्तरेण पठित्वा कम्पन इत्यपेक्षत इत्याह । ग्लेषम्पेदात्यनः पाठः ॥

392. ✓ Kepri, 393. ✓ Gepri, 394. ✓ Glepri, to tremble, and to move. By the force of च, both the senses of trembling and moving are taken. This is done by yoga-vibhāga according to Śwāmī. According to Maitreya, the sense of trembling would be understood by context even without च । His meaning is that these roots could well have been read with ✓ देप, but they are not done, because traditionally they are read separately. The ✓ Glep is repeated because it has a different meaning here.

Pre. देपते । Per. दिपेते । I Fut. देपिता । Bene. देपिबोद्धु । Aorist. द्वेपिष्ठु । Caus. देपयति (I. 3. 87 S. 2753) Desi. दिपेपियते । Inten. देपेप्यते ॥

393. ✓ Gepri. Pre. देपते । Per. ज्ञानेपेते । I Fut. देपिता । Bene. देपिबोद्धु । Aorist. द्वेपिष्ठु । Caus. देपयति । Desi. ज्ञानेपियते । Inten. ज्ञानेप्यते ॥

मेंपू १६५, रेपू १६६, सेपू १७७, घेपू १९८ गतौ।

395. ✓ *Mepri*, to move. According to Maitreya it means "to serve, to attend upon." The reading of *Kahiravānt* is *mepri*, *repri*, *leppriyatau*. But Maitreya reads it as *mepriilepti sevaue*; *repri* *plavagatau*. Some texts have *repri* and *repri*.

Pre. मेषते । Per. मिशेते । I. Fut. मेषिता । Bene. मेषितीष्ट । Aorist जमेषिता
Caus. मेषयति । Desi. मिशेयते । Inten. मेषित्यते ॥

396. ✓ Rep̄i, to go. According to Maitreya it means 'to leap, jump swim'. Pre. रेपे॑; Per. रिपे॑; I. Fut. रेपिता॑; Bene. रैपीत॒; Aorist रारेपित॒ Cans. रेपिति॑; Desi. रिरेपिते॑; Inten. रे॒पते॑॥

397. ✓ Lepri, to go, move.

Pre. लेपते : Per. लिलेपते : I. Fut. लेपिता : Bene. लेरिटीष्ट : Aorist लेपिष्ट
Caus. लेपवति : Desi. लिलेपिते : Inten. लेपित्यते ॥

398. ✓ Dhepi.Pre. धेपते । Per. दिधेपे । I Fut. जेधिता । Aorist जाधेयित
Caus धेयति । Desi. दिधेयकते । Inten. बधेयते ॥

अधृष्ट ३९९ लक्ष्मायाम् । द्विपते ॥

The Present is वर्तमानः : In forming the Perfect, the following rule applies.

ੴ ॥੧੦੧ । ਸੁਫਲਭਚਾਰਪਥ । ੬ । ੮ । ੧੨੨ ॥

यशोमती यज्ञोरात्मानोपदेश स्थानिकति । लिटि सेठि बलि च । ज्ञेपे । ज्ञेपाते । ज्ञेविरे
कठित्यादिवाका । ज्ञपिता-ज्ञपा । ज्ञपितोष्ट-ज्ञप्तोष्ट ॥

2301. ए is substituted for the अ of त्, फल, भज and चय, and the reduplicate is elided, when the affixes of the Perfect having an indicator अ (or ए) follow, as well as when थल् with the रु्द् augment follows.

Thus तेरतुः, तेदः, तेरिय, फेलतुः, फेनुः, फेलिय, भेजतुः, भेजिय, चेरे, चेपासे, चेपिरे & Note:- In the case of त् the rule applies to the व् obtained by Gunा, contrary to VI. 4. 126, in कृत् and अृत् the rule, that no different substitute should be in the reduplicate, is not adhered to, and in अृत् the व् does not stand between the two simple consonants.

The root **✓ चरु॒** being exhibited with an indicatory श् shows that the addition of the augment ए॑ is optional (VII. 2. 44 S. 2279 and VII. 2. 15. S. 3025). Thus the First Future is चरित्स or चर॑; Benefactive चरिष्टो॒ष or चरसीष॑; The indicatory श् shows that the feminine noun from this root is formed by चर॑. (III. 3. 104 S. 3281). As चर॑ :

399. ✓ Trapush, to be ashamed, abashed.

कृष्णान् । Ger. अपित्वा or कृष्णान् । Infini. अपितुम् । पृष्टुम् । Nouns अपित्वान् । (III. 2. 116 S. 3116). चटु 'Tin.'

कृषि ४०० चलने । कृष्यते । कृष्यते ॥

400. ✓ Kṛi, to move; to tremble:

Pre. कृष्यते । Per. कृष्यते । I Fut. कृष्यता । Caus. कृष्यति । (I. 3. 87. S. 2753) Desi. चिकित्साते । Inten. काक्षयात्यते । Nouns:—कृष्टः (III. 2. 167. S. 3147.). कृष्टः (II. 2. 148. or 149. S. 3128 or 3129). कृषि (Up. IV. 144) वृश्चक्षिः "Vishnu or Rudra." कृषिः (See however Up. I. 55).

रवि ४०१, लाबि ४०२, अबि ४०३ शब्दे । रव्यते । लाभ्यते । आन्यते ॥

401 ✓ Rabi, 402. ✓ Labi, 403 ✓ Abi, to sound.

401 ✓ Rabi, Pre. रव्यते । Per. रव्यते । I Fut. रव्यता । Aorist रव्यिष्ट । Caus. रव्ययते । Desi. रिव्यिष्टते । Inten. रारव्ययते । यह सुक्ष्म । रारव्यतीति or सारव्यति । Imperf. रवरात् । Noun : द्वेरव्यः ॥

402 ✓ Labi, to sound. Pre. लाभ्यते । Per. लाभ्यते । I Fut. लभ्यता । Aorist लभ्यिष्ट । Caus. लाभ्ययते । Desi. लिल्लिष्टते । Inten. कालभ्ययते ॥

403. ✓ Abi, to sound: Pre. अभ्यते । Per. आभ्यते । I Fut. अभ्यता । Caus. अभ्ययति Aorist अभ्यिष्ट । Desi. अभ्यिष्टते । Nouns : अभ्यतः "The father of the three worlds," अभ्यरीतः । अभ्या 'mother.'

लवि ४०४ अवर्जने च ।

404. ✓ Labi, to hang down, hang from, 'to dangle.'

Pre. अव्यते । Per. अव्यते । I Fut. अव्यता । Nouns : अव्याहृ: with the negative च, and affix तु under Up. I. 87. It means gourd.

कृषु ४०५ अर्प्ये । चक्षते ॥

405. ✓ Kṛiṣṇi, to color. Pre. कृष्टते । Per. कृष्टते । I Fut. कृष्टिता । Aorist. कृष्टिष्ट । Caus. कृष्टयति । Aorist कृष्टिष्टत् । Desi. चिकित्साते । यह सुक्ष्म कृष्टिः । Nouns कृष्टः । कृष्टी or कृष्टा (IV. 1. 42. S. 500). कृष्टरः ॥

स्त्रीषु ४०६ अधार्थये । चिक्षीते ॥

406. ✓ Kṛīṣṇi, to be impotent. Pre. स्त्रीष्टते । Per. चिक्षीते । I Fut. चिक्षीता । Aorist स्त्रीष्टिः । Caus. स्त्रीष्टयति । Aorist स्त्रीष्टिष्ट । Desi. चिक्षीतिः ॥

स्त्रीषु ४०७ मद्ये । शोषते ॥

407. ✓ Kṛīṣṇi, to be drunk or intoxicated.

Pre. शोषते । Per. चिक्षीते । I Fut. शोषिता । Caus. शोषयति, Aorist शोषिष्टिः । Desi. चिक्षीतिः । Noun : शोषः ॥

शीभि ४०८ कथने । शोभते ॥

408. ✓ Śibhi, to boast.

Pre. शोभते । Per. चिक्षीते । I Fut. शोभिता । Caus. शोभयते । Aorist. शोभिष्टिः । Desi. चिक्षीतिः । Inten. चेक्षीतये । यह सुक्ष्म, चेक्षीतिः (त changed to त by VIII. 2. 40. S. 2280, and त changed to त by VIII. 4. 53. S. 52). Noun शोभः ॥

चीभि ४०९ च ।

409. ✓ Chibbi, to boast. This is read separately because some read चिभि instead. Pre. चीभते । Per. चिक्षीते । I Fut. चीभिता । Aorist चीभिष्टिः ॥

**रेमू ४१०, अभि ४११, रभि ४१२ शब्दे । रिभे । 'अभिरभी' क्वचि-
स्यद्यते । अम्भते । रम्भते ॥**

410. ✓ Rebhṛi, to sound, to make noise, to low like a cow. Some read it
as ✓ अभि and ✓ रभि ॥

Pro. रेम्भते । Per. रिभेते । I Fut. रेभिता । Aorist अरेभिष्ट । Caus. देभियते । Desi.
रिरेभिष्टते । Inten. रिरेभियते ॥

411. ✓ Abhi, to sound.

Pre. अम्भते । Per. आनम्भे or अम्भांष्टके (Q). I Fut. अभिता । Aorist. आभिष्ट ।
Caus. अम्भवते । Desi. अभियते । Nouns : अम्भः । आभिः ॥

412. ✓ Rabhi, (to sound, to bellow, to low as a cow). To obstruct. To
stop. Pre. रम्भते । Per. ररम्भे । I Fut. रभिता । Aorist अरभिष्ट ॥

**षट्भि ४१३, स्कभि ४१४ प्रतिष्ठन्धे । स्तम्भते । उत्तम्भते । उद्दः स्या-
स्तम्भोः—' (११८) इति पर्वं स्वर्णवर्णः । विस्तम्भते । 'स्तम्भोः' (२२७२) इति षष्ठ्यं तु
न भद्रति । इनविधौ निर्विष्टस्य सौन्दर्यैव तत्र यहयात् । तद्वीजं तु—स्यास्तम्भोः—'
(११८) इति पर्वं गर्वियोपध्याठः 'स्तम्भेः' (२२७२) इति तवर्वियोपध्याठश्चेति माधवः ।
केचिदस्य टक्कार चौपदेशिक इत्याहुः । तम्भते स्तम्भते । टष्टम्भे ॥**

413. ✓ Ślēhabhi, to stop, hinder, paralyse, benumb.

Pre. स्तम्भते । Per. तस्तम्भे । I Fut. स्तम्भिता । Aorist अस्तम्भिष्ट । Caus. स्तम्भयते
The desiderative of this is तिष्टम्भिष्टते । Desi. तिस्तम्भवते । Inten. सात्तम्भियते ॥

With the Preposition ut, the form is उत्तम्भते (Soe VII. 4. 61 S. 118)
With क्ति we have तिस्तम्भते । Here त्ति is not changed to त्ति because the sūtra
VIII. 3. 67 S. 2272, applies to ✓ स्तम्भ as exhibited there with त्ति; namely to
the sūtra root that takes the विकारana न्त्तु by III. 1. 82; and not to the present
root स्तम्भ । The reason of this is that in the sūtra VIII. 4. 61 S. 118 the root
is exhibited as स्तम्भ with a labial nasal, while in VIII. 3. 67 S. 2272 the root is
exhibited with a dental nasal. This is the opinion of Madhava. Some say the
ट of स्तम्भ is original. According to them the conjugation is Pre. स्तम्भते Per.
टष्टम्भे ॥

414. १ Skabhi, to stop, hinder.

Pre. अस्तम्भते । I Fut. स्तम्भिता । Aorist अस्तम्भिष्ट । Caus.
स्तम्भयते । Desi. चिस्तम्भिष्टते । Inten. आस्तम्भम्भते । Past Part. Pass स्तम्भितः
स्तम्भितः । Past Part Act. स्तम्भितव्यन् ॥

जभ (जभी) ४१५, जृभी ४१६ गात्र विनामे ॥

415. ✓ जभ (जभी) 'to copulate.' Some read it as जभि । This root inserts
a penultimate nasal by the following.

दृ००२ : रथिज्ञभोरचि । ० । १ । ६१ ॥

यतये तु मात्रगमः स्यात्क्षि । जभते । जृभये । जृभिता । अजृभिष्ट । जृभते । जृभम् ॥

2302. The augment 'num' is added after the root-vowel in
'radh' and 'jabh,' before the affixes beginning with a vowel.

Note:—Thus रथयति, रथकः, साधुरथी, रथी वर्तते । जभयति, जभकः, साधुरजभी
जभम् ग्राम्भन्, जभो भवते । Though the शुक्ति rule is subsequent, it is superseded by

the augment. Why do we say 'before an affix beginning with vowel ? Observe रात्रि, रात्रयः ॥

Pre. रात्र्यसे । Per. रात्र्यम् । I Fut. रात्र्यता । II Fut. रात्र्यवते । Imper. रात्र्यतः । Imperf. रात्र्यत । Pot. रात्र्यते । Bene. रात्र्यतीष्ठ । Aorist रात्र्यत्पद्ध । Condi. रात्र्यत्प्रयत्नः । Caus. रात्र्यते or ति । Aorist रात्र्यत्प्रयत्नः । Desi. रित्र्यत्प्रयत्ने । Inten. रात्र्यत्ययते (II, 1, 24. S. 2635 and VII, 4, 86 S. 2638). यह लुक, रात्र्यत्प्रयत्नि, or रात्र्यत्प्रयत्नः । Dual रात्र्यत्वः । Pl. रात्र्यत्वति । Noun रात्र्यः tooth. Maitreya makes it anि as रात्र्यम् ॥"

416. ✓ Jribhi, 'To copulate,' ('To gape, yawn.') Pre. रूप्यसे । Per. रूप्यम् । Fut. रूप्यता । Aorist रूप्यत्पद्ध । Caus. रूप्यते or ति । Aorist रूप्यत्प्रयत्नः । Desi. रित्र्यत्प्रयत्ने ॥

शल्म ४१७ कथने ।

417. ✓ Salbha, 'To praise.' 'to boast.' Pre. शल्मसे । Per. शल्मम् । I Fut. शल्मता । Aorist शल्मत्पद्ध । Caus. शल्मते or ति । Aorist शल्मत्प्रयत्नः । Desi. रित्र्यत्प्रयत्ने ॥

बहुभ ४१८ भोजने ।

418. ✓ Valbha, 'To eat.' This root begins with the dento-labial व ॥

Pre. बहुभते । Per. बहुभम् । I Fut. बहुभिता । Aorist बहुभित्पद्ध । Caus. बहुभयते । It is always Parasmaipadi, because it means to eat. (I, 3, 87. S. 2753.) Desi रित्र्यत्प्रयत्ने । Inten. बाहुभयते ॥

गरुभ ४१९ घट्ट्ये ।

419. ✓ Galbha, To be bold or confident, or arrogant.

Pre. गरुभते । Per. गरुभम् । I Fut. गरुभिता । Aorist गरुभित्पद्ध । Caus. गरुभयते । Desi. रित्र्यत्प्रयत्ने । Inten. बाहुभयते । Noun : गरुभः 'daring, brave audacions.'

अस्तु ४२० प्रभादे । तालव्यादिर्दन्त्यादिअ । अस्त्वते । स्तुभते वा ।

420. ✓ Scrambhu, To be careless, negligent, to err. The root begins with the palatal ष, but with the dental श according to Chandra. Swami having given both, adds स्तुभु also.

Pre. चम्भते । Per. चम्भम् । I Fut. चम्भिता । Aorist चम्भित्पद्ध । Caus. चम्भयते । Desi. रित्र्यत्प्रयत्ने । Inten. बाहुभयते । Past Part. Pass. चम्भतः । Past Part. Act चम्भितवान् ॥

स्तुभु ४२१ स्तुभ्ये । स्तोभते ।

421. ✓ Shtubhu, To stop, paralyse. Pre. स्तोभते, 'with ति, विष्टोभते । Per. तुष्टुमे । I Fut. स्तोभिता । Caus. स्तोभयते । Desi. तुस्तुभित्पद्ध or तुस्तुभित्यते । Inten. स्तोभयते । Past Part. Pass स्तुभितः or स्तुभ्यम् । Pass Part. Act स्तुभितवान् । Ger. स्तुभित्वा or स्तोभित्वा (I, 2, 26. S. 2617).

Here end the thirty-four roots ending in a labial and which were Atmanepadi.

Now we give Parasmaipadi roots ending in a labial.

422. शुप्त रक्षणे 'to protect.' In its conjugation the following sūtra applies.

४२३ ॥ शुप्तपविश्वापयिनिभ्यः चायः ॥ ३ ॥ १ ॥ २८ ॥

ध्य चाप्रवाच्यः सात्स्वर्णः । 'पुण्य' (४१८) इति गुणः ॥

2303. The affix चाय comes without changing the sense, after शुप्त 'to protect,' शुप्त 'to heat,' विश्वा 'to approach,' वा 'to praise' and वा 'to praise.'

NOTE :—Thus गोप्यार्थति 'he protects'; पृष्ठार्थति 'he heats'; so also, विष्वार्थति पृष्ठार्थति, and विष्वार्थति.

NOTE.—The verb पृष्ठ being read along with पृष्ठ 'to praise,' has here the sense of praise only; so that the affix does not come after the verb पृष्ठ when it means 'to make a contract'; as उत्तरव्य परामे, उत्तरव्य परामे.

NOTE :—The verbs in पृष्ठ do not take Atmanepada affixes, as there is no indicatory letter to show that.

Thus पृष्ठ + आय। Now applies S. 2189 and we get the guṇa of उ; as, गोप्याय। This is now the root, for it gets the desiguation of Dhātu or root by the following sūtra.

२३०४ । सनादावन्ता धातवः । ३ । २ । ३२ ॥

सनादायः कर्मेऽर्थाङ्गन्ताः प्रत्यया अन्ते येवां ते धातुसंज्ञाः स्युः । धातुस्याङ्गलदीदयः । गोप्यार्थति ।

2304. All the words ending with the affixes उन् and the rest are called Dhātus.

NOTE :—This extends the sphere of Dhātus or roots already defined in sūtra I. 3. 1. These roots may be called derivative roots. They are separate independent roots, and have all the functions of a root, as taking tense-affixes &c. as shown in the above examples. Thus चिकिर्षा 'to wish to do,' कारि 'to cause to do'; चेतिय 'to do repeatedly' are separate roots and not the same as उ, 'to do'; and thus take उप् &c.

The stems that take the affixes beginning with उन् and ending with उप्, namely, the following 1. उन् (III. 1. 5, 6, 7) 2. उप् (III. 1. 8). 3. कामयन् (III. 1. 9), 4. उप् (III. 1. 11) 5. उप् (III. 1. 13); 6. उप् (III. 1. 20) 7. उप् (III. 1. 21), 8. उप् (III. 1. 22) 9. उप् (III. 1. 25) 10. उप् (III. 1. 27), 11. उप् (III. 1. 28), 12. उप् (III. 1. 29), and 13. उप् (III. 1. 30) are called also roots. Being roots they are conjugated in उद्, उत् &c.

Thus ✓ गोप्याय। Pres. गोप्यार्थति ॥ In forming the Perfect, the following sūtras apply :—

२३०५ । आयादय आद्वृधातुके वा । ३ । १ । ३१ ॥

आर्धधातुकविवक्षायामायादयो वा स्युः ॥

2305. The affixes आय and those that follow it, (i.e. आय, उप् &c.) are optionally added, when it is desired to express 'one' self with an Ardhadhātuka affix.

NOTE :—Thus शा 3rd. sing. of the Future is an Ardhadhātuka affix. It is optional to retain the dya of *gopdyā* before this affix. So we have गोप्यार्थता of गोप्या 'he will protect.' So also आर्थिता or आतीर्थिता; आमिता or आमपिता.

But for this sūtra, the affixes आय &c. would have come *always* even when Ardhadhātuka affixes were to be applied. This makes it *optional*. Therefore the proper Ardhadhātuka affixes should be applied when we retain आय &c., and when we do not retain them. Thus the Ardhadhātuka उन् (III. 3. 95) will be employed in forming the feminine noun from the simple root, but the Ardhadhātuka उ (III. 3. 102) will be employed in forming the feminine when आय &c. are retained. Thus गुरुः or गोप्या.

२३०५ । कासप्रत्येयादाममनुचे लिटि । ६ । १ । ४५ ॥

कासःभासेः प्रत्ययान्तेभ्यर्थादामस्वालित्तिः न सु भवते ॥

+ कासमेकाज्ञाक्षरं कर्तव्यम् + ॥ मुचे प्रत्ययान्तेयामयनीय तत्स्वानेऽनेकाच इति वाचः विश्वर्यः ॥ ०

2306. आम् is the affix of the verb कास्, 'to cough,' and of those roots that are formed by affixes (i. e. the derivative verbs), when लिटि follows, except in the Mantra.

NOTE :—This forms the Periphrastic Perfect. The perfect of कास्, will be कासाम्, after which the terminations of the Perfect are all elided (II. 4. 81) and instead, the perfect tense of the auxiliary verb भु or अभ्, or ए is added. As कासाम्भुः 'the coughed'; चोराम्भास 'he stole.' So also सोऽनुयायाक्षरे.

This rule however does not apply to the Vedas; as कास्याः नोमाच Rig Veda I. 79. 2.

Vartika :—This rule only applies where the root is polysyllabic consisting of more than one vowel; as चुलुम्पाज्ञाकार, द्विरित्ताज्ञाकार। The force of this वृत्तिका is that even of non-derivative roots, the Perfect will be formed periphrastically if the root consists of more than one syllable. In fact, the वृत्तिका would substitute the word अनेकाच्छ in the room of *pratyayat*. The sūtra would then run thus : क्लेनेकाह अमांत्रे लिति 'आम्' is added to the root क्ले and to roots of more than one syllable in the Perfect; but not in the Vedas."

२३०७ । आर्द्धधातुते । ६ । ४ । ४६ ॥

वृत्तिकात्य ॥

2307. From this upto VI. 4. 68 inclusive, is always to be supplied "before an affix called अर्धधातुका (III. 4. 114 &c.)."

NOTE:—This is an *adhikāra* sūtra and extends upto VI. 4. 69 (exclusively). In all the श्वास upto VI. 4. 68 should be supplied the phrase "before an affix called अर्धधातुका." Thus VI. 4. 48 tenoher "the ते standing at the end of a verbal stem is elided." To complete the sense we should add: "before an अर्धधातुका affix." Thus the final ते of the verbal stem लिक्षीर्थ is elided before the अर्धधातुका affix ते, as लिक्षीर्थत् लिक्षीर्थत् but the final ते is not elided before a सर्वधातुका affix, as the ते of भवति in भवति, भवतः । The *luk-elision* of ते after roots of अद्वाति class, implies that there is never *lopa* of ते ॥

Karikā :—ज्ञासेः सोपाय यत्तोपश्च गियोपश्च प्रयोजनम् ।

ज्ञास्तोपश्च वृत्तिकात्य च लिङ्गद्वावश्च सीरुटि ॥

The following puroosee are served by this sūtra, i. e. an अर्धधातुका affix causes the following speacial changes (1) ज्ञासोपायः—The elision of ते of a stem, as shown above, in लिक्षीर्थता, लिक्षीर्थतुम्, (2) यत्तोपश्च, t The elision of ते by VI. 4. 49, 60; as ज्ञेयित्वा, ज्ञेयित्वतुम् from ज्ञेयित्वा the intensive stem. Before सर्वधातुका, we have ज्ञेयित्वाते, ज्ञेयित्वातः । (3) गियोपश्च प्रयोजनम् । The elision of ते by VI. 4. 61, as ज्ञात्वा ज्ञात्वा पाष्ठते (पाष्ठिय+पाष्ठ+ते = पाष्ठ + ते+ते), ज्ञात्वते । In सर्वधातुका, यात्वर्ता, यात्वर्तति, ज्ञात्वर्तति, ज्ञात्वर्ततिः । (4) ज्ञास्तोपायः, the elision of ता, VI. 4. 64—as पृष्ठः पृष्ठः, वृत्तुः वृत्तुः, । In सर्वधातुका, यान्ति, यान्तिः (5) वृत्त्वम्—The substitution of long ते for ता in some roots, VI. 4. 65 as धीयते, दीयते; in सर्वधातुका ज्ञात्वाम्, ज्ञात्वाम्—The substitution of ते for ता, VI. 4. 68;

as खेयात्, खेयात्; in Sārvadhātuka, खायात्, खायात्। This is confined to the Pre-cative (Aorist). (7) चिद्रद्वयमाकृत लीयुटि, the treatment of the Pre-cative like Aorist Passive in चिद्, by VI. 4. 62. as खारिषीष, खारिषीष। In Sārvadhātuka लीयेत्, लीयेत् ॥

दृष्टं । ज्ञेता लोपः । ६ । ४ । ८८ ॥

ज्ञार्थधातुके उद्देश्याले वदकारात् सखाकारात् लोपः चार्धार्थधातुके लोपः । गोपायां चकार । गोपायां चभूव । गोपायामास । लुगोप । लुगुप्तुः । अदित्याद्वेद । लुगोपिष्ठ लुगोप्यथ । गोपा विता गोपिता गोप्ता । गोपायात् गोप्यात् । अगोपयोत् अगोपेत् अगोपत् ॥

2308. The व् standing at the end of a stem is elided before an Ardhadhātuka affix.

NOTE:- Thus चिकीर्षिता, चिकीर्षितुम्, and चिकीर्षित्यम्, from the Desiderative stem चकीर्ष् । So also चितुरेः and चल्युतः from the roots चित् and चल् thus चित्+उ (III. I. 80)=चित्+उ+उ (III. I. 80)=चित्+उ (उ being elided before the Ardhadhātuka उ)=चित्, the 3rd Personal dual of it is चितुरः । The addition of उ by III. I. 80 and its subsequent elision by the present-मृत्रा, may appear a redundancy, but the elided उ being अथानव, prevents guna of उ । So also चल्युतः । See सूत्र III. I. 80. Why do we say 'the उ is elided'? Observe चेता, लोता here उ and उ have not been elided. Why do we say 'भूतः with a त्'? The long भा will not be elided as याता, वाता । Why do we say 'before an Ardhadhātuka'? Before Sārvadhātukas there will be no elision of उ nor before a त्रैद्यलिता : as दृष्टस्य and दृष्टता ॥

Fart:- The elision of such उ takes place even to the supersession of the subsequent rules relating to Vṛiddhi and lengthening. As चिकीर्षिता, चिकीर्षितः चिकीर्षिते and चिकीर्षिते ॥

Thus गोपाय+चास+चकार = गोपायां चभूव । or गोपायामास ॥

The affix चाय being optional before लिद (III. I. 31, S. 2305) we have the alternative forms लुगोप, लुगुप्तुः । The root लुगु has an indicatory क् and so the व्यञ्जनम् is optional (VII. 2. 44, S. 2279). As लुगोपिष्ठ or लुगोप्यथ ॥

The लुट् is गोपिता or गोप्ता or गोप्ता । The लिद् is गोपायात् or गुप्यात् । The लुट् is अगोपयोत्, or अगोपेत् or अगोपत् ॥

गुप्त ४२२ रचणे ।

422. ✓ Gupū, to protect. Pro. गोपायति । Per. लुगोप । लुगुप्तुः । लुगोपिष्ठ एव लुगोप्यथ । लुगुपिष्ठ or लुगुप्यथ । I Fut. गोपिता or गोप्ता । II Fut. गोपित्यति or गोप्यति । Imperative गोपायतु । Imper. अगोपायतु । Pote. गोपायेत् । Bene. गुप्यात् । Aorist अगोपेत् or अगोपेत् । Condi. अगोपित्यत् or अगोप्यत् । Caus. गोपयति Aorist. अलुगुप्तत् । Desi. लुगुपति or लुगुपिति or लुगोपिष्ठ । Inten लोगुप्तसे । This Ya॑. is never elided. Past Part. Pass. गुप्तः Ger. गुप्तत्वा or गोपित्वा or गुपित्वा । (I. 2. 26 S. 2617). Adj. गोप्यम् (Noun गुप्तः) ॥

✓ Gupū To protect. Pro. गोपायति । Per. गोपायत् चकार । I Fut. गोपायिता । II. Fut. गोपायित्यति । Imperative. गोपायतु । Imper. अगोपायतु । Pote. गोपायेत् । Bene. गोपायात् । Aorist. अगोपयोत् । अगोपायिता । Condi. अगोपायित् । Caus. गोपायति । Aorist. अलुगोपायत् । Before the Ardhadhātuka, the उ being always elided, the root becomes ag-lopi (VII. 4. 93, S. 2316.) and so VII. 4. 1 S. 2314 does not

apply, Desi. चुगेपायिति । There will be no yañ as the root is of more than one syllable. Pas: Part, Pass, गोपयितः । Ger. गोपयित्वा । Adj. गोपयत् ॥

धूप ४२३ संतापे । धूपायति । धूपायां चकार । दुधूप । धूपायितासि । धूपितासि ॥

423. ✓ Dhūpa, to heat or to be heated. This is conjugated doubly like गुप्त । Pre. धूपायति । Per. धूपायांचकार । दुधूप । Fut. धूपिता । धूपिता । Bene. धूपायात् । Aorist चधूपातीत । चधूपीत् । Caus. धूपयति । Desi. दुधूपिति । Inten. दोधूप्यते ॥

जप ४२४, जरुप ४२५ उद्यत्कार्यां च चिति । 'जप' मानसे च ॥

424. ✓ Japa, To murmur; to utter in a low voice or repeat internally. Pie. जपति । Per. जापाय । जेपतुः । I Fut. जपिता । Aorist जापायेत् or जापयेत् । (VII. 2' 27. S. 484). Caus. जापयति Aorist चजोजापत् । D'si. जिजपिति । Inten. जापयते । Noun: लुक जापयीति or जापयिति । Adj. जाप्यम् । Nouns: जापः । जाजपूः: 'an ascetic.' (III. 2. 166 S. 3146).

425. ✓ Jalpa, To murmur, speak. Pre. जल्पति । Per. जल्पत्य । I Fut. जल्पिता । Caus. जल्पयति । Desi. जिजल्पिति । Inten. जाजल्पते । Noun: जल्पाकः F. जल्पाकी ॥

चप ४२६ सान्त्वने ॥

426. ✓ Chapa, To console, soothe. Pre. चपति । Pre. चापाय । चेपतुः । चेपुः । I Fut. चपितुः । Aorist चापायेत् । Caus. चापयति । Desi. चिचपिति । Inten. चापयते । Nouns: —चपः: 'a tree' according to Maitreya and 'bamboo' according to Dandanath. चापम् 'bow.' (IV. 3. 152 S. 1530).

चप ४२७ समवाये । समवायः संबन्धः सम्बन्धबोधो वा । सर्पति ॥

427. ✓ Shapa, To connect, to know completely. Samavāya means, 'connection,' or 'thorough understanding.' Pre. सपति । Per. सत्ताय । I Fut. सपिता । Aorist चसायेत् । Caus. सापयति Aorist चसीचपत् । Desi. चिचपिति । Inten. चासप्यते । Nouns सुप्तिः: 'a yoke,' 'a horse.' सप्तः: 'seven.'

427 A. ✓ Shačha, 'To connect.' Śākāṭkayana and Kṣhīrasvāmī give this root. Pre. सपति । Noun सप्तिः ॥

रप ४२८, लप ४२९ उद्यत्कार्यां चाचि ।

428. ✓ Rapa, To speak distinctly. Pre. रपति । Per. रापः । I Fut. रपिता । Aorist चरायेत् । Caus. रापयति । Desi. रिरपिति । Inten. रापयते । Adj. राप्यम् (III. 1. 126 S. 2887). Noun: रेपः: 'an enemy' (Uṇ I. 26).

429. ✓ Lapī, To speak distinctly. Pre. लपति । Per. लताय । I Fut. लपिता । Aorist चलायेत् । Caus. लापयति । Aorist चलोलपत् or चलतापत् । Desi. लिलपिति । Inten. लालपते । Adj. लाप्यम् ॥

चुप ४३० मन्दायां गतौ । चोपति । चुचोय । चोपिता ॥

430. ✓ Chupa, To move slowly, creep or steal along. Pre. चोपति । Per. चुपेति । I Fut. चेपिता । Aorist. चोपायेत् । Caus. चोपयति । Aorist. चक्षुतुपत् । Desi. चुपयिति or चुचोपयिति । Inten. चोपुप्यते । यक्षुक, चोपुर्यति or चोपायिति । Ger. चुपिता । चोपित्वा । (I. 2. 36 S. 2617). Noun: चोपनः । चोपकः । चुपम् ॥

तुप ४३१, तुम्प ४३२, त्रुप ४३३, त्रुम्प ४३४, तुफ ४३५, तुम्फ ४३६, त्रुफ ४३७, हिंसार्थः । तोपति । तुतेय । तुम्पति ।

तुम्य । जः । संयोगात्परस्य किंठः क्रित्वा भावावलेयो च । 'कित्वा किंठि' (२२१६) .... कित्वा वलेयः । तुम्यात् । 'मात्स्यते गवि कलेति' इति वारस्कराद्विगणे पाठात्स्मृट् । प्रस्तुम्यति जीः । वित्यानिर्देशोद्याद् लुकि च । पति चोपति । चम्पति । तोफति । तुम्फति । खोफति । चुम्फति । रहावो हौ पम्पवस्त्रे च बोरेकाः । अन्ये सरेकाः । चोद्यारेष्वारः व्रष्टमान्ताः । ससोऽर्हितीयान्ताः । अद्वावप्यकारवस्तः ॥

431. ✓ *tupa*, To injure, to hurt. Per. तोपति । Pre. तुतोष । I Fut. तोपिता । Aorist चतोपीतु । Caus. तोपयति । Deal. तुतेपिता । Inten. तोप्यते । Ger. तोपिता । तुपिता ॥

432. ✓ *tumpa*, To injure, to hurt. Pre. तुम्पति । Per. तुम्पति । तुम्प्युः । I BFut. तुम्पिता । II Fut. तुम्पिति । Imperative तुम्पतु । Imper. चतुम्पत् । Pote. तुम्पेत् । ne. तुम्पत् । Aorist चतुम्पीतु । Condi. चतुम्पितवत् । Caus. तुम्पवति Aorist चतुम्पवत् Desi. तुम्पिवति । Inten. तोतुम्पयते । यद्युक्त तोतुम्पीति or तोतुम्पिति । तोतुम्पतः ॥

433. ✓ *trupa*, To injure, to hurt. Pre. चोपति । Per. तुचोष । I Fut. चोपिता । Aorist चतोपीतु । Caus. चोपयति । Desi. तुचुपिति । Inten. तोचुप्यते ॥

434. ✓ *trumpa*, To injure, to hurt. Pre. चुम्पति । Per. तुम्पति । I Fut. चुम्पिता Bene. चुम्पात् । Aorist चतुम्पीतु । Caus. चुम्पयति । Aorist चतुम्पम्पत् Desi. तुम्पिवति । Inten. तोतुम्पयते ॥

435. ✓ *tumpha*, To injure, to hurt. Pre. तोफति । Per. तुतोष । I Fut. तोफिता । Imperative. तोफतु । Imper. चतोफत् । Pote. तोफेत् । Bene. तुफात् । Aorist चतोफीतु । Caus. तोफयति । Desi. तुतुफिति । Inten. तोतुफ्यते ॥

436. ✓ *trumpha*, To injure, to hurt. Pre. तुम्फति । Per. तुम्फति । I Fut. तुम्फिता । Aorist चतुम्फीतु । Caus. तुम्फयति । Desi. तुम्फुफिति । Inten. तोतुम्फयते ॥

437. ✓ *trupha*, To injure, to hurt. Pre. चुफति । चोफति । Per. तुचोष । I Fut. चुफिता । Aorist चतोफीतु । Caus. चोफयति । Desi. तुचुफिति । Inten. तोचुफ्यते ॥

438. ✓ *trumphā*, To injure, to hurt. Pre. चुम्फति । Per. तुचुम्फ । I Fu तुम्फिता । Aorist चतुम्फीतु । Caus. चुम्फयति । Desi. तुचुम्फुफिति । Inten. तोतुम्फयते ॥

Note:-The nasal in the above roots is not elided in the Perfect, because the affixes are here added to a root ending in a conjunct consonant, and they are not कित् (I. 2. 5. S. 2242.) Therefore we have the forms तुम्य &c. For the rule of elision of य (VI. 4. 24. S. 415) applies to kit or tit affixes.

In the Beneditive, the affixes being kit by III. 4. 104 S. 2216, there is elision of the nasal (VI. 4. 24. S. 415.) Thus तुम्यात् from ✓ तुम्य ॥

When preceded by व the root तुम्य adds a sibilant in its beginning, because of the following वर्तिका to be found in the Pāraskarādi class. (VI. 1. 167 S. 1071):—

Gāya Vartika:—The augment चुद् is added to the root तुम्य when preceded by the preposition व provided the agent of the action is a cow. Thus चुम्यति जीः (प्रस्तुम्यति वृति चुद् तिकरे चुद् Padamanjari.)

Since the root is exhibited in the above Vartika as तुम्फी with फित्, therefore when this root is conjugated in चुम्फी the sibilant is not added (VII. 2. 10 S. 2246). Thus चतोतुम्फीति ॥

The remaining six roots शुभ, शुभ्य, &c. are conjugated like शुभ and शुभः.
शुभेति । शुभ्यति । शेषति । शुभति । शोषति । शुभति ॥

Here the first two roots (शुभ and शुभ्य) and the fifth and sixth roots (शुभ and शुभः) are without र् रः; the rest are with र् रः. The first four (शुभ, शुभ्य, शुभः and शुभति) end with the first labial i.e. प व शः. The remaining four end with the second labial i.e. व फः. All the eight roots have त् तः तु or तु everywhere.

पर्प ४३९, रफ ४४०, रफि ४४१, अर्ब ४४२, पर्ब ४४३, लर्ब
४४४, वर्ब ४४५, मर्ब ४४६, कर्ब ४४७, लर्बः ४४८, गर्ब ४४९, शर्ब
४४०, वर्बः ४४१, अर्बः ४४२, गतौ । चाक्षः पथमान्तः । ततो हूती
यन्तौ । तत एकादश त्रुतीयान्तः । द्वितीयत्रुतीयै मुक्त्या सर्वे रोपधाः । पर्पति ।
वर्पते । रफति । रफ्यति । चाक्षते । पर्बति । लर्बति । वर्बति । यक्षर्गीयादि-
रप्यः । मर्बति । कर्बति । अर्बति । गर्बति । सर्बति । वर्बति ॥

439 to 452 पूर्व &c. to go.

The first, पर्पा ends with the first labial व्; the next two, रफ and रफि end with the second labial फः शः; the remaining eleven all end in the third labial र् रः. Except the second and third, रफ and रफि, all these roots have a penultimate र् रः.

439. ✓ Parpa, to go. Pre. पर्पति । Per. पर्पते । Fut. पर्पितः । Aorist शर्पर्पत । Caus. पर्पति । Desi. फुर्पर्पति । Inten. पारपर्पते । Nouns:—पर्पः, पर्पितः ॥

440. ✓ Rapha, to go. Pre. रफति । Per. रफते । I. Fut. रफितः । Caus. रफयति । Desi. रिरफिति । Inten. रारफते ॥

441. ✓ Raphi, to go. Pre. रफति । Per. रफते । I. Fut. रफितः । Bene. रक्षात् । Aorist शर्पर्पत । Caus. रूपयति । Desi. रिरफिति । Inten. रारफते ॥

442. ✓ Arba, to go. Pre. अर्बति । Per. अर्बते । I. Fut. अर्बितः । Aorist शार्वर्पति । Caus. शार्वर्पति । Desi. शार्वर्पति ॥

443. ✓ Parba, to go. Pre. पर्बति । Per. पर्बते । I. Fut. पर्बितः । Aorist शार्वर्पति । Caus. पर्वयति । Desi. फिर्पर्विति । Inten. पारपर्बते ॥

444. ✓ Larba, to go. Pre. लर्बति । Per. लर्बते । I. Fut. लर्बितः । Aorist शार्वर्पति । Caus. शार्वर्पति । Desi. फिर्लर्विति । Inten. शार्वर्पते ॥

445. ✓ Barba, to go. Pre. बर्बति । Per. बर्बते । I. Fut. बर्बितः । Aorist शार्वर्पति । Caus. शार्वर्पति । Desi. फिर्बर्विति । Inten. शार्वर्पते ॥

446. ✓ Marba, to go. Pre. मर्बति । Per. मर्बते । I. Fut. मर्बितः । Aorist शार्वर्पति । Caus. शार्वर्पति । Desi. फिर्मर्विति । Inten. शार्वर्पते ॥

447. ✓ Karba, to go. Pre. कर्बति । Per. कर्बते । I. Fut. कर्बितः । Aorist शार्वर्पति । Caus. शार्वर्पति । Desi. फिर्कर्विति । Inten. शार्वर्पते ॥

448. ✓ Kharba, to go. *Pre. खर्बति । Per. खर्बते । I. Fut. खर्बितः । Aorist शार्वर्पति । Caus. शार्वर्पति । Desi. फिर्खर्विति । Inten. शार्वर्पते ॥

449. ✓ Garba, to go. Pre. गर्बति । Per. गर्बते । I. Fut. गर्बितः । Aorist शार्वर्पति । Caus. शार्वर्पति । Desi. फिर्गर्विति । Inten. शार्वर्पते ॥

450. ✓ Shaeba, to go. Pre. शर्बति । Per. शर्बते । I. Fut. शर्बितः । Aorist शार्वर्पति । Caus. शार्वर्पति । Desi. फिर्शर्विति । Inten. शार्वर्पते ॥

451. ✓ Sarba, to go. Pre. सर्वति॒ | Per. सर्वते॑ | I Fut. सर्विता॑ | Aorist सर्वतेत्॑ | Caus. सर्वयति॒ | Desi. विर्विवति॒ | Inten. सर्वत्यते॑

452. ✓ Charba, to go. Pre. चर्वति॒ | Per. चर्वते॑ | I Fut. चर्विता॑ | Aorist चर्वतेत्॑ | Caus. चर्वयति॒ | Desi. विर्विवति॒ | Inten. चार्वत्यते॑

कुवि॑ भृप्त॑ अ॒ च्छा॑ दने॑ । कुम्बति॒ ॥

453. ✓ Kubi, to cover, screen, clothe, conceal. Pre. कुम्बति॒ | Per. कुम्बते॑ | I Fut. कुम्बिता॑ | Aorist कुम्बतेत्॑ | Caus. कुम्बयति॒ | Desi. कुम्बिवति॒ | Inten. काम्बत्यते॑ | Noun कुम्बा॑ 'a thick petitionat.'

कुवि॑ भृप्त॑, तुवि॑ भृप्त॑, अर्दने॑ । लुम्बति॒ । लुम्बति॒ ॥

454. ✓ Lubi, to torment, harass. Pre. लुम्बति॒ | Per. लुम्बते॑ | I Fut. लुम्बिता॑ | Aorist लुम्बतेत्॑ | Caus. लुम्बयति॒ | Desi. लुम्बिवति॒ | Inten. सोलुम्बत्यते॑ | Noun लम्बा॑ 'a gourd.'

455. ✓ Tubi, to torment, harass. Pre. लुम्बति॒ | Per. लुम्बते॑ | I Fut. लुम्बिता॑ | Aorist लुम्बतेत्॑ | Caus. लुम्बयति॒ | Desi. लुम्बिवति॒ | Inten. सोलुम्बयते॑ | Noun लुम्बी॑

कुवि॑ भृप्त॑ वक्ष्यसंयोगे॑ । कुम्बति॒ ॥

456. ✓ Chubi, to kiss. P.e. कुम्बति॒ | Per. कुम्बते॑ | I Fut. कुम्बिता॑ | Aorist कुम्बतेत्॑ | Caus. कुम्बयति॒ | Desi. कुम्बिवति॒ | Inten. कोकुम्बत्यते॑

(The three roots ✓ lumb, ✓ tomb, and ✓ chumb are found in the Churādi also).

षृशु॑ भृप्त॑ षृशु॑ भृप्त॑ हिंसार्थ॑ । सर्वति॒ । सर्वते॑ । उम्बिता॑ । उम्बिति॒ । सरम्भ॑ । सभ्यात्॑ । विभु॑ विभु॑ इत्येके॑ । सेभति॒ । सिभति॒ ॥

457. ✓ Shribhu, 458. ✓ Shitambhu, to injure. According to Maitreya the roots are विभु॑ and विश्वु॑ also. According to Tarangini, these are विभु॑ and विश्वु॑ also.

457. ✓ Shribhu, Pre. सर्वति॒ | Per. सर्वते॑ | I Fut. सर्विता॑ | Caus. सर्वयति॒ | Aorist सर्वत्यतेत्॑ or सर्वत्यदम्भत्॑ | Desi. विष्वविवति॒ or विष्वविविति॒ According to Tarangini there is never वि॑ | Inten. सरोवृभयते॑ पद् लुक्, सरोवृभीति॒ or सर्विभीति॒ or लुक् भृधि॑ or भुरिष्वधि॑ or सर्वधृधि॑ Past. Part Pass. सरुधृ॑ | Ger. सर्विता॑ or सर्वता॑ | Adjective सर्वम्॑

457A. ✓ विभु॑, to injure. Pre. सेभति॒ | Per. विभेत॑ | I Fut. सेभिता॑ | Aor. सर्वेभीत॑ | Caus. सेभयति॒ | Desi. विभेविति॒ | Int. वेभित्यते॑

458. ✓ Shrimbhu, Pre. सम्भति॒ | Per. सद्यम्॑, सद्यम्भु॑ | I Fut. सम्भिता॑ | Desi. विद्यम्भयति॒ | Aor. सद्यम्भीत॑ | Caus. सद्यम्भयति॒ | Desi. विद्यम्भिति॒

458B. ✓ विभु॑ | Pre. सिभति॒ | I Fut. विभिता॑

शुभ॑ भृप्त॑, शुभ॑ भृप्त॑ भासणे॑ । 'भासने॑' इत्येके॑ । 'हिंसार्थ॑' इत्येके॑ ॥

459. ✓ Subha, 460. ✓ śumbha 1. To speak 2. To shine, adorn. 3. To injure Daiva and Maitreya give these two roots the sense of to injure., by reading śubha śumbha bhāshane oha. But Svāmi reads it, without oha. This is the opinion of Atreya also. Durga gives the meaning bhāsane 'to speak, shine.' So also Dhanya pāla and Śāktayana. Gupta makes it begin with श॒ i.e. शुभ॑

Pre. शोभति॒ | Per. शुभोऽि॑ | I Fut. शोभिता॑ | Nouns. शुभः॑ 'auspicious.' शुभम्॑ 'white'. (Un. II. 18)

460. ✓ Śumbha, to speak, to shine. Pre. शुभति॒ | Per. शुभम्॑ | I Fut. शुभिता॑ | Here end the Gupadi roots.

प्रथानुनामिकान्तः । तत्र कम्यन्ता अनुदासितो ददृ ॥

विष्णि ४६१, शुणि ४६२, घणि ४६३ ग्रहणे । नुस : सुखम् ।
विष्णाते । विष्णिते । शुणाते । शुण्णाते । ग्रहणाते । ग्रहण्णाते ॥

Now we give the roots whose final ie a nasal. Of these the ten ending with
✓ kanni are Anudāttet.

461 ✓ Ghini, to take ; to receive. Pre. विष्णाते । Per. विष्णिते । I Fut.,
विष्णितः । II Fut. विष्णित्यते । Impera. विष्णाताद् । Imper. विष्णितात् । Pot. विष्णितेत् ।
Bene. विष्णितास्तु । Aor. विष्णितात् । Con. विष्णितात् । Caus. विष्णातिः । Aor. विष्णितात् । Desi. विष्णिताते । Intens. विष्णित्यते । यह तुक्, जोविष्णीति । जोविष्णृत । Imperfect
विष्णित । Ger. विष्णिता ॥

462. ✓ Ghuni, to take, to receive. Pre. शुणाते Per. शुण्णाते ॥

463. ✓ Ghriñi, to take, to receive. to seize. Pre. शुणाते । Per. शुण्णाते ।
Inten. विरुद्धण्णाते । यह तुक् जोरीविष्णीति or जर्दविष्णीति Imper. विष्णृत ॥

शुण ४६४, शूण ४६५, भ्रमणे । विष्णाते । शूण्णाते । इमै तुदादै
परमेयदिनो ॥

464. ✓ Ghupa, 465 ghūrīma, to roll, stagger, reel.

464. ✓ Ghuna, Pre. घोणाते । Per. शुण्णाते । I Fut. घोणिता । Caus. घोणाते ।
Aorist. विशुण्णात् । Desi. शुण्णित or शुण्णिताते । Intens. जोशुण्णाते । यह तुक् जोशुण्णीति
or जोशुणित । Dual जोशुण्टाः । Noun घोणा Ger. शुणिता or घोणिता ॥

465. ✓ Ghūrīma, to roll &c. These two roots ✓ Ghupa and ✓ Ghūrīma
are Parasmaipadi also in the Tuddāti class.

P.e. शुण्णाते । The Imperfect in yañ luk is जोशुण्णै । (VII. 2. 24. S. 280)

पण ४६६ व्यवहारेऽस्तुतौ च । पन ४६७, च । स्तुताविष्येव संबध्यते
पृथिव्यन्दिशात् । पनिसाध्यवर्यात्पयेतरिप् स्तुतावेवायप्रत्ययः । व्यवहारे सु पूषते । पेणे ।
पश्यतेत्यादि । स्तुतावनुष्ठान्यज्ञेवले चरितार्थ्यत्वादायप्रत्ययात्ताचात्मनेषुस् । पश्य-
यति । पश्यायां चकार । पेणे पश्यायितासि । पश्यतोत्ते । पश्यायात् । पश्यतीषु ।
पश्यायति । पनायां चकार । पेणे ॥

466. ✓ पन and 467 ✓ पन ॥

The first root means 'to transact business' 'to buy' as well as 'to praise.' The
second root पन means only 'to praise.' The न draws in the anuvṛitti of स्तुति
only and not that of व्यवहारे because it has been exhibited separately and not as
च, पन व्यवहारे स्तुतौ च ॥

These two roots take चात्र by III. 1. 28 S. 2303, but पन must then mean
'to praise' only, for it has been read along with पन in that sūtra. But when
पन means 'to deal or barter &c.' the form is पश्यति । Per. पेणे । First Fut. पश्यिता ॥

The anudāttia indicatory final न in पन and पन finds its scope only when
the roots mean 'to praise,' therefore when the roots take the affix चात्र, they will be
Parasmaipadi and not अनुपाति. As पश्यति । Per. पश्यायाचकार । पेणे । First
Future पश्यिता । or पश्यितात् । Ben. पश्यायात् or पश्यितीषु ॥

466. ✓ *Pups*, "To transact business, to buy," (2. "To praise"). The following conjugation is valid in the sense of transacting business only.

Pre. पायते । Per. देते । I. Fut. पक्षिता । II. Fut. पक्षिते । Imperative पक्षित ।
 Imper. पक्षित । Pote. पक्षोत । Bene. पक्षितोष । Aorist पक्षित । Condit. पक्षितम् ।
 Caus. पायदयति । Aorist. पायोपक्षत । Desi. पक्षितिते । Inten. पक्षिताते । Yād. luk
 पक्षितीति or पक्षितः, Dual. पक्षयटः । Imperfect. पक्षितः । Past Part., Pass. पक्षितम् ।
 Adjective, पक्षितम् । पायक्षः, Noun, पायः 'trade.' वायु 'a trader.' इतिहास (Up. II. 70).
 विपक्षः पक्षसम् ॥

466 A. ✓ Papa, to praise. In this sense ~~मा~~ is added and the conjugation is then Purasmnipadi. When ~~मा~~ is not added, then the forms are as given before.

Pre. पश्यति । As पश्यति राजा नम् 'He praises the king.' Per. पश्यन्ति राजा नम् । Fut. पश्यति । पश्यतित्वात् । पश्यतासे । Pote. पश्यताम् । Bene. पश्यताम् ॥

467. ✓ **Pana**, to praise. Pre. पनावति ; Pers. पनावां चकार or केने ; Noun पनावः ॥

भास छविकोषे । भासते । बधामे ॥

468. ✓ Bhāīna, to be angry. Pre. भाईने : Per. भाईना ; I Fut. भायिना Desi, बिभायिनति : Inten. 3. S. भायिन्ति 1st. S. भायिन्हैः 1. D. भायिन्हः 1. Pl. भायिन्हः 1. Aorist अभायिन्हः Nouns भाइ भायिनी ॥

**समूह ४६९ सहने । चमते । चत्तमे । चत्तमिहे । चत्तमे । चत्तमिधे ।
चत्तन्ये । चत्तमिवहे ॥**

469. ✓ असु^१ अहने 'to endure, to suffer.' The indicatory long अ makes it optionally anit (VII, 2, 44 and 15 S. 2279 and 3025) : the ए is for feminine अ (III- 3, 104 S. 3281).

Thus the Present is वाहने । The Perfect is S. S. वाहने । 2. S. वाहनिष्ठे or वाहने, 2. P. वाहनिष्ठे or वाहन्ये ॥

In the First Person, the शुद्ध form is शुभिष्ठः; But in the anit form, the शु will be changed to श by the following sūtra.

२३०८ । श्वोदय । ८ । २ । ६५ ॥

ब्राह्मण भासीर्वस्य नकारात्मेषः स्वाक्षरारे वाकरे च करे । ब्रह्मसु । ब्रह्मिवहै-ब्रह्मवहै । ब्रह्मिवहै-ब्रह्मयमते । ब्रह्मिवहै-संस्कृते । ब्रह्मेते । ब्राह्मिव । ब्रह्मिवीष्ट- इंसीष्ट । ब्रह्मिव- ब्रह्मवा-

2309. **w** is substituted for the **v** of a root before the affixes beginning with **w** and **v**.

Note :-—As अस्ति, अस्ते the Imperfect of अस्ति, as in the sentence अस्ति ततः श्रावतः The अस्ति is elided as a Vedic diversity. So also अस्तित् with अस्ति, the augment अस्ति is not added by the option allowed, owing to VII. 1. 68. This आत्र applies to those cases where the अस्ति is not at the end of a word, as it was in the last आत्र.

Thus from the root वृ०, we have in the "perfect 1st person dual वृ०वृ०; But when the intermediate वृ० is not added, then the वृ० is changed to वृ० and then to वृ०.

As चक्रमिक्ते or चक्रपत्ते ; so also in the plural, चक्रमिक्ते or चक्रपत्ते .

469 A. ✓ **K^hamāsh**, to endure to suffer. Pre. क़हमासे ; Per. क़हमासे ; I. Fut. क़हिमास or क़हमिता ; II. Fut. क़हिमासे or क़हमासे or क़हमिता ; Imperative क़हमास.

Imperf. चक्षुतः ; Pote. चक्षेतः ; Bene. चक्षितोऽ॒ or चक्षोऽ॒ or चक्षितोऽ॒ ; Aorist चक्षित॑ or चक्षितः ; Condi. चक्षितेत् or चक्षुत्यत् ; Pass. चक्षयते ; Aorist चक्षयि or चक्षायि ; चक्षितम् ; Caus. चक्षयति ; Aorist. (VI. 4. 92, S. 2568). I. F. चक्षयिता ; Ben. चक्षितोऽ॒ ; Peoi. चक्षितवते or चक्षितमते ; Inten. चक्षयते ; Yantrik चक्षयति or चक्षयिति ; The nasal is added to the reduplicate by VII. 4. 85 S. 2643. Aorist चक्षयत्मात् ; Past Part., Pass. चक्षतः ; Ger. चक्षित्वा or चक्षयत्वा ; Infini. चक्षितुम् or चक्षतुम् ; Nouus चक्षतः ; F. चक्षतः ; चक्षयते ॥

470. कामु कांती : The word Kanti here means 'desire.' The root therefore means 'to desire, long for, wish.' The following *ātra* applies to its conjugation.

४७१० । कमेरिङ्गु । ३ । १ । ३० ॥

स्थार्थः छिक्षासह । कामयते ॥

2310 The affix फिङ् comes without changing the sense after the root काम 'to desire.'

The फ़ indicates *vridhī* (VII. 2. 115) and फ़ shows that the root takes the affixes of the Atmanepada ; as, कामयते 'he desires' ; so also कामयते and कामयते ॥

The Perfect is formed periphrastically by काम which being an अर्धाधातुका affix required the elision of फ़ of the root by VI. 4. 51 S. 2313. But the following *ātra* prevents the elision :

४७११ । आयामन्ताल्लायेन्तिप्राप्तुम् । ६ । ४ । ५५ ॥

'काम' 'काम' 'कामु' 'काम्य' 'कामु' 'कामु' यतु योरयदेशः स्यात् । चक्षयमायते प्राप्तवाऽः कामयाऽः कामः 'कामादय कार्यधातुके वा' (२३०४) ; चक्षते । कामयिता-कामिती-कामयित्वते-कामित्वते ॥

2311 चक्ष is substituted for the फ़ of फिङ् before the affixes काम, काम, कामु, काम्य, कामु, and कामु ॥

Note :—Thus कामयाऽः कामाद, कामयाऽः चक्षाद, गणदयनःः समयदयनः (formed by the Unādiri affix कल्, कल् = काम ; added to the roots गंड and मंड) कामु । इष्टवाक्तुः । काम्य, इष्टवाक्तुः, इष्टवाक्तुः । इष्टनुः—स्वनःप्रस्तुः । कामु—प्रोक्षितः ॥

Note :—This *ātra* could have been well dispensed with ; for the फ़ of फिङ् would take *gupta* फ़ which will be changed to चक्ष by the rules of *Sāṁhitā*, before these affixes. The substitution of चक्ष for फ़ is for the sake of the subsequent *ātra* VI. 4. 56 S. 3336 however, because there फ़ could not be changed to चक्ष by any *sandhi*-rules.

* The फ़ is always changed to चक्ष ; therefore the चक्ष substitution of the present *ātra* would have been redundant, but it is taught here in order to supersede the elision declared here after in VI. 4. 51. S. 2313. Thus कामयाऽः कामे फ़ ॥

The addition of काम being optional (III. 1. 31. S. 2305) we have the alternative form चक्षते also.

The Future forms are.—कामयिता or कामिता ॥ कामयित्वते or कामित्वते ॥ In forming the Aorist, the following *ātra* applies.

४७१२ । चिक्षितुस्तुत्यः कर्त्तविद्युतः । ३ । १ । ४८ ॥

चिक्षितुस्तुत्य चिक्षितुस्तुत्य स्वाक्षर्यं तुष्टि परे । 'कामाम' 'ह' 'काम' चक्षि

2312. After a root which ends in फि (III. 1. 20, 21, 44, &c.) and after the verb फि 'to service,' रु 'to run,' and लु 'to drop,' लु is the substitute of फि, when लु follows signifying an agent.

Note:—The ल prevents *guna* and *vriddhi* and ल is to distinguish it from ल. When ल is added there is reduplication (VI. 1. 11). The usual terminations of the Imperfect are employed after the root, when लु is used; as लाभात् 'he caused to make'; अभिविष्यत् 'he served are went'; 'अनुरुद्ध वह' 'he ran अस्तुवत् 'it flowed.' This form is not used in Passive; as, अकारयाताम् : Thus लाभात्+लु+लुत् !!

Now applies the following sūtra, by which the ल (फि) is elided.

२३१३ । लेरनिटि । ६ । ४ । ४५ ॥

अनिदावार्थपातुके परे लोर्लः प्राप्तः परत्वात् 'शर्वेकाचः:-' (२०७) हस्ति यज्ञ प्राप्तेः + यथलोपादिव्युः यथुपुद्विदीयेः पूर्वचित्रित्वेतेन + इति वासिं कम् । यज्ञेऽप्य तु प्राप्तयते: वाक्तित्रित्वादि त्रिज्ञनसमवकाशं हस्ति भावः । वस्तुतस्तु 'अनिटि' इतिवचनसामर्थ्यार्थः । पातुकमा ज्ञमस्य विवदः । तथा लेयहः देवपत्राद् यत्रायम् । इयहः । अतत्वत् । युः । आटिटत् । गुणः । कारणः । दृष्टिः । कारकः । दीर्घः । कार्यते ॥

2313. The ल of the verbal stem formed with the affix फि, is elided before an अर्धाधतुका affix which does not take the augment लु.

Note:—This debars लुयः the semi-vowel ल, the *guna*, *Vriddhi* and the long substitutions. Thus अतत्वत्, आरक्षत्, आटिटत्, कारण, लारण, कारणः, लारणः, कार्यते, लार्यते and लीर्घते (see VII. 4. 1 for the shortening of the stem of the Aorists in these). Why do we say 'not having the augment लु'? Observe कारणिता and लार्यिता !!

The sūtra VI. 4. 82. S. 272 (a semi vowel is substituted for the final ल or लु of a root before a vowel beginning affix &c) being subsequent in order of *Agh-ādhyāyi* would debar the present sūtra and prevent the elision of ल and cause ल to be substituted instead. This however is prevented by the following.

Vartika: The rule ordaining the elision of फि (S. 2313) and that teaching the elision of ल (VI. 4. 48. S. 2308) take effect even to the supersession of the subsequent rules ordaining लुयः (VI. 4. 78 S. 2290), or semi-vowel ल (VI. 4. 4. 82 S. 272), or *guna*, (VII. 3. 84. S. 2168 &c.) or *vriddhi*, (VII. 2. 115 S. 254), or lengthening.

Note:—The elision of ल supersedes only the two rules of *vriddhi*, lengthening and not the others. The elision of ल (फि) supersedes all the above five rules of लयः, लय, गुण, *vriddhi* and lengthening.

Q. There is no necessity for this *vartika* with regard to फि for if the five rules mentioned above were not to be superseded by फि-*elision*, then this rule will find no scope anywhere. And as scope must be given to every rule, the present sūtra inferentially and *ex concessione* supersedes the above rules.

Ans. The *vartika* is not unnecessary. The फि *elision* finds its unrestricted scope before the अर्धाधतुका affixes like लियः (III. 3. 174, S. 3313). Thus from

पार्वति we have पार्वतः, from वृ पार्वति, पार्वतः; 1 The intermediate वृ is prevented here by VII. 2. 9 S. 3163. Hence if this वृत्क were not taught, the वृ would be elided only before the अर्धाद्यतुका and affix त्रिष्णु and no where else.

As a matter of fact, the force of the word विशेष in the sūtra is that the rule of the elision of एव applies to all ardhadhatuka affixes, and not only to a single affix किं.

Notes :—Had the present sūtra not superseded वृयत् &c, then it would have been more proper to draft it as येः only without the word अनिटि। For the sūtra येः with the anuvṛtti of आर्थिकानुकूल read into it, would apply to the affix वृयत्, only after the rules वृयत् या॒ दो हा॒ ल restricted its scope. So there would do no necessity of adding अनिटि। The very fact that the word अनिटि is added shows that the sūtra has for its scope all ardhadhatuka affixes, and therefore it is an exception by anticipation to the rules of यमि &c.

Thus व्युत् is superseded in अन्तर्कात्. It is व्या Aorist. There is no scope
of व्युत् here, as व्युत् is वित् and व्युत् of sūtra VI. 4 82 S. 272 has also no scope,
as the व् (वित्) in तावि is preceded by a conjunct consonant व्। Therefore व्युत् is
the only rule left that would have applied to this वित्। The present वित्का de-
bars व्युत्, but causes the elision of व्॥

Similarly य॒ (sonorivowel) substitution is superseded in वाटितः । Gupta is superseded in कार्या and vriddhi in कार्यः and lengthening in कार्ये ॥

Thus अकास्मा + रु + अ + त = अकास्मृ + अ + त । Now applies the following.

२१४ । यो चह्यपधाया ह्रस्वः । ० । ४ । १ ॥

बहुपरे यौः यद्द्वं तस्योपधाया क्षस्व. स्यात् ॥

2314. A short is substituted for the vowel, standing in a penultimate position, in the *f*-formed stem; when the affix *wa-* (sign of the Reduplicate Aorist) follows.

Thus अक्षम् + अ + अ + त = अक्षम् + अ + त (VI. 4. 51 S. 2313) = अक्षम् + अ + त (VII. 1. S. 2314).

Now applies the following sūtra which causes reapplication.

੨੩੧੫ । ਚਟਿ । ੬ । ੧ । ੧੧ ॥

ॐ परेऽनभ्यासधात्ववयवस्यैकाशः प्रथमत्यद्दु लोऽजातिस्तु द्वितीयस्य ॥

2315. Of a non-reduplicate root there is reduplication when the affix **as** of the Aorist follows.

Dr. Ballantyne translates it thus:—“When ~~w~~^g follows, there are two in the room of the first portion containing a single vowel, of an unreuplicated root but the reduplication is of the second portion of a root that begins with a vowel”

The first syllable is reduplicated if the first portion of the root begins with a consonant; the second syllable is reduplicated if the first portion begins with a vowel.

Thus अकम् + अ + त = अवकम् + अ + त ॥

Now applies the following atideśa sūtra.

३१६ । सन्तत्सुनि वहनपरेऽनम्लोपे । ७ । ४ । ८३ ॥

‘कृष्ण’ व्रति अहम् दातिः । स च ‘नमः स्य’ व्रति च दृश्यमाप्नुयात्रत्वं से । अहम् दातिः निमित्तं प्रवृद्धपरं

ग्निरिति यावत् तत्परं यज्ञस्यु तत्परो योऽनुभ्याभ्यासस्तस्य सनीव कां त्वायस्यादानोदेष्टुतिः
वाच्या 'अनुभ्य' इति नामस्तेऽपि । यज्ञपरे यो यज्ञ तत्परोऽनुभ्यादो लघुपरतास्येत्यादि वाच्यतः ॥

2316. In the reduplicated Aorist of the फू—stems, the reduplicate adapts itself to that of the Desiderative, when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end-vowel before the फू affix.

The word यज्ञपरे is a Bahuvrihi compound and therefore it means फू ॥ This word फू so qualified, as well as the word अनुभ्य should both be twice employed in this sūtra, in order to give the full meaning. We explain therefore the sūtra thus:—“that फू which is followed by that affix यज्ञ, which gives the designation of यज्ञ to the root”—this is one portion. The next part is—“a short vowel which follows such फू, and the abhyāsa of the aṅga which follows such short vowel—of that abhyāsa, the operations are like those of the Desiderative, before the फू, when no यज्ञ vowel is elided.”

Or the word अनुभ्य is not repeated. Then the sūtra would mean ‘that aṅga which stands before that फू which is followed by यज्ञ,—the abhyāsa of such an aṅga, when followed by a short vowel,—on that abhyāsa, the operations are like those of the Desiderative &c.

NOTE:—Dr. Ballantyne has translated this sūtra as follows:—Let the effect be like as if सन् (III. 1. 7 S. 2608) had followed, on the reduplicate, if followed by a light vowel of an inflective base to which फू followed by यज्ञ is affixed—provided there is not the elision of any letter in the pratyāhāra यज्ञ occasioned by the affixing of फू (as, for example under the provisions of VI. 4. 48 S. 2308).

NOTE:—The words of this sūtra require a little detailed explanation. The word सन्क्षत् means “like unto सन् or Desiderative”; i. e. as the Desiderative is treated, so should the यज्ञ Aorist of the फू stems. The words लघुत्वं and यज्ञपरे are both in the Locative case, but not in apposition with each other, but refer to different objects. लघुत्वं means ‘when a light vowel follows,’ namely that reduplicate which is followed by the light root-vowel. The operations to be performed on such a reduplicate, in the यज्ञ Aorist, after the फू, are the same, as on the reduplicate of the Desiderative. अनुभ्यादोदये “provided that a simple vowel of the Pratyāhāra यज्ञ has not been elided.” We read the word फू in this sūtra, because there can be no other root which will form यज्ञ Aorist फू stems from such Aorist, (III. 1. 48), as well as the simple roots फू, द्रु and श्रु । The words यज्ञपरे is a Bahuvrihi and qualifies the word यज्ञ understood: that stem which is followed by यज्ञ; therefore, it refers to the फू stem, and not to the simple roots श्री, द्रु and श्रु. The light vowel, therefore, refers to the light vowel of the फू stem before यज्ञ ॥

The word अनगतोदये is in apposition with यज्ञपरे: Thus कम्ब+यित् (III. 1. 30), = अकाम्ब+यत् (III. 1. 48), = अकाम्ब + यत् (VI. 4. 51) = अकाम्ब+यत् (VII. 4. 1) = अकाम्ब + यत् (VI. 1. 11) Then applies the next sūtra.

NOTE:—Thus VII. 4. 79 teaches the substitution of ए for य in the reduplicate of the Desiderative. The same substitution will take place in the reduplicate of the Aorist: as असीकरत्, अयोपचत् । Thus by VII. 4. 80, ए is substituted for

the उ of the reduplicate in the Desiderative, the same will be the case in the re-duplicate of the Aorist, as चक्षीपदम् and चक्षीलक्ष्म, and चक्षीक्षमः । Thus by VII. 4. 81, उ is optionally substituted for इ in the Desiderative reduplicate of चक्षु &c, the same will hold good in the Aorist-reduplicate, as चक्षिलक्ष्म or चक्षुलक्ष्म, चक्षिक्षमः or चक्षुक्षमः, चक्षिपदम् or चक्षुपदम्, चक्षिलक्ष्म or चक्षुलक्ष्म, चक्षिक्षमः or चक्षुक्षमः । Why do we say 'having a light vowel'? Observe चक्षसक्त, चक्षेत्त, चक्षजागरत ॥

By अ॒त्र III. 1. 48 S. 2312 the roots चक्षि, लक्ष्म, and सु also form चक्षु, aorist. The sanvati bhāva however does not take place with regard to these roots because these roots do not get the designation of चक्षु before चक्षु । The rule is therefore confined to चक्षि-roots, for these are the roots which get the designation चक्षु before the affix चक्षु । Moreover the reduplicate must be that of the चक्षु, which can be of चक्षि-roots only.

२३१७ । सन्यतः । ६ । ४ । ०६ ॥

अथारवस्यते इत्यारः स्यास्ति ॥

2317. उ is substituted for the final short उ of the reduplicate in the Desiderative.

NOTE.—As पिपलति, पिपलति, (VIII 2. 36, 41) तिळात्ति, पिपात्ति ॥ Why do we say in the Desiderative? Observe पापाच ॥ Why do we say "for the उ"? Observe कुरुत्ति ॥ Why do we say 'short उ'? Observe पापत्तिविद्यते the Desiderative of the Intensive पापस्यते ॥

Therefore चक्षकम् + चक्ष = चक्षिक्षम्+चक्षम्, because चक्षु is considered like सु ॥ Now applies the following.

२३१८ । दीर्घे लघोः । ६ । ४ । ०४ ॥

अथारवस्यार्थाद्य दीर्घे: स्यास्तन्यक्षमायविद्यते । चक्षीक्षमतः । गिरभावपदे ॥

* चक्षेष्वदेव चक्षु, चक्षयः + गिरभावाद् दीर्घेष्वद्वृत्तावैः । चक्षकमतः ॥

संक्षायाः कार्यकास्त्वादहूँ यत्र द्विष्टयते ।

तत्रेत्र दीर्घे: सन्तु नानेकाद्यवित्ति माधवः ॥ १ ॥

चक्षास्यार्थायविद्यते । नाहूँ द्विष्टयते ।

किं त्वस्यायविद्यते । किञ्चित्समावेकाद्यवित्तं द्विष्टम् ॥ २ ॥

वस्तुतेऽङ्गस्यायविद्यते । योऽभ्याष इति वर्णनात् ।

उत्ते: दीर्घेऽर्थायविद्यते । द्विष्टं स्यादिति भवत्ते ॥ ३ ॥

चक्षास्ती तूभयनितं न स्यास्याहूँ व्यवस्था ।

गिरिशेष्व दीर्घेष्व लक्षुनीत्याहूँ सेव वा ॥ ४ ॥

इति व्याख्यायाविकल्पस्य लैयटेनेव वर्णनात् ।

केतलेषेऽपि चक्षुस्यायविद्यते द्विष्टये ॥ ५ ॥

2318. In the reduplicative syllable, a prosodically short vowel is lengthened in the Reduplicated Aorist of the चक्षु-stem when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end-vowel before the Causative चक्षि ॥

Therefore चक्षिक्षम्+चक्षम्=चक्षीक्षमतः ॥

The affix चिरः being optional, when it is not added, then applies the following वृत्तिः—“The aorist of ✓Kam is formed by चक्षु even when it does not take चिरः” As there is absence of चक्षु, so we have neither lengthening nor ग्रन्थद्विवा. Thus चक्षकमतः ॥

Notes:—In Grammar there are two opinions as regards rules of definition (संज्ञा); one is expressed by the maxim शब्दावकाले संज्ञापरिभासः and the other by अपेक्षये संज्ञापरिभासः ॥ The first means that a rule defining a term (i.e. a samjñā rule) or giving a maxim of interpretation (paribhāshā) manifests itself at the time of application. Whenever an occasion arises to apply such rule, it appears there anew. The other means that the samjñās and paribhāshās remain where they have been originally taught, and do not appear anew each time when a particular operation is to be performed. They exert their influence from the place where they are, and do not require to be recited afresh each time that an operation is to be performed.

Now the abhyāsa is defined in the sūtra पूर्वीभासः (VI 1. 4. S. 2178) and the word abhyāsa occurs in the sūtra 2316. In both views of the function of a definition, the sūtras पूर्वीभासः and सन्तत्यधुनि &c. will become one sentence. But in the first view of kāryakāla paksha the one-sentence will be of different *padas* or words; in the second view the one-sentence will be of different sentences. Mādhabha favours the view of kāryakāla paksha with regard to the sūtra 2316: which opinion the author has summarized in the following two verses:—

Verse. 1 “According to Mādhabha, the rules of lengthening (2318) and sanvadbhāva (2316) apply there only where the kāryakāla function of a rule of definition being taken as valid, the aṅga—or inflective base is reduplicated: and not where there are many-syllabled stems.”

Note:—The sense is that in the sūtras 2316 and 2318 there is the anuvṛtti of the words aṅgasya and abhyāsasya. Here the designation of abhyāsa (reduplicate) will be given to the first portion of the doubled aṅga. Therefore the lengthening (2318) and sanvadbhāva (2316) will take place in that abhyāsa only which is the abhyāsa of an aṅga—that is where an aṅga has been reiterated, there the first portion will get the designation of abhyāsa for the purposes of the application of 2316 and 2318. As अवीकरत् and अवीष्टत् ॥

Verse. 2. “But in the roots चक्रात्, अर्थपर्याप्ति and उक्तीपर्याप्ति &c. there is no reduplication of an aṅga but only a portion of an aṅga is reduplicated. Therefore the two rules 2316 and 2318 are confined to monosyllabic roots.”

Note:—Thus we have अवचकासत्, अवीष्टपत् and उक्तीपर्याप्त without the application of S. 2316 and 2318. Here the whole aṅga okākās &c. has not been reduplicated, but only a part of it, namely the first consonant in the case of chakras and the second consonant in the case of vowel-beginning roots.

The result is that it is only in monosyllabic roots that the *whole* of aṅga is reduplicated, and not only a part of it (for there can be no such part), and consequently the dirgha and sanvadbhāva apply to monosyllabic roots. Moreover, in this view (kāryakāla paksha), the word ekāchah in the sūtra ekāchah-eprathamasya (VI. 1. 1. S. 2175), qualifies the word aṅgasya understood therein.

Obj. Let it be so, that the dirgha and sanvadbhāva rules apply to the reduplicate of monosyllabic roots only. Then stretching this argument further, the other rules that apply to reduplicates will also be restricted in their scope.

such as the rules of shortening (VII. 4. 59 S. 2180), retention of first consonant (VII. 4. 60. 3. 2179) and substitution of a palatal (VII. 4. 62. S. 2245), &c. and these will not apply to polysyllabic roots.

Verse 3 and 4. As a matter of fact, if we explained the sūtra by saying *aṅgasya aṅyayo yo' bhyāsa*—‘tho reduplicate which is a portion of an aṅga’—then we opine that there must be lengthening in the case of *✓ arṇu*, and both (lengthening and sanvad bhāva) in the case of *✓ arthāpayati*: while in the case of *✓ chakās* none of these two will apply, or if they apply, it would be under restrictions. They will not apply when laghuni is qualified by *fut* by being in proximity to it, but will apply when aṅga is so qualified.

Note : Thus instead of *चोर्णुनवत्* we would get *चीर्णुनवत्*! The sanvadbhāva is inappropriate here, for when न् is doubled, there is no अ in the reduplicate, and so there can be no change of अ to इ.

The root *अर्थापि* is derived from अर्थ, in the sense of अर्थमावदे। The आ and इ॒ अग्र augments are added before अर्थ। Here both the dirgha and sanvad bhāva will apply, and we should get the form *आर्तिंश्यत्* instead of *आर्तश्यत्*। In the case of the root *✓ अय्* (*उपयाचजायाम्*), of the okurudi class, the aorist is अर्तश्यत् neither the dirgha nor sanvad bhāva apply there.

In the root *chakās* both will not apply or will apply with qualifications. If we explain the sūtra by saying *chañpare pau yad laghu*—‘tho reduplicate, if followed by a light vowel, in the case of a root to which *fut* followed by चक् is affixed’—then there will be no application of these two rules. But if we explain the sūtra by *chañpare pau yad aṅgam* ‘the reduplicate of an inflectional base to which नि followed by *chañ* is affixed’—then those two rules will apply to *chakās*. Thus in the first case we have अवचकास्त्, in the second अचोचकास्त्॥

Verse 5. Because Kaiyyaṭa alone has given these two alternative explanations, the rules become applicable even where an ak-vowel of *fut* is elided; so as to make them applicable to agit roots also.

Note : There are two conflicting views, one of Haradatta and another of Kaiyyaṭa. They can be harmonised by giving them different scopes.

कस्तु ४७० कान्ती । कान्तिरिक्षा ॥

470. ✓ *Kamu*, to desire. Pre. कामयते । Per. कामयाज्वते । I Fut. कामयित । II Fut. कामयित्वते । Imperative. कामयताम् । Imp. कामयतात् । Pote. कामयेत । Bene. कामयितोऽष्ट । Aorist. कामयतम् । Caus. कामयति । Here the first *fut* is elided by VI. 4. 51. S. 2313. Desi. किञ्चामयिते । Ger. कामयिता । Noun कामना ॥

470. A. ✓ *Kamu*, without *fut* before *ārdhadhātukas*. Pre. कामयते । Per. कामयते । I Fut. कमिता । II Fut. कमित्वते । Bene. कमितोऽष्ट । Aorist. कामयतम् । Caus. कामयति (*Vṛddhi* by अ कामयितम्). Desi. किञ्चकमिते । Inten. कामयते । There is no *yap-luk* form. See ✓ यूः । Past, Part, Pass. कामतः । Ger. कमिता or कामता । The अ makes ए॒ अ optional. Nouns कामना (III. 2. 154. S. 3134) कामः (III. 2. 167. S. 3147) कामनः । कमः (Up. III. 62).

Here end the anudditī roots ending in a nasal.

Now the thirty roots upto ✓ कमि inclusive are Parasmaipadi.

थथ त्रांम्यन्नास्तिंशृपरस्मैपदिनः ॥

अण ४७१, रण ४७२, वण ४७३, भण ४७४, मण ४७५, कण ४७६, कण ४७७, ब्रण ४७८, भण ४७९, ध्वण ४८०, धण ४८१ शब्दार्थाः । चलति । रणति । वणति । वक्तारादित्याभ्यासलोयन । ववणतुः । ववणिष्य । धणिः कैहिऽवते । धणति ॥

471. ✓ *Apa*, to sound. Pre. अणति । Per. अणत । I Fut. अणिता । Caus. अणति । Aorist अ+अणित । Desi. अणिष्यति । Nouns अणः 'small,' 'a kind of grain' अणः (Up. I. 114). अणः or अणौः 'a boat.'

472. ✓ *Rāṇa*, to sound. Pre. रणति । Per. रराण । I Fut. रणिता । Aorist ररणते or रराणत । Caus. रणयति Aorist ररीरणत् or ररराणत् । Desi. रिरणिष्यति । Inten. रंरणयते । Yañ luk रंरणीति or रंरणेष्ट । D. रंरणेष्ट । Past Part. 'Pass. रणित' or रणदा । Nouns रणन् 'sound,' 'noise,' इणः 'War,' 'sacrifice,' रणराणः 'anxiety'.

473. ✓ *Vana*, to sound. Pre. वणति । Per. वाण । The rule VI. 4. 126 §. 2263 does not apply, because the root begins with व; and so there is no व nor elision of the reduplicate. ववणतुः । ववणिष्य । Nouns वाणः । वाणी । वाणिनी 'a clever woman.' वयू 'an ox without a tail.'

474. ✓ *Bhapa*, to sound. Pre. भणति । Per. भाणत । I Fut. भणिता । Nouns भाणः । भणिता । भंडः । भंडौ । भंडः

475. ✓ *Mapa*, to sound ; murmur. Pre. मणति । Per. ममाण । मेणतुः । I Fut. मणिता । Nouns मणितम् । मणिः । मणिकः । मंडः ॥

476. ✓ *Kapa*, to sound. Pre. कणति । Per. ज्ञाणत । I Fut. कणिता । Nouns कणः । कणिका । कंठः (Up. I. 103).

477. ✓ *Kvapa*, to sound, jingle, tinkle, hum, warble, sing. Pre. ज्ञाणति । Per. ज्ञाणाण । Nouns ज्ञाणः । ज्ञाणः 'harp.' ज्ञाणाः (Up. III. 76) 'grain' 'a sacrificial accessory.' ज्ञाणपम् (Up. III. 143).

478. ✓ *Vrapa*, to sound. In some texts it is ✓ *braṇa* with a labial B. Pre. वणति । Per. व्ह्राण । I Fut. व्रणिता ॥

479. ✓ *Bhrāṇa*, to sound. Pre. भ्रणति । Per. भ्राणत । I Fut. भ्रणिता ॥

480. ✓ *Dhvāṇa*, to sound. Pre. ध्वणति । Per. ध्वाणत । I Fut. ध्वणिता ॥

481. ✓ *Dhaṇa*, to sound. According to Mālhaviya, the Sanumata gives ✓ *dhaṇi*. Some read ✓ *dhaṇi*. Pre. ध्वणति ॥

ओण् ४८२ अपनयने । ओणति । ओणांचकार ॥

482. ✓ *Opri*, to remove, take or drag along. Pre. ओणति । Per. ओणत । Aorist ओणत । I Fut. ओणिता । Caus. ओणयति । Aorist ओ अवानेष्यित । Desi. ओविष्यिष्यति । Nouns ओणवन् । N. s. ओणावः 'a thief' (III. 2. 75 S. 2980, VI. 4. 41 S. 2982) fem. ओणवरी (IV. 1. 7. S. 456).

ओण् ४८२ वर्णगस्त्योः । ओणति । शुक्लाण ॥

483. ✓ *Sopri*, to go, move ; to become red. Pre. ओणति । Per. शुक्लोन । I Fut. ओणिता । Caus. ओणयति । Aorist अशुक्लोन । Desi. शुक्लेष्यिता । Inten. ओणेष्ययते । Yañ luk ओणेष्टित । Nouns ओणः । ओणी । ओणा (IV. 1. 43 S. 501).

ओण् ४८४ संघाते । ओणति ॥

484. ✓ *Śronti*, to collect. Pre. ओणति । Nouns. ओणिः । ओणी । ओणा & star.

रक्षेण्य ४८५ च । शोषादयस्त्वयोऽप्री तास्त्वेष्याभादयः ॥

485. ✓ *Slonpri*, to collect. Pre. रक्षेष्यति । The three roots *sonpri*, *śronpri* and *slonpri* begin with a palatal sibilant.

पैषु ४८६ गतिप्रेरणश्लेषणेषु । प्रेषु दति क्वचित्पद्मसे । पिषेष ॥

486. ✓ *Paiṣpri*, to go, 2. to send, 3. to embrace, adhere. (?) Some read it as ✓ *Praṇi*; others as ✓ *laiṇri*. Pre. पैषेषति ॥

486. A ✓ *Praiṇri*, to go, approach, send, embrace. Per. पिषेषति ॥

486. B. ✓ *Laiṇri*, to go, approach, send, embrace.

**ध्रण ४८७ ध्रव्ये । उपदेशे नान्तोऽयम् । रवभ्याम्—(२३७) दति वस्त्वम् ।
ध्रव्यति । ज्ञापदेशफलं यह् लुक्ति । दंधन्ति । वजा इत्यपि क्वचित् । वेष्यतुः, वेष्यत ॥**

487. ✓ *Dhraṇa*, to sound. This root has a *n* as its final in the upadeśa, i.e., originally it is ध्रन्, the *n* is changed to ए by VIII. 4. 1, S. 235. The result of the root being ए ending originally appears in *yañ luk*; where this ए is changed to *anusvāra*. This *anusvāra* is then changed to ए before ए, as दंधन्ति. Of course, it must be remembered that ए changes to ए by VIII. 4. 1, S. 235 is considered *asiddha* (VIII. 2. 1, S. 12) for the purposes of VIII. 3. 24, S. 123 or *anusvāra obaṅge*. As दंधन्ति । Had it been ए originally, VIII. 3. 24. S. 123 would not have applied; and the form would have been दंधणिट् । The nasal in the reduplicative is by VII. 4. 85 S. 2643. Pre. ध्रव्यति ।

487 A. ✓ *Bapa*, to sound. Pre. ध्रव्यति । Per. ध्रव्यात्, वेष्यतुः, वेष्युः, वेष्यि ॥ According to Māihava, ध्रव्य, ध्रव्य and ध्रव्य are also read here in some lists. According to Maitreya, ध्रव्य is found in *Dugdikā*, and ध्रव्य in *Sauvata*.

487 B. ✓ *Vapi*, to sound. Pre. ध्रव्यति । Per. ध्रव्यात् । ववेष्यतुः ॥

कनो ४८८ दोसिकान्तिगतिषु । चकां ॥

488. ✓ *Kani*, to shine, 2 to love, wish; 3. to go. Pre. कनति । Per. ध्रव्यात् । I. Fut. कनिता । Nouns. कन्या । कामीनः । कनकम् ॥

शून ४८९, वन ४९० शब्दे । स्तनति । वर्णति ॥

489. ✓ *Shṭana*, to sound. Pre. स्तनति । Per. तस्तात् । I. Fut. स्तनिता । Cause, स्तनयति । Aorist स्तनिष्टन्तु । Desi. तिस्तनिविति । Inten. तंस्तन्यते । Yañ luk तंस्तनीति, or तंस्तनिति । Nouns. स्तन्यम् । स्तनः । स्तन्यम् । अभिनिष्टातः (VIII. 3. 86, S. 3193)

490. ✓ *Vana*, to sound. Pre. वनति । Per. ववात् । ववन्तुः । I. Fut. वनिता । Nouns. वनिष्टः (Up. IV. 2). The rectum, part of the entrail of an animal offered in sacrifice. वनम् । वन्या । वनति । वनिष्टः (VI. 4. 37 S. 2428) वनिष्टः (VI. 4. 39, S. 831) Past Part. Pass. वनितम् । Ger. वनिष्टा ॥

**वन ४९१, वण ४९२ संभरतौ । वनेर्थमेदात्पुनः पाठः । सनति ।
स्त्रसात् । स्त्रेन्तुः ॥**

491. ✓ *Vana*, 492. ✓ *Śhāpa*, to honor. वन has been repeated here, as it has a different meaning from the वन mentioned before. It is conjugated like the preceding. Pre. वनति । Nouns वनिष्ट 'worshipping.' तद्गः (Ken: openisħa-ī)

492. ✓ *Śhāpa*, 'to honor.' Pres. वनति । Per. ववात् Dual वेन्तुः &c. In forming the Benedictive the following sūtra applies.

४९१६ । ये विभाषा । ६ । ८ । ४३ ॥

जनसन्यानमास्त् वा सायाते॑ कहिति॑ । सायात्—सन्यात् ॥

2319. There is optionally the substitution of long ए for the finals of जन्, सन् and जन् b-fore an affix beginning with ए and marked with an indicatory अ or ए ॥

Note:—Thus सायते or जन्यते (with यक्) जन्यते or जन्यते (with यह्) । So also सायते or सन्यते, सायते, or संस्यते, जायते, or जन्यते, जायते or जन्यते ॥ Before the vikarana पद्धते of the Fourth class, which is फृत् according to I. 2. 4 ; the जा is always substituted for जन् by VII. 3. 79. No option is allowed there.

Therefore in the Benefiliative of उच्चन we have सायात् or सन्यात् ॥

492. ✓ *Shanya*, to honor. Pre. सुनति॑ । Per. सुनान् । सेनतुः॑ । I. Fut. सविता॑ । Bene. सायात् or सन्यात् । Desi. सिवनिविति॑ or सिवानिति॑ (VII. 2. 49 S. 2618 read with VI. 4. 42 S. 2504). Inten. सुहायते॑ or संस्यते॑ । Yahi luk सुनतेति॑ or संस्यतेति॑ Dual उच्चातः॑ । Noun सानुः॑ ‘peak,’ Past. Part. Pass. सृतः॑ । Past. Part. Active सासान् ॥

अम ४९३ गत्यादिषु॑ । कनी॒श्चिक्षात्तिगति॑- इत्यत्र गते॑ः परयोः॑ शब्द-
संभक्तये॑रादिशब्दन् यहः॑ । अभिति॑ । आम ॥

493. ✓ *amb*, to go, 2. to sound 3. to honor. The word आदि in गत्यादि means the nfrt. of the root कनी no 488, plus the शब्द and संभक्ति of the roots, that follow it. Pre. आमति॑ । Per. आम॑ । आमतुः॑ । I. Fut. आमिता॑ । Caus. आमयति॑ । Desi. आमिविति॑ Nouns. आमः॑ आमदः॑ ‘Dysonter’ आन् (with kvip) । आमितः॑ । आमः॑ । आमतम्॑ । Past. Part. Pass. आमितः॑; आमितवान् or आन्तवान् ॥

द्रम ४९४, हस्म ४९५, मीमू॑ भृदै॑ गतै॑ । द्रमति॑ । द्रद्वाम॑ । हस्मयत्त-
(४९६) रति॑ न वृद्धिः॑ । अद्रमीत॑ हस्मति॑ । जहस्म॑ । मिमति॑ । मिमीप्र॑ अयं शब्दे॑ च ॥

494. ✓ *Drama*, 495. ✓ *Hamma*, 496. ✓ *Mimpi*, to g. about; run. Pre. द्रमति॑ । Per. द्रद्वाम॑ । The Vṛiddhi is prohibited by S. 2299. I. Fut. द्रमिता॑ । Aorist अद्रमीत॑ । Caus. द्रमयति॑ । Aorist अद्रिद्रमत॑ । Past. अद्रमि॑ or अद्रौनि॑ with विष्णु and द्रुमद्रमस or द्रामद्रमस with शुद्धुः॑ । Fut. द्रमिष्यते॑ or द्रामिष्यते॑ or द्रुमिष्यते॑ । Desi. टिड्रूमिष्यति॑ । Inten. द्रुमभते॑ Yahi luk द्रुममीति॑ or द्रुमनिति॑ D दन्त्यात्तः॑ । 1st P दन्त्यात्तम (VIII. 2. 65 S. 2399). Imp. अद्रन्दृत्॑ (VIII. 2. 64 S. 341). Nouns द्रमिडः॑ । द्रमसः॑ । द्रमः॑ ॥

495. ✓ *Hamma*, to go. Pre. हस्मति॑ । Per. जहस्म॑ । I. Fut. जहमिता॑ । Caus. जहमयति॑ । Aorist जहमीत॑ । Desi. जिहमिष्यति॑ । Inten. जेहस्यते॑ । Yahi luk जेहमैति॑ ति॑ or जंहन्ति॑ । Imperfect जहन्तुः॑ । Nouns हस्मितिः॑ ‘Knowledge.’

496. *Mimpi*, to go. Some say it means ‘to go mad’ also. Pre. मीमति॑ । Per. मिमीप्र॑ । मिमीमतुः॑ । I. Fut. मीमिता॑ । Caus. मीमयति॑ । Aorist मिमीमत॑ । Desi मिमीमिष्यति॑ । Inten. मेमीमीते॑ । Yahi luk मेमीमीति॑ । मेमोनिति॑ । Imperf. fut. मेमेवीन॑ । Past part. Pass. मामितः॑ । Ger. मीमत्वा॑ ॥

चमु॑ ४९७, छमु॑ ४९८, जमु॑ ४९९, जिमु॑ ५००, भमु॑ ५०१, अदने॑ ॥

497. ✓ *Chhamu*, 498. ✓ *Chhamu*, 499. ✓ *Jamu*, 500. ✓ *Jimu*, 501. ✓ *Jhamu*, to eat. When the root चमु is preceded by चा then the vowel is lengthened by the following sūtra. Pre. चमति॑ । Per. चवाम॑ । चेमतुः॑ । I. Fut. चमिता॑ । Caus. चामयति॑ । Desi. चिचमिष्यति॑ । Inten. चञ्चमयते॑ । Yahi luk चञ्चमिति॑ D. चञ्चात्तः॑ । Nouns चमसः॑ चपूः॑ । चमूः॑ ॥

२३२० । श्विक्लमुचमां श्रिति । ६ । ३ । ९५ ॥

श्विक्लो श्रीर्थः स्वाच्छ्रिति ॥

+क्लाइ लम इति लक्ष्मयम्+

आचामति । आक्लिं किम् । अमति । विचमति । अचमीत् । जिमि जेचिमयन्ति । जेमति ॥

2320. Before any other Present character (श्रित्), the root vowel of श्विक्ल, लम, and आ-चम् is lengthened.

Vārtika :—It should be stated that the rule applies to लम only then, when it is preceded by the preposition *a*, and not otherwise.

Thus आचामति । Why do we say 'when preceded by आ' ? Observe लमति, विचमति । The Aorist is अचमीत् । Some read लिम also here. Thus जेमति ॥

Note : The Kāsikā reads this sūtra as श्विक्ल-क्लम्य-आचमां श्रीति, having inserted the आ from the vārtika. लम lengthens its vowel before श्वा by VII. 3. 74 S. 2519, the present rule produces this change before the affix श्वा also, which it gets by III. 1. 70.

497 A. लमन्, Pro. आचामति । Imperative आचामतु । Caus. आचामयति । Nouns लमः । लमकः ॥

498. लमन्, to eat. Pre. लमति । Per. लमामः । Fut. लमिता । Caus. लमयति । Past. Aor. लममि or लमामि । Nvul. लाम्डामम् । Fut. लमित्ये or लमियत्ये । Desi. लिमयति । Inten. लमलयते । You look लम्हमीति or लम्हन्ति । D. लाम्डामनः ॥

499. लमन्, to eat. Some read this as जिम । Pre. जमति । Per. जामाम जेमतुः । I. Fut. जमिता । Past Parti. Pass. जान्तः । Ger. जमित्या or जान्त्या ॥

500. लिम, Pre. जेमति । Ger. जेमित्या (?) or जिमत्या । Noun जेमनम् ॥

501. लहमन्, Pre. लहमति । Per. लहामः । I. Fut. लहमिता ॥

ऋग्नु ५०२ पादविक्षेपे ।

Now we take up the conjugation of 502. लमन्, 'to walk, to step.' This root takes ऋग्न् vikaraya also by the following sūtra.

२३२१ । वा भासभेलाशभस्तुक्लम्यलत्रिचटिलवः । ३ । १ । ९ ॥

ऋग्न्यः ऋग्न्या स्थाप्त्वे श्रीर्थं सोवेधातुकं परे ॥

2321. The affix ऋग्न् is optionally employed in the active voice before a sārvadhātuka affix after the following verbs; भास् 'to shine,' भ्राश्ये 'to shine,' भ्रम् 'to whirl,' लम् 'to walk,' लम् 'to be sad,' लव् 'to fear,' लुद् 'to cut,' and लव् 'to desire.'

Note:—Thus भासते or भास्यते 'he shines'; भ्राश्यते or भ्राश्यत्ये, 'he shines,' भ्रमति or भ्राम्यति 'he whirls'; लामति or लाम्यति 'he walks'; लामति or लाम्यति 'he is sad.' So also लवयति or लवति; लवयति or लुठति; लवयति or लवति ॥

Thus लम+भ्रप्+ति or लम+भ्रय+ति । Now applies the following sūtra,

२३२२ । लमः परस्मै पदेषु । ३ । ३ । ६६ ॥

लमेवर्द्यः स्थाप्त्वरस्मैपदे परे श्रिति । लाम्यति - लमति । लामाम । लाम्यतु-लामतु ॥

2322. The long is substituted in लम, before a श्रित् affix, in the Parusmaipada.

As लामति, लामतः, लामन्ति or लाम्यति &c. Per. लामाम । Imperative लाम्यतु or लामतु &c.

Why in the Parasmaipada ? Observe चक्रमसे चादितः ॥

How do you explain the lengthening in उत्क्राम and उत्क्राम (Imperative 2nd Per. Sg.) For when फि is elided by लूप, (VI. 4. 105) then by I. 1. 63. the affix being dropped by a लूप elision, it would produce no effect and so there ought to have been no lengthening ? This is no valid objection. The prohibition of I. 1. 63, applies to the अभ् stem after which the affix is elided. Here अभ् is not a stem or अंग with regard to फि, but it is a stem with regard to अभ् as अभ्+अभ्+फि ; Therefore, though फि is elided, the lengthening will take place by I. 1. 63, (प्रत्यय उत्क्राम.) ॥

३२२४ । अक्रमोत्तरात्मनेपदनिमित्ते । ० । २ । ३६ ॥

चक्रवेष्ट । अक्रमोत्तु ॥

2323. The augment ए॒ट् is added to अर्धाधातुकावलादि affixes after व॑क् and व॑क्त्वा, only then when they do not occasion the taking of the Personal endings of the Atmanepada.

The roots कृ and क्रम्, are udātta, and will get ए॒ट् augment naturally, the sūtra makes a restriction or niyama. The restriction is that when the roots themselves occasion अत्मनेपद affixes, then they do not take ए॒ट्, otherwise they will. Thus अक्रमोत्तु ॥

502. व॑ Kramu, To walk, step. Pre. क्रामति । Per. चक्राम । अक्रमतुः । I Fut. क्रमिता । II Fut. क्रमित्वा । Imperative क्रमतु । Imper. अक्रमतु । Pot. क्रामिते । Bene. क्रम्यत् । Aorist अक्रमोत्तु । Condi. क्रमित्वात् । Caus. क्रमयति । Aorist अक्रमित् । Desi. चक्रमित्वात् । Inten. चक्र-क्रम्यते । Yāu Luk. चक्र-क्रमेति or चक्र-क्रन्ति । Past Part. Pass. क्रमन् । Ger. क्रामस्या । (VI. 4. 18 §. 3329). or क्रमित्वा । Nouns क्रमः । क्रमतः । चक्र- क्रमया । नक्तः । क्रितिः ॥

502 A. व॑ Kramu, This root is अत्मनेपदि also when simple. (I. 3. 43. S. 2716). Pre. क्रमते । Per. चक्रमे । I Fut. क्रमता । II Fut. क्रमत्वा । Imper. अक्रमता । Poten. क्रमेत । Bene. क्रमीष्ट । Aorist. अक्रमत्तु । Condi. अक्रमित्वात् ॥

Here, in this entire Pāṇini's grammar, roots

अथ रेत्यस्यान्ता चनुदात्तेतः ॥

The roots upto रेत् inclusive are anudāttet.

अथ ५०३, वय ५०४, पय ५०५, मय ५०६, अय ५०७, तय ५०८, णय ५०९, गतौ । अयते ॥

The Present is अयते । In forming the Perfect the following sūtra applies :—

३२४ । दद्यायासूच । इ । १ । ३० ॥

'दद्य' 'दद्य' 'आह,' सभ्य आस्यास्तिः । अयांस्तोः । अयिता । अयितोऽह ॥

2324. After the verbs दद्य 'to give,' 'to go,' and 'to protect,' आय 'to go,' and आस 'to sit,' there is the affix आस्, when लिङ follows.

Thus आयांस्तोः । First Future अयिता । Pot. अयेत । Benedictive अयितोऽह । Before the affix आस् of the Perfect and Aorist, the following rule applies :—

२३२५ : विभाषेतः । ८ । ३ । १६ ॥

वृक्षः परो य वृद्ध ततः परेण शीघ्रं तुष्टि॒तं खल वा मूर्खः स्थानः । अधिक॒दृश्यम्-
अधिक॒दृश्यम् । आधिष्ठ । आधिदृश्य-आधिक॒श्यम् ॥

2325. The cerebral sound is optionally substituted for the श of शीघ्रसृष्टि and of the Aorist and the Perfect after the augment इट्, when the stem ends in इण् ॥

Thus अधिक॒दृश्यम् or अधिक॒दृश्यम्; Aorist: आधिष्ठ; आधिदृश्य or आधिक॒श्यम् ॥

When upasargas ending in र् इ such as nir, dur, or pra precede ✓aya, the र् is changed to ल् by the following.

२३२६ : उपसगेस्यायते । ८ । २ । १६ ॥

अयतिपरस्यैपठर्गत्वा यो रेफलस्य लक्ष्यं स्थानः । मूर्खते-पलायते । निस्तुलो अत्यस्यापिधस्याव
ज्ञात्वम् । निरयते । तुरयते । निद्युरोस्तु निलयते । तुलयते । 'प्रत्ययः' इति त्रिष्ठोऽक्षम् । अथ
ज्ञात्वम् 'उदयति वित्तस्त्रीर्थिमत्त्वो' इति मायः । 'इट्' 'किट्' 'कटो' इत्यत्र प्रतिलिप्तस्य एर्भेव्यमति ।
उटो । चनुजात्तेत्वलक्षणमात्मनेपठमनित्यम् । । अधिहोषित्वरण्डाज्ञापकात् । वादित्वात् वक्षये ।
तेषै । मेषै । खेषै । सेषै । प्रत्ययते । नेषै ॥

2326. इ is substituted for the इ of a Preposition, when ✓यत follows.

Thus पलायते, पलायते । The इ of the Prepositions तुष्टि and निष्टि is changed to इ, but this इ is not changed to ल्, because it is asiddha thus we have the forms निरयाम्, तुरयाम् । But there is a preposition निट् also, the इ of which is changed to ल्, as निलयाम् । See VII. 2. 46. So also there is a Preposition तुष् which forms तुलयते ॥

The word प्रत्ययः is not formed from प्रति + ✓य but from प्रति + इण् ॥

If the root अथ is Atmanepadi why is it conjugated as Parasmaipadi in the following line of Māghs:- " उदयति वित्तोर्ध्वा रामी राजान् ? " The word उदयति is not formed by उद+✓य but from उद+✓ि ; the ✓ि is obtained by the analysis of ✓कटो as we have already shown. See ✓कटो । No. 342. Or the following maxim applies :

Maxim :—The ātmanepada, which a root may take because it is enunciated in the Dhātupātha as anudātteta is not of universal application. This maxim we infer from the jñapaka of ✓कषित् which is shown with an indicatory इ । This root is of Ajādi class No. 7. It is read as anudāttet. It would have been conjugated in the ātmanepada by the mere fact of its being called anudāttet, the further adding of इ shows that the anudāttet ātmanepada is not universally valid.

In the Perfect of ✓यत्, the rule VI. 4. 126 S. 2263 applies, because the root begins with a इ and so we have अये and not ऐये । But खेये, मेये, खेये, सेये ; अलयते and नेये ॥

503. ✓Aya, to go. Pfe. अयते । Per. अयांच्चते । I. Fut. अयिता । II. Fut. अयितते । Imperative अयत्तम् । Imper. आयत । Pots. अयेत । Bene. अधिक॒दृश्य, अधिक॒दृश्य (or अथ)म् । Aorist आधिष्ठ, आधिदृश्य (or अथ)म् । Condi. आधियत । Csus. आयति । Aorist अय + अधिष्ठत् । Desi. अधिष्ठते । Nouns आयः । अयः ॥

504. ✓Vaya, to go, move. Pro. अयते । Per. अयते । I. Fut. अयिता । Desi. अधिष्ठिते । Inten. आयत्तम् ॥

504. ✓ Vaya, in the Yāñ luk, Pre. वाययीति or वायति ; D. वायतः; Pl. वाययति, 2 S. वाययीति, or वायति, वायतः, वायत्, 1. S. वाययीमि or वायामि वायावः, वायामः ; Imperative वाय, वाययति ; Imper. वायवत् ॥

505. ✓ Paya, to go. Pre. पयते ; Per. पेये ; I Fut. पयिता ॥

506. ✓ Maya, to go. Pre. मयते ; Per. मेये ; I Fut. मयिता ॥

507. ✓ Chaya, to go. Pre. चयते ; Per. चेये ; I Fut. चयिता ॥

508. ✓ Taya, to go, move; to guard, protect. Pre. तयते ; Per. तेये ;

I Fut. तयिता ; Noun तयः 'protection'

509. ✓ Nayā, to go; to protect. According to Maitreya, it means 'to protect' also. Pre. नयते ; Per. नेये ; I Fut. नयिता ॥ In some lists ✓ नयि is also mentioned.

दय ५१० | 'दानगतिरक्षणहि सादानेतु' | आदानं यहयाम् । दयांचक्रे ॥

510. ✓ Days, to grant; give; 2. to go, 3. to protect; 4. to hurt; (to feel pity) 5. to accept. The word आदान means to accept. Pre. दयते ; Per. दयांचक्रे ; I Fut. दयिता ; Nouns दयालुः, दया ॥

रथ ५११ गतो ।

511. ✓ Raya, to go. Pre. रथते ; Noun रथः ॥

ऊयी ५१२ तन्तुसंताने । क्ययित्रे ॥

512. ✓ Uyi, to weave; sew. Pre. ऊयते ; Per. ऊयित्रे ; I Fut. ऊयिता ; Caus. क्ययिति ; Aorist ऊ + क्ययितु ; Past Part. Pass. ऊतः ; Past Part Active ऊतवान् ; Ger. ऊयित्वा ; Noun ऊतः ॥

पूयी ५१३ विशरणे दुर्गन्धे च । पूयते । पूयो च ॥

513. ✓ Pūyati, to split up; to stink; to putrefy. Pre. पूयते ; Per. पूयते ; I Fut. पूयता ; Caus. पूययति ; Aorist. अपूयुतः ; Desi. पूयूषिते ; Inten. पैपूयते ; Yāñ luk. पैपूयेति or पैपूयति ; D. यैपूयतः ; Past Part. Pass. पूयतः ; Past Part. Active पूयतवान् ; Ger. पूयिता ; Nouns पूयः 'pus,' पूयतः ॥

कूयी ५१४ शाव्य उन्दे च । उक्तये ॥

514. ✓ Kṇuyati, to make a creaking sound; to be wet. Pre. कूयते ; Per. कूयते ; I Fut. कूयता ; Caus. कौययति ; Aorist. अकूयुतः ; Yāñ luk. कैकूयीति ; Noun कैकूयोऽप्य वृष्टयेतः 'It rained enough to wet the garment.'

क्षमायी ५१५ विधूनने । वृक्षमाये ॥

515. ✓ Kshmāyati, to shake; tremble. Pre. क्षमायते ; Per. क्षमायते ; I Fut. क्षमायता ; Caus. क्षमाययति ; Aor. क्षमित्वमयतु ; Caus. Yāñ luk. क्षाक्षमाययतीति ; Desi. विद्यमयिते ; Inten. क्षाक्षमायते ; Yāñ luk. क्षाक्षमायोति, or क्षाक्षमाति D. क्षाक्षमीतः ; Imperative क्षाक्षमीतात् and क्षाक्षमीत्वा ; Past. Part. Pass. क्षमातः ; Past. Part. Act. क्षमातवान् ॥

स्फायी ५१६, ओप्याधी ५१७, वृद्धौ । स्फायते, परस्फाये, प्यायते ॥

516. ✓ Sphāyati, 517 ✓ Opyāyati, to grow large or fat; to swell. Pre. स्फायते ; Per. परस्फायते ; I Fut. स्फायिता ; Causo. स्फाययति ; (VII. 3. 41. S. 2593). Aorist. स्फित्वमयतु ; Yāñ luk. पाप्त्वाययति ; Nouns, स्फायः ; स्फायदम् ; हैकीर्ति ; Past. Part. Pass. स्फीतः ; (VI. 1. 22. S. 3044). Past. Part. Pass. स्फीतवान् ॥

517. लोप्यायी दृढ़ी 'To grow large.' Present व्याप्ते : In forming the Perfect, यो is substituted by the following.

२३२७ । लिङ्गद्वयात् । ६ । १ । ८८ ॥

लिंग यदि, च व्याप्तः पीभावः स्यात् । तुनः प्रस्त्रविज्ञानात्पीशब्दस्य त्रिस्कम् । 'यरमेकावः—
(२७२) वृति पृष्ठः । विष्टः । विष्टिः । विष्टिरे ॥

2327. There is substitution of यो for व्याप्त, when the affixes of the Perfect (लिङ्ग) and the Intensive (यो) follow.

The auvṛittī of the word विभावा censes. The phrase व्याप्तः यो of the preceding Ashṭādhyāyī sūtra is drawn into this by force of the word च 'and'; thus व्याप्तिये, व्याप्तिव्याप्ते, व्याप्तिव्यरे । The rule of substitution of यो being a subsequent rule, would have debarred reduplication which precedes it in order. The reduplication, however, takes place after the substitution, by force of the maxim of तुनः प्रस्त्रः "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been superseded by a subsequent rule." Thus यो+लिङ्ग = विष्ट+यो+त् = विष्ट+व्याप्त+य (VI. 4. 82 & 272 the य being substituted) = व्याप्तिये with the affix यो । So also in the Intensive, as व्याप्तियेते, व्याप्तियेते, व्याप्तियेते ॥

In the Aorist, the following rule applies :—

२३२८ । दीपजनकुधूपूर्णितायिव्याप्तियोऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ६१ ॥

दीपजनकुधूपूर्णिताया स्यादेकवद्वने तथाच्च वरे ॥

2328. विष्ट is optionally the substitute of विष्ट, when त्, the third person singular of the Atmanepada follows, after the verbs शिष्ट, 'to shine', जन् 'to be produced', तुष् 'to teach or know', प्रृ 'to be full', ताप् 'to extend or protect' and व्याप् 'to swell'.

Note :—Thus अदीपिष्ट or अदीपिष्ट 'he shone'; अजनिष्ट or अजनिष्ट 'he was produced'; अतुषिष्ट or अतुषिष्ट 'he knew'; अपूरिष्ट or अपूरिष्ट 'he was full'; अतापिष्ट 'he extended'; अव्यापिष्ट or अव्यापिष्ट 'he grew'.

Then applies the following.

२३२९ । विष्टो तुक् । ६ । ४ । १०४ ॥

विष्टः परत्य तस्यदत्यसुक्ष्यात् । व्याप्तिये—व्याप्तिव्यरे ॥

2329. The personal-ending त् is elided after विष्ट, the third person, singular Atmanepada of the Aorist.

• Thus व्याप्तिये or व्याप्तिव्यरे ॥

Note :—As अव्याप्ति, अव्याप्ति, अव्याप्ति, अव्याप्ति । So also अव्याप्तिराम्, अव्याप्तिराम् here the elision of the personal affix त् (III. 1. 60) of the Aorist being considered as *asidha*, the affixes तरप् and तमप् are not elided: though if the sūtra were to be literally interpreted, every affix after विष्ट, ought to be elided. Or the word विष्टिति is understood here; so that विष्ट् and विष्ट् affixes of विष्ट् are elided and not every affix.

517. ✓ Opyāyi, to grow large. Pre. व्याप्ते : Pre. विष्टः । विष्टिते : विष्टिरे । विष्टिते । विष्टिते । विष्टिते । विष्टिते । विष्टिते । विष्टिते । I Fut. व्याप्तिता । Aorist व्याप्तिये or व्याप्तिव्यरे । Inten. व्याप्तियेते । Yatiuk व्याप्तिता । Past Part. Pass. वीनवान् । Act. वीनवान् । Noun व्याप्तिनः ॥

**तायु ५१८ संतानपालनयोः । संतानः प्रबन्धः । तायते । तताये ।
चतायि—चतायिष्ट॥**

518. ✓ Tayṣi, to spread, extend ; 2. to protect, preserve. The word *santana* means context. Pre. तायते । Per. तताये । I Fut. तायिता । Aorist चतायित् । Caus. तायिष्ट । Imper. तायित । Part. Past. तायितः । Act. तायितवान् ।

शाळ ५१९ शलनसंवरणयोः ।

519. ✓ Śala, to shake ; to tremble ; to cover ; to go. *Pre. शलते । Per. शेते । I Fut. शलिता । II Fut. शलितते । Imperative शलताम् । Imper. शलत । Pote. शलेत । Bene. शलिरीष । Aorist शलिष्ट । Caus. शाशयति । Aorist शशीशतः । Inten. शाशयते । Yati luk शाश्वतेरित or शाश्वति । Imperfect शशाश्व । Past. Part. Pass. शलितः । Ger. शलित्वा । Nouns, शलभः । शलकम् । शलाका । शाश्वतः । शलतम् । शलातुः ॥

519 A. ✓ Chala, has the same meaning as शल । Not found in the Siddhanta nor in the Mādhabīya, but given by Westergaard.

वल ५२०, वल्ल ५२१, संवरणे संचरणे च । वलते । वलते ॥

520. ✓ Vala, 521 ✓ Valla, to cover, enclose ; to go. Pre. वलते । Per. वेते । वलते । Caus. वलयति । It is मित् according to Bhoja. See ✓ 854. Nouns वालः । वारः । वलिनः । वलिभः । वलिः । वलयः । वलभीः । वलाकः । वालाकिः । वलीर्वः ॥

521. ✓ Valla, to cover, to go, move. Pre. वलते । Per. वलते । I Fut. वलिता । Inten. Yati luk. Imperfect वलावत् । Nouns वलभः । वलरी । वल्सः । वल्सीः । वल्सरं ‘dried meat.’

मला ५२२, मलू ५२३, धारणे । मेले । ममले ॥

522. ✓ Mala, 523 ✓ Malla, to hold ; possess. Pre. मलते । Per. मेले । I Fut. मलिता । Nouns माला॒॑ माली॒॑ मलयः । मलम् । मलिनः । मलीमलः । आमलको ॥

523. ✓ Malla, to hold, possess. Pre. मलते । Nouns मलः । मलिला । मलसः । मलमलतम् ॥

भल ५२४, भलू ५२५, परिभाषणहिंसादानेषु । भभले । बभले ॥

524. ✓ Bhala, 525 ✓ Bhallā, 1. to describe ; 2. to hurt ; 3. to give. Pre. भलते । Nouns भाजम् । भलूकः । भल्सः ॥

525. ✓ Bhalla, Pre. भलते । Nouns भलूकः । भल्सः । भल्सी ॥

कल ५२६ शब्दसंख्यानयोः । कलते । चकले ॥

526. ✓ Kala, to sound ; to count. Pre. कलते । Per. चकले । Nouns वालः । वाली । चकिकम् । वालभः । चकिः । चकिका ॥

**कल्हः ५२७ अव्यक्ते शब्दे । कलते चशब्दे इति स्वामी । चशब्द-
सूचींभाव इति च ॥**

527. ✓ Kalla, to sound indistinctly. According to Kshirsawami it means ‘to remain silent, to make no sound’. Pre. कलते । Noun चशब्दोऽहः ॥

तेवृ ५२८, देवृ ५२९, देवने । तितेवे । दिवेवे ॥

528. ✓ Tevṛi, 529 ✓ Devṛi, to play, sport. Pre. तेवते । Per. तितेवे । I Fut. तेविता । II Fut. तेवितते । Imperative तेवताम् । Imper. चतेवत । Pote. तितेवत । Bene. तेवितीष्ट । Caus. तेववत । Aorist चतितेवत् । Desi. तितेवितरे । Inten. तितेवत्ते । Noun तवृः (VI. 3. 19. S. 2561).

529. ✓ Devri, to play. Pre. देवते । Nouns देवतः (Uṇ III. 132). देवता (Uṇ. I. 106). शृः ॥

वेवृ ५३०, गेवृ ५३१, ग्लेवृ ५३२, पेवृ ५३३, मेवृ ५३४, स्लेवृ ५३५, स्लेवने । पार्टिविभ्यः—(२२७५) इति वस्तम् । परिवेते । निषेदे । अयः सोपदेशोऽपीति त्वासकारादयः । तद्वाच्चिविष्टुम् । गेवते । त्रिगेवे । जिम्लेवे । पिपेवे । मेवते । ग्लेवते ॥

530. ✓ Shevri, 531 ✓ Gevri, 532 ✓ Glevri, 533 ✓ Pevri, 534 ✓ Mevri, 535 ✓ Mlevri, (536 ✓ Sevri, 537 ✓ Khevri, 538 ✓ Klevri, 539 ✓ Kevri,) to serve. Pre. सेवते । Per. सिषेवे । I Fut. सेविता । Caus. सेवण्ठि Aorist. सेवितवत् । Desi. सिषेविते । The श is not changed to श by VIII. 61. S 2627. Inten. सेवेवते । Noun सृष्टः । Past Part. Pass. सेवितः । Ger. सेवित्वा ॥

NOTE.—This root is enunciated by Nyasakāra and others as सेव । But this is against Bhāshya,

531. ✓ Gevri, to serve. Pre. गेवते । Per. त्रिगेवे ॥

532. ✓ Glevri, to serve; worship; Pre. ग्लेवते । Per. त्रिग्लेवे ॥

533. ✓ Pevri, to serve; Pre. पेवते । Per. त्रिपेवे ॥

534. ✓ Mevri, to serve; Pre. मेवते ॥

535. ✓ Mlevri, to serve; Pre. स्लेवते ॥

शेवृ, ५३६, खेवृ ५३७, क्लेवृ ५३८, केवृ ५३९, इत्यप्येके ।

536. ✓ Sevri, to serve. Pre. शेवते ॥

537. ✓ Khevri, to serve. Pre. खेवते ॥

538. ✓ Plevri, to serve. Pre. ख्लेवते ॥

539. ✓ Kevri, to serve; Pre. जेवते ॥

रेवृ ५४० छुवगतौ । छुवगतिः युत्तर्गतिः । रेवते ॥

540. ✓ Revri, to go; to jump. Pre. रेवते । Nouns. रेवा । रेवनः ।

NOTE.—According to Maitreya रेव and छुव are two roots. But this is doubtful.

Here end Anuddatteta roots ending with रेव ॥

मायावस्थन्ता: परस्मैपदिनः ॥

माव्य ५४१ चन्द्रने । मामव्य ॥

From this up to ✓ वनि are udātteta i. e. Parasmaipadins.

• 541. ✓ Mavya, to fasten, bind. Pre. माव्यति । Per. मामव्य । I Fut. मव्यिता । II Fut. मव्यिति । Imper. माव्यतु । Imper. मामव्यत् । Poten. मव्येत् । Bene. मव्यात् । Aorist. मामव्यति । Caus. मव्यादति । Aorist. माममव्यतः Desi. त्रिमव्यिडति । Inten. मामव्यते । Noun in शृष्टः is मामव्यता or मामव्यिता (VIII. 4. 64. S. 60, VI. 4. 49. S. 2631). Past. Part. Pass. मव्यितः । Ger. मव्यित्वा ॥

541. ✓ Mavya, Yaŋ luk conjugation. Pre. मामव्योति or मामव्यति । D. मामव्यातः ।

PI. मामव्यतिः । 2. S. मामव्योति or मामव्यति । मामव्यातः । मामव्येतः । 1. S. मामव्योति or मामव्यति । मामव्यातः । मामव्यातः । Imper. मामव्योतु, मामव्यातात् or मामव्यतु । D. मामव्यातः । Pl. मामव्यतु । 2. S. मामव्येतः or मामव्यातात् । Dual. मामव्यातः । Pl. मामव्यातः । 1. S. मामव्योति or मामव्यातः । Imperfect चमामव्यति । चमामव्यातः । चमामव्यतु । 2. S. चमामः । 1. S. चमामव्यतु । D. चमामव्यातः । Pl. चमामव्यातः ॥

सूक्ष्यं ५४२, ईक्ष्यं ५४३, ईर्ष्यं ५४४, ईत्यर्थीः ।

542. ✓ Shūrkṣya (Sūrkṣya), 543 ✓ Irkṣya, 544 ✓ Irshya, to disrepect, disregard, slight. Pre. सूक्ष्यति or सूक्ष्यतः । Per. सूक्ष्यः । I Fut. सूक्ष्यिता । II. Fut. सूक्ष्यितः । Imper. सूक्ष्यतु । Imper. असूक्ष्यतः । Potent. सूक्ष्येतः । Bene, सूक्ष्यात् । Aorist. असूक्ष्यतः । Condi. असूक्ष्यितः । Caus. सूक्ष्ययति । Aorist. असूक्ष्ययतः । Desi. सूक्ष्यविवरति । Inten. एसूक्ष्यर्थते or इसूक्ष्यते । Yañ luk सोसूक्ष्यर्थीति or एसूक्ष्यिति ॥

543. ✓ Irkṣya, to envy. Pre. ईक्ष्यति । Per. ईक्ष्यतः । I Fut. ईक्ष्यिता । II. Fut. ईक्ष्यितः । Imper. ईक्ष्यतु । Imper. ईक्ष्यतः । Potent. ईक्ष्येतः । Bene, ईक्ष्यात् । Aorist. ईक्ष्यतः । Condi. ईक्ष्यितः । Caus. ईक्ष्ययति । Aorist. ईक्ष्यितः । Desi. ईक्ष्यितः ॥

544. ✓ Irshya, to envy, Pre. ईर्ष्यति । Per. ईर्ष्यतः । Aorist. ईर्ष्यतः । Desi. ईर्ष्यितः । Imperative. ईर्ष्यित । (III. I. 7. S. 2608 Vart). Noun. ईर्ष्यः ॥

हयं ५४५ गतौ । चाहयीत् । यान्तस्त्वात् सृष्टिः ॥

545. ✓ Haya, to go. Pre. हयति । Per. जाहय । जाहयित । I. Fut. हयिता । Aorist. जाहयीत (There is no Vriddhi as the root ends in य VII. 2. 5. S. 2299). Caus. जायति । Aorist. जाजीहयत् । Desi. जिजाहयिति । Inten. जाहयते । Ger. हयिता । Noun. हयः (with kvip), जयः horse.

546. ✓ Haya, Yañ luk conjugation, pre. जाहयीति or जाहति । D. जाहतः । Pl. जाहयति । 2. S. जाहयि । 1. S. जाहयमि u

गुच्छी ५४६ अभिषष्ठे । शब्दयतानां शशिलीकरणं सुरायाः संधार्ण वाभिषष्ठः लानं च । शुशुद्धय । चुच्यं ५४६ वा इत्येके ॥

546. ✓ Suchyi, to squeeze, express (as juice); to distil. Abhishāvī means the loosening of the ingredients or members of a thing, as well as to distil liquor. According to Chandra it means 'to bathe' also. It is the sacred bath or baptism. Some read the root as ✓ chuchya. Pre. शुचति । Per. शुचयति । I. Fut. शुचिता । Caus. शुचयति । Aorist. शुचयतः । Desi. शुचयिति । Inten. शोशुचते । Noun in शुच—शोशुचिति or शोशुचिता । Noun शुक्तः ॥

546. ✓ Suchyi, Yañ luk conjugation. Pre. शोशुच्यते or शोशोति । d. शोशुतः । Pl. शोशुच्यति । 2. S. शोशुच्योति or शोशोति । 1. S. शोशुच्यति or शोशोति । शोशुच्यतः । Imper. शोशोतु or शोशुतः । Imperfect शोशुच्यते । शोशुच्यम् ॥

546. ✓ Chuchyi, to squeeze &c. Pre. चुच्यति ।

हर्यं ५४७ गतिकान्त्योः । जाहये ॥

547. ✓ Harya, to go; to worship; to be weary or fatigued. Pre. हर्यति । Per. जाहयति । I. Fut. हर्यिता । Caus. हर्ययति । Aorist. जाहयीत । Desi. जिहयिति । Inten. जाहयते । Trich जाहत् or जाहयिता । Nonns. हर्यः (with kvip) जाहय । Ger. हर्यिता ॥

547. ✓ Harya, Yañ luk conjugation. Pre. जाहयीति । जाहतिः । d. जाहतः । Pl. जाहयति । 2. S. जाहयि । 1. S. जाहयमि । Imperative. जाहर्यः । जाहयिति । Im. अजाहयीत । अजाहतःम् । अजाहर्यः । अजाहयित ॥

अलं ५४८ भूषणपर्यासिवारणेष । आलनि । आल ॥

548. ✓ Al, to adorn, to be competent or able, to prevent. Pre. अलति । Perfect आल । In forming the Aorist, the following sūtra applies:—

५३३० । चत्ते॒ ल॒तान्तस्य॑ । ० । ३ । २ ॥

'त्ते' चति सुप्रवलीकम् । अतः समीपो यो ही तदन्तस्याहृष्ट्यांनोः एवं च त्वरदन्ते इति देवे लिपि । 'भैऽ' (१८८८) वैति निवेदत्य 'भैते॒ ल॒तान्ते॑' (१८८९) वैति वित्तस्य चापश्चाऽः । मा भैवानालोत् । चयं ल॒तितेतित्येके॑ । तत्पत्तेऽलते॑ शृण्यावधि॑ ॥

2330. The Vṛiddhi is substituted for the short ा when it is immediately followed by the final त or त् of a root, before the Parasmaipada sārist.

The "त्ते॒" in the sūtra is in the Genitive case, the case-affix is elided here.

Note: If the word 'anta' in the sūtra be taken to mean a member or a part, and 'lantā' be taken as a Bahuvrīhi, meaning "that which has a 't' or 'r' as its member"; and the word alga be taken as separate, then there would be no necessity of using the word *anta* in the sūtra; the *lanta-vṛ̥ṣṭi* would have been enough, and would have shown that 't' or 'r' must be *śvād*. And in that view the rule would have applied to *śvādītī* also. If the word *anta* be taken to mean 'proximity' as it is taken by the Kāsika in the above note, then if the compound be genitive Tatpurusha, the rule would apply to वै॒Rep., वै॒Trin., वै॒Salla &c: because here 'r' or 't' is in proximity to the ा of the root stem. But if the compound be Karmadhāraya, meaning "the proximate 't' or 'r'" the *anta* being attributive ought to have stood first in the compound. To avoid all these difficulties the author says "त् र् ि in the genitive case &c." The sūtra, therefore, means:—

If the 't' or 'r' is in the proximity of a short ा, then of a stem ending in such a 't' or 'r', there is the Vṛiddhi of ा, when the Parasmaipada sārist follows. This supersedes the prohibition of VII. 2. 4. S. 2268; and the option of VII. 2. 1. S. 2284. Thus the sārist will be भैतोत् । (= भै॒ भैतो॑त्) as in मा भैवानालोत् [where the augment ा is elided, but the long भै॒ is kept].

Some say the वै॒ ल॒ते॑ is avyritet. The root takes the Atmanepada affixes also, according to their view. Thus भैतो॑त् ॥

518. वै॒ 1. to adorn; 2. to be competent or able; 3. to prevent. According to Maitreya the root is अत्मनेपिदि also. Pres. वै॒ति॑ । Pres. वै॒त्व॑ । Fut. वै॒तिति॑ । A. 1st वै॒ भै॒ती॑ । Caus. भै॒तिति॑ । Aorist भै॒तिनि॑ । Desi. वै॒तिनिति॑ । Past. Part. Pass. वै॒तितः॑ । Ger. वै॒तित्वा॑ । Noun भै॒तितम्॑ । भै॒तः॑ । वै॒ति॑ । भै॒तितम्॑ ॥

विष्णुला॑ ५४२ विश्वरणो॑ । तृफल॑—' (२३२१) इ॑ १४३८० । केतनु॑ । फेतु॑ । अंकासीत्॑ ॥

519. वै॒ अप्लित्त, to burst open, split or cleave; अप्लित्॑ । Pres. वै॒ति॑ । Pres. वै॒त्व॑ । वै॒तिति॑ । योग्यतु॑: केतु॑: । (by VI. 4. 112 S. 2301). Aorist वै॒तिती॑ । Caus. वै॒तिति॑ । Aorist वै॒तिती॑ । Desi. विष्णुलिति॑ । Inten. वै॒तुल्यते॑ । वै॒तुल्यते॑ वै॒तुल्यते॑ । D. वै॒तुल्यतः॑ । 1. S. वै॒तुल्यति॑ । Past Part. Pass. वै॒तुल्यता॑ । Pass. Part. वै॒तुल्यता॑ । Act. वै॒तुल्यता॑ । Ger. वै॒तित्वा॑ । Noun वै॒तुल्य॑ । कल्पः॑ ॥

मोल॑ ५५०, रमील॑ ५५१, रमील॑ ५५२, क्षेरीङ॑ ५५३ निमेषणो॑ । निमेषण॑ संकेतः॑ । हितीयस्तालव्यादिः॑ । वृत्तेयो॑ द्वयात्प्रतिः॑ ॥

550. वै॒ Mila, 551 वै॒ Smila, 552 वै॒ Smilla, 553 वै॒ Kshemila, to close (at the eyes), close or contract the eyelids: nimeṣhaṇa means contraction. The second वै॒ Smilla begins with the palatal sibilant, the third वै॒ Smilla begins with a denasal.

tal. Thus शीलति, शीलति, शीलति, शीलति : Pre. शीलति : Per. शीलति : I Fut. शीलिता : Caus. शीलयति : Aorist शीलयितुः । Desi. शीलितर्वति । Inten. शीलिते । Yāu luk. शीलीलौति or शेलीलौति ॥

पील ५५४ प्रतिष्ठुम्भे । प्रतिष्ठुम्भे रोधनम् ॥

554. ✓ Pila, to check, obstruct, hinder. Pratishṭumbhē means 'obstruction', Pre. पीलति : Per. पीलेति : I Fut. पीलिता : Noun पीला : दैलः : पीलुः : शीलुम्भाः ॥

नील ५५५ वर्णे । निनील ॥

555. ✓ Nila or नील, to colour or dye blue. Mādhava reads the root as वील । Pre. नीलति : प्रशीलति : Per. निनील । I Fut. शीलिता : Nouhs शीलः : F. शीलो र or शीला ॥

शील ५५६ समाधौ । शीलति ॥

556. ✓ Śila, to meditate, contemplate. Pre. शीलति : Nouhs शीलम् : शीलो ।

कील ५५७ बन्धने ।

557. ✓ Kīla, to bind, 'to stake.' Pre. कीलति । Nouhs कीलः । कीलवै ॥

कूल ५५८ आवरणे ।

558. ✓ Kūla, to cover. कूलति । Noun कूलं ॥

शूल ५५९ रुजायां संघोषेच ।

559. ✓ Śūla, to be ill, to make loud noise, to impale. According to Mādhava शूलाते च । Pre. शूलति : Noun शूलेत्य ॥

तूल ५६० निष्कर्षे । निष्कर्षौ निष्कोषयान् । तच्चान्तर्गतस्य वर्हिनिः सारणम् । तुलम् ॥

560. ✓ Tūla, to draw out. Niṣkṛṣha means unsheathing, bringing out that which is within : hence 'to extract.' Pre. तुलति : Per. तुलेति । Derivative Nominal root : तुलेनाकुरुत्वात्सिति=तुलयति । The त्वा added by III. 1. 25. Aorist तुलतुः । Noun तुलम् ॥

पूल ५६१ संघाते ।

561. ✓ Pūla, to heap up, collect. Pre. तुलति । Noun. तुलः ॥

मूल ५६२ प्रतिष्ठायाम् ।

562. ✓ Mūla, to be firm, stand fast, to take root. Pre. मूलति । Nouhs मूलम् । मूल्यम् । मूलकः ।

फल ५६३, निष्पत्तौ । फेलतुः । फेलुः ।

563. ✓ Phala, to bear fruit, accomplish. Pre. फलति । Per. खलेति । जेलतुः । फेलः । Nouns. फलं । फलकः । Past. Part. Pass. फलितम् ॥

चुल्ल ५६४ भावकरणे । भावकरणमधिदायाविज्ञातः ।

564. ✓ Chulla, to intimate one's desire, to sport. Pre. तुलति । Nouhs तुलितः । तुली ॥

फुल्ल ५६५ विकसने ।

565. ✓ Phullā, to bloom, expand. Pre. तुलति । Noun. तुलः । Past. Part. Pass. तुलितः । Ger. तुलित्या ॥

चिल्ल ५६६ शैथिलये भावकरणे च ।

566. ✓ Chilla, to become loose, to intimate one's desire. Pre. चिल्लति : Noun. चिल्लः ॥

तिल ५६७ गतौ । तेलति । तिलह इत्येके । तिलति ॥

567. ✓ Tila, to go, move. Some read it as तिल and conjugate it as तिलति । Pre. तेलति । Noun. तिलः । तिलीनम् ॥

**वेल ५६८, वेल ५६९, केल ५७०, खेल ५७१, एवेल ५७२,
वेल्ल ५७३, वलने । पञ्च अवितः वस्तो लेपधः ॥**

568. ✓ Veli, 569. ✓ Cheli, 570. ✓ Kelri, 571. ✓ Khele, 572. ✓ Kshveli ।
573. ✓ Vella, to move, tremble, shake, play, sport. The first five have an indica-
tory च; the last ends in च and has a च as penultimate. Pre. वेलति । Caus. Aorist
अविवेलत । Noun वेला ।

569. ✓ Cheli, Pre. वेलति । Caus. Aorist अविवेलत । Noun वेलः । f. वेली ॥
वेलम् ॥

570. ✓ Kelri, Pre. वेलति । Caus. Aorist अविवेलत । Nouns. वेलिः । वेलिन,
वेला ॥

571. ✓ Khele, Pre. खेलति । Caus. Aorist अविखेलत । Noun. खेल ॥

572. ✓ Kshveli, Pre. ख्वेलति ॥

573. ✓ Vella, Pre. वेलति । Caus. Aorist अविवेलत । Noun. वेलः 'poison.'

पेल ५७४, केल ५७५, शेल ५७६ गतौ । वेल इत्येके ॥

574. ✓ Pelri, 5. o ✓ Phelri, 576. ✓ Selri, to go, move, shake. Some
read वेल also. Pre. वेलति । Caus. Aorist अविवेलत । Noun वेल ॥

575. ✓ Phelri, Pre. फेलति ।

576. ✓ Selri, Pre. शेलति । Caus. Aorist अविशेलत ॥

Note: Here in some texts we find the following three roots also:—विलः—
वेलु, वेल, वेल ॥

द्विल ५७७ संवलने । चस्त्राल । आप खालील ॥

577. ✓ Skhalu, to stumble, Pre. द्विलति । Per. चस्त्राल । Aorist. चस्त्रालील ।
Caus. चुरक्षति । It is चित् according to Bhoja. See ✓ 854.

खल ५७८ संखये ।

578. ✓ Khala, to gather, collect. Also वलने to move, shake. Pre. खलति ।.
Per. चकाल । Aorist चकालील । Nouns. खलः 'knave.' खलम् । खलति: 'bald.'

गल ५७९ अदुने । गलति । आगालील ॥

579. ✓ Galu, to swallow. Pre. गलति । Aorist. आगालील । Noun. गलः ॥

शल ५८० गतौ । सलति ॥

580. ✓ Shala, to go. Pre. शलति । Caus. शालयति, Aorist अशीशलत । Noun.
शालः । उलिलत ॥

दल ५८१ विशरणे ।

581. ✓ Dala, to burst open, split, cleave, crack, Pre. दलति । Caus. द्वालयति ।
It is चित् according to Bhoja. See ✓ 854. Nouns. आदिशमः दुष्कारासः ॥

इदल ५८२, इ छ ५८३, आशुगमने। चश्वात् । चश्वालीत् । चश्वस्त्।
चेदत्त्वलीत् ॥

582. ✓ *gvala*, to run, go quickly. Pre. चश्वलित् ; Per. चश्वलिति ; Aorist. चश्वालीत् ; Caus. चश्वालयति ; Aorist. चश्वालयत् ; Desi. चश्वलिति ; Inten. चश्वलते ;

583. ✓ *Stalla*, Pre. चश्वलति ; Per. चश्वलति ; Aorist. चश्वलीत् ॥

खोल ५८४, खोश्यू ५८५ क, गतिप्रतिधाते । खोलति । खोस्ति ॥

584. ✓ *Kholgi*, 584 A. ✓ *Khorpi*, to limp, to be lame. Pre. खोलयति ; Per. खोलयति ; Caus. खोलयत् ; Aorist. खोलयत् ; Noun. खोड़ : 'lame.'

584. A. ✓ *Khorpi*. Pre. खोरपि ॥

धोक्क ५८६, गतिष्वातुर्ये । धोरति ॥

585. ✓ *Dhorri*, to go quickly, to be skilful, to trot. Pre. धोरति ; I. Fut. धोरिति ; Caus. Aorist. धट्ठोरात् ; Noun. धोरिकः ॥

त्सु ५८७ छृष्टगतौ । त्सार । त्सारीत् ॥

586. ✓ *Tsaru*, to go or approach gently or stealthily, creep, crawl, to proceed crookedly, or fraudulently. Per. त्सरति ; Per. त्सार । त्सरतु ; I. Fut. त्सरिता ; Aorist. त्सारीत् ; Desi. तित्सरियति ; Inten. तात्सर्यते ; Yati luk तात्सरीति or त्सरति, 2. S. तात्सर्यं । Imperfect कत त्सु ; Nouns. त्सुः । त्सुःकः ॥

क्षमर ५८८ दूष्णे । चक्षमर ॥

587. ✓ *Kumara*, to be evoked, not dishonestly, deceive. Per. क्षमरति ; Per. क्षमार । I. Fut. क्षमरिता ; Aorist. क्षमरीत् ॥

अभ ५८८, अभ्र५८९, मभू ५९०, अर५९१, गत्यर्थः । चर-
तिभव्येऽपि । अभति । आनभः । मा भवानभोत् । चक्षान्त्यरेकस्यात् । जमीपत्वा-
भावात् ।

588. ✓ *Abhra*, 589 ✓ *Babbra*, 590 ✓ *Mabbra*, 591 ✓ *Chara*, to go to move. ✓ अर means also to eat. Pre. अभति ; Per. आनभः ; I. Fut. अभिति ; Aorist अ+भारीत् अ अ भवानभोत् । The अ here is final of an aṅga, yet as it is not in the proximity of अ, because अ intervenes, it does not cause the वृddhi of the अ of ✓ अभ (See S. 2330) Caus. अभर्यति Aorist. आभिभत् ; Desi. अभिभवति ; Nouns. अभम् ; अभी । आभः ॥

589. ✓ *Bulbra*, Pre. अभति ; Per. आब्र । I. Fut. अभिता । Desi. बिबिन्दिति ; Inten. आब्रवते । Yati luk आब्रवति । अभर्ति. Imperfect आब्रवत् or आब्रत् ॥

590. ✓ *Muhbra*, Pre. अभति ॥

591. ✓ *Chara*, Pre. अरति । Per. आरात । अरतुः । अः । I. Fut. अरिता । Aorist. आरारीत् । Desi. चिचिरिति ; Inten. अर्यते । Yati luk अर्युरीति or अर्यति । Imperfect अर्यत् । Nouns. आरार्यः । अरः । अरातः । अरितुः । अरणः । अरितम् । अः । अरः । अः । अः । Adj. in य अर्यम् । आरार्यः । अर्यत्येम् ॥

छिषु ५९२ निरसने । छिषुकमु- (शृङ्ख) रति दीर्घः । द्वीर्घति । चास्य-
हितीयस्यकारूपेति शति । तिष्ठेव । तिष्ठिवतुः । तिष्ठिषुः । ठिष्ठेव । ठिष्ठि-
वतुः । ठिष्ठिषुः । हलि च(५४) रति दीर्घः । द्वीर्घात् ॥

593. ✓ *Slihiva*, to spit. The short श becomes long श by VII, 3. 75. S. 2320. As छोरति. According to the Vṛitti the second letter of this root is

either व or श dental or lingual. In other words, the root is फिर or फिरू। Of course, by sandhi व फिर will become फिरू, but this व will reappear for the purposes of reduplication. Thus from √फिर where the व is changed to रू we have फिर्फिरू &c. But from √फिर where the रू is original we have फिर्फिरू, फिर्फिरू। Pre. फीरति । Per. फिर्फिरू or फिर्फिरू । फिर्फिरूः or फिर्फिरूः । फिर्फिरूः । I Fut. फेरिता । II Fut. फेरिवति । Imper. फीरतु । Bene. फीरात् । Before the affixes beginning with a consonant the रू is lengthened by VII. 2. 77. S 354 Aorist. फेर्फीरू । Caus. फेर्फवति । Aorist फेर्फिरूत् । Desi. फिर्फिरूविर्विरू or फिर्फिरूविर्विरू &c. Inten. फेर्फीरूते or फेर्फीरूते &c. Noun. फीरनस or फेरनस । Past Part. Pass. फेर्फूत् । Ger. फेरित्वा or फेरूत्वा ॥

**जि ६३२ जये । अयमजन्ते यु पठितु युतः । जय उत्कर्षप्राप्तिः । अकर्म-
कोउयत् । जयति ॥**

593. √जि को 'to surpass, excel.' This root ends in a vowel, and appropriately ought to have been classed with vowel-ending roots, and not here among consonant ending roots. Jaya means to get excellence. This is Intransitive. The root जय 'to obtain victory' is Transitive, Pre. जयति ॥

In forming the Perfect, the following sūtra applies.

४३३। सन्मिलेत्वं । ० । ३ । ५६॥

जयते: उद्भिन्निविसो योऽभ्यादस्तः परत्य कुर्वत्वा जायत । जिगायतुः । जिग्युः । जिगविद्-जिगते । जिगाय । जिगत । जिग्यत । जिता । जीयात् । जीजीतु ।

2331. A guttural is substituted for the श in √जि after a reduplication before the Desiderative affix अन्, and in the Perfect,

As जिगाय। Why in the Desiderative and Perfect only? Observe जीजीति। Though the root जय also assumes the form जि by 'vocalisation' (VI. I. 16, 17) yet that जि is not to be taken here. That will form जिग्यतुः । जिग्युः ॥

593. √Ji, to surpass, excel. Pre. जयति । Per. जिगाय । जिग्यतुः । जिग्युः । जिगविद् or जिगेत । जिगाय or जिगत । जिग्यत । जिग्यम् । I Fut. जीता । II Fut. जीजीत । Imper. जायतु । Poten. जायत् । Bene. जीयात् । Aorist. जेर्जीरू । Caus. जायवति । Aorist जेर्जीरूत् । Desi. जिगीवति । Inten. जीजीते । You look जीजीति or जीजीत । D. जीजितः, Pl. जीजिति ॥

जीव ५९४ प्राणधारणे । जिवीत ॥

594. √Jiva, to live; or त्व breathe. This is intransitive. Pre. जीवति । Per. जिलीत । I Fut. जीदिता । Caus. जीववति । Aorist जेर्जीरूत् । Desi. जिजीविर्विरू । Inten. जीजीते । No Yañ luk. Nouns. जीवम् as in धारणाधारम् । जीविका । जीहूतः । जीवातुः । जीवात्मकः । जीवत्मः ॥

**पीव ५९५, मोव ५९६, तोव ५९७, शीव ५९८ स्तोत्रे । पिपीव ।
मिमीव । तिसीव । निनीव ॥**

595. √Piva, 596 √Miva, 597 √Tiva, 598 √विवा, to grow fat. Pre. शीवति । Per. पिपीव । I Fut. शेविता । Caus. शीववति । Aorist. जेर्जीविरूत् । Desi. जिर्जीविर्विरू । Inten. शेवेवते । Noun. शीवः 'fat.'

596. √Miva, to grow fat. Pre. शीवति । Per. शीववति । Noun. शीवः 'a molar' 'venerable.'

597. ✓ Tiva, to grow fat. Pre. तीव्रिति । Per. तिव्रेति । Noun. तीव्रः 'a hunter.'

598. ✓ Niva, Pre. निवारति । Per. निवीतः । Noun. नीवः 'a trader.'

क्षीरु ६९६, लेकु ६९६ क, निरसने ।

599. ✓ Kshīru (Kshīru) to spit; eject from the mouth. According to Chāndya the root is लेकु । Pre. क्षीरति or लेकति । Past. Part. Pass. लेक्षतः । Ger. क्षीरित्वात् लेक्षत्वः ।

599 A. ✓ Kshevni, Pre. क्षीरति ॥

**दर्शी ६१०, तुर्वी ६११, शुर्वी ६१२, तुर्वी ६१३, शुर्वी ६१४ हि-
स्थार्पः । अर्वांचकार । 'उपधार्यां च' (रस्तै५) इति दीर्घः । सुर्वी ॥**

600. ✓ Urvi, 601 ✓ Turvi, 602 ✓ Thurvi, 603 ✓ Durvi, 604 ✓ Dhurvi, to hurt. Pre. उर्वति । The lengthening is by VIII. २ ७८ S. 2265. Per. उर्वां चकार । I. Fut. उर्विता । II. Fut. उर्विति । Impv. उर्वतु । Imper. उर्वेत् । Poten. उर्वत् । Bene. उर्वयत् । Aorist. उर्वित । Caus. उर्वयति । Aorist. w-उर्वित । Desi. उर्वित्वात् । Noun. उः d. उर्वे Pl. उर्वः । Past. Part. Pass. उर्वतः । Ger. उर्वित ।

601. ✓ Turvi, Pre. तुर्वि (तुर्वि) उर्वति । Per. तुर्वतः । I. Fut. तुर्विता । Caus. तुर्वयति । Aorist. तुर्वित । Desi. तुर्वित । Inven. तोतुर्वयत् । Past. Part. Pass. तुर्वतः । Active. तुर्वित्वात् । Ger. तुर्विता ।

Yāñ luk. Pre. तोतुर्विति or तोतुर्विति । (VI. 4, 21, S. 2655; and I. 1. 4, S. 2656). तोतुर्वतः । (VIII. 2, 77, S. 354); सोतुर्वित । Impv. तोतुर्वित or तोतुर्वित । २. S. तोतुर्वित । d. तोतुर्वत् । Aorist. तोतुर्वितः । तोतुर्वितः ॥

602. ✓ Thurvi, Pre. तुर्वति or तुर्वित ।

603. ✓ Durvi, Pre. तुर्वति or तुर्वति ।

604. ✓ Dhurvi, Per. धुर्वति । Noun. धूः d. धुर्वे । धुर्वतः or धुर्वितः । सोरेयः । धुर्वे ।

शुर्वी ६१६, उर्वामने । गुर्वति । जगूर्व ॥

605. ✓ Gurvi, to endeavour. Pre. गुर्वति । Per. जगूर्व । Noun गुर्व ॥

मुर्वी ६१६ उर्वामने ।

606. ✓ Murvi (Mūrvi), to bind, tie. Pre. मुर्वति । Per. मुर्वव । Noun. मिर्वी ।

पुर्व ६१७, पर्व ६१८, मर्व ६१९ पूरणे ।

607. ✓ Purva (पुर्वा), 608. ✓ parva, 609. ✓ Marva, to fill. Pre. पुर्वति (S. 2265), Nouns. पूः । पूर्वः ॥

608. ✓ Parva, Pre. पर्वति । Per. पर्वतः । I. Fut. पर्विता । Desi. पिरविर्वति । Inten. जपव्याप्ति । Yāñ luk पर्वति Imperfect जपव्याप्तः । Noun. पृः d. पर्वे Pl. पर्वतः । पर्वता । पर्वती ॥

609. ✓ Marva, Pre. मर्वति ।

अर्व ६१० अदने ।

610. ✓ Charva, to chew. Pre. अर्वति । Caus. अर्वयति ।

भर्व ६११ हिंसायाम् ।

611. ✓ Bharva, to hurt. Pre. भर्वति ।

कर्व ६१२, खर्व ६१३, गर्व ६१४ दर्पे ।

612. ✓ Karva, 613. ✓ Kharva, 614. ✓ Garva, to be proud, to boast. Pre. भर्वति ।

613. ✓ Kharva, Pre. खर्वति ।

614. ✓ Garva, Pre. गर्वति ।

अर्व ६१५, शर्व ६१६ अर्व ६१७ हिंसायाम् । आनवं । शर्वति ।
सर्वति ॥

615. ✓ Arva, ६१६, ✓ Sarva, ६१७, ✓ Sharva, to kill, Pre. शर्वति । Pet.
धृति । I Fut. शर्विता । Desi. शर्वितिः ।

616. ✓ Sakva, Pre. शक्वति । Noun. शक्वः । शक्विनीः ॥

617. ✓ Sharva, Pre. सर्वति । Cjus. सर्वतिः । Des. of Cjus. शिर्विष्यति ।
Ordinary Desi. शिर्विष्यति । Noun. सर्वः । सर्वदा ॥

हिवि ६१८ द्यासौ । इन्वति । इन्वां चकारे ॥

618. ✓ lvi, to pervade, surround, Pre. इन्वति । Per. इन्वां चकार । I Fut;
इन्विति । II Fut. इन्वित्यति । Imperative इ यतु । Imper. ऐन्व । Bene. इन्वत् । Aorist;
ऐन्वित् । Caus. इन्वयति । Aorist. ऐन्वित् । D si. इन्वत् वषति । Nobn. इन्वाः ।
‘stars.’

पिवि ६१९, मिवि ६२०, षिवि ६२१ सेवने । लृतीया मूर्धन्योः
आदित्येके । सेवने दूर्त तरहिष्याम् । विनवति । विनवत् ॥

619. ✓ Pivi, ६२०. ✓ Mivi, ६२१. ✓ nivi, to wet, to moisten. According
to some the third root is विव । According to Tarangini these mean ‘to serve’ also:
Pre. विनवति । Per. विनवन् । I Fut. विनविता । Caus. विनवयति । Aorist विनविनवत् ।
Desi. विनविवति । Inten. वैनविवते ।

620. ✓ Mivi, to sprinkle, to honor, Pre. मिनवेति ।

621. ✓ nivi, Pre. निनवति प्रणवतिः ।

621 A. शिवि ✓ Shivi; Pre. शिनवति ।

हिवि ६२२, दिवि ६२३, धिवि ६२४; जिवि ६२५ प्रीणनाथाः ।
हिवति । दिवति ॥

622. ✓ Hivi (ivi), ६२३. ✓ Dhivi, ६२४, ✓ Dhivi, ६२५, ✓ Jivi; to be glad
to gladden. Pre. धिनवति । Per. जिहिनत्र । I Fut. धिनवित ।

623. ✓ Divi, Pre. दिवति ।

624. ✓ विवि ‘to gladen, to be glad.’ In conjugating this root the following
extra applies:—

शृङ् । धिनविवयीर्वं । शृङ् । q । शृङ् ।

अन्तोर्काटीर्नातेगः स्तापुत्रयस्त शर्विष्यते । अतो स्तोः, (नै०८) । तत्प द्योनित्-
द्युर्विष्यत्युपथ्युक्तो न । उपेयस्त धिषु गुणः । धिनोति । धिनुः । धिनवति ।

2332. The vikarana उ comes (instead of एष) after the roots
धिवि ‘to please’, and शिवि ‘to hurt’, when a sārvadvātuka affix
denoting the agent follows; and in these verbs उ is the substitute
of the final ए of these two roots.

The roots धिवि, and शिवि, belong both to the Bhūddī class. Thus धिवि-उ+ति = धिव+उ+ति = धिव+०+उ+ति (The उ is elided by VI: 4, 48, S. 2308)
= धिनोति ‘he pleases.’ It might be asked, why there is no गुण of the short
penultimate उ of धिव by rule VII, ३, 86 which requires the base to be gaṇated
before the sārvadvātuka affix उ । The answer is to be found in sūtra I, १, ५७
the zero substitute of उ, though a blank, is like the former occupant (*uhaṇavat*)
and thus prevents गुण and उ is not considered penultimate,

While the त् itself is gaṇated before the पित् affix तित्, though it is not gaṇated before non-pit affixes, as धितुतः, धिनवाम् ॥ In forming the First Person dual and plural, the next sūtra gives an option.

Note:—Though the root विद्, ✓ Dhīnī originally is not one that ends in त् and it assumes the form विद्धिनी subsequently, yet at the time of applying the अर्धधृतिका affix त्, it is त् ending, so the lopā rule VI. 4. 48 S, 2308 applies,

दृष्टैऽपि । लौपेश्चास्यान्यतरस्यां स्वोः । ६ । ४ । १०७ ॥

चर्णयोग्योकारस्तदन्तस्थात् जोटो ता स्वात् स्वोः परयोः । धित्वः—धितुतः ।
धित्वः—धितुतः । मिति तु प्रत्ययाद्गुणां । धिनेति ॥

2333. The त् of the vikāraṇa त् and त्, where not preceded by a conjunct consonant, may be elided optionally before a personal ending beginning with स् or त्, ॥

Thus धित्वः or धितुतः, धित्वः or धितुमः । Before the affix पित्, however, there will be gaṇa, by the subsequent rule because the affix is पित् and thus we have धिनेति ॥

दृष्टैऽपि । उत्तरेण प्रत्ययोदासंयोगःपृथिवी । ६ । ४ । १०८ ॥

चर्णयोग्योकारस्तदन्तस्थात् त्वेर्त्वस्वात् । धितु । वित्यस्तुकारसोद्धा
पूर्वीतादृष्टैऽपि धिनवाम । ज्ञानवतीत्यादि ॥

2334. The Imperative त् is elided after the त् of an affix, in the vikāraṇa with which the Present-stem is made, provided that the त् is not preceded by a conjunct consonant.

The affix त् with which the Present-stem is made is त् and त् ॥ After this त्, the Imperative त् is elided. Thus धितु ॥

Note:—Why after 'त्' ? Observe लुभीति सुभीति । Why do we say "त् being part of the vikāraṇa or affix" ? Observe एति, यति, here त् is part of the root itself, and not of the vikāraṇa. Why do we say 'not preceded by a conjunct consonant' ? Observe प्राप्ति, राधितुति, तत्त्वतुति ॥

Note:—The elision of त् after the त् of the vikāraṇa त् and त् is optional in the Vedas ; no आत्मतुति यात्मवान्ति, धितुति यज्ञवतिम्, सेन मा भास्मि रुद्यात् ॥

The augment आत् being *ut्तya* (compulsory and never set aside by any rule) takes effect prior to the application of the rule requiring elision of त् । Thus स् and त् being preceded by आ, there is no occasion for applying VI. 4. 107 S, 2333 ; for त् is not followed by व् or स् but by आत् or आम् । Thus त् we have in the Dual and Plural धिनवाम and धिनवाम ॥

624. ✓ Dhīvi, Pre. धिनेति । धितुतः । धितुतिः । धित्विति । धितुतः । धितुतः ।
धिनेति । धितुतः । धित्वः । धितुमः । धित्वः । Impv. धिनेतु । धितुताम् । धित्वा
त्माम् । धितु । धिनवामि । धिनवाव । धिनवाम । Imper. अधिनेतु । अधितुताम् । अधित्वः ।
अधिनवाम् । अधितुतः । Pote. धितुताम् । Caus. धित्ववति ॥

625. ✓ Jivi, Per. धिनवति ॥

रिवि ६२६, रिवि ६२७, धवि ६२८, धवि ६२८ गत्यार्थः । रिवेति । रिवति ।
धनवति ॥

626. ✓ Rivi, 627 ✓ Rivi, 628 ✓ Dhārvi, to go, move. Pre. रिववति ।
Per. रिविति । Fut. रिवविता । Aorist रिवविती । Caus. रिवववति, रिवववति । Desi.
रिविविति । Inten. रिवववते ॥

627. ✓ Ravi, Pre. रव्यति॑ : Per. रव्यते॒ : I Fut. रव्यिता॑ : Aorist रव्यती॒ Desi. रिव्यविति॑ : Inten. राव्यते॒

628. ✓ Dhavi, Pre. धव्यति॑ : Per. दध्यते॒ : I Fut. धव्यिता॑ : Aorist धव्यती॒ Caus. धाव्ययति॑, धाव्यते॒ : Desi. दिध्यविति॑ : Inten. दाव्यते॒ : Nouns दुधनदा॑ : धव्या॑ ॥

**कृषि॑ ६३२ हिंसः करण्ययोग्या॑ । चकाराद्यात्मा॑ । 'क्षणोति॑, इत्यादि॑ धिनो-
तिवत्॑ : अथ॑ स्वाक्षो॑ च ॥**

629. ✓ Krivit् to injure, to do. By force of व् the root means 'to move' also. It is conjugated like ✓ धिन्॑, and it also belongs to Svāli class. Pre. क्षणोति॑ (The extra III, 1, 80 S. 2332 applies here also). Per. क्षणयते॑ : I Fut. क्षणिता॑ : Imperative क्षणोतु॑ : Imper. क्षणयोतु॑ : Pote. क्षणयातु॑ : Aorist क्षणयती॒ ॥

अव ६३० बन्धने॑ । भवति॑ । मेष्टु॑ । मेषु॑ । जमती॒—जमती॒ ॥

630. ✓ Mava, to fasten, bind. Pre. भवति॑ : Per. भवात्॑ : मेष्टु॑ । मेषु॑ : I Fut. भविता॑ : Aorist भवती॒ or भवती॒ : Caus. मावति॑, भावयते॑ : Aor. भवीभवत्॑, Desi. मिमविति॑ : Inten. मामवते॑ : Noun:-सूः, d. सुवे॑ ॥

630. ✓ Mava, Ya॒ लuk. conjugation, Pre. मावतोति॑ or मामेति॑ : मासूरः॑ : भावति॑ : मामोति॑ : मासूरः॑ : मेषेति॑ : मामात्वः॑ : भासूमः॑ : Imper. मामेतात्॑ or मामेतु॑ : मामेति॑ : मामवाति॑ : Imper. भमामेतु॑ : भमामवते॑ ॥

**अव ६३१ रचणगतिकान्तिप्रितिलृप्त्यवामप्रवेशाभवणहरा-
स्यर्थ्याचनक्रियेभादीपृथ्यवाप्त्याक्षिङ्गनहिंसादानभागाद्युद्धिषु॑ ॥
भवति॑ । आव॑ । मा भवनवीत॑ ॥**

631. ✓ Ava, 1. to protect, 2. to go, 3. to be beautiful or brilliant, desire, please, 5. to be satisfied, 6. to understand, 7 to enter, 8 to hear, 9 to rule or rd of, 10 to beg, 11 to act, 12 to wish, 13 to shine, 14 to obtain, 15 to see, 16 to injure or kill, 17 to accept (the word is अदाना and not दाना) 18 to be, 19 to prosper. Pre. भवति॑ : Per. आव॑ : आवतु॑ : I Fut. भविता॑ : .orist भावोत्॑ (वोत्॑ without augment). Caus. भावति॑, भावयते॑ : Aorist भवितव्य॑ (without augment). Desi. भविविति॑ : Noun कृतिः॑: 'help' (III, S. 97) भवितव्यः॑: (Up. I, 45) 'ocean' भवः॑: 'wanting' (Up. III, 2), भवनि॑, 'earth' (Up. II, 102) भोव॑: 'Ova' (Up. I, 142). भविः॑: 'a sheep' 'the sun' भोतु॑: 'the wool' ; 'a cat.'

**धावु॑ ६३२ गतिशुर्योः॑ । स्वर्तितेत्॑ । धावति॑—धावते॑ । दधाव-
दधावेत्॑ ॥**

632. ✓ Dhāvu, to run. 2. to purify. This root is evarite॑ and so it is both Atmanepadi and Parasmaipadi. Pre. धावति॑ or धावते॑ : Per. दधाव॑ : दधावतु॑ : I Fut. धाविता॑ : Caus. धावति॑, धावयते॑ : Desi. दिधाविविति॑ or देते॑ : Inten. दाधावते॑ : Past, Part, Pass. धोतः॑ : Act. धोत्वात्॑ : Ger. धावित्वा॑ or धोत्वा॑ ॥

Here end the roots ending in व् ॥

Now we give the Atmanepadi roots ending in a sibilant.

क्षेत्रवान्ता॑ चात्मनेपदिनः॑ ॥

**मुख ६३३ विष्णु॑ ६३४ संदीपनक्षेत्रानजोवनेतु॑ । भुदते॑ भुधते॑
विष्णति॑ । दिविष्ण॑ ॥**

633. ✓ Dhuk̄ha, 1. To kindle, 2. To be weary, 3. To live. Pro. धुक्षते : Per. धुक्षते : I Fut. धुक्षिता : II Fut. धुक्षिते : Imperative धुक्षताम् : Imper. धुक्षत : Poten. धुक्षेत : Bone. धुक्षिरीद॑ : Aorist धुक्षिष्टः : Cond. धुक्षिष्टतः : Caus. धुक्षयते : Aorist. धुक्षिष्टतः : Desi. धुक्षिष्टते : Inten. धोधुक्षयते : Noun धुक्षः ॥

633. ✓ Dhuk̄ha, Yāñ luk conjugation. Pro. धोधुक्षीति or धोधुक्षिष्टः : धोधुक्षिष्टः : Imperative धोधुक्षिष्टः : धोधुक्षिष्टः : धोधुक्षिष्टः : Imper. धोधुक्षिष्टः : धोधुक्षिष्टः ॥

634. ✓ Dhuk̄ha, to kindle. 2. to burn, 3. to live. Pro. धिक्षते : Per. धिक्षिष्टः : I Fut. धिक्षिता :

धृष्ट ६३५ वरणे । ददते । वदते ॥

635. ✓ Vṛikṣha, to accept; select; to cover. Pro. वृक्षते : Per. वृक्षतः : I Fut. वृक्षिता : Desi. वृक्षितसे : Inten. वृत्तिवृक्षते : Yāñ luk वृक्षिष्टः or वृक्षिष्टः : Noun वृक्षः 'a tree.'

शिक्ष ६३६ विच्योपादाने । शिक्षते ॥

636. ✓ Śikṣha, to learn, to teach. According to Tarangini this root is Parasmaipadi in senses other than that of learning. This is not approved by the Mādhyavīya. Pro. शिक्षते : Per. शिक्षिष्टः ॥

भिक्ष ६३७ भिक्षायामताभे लाभे च । भिक्षते ॥

637. ✓ Bhikṣha, 1. to beg. 2 to ask without obtaining. 3. to obtain. This root takes two accusatives. Pro. भिक्षते : Noun भिक्षुः 'a beggar, a mendicant.' भिक्षाः 'a beggar.' Past Part. Pass. भिक्षितः : Aor. भिक्षिताम् : Adj. भिक्षितव्यः ॥

क्लेश ६३८ अव्यक्तायां वाचि । वाधने इति तृग्रः । क्लेशते ।
विक्लेशे ॥

638. ✓ Klesē, 1. to speak inarticulately. 2. To impede or hinder, according to Durga. According to Śwāmi the root means also 'to speak articulately.' Pro. क्लेशते : Per. क्लेशिते : I Fut. क्लेशिता : Pass. क्लेशते : Desi. क्लेशितसे ॥

दृष्ट ६३९ दृढ़ी शीघ्रार्थे च । ददते । ददते ॥

639. ✓ Dak̄ha, 1. To grow. 2. To do, go or act quickly. Pro. ददते : Per. ददतः : I Fut. ददिता : Noun. ददितः : f. ददितः : ददितायः : ददितायः ॥

दीक्षा ६४० दीक्षयेऽयोपनयननिषमवतादेषोऽु । दीक्षते । दिक्षीते ॥

640. ✓ Dikṣha, 1. To shave one's head, 2. To sacrifice 3. To invest with the sacred thread. 4. To practise self-restraint. 5. To dedicate one self to, or to vow (6. To consecrate oneself for the performance of a sacred rite. 7. To initiate) Pro. दीक्षते : Per. दिक्षिते ॥

ईष ६४१ ईशने । ईशां चक्षे ॥

641. ✓ Ikṣha, 1. To see, behold, view, perceive, observe, look or gaze at. Pro. ईशते : Per. ईशिते : I Fut. ईशिता : II Fut. ईशिते : Imperative ईशताम् : Imper. ईशत : Poten. ईशेत : Bone. ईशिरीद॑ : Aorist ईशिष्टः : Cond. ईशताम् : Caus. ईशयति : Aorist ईशिष्टतः : Desi. ईशिष्टते : Noun ईशपतेः ॥

ईष ६४२ ईशने । गतिहिंसादयनेष । ईशां चक्षे ॥

642. ✓ Īla, to fly away, escape. 2. To attack, hurt, kill, 3. To look, see. Pro. ईशते : Per. ईशिते : I Fut. ईशिता : Noun. ईशा : मनीशा ॥

भाष॑ ६४३ अ्यरक्तायां शाचि । भाषते ॥

643. ✓ Bhāṣṭa, 1. To speak articulately. Pre. भाषते । Pst. भाषते । I Fut. भाषिता । II Fut. भाषित्वते । Caus. भाषयति, भाषयते । Aorist भाषीभवत् or भाषमावत् (VII, 4, 3, S. 2565) Inten. भाषायते । Yañ luk. भाषायिष्टः Noun. भाषकः ॥

वर्ष॑ ६४४ स्नेहने । दंत्योद्युयादि । वर्षते ॥

644. ✓ Varsha, 1. to anoint. The root begins with व̄ dento—labial. The root वर् 'to rain' is Parasmaipadī, as will be shown hereafter. When meaning 'to be strong' it belongs to Churḍī class. Pre. वर्षते । Per. वर्षते । I Fut. वर्षिता । Desi. वर्षिष्टः इते । Inten. वर्षायते । Yañ luk. वार्षिष्टः । लक् वर्षावट् ॥

गेष॑ ६४५ अन्विच्छायाम् । 'गेष॒' हृयेते । अन्विच्छा अन्वेषणम् । जिगेते ॥

645. ✓ Geghṛī, 1. To seek, search, investigate. According to Maitreya, it is गेष॒ । Pre. गेषते । Per. जिगेते । I Fut. गेषिता । Caus. गेषयति । Aorist गेषित्वत् । Desi. जिगेषिवते । Inten. जेगेयते । Yañ luk. गेषेष्टः । जिगेष्टः ॥

पेष॑ ६४६ प्रश्नते । पेषते ॥

646. ✓ Peṣṭri, 1. to strive diligently for. In the Mādhyāviya the root is शष्, and the form given is पेषते । Pre. पेषते । Pst. यिपेषे ।

जैष॑ ६४७, येष॑ ६४८, एष॑ ६४९, प्रेष॑ ६५० गती । गेषते । नेषते । एर्षा चक्षे । यिष्टे ॥

647. ✓ Jēṣṭri, 648, ✓ yeṣṭri, 649, ✓ Eṣṭri, 650, ✓ Preṣṭri, 1. to go to move. Pre. जेषते ।

648. ✓ neṣṭri, Pre. नेषते, प्रयोषते ॥

649. ✓ Eṣṭri, Pre. येषते । Per. यवांषते । I Fut. शिष्टिता । II Fut. शिष्टते । यष्टयति । Aorist यष्टित् (without the augment).

650. ✓ Preṣṭri, 1. to go, move, Pre. गेषते ।

रेष॑ ६५१, हृष॑ ६५२, हृष॑ ६५३ अथ्यस्ते शब्दे । आद्यो वृक्षयते । ततो द्वौ चश्वशब्द । रेषते । हृषते ॥

651. ✓ Reṣṭri, 652, ✓ Heṣṭri, 653, ✓ Hreṣṭri, 1. To howl or yell. The root रेष् is specially confined to the howling of the wolf. Pre. रेषते ।

652. ✓ Heṣṭri, to neigh. The neighing of a horse. Pre. हृषते ।

653. ✓ Hreṣṭri, to neigh. Pre. हृषते ॥

कास॑ ६५४ शब्दकृत्स्याम् । कासां चक्षे ॥

654. ✓ Kāṣṭri, to cough, or make a sound indicatory of any disease. Pre. कासते । Per. कासांचक्षे । I Fut. कासिता । II Fut. कासित्वते । Imperf., कासताम् । Imper. कासात । Pota. कासेत । Bene. कासिष्टिष्ट । Aorist कासायिष्टः Condi. कासायिष्टत् । Caus. कासयति । Aorist कासायत । Desi. कासायिवते । Inten. कासायते । Yañ luk. का॒ कासि॒ लो॒ द, कासाधि॒ ल, कास॒, कासात् । 2. ३. कासाः । Nouns:—कासाः, कासः । कास॒ । कासृतारी । कासृदिः ॥

भास॑ ६५५ दीसी । भासते ॥

655. ✓ Bhāṣṭri, to shine. Pre. भासते । Caus. भासयति । Aorist भासीभवत् । or भासमावत् (VII, 4, 3, S. 2565) Nouns:—भासः D. भासी Pl. भासः । भासतः ॥

एसू ६५६, रासू ६५७ शब्दे । नामते, प्रशासते ॥

656. ✓ *pāṣṭri*, 657, ✓ *Rāṣṭri*, to sound. Pre. नामते । प्रशासते । Nouns :—
नाम्यम् । नामिका ॥

657. ✓ *Rāṣṭri*, to sound. Pre. रासते । Nouns :—राष्ट्रः । राष्ट्रम् 'anvass.' राष्ट्र ॥

एसू ६५८ कौटिल्ये । नामते ॥

658. ✓ *uṣṭa*, to be crooked or curved, to bend. Pre. नामते । प्रशासते । Per.
नेते । I Fut. नविता । Caus. नाम्यति । Aorist नामीनाम्यत् ॥

भ्यसू ६५९ भये । भ्यसते । अभ्यसे ॥

659. ✓ *Bhīyasa*, to fear. Pre. भ्यसते । Per. भायसे । I Fut. भविता । II Fut.
भवित्वते । Caus. भास्यति । Aorist भवित्वस्त् । Inten. भायस्यते । Yañ luk भाभ्यस्ति
जाद्, भायसि ॥

आउः शसि ६६० इच्छायाम् । आशंसते । आशाश्यते ॥

660. ✓ *āśai*, to wish, desire. The root must always be preceded by
the Upasarga आ । Durga reads it as आश्यम् without indicatory ए । So also Swāmi,
क्षम्ते to praise is Parasmaipadhi. It belongs to the Adādi class also. Pre. आशंसते ।
Per. आश्यम्ते । I Fut. आश्यता । Caus. आशंस्यति । Aorist आश्यस्त् । Desi. आशि-
श्यत्वते । Inten. आश्याश्यते । Past Part. Pasa. आश्यतिः । Adj. आश्यम् ।
Nouns :—आश्युः । आश्यस् ॥

660. ✓ *Āśāns*, Yañluk. Pre. आशाश्यति । Impv. आशाश्यन्ति । Imper. आशाश्यन् ॥

असु ६६१, उल्लु ६६२ अदने । जयते । जस्तसे ॥

661. ✓ *Grasu*, 662, ✓ *Glassu*, to swallow, devour, eat up, consume. Pre.
यसते । Per. जयते । I Fut. यसिता । Caus. यास्यति, यास्यते । Past Part. Pass. यसः ।
Ger. यसित्वा or यस्ता । Nouns यासः । यसित्वः ॥

ईह ६६३ व्यष्टायाम् । रैहों चक्षे ॥

663. ✓ *iha*, to endeavour. Pre. रैहन्ते । Per. रैहांचक्षे । I Fut. रैहिता । II
Fut. रैहिष्यते । Imperative रैहताम् । Imper. रैहन्त । Pote. रैहेत । Bene. रैहितीष्ट ।
Aorist रैहिष्ट । Condi. रैहिष्यत । Caus. रैहयति, Aorist रैहिष्ट । (without the
augment) Desi. रैहिष्यते । Nouns रैहा, रैहों, रैयेषी ॥

थहि ६६४, महि ६६५ तृहौ । बंदते । बंधते । मंहते ॥

664. ✓ *Bahi*, to increase. Pre. बंहन्ते । Per. बंधते । I Fut. बंहिता । Bene.
बंहितीष्ट । Caus. बंहयति, Aorist बंधत्वस्त् । Desi. बंहिष्यते । Inten. बंधान्ते ॥

664. ✓ *Bahi*, Yañ luk. Pre. बाहयित । d. बांधयः । pl. बांधति । बांधति-
बांधित । बांधुः ॥

665. ✓ *Mahi*, to increase. Pre. मंहते ॥

अहि ६६६ गतौ । अंहते । चानंहते ॥

666. ✓ *Abi*, to go, approach, set out. Pre. अंहते । Per. चानंहते । I Fut. चांहिता ।
Caus. चाग्यति, Aorist चाजिहत्व । Desi. चांहिष्यते । Noun:—अंहः ॥

गर्ह ६६७, गर्लह ६६८ गुर्लेसायाम् । लग्हते । जग्लहते ॥

667. ✓ *Garha*, 668, ✓ *Galha*, to blame. Pre. गर्हते । Per. लग्हते । I Fut.
गर्हिता । Desi. जिगर्हिते । Inten. लाग्यर्हते । Yañ luk लाग्यर्हति । Imperfect गर्हर्हते ॥

668. ✓ *Galha*, to blame. Pre. गर्लहते । Per. लग्लहते । I Fut. गर्लहिता । Desi.
जिगलहिते । Inten. लाग्यर्हते । Yañ luk Imperfect लाग्यर्हत ॥

वर्ह ६६९, वलह ६७० प्राधान्ये । चोह्यार्ती ॥

669. ✓ Barha, 670, ✓ Balha, to be pre-eminent or excellent. These roots commence with व (labial). Pre. वलहते । Per. वलहते । I Fut. वलहते । Noun वर्हिष्यः । वर्हते ॥

670. ✓ Balha, to be pre-eminent. Pre. वलहते । Per. वलहते । I Fut. वलहते ।

वर्ह ६७१, वलह ६७२ परिभाषणहिंसाच्छादनेषु । दंत्योद्यादी क्वचित् । पूर्वबोर्द्योद्यादिनामनयोद्यादितां धाहः ॥

671. ✓ Varha, 672, ✓ Valha, 1. To speak. 2. To hurt. 3. To cover. Mādhyāya reads 'dāneshu' 'to give' as the third meaning. The root begins with व (dento-labial). Some read the last two roots with व, and the present two with व (v). Pre. वर्हते । Per. वर्हते । I Fut. वर्हते ॥

672. ✓ Valha. Pre. वलहते । Per. वलहते । I Fut. वलहते ॥

प्लिह ६७३ गतौ । पिलिहे ॥

673. ✓ Plīha, to go, move. Pre. प्लेहते । Per. पिलिहे । I Fut. पेहिता । Desi. पिलिहिते । Ger. पिलिहा or पेहिहा । Noun प्लीहा ॥

वेहृ ६७४, जेहृ ६७५, वाहृ ६७६ प्रयत्ने । आको दंत्योद्यादिः । अन्यः क्षेत्रोद्यादिः । उभाव्योद्यादी इत्येके । दन्त्योद्यादी इत्यपरे । जेहतिर्गत्यथोऽपि । विवाहे ॥

674. ✓ Vehṛi, 675, ✓ Jēhṛi, 676, ✓ Bāhṛi, to endeavour.

The root 'vehṛi' begins with deuto-labial व । वाहृ, 676 begins with the labial व । Some say both begin with व (labial). Others say both begin with व (dento-labial). Pre. वेहते । Per. विवाहे । I Fut. वेहिता । Caus. वेहयति । Aorist विवाहत

675. ✓ Jehṛi, to endeavour. It also means 'to go.' Pre. जेहते ।

676. ✓ Bāhṛi, to endeavour. Pre. वाहते । Per. वाहते । Noun. वाहृ, वाहा ॥

द्राहृ ६७७ निद्राच्यते । निक्षेपे हत्येके ।

677. ✓ Drāhṛi, to wake. According to some it means 'to throw.' Pre. द्राहते । Inten. दाद्राच्यते । Yañ luk दाद्राचिः । d. दाद्राचः । 2. S. दाधाचिः । Imperfect द्राहाचात् ॥

काशृ ६७८ दीसौ । चकाशौ ॥

678. ✓ Kāśri, to sneeze. Pre. काशते । Per. चकाशे । I Fut. काशिता । II. Fut. काशित्यते । Impv. काशताम् । Imper. चकाशत । Poten. काशेत । Bene. काशिष्यत । Aorist. काशाशिष्यत । Condi. काशाशिष्यत । Caus. काशयत । Aorist. चकाशत । Desi. चिकाशिष्यते । Inten. काशाशयते । Noun. काशी । नीशाशः । काशिः । काशम् । काशिको । काशः ।

678. ✓ Kāśri, Yañ luk conjugation. Pre. काशाशिः । काशाशिः । काशाशिम । काशाशितः । काशाशितः । Impv. काशाशिः । Imperfect. काशाशाद् ॥

जहृ ६७९ वितकैः । जहो चक्रे ॥

679. ✓ Gha, to reason, infer, deliberate about. Pre. जहते । Per. जहांसके । I Fut. जहिता । II Fut. जहांसते । Imperative. जहताम् । Imper. जीहत । Poten. जहेत । Bene. जहिष्येत । Aorist. जीहित । Condi. जीहितत । Caus. जहयति । Aorist. जीहितत । Desi. जीहितते ॥

गाहू दृष्ट० विक्षोहने । गाहते । जगाहे । जगाहिवे । जगाहें । जगाहित्वे—
जगाहित्वे—जगाहें ॥

680. ✓ गाहूविलोहने 'to shake, stir up, churn, agitate' Pre. गाहते । Per.
जिगाहे । 2nd. Per. S. जगाहें or जगाहे Pl. जगाहित्वे ॥ भ्ये or जगाहें । I Future
जगाहिता । When त् is not added then the following applies.

दृष्ट० । ठो ठे लोपः । ८ । ३ । १३ ॥

दस्य सेपः स्याहूठे परे । गाहिता—गाढा । जगाहिते—जास्यते । गाहितीष्ट—जाहीष्ट ।
जगाहित्वे—जगाठ । जगाहाताम् । जगाहत । जगाठः । जगाठ॒वम् । जगाठि ॥

2335. There is elision of ठ when ठ follows.

Though this sūtra is read in the division of Grammar which is governed by पदाधिकार, yet this elision takes place only when the ठ is not at the end of a pada. Thus गाढा from गौरुष+ता । The त् is changed to ठ by VIII. 2. 31 S. 324, and the त् is first changed to घ by VIII. 2. 40 S. 2280 and then to ठ by VIII. 4. 41. S 113. Thus गाठ.+ठा । The first ठ् is elided by this sūtra and we get गाढा । The change of घ into ठ by VIII. 4. 41, should be considered as valid and siddha for the purposes of this rule, otherwise this rule will find no scope.

NOTE:—The form जगाहे is thus evolved:—गाहू + जास्य = गाहू + से (III. 4. 80,
S. 2238) = गाहू + से (VIII. 2. 31. S 324) = जाहू + से (VIII. 2. 37 S. 326) = जाहू +
से (VIII. 2. 41 S. 295) = जगाठ, and with reduplication जगाठे ॥

680. ✓ Gāhu, to stir up. Pre. गाहते । Per. जगाहे । जगाहिवे or जगाहें ।
जगाहित्वे, भ्ये or जगाहें । I Fut. जगाहिता or गाढा । II Fut. जगाहिते or जास्यते ।
Imperative. जगाहात । Poten. गाहेत । Bane. जगाहित्वं or जाहीष्ट ।
Aorist. जगाहित्वं or जगाठ । जगाहाताम् । जगाहत । जगाठः । जगाठ॒वम् । जगाठि । Caus.
जाहूयति । Aorist जगाहात् । Desi. जिगाहते or जिगाहिते । Inten. जागाहते । Yud. lulu
जागाठि । Ger. जाहूवा or जगाहिता ।

गृहू दृ१ ग्रहणे । गर्हते । जगहे ॥

ऋदुपधेभ्यो लिटः क्रियं गुणा पूर्वविप्रतिवेधेन ॥

जगहिवे—जगहें । जगहें । गर्हिता—गर्ढा । गर्हित्वते—घर्वते । गर्हितीष्ट—
जगहें । लुक्ति । अगर्हित्वे । इदभावे ॥

681. ✓ गृहू ग्रहणे 'to take.'

Thus P.e. गर्हते । Per. जगहे । Before the augment गृहू the following Vārtika
applies:

Vārtī:—The affixes of लिट् (Perfect) are kept in the case of roots that have a penultimate ग्; and this फल्—condition takes effect before the application of Guṇa rule, by debarring the subsequent in anticipation. The sūtra requiring Guṇa, namely, पुग्नत्वग्नु (VII. 3. 86 S. 2189) being subsequent to the लिट् rule, would have applied first, but it is set aside by this vārtīka. Thus we have जगहिवे or जगहते । जगहें । &c. Aorist. जगहित्वे ।

But when it does not take the augment गृहू, the following rule applies in forming its aorist.

२३३६। श्वराणुप्रधादनिटः कृसः १ ३ १ ४५ ॥

व्युपयोः यः अक्षतस्तमादनिटम् ले व्याकेः स्वातः प्रष्टवान् ॥

2336. After a verb that ends in a श्व consonant (श, ष, ष्ठ, and ष्व) and has an एष vowel for its penultimate letter, and does not take एष (VII. 2. 10), कृस is the substitute of इष्ट.

Thus आद्यु + एष + त = आद्युत ।

Before the affixes beginning with a vowel, the ए of कृस is elided by the following sūtra.

२३३७। कृमस्यार्थिः ० ३ १ ७२ ॥

अक्षादी तद्विक्षय सोयः स्वातः 'अलोऽस्यस्म' (४२) । प्रष्टवाताम् । प्रष्टवन् ॥

2337. The (ए of the Aorist characteristic) कृस is elided before an affix beginning with a vowel.

The elision is of the final ए of कृस, and not of the whole affix, (See I. 1. 52, S. 42). Thus प्रष्टवाताम् । प्रष्टवन् ॥

Notes.—Why do we say 'when ending in श, ष, ष्ठ, ष्व and ष्वु' ? Observe अभिष्ठीत्, अभिष्ठात् ; here विष्ठ् is employed. Why do we say 'having for its penultimate श, ष, ष्ठ, ष्व or ष्वु' ? Observe अधिष्ठाते । Why do we say 'not having an intermediate षु' ? Observe अक्षार्थित् and अक्षार्थोत् । See VII. 2, 4, and VIII. 2, 28.

Had the ए not been elided before आताम्, and आताम्, then ष्वु must have been substituted for it according to VII. 2. 81. Why do we say before an affix beginning with a vowel ? Observe अधुष्टव्, अधुष्टताम् । Why do we say कृस and not only कृ ? So that the elision should not take place here, as उत्तै, उत्ताः, उत्तै, उत्ताः, द्वाहै, द्वाहते ॥

681. ✓ *Grihi*, to take, Pro. गर्हते । Per. जग्यते । कर्यति॒ वे or कर्यते॑ । कर्यहि॒ वे ।

द्वये । I Fut. गर्हता॒, गर्ह॑ । II Fut. गर्ह॑त्वते॒, घर्ह॑यते॒ । Imperative. गर्हताम् । Imper.

1. Poten. गर्हत । Bene. गर्हितो॒ष्ट or घर्हो॒ष्ट । Aorist. जगर्हिष्ट or जगहन् । जगर्हिष्याताम् or जगहताम् । जगर्हिष्वतः । जगर्हिष्ठाः or जगहताः । जगर्हिष्वम् or जगम् जग॒ष्ठ तम् । जगर्हिष्विः or जगर्हिष्विः । जगर्हिष्वयिः or जगहताव॒ष्वः । Desi. जिगर्हिष्वते॒, जिगर्हते॒ । Inten. जारोद्गृहयते॒ । Ya॒ḥ luk जगर्हिष्वति॒ or जर्हिष्टि॒ d. जर्हिष्ठः॒ । Noun गर्हता॒ । गर्हता॒ ।

जगह॑ द्वये॑ ए । जगहते॒ ॥

681. A. ✓ *Gliha* chā, to take, Svāni, Kāśyapa and Sūmmata=read gliha
Pre. ग्रहते॒ । Nouu. ग्रहः॒ ॥

द्वुष्टि॑ द्व॒र कांन्तिकरणे॒ । द्वुष्टते॒ । द्वुष्टचे॑ । केवित॒ 'धृ' दत्युपर्धं पठन्ति॒ ॥

682. ✓ *Ghuṣṭi*, to be beautiful or brilliant. Some read it as ✓ *Għas*, Chandra and Kāśyapa read it as घुष्टि॑ with a penultimate ष । Pre. द्वुष्टते॒ । Per. द्वुष्टते॑ । I Fut. द्वुष्टता॒ । Desi. द्वुष्टिवते॒ । Inten. द्व॒रुष्टते॒ । Ya॒ḥ luk द्व॒रुष्टिष्ट॒ । दो॒द 2nd P. द्व॒रुष्टिः॒ । एष, एकोद्गृह॒ ॥

Here end the roots whose final is a sibilant and which are अमनेपदि.

Herewith commence roots ending with a sibilant and which are Parasmai padi.

अग्राहेच्यता: परस्मेतिनः ॥

‘शुचिर दृढ़ै अविक्षापदने । विशब्दं प्रतिज्ञानं ततोऽन्यस्मिवर्य इत्येतो ।
‘शब्दं’ इत्यन्यं पेटुः । चोषति । कुचोष । चोषिता । इतिस्वादहृषा । असुपत्-
प्रवादीत् ॥

683. ✓ *Ghushir*, not to proclaim 2. Tu sound. The word *avishdhanam* means *uvācāvāshdhanam*. The word *vishdhanam* means 'promise.' According to others the word is *sabda* only and the root means 'to sound'. The indicatory एक makes the rule III. 1. 57, S. 2269 applicable in the aorist. When the root has all other meanings except that of 'proclaiming' (*vishdhanam*) it is real here. When it has the meaning of *vishdhanam* (proclaiming), it belongs to *Churādi olas*. (V. 187). Pre. चावति । Per लोधीत । I Fut. चेविता । Aorist चमुषत् or चमोपीत् । चमुषत्स्म । or चमोपिष्टास । Cau. चेवर्यति । Aorist चमुषवत् । Desi. चुमुषवित्, or चुमोपिष्टाति । 1. tenu जामुषते । Yan. ink लोधीष्टि । लोट 2nd S. जामुषठि । लक्ष जामोधीद । Past Part. पुष्टः (VII. 2. 23 S. 3063). Ger. पुष्टिवत् or चेवित्वा । Noun पुष्टा ॥

अक्षु दिव्या सौ।

684. अत वृत्ति 'to pervade.' As वृत्ति ! But by the following sūtra, it takes the vikarana वृत्ति also.

२३३८ । अद्वौन्यतरस्याम् । ३ । १ । ७५ ॥

भ्रह्मो वा इन्द्रपर्ययः स्वात्मकं च मायथः तुके परे । एवं शृणु । अत्रयो ति । अच्छयो तः । अच्छु
गुवन्तिः । अच्छति । अच्छतः । अच्छन्ति । आनन्दः । आनन्दित्य-आनन्दः । अच्छता- अष्ट । अच्छव्यतीति ।
‘स्वाः’ (३०) इति कर्णापाः । ‘षटोः कः सि’ (२६५) । अच्छयति । अच्छयो तः । अच्छयो ति । अच्छ-
यावानः । आच्छयो तः । आच्छयो वम् । अच्छयो वात् । अच्छयो तः । उद्दित्याहुंदे । ‘नेति’ (२७८) । मा भवान
दीत् । अक्षिक्षाम् । अक्षिधुः । इदमायु त मा भवानादीत् । आष्टाम् । आदः ॥

2338. The *vika* ana वक्ता is optionally employed after the root वक्ता 'to pervade,' when a sārvadhbhātuka affix denoting an agent, follows.

Thus अस्त्वेति or अस्ति 'he pervades or obtains.' D. अस्त्वुतःः। Pl. अस्त्वुवन्ति।

684. ✓ **Akṣhū**, to pervade. Because the root has an indicatory long अ्, the इट augment is optional. Pre. अक्षति॑ अक्षतः॒। अक्षन्ति॑। Per. आक्षन्त॑ आक्षन्तु॒ or आक्षिण्य॑ आक्षन्तु॒ or आक्षिण्य॒। Fut. अक्षिता॑, or आक्ष्टा॑। II Fut. अक्षिवान्ते॑ or आक्षयिते॑ (= अक्ष + स्वयित्वा॑ = अक्षकृ॒ + स्वयि॑त् VIII. 2. 41 S. 295 = अक्ष + स्वयि॑त् the कृ॒ is elided by VIII. 2. 29 S. 380 = अक्षयित्)। Imperative अक्षतु॑ or अक्षयेत्॑। अक्षयुद्धि॑ अक्षयान्ति॑। Imper. आक्षतु॑ or आक्षयोत्॑। S. आक्षयुष्मा॑। Pote. अक्षत्॑ or अक्षयुष्मात्॑। Bens. अक्षयात्॑। Aorist आक्षीत्॑ (अक्षत्॑, without augment by VII. 2. 4 S. 2268). D. अक्षिष्ठाम्॑। P. अक्षिष्ठः॑। When इट is not added, we have अ-क्षीत्॑। आक्ष्टम्॑। Caus. अक्षयिति॑। Aorist अक्षिवात्॑। Desi. अक्षिविक्षति॑ or अक्षिवहति॑। Past Part. Pass. आक्ष्टः॑। Ger. अक्षित्वा॑। आक्ष्ट॑ शा॑ Noun अक्षिः॑ 'ego.'

तक्ष ३८५, त्रिक्ष ३८६ तनुकरणे ।

685. रक्षा सन् करणे 'to make thin.' As रक्षा ! This root also take रुपे opt. tional by the following sūtra.

२३४८ । तनकरणे तसः । ३ । १ । ७६ ॥

अनुः स्याद् वा शब्दविवरणे । तत्त्वोत्ति-तत्त्वति वा वाच्मय । तत्त्वज्ञप्ति-तत्त्वष्टु च तत्त्वीति । तत्त्वज्ञाप्ति-

अत्याकृतः । अत्यादात् । 'तदुकरणे' विद् । आग्रिः अत्याकृतिः । अत्युकरणेतः ।

2339. The affix अ॒ is optionally employed after the root तद् 'to make thin' when a sāryadhātuka affix denoting an agent, follows.

Thus तद्युक्ति or तद्योक्तिः आद॑ 'he planes the wood.' Why do we say 'when meaning to make thin?' Observe, आग्रिः अत्याकृतिः । 'he cuts with speech.'

685. ✓ *Takṣha*, to make thin, Pre. तद्युक्ति or तद्योक्तिः । Per. तद्युक्तः । तद्युक्तिः or तद्युक्तः । Aorist अत्याकृतः or अत्यादातः । अत्युक्तिः आद॑ । Noun तद्युक्तः ॥

686. ✓ *Trakabā*, Pre. तद्युक्तिः । Per. तद्युक्तः । I. Fut. तद्युक्तिः ॥

प्रश्न ६८७ स्वेच्छने । उत्तरां चकार ॥

687. ✓ *Ukṣha*, to sprinkle, Pre. तद्युक्तिः । Per. तद्युक्तः चकार । I. Fut. तद्युक्तिः । Nouns :—मद्योदात्, चैकाकम् । कातोदात् । तद्युक्तः ॥

प्रश्न ६८८ प्राप्तने ।

688. ✓ *Rikṣha*, to protest, Pre. तद्युक्तिः । Per. तद्युक्तः । I. Fut. तद्युक्तिः । Nouns राप्तः, राप्तः । रापः । निरक्षीः ॥

प्रश्न ६८९ तुम्हने । प्रविष्टति ॥

689. ✓ *nikṣha*, to kiss, Pre. तद्युक्तिः । With न we have प्रविष्टति invariably by VIII. 4. 14. S. 2287. But in Kridanta we have प्रविष्टयाऽम् or प्रविष्टयाऽम् by VIII. 4. 33. S. 2839). Per. तद्युक्तिः । I. Fut. तद्युक्तिः ॥

प्रश्न ६९०, स्वश्न ६९१, एत ६९२, शत्रौ । सृजति । सृजताति । नवति ॥

690. ✓ *Trikṣha*, 691 ✓ *Śrīkṣha*, 692 ✓ *nakṣha*, to go, to move, Pre. तद्युक्तिः । Per. तद्युक्तः । I. Fut. तद्युक्तिः । Caus. तुष्टयति. Aorist अत्युक्तम् । Desi. तित्युक्तिः । तरीक्षयते । Yañ luk. तरीक्षिः । Nouns तार्यः ॥ तद्युक्तः Name of Kāśyapa.

691. ✓ *Śrīkṣha*, Pre. तद्युक्तिः । Per. तद्युक्तः । I. Fut. तद्युक्तिः । Inten. तद्युक्तिः ॥

692. ✓ *nakṣha*, to go, to move. Pre. तद्युक्तिः । प्रविष्टति । Per. तद्युक्तिः । I. Fut. तद्युक्तिः । Noun तद्युक्तम् ॥

प्रश्न ६९३ रोचे । संघाते इत्येके ।

693. ✓ *Vakṣha*, to be angry. Some say it means 'to accumulate'. Pre. तद्युक्तिः । Per. तद्युक्तः । I. Fut. तद्युक्तिः । Noun तद्युक्तः ॥

प्रश्न ६९४ संघाते । अत्य इत्येके ।

694. ✓ *Mṛikṣha*, to accumulate. Some say the root is मूङ्गः । Pre. तद्युक्तिः । or तद्युक्तिः । Per. तद्युक्तः or तद्युक्तः । I. Fut. तद्युक्तिः or तद्युक्तिः । Noun तद्युक्तम् ॥

प्रश्न ६९५ त्वचने । स्वयतः संशरणं स्वयो यद्यन्तं च ॥

695. ✓ *Takṣha*, to cover. The tvachana means 'to cover,' and also 'to appropriate.' Some read it as ✓ *pakṣha* with the meaning to accept. The root तद्यु meaning 'to make thin' has already been taught before. Pre. तद्युक्तिः । Per. तद्युक्तः । I. Fut. तद्युक्तिः । See no 685.

प्रश्न ६९६ परिग्रहे इत्येके ।

696. ✓ *Pakṣha*, to accept, Pre. तद्युक्तिः । Per. तद्युक्तः । I. Fut. तद्युक्तिः । Noun तद्युक्तः ॥

सुर्वं ६९७ आदरे । सुर्वं । 'आदरे' इति तु शास्त्रिकाऽपयाठः । 'अवज्ञा वहेनमसूर्वं गाम्' इत्यमर्तः ॥

697. ✓ Shúrksha, to respect. 'To disregard' according to some. But this is wrong. See Amarakosha where the author gives the meaning of the word अवज्ञांगम् as 'disregard' and 'dishonor'. (I, 7, 23 verse). Pre. सुर्वति ॥

काक्षि ६९८, वाक्षि ६९९, माक्षि ७०० काकूचायाम् ।

698. ✓ Kâkṣhi, 699 ✓ Vâkṣhi, 700 ✓ Mâkṣhi, to desire, to wish for. Pre. काकूचति । Per. चकाकूच । I Fut. काकूचितो । Caus. काकूचर्यत, Aorist अकाकूचत । Desi. चिकाकूचिति । Inten. चकाकूचयते । Yañ luk चकाकूचिति ॥

699. ✓ Vâkṣhi, Pre. वाक्षति ॥

700. ✓ Mâkṣhi, Pre. माकूचति ॥

द्राक्षि ७०१, ध्राक्षि ७०२, ध्वाक्षि ७०३ घोरवासिते च ।

701. ✓ Drâkṣhi, 702. ✓ Dhrâkṣhi, 703 ✓ Dhvâkṣhi, to make a discordant sound. By force of च, it means 'to desire' also. Pre. द्राकूचति । Noun द्राक्षा ॥

702. ✓ Dhrâkṣhi, Pre. ध्राकूचति । Noun ध्राक्षा ॥

703. ✓ Dhvâkṣhi, to crow, to caw, 2. To desire. Pre. ध्राकूचति । Per. द्रव्याकूच । I Fut. ध्राकूचितो । Nonn. तीर्थव्याप्तः (II. 1. 42. S. 719). ध्राकूचतु । (VII. 2. 9. S. 1897).

चूष ७०४ पाने । चुचूष ॥

704. ✓ Chûṣha, to drink, to suok. Pre. चूषति । Per. चुचूष । I Fut. चुचूषिता । Caus. चूषयति । Aor. चुचुचूषत । Desi. चुचूषिति । Inten. चेचुचूषते । Yañ luk चेचुचूषिति ॥

तूष ७०५ तुष्टौ ।

705. ✓ Tûṣha, to be satisfied, to satisfy. Pre. तूषति ॥

पूष ७०६ वृद्धौ ।

706. ✓ Pâṣha. To nourish, to increase, to grow. Note. This root belongs to Divâdi and Kryâdi classes also. Pre. पूषति । Nouns. पूषा 'Sun.' (Un. I. 156). पूषी a niche for placing the lamp'.

मूष ७०७ स्तेये ।

707. ✓ Mûṣha, to steal, rob, plunder. Note. मूष with short ष belongs to Kryâdi class. Pro. मूषति । Nouns. मूषकः 'mouse thief.' मूषिका ॥

लूष ७०८, रूष ७०९ भूषायाम् ।

708. ✓ Lûṣha, to adorn, decorate. Pre. लूषति ॥

709. ✓ Rûṣha, to adorn, Pro. रूषति ॥

शूष ७१० प्रसवे । प्रसवोभ्यनुज्ञानम् । तालधोम्मादिः ॥

710. ✓ Śûṣha, (to produce, begst). The word prasava means permission. Therefore the root means 'to permit.' The root begins with the palatal sibilant and not with the dental sibilant as some wrongly read it. Pre. शूषति ॥

यूष ७११ हिंसायाम् । जूष च ।

711 A. ✓ Jûṣha cha, to injure. This root is found in the Churâdi also. Pre. यूषति ॥

711 ✓ *Yūsha*, to injure. Some read the root as यूषः. It is conjugated similarly to यूषति. Per. यूषति; Noun यूषु 'soup: broth.' So also यूषन्.

मूष ७१२, तसि ७१३ अलंकारे । भूषति ॥

712. ✓ *Bhūsha*, to adorn. It is found in the Churādi class also. Pre. भूषति ॥

713. ✓ *Tasi*, to adorn. It is not found in the Siddhānta or the Mādhyādiya. Pre. तसति ॥

जष ७१४ रुजायाम् । जपां चकार ॥

714. ✓ *Isha*, to be ill. Pre. जपति; Per. जपायामः Caus. जपयति; Aorist without augment जपित् as मामव्यजपित्; Desi. जपिवति; Nouns:—जपा 'Salt ground' जपरः 'a saline soil.'

ईष ७१५ लक्ष्णे ।

715. ✓ *iṣha*, to glean. Pre. लक्षति; Per. लक्षायामः; I. Fut. लक्षितः; Aorist लेपेत्. Nouns. लक्षः 'the pole or shaft of a carriage or a plough'.

**कष ७१६, खष ७१७, शिष ७१८, जष ७१९, भष ७२०, शष ७२१, खष ७२२, मष ७२३, रुष ७२४, रिष ७२५, हिंसार्थः । तसीय-
वट्ठो तालयायामादी । सप्तमो दन्त्योष्टुयादिः । चकार । चकार । शिशेष । शिशे-
विष । शेष्टा । ज्ञसः । अशिष्ट । अशेष्ट । जेष्टुः । जभष्टुः । शेष्टुः । जव-
ष्टुः । मेष्टुः ॥**

716. ✓ *Kaṣha* 717. ✓ *Khaṣha*, 718. ✓ *Sīṣha*, 719. ✓ *Jagha*, 720. ✓ *Jhaṣha*,
721. ✓ *Sāṣha*, 722. ✓ *Vāṣha*, 723. ✓ *Māṣha*, 724. ✓ *Rughā*, 725. ✓ *Riṣha*. To injure, to kill. The third (No. 718) and the sixth (No. 721) begin with a Palatal sibilant. The seventh (No. 723) begins with a dento-labial. Pre. जषति Per. जषामः I. Fut. जषितः; Aorist जषायेत् or जषयोत्. Past Part. Pass. जषितः or जष्टम्. Nouns:—जषः 'a scorpion'; or जषकः; संजष्टम्. विकाविन् (III. 2. 143. S. 3123).

717. ✓ *Khaṣha*, to injure. Pre. जखति; Per. जखामः. Nouns जखः 'anger or offence'. (Up. III. 28).

718. ✓ *Sīṣha*, to injure. Pre. जेषति; Per. जिषेष । जिषेविष । I. Fut. शेष्टा । II. Fut. शेष्यति । Imperative जेष्टुः. Imper. जेषेवत्. Pote. जेषेत्. Bene. जिष्टामः. Aorist जेष्टित् (with कष III. 1. 45 S. 2336). Or जेष्टोवीत्. Coudi. जेष्टोयत्. Caus जेष्टयति; Aorist जेष्टोजिष्ट । Desi. जिष्टिति; Inten. जेष्टिते । Yāñ luk. जेष्टिटि. Past Part. Pass. जिष्टः । Past Part. Act. जिष्टामः । Ger. जिष्टवा । Nouns जिष्टः 'a scorpion'.

719. ✓ *Jagha*, to injure. Pre. जगति । Per. जगामः. जेष्टुः । I. Fut. जगितः । Imperative जग्नु ॥

720. ✓ *Jhaṣha*, to injure. Pre. जहति; Per. जहामः. जहायतुः ॥

721. ✓ *Sāṣha*, to injure. Pre. जाषति; Per. जाषामः. जेष्टुः. Noun. जाषः ॥

722. ✓ *Vāṣha*, to injure. Per. जवति; Per. जवामः. जवयतुः. जवतुः । I. Fut. जविता ॥

723. ✓ *Māṣha*, to injure. Pre. महति; Per. महामः. जेष्टुः ॥

724. ✓ *Rughā*, to injure. Pre. रोषति; Per. रोषामः. रोषितः; I. Fut. रोषिता or रोष्टा । In forming the First Future the augment वृद् is optional by the following sūtra. II. Fut. रोषितमि; Past. Part. Pass. रोषितम् or रोषः; Ger. रोषितम्.

२४४० । तीव्रसहस्रमध्यरिदः ० । २ । ४८ ॥

दृष्ट्वादेः परस्तादेरपि तुक्षयेद्या स्यात् । रोचिता—रोचा । रोचितिः । रोचता—रोचा । रोचितिः ॥

2340. An Ardhadhatuka affix beginning with a त may optionally take the त्, after the roots रूप, रुप, रुप्, रूप, and रुप् ॥

Therefore we have in the First Future two forms रोचिता or रोचा ॥

725. ✓ Rīṣha, to injure. Some read the root गृष along with these roots. The Mādakaviya does not approve it. Pre. रोचति । Per. रोचते । I Fut. रोचिता, or रोचा । Past. Part. Pass. रुपः ॥

अथ ७२६ भर्त्सने । एव भर्त्सनं उवाचः । भरति । अभाव ॥

726. ✓ Bhaṣha, (to abuse, reproach) 2. To bark. The word bhartsna here means the ‘sound of a dog.’ The root therefore means ‘to bark, growl’ Pre. भरति । Per. भर्त्सन । Noun. अभावः ॥

अथ ७२७ दाहे । चोषति ॥

727. ✓ Uṣha, to burn. Pre. चोषति । In forming the Perfect, the following sūtra allows an option : Per. चोषात्कारः । उषेऽ । उषतुः । उषेविष । I Fut. चोषिता । II Fut. चोषितिः । Imperative चोषतुः । Imper. चोषत् । Pote. चोषेत् । Bene उषात् । Aorist. चोषेत् । Caus. चोषयति, Aorist उषियत् (without augment.) Desi. चोषिविषति । Nouns: उषा । उषा । उषिका ‘gruel.’ उष्णकोलाशः । चोषः ‘lip’ चित्तीकृती । उष्मः camel.

२४४१ । उषविद्वाजागृष्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ३८ ॥

यमो निदान्वा स्यात् । चोषां उषाकारः । उषेऽ । उषतुः । उषेविष ॥

2341. The affix आम् is optionally employed after these roots, viz.—उष् ‘to burn,’ विद् ‘to know,’ and उष् ‘to wake,’ when विद् follows.

Thus चोषात्कार or उषेऽ । So also विदात्कार or विदेऽ, आग्रात्कार or आग्रावार । As there is an agreement in the present instance to regard the verb विद् as ending in a short त्, guna is not substituted, as it would otherwise have been, by rule VII. 3. 86.

जिषु ७२८, विषु ७२९, मिषु ७३०, लिषु ७३१, सेषुने । लिषेत् । क्रार्द्धानयुमार्द्धतः । विवेषित । विवेषितः । वेष्टा । वेष्यति । अवेषत् ॥

728. ✓ Jishu, 729. ✓ Viṣhu, 730. ✓ Miṣhu, 731. ✓ niṣhu to sprinkle. Pre. लेषति । Per. लिषेत् । I Fut. लेषिता । Caus. लेषयति, Aor. लिषीविषत् । Desi. लिषिविषति । Inten. लेषियते । Yañ iuk लेषेति । Past. Part. Pass. लिष्टम् । Ger. लेषिता । लिषिता (I. 2. 26) लिष्टदा (VII. 3. 56).

729. ✓ Viṣhu, to sprinkle. The root लिष् ल्याती belongs to the Jyotiḥkālī class : and लिष लिषयते to Kṛyātī class. Pre. लेषति । Per. लिषेत् । लिषिष्यः । लिषेषितः । लिषिविषः । I Fut. लेषत् । II Fut. लेष्यति । Aorist. लिषिष्ट (III. 1. 48). Desi. लिषिविषति (I. 2. 10). Past. Part. Pass. लिष्टम् । Ger. लिषिता । लिषिता । लिष्टम् (V. 1. 100).

Note:—Though it is given in the list of anit roots, yet it fails त् in the Perfect by VII. 3. 13.

✓ 730. Miṣbn, to sprinkle. When it means 'to smulate,' it belongs to Turiḍā class. Pre. मेर्वति ; Per. मिष्टेत् ; I Fut. मेर्विता ; Nouns. मेर्वः ; मेर्वी ; Past. Part. Pass. मिष्टव्यः. Act. मिष्टव्यान् ; Ger. मिष्टित्वा or मेर्वित्वा ॥

731. ✓ vīphu, to sprinckle. (Not given by Bhattoji). Pre. वीर्वति ॥

पुष्टु ७३२ पुष्टु । योर्वति । योर्विति । योर्वीत् । अनिट्केषु पुष्टु इति स्यना निर्दिकादय सेद् । असेऽन क्षसः । अक्षिप्तो देवादिकस्य बहवाचाद् ॥

732. ✓ Pnṣha, to nourish. Per. योर्वति ; Per. पुषोदः ; पुषोवित् ; I Fut. योर्विति ; II. Fut. योर्विति ; Aorist. योर्वोत् । This root is उद्देत् ; for the पुष् which is anīt belongs to Divādi class, as it is exhibited in the Anīt list as पुष्टिति । Therefore the aorist is not formed by उद्देत् । Nor is the aorist formed by उद्द. under III. 1. 55, for that पुष् is also of the Divādi class. Past. Part. Pass. पुष्टिः ; योर्वितः ; पुष्टम् ॥

मिष्टु ७३३, फ्रिल्षु ७३४, प्रश्टु ७३५ पुष्टु ७३६, दाहे । योर्वति । योर्विति । योर्विता । इलेवति । शिशेव । शिशेविता । यथमपि सेद् । अनिट्सु देवादिकस्येत्र बहवाच । इति योर्वादयः । यस्त्वनिट्कादिकान्वासे तुयोर्वेहवामित्युत्तर्वेत्तिरोधादवनयान्तरविरोधात्त्वेष्यम् । पुषोद । पुषोद ॥

733. ✓ Śriṣhu, 734 ✓ Śliṣhu, 735, ✓ Pruṣhu, 736 ✓ Pluṣhu, to burn. Pre. योर्वति ; Per. योर्वेत् ; I Fut. योर्विता ॥

734. ✓ Śliṣhu, to burn. This root is also उद्देत् । The root Śliṣh read in the Anīt list is Divādi according to Kaiyāṭa and others. The opinion of the author of Anīt Kārikānyāsa is that both roots are anīt. That is however wrong, as it is against his former opinion, and against other books. See III. 1. 46 and comments on it by Kaiyāṭa and Haradatta. Pre. योर्वति ; Per. योर्वेत् ; योर्वेवितः ; I Fut. योर्विता ; Past. Part. Pass. योर्वटः ; Nouns. योर्वः ; योर्वमः ; योर्वेतः ॥

735. ✓ Pruṣhu, to burn. Pre. योर्वति ; Per. पुष्टेत् ॥

736. ✓ Pluṣhu, to burn. Pre. योर्वति ; Per. पुष्टेत् ॥

पुष्टु ७३७, पृष्टु ७३८, मृष्टु ७३९ सेचने । पुष्टु सहने च । इतरो हिंदासं-
योग्यत्वे । पर्वति । पर्वते । पृष्ट्यात् ॥

737. ✓ Priṣhu, 738 ✓ Vṛiṣhu, 739 ✓ Mṛiṣhu, to sprinkle. The root पृष् means 'to endure' also. The other two (priṣh and vṛiṣh) mean 'to hurt,' and 'to vex' also. According to Kaiyāṭa they mean 'to give' also. Pre. पृष्टविति ; Per. पृष्टेत् ; I. Fut. पृष्टेता ; II. Fut. पृष्टविति ; Imperative. पृष्टु ; Imper. पृष्टेत् ; Pote. पृष्टेत् ; Bone. एवात् । Aorist. पृष्टित् । Condi. पृष्टवित्तत् । Caus. पृष्टविति, Aor. पृष्टपृष्टत् or पृष्टपृष्टत् । Desi. पृष्टवित्तते । Inton. पृष्टपृष्टते । Past. Part. Pass. पृष्टम् ; पृष्टित् । Ger. पृष्टवित् । पृष्टदत्त । Nouns. पृष्टिः ; पृष्टितः ॥

737. ✓ Priṣhn, yañ luk conjugation. Pre. पृष्टविति or पृष्टवित् । पृष्टिः ; Imperative पृष्टविति । पृष्टविति । Imper. पृष्टवित् । पृष्टवित् । Aorist. पृष्टविति ॥

738. ✓ Vṛiṣhu, to sprinkle. Pre. पृष्टविति ; Per. पृष्टवित् । Nonna. पृष्टः ; वृष्टिः ; वृष्टुः । वृष्टः ; वृष्टमः ; वृष्टिः ॥

739. ✓ Mṛiṣhu, to sprinkle. Per. मृष्टविति ; Pre. मृष्टवित् ; Ger. मृष्टित्वा ; मृष्टित्वा ; मृष्टवित् ॥

पृष्टु ७४० संख्ये ।

740. ✓ Ghṛīghu, to rub. Pre. गृहति ; Per. गृहत्वं ; I. Fut. गृहिता ; Nouns. गृहत्

हृसु ७४१ अलीके ।

741. ✓ *Hṛishu*, to tell a lie, to become erect, to bristle, to be delighted. As हृष्टानि or हृषितानि लोभनि 'the hair bristling up with delight.' Pre. हृष्टः + Nouns. हृष्टः । हृषिणः ॥

तुसु ७४२, हृसु ७४३, हृसु ७४४, रसु ७४५ शब्दे । तुसोत्स । ज्ञात्वा । ज्ञात्वास । ररात् ॥

742. ✓ *Tusa*, 743. ✓ *Hrasa*, 744. ✓ *Hlassa*, 745. ✓ *Rasa*, to sound. Pre. सोत्सति । Per. तुसोत्स । I Fut. सोत्सिता । II Fut. सोत्सिष्यति । Imper. ज्ञात्वात् । Poten. सोत्सेत् । Bene. तुस्यात् । Aorist. ज्ञातोत्सित् । Caus. सोत्सयति । Aorist. ज्ञातुत्सयत् । Desi. तुत्सिवति । Inten. सोत्स्यते *Yah* luk. सोत्सेति । Imperative 2nd S. सोत्सित् । (VIII. 2. 25). Imper. 2nd or 3rd. S. ज्ञातोत्सेत् (VIII. 2. 73) or 2. S. ज्ञातोत्सेतः । Ger. तुत्सित्वा or सोत्सित्वा (I. 2. 26).

743. ✓ *Hrasa*, Pre. ज्ञात्वति । Psr. ज्ञात्वा । I Fut. तुत्सिता । Desi. ज्ञात्वसिवति । Inten. ज्ञात्वस्यते । *Yah* luk. ज्ञात्विति ॥

744. ✓ *Hlassa*, Pre. तुसति । Per. ज्ञात्वा । I Fut. तुत्सिता ॥

745. ✓ *Rasa*, to make sound. The root रस meaning 'to taste' belongs to Churādi-class. Pre. रसति । Per. ररात् ॥

रसु ७४६ रलेषणक्रीडनयोः ।

746. ✓ *Lasa*, to embrace, to play. This root belongs also to the Churādi (189) Pre. ज्ञात्वति । Nouns ज्ञात्वस्म । ज्ञात्वसः । ज्ञात्वः । विज्ञातिन् (III. 2. 143).

घस्लृ ७४७ अदने । अयं न सार्वज्ञिकः । लिठन्यतरस्याम् (२४२४) रस्याद्वैष्वस्तादेशविधानात् । तत्स्वयं यत्र लिङ्गं वचनं वासिं तज्ज्ञात्यप्ययोगः । अवैद्य पाठः शापि परम्पै पदे लिङ्गम् । लृदित्करणमर्डि । अनिट्कारिकासु पाठो वस्ताद्वार्धधातुके । कृपरचि तु विशिष्योपादानम् । घर्सति । घस्ला ॥

747. ✓ *Ghaslī*, to eat. This root is defective and is not conjugated in all tenses and moods. Because it is ordained as the substitute of अद् in the Perfect (see II. 4. 40). Had it been an independent root, perfect in all its conjugation, there would have been no necessity of that sūtra. Therefore this root अद् is used in those tenses and moods only where it is either specifically ordained or where its presence may be deduced. Its being read in the Bhvādi class shows that it is conjugated as a Bhvādi root, and not as an Adādi root though a substitute of अद् । Moreover it is Parasmaipadī. The indicator अ shows that the Aorist is formed with अद् । This root is read in the list of the Anit. roots (see p 73) : in order that no अद् augment is to be added in Ardhadhatuka affixes beginning with a अद् consonant. Thus by III. 2. 160 It takes the affix अस्मरूपः ; but no augment is added before this affix. As घस्लः । Pre. घस्लि । Per. ज्ञात्वा । I Fut. ज्ञाता । In forming the 2nd Future the following sūtra 2342 applies :—II Fut. अस्मलिति (VII. 4. 49) Imperative. अस्मत् । Imper. अस्मत् । Poten. अस्मेत् । The root is not found in the Benedictive. The Aorist is formed by the following sūtra 2343. Aorist अस्मत् । Nouns अस्मरः । ज्ञातः । ज्ञातिः ॥

२३४२। सः स्यादुधातुम् । १ । ४ । ४८ ॥

सत्य तः स्यास्तादावार्थातुम् । अत्यन्ति । चर्तु । अथस्त । असेत । सिद्धावभावादाश्चित्य
स्त्रावयोगः ॥

2343. त् is substituted for the final स् of a root before an Ardha-dhātuka affix beginning with स् ॥

As अस् + स्त्रिं = अत् + स्त्रिं = अत्यन्ति । Why do we say 'when ending in त्'? Observe अस्त्रपति ॥ Why do we say 'beginning with त्'? Observe आसः, आसः ॥ Why an ardhadhātuka? Observe आस्ते, वस्ते, from आस्, 'to sit' and वस्, 'to cover'; both Adādi roots.

२३४३ पुष्टादित्यात्याक्षरदितः परस्मैपदेत् । ३ । १ । ५५ ॥

अथनिकारणामुखार्द्यं तावेत् वित्यत्य परस्य च लेहः स्तात्यरस्मैपदेत् । अथस्त ॥

2343. अह् is the substitute of अस्, after the verbs गुण 'to nourish' and the rest, धूत् 'to shine', and the rest, and the verbs having an indicatory त्, when the affixes of the Parasmaipada follow.

Thus अथस्त! The verbs classed as गुणित, are a sub-division of the 4th conjugational verbs; and धूतित verbs belong to the 1st conjugation. As गुण अपुत्त 'he nourished'; धूत्, अधूत् 'he shone'; गम्त्, आगम्त् 'he went'. But not so in the Atmanepada; as अव्याप्तित्य, अलोकित्य.

जर्ज ७४८, चर्च ७४९, झर्झ ७५० परिभाषणहिंसातर्जनेत् ।

748. ✓ Jarja, 749 ✓ Charcha, 750 ✓ Jharjha, to say, 2, to injure, 3, to threaten.

The roots चर्च and झर्झ belong to the Tūdādi class also, and give rise to the same forms. The difference is in the accent only. 'चर्च' to study' is Churādi. Pre-
ति ॥

749. ✓ Charoha, Pre, चर्चति ॥

750. ✓ Jharjha, Pre. झर्झति । Noun. झर्झरः ॥

पिसृ ७५१, पेसृ ७५२, विसृ ७५३, वेसृ ७५४, पिशृ ७५५, पेशृ
७५६ गतौ । पिपिसितुः । पिपेसतुः ॥

751. ✓ Pisṛi, 752 ✓ Peṣṛi, to go, to move. The root पिसृ would become पेसृ by guna; the reading two roots separately is for the sake of किंतु affixes, such as those of Perfect. Pre. पेसति । Per. पिपेष । पिपिसतुः । Caus. पेषतिः, Aor. अपिपेषत् । the Inten. पेपिसते । Nouns:—पेस्ता: । (III. 2. 175.)

753. ✓ Peṣṛi, Pre. पेसति । Per. पिपेष । पिपेसतुः । Inten. पेपेसते ॥

753. ✓ Visṛi, to go, Pre. वेसति । Per. विवेष । विविसतुः । Inten. वेविसते ॥

754. ✓ Vesṛi, to go, Pre. वेसति । Per. विवेष । विवेसतुः ॥

755. ✓ Piśṛi, to go, to move. Pre. पेषति । Per. पिपेष । पिपिशतुः । Inten. पेपिसते ।

756. ✓ Peśṛi, to go, Pre. पेषति । Per. पिपेष । पिपिशतुः । Inten. पेपेशते ॥

इसे ७५७ हसने । र्द्वितीयवर्त्तिः । अहसीत् ॥

757. ✓ Hase, to laugh, Pre. हसति । Per. आहात । I Fut. अहस्ता । Aorist, अहसीत् । (There is no Vriddhi, as the root has got an indicatory त् । VII. 2. 5.) Nouns:—हसः । हासः । हासितः । हसतः । हसी । हासितम् । हसम् ॥

पिशा ७५८ सुमार्गी । तालव्योग्यान्तः । प्रत्येक्षति ॥

758. ✓ *pīśā*, to meditate. This root begins with a dental *n* and ends with a sibilant of the palatal class. Pre. मेषति or प्रत्येषति । Per. विषेषः । I. Fut. मेषिता । Caus. मेषयति, Aorist चक्षीषति । Desi. विषितिति, or विषेषिति । Inten. मेषिताते । *Yad luk.* विषेषः । Ger. विषिता । मेषिता । Nouns. विषा । मेषन् ॥

पिशा ७५९, मध्या ७६० शब्दे रोपकृते च । तालव्योग्यान्तः ॥

759. ✓ *Mīśā*, 760 ✓ *Māśā*, to make a sound or noise, 2. to be angry. These two roots end in a palatal sibilant. Pre. मेषति । Per. विषेषः । I. Fut. मेषिता ॥

760 ✓ *Māśā*, Pre. माशति । Per. माशन् । I. Fut. माशिता ॥

शाव ७६१ शती । दत्त्योहृयान्तस्तालव्योग्यादिः । शवति । शशवीत्-शशाशीत् ॥

761. ✓ *Śāva*, to go, approach. This root begins with a palatal Sibilant and ends with a dentolabial *t* । Pre. शवति । Per. शशाश । I. Fut. शविता । Nouns. शशन् । शेषः ॥

शाशा ७६२ शूतगती । तालव्योग्यान्तान्तः । शशाश । शेषतुः । शेषुः । शेषित्य ॥

762. ✓ *Śāga*, to leap, bound, jump. The root ends in the palatal sibilant. Pre. शवति । Per. शशाश । शेषतुः । शेषुः । शेषित्य । I. Fut. शविता । Nouns. शशः शशनः ॥

763 A. ✓ *Kāśa*, or ✓ *Kashā*, to go. Some read this root here. But it belongs to Aditdi class properly. Pre. शवति । Per. शशाश ॥

शासु ७६३ हिंसायाम् । दत्त्योग्यान्तः । न शशदद-(२२६३) इत्येतत्वं च । शशस्तुः । शशसुः । शशित्य ॥

763. ✓ *Sāsu*, to injure, kill. This root ends in a dental sibilant. Pre. शवति । Per. शशाश । शशस्तुः । शशसुः । शशित्य । There is no च nor elision of the reduplicate, because of the prohibition of VI. 4. 126. S. 2263. Noun. शशन् । Ger. शशिता or शशस्ता ॥

**शांसु ७६४ स्तनी । चायं दुर्गतावपीति दुर्गः । द्रुशंसो शासुकः शूरः इत्य-
मतः । शांस । आशिष्य नलोपः । शस्यात् ॥**

764. ✓ *Śāmu*, to praise. Durga says 'the root means misfortune also, Pre. शवति । Per. शशाश । I. Fut. शृष्टिता । Bene. शशात् । The nasal is elided by VI. 4. 24. Caus. शवदयति । Aor. शशवदत् । Desi. विशितिवति । Inten. शशवदते । *Yad luk.* शृष्टिति । The nasal is not elided, Dual शशस्ताः । Here the nasal is dropped. Imperative 2nd Per. S. शशस्ति । Past Part. Pass. शशत् । Past Part. Act. शृष्टिताम् । Ger. शृष्टिता or शशस्ता । Nouns शशः 'oruel' नशशः । शशम् ॥

चह ७६५ परिकारकने । क्षक्षनं शाढ़म् । शशवीत् ॥

765. ✓ *Chaha*, to cheat, deceive. The word *parikārana* means duplicity. Pre. शवति । Per. शशाश । शेषतुः । I. Fut. शृष्टिता । Aorist शशवीत् । Desi. विशितिवति । Inten. शशवदते । *Yad luk.* शशाति । The च is changed to श by VIII. 2. 34; then applies VIII. 2. 40; then 4. 41, and VIII. 8. 13.

मह ७६६ पूजायाम् । चमदीत् ॥

766. ✓ *Maha*, to honor, respect. Pre. महति । Per. महात् । Aorist चमदीत्
Nouns महात्मीयः, महियः, महामा, महिकाम् देवा, महिकाम् । महान् । महती ॥

रह ७६७ स्थाने ।

767. ✓ *Raha*, to quit, abandon. Pre. रहति । Per. रहात् । I Fut. रहता
Nonns. रहः । रहती । रहस्य । रहुः । रवरहन् । सप्तरहन् ॥

रहि ७६८ गंतो । रहति । रहात् ॥

768. ✓ *Rahi*, to move with speed, hasten. Pre. रहति । Per. रहात् । I Fut.
रहिता । Noun रहः ॥

इह ७६९, इहि ७७०, यूह ७७१, यूहि ७७२ यूह्यौ । वर्णति । वह् ।
यूहुष्टुः । यूह्यति । यह्यति । यूह्यति । यह्यति । यह्यति । यह्यति । यह्यति ।
यूहित्येके ले । याहूहत्—यह्यति ॥

769. ✓ *Driha*, 770 ✓ *Drihi*, 771 ✓ *Briha*, 772 ✓ *Brihi*, to grow, increase.
The root यूहि, (772) means also 'to make sound' As यूहित् यारिग्नितम् "the
sound of an elephant". (A. K. II. 8. 107). Some read it as यूह्यत् । The aorist there-
fore will याहूह्यत् or यह्यतित् । Pre. यूह्यति । Per. यह्यति । यह्यतुः । I Fut. यह्यिता । Caus.
यह्यति । Aor. याहूह्यत् or यह्यतित् । Desi. दियह्यति । Inten. यहीह्यते । (VII. 4. 90. S.
2644.) Yañ luk यह्यति or यह्यतिं । Past Part. Pass. यह्यितम् । Past Part. Act.
यह्यितवान् । Ger. यह्यित्वा । Noun यहः । यहिष्ठः ॥

770. ✓ *Drihi*, Pre. यूह्यति । Per. यह्यत् । I Fut. यह्यिता । Desi दियह्यति ।
Inten. यहीह्यते । Yañ luk यह्यतिं । यह्यत् यूपि । यह्यत् यः । Imperfect यह्यत् । Past
Part. Pass. यह्यितम्, or यहः । Past Part. Act. यह्यितवान् । Ger. यह्यित्वा ॥

771. ✓ *Briha*, Pre. यह्यति । Per. यह्यति । I Fut. यह्यिता ॥

772. ✓ *Brihi*, Pre. यह्यति । Per. यह्यति । I Fut. यह्यिता ॥

तुहिर् ७७३, युहिर् ७७४, उहिर् ७७५ अर्दने । तोहति । तुतोहत् ।
यातुतोहत्—योहोहत् । दोहति । यातुतोहत्—योहोहत् । यानिट्कारिकास्वयं युहेयह्यत्
येयह्यति । योहति । योहत् । यह्यतुः । योहिता । मा भवानुह्यत् । योहोहत् ॥

773. ✓ *Tuhir*, 774 ✓ *Duhir*, 775. ✓ *Uhir*, to distress, pain. Pre. योहिति ।
Per. तुहोहत् । I Fut. योहिता । Aor. यतोहोहत् or यतुतोहत् (III. 1. 57) Caus. योहयति । Aori.
यतुतोहत् । Desi. तुहित्येति । युतोहित्येति । Inten. योहोहते । Yañ luk योहिति । योहुकः ।
Past Part Pass. योहितम् । Past Part. Act. योहितवान् । Ger. योहित्वा । योहित्वा । (I. 2. 26).

774. ✓ *Duhir*; According to Maitreya and others this root should not be
included in the apit list. Pre. योहति । Per. तुहोहत् । I Fut. योहिता । Aorist यतुतोहत्
or यतोहोहत् ॥

775. ✓ *Uhir*, Pre. योहति । Per. योहत् । यह्यतुः । यह्यतः । I Fut. योहिता । Aorist
योहत् or योहोहत् मा भवानुह्यत् । Here the aorist is formed by यह्, of यहितोह्यत् (III.
1. 57) The other form is योहोहत् ॥

अह ७७६ पूजायाम् । चार्नहि ॥

776. ✓ *Arha*, to honor, worship. Pre. चार्नति । Per. चार्नत् । I Fut. चार्निता ।
Desi. चर्नित्येति । Noun चुकार्नः । युःचार्नः । चार्नः ॥

Here ends this sub-section.

अथ द्वूपर्यन्ता अनुदातेः ॥

The roots up to द्वूप are anudātteta.

शूत ७७७ दीप्ती । व्योत्तेः ॥

777. द्वूत् दीप्ती To shine. Pre. व्योत्तेः In the Perfect, the following applies.
२३४४ । द्वृतिस्वाध्योः संप्रसारणम् । ७ । ४ । ६७ ॥

अन्योराध्यान्तव्य च प्रसारण स्वात् । दिव्युत्तेः । दिव्युत्ताते । व्योत्तिता ॥

2344. There is vocalisation of the half-vowel^o of the reduplicate of द्वूत्, and स्वात् (Causative of स्वप्) ॥

As दिव्युत्तेः । वि विद्योत्तित्वते, विविद्युत्तित्वते, (I. 2, 26) वि देव्युत्तित्वते ॥
In forming the aorist the following sūtra applies.

२३४५ । द्वुद्वयो लुङ्क । १ । ३ । ६१ ॥

अुत्तिव्यो लुङ्कः परस्मैव वा स्वात् । उपादिव्युत्तेण परस्मेवलेङ् । अद्युत्तत् - अद्योत्तित्व ॥

2345. After the verbs dyut 'to shine,' and the rest the terminations of the Parasmaipada are optionally employed, when the affixes of luṇ (aorist) follow.

The Dyutādi verbs are 23 in number (Bhuādi 777 and twenty one that follow it up to शूट 'to try.' By the use of the word द्वुद्वयः in the plural in the sūtra, the force is that of "and the rest." These verbs are anudātteta and so by sūtra, I. 3. 12 they would have been invariably ātmanepadi, this aphorism makes them optionally so.

777. ✓ Dynta, to shine. The roots beginning with dyut and ending with Kripū are udātta and anudāttot. Pre. द्योत्तेः In forming the Perfect there is vocalisation by VII. 4. 67 §. 2344. Per. दिव्युत्तेः । दिव्युत्तते । I. Fut. व्योत्तिता । II. Fut. व्योत्तित्वते । Impera. व्योत्तातम् । Imper. अव्योत्ततम् । Pote. व्योत्तेत । Bene. व्योत्तिकीट । Aorist. अद्युत्तत् or अद्योत्तित्व । The root is optionally Parasmaipadi by I. 3. 91. S. 2345. When Parasmaipadi the Aorist is formed by लुङ्क, because it belongs to शुभावि class. Caus. व्योत्तिति, Aor. अद्युत्तत् । Desi. दिव्युत्तित्वते, दिव्योत्तित्वते । Inten. देव्युत्तित्वते । Yāñ luke देव्युत्तिति or देव्योत्तिति । Ger. द्वृतिस्वा or अंतिस्वा । Nouns. दिव्युत् । दिव्युत् । व्योत्तित् ॥

शिवता ७७८ वर्णे । श्वेतते । शिशिवते । अश्वितत्-अश्वेतिष्ठ ॥

778. ✓ Svitā, to become white, be white. Pro. श्वेतसे । Per. शिशिवते । I. Fut. अश्वेतिता । Aorist. अश्वितत् or अश्वेतिष्ठ । Past. Part. Pass. शिवतम् । (VII. 2. 16) शिवतितम् (VII. 2. 17).

जिमिदा ७७९ स्नेहने । मेदते ॥

779. ✓ निमिदा, to be unctuous or greasy. This root is found in the Dvādi and the Churādi classes also. Pre. मेदते । In forming the Perfect, the following sūtra 2346 required guna : but it is not so. See explanation. Per. निमिदेः । I. Fut. मेदिता । Aorist. अमेदित् or अनिमिदत् । Past. Part. Pass. निमितम् । Nouns. मेदुरा । निमित् ॥

२३४६ । निमिदेः । १ । ३ । ८२ ॥

निमिदिको गुणः स्वार्द्धस्तं ज्ञानकारदेव । यशः । आदिशित्वाभावाचनेन गुणः । निमिदेः । अनिमिदत् - अमेदित् ॥

2346. For व in मिद् there is substituted a गुणा before such a शित् affix, where the indicatory व stands in the beginning of the affix.

NOTE.—As मेद्यति, मेद्यतः, मेद्यतिन् ॥ Why मिद् only? Observe त्रिविदित् अस्तिविदित् । The root जिविदा belongs both to the Bhvādi and the Divādi classes. The Bhvādi मिद् will get गुणा before by व्यष्टि virtue of VII. 3. 86, but the Divādi मिद् would not have got गुणा before व्यष्टि, as this affix is शित् (I. 2. 4); hence the necessity of this sūtra. Before non शित् affixes there is no गुणा, as मिद्यते, मेद्यते ॥

The phrase शिति 'where the affix has an indicatory व' is understood here from the preceding Ashṭādhyāyī sūtra VII. 3. 75. The word शिति should be explained as a Karmadhrāraya compound meaning व्यष्टि indicatory (व्यष्टिः स्मृतिः इत्येति) । Then शिति would mean by व्यस्तिन् विधि स्थापादी and the affix that begins with an indicatory व । Therefore the affix व्यष्टि (III. 4. 81) though a शित् affix, does not begin with an indicatory व, and hence before this affix there will be no गुणा. Hence we have मिद्यिदे in the Perfect.

त्रिविदा ७७४ स्नेहनमोचनयोः । मोहनयोः रत्येके । स्वेदते । मिद्यिदे । अस्त्विदत्—ग्रावेदिष्ट । त्रिविदा च इत्येके । अत्विदत्—ग्रावेदिष्ट ॥

780. ✓ श्विदा, to be greasy; to be disturbed. Some give the reading as मोहनयोः । Some read here the root त्रिविदा also. Its forms in the aorist are अत्विदत् or अत्विदिष्ट । Pre. स्वेदते । Per. त्रिविदे । I Fut. स्वेदिता । Aorist. अस्त्विदत् or अस्त्विदिष्ट । Caus. स्वेदयति, Aor. अस्त्विदत् । Desi. त्रिविदिते । Inten. स्वेदविद्यते । 'Yāñ luk स्वेदेति । Past, Part. Pass. स्विदः ॥

रुच ७८१ दीपावभिप्रीतौ च । रोचते सूर्यः । हरये रोचते भक्तिः । अहवत्—ग्रावेचिष्ट ॥

781. ✓ Rucha, to shine; to like, to be pleased, Pre. रोचते, as रोचते सूर्यः । उरये रोचते भक्तिः । Per. उरये । I Fut. रोचिता । Aorist. अहवत् or अहवेचिष्ट । Caus. रोचयति, रोचयते, उरोचितते, Ger. रोचित्वा or रुचित्वा । Noun, रोचनम् । रोकः । इकम् । रोकः ॥

जुट ७८२ परिवर्तने । चोटते । जुटुटे । अधुटत्—अघोटिष्ट ॥

782. ✓ Ghuṭa, to barter, exchange. Pre. चोटते । Per. जुटुटे । I Fut. चोटिता । Aorist. अधुटत् or अघोटिष्ट । Caus. चोटयति, Aor. अज्ञुटुटम्, Desi. जुषुटिष्ट । Inten. जोगुट्यते । Yañ luk जोगेटुट् । Past. Part. Pass. जुटिष्टः or चोटितम् । Ger. चोटित्वा or जुटित्वा । Noun, जुटिका । चोटकः । चोटः ॥

रुठ ७८३, लुठ ७८४, लुठ ७८५ प्रतिघाते । अरुठत्—ग्रारोटिष्ट ॥

783. ✓ Rutā, 784 ✓ Luṭa, 785 ✓ Luṭha, to strike against, resist. The roots rut and lut end with त् त्; the last लुठ ends with ठ् ठ् । Pre. रोटते । Per. रुठते । I Fut. रोटिता । Aorist. अरोटिष्ट or अरुठत् ॥

784. ✓ Luṭha, Pre. लोटते । Per. जुलुटे । I Fut. लोटिता । Aorist. अलुठत् ॥

785. ✓ Luṭha, Pre. लोटते । Per. जुलुटे । I Fut. लोटिता । Aorist. अलुठत् or अलोटिष्ट ॥

शुभ ७८६ दीर्घी ।

786. ✓ *Shubha*, to shine; Pre. शोभते ; Per. शुभते ; Aor. शशुभत् ; Caus. शेषवत् । Desi. शुभमित्वाते । शुभेभित्वाते । Inten. शोशुभते ; Yan. luk लोशेलिंग । Ger. शोभित्वा or शुभित्वा ॥

शुभ ७८७ संचलने ।

787. ✓ *Kashubha*, to shake, tremble, to be agitated or disturbed.

Mādhavīya gives the meaning of *sānchalana* as “प्रार्थनात्वि पर्युक्ते गमनम्” । This root belongs to Divādi and Kryādi classes also. Pre. शोभते ; Per. शुभते ; Aorist शक्तेभित्वा or शशुभत् । Past Part. Pass. शुभते; or शुभित्वा ॥

शुभ ७८८, शुभ ७८९ हिंसायाम् । चाक्योऽभावेऽपि । ‘नभन्तामन्यके समे’ । मा भूद्वयन्यके सर्वे इति निष्क्रम् । अनभत् । अनभिष्ठ । इमो दिवादी व्यादी च ॥

788. ✓ *nabha*, 789. ✓ *Tubha*, to injure, to hurt. नभ means ‘deprivation’ also. Thus in the Nirukta we find “नभन्ताम् अन्यके समे” explained as “मा भूद्वयन्यके चक्षु” । So also the Bhāskyā explains the word नभन्ताम् by मानवेष्टन् in the following नभन्तामन्यके : मा चाक्या अधिष्ठवत् = अन्यकेरां चक्षु अन्यसु स्विता चाक्याः किंवा मा भूद्वय । Pre. नभते (प्राणभते) ; Per. नेभे । Aorist अनभेष्ट or अनभत् । Noun नभः “sky,” “Ocean.”

789. ✓ *Tubha*, to hurt, injure. This and the last root belong to Divādi and Kryādi classes also. Pre. तोभते ; Per. तुभते । I Fut. तोभिता । Aorist अनभेष्ट or अनोभिष्ट

जंसु ७९०, धंसु ७९१, ध्रंसु ७९२ अवर्लंसने । ध्वंसु ७९३ गती च । चाहि न लोयः । चाहसह—चर्विष्ट । ‘नाहसस्त्वारिणां चेवप्’ इति रघुकाव्ये । ‘धंसु’ इत्यपि केवित्येतुः । चाह सूतीय एव तालव्यान्त इत्यन्ये । ‘धंसु चाहःपतञ्ज’ इति विवादै ॥

790. ✓ *Srañsu*, 791. ✓ *Dhvānsu*; 792. ✓ *Bhrañsu*, to fall or drop down, slip off or down. धंसु means ‘to go’ also. Before the Aorist in चाह there is elision of the nasal, and the form is चाहउत् as in the following verse of Raghuvāñś, चाहउत् चर्विणां चेवप् । Some read here धंसु also. Pre. धंसते ; Per. धंसते । I Fut. धंसिता । Aorist अनभेष्ट or अनोभिष्ट । Desi. दिव्यंसिताते । Inten. चाहउत्ते । Yan. lūp उन्निष्टिर्दीति । उत्तीवस्तु । Past Part. Pass. धंसतम् । Gerund धंसिता or धंसता । Noun चाहउत् ॥

791. ✓ *Dhvānsu*, to fall down. Pre. धंसते ; Per. धंसते । I Fut. धंसिता ॥

792. ✓ *Bhrañsu*, to fall down. Pre. धंसते ; Per. धंसते । I Fut. धंसिता ॥

793. ✓ *Dhvānsu*, to go. Pre. धंसते ; Per. धंसते । I Fut. धंसिता ॥

जंसु ७९४ विभासे । अनभत्—अनभिष्ट । अस्त्यादिरयम् तालव्यादिस्त अभादे गती ॥

794. ✓ *Srambhū*, to confuse. This root begins with a dental sibilant (ष), that which begins with a palatal sibilant (श) has already been taught before in the sense of carelessness. See root no. 720. Pre. श्रम्भते ; Per. श्रम्भते । I Fut. श्रम्भिता । Aorist अनभत् or अनभिष्ट । Caus. श्रम्भति । Aor. अनभत् । Desi. दिव्यंसिताते । Intensive चाहउत्ते । Ger. धंसिता or धंसता । Noun श्रम्भती ॥

वृतु ७९५ वर्तने । वर्तने । वर्तने ॥

795. ✓ **Vritu**, to be, exist, abide, remain, stay. Pre. वर्तने । Per. वर्तते । I Fut. वर्तिता । II Fut. वर्तितम् । This is optionally Parasmaipadi by I. S. 92, S. 2347 below, वस्तितः । When Parasmaipadi, the root does not take the augment वद् by VII. S. 59, S. 2348 below. Imperative वर्तताम् । Imper. वर्तत । Potreb. वर्तत । Bonc. वर्तितोहे । Aorist वर्ततत् or वर्तितेऽत् । Condi. वर्तितव्यत् or वर्ततव्यत् । Caus. वर्तवति । Aorist वर्तवत्तत् or वर्तवितत् । Desi. विवर्तिवति or विवृतिवति । Inten. वर्तीवृतते । Nouns वर्तिष्युः । दृत्, वर्तनो । वर्तिः ॥

२३४८ । वृद्धिः स्थमनो । १ । ३ । ४२ ॥

वृता विष्वः प्रस्त्रेष्वद् वा सात्स्ये रुपि च ॥

2347. After the verbs 'vrit' to exist &c., Parasmaipada is optionally employed when the affixes sya (second Future and conditional) and san (Desiderative) follow.

The वृतादि verbs are five in number and are included in the वृतादि subclass. They are वृत् 'to be,' वृग् 'to grow,' वृष् 'to fart or break wind'; वृन् 'to ooze, and वृग् 'to be able.' As Future वर्त्यति or वर्तिष्यते, 'it will be,' Conditional वर्त्यतम् or वर्तिष्यतम्; Desiderative विवृतिति or विवर्तिष्यते &c.

In other tenses than the above, they are always Ātmanepadi. As वर्तते 'It is,

२३४९ । न वृद्धयस्यतुयः । १ । २ । ५६ ॥

व्यः वृक्तार्दित्यं वागुक्तस्य एव व्याकाङ्गेतरभावे । वर्तवति-वर्तिष्यते । वृद्धत-
वृत्यति च । वृद्धं च-वृत्यति च ॥

2348. The Parasmaipada Ardhadhatuka affixes beginning with वृ, do not get the augment वद् after वृ, and the three roots वृ, वृग्, वृग्, वृन्, वृन्, and वृष् (Bhu. 795-798). In the examples, the Parasmaipada forms are shown, because these roots are optionally Parasmaipadi by I. S. 92 before वृ and वृग्.

Thus वृत्—वृत्यति, वृद्धत् वृत्, विवृतिति, वृग्, वृत्यति; वृद्धत् वृत्, विवृतिति वृग्; वृद्धत् वृत्, विवृतिति वृग्; वृद्धत् वृत्, विवृतिति वृग्.

The वृतादि roots are four वृत्, वृग्, वृग्, and वृन् (Bhu. 795-798). In the examples, the Parasmaipada forms are shown, because these roots are optionally Parasmaipadi by I. S. 92 before वृ and वृग्.

Obj.:—The word वृतादि: may conveniently have been omitted from the sātra. A reference to the Dhātupāṭha will show that the वृतादि roots form a subdivision of वृतादि roots, and stand at the end of Dyutādi class. So that the sātra वृतादि would have been enough, and there would have been no uncertainty or vagueness about it, for the word वृतादि would mean 'the roots वृत् &c., with which the Dyutādi class ends.' Thus we shall get the *sive* roots 795 वृग् वृत्यते 796 वृग् वृत्, 797 वृग् वृद्धत्यतम्, 798 वृग् वृद्धत्यतम् and वृग् वृत्यते. As regards the last root वृग्, we shall find from the next sātra, that the present edition applies to this root also. Or we can change the order of the roots, putting वृग् first, and वृग् &c. after it, so that वृतादि will mean four roots only. Whether वृतादि be taken to mean the *sive* or the four roots, the word वृतादि: is redundant.

As:—The word वृतादि: is used in order that the prohibition contained in this sātra may debar the 'option' which the root वृग् would have taken, because

of its indicatory long अ (VII. 2. 44). For this 'option' is an antarāṅga operation, because it applies to all ārdhadhātuka affixes; while the 'prohibition' of the present sūtra is a bahirāṅga, because it applies to those affixes only which begin with अः So that the 'prohibition' of this sūtra would not have debarred the 'option' of VII. 2. 44: and in the Parasmaipada स्वर्ण would have had two forms; which, however, is not the case because of the word चतुर्थः by which the 'prohibition' is extended to स्वर्ण also. Thus in the Parasmaipada, we have only one form, as, स्वर्णस्यति; but in the Atmanepada we have two forms स्वनिष्ठते or स्वन् अः पते ॥

The word 'Parasmaipada' is understood in this sūtra, so that the prohibition does not apply to ātmāne pada affixes: as अर्तिशीष्ट, अर्तिश्चते, अर्थतिश्चते, स्व निष्ठशीष्ट or स्वन् शीष्ट। Moreover, with regard to Ātmāne pada also, the अः is added to these roots when they stand in the same 'pada' with the affixes. But when the Ātmāne pada affixes are added not to the roots 'वृति &c.', but to the roots which are derived from the nominal bases formed from 'वृति &c.', then the 'root' is not in the same pada with the affix, and the prohibition of this sūtra will apply. As विद्युतिशीष्टते: Moreover, the rule applies, as we have said, to the affixes standing in the same 'pada' with the 'roots'; therefore it will apply to Desiderative roots, as विद्युत्स्यति, though अः here intervenes between the ārdhadhātuka affix अः and the Parasmaipada श्विष्; so also, an ekādeśa though एकादेशित and therefore an intervention, will not be considered so for the purposes of this rule, as विद्युत्स्यति; so also in विद्युत्स्यति: The prohibition, moreover, applies to अः affixes, and where there is luk-elision of Parasmaipada affixes. As विद्युत्स्यति अः and विद्युत्स्यत्तु where the Imperative त्तु is luk-elided, and being so elided, the force of Parasmaipada does not here remain by अः कुमाराकृष्ण (I. 1. 63); hence the above i.e.

शब्द ७१६ शृंदु ।

796. ✓ शृंदु, to grow, increase. The conjugation is like that of अः Pre. अर्धते: Per. अर्धते: I Fut. अर्धिता: Noun. अर्धित्यः: अर्धनः: अर्धः: ॥

शब्द ७१७ शब्दकुत्सायाम् । रमो हरिषत् ॥

797. ✓ श्रिदु, to break wind downwards. Conjugated like अः Pre. अर्धते: Per. अर्धत: I Fut. अर्धिता: ॥

शब्द ७१८ प्रस्त्रयणे । स्यन्तते । सप्तन्ते । स्यन्तिष्ठे—प्रस्त्रन्तसे: सप्तन्तिष्ठे—प्रस्त्रन्ते: स्यन्तिता—स्यन्ता: । वृद्धः यः स्यन्तोः' (२३४७) इति परस्मैपदे अते अदिग्रहणमन्तराकृमपि विक्रमं बाधित्या उत्तर्युद्देश्यामर्थात् 'म वृद्धः यः' (२३४८) स्त्रिति निषेधः: स्यन्त् स्यति—स्यन्तिष्ठते—स्यन्त् स्यते । स्यन्तिष्ठीष्ट—स्यन् श्वीष्टु: 'वृद्धः यो लुर्हुः' (२३४५) इति परस्मैपदप्रकृहः । ललोपः: अस्यद्वृ—अस्यन् त् । 'प्रस्त्रन् स्त्राताम्: अस्यन् त् स्यत्' । अस्यन् त् स्यत्—अस्यन्तिष्ठत्—अस्यन् त् स्यत् ॥

798. ✓ Syandū, to ooze, trickle, drop, distil. The अः is changed to अः optionally when preceded by अन् &c. See VIII. 3. 72 S. 2349. Pre. स्यन्तते: Per. स्यन्तते । स्यन्तिष्ठे or स्यन्तसे: स्यन्तिता or स्यन्ता: स्यन्तिवद्वे or स्यन्तवद्वे: I Fut. स्यन्तिता or स्यन्ता: II. Fut. स्यन्तिष्ठते or स्यन्त् स्यति or स्यन्तस्यते: Imperf. स्यन्तताम् ।

Imper. वस्यन्तुः | Poten. स्यन्ते : Bene. स्यन्तिष्ठोऽस्त्र or स्यन्तिष्ठोऽस्त्रा | Aorist. (1) वस्यन्तिष्ठः | (2) वस्यन्तः or (3) वस्यन्तः | (1) वस्यन्तस्त्राम् or वस्यन्तस्त्राम् | (2) वस्यन्तताम् | [When the root takes the affixes of the Parasmaipada, then the Aorist is formed by वस्, (S. 2346), before which the nasal is elided]. Condi. (1) वस्यन्तिष्ठात् or (2) वस्यन्तस्त्रात् or (3) वस्यन्तस्त्रीत् | Desi. सिद्धिष्ठिष्ठते, सिद्धिष्ठन्तस्त्रे, सिद्धिष्ठन्तस्त्रति | Inten. वास्यन्तव्यते | Past. Pass. वास्यतः | Ger. स्यन्तिष्ठता or स्यन्तस्त्रा | Nouns. सिद्धिष्ठः | सेव्यतः ||

२३४९। अनुविपर्याभिनिभ्यः स्यन्ततेरपाणिषु ॥ ८ । ३ । ७२ ॥

यथा परस्यापाणिकार्यं कल्य स्यन्ते: सत्य वो वा स्यात् | अनुव्यन्तते—अनुव्यन्तद्वाते वा जलम् । ‘पाणिषु’ किम् । अनुव्यन्तते हस्ती । ‘पाणिकार्यं’ इति पर्युदातात् ‘मत् स् योदके अनेष्यन्तेसे’ वस्यापि एव वस्ते भवत्येव । ‘पाणिषु न’ इत्युल्लो तु न स्यात् ॥

2349. व्-is optionally the substitute of the व् of स्यन्त्, after the prepositions अन्, यि, वरि, अभि and नि, when the subject is not a living being.

The root स्यन्त् प्रश्वव्ये is anudittha. Thus अनुव्यन्तते । विश्वन्तते । परिव्यन्तते । अभिव्यन्तते तैलम् । निष्यन्तते । अनुस्यन्तते । विस्यन्तते । परिस्यन्तते । Thus अनुव्यन्तते or अनुस्यन्तते जलम् ॥

Why do we say ‘when the subject is not a living being’? Observe अनुव्यन्तते हस्ती । The option of this sūtra will apply, when the subject is a compound of living and non-living beings. Thus अनुस्यन्तेसे or अनुव्यन्तेसे मत् स् योदके । The subject here is a Dvandva compound, and it is not in the singular number because of II. 4. 6. The word पाणिषु is a Paryudāsa and not a Prasajya, Pratisedha. If it be the latter sort of prohibition, then the force will be on the word *living*, and in a compound like मत् स् योदके, consisting of *living* and *non-living* beings, the prohibition will apply because it has a *living* being in it, and so there will be no वस्त् । In the other view, the force is on the word *non-living*, and because the compound contains a non-living being, therefore the option will be applied, and the presence of the living being along with it will be ignored.

The anuvritti of वरि, नि and वि is understood here from VIII. 3. 70. So these words could well have been omitted from the sūtra, which might have been अनुविपर्यांत्वं स्यन्ततेरपाणिषु, and by the force of व् we would draw in the anuvṛitti of वरि &c.

• 799 कापू सामर्ये । In conjugating this root, the following applies.

२३५०। कापो रो लः ॥ ८ । २ । १८ ॥

‘कापः’ ‘रः’ इति क्लेदः । ‘काप’ इति लुप्तवल्लीकाम् । सच्चावत्संते । कापेयो रेक्षतत्व लः स्यात् । कापेच्च कारव्यावयवो यो रो रेक्षद्वासात्य च कारव्युः स्यात् । कापते । कापूपे । कापूयिदि—कापूपूति स्यन्तिष्ठत् ॥

• 2350. For the र of the root काप्, there is substituted ल ॥

The word कापेय is compounded of काप + यः । The term कापे is used with the force of the genitive, the case-ending is considered as latent. It is repeated. The meaning is “In the place of the र of काप् there is ल । In the place of the र-sound which is a portion of the र् of काप् and therefore which may be considered as like-र्, there is substituted something which is like ल । That is when काप् assumes by

gupa दे the form गुप्त दो, then for इ is substituted ए and we have गुप्तः । But even with गुप्त, a ि-sound like ि' is substituted for ए, and we have गुप्तः' । As गुप्तरे, गुप्ते दे like गुप्तिः ॥

The त here merely indicates the sound, and includes both the single consonant त and the same consonant of the vowel एः So also with एः So that for the single त there is substituted एः and for त when a portion of ए, the एः is substituted, i.e. ए ए becomes एः Thus ए॒ए॑-ए॒ए॑, as in the sūtra ए॒ष्टि ए॑ ए॒ए॑ (I. 3. 93), ए॒ए॑, ए॒ए॑तो, ए॒ए॑ताः । ए॒ए॑यः । ए॒ए॑तायः ॥

The word वृत्ति is derived from the root वृत् by vocalisation, as it has been enumerated in Bhidādi class (वृत्तिः वृत्तिरात्रे च III, 3, 104). The vocalised root-form वृत् is not to be taken here, as it is a lakshanaika form.

Vārt :—The words काप्त, कप्ता, कपीत, कपृत् &c, are also from कृष्णः । Or by the Unādi diversity, the व् change does not take place.

Vātr :—Optionally so of वात्र *etc.* As, वात्रः or वात्रः, सूत्रम् or सूरम्; वक्तु or रक्तु, वाहनः or वाहनः, वालम् or वरम्, वक्तुगतिः or वक्तुगतिः; ||

Vart :- Optionally so in the Vedas, or when names, of विष्णुका &c, as विष्णुकः or विष्णुका, त्रिविष्णुकम् or त्रिविष्णुरेकम्, लोभाणि or दोभाणि, पांसुर् or पांसुर॒, कर्म or कर्म, सुकः or सुकः, भास्तव्य, कर्मव्य ॥

Some say 't and w are one': and operations regarding t may be performed with regard to w.

In forming the FirstFuture, the next sūtra applies.

२४५१ । लाटिवक्षः । १ । ३ । ८५ ॥

हुटि स्युनो इच्छा अपि : परस्मै पदं वा स्यात् ॥

2351. After the verb *klip* 'to be fit', *Parasmaipada* is optionally employed, when *luṭ* (1st Future) is affixed, as well as when *sya* and *san* are affixed.

The verb अप्, is one of the five verbs of the sub-class, वृत्तादि (I. 3. 92, S. 2347). Therefore it will take both Parasmaipada and Atmanepada, when the affixes एव or एवं follow. The present sūtra makes the additional declaration in the case of the 1st Future or अनुष्टुप्. Thus in Lut we have :—अनुष्टुप्ति or अनुष्टुप्तेऽऽति ; in the 2nd Future we have :—कानुष्टुप्तेऽति or कानुष्टुप्त्याऽति, in the Desiderative we have :—किञ्चुपर्त्ति or किञ्चुपर्त्त्याऽति ; in the Conditional we have :—प्रकान्त्याऽत्यत् or प्रकान्त्याऽत्यत्याऽति .

ੴ ਪ੍ਰਸਾਦਿ । ਤਾਵਿ ਥ ਕਾਪਿ । ੧ । ੨ । ੬੦ ॥

स्त्रिये: परत्य ताणे: स्वाकार-वेत्राधीषातुकस्य लेण स्वासंकानयै रभांये: कल्पार्थाः । बहुदामाः । कल्पितार्थे: बहुपा: से: कल्पस्याति । कल्पिताते: कल्पपत्तेः । कल्पितोऽ—ऽपलीऽ—बहुपत—
कल्पितोऽ—बहुपा: । बहुपत्त—बहुलिप्तात—बहुलिपत्तः । दत् । दतः: भृपुर्वो शुतार्दिव्य—
तांदिव्यज्ञेतर्देः ॥

2352. The (Parasmaipada) Ardhadhatuka affixes beginning with ए, and the affix सैः (the sign of the Periphrastic Future) do not get the augment ए, after the root ए॒प् except in the Atmanepada affixes.

Thus कर्मपा, वृद्धव्याप्तिः, चक्रव्याप्तिः, विकृद्युप्लवति । But अस्मितार्थे, अस्मिन्दीप्ते, अस्मार्थे, अस्मिन्व्याप्तार्थे, विकृद्याप्तिर्थे in the Atmanepada.

In the case of कृप् also, the वृद् is added to the Ārdhadhātuka affixes in the Atmanepada, when the root stands in the same pada with the affixes and there is prohibition everywhere else. So also there is prohibition before kṛit-affixes, and the luk-elision of Parasmaipads. As चक्षुपूर्णिमा, चक्षुपूर्ण एव ॥

According to Padamanjari, these two sūtras could have been shortened thus:- (1) न वृद्यः पञ्चमः; (2) तासि च; and "कृपः" could well have been omitted. The तासि comes only after कृप् and not after other roots of Vṛitādi class, in Parasmaipada [I. 3. 92 and 93]. Therefore, there is no fear that the prohibition तासि च will apply to the other roots of vṛitādi, but only to 'klip,' because the word परस्मैपदोऽप्युः is understood here; and as no roots of vṛitādi class take Parasmaipada in the Periphrastic Future except 'klip,' there is no fear of any ambiguity.

कृप् ७६६ सामर्थ्ये ।

799 ✓ Kripā, to be fit or adequate for. By VIII. 2. 18 S. 2350 the त् of this root is changed to त् । Pre. कृह ते । Per. चक्षुपैः चक्षुपिये or चक्षुपृष्ठे । I Fut. कृन्पता । कल्पमौरा । कल्पाराः । कल्प्यासि or कल्पयितासि or कल्पयेत् । कल्पतास्यः । कल्पापात् । II Fut. कल्पित्यते । कल्पस्यते । कल्पस्यति । Imperative कल्पयताम् । Imper. कल्पयत । Pote. कल्पयेत् । Bene. कल्पियेष्ट । कृ-पृष्ठेष्ट । Aorist चक्षुपृष्ठः or चक्षुपृष्ठतः or चक्षुपृष्ठं । Condi. अकल्पियत or अकल्पयतः । Inten. चक्षुपृष्ठेऽप्येत् । Yañ luk चक्षुपृष्ठम् or चक्षिक्षुपृष्ठम् or चक्षिक्षुपृष्ठिः । दृष्टः । "Vṛit" here means that the Dyutiddi and the Vṛitādi roots end hers.

चथ त्वरत्यन्नास्ययोदधानुद्रास्तेतः वित्तस्त ॥

Now the thirteen roots ending with त्वरति No. 812 are anudatteta and श्वि.

घट ८०० चेष्टायाम् । घटने । चेष्टेते । घटादयो मितः इति वत्यमायोन मित्संज्ञा । तत्पफलं तु यो मितां ह्रस्वः (२५६८) इति चिष्यामुलोदीर्घीऽन्तिरस्याम् (१-१२) इति च वृश्यते । घटयति । विघटयति । कथं तर्हि 'कमलवनैवाद्वाटनं कुर्वते दृष्टे' 'प्रविष्टाटयिता समुप्यनन्दरिदशः कमलाकरानिष्ठ' इत्यादिः । शणुः । घट संघाते इति चेतादिक्षयेत्तम् । न च तस्य वार्थं शेषो वित्तवार्थमनुवादोऽयमिति । वाचयम् । नान्ये मितोऽहेतो इति विषेधात् । अहेतो स्वार्थं वित्तवार्थमनुवादोऽयमिति । वाचयम् । मितो नेत्यर्थः ॥

800 ✓ Ghāṭa, to be busy with, strive after. The Ghāṭadi roots are मित्, a designation which will be explained further on. The result of their being मित् is that the root is shortened in the causative by VI.4. 92 S. 2568; and there is optional lengthening before the affixes विष्णु and शम्भु by VI. 4. 93 S. 2782. As चटयति, विचटयति । If so, how do you explain the lengthening in चाटने and प्रविष्टाटयिता in "कमलवनैवाद्वाटनं कुर्वते ये" । and "प्रविष्टाटयिता समुत्पत्तं चरिद्रष्टः कमलाकरीनिष्ठ." There is a घट संघातe belonging to the Churādi class. (No. 183). The above forms are from that root. It should not be said that that root is only a particular case of the present root, the sense of च-आत being a species under the genus चेष्टा, and therefore that root is also मितादि. This we say because there is a specific prohibition "no other roots of the Churādi which take मित् are मित् ।" The meaning of अहेतो is that except the five roots चेष्ट &c no Churādi root which takes मित् without change of sense is a मित् । For the अहेतु or स्वार्थ या, is added only to Churādi roots. Pre. चटने । Per. चप्टेते । I Fut. चटिता । II Fut. चटिता ।

स्वते : Bene. अटिशोष्टः । Aorist अचटिष्ठः । Condi. अचटिष्यत् । Pass. अट्टाते । Aor. अट्टाटि॒
or अट्टिति॒ । Caus. अट्टयति॒ । Aor. अजींघटन् । Before स्वं, तात् &c. the lengthening is
optional : as अट्टिष्यते or अट्टिष्यते &c. Desi. अंगिष्टिकरे॑ । Inten. आंगिष्टिते॑ । Yañ luk
आंगिष्टि॑ । Nouns अट्टो॑ । अट्टका॑ । अट्टा॑ ॥

धृथ ८०१ भृथसंवलनयोः । व्यथते॑ ॥

801. व्यथ भृथसंवलनयोः ॥

In conjugating this root in the Perfect, the following applies.

रक्षपृष्ठः । व्यथो लिष्टि॑ । ६१ ४१ ६८ ॥

व्यथोऽभ्यासस्वंप्रसारणं स्वालिष्टि॑ । छुतातिः शेषावतादः । वस्य छुतातिः शेषेण निष्क्रितः ।
विव्यथे॑ ॥

~ 2353. There is vocalisation of the half-vowel of the reduplicate of व्यथ in the Perfect.

As विव्यथे॑, विव्याते॑, विव्यतिरे॑ । This ordains the vocalisation of ए, which otherwise would have been elided as being a non-initial consonant (VII. 4. 60). The vocalisation of ए, is prevented by VI. 1. 37. Why do we say in the Perfect? Observe वाव्यथते॑ ॥

801. ✓ Vyatha, 1. to be afraid, 2. to tremble. Pre. व्यथते॑ । As व्याधात्वव्यथते॑ । In forming the Perfect, the sūtra VII. 4. 68 S. 2353 applies, which erases vocalisation. Per. विव्यथे॑ । I Fut. व्यथितः॑ । Caus. व्यथयति॑, Aor. व्यव्यथत् । Inten. वाव्यथते॑ । Yañ luk वाव्यथतिः or वाव्यतिः । Nouns. विभुरः॑ । विभुरः॑ । वैव्यथे॑ ॥

प्रथ ८०२ प्रस्थाने॑ । प्रथे॑ ॥

802. ✓ Pratha, to become famous or celebrated. Pre. प्रस्थते॑ । Per. प्रस्थे॑ । I Fut. प्रस्थितः॑ । Pass. प्रस्थते॑ । Aor. प्रस्थयि॑ or अप्रस्थि॑ । Caus. प्रस्थयति॑, Aor. अप्रस्थत् । Nouns. प्रस्थिति॑ । पार्थिवः॑ । पार्थिवो॑ । एषु॑ । प्रस्थिता॑ ॥

प्रस ८०३ विस्तारे॑ । प्रसे॑ ॥

803. ✓ Prasa, to spread. Pre. प्रस्तते॑ । Per. प्रसे॑ । Pass. प्रस्तवते॑ । Aor. प्रस्तयि॑ or अप्रस्ति॑ । Caus. प्रस्तवति॑, Aor. अप्रस्तत् । Desi. विप्रस्तिवति॑, Inten. पाप्रस्तते॑ । Yañ luk. वाप्रस्ति॑ । Imperfect 3rd S. अप्राप्तः॑ । 2nd. S. अप्राप्तः॑ or अप्रापः॑ । Noun. प्रसा॑ ॥

म्रद ८०४ मर्दने॑ । मर्दे॑ ॥

804. ✓ Mrada, to pound, crush, grind. Pre. म्रदते॑ । Per. मर्दते॑ । I Fut. मर्दिता॑ । Caus. मरदयति॑, Aor. मरम्बदत् । Desi. मिस्रुदिष्टते॑ । Inten. मामूद्यते॑ । Yañ luk. मामूदीति॑ or मामूद्यति॑ । Nouns. मंदु॑ । मार्देयम् । मंदू॑ । मृदिका॑ । गृदिमा॑ ॥

स्खद ८०५ स्खदने॑ । स्खदनं विद्रावणम् ॥

805. ✓ Skhada, to pull, to tear to pieces. Pre. स्खदते॑ । Per. स्खदते॑ । I Fut. स्खदिता॑ । Pass. स्खदयते॑ । Aor. स्खस्खदत् । Caus. स्खदयति॑, स्खदयते॑, Aor. स्खस्खदत् ॥

क्षजि॑ ८०६ गतिवानयोः॑ । मित्यमार्याविनुपधास्वेऽपि॑ ‘विरणमुलोः॑’
(२०५२) इति॑ दोर्घविकल्पः॑ । अत्तिज्ञा॑—अहाज्ञिज्ञा॑ । क्षज्जन्ति॑ क्षज्जनम् । क्षाज्जन्ति॑ क्षाज्जनम् ॥

806. ✓ Kṣhaji, 1. to go 2. give. Pre. क्षज्जते॑ । Per. क्षज्जते॑ । I Fut. क्षज्जता॑ । Pass. क्षज्जते॑ । Aor. क्षज्जति�॑ or क्षज्जति॑ । With क्षुतु॒ we have क्षज्जते॑ क्षम् क्षम् or क्षाज्जनम् क्षाज्जनम् । See S. 2762. Caus. क्षज्जयति॑, क्षज्जयते॑ । Aor. क्षज्जत्ति॑, क्षत् । Desi. क्षिज्जिति॑, पते॑ । Inten. क्षाज्जज्जपते॑ । Yañ luk. क्षाज्जति॑ ॥

**८०७ गतिहिंसनयोः । येऽपि वर्दुशेष्ययोरनुदातेसु पठितस्तस्येदा-
र्थीविशेषं विश्वार्थोऽनुवादः ॥**

807. ✓ Daksha, 1 to go, 2, to injure. The root उग् meaning उद्धिशेषयोः (No. 639) read in the anudattet classis also a विश्य root, that meaning being included in the meaning of the present root. Pre. उगते । Per. उगते । Fut. उगते । Pms. उगते । Aor. उगति or उगति । Caus. उगत्यति, उगत्यते । Aor. उगदत्तु ॥

क्रप ८०८ कृपायां गतौ च ।

808. ✓ Krapa, 1, to pity, 2, to go. Pre. क्रपते । Per. उक्षपते । Fut. क्रपिता । Pass. क्रप्यते । Aor. उक्षपि or उक्षपिति । Caus. क्रपयति, Aor. उक्षिकृपत् । Desi. उक्षिपित्यते । Inten. उक्षिप्यते । Yañ luk उक्षलिति । Nouns. क्रपणः । क्रपुरः । क्रपेटः ॥

**कदि ८०९, क्रदि ८१०, लुदि ८११ वैकृष्ण्ये । वैकल्ये इत्येके । चयोऽ-
प्यनिवित इति नन्दी । इवित इति स्वामी । कदि क्रदी इविते क्रद क्रद इति
चानिवितात्रित मैत्रेयः । कविक्रदिक्रदीनामाद्वानरोदनयोः परस्मैपरिदूकानां पुनरिद्व-
ग्राठो मिश्वायं चात्मनेपदार्थश्च ॥**

809. ✓ Kadi, 810. ✓ Kradi, 811. ✓ Kladi, to be confounded or perplexed, to confound. Some read it as वैकृष्ण्ये । According to Nandi, all these three roots are without the indicatory ए । According to Swami they have an indicatory ए । According to Maitreya क्रदि and क्रदि have an indicatory ए ; while क्रद and क्रद are without it. These three roots have been read in the Parasainapada subolass. See ante. Their repetition here is for the sake of showing that they are विश्य and also अत्मनेपादि. Pre. क्रन्तते । Per. उक्षन्त्य । । Fut. क्रन्तिता । Pass. क्रन्त्यते । Aor. उक्षन्ति or उक्षन्ति । Namul-
क्रन्ति-क्रन्त । or क्रन्त-जन्तवृ । Caus. क्रन्तयति, क्रन्त्यते । Aor. उक्षन्तवृ । Desi. उक्षन्तिते,
Inten. उक्षन्त्यते । Yañ luk उक्षन्ति ॥

810. ✓ Kra-di, to confound, Pre. उक्षन्ते । Per. उक्षन्ते । I. Fut. क्रन्तिता ॥

811. ✓ Kladi, to confound, When those three roots are उक्षन्तित तhen we
have क्रन्तयति, क्रन्ति &c. Pre. क्रन्तते । Por. उक्षन्ते । I. Fut. क्रन्तिता । Nouns. क्रन्तम् ।
क्रन्त्यते । क्रन्ती ॥

जित्वरा ८१२ संभ्रमे । घटाद्यः षितः । विश्वावह् छत्सु वृत्यते ॥

812. ✓ उत्त्वावह्, to hurry, make haste. Pre. त्वरते । Per. त्वरते । I. Fut. त्वरिता ।
Pass. त्वर्यते । Aor. उत्त्वरि or उत्त्वारि । Namul त्वरंत्वरं or त्वारंत्वारं । Caus. त्वरयति ।
त्वरयते । Aor. उत्त्वरत । Desi तित्वरित्यते । Inten. तात्त्वर्यते । Yañ luk तात्त्वर्ति । तात्त्वर्तः ।
तात्तरोदिः । तात्तुर्पि । तात्तुर्यः । तात्त्वरीमि । तात्तुर्मि । Imperative तात्तुर्हि । Past. Part.
Pass. त्वरितः or त्वर्णः । Nouns. तृः, तुरी ॥

Here end those Ghatīdi roots which are षित् । The force of षित् will be mentioned
hereafter in the krit subdivision.

अथ फणान्तः परस्मैर्गदिनः ॥

Sub-section. Now the roots that are given here after upto फण, are Parasmaipadi

ज्वर द१३ रोगे । ज्वरति । ज्वरार ॥

812. ✓ Jvara, to be diseased, to be feverish. Pre. ज्वरति । Per. उज्वरार ।
I. Fut. उज्वरिता । II. Fut. उज्वरित्यति । Imperative. उज्वरतु । Imper. उज्वरत् । Pote. उज्वरेत् ।
Bene. उज्वर्यत् । Aorist. उज्वरीति । Condi. उज्वरित्यत् । Pass. उज्वर्यते । Aor. उज्वरि or

अवर्वारि । Caus. अवर्वति, अवर्वते । Aor. अविवर्वत । Desi. जिवर्विति । Inten. आवर्वयते । Yon̄ luk आदूसि, आदूर्षः । Past. Part. Pass. अवर्वितः । अवर्वितान् । Nouns. दूर्, मुरी, शुरः । संज्ञार्थी ॥

गढ ८१४ सेषने । गढति । जगाह ॥

814. ✓ Gada, to distil, draw out. Pre. गढति । Per. जगाह । I Fut. गढिता । Pass. गढाते । Aor. आगढि or अगढि । Caus. गढयति, गढयते । Aor. अग्रोगढत् । Desi. जिगदिति । Inten. आगढाते । Yaū luk आगढु । Nouns. गढुलः ॥

हेड द१५ वेटने । हेड अनादरे इत्यात्मनेपदिषु गतः स एवोत्सृष्टानुवन्धोऽनवतेऽर्थविशेषे मित्तार्थम् । परस्मेपदिष्यो ज्वरादिभ्यः प्रागेवानुशब्दे कर्तव्ये तन्मध्ये उपादसामर्थ्यात्परस्मैपदम् । हेडति । जिहेड । हिहयति । अहिडि-अहीडि । अनादरे तु हेडयति ॥

815. ✓ heads, to surround. The root हेड अनादरे is अत्मानेपadi. That very root without its indicatory अ is repeated here for the sake of including it in the मित्तार्थ class. That root ought to have been included in the preceding list which gives अत्मानेपadi roots, and not here in the Parasmaipadi subdivision? The very fact of its so given here shows that it is Parasmaipadi also. Pre. हेडति । Per. जिहेडः । I Fut. हेडिता । Pass. वेष्टाते । Aor. अहिडि or अग्लोहिडि । Caus. छिहयति, Aor. अजोहिडत् । But from the root हेड अनादरे (No. 304) we have हेडयति । Desi. जिहेडिति ॥

वट ८१६ भट ८१७ परिभाषणे । वट वेटने भट भूतो इति पठितयेः परिभाषणे मित्तार्थात्तिनुवादः ॥

816. ✓ vaṭa. 817 ✓ bhaṭa to speak, converse. These two roots have already been taught before in वट वेटने No 322, and भट भूतो no 329. They are repeated here, in order to give them the additional meaning of paribhāṣhaṇa; and make them मित् । Caus. वटयति । भटयति । No lengthening. Aor. अवटि or अवाटि । अभटि or अभाटि ॥

नट ८१८ नृता । इत्यमेव पूर्वमपि पठितं तत्राय न-वेकः । पूर्वं पठितःस्य नाट्यमर्थः । यस्कारिषु नटव्यपदेशः । वाक्यार्थभिन्नयो नाट्यम् । घटादौ तु नृतं नृत्यं आर्थः । यस्कारिषु नर्तकव्यपदेशः । पदार्थाभिन्नयो नृत्यम् । गाच्चविषयमाचं नृत्यम् । केचित् घटादौ नट नतो इति पठन्ति । गतो इत्यत्य । निर्देशपर्युदासवाक्यमार्य-ज्ञाता नाटि इति दीर्घपाठाहृष्टार्थिर्णवदेश एव ॥

818. ✓ nata to dance. This root has also been taught before. See No. 332. The difference is this, the root taught before means नाट्यम् or dramatic repre-
sentation; and a person who does that is called nata 'an actor.' The representation on the stage by spoken words to express the sense of something is नाट्यम् or drama. But the root given here means to dance, the appropriate verbal nouns being नृत्यम् or नृपत्तम्, and not नाट्यम्. The person who does this is called नृता: 'a dancer', and not नटः 'an actor'. The difference between नृत्यम् and नृपत्तम् is this. Representing of an action or object such as by pantomime or gesticulation is नृत्यम्; while नृपत्तम् is dancing pure and simple, mere movement of the body.

Some read अट नाती 'to bend, to bow'; in the Ghatādi list, and say the ghatādi nātā means to bow. They give the illustration नदयति शास्त्रा 'He causes the branch to bend'. Others say that it means to go.

The ghatādi nātā (i. e., the present root) is to be understood to have been enunciated with an initial अ, that is it is अट नूने। The reason for this is that in the exceptions to the roots that are taught with an initial अ, the author of the Māhabhāshya gives नाटि, i. e. the nātā with long आ। The नित root can never have long आ in the causative. See VI. I. 65, already gone before. In other words, the present root अट and the root no 322 are both शोषदेव य and the Chākādi root अट is not so and is the root mentioned in sūtra VI. I. 65.

Note:—The representation of a scene may be by words (vākyārtha abhinaya) and then it is drama or nātyām. Or it may be by gesticulation without words (padārtha abhinaya), and then it is called nrityam. Or there may be no representation at all, but mere rhythmic movements of limbs according to rules and then it is called nritta. Their respective nouns are nātā 'an actor,' and nartaka 'pantomime' or 'a dancer.'

The Causative of the Ghatādi अट is नदयति 'he causes to dance.' The aorist is नाटि or नाटिः॥

एक ८१६ प्रतीघाते । स्वकर्ता ॥

819. ✓ Shūka to resist, repel, push back, strike against. Pre. स्वकर्ता । Per. तस्तक्तः । I. Fut. स्वकर्ता । Caus. स्वत्सर्वत, स्वकर्तयते । Aor. अविक्षकतः । Pass. nor अस्तकि or अस्तकिः । Desi. तिस्तकिवतिः । Inten. तास्तक्तयते । Yāu lok तास्तक्तः॥

: एक ८१० तृष्णो । वृन्तिनीघातयोः पूर्वं पठितस्य शुभिमात्रे मित्यार्थेऽ
तुष्णादः । भास्त्वमनेदिषु पठिःस्य परस्परदिष्टवृन्दादात्मपरम्पैषदसु ॥

820. ✓ Chaka to be satisfied, satiate. This root has already been taught here as चक वृप्तं प्रतिष्ठाते । No. 93, 'to be satisfied', and 'to resist.' It is अत्मने padī there. It is repeated here in order to make it a नित् root, and then to confine its meaning to satisfaction only. It is moreover Parinimipati; now; because of its repetition in this list. Pre. चकति । Per. चक्तः । I. Fut. चकितः । A. list चक्तव्यात् or चक्तिवतः । Caus. चकयति, चकयते । Aor. चक्तव्य or चक्तिः । Pass. nor चक्ति or चक्तिः ।

कृत्वे ८११ हसने । एविभाव शृद्धि । चक्तव्यीत् ॥

821. ✓ Kakhe to laugh. As it has an indicatory अ, there is no Vṛiddhi in the aorist. As चक्तव्यात् । Pre. कृत्वात् । Per. उक्तयः । उक्तयतुः । I. Fut. कृत्वात् । Aorist चक्तव्यात् । Caus. चक्तयति, चक्तयते । Pass. Aor. चक्तव्य or चक्तिः । Desi चक्तिवतिः । Inten. चक्तयते । Yāu lok चक्तिः॥

हगे ८१२ शङ्खायाम् ।

822. ✓ Rage to doubt. Pre. रगति । Per. रगतः ॥

लगे ८१३ संगे ।

823. ✓ Lage to adhere or stick to. Pre. लगति । Noun लग्नः ॥

हङ्गे ८१४, हङ्गे ८२५, छगे ८२६, छगे ८२७ संचरणे ।

824. ✓ Hrage. 825 ✓ Hlage, 826 ✓ Shage, 827 ✓ Shhage 'to hide, cover.' Some read हङ्गे instead of हङ्गे । But अ is incorrect, Pre. हङ्गति । Per. हङ्गतः ।

Aorist आहुयोत् । Caus. आहुयति, आहुयते । Aor. आक्षिहृषत् । Pass. Aor. आहुयनि । or आहुयि । Desi. विआहुयिति । Inten. आआहुयते । Yañ luk आहुयति ॥

825. ✓ Hlage, Pre. आहाति । Per. आहाग । I Fut. आहिता । Aorist आहुयोत् ॥

826. ✓ Shage, Pre. आहति । Per. आहाग । सेगतुः । देणुः । Aorist आहुयोत् । Caus. आहुयति, आहयते । Aor. आसीहृषत् । Pass. Aor. आहुयि or आहुयि । Desi. विआहुयिति । Inten. आआहयते । Yañ luk आहुयति ॥

• 827. ✓ Shthage Pre. स्थाति । Per. स्थाग । I Fut. स्थिता । Aorist. आस्थयोत् । Caus. स्थायति, स्थगयते । Aor. आसीस्थात् । Pass. Aor. आस्थयि or आस्थयनि । Desi. विआस्थयिति । Inten. आआस्थयते । Yañ luk आस्थयति ॥

**कगे द३८ नोच्यते । आस्थायमर्यं इति विशिष्यनोच्यते । नियासामान्यार्यं-
स्थात् । आनेकार्थस्थादित्ये ॥**

828. ✓ Kage to act, perform. The word no'ohyate means 'nothing is said'. That is we do not give any specific meaning to the ✓ Kage, because it denotes action in general. Some say it has many meanings and therefore no particular meaning is assigned. Pre. आगति । Per. आकाग । I Fut. आगिता । Aorist. आग्नेयोत् । Desi. विआगिति ॥

आक ८३६, आग ८३० कुटिलायां गतौ ।

829. ✓ Aka, 830 ✓ Aga. To go or move tortuously like a serpent. Pre. आकति । Per. आक । I Fut. आकिता । Aorist आकोत्, as मा भवानकोत् । Caus. आकयति । Aor. मा भवान् आकतः । Pass. Aor. मा भवान् आकि or आकि । Desi. आकिकिति ॥

830. ✓ Aga, Pre. आगति । Per. आग । I Fut. आगिता । Aorist आगोत् । Caus. आगयति, आगयते । Desi. आगिगिति ॥

कण ८३१, रण ८३२ गतौ । चक्राये । रराया ॥

831. ✓ Kapa, 832 ✓ Rapa to go, to move. These two roots have the meaning 'to make noise' also. See Nos. 476 and 472. When they have that sense their causative is आणायति and राणायति । Pre. आणति । Per. आकाण । I Fut. आणिता । Caus. कणायति, कणयते । Pass. Aor. आणयि or आकाणि । Desi. विआणिति ॥

832. ✓ Rapa, to go. Pre. रणति । Per. रराण । I Fut. रराणिता । Caus. रणयति । रणयते ॥

चण ८३३, शण ८३४, श्रण ८३५ दाने च । शण गतौ इत्यन्ये ॥

833. ✓ Chana, 834 ✓ Śāṇa, 835 ✓ Śraṇa. To go as well as to give. According to some ✓ Śāṇa means to go. Pre. चणति । Per. आचाण । देणुः । नेणुः । I Fut. आचिता । Aorist आचाणोत्, or आचयोत् । Caus. चणायति, रणायते । Aor. आचीचाण । Pass. Aor. आचयि or आचाणि । Desi. विआचिति । Inten. आचयेयते । Yañ luk आचवित ।

834. ✓ Śāṇa, Pre. शणति । Per. शचाण । I Fut. शचिता । Aorist आचाणीत । आचाणोत् ॥

835. ✓ Śraṇa, Pre. श्रणति । Per. शचाण । I Fut. शचिता । Aorist आचाणीत । आचयोत् ॥

**अथ (भथ) ८३६, (क्रथ) इलय ८३७, कथ ८३८, रूप ८३९ हिंसार्थः ।-
आतिनिप्रद्य—(६१०) इति सूत्रे ज्ञायेति नित्येऽपि इत्युनिपात्यते । ज्ञायति ।
मित्यं सु निपातनात्परमात् विरक्तमुलोः—(२६२) इति दीर्घे चरितार्थसु । ज्ञाय-
ज्ञाय । कथं क्रायम् । क्रायं ज्ञायम् ॥**

836. ✓ Sratha (✓ śuatha), 837. ✓ Ślatha (✓ Knatha) 838. ✓ Kratha, 893 ✓ Klatha. To injure. Though the root ✓ कृथ् is a नित् root, yet it takes व्याधि in the Causative, because it has been particularised so in the sūtra II. 3. 56. S. 613. As श्रावयति । The नित् operation takes place on this root in the विकृत् and उपुत् affixes by VI. 4. 93 S. 2762, because that is a sātra subsequent to the निपातना sātra II 3. 56. This नित् causes the lengthening before विकृत् and उपुत् । As अवश्यिति । कर्त्तव्यत्यम् or क्रोधक्यत्यम् । Pre. अवति । Per. अवाय । Fut. अविता । Caus. अवयति, अवयते । Aor. अवियति । Pass. aor. अवयि or अवायि । Desi. अवियतिति । Inten. अवयते । Yāñ link अवयति ॥

837. ✓ Ślatha, Pre. अवति । Per. अवाय । I Fut. अविता । Desi. अवियति । Inten. अवयते ॥

838. ✓ Knatha, to injure. Pre. अवति । Per. अवाय । I Fut. अविता ॥

839. ✓ Klatha, Pre. अवति । Per. अवाय । I Fut. अविता ॥

‘वन दृ४० च’ । हिंसायार्मिति शेषः ॥

840. ✓ Vana (chana) to injure. By the force of the word च, the meaning of ‘to injure’ is drawn into it from the last. Some read it as ✓ Chana, Pre. वनति । Per. वनान् । I Fut. वनिता । Caus. वनयति, वनयते । Pass. Aor. वनयि or वनानि ॥

वनु च दृ४१ नोचयते । ‘वनु’ इत्यूपर्वै एवायं धासुने सु तानादिकस्यानुवादः । उद्विज्ञारणमामर्थात् । तने क्रियासामान्यं वनतीत्यादि । प्रवनयति । वनु-
काटस्य तु मित्यविकल्पो अव्ययते ॥

841. ✓ Vanu. And ✓ Vanu also is not mentioned. That is to say that this ✓ Vanu is an original root and not a repetition of the Tanḍī root ✓ Vanu to beg (VIII. 8). This we say because this ✓ Vanu has an indicatory च and scope must be given to it. For had it been merely a repetition of the Tanḍī ✓ Vanu, that root has already an indicatory च so that letter need not have been repeated here. The conjugation is वनति and not वनुते । With a preposition we have वनयति without lengthening. When the root does not take any preposition, it is optionally नित् and then the Causative is वनयति or वानयति । See Gaṇa sūtra लालौवनु अमां च lower down. The root ✓ Vanu means action in general. Pre. वनति । Por. वनान् । I Fut. वनिता । Caus. प्रवनयति । Aor. प्रावीवनन् । Pass. Aor. प्रावनि or प्रावानि ॥

• ज्वल ८४२ दीप्तौ । यग्रत्ययार्थं पठिष्यमाणं एवायं मित्यार्थमनूदयते । प्रज्व-
लयति ॥

842. ✓ Jvala to shine. With this root also begins a sub-class called jvalāḍī which by III. 1. 140 take च in forming verbal nouns, and it will be taught later on, see No. 844. That root, to be taught subsequently, is repeated here in order to make it नित् । As अवज्वलयति । When it does not take a preposition it is optionally नित् । See Gaṇa Sūtra later down. Pre. ज्वलति । Caus. प्रज्वलयति । Pass. Aor. ज्वालाति or प्रावेलति ॥

हृल ८४३, ह्यल ८४४ चलने । प्रहृलयति । प्रस्त्रलयति ॥

843. ✓ Hyala, 844 ✓ Hmala to walk, move, Pre. हृलति । Per. ज्वाला ।

I Fut. शुलितः । Aorist. शुलितः । There is no optional वृद्धि. See VII, 2, 2. Caus पश्चालयति । Without any preposition the root is optionally विग्रहः See below, Aorist. Pass. शाशुलितः or पश्चालयतिः । Desi. शिशुलितिः । Inten. शाशुलिते । Yet luk शाशुलितः ॥

844. ✓ Hmala, Pre. शमनति । Per. शमनातः । I Fut. शमनिता ॥

‘स्मृ दृष्टे आध्याने’ । विनायां पठिष्यमाणस्य आध्याने वित्वार्थाङ्गुच्छादः । आध्यानमृत्क्षणाठापूर्वकं स्परशम् ॥

845. ✓ Smṛi. To remember with regret or anxiety. This root is taught further on in the sense of 'remembering.' It is repeated here for the sake of making it विग्रह when it has the sense of remembering with regret. Adhyāna means 'remembering with anxiousness.' P.e. स्मृतिः । Caus. शास्त्रः स्मृतिः । Pass. Aor. शास्त्रि or शस्त्रि ॥

द दृष्टे भये’ । ‘दृ विदारणे’ इति क्रयादेत्यं वित्वार्थाङ्गुच्छादः । दृणन्ते प्रेरयति दरयति । भयादन्यत्र दारयति । धात्वन्तरमेवेद्वार्थानि मते तु दारतीत्यादि । केविहुटादौ ‘भ्रात्स्मृदृत्वर—’ (२५६६) इति सूत्रे च ‘दृ’ इति दीर्घस्याने द्रुस्वं पठन्ति तत्त्वेति, माधवः ॥

846. ✓ Dpi to fear. Deva, Dhanapala and Purpa Chandra are of opinion that this is an original root. But Maitreya holds that it is the same root as दृविदारणे 'to burst' of the Kryādi class No. 23 and that it is repeated here to give it the designation of विग्रहः. This is the opinion endorsed by the author of Siddhanta. Thus the causative दरयति means दृणन्ते प्रेरयति "Causes to burst or split up". When it has not the meaning of fear, we have दारयति । According to those who hold it to be a Bihāli root, it is conjugated as दरति &c. Some read this root as श with a short अ in the sūtra VII, 4 95 S. 2566 instead of long अ ॥ But that is wrong according to Mādhaba. Pre. दरति Per. ददार । दद्रतुः or ददरतुः । I Fut. दरिता । Caus. दरयति ॥

न दृष्टे नये । क्रयादित्यु पठिष्यमाणस्यानुच्छादः । नयादन्यत्र नारयनिः ॥

847. ✓ Npi to lead. This is a repetition of the root which will be taught in the Kryādi class. When the meaning is not that of to lead, the causative is जारयति । See Kryādi No. 25 Pre. जरति or जारति । Per. जनातः । I Fut. जरिता । Aorist. जानातीतः । Caus. जरयति । Pass. Aor. जरति or जनाति ॥

आ ८४८ पाके । श इति ज्ञातात्वस्य ‘आ’ दत्यद्वादिकस्य च सामान्ये-नामुकरणम् ॥

× लुभिकरणालुभिकरणयोः लुभिकरणस्य ×

× लक्षणप्रतिपदोक्तयोः प्रतिपदोक्तस्यैव ग्रहणम् × इति परिभाषाभ्याम् । अपयति विक्षेपयतीत्यये । पाकादन्यत्र आपयति । स्वेदयतीत्यर्थः ॥

848. ✓ Śra, to cook. The ✓ Śra to cook will be taught later on. See No. 966. It is that root with its श changed to आ, so that Śra may include both the Bhāsi No. 966, and the Adādi Śra No. 44. The following two Paribhāshās should be remembered in connection with forms like these.

Paribhāṣha 1. :—If a root occurring in a rule be such that it belongs to two classes, one in which there is no elision of the characteristic (Vikarapū), and the other in which there is an elision of the vikarapū (such as the roots of the Adādi class), then we must interpret the rule to mean the root which is not Adādi. Thus here ज्ञा belongs both to Bhūḍi and Adādi; we must take it to mean Bhūḍi, and not Adādi; in accordance with this maxim.

Paribhāṣha 2. :—Whenever a term is employed which might denote both something original and also something else resulting from a rule of Grammar—or when a term is employed in a rule which might denote both something by another rule in which the same individual term has been employed, and also something else formed by a general rule—such a term should be taken to denote, in the former case, only that which is original, and in the latter case, only that which is formed by that rule in which the same individual term has been employed. Thus in accordance with this maxim, the *original* root ज्ञा of the Adādi class is to be taken, and not the root ज्ञे of the Bhūḍi class which assumes the form ज्ञा by the application of a rule of Grammar. The combined result of these two maxims is that we take *both* roots—the ज्ञे of Bhūḍi and the ज्ञा of Adādi. Thus the Caus. ज्ञायति means 'causes to boil.' When not morning to cook, we have ज्ञायति 'he causes to perspire' Pre. ज्ञायति ; Por. ज्ञायाय ; I Fut. ज्ञायिता ; Caus. ज्ञायति ; Aor. ज्ञायति or ज्ञायाय॥

मारणातोषणनिशामनेषु ज्ञा दृश्यते । 'निशामनं' चातुरज्ञानम्' इति
माधवः । 'ज्ञापनमात्रम्' इत्यन्ये । 'निशानेषु' इति पाठान्तरम् । निशानं तीव्राणोक्तराम् ।
ः एष्वेतार्थेषु ज्ञानातिमित्सु । 'ज्ञप मित्य' इति खुराद्वा । ज्ञापनं मारणादिकं च ।
तस्यार्थः । कथं 'विज्ञापना भवेषु सिद्धिमेति' इति 'तज्ज्ञापयस्याचार्यः' इति च ।
शब्दः । माधवमतेऽचाहुपज्ञाने मित्याभाशत् । ज्ञापनमात्रं वित्यमिति मते सु 'हा'
नियोगे' इति विवादिकस्य । धातूनामनेऽर्थत्वात् । निशानेविति पठतां इतदत्ता-
दीनां मते सु न ज्ञायनुपरत्तिः ॥

849. ✓ *Jñā* to kill, to satisfy, to observe or behold. According to Madhava, *nisamana* means visual perception. Others say it means to inform in general. Another reading is *Nisameshu*. The root will then mean 'to sharpen'. The root ✓ ज्ञा is *mit* in these senses only. The Churadi ✓ ज्ञप is also *mit*. See Churadi No. 81. That also means to make known, to kill &c. If the root in these senses be *mit*, how do you explain the forms विज्ञापयति and ज्ञायति instead of विज्ञपयति and ज्ञपयति in the following sentences :—विज्ञापना भवेषु सिद्धिमेति 'Respectful statement made to superiors brings success.' or ज्ञायति वाचायः 'thus announces or proclaims the Achārya?' Listen. According to Madhava the ✓ *Jñā* is *mit* when it means 'seeing with eyes, and not intellectual conception. The root is therefore not *mit* in the above examples, where it means to inform &c. and not visual perception. But in the opinion of those who hold the view that ✓ *Jñā* is *mit* in the sense of 'to see, to inform' in general, the above forms are explained by saying that they are derived from the ✓ *Jñā* *niyoga* of the Churadi class No. 193. For roots have many meanings; and so ✓ *Jñā* is not confined to *niyoga* only. Of course, no such difficulties arise in the case of Haradatta

and others who read निष्ठामनेतु 'to sharpen,' and not the ambiguous word निष्ठामनेतु in the text.

NOTE:—The different meanings of this root are illustrated by the following examples. Thus पशुं संज्ञयति 'He causes the sacrificial animal to be killed'; विश्वपूर्णम् विज्ञप्यति 'He propitiates Vishṇu'; संज्ञपूर्णम् 'He shows the form' (according to Mādhaba), 'He explains the form' (according to others). प्रज्ञपूर्णम् 'He sharpens the arrow.'

कस्पने चलिः ८५०। 'चल कपने' इति चलादिः । 'चलयति शास्त्रम्'। अन्यनादन्यन्त तु शीलं चालयति । अन्यथा करोतीत्यर्थः । 'हस्तीत्यर्थः' इति स्वामी । सूचं चालयति । त्रिपतीत्यर्थः ॥

850. ✓ Chali to shake. The ✓ Chala to shake is a root belonging to the Jvalādi sub-division. Thus चलयति शास्त्रम् 'He shakes the branch.' But when it does not mean to shake, the Causative is chālaysti, as शीलं चालयति 'He deviates from good conduct. That is, he does what is not proper.' According to Svāmī it means 'to take away.' So also सूचं चालयति 'he throws the thread.' Here चालयति means त्रिपति according to Śndhakara. Pre. चलयति । Per चलात्, चेत्तु; चेतुः । I. फुट. चलिता ॥

छदिर ८५१ ऊर्जने । 'कुद अपवारणे' इति चौरादिकस्य स्वार्थाणिं जभावे मित्यार्थोऽप्यमनुवादः । अनेकार्थत्वाद्बूर्जर्थे वृत्तिः । कुदन्तं प्रयुडक्तं कुदयति । बलवन्तं प्राणउत्तं वा करोतीत्यर्थः । अन्यन्तं कुदयति । अपवारणन्तं प्रयुडक्तं इत्यर्थः । स्वार्थं णिचि तु कुदयति । बलीभवति अपवारयति वेत्यर्थः ।

851. ✓ Chhadir to strengthen, to animate. This is a repetition of the ✓ Chhada 'to cover over,' of the Churādi class No. 290, without the फुच्, in order to make it a मित् root. As the roots have many meanings, the sense of ऊर्जनं is attached to it here. Thus कुदयति means 'he strengthens or animates.' In other senses, the causative is कुदयति which means 'he causes to cover.' When the root is Churādi and takes फुच् without change of sense, we have कुदयति meaning 'he becomes strong,' 'he becomes animated' or 'he covers.'

जिह्वोन्मथने लहिः ८५२। 'लह विलासे' इति पठितस्य मित्यार्थोऽनुवादः । उन्मथनं पठनस् । जिह्वाशब्देन पष्टीतत्पुरुषः । लहयति जिह्वाम् । तृतीयात्तत्पुरुषो वा । लहयति जिह्वा । अन्ये तु जिह्वाशब्देन तद्व्यापारो लहयते । समाधारद्वन्द्वोऽप्यम् । लहयति शत्रुम् । लहयति वधिः । अन्यन्तं लहयति पुच्चम् ।

850. ✓ Lad to loll the tongue. This is a repetition of the ✓ Lad 'to play' (see No 381), in order to make it मित् when it has this particular sense. The word unmathana means 'to strike'. It forms with the word jihvā a Genitive Tatpurusha compound: meaning 'striking or shaking of the tongue.' Thus लहयति जिह्वाम् 'He lolls the tongue.' Or the word unmathana may form an Instrumental Tatpurusha compound with the word jihvā. As लहयति जिह्वाय 'He strikes by the tongue any other object.' Others hold that by the word jihvā is indicated the action of the tongue. They say jihvonnathane is a Samākāra Dvāndva compound meaning 'the action of the tongue' and 'to strike.' Thus लहयति शत्रुम् 'He abuses the enemy'; and लहयति वध्य 'he licks the curd or churns the curd.'

Note : Thus for the purposes of मित् the root must mean (1) to loll the tongue, (2) to strike with the tongue, (3) to blame or abuse, (4) to lick &c (any action of the tongue) or to ohurn, or shake. When it has not these meanings, we have भाद्रयति पुष्म 'He fondles his son.'

Note. Another reading is जिक्षेवम्यन्तेः। The word मधन is same as मन्यम्. The ए in the three roots अलि, अदि and अहि is not indicatory of नुम् augment, but merely marks the root.

मदी ८५३ हर्षग्लेपनयोः । ग्लेपनं देत्यम् । देवादिकस्य मित्यार्थेऽप्यम् नुवादः । मदयति । हर्षयति । ग्लेपयति वेत र्थः । अन्यच मादयति । चित्तविकार मुत्पादयतीत्यर्थः ।

853. ✓ **Madi** 'to rejoice', 'to be poor' Glepan means poverty. This is a repetition of the Divādi root No. 99, for the sake of making it मित्. Thus मदयति means 'He causes to rejoice', or 'he causes to be poor.' When not denoting 'to rejoice or to be poor', we have भाद्रयति 'It produces mental confusion.' So also निमादयति 'He pronounces the vowels and consonants clearly.' As we find in the Pratiśākhyaṁ उपलक्ष्य चित्तमाद इति । अन्तर्व्यञ्जनानामिति चेष्टः ॥

ध्वन ८५४ शब्दे । भाव्ययं मित्यार्थेमनवत्से । ध्वनयति ध्वटाम् । अन्यत्र अन्यनयति । अस्पष्टात्मुच्चारयतीत र्थे । अत्र भोजः 'दलि अलि स्खलि राण ध्वनि अपित्तपदश्व' इति पयाट ।

854. ✓ **Dhvana** to sound. This is a repetition, for the sake of मित्, of the root No. 881 to be taught hereafter, see its conjugation there. Thus the Causative is : अन्यनयति ध्वटाम् 'He sounds the bell.' In any other sense we have ध्वनयति meaning 'He causes to articulate indistinctly.'

Here Bhoja adds the following seven roots also, namely, अलि, अलि, स्खलि, ध्वनि, ध्वनि, अपि and अपि ! Of these ध्वनि and अपि have already been mentioned before in this list see No. 854, and 832. The ✓ **Dala** to split (No. 581), ✓ **vala** 'to cover' (No. 520), ✓ **skhala** 'to stumble' (No. 577), and ✓ **trap** 'to be ashamed' (No. 399), have already been taught before, though not in the मित् sub-division. The causatives of these will be दलयति, अलयति, स्खलयति and अपयति !!

The root अपि is the same as the ✓ **Kshai** to waste, to be mentioned later on (see No. 961) : the ए has been changed to आ and नुम् augment has been added. As अपयति !!

तत्र ध्वनि ८५५ रणी उदाहृतौ ।

855. ✓ **Ranya** to sound. Caus. रणयति ॥

दल विशरणे ८५६ ।

856. ✓ **Dala** to split. Caus. दलयति ॥

ध्वल संवरणे ८५७ ।

857. ✓ **Vala**, to cover. Caus. अलयति ॥

स्खल संखलने ८५८ ।

858. ✓ **Skhala** to stumble. Caus. अस्खलयति ॥

अपि ८५९, क्षपयश्च ८६० । अपुष् लज्जापाम् इति गताः । तेषां
शो दलयिति । दलयात् । रखन्नपतिः । चरयात् । 'क्ष वये, इति वस्यमाणस्य इताः
स्वस्य पका निर्देशः । क्षपयति ।

859. ✓ Trap to be ashamed. Caus. जप्यते । Cf. ✓ Trapu॑ष्टि १७७.

860 ✓ Kshai, to waste. Caus. क्षपयति with the पुक् augment.

स्वन दृष्टे अवतंसने । शब्दे इति पठिष्यमाणस्यानुवादः । स्वनयति ।
प्रत्यञ्च स्वानयति ।

861. ✓ *Svana*, 'to adorn.' This is a repetition of the ✓ *Svana* 'to sound,' No 879 to be taught later on. Thus the causative is स्वनयति 'He causes to adorn.' But in any other sense we have स्वानयति 'He causes to resound.'

षटादपो सितः । मित्सश इत्यर्थः ।

"Gana-sūtra" A. The roots beginning with वृ No. 800 and ending with वृन् (No. 861) are as if they had an indicator वृ.

The result of which is that sutras VI. 4. 92. &c. apply to them. They get the designation शिरः ॥

जने ८६२, जष ८६३, कसु द१४, रक्षा ८६५, मन्त्राभ. ८६६।
 'मिसः' इत्यनुशेते १। 'जूष' इति पित्वि दिवं शरण्यीयं ते पर्यह्यम् । जूषाद्यसु जारयति ।
 केचित्स 'जूषी' ज व्यास- ॥१॥ पठित्वा 'व्यास तिरप्ते' इः द्वै श्रिंकम् द्वाहरति ।

"Gāṇa sūtra" B. The roots √*Jani*, √*Jiśha*, √*Knasu*, √*Rañja* and those whose final is स्म are also श्रिति ॥

The word भित् is understood in this sūtra. The root ज् is exhibited in the sūtra with an indicatory अ, as ज्अ्; and therefore it means the root ज् that is conjugated as जीर्यते i. e. the Divādi जः। The Kṛyādi ज् (जूत्ताति) is not भित्, and its causative is जारयति। Some read this sūtra as, "The roots √Jauḥ, √Jri, and √Śhpasen &c"; and they take the Divāli root √Śhpasu No. 5 and give example of it as जूत्तप्तम्॥

862. ✓ *Jani* 'to be produced.' It is a root of the *Dhāvāli* class and is conjugated there. See No. 44. It being a मित्, the Causative is **जनयति**.

863. *Ajfish*, 'it grow oil.' This is also a Devālī root (see No. 22) Its causative is अरप्ति॑. Some read अ॒ instead of अ॑.

864. ✓ *Kuaso*. This is also a Divādi root (see No. 6). The causative is कुसयति.

865. ✓ *Rūpi* 'to color.' This is a root belonging to both Divādi and Bhvādi classes. Its causative is रूपयति or रूपयति : As रूपयति भूमान्-रूपयति : The य is elided by the vārtika under VI. 4. 91. रूपयति पश्चिमः : No elision, as the object is 'birds' and not beasts.

866. The roots ending in श्व are मित्.

As the roots क्षम, गम, रम, &c. Thus their causatives are क्षमयति, गमयति, रमयति ।

इवत्तद्वालनमामनुपसर्गादा । ८५७ । एवं मिश्र वा प्राप्तविभावेयम् । ज्वलयति इवालयति । उपसृष्टे तु नित्यं प्रित्येषु । द्रव्यलयति । क तार्हे प्रज्ञालयति । उचामयतीति । धर्मतात् 'तत्करणिः' इति यो । क संकामयतीति । 'मितां'

हृतः' (२५६) रति सूचे 'ता वित्तिराते' (२६०५) रत्यतो 'ता' रत्यनुवर्त्य अत्र त्वि विभासयत्तामिति वित्तितः । एतेन 'त्रो विभासयत्तातः' 'भुवीन्विभासयेति सः' रत्याति विभासयत्तम् ।

867. "Gāya sūtra" C. The roots ✓ Jvala, ✓ Hvula, ✓ Hmala, and ✓ Nama, are optionally नित् when not preceded by any preposition. ॥

When they are connected with a preposition they are 'optionally नित्' । This is an example of prāptavibhāshā. For these roots have already been declared as नित् by the previous rules. नम् ends in अ and is नित् by the last sūtra. The present sūtra declares an option under certain circumstances. As उत्तरायति or उत्तासयति ॥

But when they are preceded by an upasarga they are necessarily नित्, and no option is allowed. As प्रदत्तासयति ॥

How do you explain the non-nit causatives like प्रदत्तासयति and उत्तासयति ? These are not from the roots उत्तर and उत्त, but from the nouns उत्तर and उत्त formed by अत् added to the above roots. To the noun उत्तर and उत्त is added the De nominative affix ति with the force of सत्करोति । (See Chāraṇi Gāya sūtra तत् अरोति तदाचक्षे after the root कर) How do you explain the form उत्तासयति ? According to the author of Kāśikā Vṛitti, it is explained as an example of option. For he reads in the sūtra निति तुला (VI. 4. 92. S. 2568), that आनुपिति of ता 'optionally' from ता विभासयते (VI. 4. 91. S. 2604); and makes that rule a vyayasthitibhāshā. On that theory is explained also the forms रजो विभासयन् रात्राम् एव भूर्यान् विभासयेति ताः &c.

उत्तासनासनुवर्त्तमां च । ददेद । अनुवर्गदिवां नित्यं ता स्यात् । आत्मयो रग्मे रत्येः प्रात् विभासा ।

868. "Gana sūtra" D. The roots Giā, Sui, Vauu and Vama are optionally नित् ॥

These roots are optionally नित् when not preceded by any preposition. In the case of the first two roots, it is an aprāpta-vibhāshā, for no rule has as yet declared ✓ Giā and ✓ Sui to be नित् । In the case of the last two roots, it is prāpta-vibhāshā, for they were already नित् by the previous sūtra. Caus. रात्राता, आपयति, स्वपयति, ज्ञापयति, घनयति, वानयति, वसयति, वामयति ॥

न कर्मयन्विभासम् । ददेद । अनुत्तत्वात् प्रात् नित्यमेवां न स्यात् । कामं यते । आपयति । ज्ञापयति ।

869. "Gana sūtra" E. The roots ✓ Kām 'to love' ✓ Am 'to go' and ✓ Āchām 'to eat' are not नित् ॥

These roots all end in अ and, therefore, by the Gāya-sūtra अनो &c they would have been नित् । Thus Caus. कामयते । आपयति । ज्ञापयति ॥

शामो दर्शने । ददेद । याप्यति दर्शने नित् न स्यात् । नित्यामयति इत्युपम् । अन्यत्र तु "आपयनो नित्यमय अभ्युक्तयाः" । कथं तदि "नित्यामय तदुत्पत्तिं विभासयन् गदता मम" एव । यद्य आपयने इति "बोरादिकस्य धातुनामवेक्षणं लोकं इति; दाप्यति वस् ।

870. "Gana sūtra" F. The root ✓ *Sama* meaning 'to see,' is not मित् ॥

This root belongs to the Divyād class. As निशामयति इषम् । 'He shows the form.' अस्युत्पृष्ठमिदं तीर्थे पारद्वाजे निशामय । 'This is a very excellent, holy place. see it O ! Bhāradvāja.' When not meaning to see, it is मित्, as it ends with म् । Thus प्रविदेन निशामय वधुः कथा । How do you explain the form निशामय in the following verse : निशामय ततुर्वर्षां विस्तराद् गदसो मम । "Hear from me in detail the account of his birth." This is a form of the Churādi root इषम् No. 156. As roots have multiple meanings, it means here 'to listen'; like शरणति ॥

यमोऽपरिवेषणे ॥८७१॥ यच्छतिभौजनतोऽन्यत्र मित् न स्यात् । आया-
मयति । द्राघयति । व्यापारयति वेत्यर्थः । परिवेषणे तु—यमर्यति ब्राह्मणात् ।
भौजयति । इत्यर्थः । पर्यवसितं नियमयन् । इत्यादि तु नियमवच्छात् सहकारात्मित
गैवेत्यम् ।

871. "Gana sūtra." G. The root ✓ *yama*, when not meaning to eat, is not मित् ॥

When not meaning to eat, the root यम उपरमे (पश्चिमि &c). Is not मित् । Thus आयामयति which is equivalent to द्राघयति or व्यापारयति । But when it means 'to eat,' we have यमर्यति ब्राह्मणात् । 'He feeds the Brāhmaṇas.' The form नियमयन् is not the causative Present Participle of ✓ यम, but to the noun नियमयन् is added the Denominative affix णि under तत् करोति sūtra. When this affix is added, the यम is elided. From the Denominative root thus formed, we get the Present Participle नियमण् ॥

स्खदिर् ॥८७२॥ अवपरिभ्यां च । मितेत्येव । अवस्थादयति । परि-
स्थादयति । 'आवाचपरियः' इनि न्यापकारः । स्वामी तु 'न कमि—' इति न इषम्-
परिच्छूद्यामननुश्वर्यः शमः 'आदर्शने' इति विक्षेप । यमसु 'आर्पदेवणे' मित्य-
आह । तन्म । पर्यवसितं नियमयन् । इत्यादि सम्यगेव । 'उपसृष्टस्य स्खदेवेदत्रादि-
पूर्वस्य' इनि नियपात्राद्यनोत्पाद । तस्मात्सवद्युपेत्युदाहरणपत्युदाहरणयोर्य-
त्यातः फलितः । इति च मतं वृत्तिव्यापादिरिपूर्धातुपेत्यम् ।

872. "Gana sūtra." H. The root Skhada when preceded by the Prepositions 'ava' or 'pari' is not मित् ॥

The words 'it is not मित्' are understood here also. Thus अवस्थादयति and परिस्थादयति ॥

According to Bodhi Nyāsa, the three prepositions अव, परि and एव are taken for the purposes of this rule.

In the opinion of Svāmi the anuvṛtti of 'not' from the sūtra न इमि &c Gana sūtra E is not to be read in the subsequent sūtras F, G, and H, as we have done. According to him the sūtra F is not अमे इयने but अमेऽप्यैति meaning "the root ✓ यम when denoting 'not-seeing' is मित्" । He explains sūtra G as "the root ✓ यम when not meaning to eat is मित्" । In his opinion the examples अवैति; नियमयन् &c are perfectly valid examples under the rule, with nothing exceptional about them. With regard to the present sūtra H, he explains it by saying "the

✓ Skhada which is always मित् without a preposition, is conditionally मित् when preceded by the Prepositions अथ and परि but it is not मित् when preceded by any other Preposition than these two.' In other words he makes the present sūtra a Niyaṇī rule, restricting the मित् = hood of the compound verb ✓ Skhada to the Prepositions अथ and परि. Therefore प्रस्त्रादवर्ति is not मित् because the nipa-sarga is u. Thus of the three sūtras F, G and H, aresgards F, there is no ultimate difference between the Swami and us. With regards to G and H his view is diametrically opposed to us: so that the examples we have given under these sūtras are his counter-examples, and our counter-examples are his examples. This opinion should be rejected as opposed to the author of the Kāśikā Vṛtti; and Nyāya Kāra &c.

फणं दृष्टे गतौ। 'न' इति निवृत्तप्रसंभवात्। निषेधात्यूर्धमस्तु च। पर्थितः। फणादिकार्यानुरोधात्।

873. ✓ Phaṇa, to go. The anuvṛitti of न of the Gāṇa-sūtra E which was current in the previous sūtras, is not to be read in this, and its anuvṛitti ceases; for it is not possible to read it into this sūtra. This sūtra could well have been inserted prior to the commencement of the prohibitory sūtras E, F, G, H. But it has not been so read, because of the necessity of those rules which ordain specific operations with regards to फणादि roots: such as the next sūtra.

२४४। फणां च समृग्नाम् । ६ । ४ । १२५ ॥

यद्यो वा यस्यास्यस्योपायो स्तः क्रिति विटि सेवि यति च । फेणुः । फेणुः । फेणितः । पफणातुः । पफणतुः । फणयति ॥

2854. च is optionally substituted for the च and चा of the seven roots फण, राज, भाज, भाज, स्वप् and स्वन्; and the reduplicate is elided thereby, before the affixes of the Perfect having an indicatory च (or च) as well as before the च with the च्च augment.

Thus फेणतुः, फेणुः, फेणितः or पफणातुः, पफणतुः, पफणितः ॥ So also the causative फणयति, ॥

'वृत् । घटादिः समाप्तः । फणेः प्रागेव वृदित्येके । तन्मते काण्ययुक्तीत्येका ।

• End. The word vṛiti means that the Ghaṭādi roots end here or they remain only upto this place. It marks the end of this subdivision. Some read this word वृत् just before फण; and so in their opinion it is not a मित् root. Their causative is फणयति ।

Pre. फणति । Per. पफणः । फेणतुः । फेणुः । पफणितः । पफणितः or फेणितः । I Fut. फणितः । Aorist अफणीतः । अफणीतः । Caus. फणयति । Caus. अफणयति । When not meaning, to 'go, we have काण्ययति उत्तृत् 'He skins the gruel', Desi. विफलवर्ति । Inten. एकवर्ति । Yan luk. पफणीतिः or फणक्षयितः । D. पफणातः । Imperative पफणात्वा । Noun काण्यः 'a decoction.'

राजं दृष्टे दीप्तौ । स्वंरितेत् । राजति—राजते । रेतुः—राजतुः । चूषे राजे । 'ज्ञातः, इत्यनुवर्त्तावर्ति विधानसामर्थ्यवित् यस्य ।

874. ✓ Rajñi to shine. It is svarit and consequently is conjugated in both Padas. Pre. राजनि : A. राजते ; Per. राजत् रितुः or राजतुः ; A. राजते or रेते : Though by VI. 4. 120, the श् substitution can take place only where there is short श्, and not where there is long शा as in राज, yet it is so here, because of the specific rule VI. 4. 125 S. 2354, which causes the शा to be changed to श् : I. Fut. राजितः ; A. राजिता ; Caus. राजयति ; A. राजयते ; Aor. राजयत् ; Desi. रिराजितः ; A. रिराजिते ; Inten. राजायते ; Yaq. luk राजितः ; Nouns : राजाद् 'all emperor.' राज्ञम् ; राजन् ; राजन्यः ॥

‘दुभ्राज द७५, दुभ्राशृ ८७३, दुभ्लाशृ ८७७ दीप्तौ’। अनुवातेतः । भाजतेरिह पाठः फणादिकार्यार्थः । पूर्वं पाठस्तु भश्चादिपत्वाभावार्थः । तत्र हि श्वसिसाहयर्यात्पक्षाद्वेष्ट यहयम् । भेदे—जभाजे । ‘वा भाश—’ (२६२१) इति श्यत्वा । भाश्यते—भाशते । भेदे—जभाजे । भ्लाशते—भ्लाश्यते । भ्लेदो—जभ्लाजे । द्वावरीमै नालव्यान्तो ॥

875. ✓ Tu bhrājī, 876 ✓ Tu Bhrāśri, 877 ✓ Tu Bhlaśī यु to shine. These are anudāttet. The root ✓ Bhrāj is repeated here to make it applicable to the Phāṇḍī rule S. 2354. Its enumeration in the preceding root No. 194 is to prevent the application to it of the वृत्त rule VIII. 2. 36. The श् of that भाजत् is not changed to श्; but the श् of this bhrāj is so changed. For in the sūtra VIII. 2. 36 the root bhrāj is read in the company of राज and so indicates that it is the Phāṇḍī ✓ Bhrāj which is the subject of that rule. Pre. भाजते ; Per. भेदे or जभाजे ; I. Fut. भाजितः ; Inten. भाजायते ; Yaq. luk भाजितः ; Imperfect. भाजायाद् ; Noun. भाजयुः ; भाजम् ॥

876. ✓ Bhrāśī to shine. Pre. भाश्यते or भाशते ; The श्यत् is added optionally by III. 1. 70. S. 2321. Per. भेदे, जभाजे ; I. Fut. भाशितः ; II. Fut. भाशिवते ; Imperative. भाश्यताम् ; भाशताम् ; Imper. भाशायत । भाशायत । Pote भाशयेत् । भाशेत् । Bene. भाशिरीष्ट । Aorist. भाशयिष्ट । Caus. भाशयति । Aor. भाशायत् । Desi. जिभाशिवते । Inten. भाशायते ; Yaq. luk. भाशायितः ; Nouns. भाशयुः ॥

877. ✓ Bhlaśī to shine. Pre. भ्लाश्यते ; भ्लाशते ; Per. भेदे ; जभ्लाजे ; I. Fut. भ्लाशितः ; II. Fut. भ्लाशिवते ; Imperative. भ्लाश्यताम् ; भ्लाशताम् ; Imper. जभ्लाश्यत । जभ्लाश्यत । Pote. भ्लाशयेत् । भ्लाशेत् । Bene. भ्लाशिरीष्ट । Aorist. जभ्लाशयिष्ट । Desi. जभ्लाशिवते । Nouns. भ्लाशयुः ॥

‘स्यमु द७८, स्वन द७९, उत्तन ८८०, घ्वन ८८१ शब्दे । स्वमादयः ज्ञात्यन्ताः परस्मैपदिनः । स्वेष्टु—रस्यमतुः । ग्रास्यमीत् । स्वेष्टु—स्वस्यमतुः । रस्यनुः । चास्यानीत्—ग्रास्यनीत् । ग्रिष्ण्याति । ग्राष्णः ग्राति । रागस्त्वं भुद्गत् इत्यर्थः । वेश्व स्वनः—’ (२६१) इति वृत्तम् । फलाशयोः ग. तः । दध्यतु ॥

The roots commencing with ✓ S, and ending with ✓ Ksharate are Parasmnipadi. 878. ✓ Syann, 879 ✓ Svana 880. ✓ Shṭana 881. ✓ Dhvna to sound. Pre. स्वयति । Per. स्वयाम । स्वेष्टुः or स्वस्यमतुः । स्वेष्य or स्वस्यमिति । स्वेषुः । I. Fut. ग्रास्यतः । Aorist. रागसीत । Caus. ग्राष्णः ग्राति । Aorist. ग्रिष्णसीत । It is a mis root as it ends with श् । Desi. जिग्निवति । Inten. उग्निवते । Yaq. luk. उग्नसीति or जिग्निति Ger. जिग्निवता or ग्रास्यता ॥

879. ✓ *Svava* to sound. Pre. स्वनति । With श् or श्व, we have शिव्यति अव्यव्यति । The श् is changed to श्व by S. 2274. Per. स्वान । स्वानतुः or स्वनतुः । I Fut. स्वनिता । Aorist. अस्वानोत् or अस्वनंत् । Caus. स्वानयति । Aor. अस्विव्यति । It is a शिव् root as read in the Ghatādi list. Desi. सिस्वानयति । Inten. संस्वनते । Yan luk. संस्वनि ॥

880. ✓ *Shtana* to sound. Pre. स्तनति । Per. स्त्रान । I Fut. स्तनिता ॥

881. ✓ *Dhvava* to sound. Pre. ध्वनति । Per. दध्वान । I Fut. ध्वनिता । Noun. ध्वनि ॥

Here ends Phanddi subdivision.

षम द८८१, ष्टम द८८२ अवैकल्पे । ससाम । तस्ताम ॥

882. ✓ *Shama*, 883 ✓ *Shtāma* 'to be confused,' or 'not to be confused' Pre. स्तमति । Per. ससाम । सेमतुः । सेमिथ । I Fut. समिता । Caus. समयति । Aor. अस्त्रीष्मत् । Desi. सिस्मिर्वति । Inten. संस्मयते । Yan luk. संस्मीति or संस्मिति । d. सहान्तः ॥

883. ✓ *Shtāma* 'not to be confused.' Pre. स्तमति । Per. तस्ताम । तस्तमतुः । I Fut. स्तमिता । Caus. स्तमयति । Aor. अतिष्टमत् । Inten. तंस्मयते । Yan luk. तंस्मिति ॥

ज्वल द८८३ दीप्तौ । अदो ल्लान्तस्य (२३३०) । अज्वालीत ॥

884. ✓ *Jvala*, to shine, to burn. Pre. ज्वलति । Per. ज्वलात । ज्वलतुः । I Fut. ज्वलिता । II Fut. ज्वलिति । Imperative. ज्वलतु । Imper. अज्वलतु । Pote. इज्वलेत । Bene. इज्वल्यात् । Aorist. अज्वालीत । I See S. 2330 for Vriddhi, Condi. अज्वलियात् । Caus. ज्वलयति, or ज्वलयेत । प्रज्वलयति । No option, it is necessarily मित् here. Desi. जिव्यलियति । Inten. जाज्वलते । Yan luk. जाज्वलीति । Nouns. ज्वलः । ज्वलः । ज्वलनः ॥

चल द८८४ कर्मणे ।

885. ✓ *Chala*, to shake, tremble, move. Pre. चलति । Per. चलात । चेलतुः । I Fut. चेलिता । Aorist. अचालीत । Caus. चलयति, चालयति । Noun. चलः । चालः । चलनः ॥

जल द८८५ धातने । धातनं तैत्यायम् ॥

886. ✓ *Jala*, to be sharp. धातना means sharpness. Pre. जलति । Per. जात्राम् । I Fut. जलिता । Aorist. अजालीत । Nouns. जलः । जात्रः । जहुः ॥

टल द८८६, दूषल द८८७ वैकल्प्ये ।

887. ✓ *Tal*, 888 ✓ *Tval*, to become confused or disturbed. Pre. टलति । Per. दटात । I Fut. दलिता ॥

888 ✓ *Tval* to become disturbed or confused. Pgo. दवलति । Per. दटात । दटवलतुः । I Fut. दवलिता । Aorist. अदवालीत । Nouns. दवलः । दवलः ॥

स्थल द८८९ स्थाने । Or छल स्थाने ।

889. ✓ *Sthala* to stand firm, be firm. Pre. स्थलति । Per. स्थान । I Fut. स्थलिता । Aorist. अस्थालीत । Caus. स्थालयति । Aor. अतिष्ठलत् । Inten. तास्थलयते । Yan luk. तास्थलति । Nouns. स्थलः । स्थानः । स्थले । स्थलः । स्थानः । विष्ठलम् । विष्ठलम् ॥

हल ८६० विलोक्ने ।

890. ✓ Hal, to plough. Pre. व्यवति॒। Per. व्यवात्॑। I Fut. व्यविता॒। Aorist. व्यवाती॒। Nouns. व्यवः॑। व्यवः॑। व्यवः॑॥

गल ८६१ गन्धे । वन्धमे दत्येके ॥

891. ✓ gal to smell. Kāsyapa says it means 'to bind.' Pre. व्यजति॒। Per. व्यजाति॑। प्रव्यजति॑। Per. व्याति॑। I Fut. व्यजिता॑। Aorist. व्यजाती॒, or व्यजीती॒। Nouns. व्यजः॑। व्यजः॑। व्यजः॑॥ व्याती॒। व्याति॑। व्यजः॑। व्यजः॑। व्यजाति॑॥

पल ८६२ गतौ । पर्वति॒ ॥

892. ✓ Pala, to go, move Pre. व्यजति॒। Per. व्यजाति॑। I Fut. व्यजिता॒। Aorist. व्यजाती॒, or व्यजीती॒। Nouns. व्यजः॑। व्यजः॑। व्यजः॑। व्यजातम्॑। व्यजातम्॑॥

बल ८६३ प्राणने धान्यावरोधने च । बलति॒। ब्लेतु॑। ब्लेतु॑॥

893. ✓ Bala 1. to breathe or live. 2. To hoard grain. Pre. व्यजति॒। Per. व्यजाति॑। ब्लेतु॑। ब्लेतु॑। I Fut. व्यजिता॒। Aorist. व्यजाती॒, or व्यजीती॒। Nouns. व्यजम्॑। व्यजम्॑। व्यजम्॑। व्यजातम्॑। व्यजातम्॑॥

पुल ८६४ महर्वे । पोलति॒ ॥

894. ✓ Pula, to be great, to be lofty. Pre. व्योलति॒। Per. व्युपितम्॑। I Fut. व्योलिता॒। Caus. व्योलयति॒। Aor. व्युपुलिता॑। Desi. व्युपुलिति॒, व्युपिलिति॒। Iutent. व्योपुल्यते॑। Yāñ luk व्योपुलीति॒ or व्योपोलीति॒। Past. Part. Pass. व्युलितम्॑ or व्योलितम्॑। Ger. व्युलिता॒ or व्यो-त्वा॑। Nouns. पुलः॑। पुलकः॑। पुलितः॑॥

कुल ८६५ संस्थाने वन्धुषु च । संस्थानं संघातः॑ । वन्धुशब्देन तद्व्यापारो एक्यते॑ । कोलति॒। चुकोल॑॥

895. ✓ Kula, to accumulate collect, (2) to behave as a kinsman, to be related. Saṁsthāna means collection. By the word bandhu or kinsman is taken here the act or behaviour of a Kinsman. Some read saṁtāna instead of saṁsthāna. Santāna means an uninterrupted flow, as of father, son, and grandson &c. Per. कोलति॒। Per. चुकोलः॑। I Fut. कोलिता॒। Desi. चुकोलिति॒, चुकुलिति॒। Iutent. चोलुत्यते॑। Nouns. कुलीनः॑। कुलः॑। कोलियः॑॥

शाल ८६६, हुल ८६७, पत्ल॑ ८६८ गतौ । शशाल । चुहोल । पपात । येतु॑ । पतिता॒ ॥

896. ✓ Śāla, 897. ✓ Hula, 898. ✓ Patlī to go. The root ✓ Hula means to kill and to cover also (व्यंका संवरणयोग्यता). Some texts read this sūtra as ✓ Śala, ✓ hvala, ✓ hmala, ✓ patlīri gatau, ✓ hula॑ kins॑ samvaranayog्य cha. Pre. व्यवति॒। Per. व्यवात्॑। I Fut. व्यविता॑। Nouns. शालः॑। शाला॑॥

897. ✓ Hula to go. Pre. व्यवति॒। Per. चुहोलः॑। I Fut. चोलिता॒। Caus. चोलयति॒। Desi. चुहोलिति॒, चुहुलिति॒, Iutent. चोलुत्यते॑। Ger. चुहित्वा॑ or चोलित्वा॑॥

898. ✓ Patlī to fall. Pre. व्यति॒। Per. पपात । येतु॑ । पेतु॑ । I Fut. व्यविता॑। II Fut. व्यविति॒। Imperative. पत्तु॑। Imper. व्यपत्त॑। Pote. वत्त॑। Bene. वत्तात्॑। Aorist. व्यपत्त॑। In forming the Aorist, the next sūtra applies which inserts a प॑ Condi. व्यपत्तिंति॑। Caus. वात्पत्ति॑। Desi. व्यपत्तिंति॑ or व्यत्पत्ति॑. This root is optionally वेद्॑. See ante. Inten. पापत्त्वते॑। Yāñ luk यनीपत्त्वते॑ or यनीपत्ति॑. Past. Part. Pass. व्यविता॑। Ger. व्यवित्वा॑। Jufini. व्यवित्तम्॑। Nouns. व्यतनः॑। पत्तु॑ । पत्तम्॑। पत्तम्॑। व्यतत्तम्॑। पत्तात्तम्॑। पत्तात्तम्॑। व्यवित्तम्॑॥

८५५५ । पतः पुम् । ० । ४ । १६ ॥

चहि परे । अपपत्तः । नेंद्रां' (२३८५) इति अत्यन् । अपयप्तम् ॥

2355. The augment ए is added after the vowel of the root पत, in the चहि Aorist.

As अपपत्तः, अपपत्ताम्, अपपत् । The पत् takes the चहि Aorist as it has an indicatory ए in the Dhātupāṭha (III. I. 55).

The ए of the अपासर्गा नि is changed to ए after an alterant preposition by S. 2385. As अपयप्तम् ॥

कथे ८९९ निष्पाके । कथति । चकाय । अक्षयोत् ॥

899. ✓ Kva^{the} to boil, decoct, digest, Pro. कवति । Per. चकाय । I Fut. चक्षयिता । Aorist अस्वयोत् । Caus. कवययति । It belongs to the Ghaṭādi class and hence मित् । Noun, चकायः ॥

पथे ९०० गतौ । अपयोत् ॥

900. ✓ Pathē to go. Pro. पथति । Por. पथाय । पेथतुः । I Fut. पथिता । Aorist अपयोत् । Noun, पथः । पायः ॥

मधे ९०१ विलोहने । मेथतुः । अपयोत् ॥

901. ✓ Mathe to churn. Pre. मधति । Per. ममाय । मेथतुः । I Fut. मयिता । Aorist अमयोत् । Nouns, मायः । मयः ॥

दुष्म् ६०२ उद्गिरणे । इत्र निपातनात् चतः । इत्यामिति सुधाकरः । वशाम् । वशमतुः । वाऽतित्वादेत्वाभ्यासलेपै न । भागदृत्तौ तु वेमतुरित्यादप्युदाहृतं सद्वास्यदै न दृष्टस् ॥

902. ✓ Tuvama, to vomit. The word उद्गिरणे is from the root ✓ ए । The short ए could not be changed to ए by any rule of Grammar. The Grammatical form would have been उद्गरण् with the Guṇa of ए । But Pāṇini uses the word उद्गिरणे in this sūtra. So Sudhākara says “ the Nipātana of this sūtra is the authority for changing the short ए of ए into ए । ” Pre. अमर्ति । Per. वशाम् । वशमतुः । There is no एव्य or the elision of abhyāsa, because the root begins with व । In Bhagavittī the forms वेमतुः &c. are given. They are not found in the Bhāṣya &c. I Fut. अमिता । Aorist अवमोत् । No Vṛiddhi. Caus. वाऽग्रभिः, वमयति । See Gāṇa sūtra D. of the Ghaṭādi. Desi. विविभिति । Inten. व'वस्यते । Yañ luk. वंविति । d. वशाम् । Imperative व'वस्यति । Imperfect अव'वन् । Past. Part. Pass. वामः । Aut. वामवाम् । Nouns. वामः । वमतुः ॥

अमु ९०३ वलने । 'वा वाशा-' (२३२१) इति श्यन्वा । भाव्यति-भमति । 'भाव्यति' इति तु विवादेवत्यते ॥

903. ✓ Bhramu to move, to walk.

This root is optionally conjugated as a Divāli root with वव्य विकारा. (See 2321). Thus भव्यति or भमति । The form भाव्यति will be taught later on in the Divādi. The Perfect is भव्याम् ।

In forming its dual the following sūtra applies.

२३५६। वा ज्ञाप्तुत्तमात् । ६ । ४ । १२४ ॥

यज्ञामेत्याभ्यासलोपी वा स्तः किंचित् लिटि शैलि च । भेषतुः-वर्णवतुः । अभसीत् ॥

2356. य is optionally substituted for the य of the stems वह् (वा) भम्, and चह्, and the reduplicate is thereby elided, before the affixes of the Perfect having an indicator of क (or ए), as well as before the वह् with the augment इद् ॥

Thus (जेरतुः, जेतुः, जेरितः, जज्ञतुः, जज्ञतः, जक्षितः) भेषतुः, भेषुः, भेषित्, or वह् वतुः, वह्मुः, वह्मित् । जेतुः, जेतुः, जेतित्, or तज्ञतुः, तज्ञतुः, तज्ञित् ॥

903. ✓ Bhramu to move, to walk. Pre. भ्रमति or भ्रम्यति । Per. भ्राम । भ्रामतुः or भ्रमतुः । I. Fut. भ्रमित । II. Fut. भ्रम्यति । Imper. भ्रमतु or भ्रम्यतु । Imper. भ्रमत् or भ्रम्यत् । Poten. भ्रमत् । भ्रमेत् । Bene. भ्रम्यात् । Aorist. भ्रमोत् । Coudi. भ्रमियत् । Caus. भ्रमयति । As it ends in भम् so it is मित् । Desi. विभ्रमिति । Inten. भ्रम् भ्रम यते । Yan॑luk भ्रम् भ्रम्नित् । d. भ्रम् भ्रमत् । Imperative भ्रम् भ्रम्नि । Imperfect भ्रम् भ्रम् । Past. Part. Pass. भ्रान्तः । Act. भ्रान्तयान् । Ger. भ्रमित्वा or भ्रान्त्वा । Nouns. भ्रमः । भ्रमतः । भ्रुः ॥

क्षर ह०४ संचलने । अत्तारीत् ॥

904. ✓ Kshara, to ooze, to flow. Some read this sūtra as क्षल संचलने । क्षर् is conjugated like । क्षरः । Pre. क्षरात् । Per. क्षरात् । I. Fut. क्षरित । Aorist. अक्षारीत् । Desi. विक्षरिति । Inten. क्षाक्षयते । Yan॑luk. क्षाक्षर्ति । Imperative क्षाक्षरि । Imperfect क्षाक्षर् । Nouns. क्षारः । क्षरः । क्षरेजः ॥

Here end the roots beginning with Samā, which were Uddatta and Udattat.

SUB-SECTION.

अथ त्रृशुव्रतस्तो ॥

Now the next two roots are Anudatteta.

षह ह०५ मर्षणे । परिविभियः (२३५) इति वस्त्वम् । परिषहते । संहे ।
सहिता । 'तीवसहे-' (२३४०) इति वा इट् । इहभावेठत्वपत्त्वपृष्ठत्वलोपाः ॥

905. ✓ Shaha to endure, forbear.

The स is changed to व by VIII. 3. 70. S. 2375 when preceded by pari, vi., or ni. As परिषहते । The Perfect is संहे । The first future सहिता । The इट् augment is optional by VII. 2. 48. S. 2340. When इट् is not added, then we have the equation. सह + ता = सद् + ता (VIII. 2. 31 S. 32t) = सद् + धा (VIII. 2. 40. S. 2280) = सद् + धा (VIII. 4. 40 S. 111) = स+धा (VIII. 3. 13 S. 2335).

Now applies VI. 3. 112 S. 2 357 by which the य of सु is changed to वा ॥

२३५७। सहिवहोदवर्णात्य । ६ । ३ । ११२ ॥

अनपौरवर्णात्य ओत्स्वाइदलोपे सति ॥

2357. When द् or त् are elided, there is the substitution of वा for the य or आ of the verbs सह् and वह् ॥

Thus व + धा = सोधा ॥

This सु of Sodhā however is not changed to वा after परि &c., because of the following sūtra:—

२३५८। सोठः । ६ । ३ । ११५ ॥

सोद्धवपत्य सहे: सद्य वस्त्वं न स्वात् । परिसोठा ॥

2358. The सु of सोठः form of the root वह् is not changed to वा ॥

As परचोढ़ा ! This is an exception to VIII. 3. 70.

NOTE:—Why do we say 'when सूत् assumes the form of चोढ़' ? Observe चोढ़ कहते, चिह्नते॥

The change of चौ to च of चूत् is optional by the following नित्र when the augment चू॒ intervenes between the verb and the preposition परि &c.

स्वर्प॑ । चिवादीनं बाहुव्यथयेति॑ । ८ । ३ । ७१ ॥

परिनिधिभः परेण॑ चिवदीनं चू॒ चो॑ चा चाहुव्यथयेति॑ । पर्यचक्षत्-पर्यचक्षत् ॥

2359. The चौ-change may take place optionally in the चिव् and the rest (of sūtra VIII. 3. 70 S. 2275), even when the augment चू॒ intervenes between the prepositions परि, नि or चि and the verb.

The चिवादि[॒] are the four roots चिव सू॒, स्तु॒ and स्वज्ञ, as well as the augment सु॒ ! This is an example of उभयत्रा-विलिखि॑. In the case of स्तु॒ and स्वज्ञ, it is प्राप्ता-विलिखि॑, in the case of others it is अप्राप्ता. Thus परि + अबहृत् (Imperfect) = पर्यचक्षत् or पर्यचक्षत् ॥

905. चू॒ Shaha, to endure, to forbear. Pre. सूते॑ । Per. सैहे॑ । I. Fut. सैहिता॑; सोढ़ा॑ । II. Fut. सैहित्यते॑ or सौख्यते॑ । Imperative सूताम् । Aorist चू॒सैहिष्ट॑ । Consitative सौख्यति॑ । Aor. चू॒सैहृत॑ । Desi. चिह्निसैहृत॑ । Inten. समैहृत॑ । Yati luk. सौंसैहृदि॑ । Dint. सौंसैहृद॑; 2. S. सौसैहृत॑ । Adjective सौहृद॑ । Nouns : सौहृद॑; कृहृद॑; सैहित्य॑; सौहृद॑; चू॒सैहृत॑ ॥

रसु॒ १०६ क्रीडायाम् । रमे॑ । रंप्रिष्ठे॑ । रन्ता॑ । रंस्यते॑ । रंवीष्ट॑ । चारस॑ ॥

906. चू॒ Rainu, to play, sport, dally. Pre. रमते॑ । Per. रेमे॑ । I. Fut. रन्ता॑ । II. Fut. रंस्यते॑ । Imperative रमताम् । Imper. चारमत॑ । Poten. रमेति॑ । Bene. रंमीष्ट॑ । Aorist चारंत॑ । Coupl. चारंस्यत॑ । Caus. रमयति॑ । Aor. चारारमत॑ । Desi. चिरसैहृत॑ । Inten. रंस्यते॑ । Yati luk. रंरन्ता॑ । D. रन्ता॑; (the nasal is elided by VI. 4. 37) 2. S. रंराष्टि॑ । 3. रंराष्टि॑ । I. Pl. रंरंसै॑ । Nouns : रमः॑ । रामः॑ । रमाः॑ । रन्तिः॑ । रन्तम्॑ । रयः॑ ॥

SUB-SECTION.

चाय जसन्ताः परस्मैपदिनः ।

The roots upto चू॒ जस are Parasmaipadi.

चू॒ १०७ चिक्षारणगत्यवसादनेषु ।

907. चू॒ Shadrl. 1. To split or burst, 2. to go, 3. to be dejected. In conjugating this root, चू॒ is replaced by चोढ़ by the following नित्र :—

१२६० । पाद्याध्यात्मादाण्डूश्यतिर्सर्तिशदसदां पिबत्रिग्रथमतिष्ठमनयच्छ-
पश्यर्क्षधीशीयसीदाः । ६ । ३ । ७८ ॥

पादीनं पिबाद्यः स्त्रिपर्त्तिशक्तयारादो इत्यये परे॑ ; सीदाति॑ । सासाद॑ । सेदतुः॑ । सेदिष्ठ-
उसाद॑ । सत्ता॑ । सहस्रति॑ । सू॒दिवत्याद॑ । चारदत॑ । 'चिरदत॑' (२०१) । निरीद॑त॑ । च्यवीद॑त॑ ॥

2360. Before a Present-character (चिव), the following substitutions take place :—पिल् for पा॑, जिष् for जा॑, घम् for घा॑, तिष् for त्या॑, मृ॒ for मा॑, य॒ for ए॑ (एण्), य॒ष् for उ॒, च॒ष् for च॒, ख॒ष् for ख॒, श॒ष् for श॒ and ओ॒ष् for ओ॒ ॥

Thus we have चोढति in the Present. The Perfect is चुहाद॑ । चेदतुः॑ । चेदिष्ठ or
उसाद॑ । The First Future is चुता॑ । The Second Future is सू॒त्यति॑ । The Aorist
formed by चू॒, as the root has an indicatory चौ॒ in चुहाद॑ ॥

The र् is changed to रः when preceded by an aiterant Preposition except किं (VIII. 3. 66 S. 227) as निर्वाति and नवीतः। But the र् coming after the reduplicate is not so changed because the following applies :—

३५१ : सद्वे परस्य लिदि : ५। ३। ११८॥

उद्देश्यासात्परस्य वस्तुं न स्यांस्तिः । निषसादः । निषेदतः ॥

2361. The $\bar{v}$. of स्त्र after the reduplicate in the Perfect is not changed to $\bar{v}$.

In the Perfect, when root is reduplicated, there are two स' s, as सुषादः After a preposition, the first स will be changed to य, but not so the second. Thus अभिष्युद् य, परिष्याद्, निष्याद्, विष्याद् : Pre. सःदति : Per. सुषादः सेदतुः 2. S. सुष्यत्य or सेतिष्य । I. d. सेदिव । I. pl. सेदिमः । II. Fut. सुना । II. Fut. सुन्यति । Imperative सोदतुः । Imper. असीदतुः । Poten. सीदेत् । Bene. सद्यान् । Aorist असदत् । Caus. सादयति । Aor. असोपदत् । Desi. सिष्यत्सति । Inten. सासदते । Yan. लक्, सारवति । Per. Part. Parasmasi सेदिवान् । Nouns: परिष्युदः । सुदः । सुषादः । निष्यादः । सञ्चः । सुदः ॥

शदूळ १०८ शातने । विशेषतायामयम् । शातनं तु विषयतया निर्दिष्टते ।

908. ✓ **Sad**्**पि**, to fall, perish, decay, wither. The root means 'to decay'. Here Maitreya has the following. "The root सा॒पि means rending asunder. (सिद्धात्म) The root has the meaning of decay. The form शात्मे however is given as its meaning and not विशोष्टतायाम्, because शात्म is derived from this very root sad with शुद्ध affix, and is a well-known word." This root, however, is Atmanepadi before शुद्ध suffixes by the following :— *

२३६२ : शब्दः शितः । १ । ३ । ६० ॥

यिक्षुभाविनोऽस्त्रादास्त्वनेपदं स्यात् । र्षीयते । शशाद । गैरितुः । शेदिष्य-शक्त्वा । अस्ता ।

2362. After the verb *sad* to decay, when it has one of the affixes with an indicatory *s* (*sit*) the *Atmanepada* is used.

Note :—The root 'सृ' when taking any affix which is marked with an indicatory श, is conjugated in the अत्मानुपादि. In connection with this, must be read सृष्टि VII, 3, 78, S. 2360 पापास्तास्यावादाण्डयतिर्वित् सदवदीपकलिप्तस्तिष्ठ सनयः कृष्णेन्द्रीयोग्यसोमाः by which the root सृत् is replaced by सृयते before affixes having an indicatory श : Thus सृत् + श + ते = सृयते, अस्ते = स्तीयते 'he decays or withers,' सृयते they two decay सृयन्ते they decay. Pre. सृयते : Per. सृयात् : प्रस्तुतः : स्तीवित् or स्तीवर्त्य : स्तीवित् : I Fut. सृयतः : II Fut. सृयत्यति : Imperative. सृयताम् : Imper. सृयतेयतः : Poten. सृयेतः : Bene. सृयात् : Aorist. सृयत्यतः : Caus. सृयत्यतिः : Desi. सृयत्यतिः : Inten. सृयत्यते : Yāñ luk सृयत्यतिः Nouns सृयात् : सृयत्यतम् : सृयत् : सृयः :

क श ६०६ आहाने रोदने च । क्लोशति । क्लोषा । चूलः वसः ।
प्राप्तिः ।

909. ✓ **Kruṣā** I. To cry out (2) to weep. Pre. क्रूषति : Per. क्रुषोते : क्रुषन्तुः । 2. S. क्रुषीयते ; 1. d. क्रुषियते ; 1. Pl. क्रुषियते ; 4. Fut. क्रोष्टा (The root is Auit. See Anit list). II. Fut. क्राव्यति : Imperative. क्रोष्यते । Poten. क्रोषेते : Bene. क्रुषन्तः । Aorist क्रुष्यन्तः : The aorist is formed by the affix यन् by III. 1. 45. Caus. क्रोषयति ।

Aor. अनुकृत्ति । Desi. अनुकृति । Inten. अनुकृत्यते । Yañ luk. अनुकृतिः । Imperative अनुकृतिः । Imperfect अनुकृतः । Past. Part. Piss. अनुष्ट. । Nouns :— अनुकृतिः । अनुष्टः । अनुकृतिः । अनुष्टः ॥

कुच है१० संपर्चनकौटिल्यप्रतिष्ठमविलेखनेषु । कोर्त्ति । अनुकृत्ति ॥

9.0. ✓ Kucha (1.) To connect (2.) To make crooked or curve, (3) to stop (4) to delineate. Pre. कोर्त्ति । Per. अनुकृत्ति । 1. Fut. कोर्त्तता ॥

बुद्ध है११ अवगमने । बोधति । बोधिता । बोधित्यति ॥

911. ✓ Budha to know, understand. Pre. बोधति । Per. अनुभूतिः । 1. Fut. बोधिता । Caus. बोधयति । Aor. अनुभूत्ति । Desi. अनुभूतिः । Inten. बोधयते । Yañ Luk. बोधेऽस्मि । Imperative बोधुहि । अनुभूतिः । Imperfect 3 S. अनुभूतेऽमि । 2. S. °८ Past. Part. Piss. अनुभूतम् or बोधितम् । Ger. अनुभूत्वा । or बोधित्वा ॥

कुह है१२ बोजजन्मनि प्रादुर्भवेच । रोहति । रोहत् । रोहित् । रोठा । रोशति । अद्वत् ॥

912. ✓ Ruh to grow, germinate, shoot forth. Pre. रोहति । Per. अरोहतः । 2. S. अरोहितः । 1. d. अरुहतः । 1. Fut. रोठः । 2. Fut. रोहति । Imperative. रोहतु । Impar. अरोहतः । Poten. रोहेत । Bene. अरुहतः । Aorist. अरुहतः । Caus. रोहयति । Aor. अरुहतः । Or. Caus. Pre. रोपयति । Aor. अरुहयत । Desi. अरुहति । Inten. रोहत्यते । Yañ Luk. रोरोहिः । d. रोठः । 2. S. रोरेहि । Imperative 2. S. रोठति । Imp. अरोरेह । अरोठाम् । Past. Part. Piss. ठः । Nouns. रोहितः । लेरीहतः ॥

कस है१३ गतौ । अकासीत्-अक्रसीत् । दृत् । उलादिगणः समाप्तः ॥

913. ✓ Kusa, to move, to go, approach. Pre. कसति । Per. अकास । 1. Fut. उलिता । Aorist. अकासीत् or अकर्णीत् । Caus. आसयति । Aor. अक्षोकसत् । Desi. उलिति, Inten. अनोकस्यते । Yañ Luk. अनोकसिः । Imperf. अवर्नीकृत् । Noun. अस्त्रः ॥

धृत् । End. Here ends the Jvaladi Guna.

आय गृहस्यन्तः स्वरितेः ॥

The roots upto ✓ Gāha are svaritai and consequently are both Parasmai and Atmanepadi.

हिक्क है१४ अव्यक्ते शब्दे । हिक्कति-हिक्कते ॥

914. ✓ Hikka to hiccough. Pre. हिक्कति । A. हिक्कते । Per. हिक्किति । A. हिक्किते । 1. Fut. हिक्कना । A. हिक्किता । II. Fut. हिक्कित्यति । A. हिक्कित्यते । Imp. हिक्कनु । A. हिक्कतानु । Imp. अहिक्कनु । A. अहिक्कत । Pot. हिक्केत । A. हिक्कते । Ben. हिक्कयत् । A. हिक्कियत् । Aor. हिक्कित । A. हिक्किष्ट । Caus. हिक्कयत । Aor. हिक्किष्टत । Desi. हिक्किष्टति । हिक्किष्टते । Inten. हिक्किष्टयते । Yañ Luk. हिक्किष्टति ॥

अच्छ है१५ गतौ याचने च । अच्छति-अच्छते । 'अच्छ' इत्येते । 'च्छि' इत्यपरे ॥

915. ✓ Achchu to go, move, (2) to request, ask, or call for. Some read it as ✓ achi, while others as ✓ achi. Compare ✓ achi ante. Pre. अच्छति । A. अच्छते । Per. अच्छत । A. अच्छता । 1. Fut. अच्छिता । A. अच्छिता । Desi. अच्छिष्टिः । अच्छिष्टिः ।

दुयाचृ ९१६ याच्छायाभ् । याचति—याचते ॥

916. ✓ Tryāchri to beg, ask, solicit. Pre. याचति । A. याचते । Per. याचत । A. याचते । I Fut. याचिता । A. याचिता । Caus. याचयति । याचयते । Aor. अयाचत । Desi. वियाचिर्विति । वियाचिते । Inten. याचायते । Yan luk याचित । Past. Part. Pass. याचितः । Act. याचितवान् । Adj. याचम् । Nouns. याचशुः । याचजा ॥

रेह ९१७ परिभाषणे । रेटति । रेटते ॥

917. ✓ Reṭpi to speak, Pre. रेटति । A. रेटते । Per. रिरेट । A. रिरेटे । I. Fut. रेटिता । A. रेटिता । Caus. रेटयति । रेटयते । Aor. अरिरेटत् । Desi. रिरेटिर्विति । रिरेटिते । Inten. रेटयते । Yan luk रेटित । Past. Part. Pass. रेटितः । Ger. रेटित्वा ॥

चते ९१८, चदे ९१८(क) याचने । चाचात । चते । अचतीत् । चचाद । चदें । अचदीत् ॥

918. ✓ Chate, 919. ✓ Chade to ask, beg, request. Pre. चतति । A. चतते । Similary चटति । चटते &c. Per. चचात । चेततुः । A. चेते । I. Fut. चतिता । A. चतिता । Aorist. अचतते॒ । अचतित्प । Caus. चाचयति । चाचयते॒, Aor. अचीचतत् । Desi. चिचतिर्विति । चिचतियते॒ । Inten. चाचत्यते॒ । Yan luk. चाचति । Past. Part. Pass. चतितः । चतितवाद् । Ger. चतित्वा । Adj. चत्यम् । Nouns. चतुरः । चत्याः ॥

प्रोथृ ९१९ पर्यासौ । पुप्रोष्य । पुप्रोष्ये ॥

919. ✓ Prothṛi 'to be equal to, 'to be match for.' Pre. प्रोथति । A. प्रोथते । Per. पुप्रोष्य । A. पुप्रोष्ये । I. Fut. प्रोथिता । A. प्रोथिता । II. Fut. प्रोथिर्विति । A. प्रोथित्वा । Caus. प्रोथयति । प्रोथयते । Aor. अप्रोष्यत् । Desi. पुप्रोषिति । पुप्रोषिते । Inten. पोप्रोष्यते । Yan luk. प्रोथति । Past. Part. Pass. प्रोथितः । चतित्वा ॥

मिह ९२० मेह ९२०(क) मेधाहिसनयोः । मिमेद्र । मिमेदे । 'धान्ता-विमौ इति स्वामी । मिमेय । 'धान्तो' इति न्यामः ॥

920. ✓ Midṛi, 920. A. ✓ Medṛi, 1. 'to be wise 2. to injure. According to Swami these two roots end in ध instead of द; as मिमेय । According to Nyāsa they end in द । Pre. मेदति । A. मेदते । Per. मिमेद्र । मिमेदुः । A. मिमेदे । I. Fut. मेदिता । II. Fut. मेदिर्विति । Caus. मेदयति । Aorist. अमिमेदत् । Desi. मिमिदिविति । मिमेदिविति । Inten. मेदिवते॒ । Yan luk. मेदेति । Ger. मिदित्वा or मेदित्वा ॥

Note:—Medṛi is conjugated like ✓ midṛi. Its Perfect 'dual is मिमेदेतुः । for द is heard here.

मेघृ ९२० (ख) संगमे च । मेधति । मिमेधे ॥

920. B. ✓ Medhṛi 'to be fat' 2. 'to injure' 3. To meet. Pre. मेधति or से॑ । Per. मिमेध or दे॑ । I. Fut. मेधिता । II. Fut. मेधिर्विति or से॑ ॥

णिद ९२१ णेद ९२१ क । कुत्सासंनिकर्षयोः । निनेद । निनिदंसुः । निनेदे ॥

921. ✓ णidṛi, 921 A. ✓ णedṛi 'to blame' 2. to approach. Pre. नेवति । Per. निनेद or दे॑ । निनिदतुः ॥

शाधु ९२२, मृधु ९२३ उन्दने । उन्दनं उन्दनम् । शर्धति-शर्धते । शर्धिता । शर्धति-प्रधते ॥

922. ✓ Śridhu, 923 ✓ Mṛidhu 'to be moist' or 'moistened'; 'undanam' means 'moistening.' Pre. शर्धति ; A. शर्धते ; Per. शर्धते ; A. शर्धते ; d. शर्धतुः ; ♀ Fut. शर्धिता ; A. शर्धिता ; Caus. शर्धयति, शर्धयते ; Aor. शर्धयत्तम्, or शर्धीश्यथम् ; Desi. शर्धिवति, शर्धिवते ; Inten. शर्धः शर्धते ; Yudhuk शर्धीश्चिर्ति ; Imperative शर्धि-श्रृंजि ; Imperfect शर्धतोश्यते ; Past. Part. Pass. शर्धः ; Ger. शर्धित्वा or शर्धा ॥

923. ✓ Mṛidhu-⁴⁰ moistened, Pre. मर्धति ; A. मर्धते ; Per. मर्धते ; मर्धते ; I. Fut. मर्धिता ; A. मर्धिता ; II. Fut. मर्धिवति ; A. मर्धिवते ; Caus. मर्धयति, मर्धयते ; Desi. मिमर्धिवति ; मिमर्धिवते ; Inten. मरीश्यते ; Past. Part. Pass. मर्धः ; Ger. मर्धित्वा or मर्धा ॥

**कुधिर हृष्ट वेष्टने । वेष्टति-वेष्टते । हरित्वादहवा । अबुधस्-येवो-
धीस्-येवोधितुः । 'दीपजन्' (२३२८) दृति विण्टु न भवति पूर्वास्तरसाहवयेण दैशा-
दिकस्यैव तत्र यहणात् ॥**

924. ✓ Bh वा to know, to understand, Pre. बोधति ; A. बोधते ; Per. बुद्धिः ; A. बुद्धुः ; I. Fut. बोधिता ; A. बोधिता ; II. Fut. बोधिवति ; A. बोधिवते ; Imperative, बोधतुः ; A. बोधताम् ; Imper. बोधाप्तः ; A. बोधाप्तम् ; Poten. बोधेत् ; A. बोधेत् ; Bene. बुध्यात् ; A. बोध्याप्तम् ; Aorist. ब्रुधुभृत् ; ब्रुधीत् ; A. ब्रुधीधृतः ; Tho. Parasmaipadi Aorist is optionally formed by ब्रुध, as the root has an indicatory इ ; See, III, 1, 57, S. 2269. Tho root occurs in the sūtra III, 1, 61 S. 2328, and therefore ought to have taken विष्णु, also. But it does not take it, because the ✓ कुध there refers to the Divā-⁴¹ ✓ budh (No. 63), as it is read thereto (in S. 2328) with other roots of the Divādi class. Caus. बोधयति, बोधयते ॥

**द्वुन्दिर ९२५ निशामने । निशामनं ज्ञातम् । बुद्धन्ते । अबुधत् ।
च्छुद्यते ॥**

925. ✓ U bundir to perceive, to know. Tho word nisāmann means know-
ledge. According to Madhava knowledge derived from visual perception. Pre.
सुन्दति ; A. सुन्दते ; Per. सुनुन्दत् ; A. सुन्दिता ; Aorist. सुन्दत्तम्, or सुन्दितोत् ; A. सुन्दित्तः ; Desi. सुनुन्दित्यति, सुनुन्दित्यते ; Inten. ब्रुधुन्दयते ; Yudhuk ब्रुधिन्दिति ; Imperative ब्रुधिन्दि ; Past. Part. Pass. द्वुधम् (VIII, 2, 42, S. 3016) Ger.
सुन्दित्वा or ब्रुन्दत्वा ; Noun. सुद्वुधः ॥

**वेण॑ हृष्ट गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादित्रग्रहणेषु । वेणति-वेणते ।
मान्तोऽप्यम् ।**

926. ✓ Venpi, 1. to go, 2. to know, 3. to reflect, 4. to perceive, 5. to play
on an instrument, 6. to take. Some read this root with a न also. Madhava
reads veditra-grahapa as a compound meaning "to take up a musical instrument
in order to play upon it." Pre. वेणति ; A. वेणते ; Per. विवेण्य . A. विवेण्ये ; I. Fut.
वेणिता ; A. वेणिता ; Aorist. वर्वेणीत्, A. वर्वेणित्तः ; Caus. वेणयति ; Aorist. वर्विवेणित्, I.
Desi. विवेणिवति ; Inten. वेवेणयते ; Yudhuk वेणेपिति ; Nouns, विवेणः ; विवेणी ॥

खनु॑ हृष्ट अददारणे । खनति-खनते ॥

927. ✓ Khanu to dig. Pre. खनति ; A. खनते ; Per. खनते ; A. खनते ; In
forming the dual, the following ^{sūtra} applies, which gives us खनन्तुः ; I. Fut.
खनिता ; A. खनिता ; II. Fut. खनिवति ; A. खनिवते ; Imper. खनन्तः ; A. खनन्तम् ॥

Poten, खनेत् । A. खनेत् । Beno. खायात्, or खन्यात् । A. खनिष्ठिष्ठ । There is also optionally by VI. 4. 43. S. 2319. Aorist. खननीत्, or खन्यानीत् । A. खननिष्ठैः । Caus. खायपति । Aor. खनीद्धनत् । Desi. खिखनिष्ठति । Inten. खन्यन्ते । खायन्ते । Yanू. खननिष्ठिः । d. खन्यात् । Past. Part. Pass. खनात् । Ger. खनिष्ठ्यत् or खन्यत् । Noun:— खनकः । परिकारः । खायानः ॥

२६६३ । गमहनउनखनघसां लोयः कृष्णियनर्दह । ६ । ४ । ८६ ॥

* यदासुपथाया लोयः स्यादजावा कृष्णित न त्वदि । चक्षन्तुः । 'ये विमाया' (२३१६) । खावोत्—खन्यात् ॥

2363. The root-vowel of गम्, हन्, जन्, खन्, and घन्, is elided before an affix beginning with a vowel, when it has an indicatory ए or एऽ; but not before the Aorist affix अङ् ॥

Thus खन्यन्तुः, खन्तुः । Beno. खायात् or खन्यात् ॥

चीवृ ६२८ आदानसंवरणयोः । विचीवृ-विचीवे ॥

928. ✓ Chīvṛi to take or receive 2. to cover, Pre. आवति । A. चीवते । Per. विचीवत् । A. विचीवे । I. Fut. चीविता । A. चीविता । Caus. चीवर्णति । Aor. चीविवत् । Desi. विचीविवति । Inten. चीवीवते । There is no Yaू. luk. Noun. चीवरम् ॥

चायृ ६२९ पञ्चनिशामनयोः ।

929. ✓ Chāyṛi to worship. 2. To observe. Pre. चायति । A. चायते । Per. चायाय । A. चायाये । I. Fut. चायिता । A. चायिता । Aorist. चायायीत् । A. चायायिष्ठैः । Caus. चाययति । Aor. चायायायत् । Desi. विचायायति । Inten. चेक्षयते (VI. 1. 21. S. 2467). Yaू. luk. चेक्षयोति or चेक्षेति । d. चेक्षीतः । Past. Part. Pass. चायायितः or चायतिः । Ger. चायित्यो । Noun: चनः ॥

ठयय ६३० गतौ । चंच्ययीत् ॥

930. ✓ Vyaya 'to go, to move.' Pre. व्ययति । A. व्ययते । Per. व्ययाय । A. व्यये । I. Fut. व्ययिता । A. व्ययिता । Paas. व्ययते । Caus. व्याययति, व्याययते । Aor. व्यव्ययत् ॥

दाशृ ६३१ दाने । दवाश-उदाशे ॥

931. ✓ Dāśṛi 'to give.' Pro. दाशति । A. दाशते । Per. दवाशः । A. ददाशे । I. Fut. दाशिता । A. दाशिता । Caus. दाशयति, दाशयते । Aorist. उददाशत् । Desi. दिदाशिवति, दिवाशिवति । Inten. दादाशयते Yaू. luk. दादाश्चिः । Past. Part. Pass. दाशयन् । Noun. दाशः । पुरीदाशः ॥

भेष ६३२ भये । गतै इत्येते । भेषहिं-भ्रेषते ॥

932. ✓ Bheshṛi 'to fear.' According to some this root also means to go to move. Pre. भेषति । A. भेषते । Per. भिभेष । भिभेषे । I. Fut. भेषिता । A. भेषिता । Caus. भेषयति, भेषयते । Aor. भविभेयत् । Desi. भिभेषियति, भिभेषियते । Inten. भेषेषते । Yaू. luk. भेषेषिः ।

भ्रेषृ ६३३ भ्रेषृ ६३३ (क) गतै ।

933. ✓ Bhreshṛi 'to go.' 933 A. ✓ Bhleshṛi 'to go.' Pre. भ्रेषति । A. भ्रेषते । Per. भिभेष । A. भिभेषे । I. Fut. भेषिता । A. भेषिता । Inten. भेषेषते । Noun. भ्रेषः ॥

असृ ६३४ गतिदीप्त्यादानेषु । असति-असते । आस-आसे । अस्य । आनोऽपि ॥

934. ✓ Asa 1. 'to go.' 2. to shine, 3. to accept, take or seize.' Kshlraswami and Maitreya read this root as असः । Pre. असति । A. असते । Per. असते । A. असते । I Fut. असिता । A. असिता । Caus. असयति । A. अस्यते । Aor. असिस्त । Desi. असिष्यति । A. अस्युसिते ॥

अथ १३५ शतौ ।

935. ✓ Aya 'to go' Swami and Kshyapa read this root after 931 ✓ Dasti. But this appears anadattet. P.e. अयते । Per. अयते । I Fut. अयिता ।

स्पश्च १३६ आधनस्पर्शनयोः । स्पशनं यथनस् । स्पशति—स्पशते ॥

936. ✓ Spasa 1. to obstruct 2. to touch, 3. to string together, Spasana here means stringing together according to Swami. Some read the root as Paśha. others as paśa. Pre. स्पशति । A. स्पशते । Per. स्पशता । A. स्पशते । I Fut. स्पशिता । Aorist. अस्पशीत् or अस्पशेत् । Caus. स्पाशयति । Aor. अस्पशत् । Desi. फिस्पशिष्यति । Inten. पास्पशते । Yāñ luk पास्पशि । Noun. पस्पश ॥

लघु १३७ कान्तौ । वा भाशा-(२३२१) ईति इयन्वा । लघति । लघते ॥

937. ✓ Lasha 'to wish, to desire.' By III. I. 70. S. 2321 this root takes श्याविकारपा also. Pre. लघति । A. लघते । With लघु �wo get लघति or लघते । Per. लघाव । A. लघेते । I Fut. लघिता । A. लघिता । Aorist. लघावीत् or लघिवीत् । Caus. लघाविति । Aor. लघोवावत् । Desi. लिलघिति । Inten. लघालघते । Yāñ luk लालघि । Nouns. लघवा । लालुकः । विजाही ॥

छष १३८ भक्षणे ।

938. ✓ Chasha 'to eat.' Pre. भक्षति । A. भक्षते । Per. भक्षाव । A. भेदे । I Fut. भेदेते । A. भविता । Nouns. भक्षकः भावः ॥

छष १३९ हिंसायाम् । चक्षयतुः । चक्षये ॥

939. ✓ Chhusha 'to hurt, to injure.' Pre. छुक्षति । A. छुक्षते । Per. छुक्षाव । क. चक्षयतुः । A. चक्षये । I Fut. छुक्षिता ॥

भ्रष्ट १४० आदानसंवरणयोः ।

940. ✓ Jhasa 1. to take, 2. to put on or wear. In the sense of 'to injure or hurt,' this root is Para-malpadi only. (See No. 720) Pre. भ्रष्टति । A. भ्रष्टते । Per. भ्रष्टाव । I Fut. भ्रष्टिता । Aorist. भ्रष्टावीत् or भ्रष्टवीत् ॥

भ्रक्ष १४१ भ्रलक्ष १४१(क) अदने । भ्रव रूति मैत्रेयः ॥

941. ✓ Bhruksha, 941 A. ✓ Bhilaksha 'to eat, to devour.' According to Kshiraswami, the root is Bhilaksha ; Maitreya reads it Blakshn. Pre. भ्रलक्षति । A. भ्रलक्षते । Per. भ्रलक्ष । A. भ्रलक्ष । P. भ्रलक्ष । A. भ्रलक्ष । I. Fut. भ्रलक्षिता । A. भ्रलक्षिता । P. भ्रलक्षिता । A. भ्रलक्षिता । Aorist. भ्रलक्षीत् । Caus. भ्रलक्षिति । भ्रलक्षीत । Aor. भ्रलक्षत् । भ्रलक्षनवत् । Desi. भ्रिभलक्षिति । भ्रिभलक्षिति । Inten. भ्रलक्षते । Yāñ luk भ्रलक्षित । भ्रलक्षित । भ्राभ्रलक्षित । Imperf. भ्राभ्रलक्षित । भ्राभ्रलक्षित ॥

दासु १४२ दाने ।

942. ✓ Dasi 'to give.' Pre. दासति । A. दासते । Per. ददाश । A. दासेते । I. Fut. दासिता । A. दासिता । Aorist. दासीत् । A. दासिष्यत् ॥

माहू ९४३ माने ।

343 ✓ Māhṛi to measure, Per. माहृति । A. माहृते । Per. माहृत् । A. माहृते ।
1 Fut. माहृत्सि । A. माहृत्सि । Aorist. माहृत्सीत् । A. माहृत्सित् । Caus. माहृयति । A. माहृयते ।
Aor. माहृयत् । Dosi. मिमाहृयति । Inten. मामाहृते । Yati luka सामार्थि ।

गुहू ९४४ संवरणे ॥

944. ✓ Guhū 'to cover.'

In conjugating this root the following श्रा applies.

२३६४' जदुपधाया गोऽः । ६ । ४ । १८ ॥

गुहू उपधाया जदुप॒धा॒या॑ वजा॒दि॑ प्रथ्य॑ । गृहृति॑-गृहृते॑ । कृदित्य॑विद्या॑ । गृहृता॑-
गोऽः॑ । गृहृत्य॑ति॑-घोऽय॑ति॑ । गृहृत्॑ । गृहृत॑ । कृहृत॑ । कृहृत॑ ॥

2364. For the penultimate श्रा of the gunated stem योऽः (from गुप्त), there is substituted क before an affix beginning with a vowel,

Thus गुहू + श्रा + ति = गोऽः + अ + ति = गृहृ + अ + ति = गृहृति॑ । Atmanepada गृहृते॑ । In the First Future the इट augment is optional, as the root has an indicatory long क (VII. 2. 44). Thus गृहृता॑ or गोऽः॑ । So also in the Second Future, as गृहृत्य॑ति॑ or घोऽय॑ति॑ । The Potential is गृहृत्॑ । The Benedictive is गृहृता॑ । The Aorist is गृहृत्सीत्॑ । But when it does not take इट, we have कृ॑, and then the form is गृहृत॑ ॥

In the Atmanopada, this कृ॑ is optionally elided by the following.

२३६५' लुग्वा दुहृदिहलिहृहामात्मनेष्वदे दत्ये । ७ । १ । १३ ॥

यत्तं कृस्य लुग्वा स्याक्षन्ये तद्धृ॑ । दत्य॑धत्वस्तुत्वठलेपदीर्घः॑ । अगृ॑ठ । अशुद्धत्॑ । 'कृस्या-
चि' (२३३७) इत्यन्तलापः॑ । अद्युक्ताम्॑ । अशुक्तन्॑ । अगृ॑-ठ—अशुक्तार्थः॑ । अगृ॑त्या-
अशुद्धामर्थः॑ ॥

2365. The whole of the affix कृ॑ is elided optionally before the personal endings of the Atmanepada beginning with a dental, after दु॑, दिष्ठ॑, विष्ठ॑ and गुप्त॑ ॥

Thus अगृ॑ + कृ॑ + त = अगृ॑ + त (VIII. 2. 31. S. 324) = अगृ॑ठ + त
(VIII. 2. 40 S. 2280) = अगृ॑ठ + ठ (VIII. 4. 40. S. 111) = अगृ॑ + ठ (VIII. 3. 13. S. 2335) = अगृ॑ठ (VI. 3. 111. S. 174.)

The other form is अशुद्धत्॑ । Before the dual आत्माम्॑ the final कृ॑ of कृ॑ is elided by S. 2337 and we have the form अशुक्तामाम्॑ । The Plural similarly is अशुक्तन्॑ । The 1st Person dual is अगृ॑त्वय॑ or अशुक्तय॑ति॑ । The Plural is अगृ॑त्या॑मर्थः॑ or अशुक्तामर्थः॑ ॥

Note:—As अदु॑या॑ or अधु॑तन्॑, अदु॑या॑ः॑ or अधु॑या॑, अदु॑यम्॑, अधु॑यम्॑, अदु॑यत्व॑ or अधु॑यत्व॑, अदित्य॑ or अधित्य॑, अली॑ठ or आली॑ठ, अगृ॑ठ or अगृ॑त्व॑ ॥

Why दु॑ &c. only? Observe अशुद्धत्॑ । Why in the Atmanepada? Observe अशुद्धत्॑ only. Why before an affix beginning with a dental? Observe अशुद्धामर्थः॑ only. Though the anuyṛiti of लेषा was understood in this śāstra; the employment of the term लुक indicates that the *whole* of the affix is to be elided. For लेषा would have elided only the final कृ॑ of कृ॑ । But even with the elision of अ alone we would have got all the above forms, except those in अति॑ । For अ being elided, we have श॑ between (a consonant of अ॑ class) and a dental (which is also a letter of अ॑ class). This श॑ situate between two अ॑ will be elided by VIII. 2. 26. Nor can it be objected that the elided अ is athānīvāt, for by पृष्ठात्यिष्ठ VIII. 2. 1, such an

elision cannot be *sthānivat*. Though श् is a dento-labial, yet it is included in the word dental. Had it not been meant to be so included, ती (letters of त class) would have been taken in the sūtra. See III. I. 45, for this Aorist-asht.

914. ✓ *Guhū 'to cover, hide, conceal.'* Pre. गृहति । A. गृह्णते । Per. गृह्णते । A. जृग्नेते । But the dual is जृग्नतुः for here गृह never assumes the form गोह । I Fut. गृहिता or गोठात् । A. गोठात् । It optionally takes वृद् as the root has an indicator long ऊ । II Fut. गृहिष्यति, or चोक्यति । A. गृहिष्यते or चोक्यते । Imperative. गृहतु । A. गृहताम् । Imper. अगृहत् । Poten. गृहेत् । A. गृहेत् । Bene गृहात् । A. गृहिष्येत् or चुपेत् । Aorist. गृहोत् । or चुपेत् । A. गृहिष्ट् or अगृहत् । Condi. अगृहिष्यत् । चोक्यात् । A. अगृहिष्यत् चोक्यति । Caus. गृहयति । A. गृहयते । Aor. अगृहयत् । Desi. गृहुदति । जृग्नते । Inten. जौगृहते । Yāñ ink. जौगृहिति or जौगृहात् । Past. Part. Pass. गृहः । Gor. गृह्या or गृहित्वा । Adj. गोहनीयं । गृहम् । Noun. गृहा ॥

Here end the hikkadi roots which are ubhayapadī and end in a Consonant. अथात् तात् उभयपदिनः ।

Now we take up the conjugation of roots ending in a vowel and which are ubhayapadī.

**श्रित्र १४७ सेवयात् म् । अयति—अयते । शिशियतुः । अयिता । शिशि—
(२३१२) इति चहु । अशिशियतु ॥**

915. ✓ *Srīñi, to serve.' Pre. अयति । A. अयते । Per. अयात् । शिशियतुः । शिशियुः । शिशिय । शिशाय or शिशा । शिशियत्र । A. शिशिरे । I. Fut. अयिता । A. अयिता । II. Fut. अयियतिनः । A. अयियते । Imperative. अयुः । A. अयताम् । Imper. अययत् । A. अयत । Poten. अयेत् । A. अयेत् । Bene अयात् । A. अयिष्येत् । Aorist. अशिशियत् । The A. Past is formed by अय् (III. I. 48. S. 2312). Caus. आययति or आययते । Aor. अययत् । Desi. शिशियति, शिशियते । Intensive शेषीयते । Yāñ ink. अययाति or अयिति । Past. Part. Pass. तितः । Ger. तित्वा । Noun. अया । अय । अयत् ॥*

स्मृत १४८ भरणे । भरति । अभाद् । अभतुः । अभर्य । अभृत । अभृषे । भर्ता ॥

916. ✓ *Bhr̥iti to fill, to support.*

The present is भरति । Per. अभाद् । d. अभतुः । 2. S. अभर्य । 1. d. अभृत । The Aitm. Per. 2nd S. is अभृषे । The First Future is भर्ते । In forming the Second Future the following sūtra applies:

२३६५ । चृहृतोः स्ये । १ । २ । ६० ॥

असे हमेशा व्यवहृत् वृद् स्यात् । भरिष्यति ॥

2366. व्य the sign of the Future and Conditional gets the augment वृद्, after a root ending in short श and after वृद् ॥

Thus भरिष्यति । In forming the Benedictive the following sūtra applies :

२३६७ । रिह् शयमिलहृत् । १ । ४ । २८ ॥

जो वक्त यादायार्थातुके लिहि च चृहृतोः रिहादेवः स्यात् । रीहि वक्ते रिहिषिदायार्था क्षीयेत् । शियात् ॥

2367. For the final short श of a root, there is substituted वृ, before the Present-character व् (व), before the Passive-character व्, and before the augment वृद् in the Benedictive.

2372. The final **ा** of a root is elided before an **Ardhadhātuka** affix with the augment **ए॒** as well as when it begins with a vowel and has an indicator **्** or **्॑**.

The First Future is **VISIT**: In forming the Benevolentive the following two sutras apply.

८३७३ । दाधा घवदाप् । १ । १ । २० ८

दाढपा धाढपाष्व धातवो चमुंज्ञाः स्यद्दापदैषो विना ॥

2373. The verbs having the form of dā 'to give' and dhā 'to place,' are called ghu.

Note:—This defines the word gñu. Four verbs have the form of **gñ**, or assume it by the application of VI. 1. 45. S. 2370 and two, of **gñt**; they are called **gñt**. The gñ verbs have certain peculiarities of conjugation to be described hereafter.

The शि वर्ग verbs have certain peculiarities of conjugation to be described hereafter.

The शि वर्ग verbs are the following — दुधास् “to give,” as प्रणिदाति; दोष् “to give,” as प्र-प्रदाता; दो “to cut,” as प्रणिति; देष् “to pity” as, प्रणितयसे, दुधास् “to place” us, प्रणिदधाति, देष् “to feel” as, प्रणितयति. In these examples, because of the verbs having शि, the न of प्रनि is changed into न्न by VIII. 4. 17.

Similarly दात् "to cut" and दैत् "to clean" not being called शु. rules VII. 4, 46 and 47 do not apply to them. Thus दा+त्=दात् "what is cut," as, दाते अर्थः। So also चवदत् "washed" as, चवदातन् मुखं "a bright face." But with दा "to give," &c. दा+त् = दद् + त् (VII. 4, 46)=दतः "given," so also we have प्रदद्यन्ते+त् = प्रदत् (VII. 4, 47). The word शु occurs in *śūtra* VI. 4, 66, &c. The word दाप includes also दैप by the paribhāshā given under III. 4, 19, दै changed into शु by VI. 1, 45, S. 2370.

The root having got the designation $\bar{g}$, now applies the next sutra.

ੴ । ਰਾਲੰਡਿ । ੬ । ੪ । ੬੭ ॥

ਘੁਸੇ ਭਾਣਾਂ ਮਾਤਾ ਪਾਂਨਾਂ ਬੈਖਿਆਂ ਸਾਡਿਧਾਤ ਕੇ ਕਿਤਿ ਲਿਛਾਂ। ਥੇਧਾਤ। ਥੇਗਾਸ਼ ਸ। ਥੇਧਾਸ਼।

2374. **v** is substituted for the **at** of the above roots in the Bene dictive mood Active.

Note :—Thus देयात्, सेयात्, ऐयात्, इ-देयात्, गेयात्, वेयात्, and अवदेयात् । Before non-fict and non-fict we have दासीत् and धासीत् । By the word निरु is here meant the पार्श्वनिरु or the Preclusive mood ; the Personal endings of which mood are अर्धाधृताका by III. 4. 116. More-over by III. 4. 104 the Parasmaipada affixes only of the Benedictive are निरु, so the present rule does not apply to the Atmanepada affixes of the Preclusive.

Thus धा + यात् = धेयात् । D. धेयास्ताम् । Pl. धेयसः ॥

In forming the Aorist there is optionally ~~use~~ by the following.

२३७५ । विभाषा घेठस्याः । ३ । १० । ४८ ॥

भाष्यम् चैव इति वा स्यादात्मकं वाचिनि सुहि परे। 'वडि' (२३१५) इति हितम्। अदध्यात्॥

2375. After the roots घे 'to suck,' and विष 'to grow,' घट् is optionally the substitute of घटि, when घट् follows signifying an agent. •

As, घट्त्वत् 'he sucked' dual घट्त्वाताम् । The reduplication is by S. 2316. When घे takes the alternative विष, then the next एत्रा. II. 4. 78 S. 2376 comes into operation, and we have घटात् and घटातोत् 'he sucked.' So also of विष, we have घट्विष्ट्वत् 'he grew.' It also takes the घट्, (III. 1. 58) and then its form is घट्वत् or घट्वयोत् ॥

२३७६ । विभावत् घाप्तेष्टगात्तामः । २ । ४ । ८८ ॥

विषः घिवे: सुग्रवा खात्वरसैपदे परे । घटात् । घट्त्वाताम् । घट्: ॥

2376. After the verbs घा 'to smell,' घेद 'to drink,' घा (घो) 'to pare,' घा (घो) 'to cut,' and घा (घो) 'to destroy,' there is optionally the elision of विष, when parasmaipada terminations are employed.

Thus we have घटात् । d. घट्त्वाताम् । Pl. घटुः । When विष is not elided, the following applies.

Notes:—Thus (घटात्, or घट्त्वातोत् 'he smelled,') घटात्, or घट्त्वातोत् 'he drank,' घट्त्वात्, or घट्त्वातोत् 'he pared,' घट्त्वात्, or घट्त्वातोत् 'he cut' and घट्त्वात्, or घट्त्वातोत् 'he destroyed.' There is no option allowed in Atmanepada; thus, घट्त्वाताम् सुमनवी देवदलेन । The root घेद् is a Ghu verb, and in its case, the विष would have been elided by the last rule also. The present doolares an option.

२३७७ । यमरमनभातां सक्त्वा । १ । २ । ६२ ॥

घटां सक्त्वादेभ्यः विष एद् खात्वरसैपदेतु । घटातोत् । घट्त्विष्ट्वाम् । घट्त्विषुः ॥

2377. The विष of the Aorist in the Parasmaipada takes the augment एद् after घम्, रम्, लम् and roots ending in long घा, and श् (ख्त्) is added at the end of these stems.

Thus घटातोत् । D. घट्त्विष्ट्वाम् । Pl. घट्त्विषुः ॥

Notes:—Thus घट्त्वातेन, घट्त्विष्ट्वाम्, घट्त्विषुः । घर्त्त्वातेन, घर्त्त्विष्ट्वाम्, घर्त्त्विषुः । Of roots ending in long घा:—घटातोत् । घट्त्विष्ट्वाम् । घट्त्विषुः । घट्त्वातीतां खमनलद्वया वृद्धिः ग्राहत् सा नेटीति प्रतिविघ्यते । When the conjugation is Atmanepadi, the rule does not apply. As घट्त्वात् । घर्त्त्वात् । घर्त्त्वात् ॥ .

The Vṛiddhi in the case of घम् &c. ordained by VII. 2. 3, does not take place by VII. 2. 4. In the Atmanepada we have घट्त्वात् । The root घम् is अत्मने. padī, as it is preceded by घा (I. 3. 75) घर्त्त्वात्, घर्त्त्वात् (III. 1. 85). Exception to VII. 2. 10. 44.

घेद् ६९३ पाने । घयति ॥

951. ✓ Dhet 'to drink, to suck.' Pre. घट्त्वत् । Per. घट्त्वत् । घट्त्वतुः । घट्त्वुः । घट्त्वात् । घट्त्वित् । घट्त्वति । Fut. घट्त्वत् । II Fut. घट्त्वति । Imperative. घट्तुः । Imper. घट्त्वत् । Poten. घट्तेत् । Bene. घेतात् । Aorist. घट्त्वातोत् or घट्त्वात्, or घट्त्वात् । d. घट्त्विष्ट्वाम् or घट्त्वाताम् or घट्त्वाताम् । Condi. घट्त्वत्वात् । Pass. घोयते । Aorist. S. घट्त्विषि (VII. 3. 33. S. 2761), d. घट्त्विष्ट्वाम् or घट्त्वाताम् । Caus. घात्वति । Desi. फ़ाम्हिसि । Intens. घेतीत्वते । Yañ luk. द्वात्वेति or द्वात्वाति । D. दातुः । Nouus. घदः । घाता । घेतुः ॥

३३१ १५३, स्लै १५३ हर्षक्षये । हर्षक्षयो धातुयः । म्लायति । जलौ । अविद्य—ज्ञानाय ॥

952. ✓ *Ghai*, 953 ✓ *Mhai* 'to despond,' 'to be dejected in spirit.' The word *harsha-kshaya* means the exhaustion of the vital humours. Pre. ज्ञानायति । Per. ज्ञानेति । ज्ञानित्य or ज्ञानायति । ज्ञानेति । ज्ञानित्य । Fut. ज्ञानाता । II Fut. ग्नायति Imper. ग्नायत् । Imper. अग्नायत् । Poten. ग्नायेति । Bene. ग्नेयात्, or ग्नायात् (See VI. 4 68 S. 2378 for these forms.) Aorist. ग्नायासीत् । Caus. ग्नाययति । Aorist अग्निक्षयत् Deal. ग्नायासीति । Inten. ज्ञानायते । Yati link ज्ञानेति । d. ज्ञानीति Imp. ज्ञानीति Nouns, ज्ञानः । ग्नायः । ग्नेयः ॥

३३२ ४६८ । वाच्यस्य संयोगादेः । ६ । ४ । ६८ ॥

पुमास्थावेत्यस्य संयोगादेर्थातेऽरात यत्वं वा स्यादार्थपातुके निति लिहि । ग्नायात्—ग्नेयात् । ग्नायासीत् । म्लायति ॥

2378. For the final भा of any other root than those mentioned in VI. 4. 66, ए may optionally be substituted, in the Benedicitive active, when the root begins with a conjunct consonant.

The स्त्रा was the only root of VI. 4. 66, which could have been affected by this rule. It has been, however, specially exempted by the word अग्नस्यः. Thus ग्नेयात्, or ग्नायात्, म्लेयात्, or म्लायात्, but only स्त्रेयात् (VI. 4. 66), and यायात् (not commencing with a double consonant). The phrase अक्षिति is understood here and therefore the rule applies to Parasmaipada affixes (III. 4. 104). Thus ग्नायेष्ट in Atmanepada. The root considered as an aṅga, should consist of a double consonant, therefore in निर्यात् (from निर् + या), ए is not to be considered as a root having a double consonant, for ए is no part of the aṅga, but of the preposition.

953. ✓ *Mhai* to be sad or dejected. Pre. म्लायति । Per. म्लोः । Fut. म्लाता । Noun. म्लानः ॥

३३३ १५४ न्यक्करणे । न्यक्करणं तिरस्कारः ॥

954. ✓ *Djal* to treat with contempt; to disfigure. *Nyakkarana* means humiliation, contempt &c. Pre. भायति । Per. द्वयौ ॥

३३४ १५५ न्यभ्रे ।

955. ✓ *Drai* to sleep. Pre. भायति । Per. द्वृयौ । Nouns. निद्रासुः । निद्रा ॥

३३५ १५६ तृसौ ।

956. ✓ *Dhral* 'to be pleased' Pre. भायति । Per. दधौ ॥

३३६ १५७ चिन्तायाम् ।

957. ✓ *Dhnyi* 'to think of, meditate upon,' Pre. भायति । Per. दध्यौ । Nouns. ॥ । सुधीः । धोवती ॥

३३७ १५८ रावदे ।

958. ✓ *Rai* 'to sound,' 'to bark at,' Pre. भायति । Per. दरौ ॥ I Fut. राता ॥ Noun. रोदः ॥

स्त्रै १५९, इट्रै १६९ (क) शब्दसंयातयोः । स्थापति । वोपदेश-
स्थापि सत्वे इते इयं तुम्यम् । वोपदेश फलं तु तिष्ठयासति । अतिष्ठयपदित्यज चतुर्म् ॥

959. ✓ Styai 959 A. ✓ S̄t̄yai '1. to sound, echo' 2. to be collected into
a heap.

The conjugation will be the same whether the root be taken as स्त्रै or इट्रै,
because उ is changed to इ । The difference however appears in the Desiderative
and the Causative, as तिष्ठयासति (Des), अतिष्ठयपत् (Causative Aorist). Pre. स्थापति ।
Per. स्थापी । I Fut. स्थापता । Past. Part. Pass. स्थापतः । प्रस्तीतः । Noun. स्थी । स्थूपः

स्त्रै १६० खदने ।

960. ✓ Khai 1. to be steady or firm. 2. to strike, hurt, kill. Pre. खदति ।
Per. खदी । I Fut. खाता ॥

क्षै १६१, जै १६२, वै १६३ क्षये । चार्यत । ज्ञोः । ससौ । साता ।
'बुमास्या-' (२४६२) इत्यत्र 'विभावा घार्येट-' (२३७६) इत्यत्र च स्यत्तेरेव यद्यां न
स्वस्य । तेन एत्यसिन्नलुक्तो न । सायात् । चासासीत् ॥

961. ✓ Kahai, 962. ✓ Jai, 963. ✓ Shai, to wane, waste, decline. Prep. जार्यति
Per. जाही । I Fut. जाता । Past. Part. Pass. जातः, Active जामवान् । (VIII. 2. 53. S.
3032).

962. ✓ Jai to wane, decline, decay. Pre. जार्यत । Per. जाही । I Fut. जाता ॥

963. ✓ Shai to decline. The ✓ शा in VI. 4. 66. S. 2462 and II. 4. 78.
S. 2376 refers to the Divadi ✓ शा and not to the present root. Therefore there
is not the u substitution of VI. 4. 67 S. 2374 or the elision of शिष् by II. 4.
78 S. 2376. Thus the Ben. is सायात् and not सेयात् and the Aorist is असाहीत् and
not असात् । Pre. जार्यत । Per. जाही । I Fut. जाता । Bene. जायात् । Aorist. असाहीत् ।
Pass. जायते । Caus. जार्यति । Aorist असीर्यपत् । Desi. जिषाहीति । Inten. जाषायते ॥

कै १६४, गै १६५ शब्दे । गेयात् । चापासीत् ॥

964. ✓ Kai, 965. ✓ Gai to sound, to oaw. The word शब्द means a parti-
cular kind of sound, such as, singing, oawing &c. Pre. जार्यत । Per. जाही । I Fut.
जाता । Noun. जाता ॥

965. ✓ Gai to sing, to speak. Pre. गार्यत । Per. गाही । I Fut. गाता । Bene.
गेयात् । (VI. 4. 66. S. 2462.) Aorist, अगाहीत् । Past. Part. Pass. गीतः । Active गीतवान् ।
Ger. गीता । Nouns. गायकः । गायतः । गायतः । ग्रहीतः । गाता उद्गीतः ॥

शै १६६, वै १६७ पाके ।

966. ✓ Śai 967. ✓ Śrai to cook Pre. जार्यत । Per. जाही । I Fut. जाता ॥

967. ✓ Śrai to cook, boil. Pre. जार्यत । Per. जाही । I Fut. जाता । Caus.
जावयति । Past. Part. Pass. जातम् । (VIII. 2. 43. S. 3017) जपितम् । Noun: जाता ॥

वै १६८, ओवै १६९ शोषणे । पायात् । चापासीत् । 'बुमास्या-'
(२४६२) इतीर्यस्तं सदयवाद । 'र्दलिङ्गं' (२३०८) इत्येत्यं 'गार्तिस्या-' (२२२४) इति
चिद्गुरुक च न । पाठपत्य लाद्याक्षस्यात् ॥

968. ✓ Pal, 969. ✓ Ovai to dry, wither.

The ✓ Pā though occurring in VI. 4. 66, S. 2162, does not refer to this ✓ Pā as it is Lākshanika and not original, for the same reason, VI. 4. 67, S. 2374 does not cause the ए change in the Benedictive. Nor does II. 4. 77 S. 2223 cause the elision of the सित् in the Aorist. Pre. पार्यतः । Per. पर्ये । I Fut. पारतः । II Fut. पार्यतः । Imperative. पार्यतु । Imper. पार्यत । Poten. पार्येत् । Bene. पार्यतः । Aorist. अपार्यत् or अपारत् । Desi. फिर्यार्यति । Inten. पार्यते । Yat luk. पार्यति or पार्येति । D. पार्येतः । Imperfect. अपार्यत् or अपार्यतः । Pl. पार्यतुः । Beuc.—पार्यत् ॥

969. ✓ Ovai to dry, to be languid or weary. Pre. लायति । Per. लैदा । Caus. लायति । Noun. लायं ॥

८४६७० वेष्टने । स्तायति ॥

→ 970. ✓ Shṭai to put on, adorn. Pre. स्तायति । Per. तस्तीन् । Fut. स्तात । Caus. स्तायति । Aorist अस्तिष्टयत् ॥

८४६७० वेष्टने । शोभायांच' इत्येके । स्तायति ॥

970 A. ✓ Shṭai to put on, some say that it means to adorn. Pre. स्तायति । Nonn.—उच्चीषम् ॥

८४६७१ शोधने । दार्यति । अघुस्वादेत्यसिज्जलकौ न । दायात् । अद्रासीत् ॥

९७१ ✓ Daip to purify, to cleanse.

As this root is specifically excluded from the designation of ghu (I. 1. 20, S. 2373), it does not take the ए in Benedictive nor does it elide its सित् in the Aorist, as दायात् and not देयात्; कदासीत् and not अदात् । Pre. दार्यति । Per. दैदा । I Fut. दाता । Bene. दायात् । Aorist. अद्रासीत् । Caus. दायति । Aorist अद्रीदप्त ॥

पा ८४६७२ पाने । 'पाधूर्थमा—' (२३६०) इति पिबादेशः । तस्यादन्तस्यादोपथागुणः ॥

972. ✓ Pā to drink. Pre. पिबति । (The ✓ Pā is replaced by ✓ piba by VII. 3. 78, S. 2360. As पित् ends with ए, the ए is not penultimate and is therefore not gaunted.) Per. पर्ये । I Fut. पासा । II Fut. पार्यति । Imperative. फिर्यतु । Imper. अपिर्यत् । Puten. फिर्येत् । Beuc. पेयात् । Aorist अपात् । Caus. पायति or पायते । Aorist अपीप्यत् Desi. फिर्यार्यति । Inten. पेयंप्रयते । Yat luk पार्येति or पायति or पायति । D. पायेतः । Imperfect Pl. पायतुः । Pot. पायात् । Bene. अपेयात् । Aorist अपावात् । Plural अप्युः । Noun: पः as सुरापः । पानम् । संपीडितः । पातुः । पंडः । पायम् । पायः । पयः । पानम् ॥

घ्रा ८४६७३ गन्धोपादाने । तिग्रिति । घ्रायात्-घ्रेयात् । अघ्रासीत् । अघ्रात् ॥

973. ✓ ghrā to smell, 2. to kiss. Pre. तिग्रिति । (S. 2360). Per. अग्री । लिग्रिति । I Fut. घ्राता । Bene. घ्रेयात् । or घ्रायात् । Aorist अघ्रासीत् or अघ्रात् । Caus. अघ्रयति । Aor. अजिग्रप्तु or अजिग्रिप्तु । Desi. तिग्रार्यति । Inten. लेघ्रीयते । yat luk जाग्रेति or जाघ्राति D. लाग्रेतः । Past Part. Pass. घ्रातुः । घ्रातः । Active घ्रायावानः । घ्रातवानः । Nouns. घ्रायः । घ्रातम् । घ्रातम् ॥

धमा ८४६७४ शब्दाग्निसंयोगयोः । धमति ॥

974. ✓ Dhmā to blow (as a wind instrument), 2 to blow a fire. Here agniśayoga means to blow a fire with the mouth. Pre. धमति । (S. 2360). Per. धम्यते । I Fut. ध्राता । Poten. धमेत् । Bene. ध्रायात् or ध्रेयात् । Caus. ध्रायति Aorist

अधिष्ठनपत् । Desi. विध्यासति । Inten. वेध्योदये । यादृ लक्ष दाध्यति । Past. Part. Pass ध्यातः । Active ध्यातवान् । Ger. ध्यात्वा । Noun. ध्या ॥

ष्टा ६७५ गतिनिवृत्तौ । निष्ठति । 'स्वादिष्टभ्यासेन-' (२२८८) इति वस्त्रम् । अधिष्टिष्ठु । 'उपर्गति-' (२२८०) इति वस्त्रम् । अधिष्टाता । स्थेयात् ॥

७५. ✓ श्विष्टा to resort or go to, 2. to stop, to be restrained. Pro. निष्ठति । स्वा is replaced by निष्ठत (under VII. 3. 78. S. 2380). With श्व श्व will be changed to श after an alterant letter, even though the reduplicative श intervenes. As अधिष्टत्वा । See VIII. 3. 64. S. 2377. I Fut. स्वाता । The श will be changed to श after an alterant Preposition. As अधिष्टाता । See VIII. 3. 65. S. 2270 A. स्वाता । II Fut. स्वावृति । अधिष्टावृति । A. स्वावृत्यात् । Imperative निष्ठतु । A. संतिष्ठाताम् । Imper. निष्ठिष्ठतु । A. उपर्गति । Poten. निष्ठेत् । A. संतिष्ठेत् । Bene. स्थेयात् । The श is not optional, as the rule VI. 4. 68. S. 2378 does not specifically apply to ✓ श्विष्टा. A. संस्वार्तात् । Aorist अस्वात् । The निष्ठ is elided by II. 4. 77. S. 2223. With an alterant Preposition अध्यष्टात् (VIII. 3. 63. S. 2276). A. समर्पत्यात् । D. समर्पित्याताम् । Caus. स्वाप्यति । Aor. असंविष्टत् (VII. 4. 5. S. 2588), and not अस्वावृत् । Desi. निष्ठासति । Inten. नेष्टीयते (VI. 4. 66. S. 2462). यादृ लक्ष, तास्यासि । D. तास्योत्तमः (VI. 4. 113. S. 2497). Pl. तास्यति (VI. 4. 119. S. 2483). Past. Part. Pass. फृयतः । Act. विष्टव्यात् । Ger. विष्टव्या । Nouns. व्यष्टि । व्यष्टः । व्युष्टिः । व्याप्तुः । व्याप्तिः । कृपि त्यः ॥

झा ६७६ अभ्यासे । मर्नी ॥

७६. ✓ Muñ to learn diligently, to repeat in mind. Pre. मर्नति । मन replaces ना by VII. 3. 78. S. 2380. Per. मर्नी । Nouns. ज्ञानायः । निष्ठः । सुखम् ॥

दाण् ६७७ दाने । प्रणयक्षत्वं । देयात् । अदात् ॥

७७. ✓ दाप to give. Pre. अद्यति । दाक्ष is substituted for दा by VII. 3. 78. S. 2380. The root being घ्यु, we have प्रणयक्षति by VIII. 4. 17. S. 2285. Per. दर्देत् । I Fut. दाता । II Fut. दात्यति । Imperative अद्यतु । Imper. अद्यक्षत् । प्रणयक्षत् । Poten. अद्येत् । Bene. देयाक्ष । (VI. 4. 67. S. 2374). Aorist. अदात् । (II. 4. 77. S. 2223). अद्यवात् । Caus. दायति । Aor. अदंदृप्तु । Desi. निष्ठति (VII. 4. 54. S. 2628 and VII. 4. 58. S. 2620) Inten. देदंयते । यादृ लक्षाते । निष्ठासि । D. दातः । Imperative देहि । Past. Part. Pass. दत्ता । Aot. दस्तात् । Ger. दस्ता । Adj दातोर्य । देयः । Nouns. दीतः । दातुः । देष्युः ॥

ह. ६७८ कौटिल्ये । मूर्यति ॥

७८. ✓ हृषि to be crooked.

The present is मूर्यति । The Perfect is गृह्ण + गृह्णति. Now applies the following extra शब्दः । अतश्च संयोगादेगुणः । ३। ४। ७० ॥

अद्यन्तस्य संयोगादेगुणः स्वात्मिति । किर्त्यमयोदं परत्वायतात्यपि भवति । अपरत्वम् अपधावृद्धिः । अत्युर । अत्युतुः । अत्युर्य । अत्युर्यः । अत्युर्याः स्वे । (३१४) । मूर्यतिः ॥

2379. A root ending in short श and preceded by a conjunct consonant, gets Guṇa in the Perfect.

Though this rule is primarily for the sake of श्व affixes even, yet being subsequent it applies to श्व also. By I. 2. 5. S. 2242, the affixes of the Perfect,

other than गुप्त are किंतु and consequently would not have caused Gupa. This sūtra prevents that.

Then comes the question, does this sūtra prevent the Vṛiddhi of वृद्धि? According to the Kāśika, it does not debar the Vṛiddhi of वृद्धि caused by VII. 2. 115 S. 254. But according to the Siddhānta the present sūtra VII. 4. 10. being subsequent in order of the Aṣṭakāḥyāyi to the Vṛiddhi sūtra, VII. 2. 115 S. 254, applies to that latter also. Thus we get hvri + pal = hva + naḍ (Gupa caused by the present sūtra) = hvar + pal (I. 1. 70 S. 51) = hvār + pal (there is Vṛiddhi of the penultimate व by VII. 2. 116. S. 2282) = जह्वार; Dual जह्वारूः; Pl. जह्वारः; 2nd S. जह्वे।

First Future गुर्तः; In the Second Future there is वृद्धि augment by VII. 2. 70. S. 2366. Thus we have गुर्वृद्धिः॥

In forming the Benefactive, the following sūtra causes Gupa.

८३०। गुणोऽर्थिसंयोगाद्योः । ७।४।२७॥

अर्थः संयोगादेक्षदन्तस्य च गुणः स्वात्मक यादः। वा॑धृष्टाहुके लिङ्गे च । गुर्वृतः । अह्वार्थीत् जह्वार्थात्॥

2380. Guṇa is substituted for the final व in the root वा (वासि), and in those roots ending in वा, in which the vowel is preceded by a conjunct consonant, when the Passive character वृद्धि or the Benefactive augment याद् follows.

Note:—The words वासि, यादि and लिङ्गे are understood here. Not so the word वा as its anuvṛitti is impossible. Thus वायते, वायात्, वायते and वायात्। This is an exception to I. 1. 5.

Thus गुर्वृतः । The Aorist is अह्वार्थीत्, d. अह्वार्थात्॥

978. ✓ Hvri to be crooked Pre. गुर्वृतः । Per. जह्वार । जह्वारूः । जह्वे । जह्वरितः । I. Fut. गुर्तः । II. Fut. गुर्वृद्धिः । Imper. गुर्तुः । Imper. अह्वारूः Peten. गुर्वृते । Bene-
गुर्वृतः, Pass. गुर्वृते । Desi. जह्वार्थीत् (VI. 4. 16. S. 2614. causes lengthening, VII. 1. 102. S. 249) substitutes उर, which becomes ऊर by VIII. 2. 77. S. 354). Inten. जह्वार्थीते (VII. 4. 30. S. 2633). Yan link जह्वार्थीतः । D. जह्वार्थीतः । Imperative जह्वार्थीति । Jarhvrihi, 1st. S. जह्वार्थीतः । Imperfect अजह्वृतः । Past. Part. Pass. वृतम् । Act. वृतमवान्॥

स्त्रृ ६७९ शब्दोपतापयोः । ‘स्वरतिशूति’ (२२१८) इति वेदृ ।
सत्त्वरित्य-सत्त्वर्थे । वरयोस्तु ॥

979. ✓ Svrti to sound, to pain.

The Present is स्वरति । The Perfect 3rd. S. is सत्त्वार । D. सत्त्वरूः । 2nd S. सत्त्वरित्य or सत्त्वर्थः । The वृद्धि augment is optional by VII. 2. 44. S. 2279. But this वृद्धि option is set aside in the 1st Person Dual and Plural by the following sūtra.

८३१। गुणः किति । ७।२।११॥

चित् एवाच डगमाच्च परयोगित्वित्वा तोरिण्य स्वातः । परमपि स्वरतादिविकल्पं आधित्या
पुरस्तादितिवेधकावहारभ्यसामर्थ्यादनेन निवेद्ये प्राप्ते काविन्यमात्रावस्थमिद । सत्त्वरित । सत्त्वरितम् ।
परस्तात् ‘क्षत्त्वानेः व्ये’ (२२१८) इति नित्यविद । सत्त्वरितिः । सत्त्वर्थात् । वास्त्वारीत । वास्त्वारितात् ॥

2281. The augment एऽ is not added to an affix having an indicatory एऽ or एऽ when it comes after the root एऽ, or after a monosyllabic root ending in एऽ, एऽ, एऽ or एऽ in the Dhātupāṭha.

This sūtra VII. 2. 11. is prior in Aṣṭādhyāyī order to the sūtra स्वरतिष्ठति &c. VII. 2. 44. S. 2279 that ordains option; but never-the-less it debars that option; because this rule occurs in the general section of prohibition of एऽ which commences with नेष्टव्यात् ज्ञाति (VII. 2. 8) and is prior to the एऽ ordinaries of VII. 2. 35. The present sūtra, therefore, would have totally debarred एऽ as in the Nishṭhā स्वतः सुन श्रूते.

The augment however is added compulsorily in the Perfect, by the general restrictive rule of Kṛāḍī (VII. 2. 13. S. 2293) for स्वृति is not within the exception of that rule. Thus we get स्वर्वित and स्वर्वितम् ॥

In the Second Future there is compulsory एऽ augment by VII. 2. 70. S. 2366. As स्वर्वितः । The Benedictive is स्वर्वत् । The Aorist is अस्वार्वत् or अस्वार्वतिः । अस्वर्विताद्य or अस्वार्वाद्य ॥

979. ✓ Svṝi 1. to sound 2. to pain or be pained. Pre. स्वरति । With सम् the root is Atmanepadī. As सुखरते । Per. सुखर । सुखरतुः । सुखर्य or सुखरित् । सुखरित । सुखरितम् । A. सुखरे । सुखरिते । I. Fut. सुखर्ता । A. सुखरित or सुखरता । II. Fut. सुखरितम् । A. सुखरितम् । Imperative सुखरु । A. सुखरतःम् । Imper. सुखरत् । Poten. सुखरेत् । A. सुखरेत । Bene. सुखर्यत् । A. कुखरितोऽ । Caus. सुखरयति । Aor. अस्वार्वत् । Desi. छिस्वर्विति, सुसूर्वति । Inton. छात्वर्यते । Yāñ luk सुखर्ति । D. सुखृतः । Past. Part. Pass. स्वृतः । Act. स्वृतवान् । Ger. स्वृत्या । Noun. स्वृतः ॥

स्म १८० चिन्तायाम् ।

980. ✓ Smṛi to remember. Some texts read the ✓ Dvṝi at this place next to ✓ Smṛi. It is conjugated like ✓ hvṝi. As त्रूरति &c. Noun त्रूराः । Pre. स्वरति । Per. त्रूर । I. Fut. स्वरती । II. Fut. स्वरितिः । Imperative स्वरतु । Impor. अस्वरत् । Poten. स्वरेत् । Bene. स्वर्यत् । Aorlet. अस्वार्वत् । Caus. स्वारयति । When Ghāṭāḍī स्वरयति । Aor. अस्वरत् । Desi. सुसूर्वते ॥

ह १८१ संचरणे ।

981. ✓ Hvṝi to cover (I). It is conjugated like ✓ hvṝi No. 978. Pre. स्वरति ॥

स्म १८२ गतौ । ग्रादत्पावेद् । सर्यत् । सदृश । रिह । चियात् । असार्वतः । असार्वाद्यम् ॥

982. ✓ Sṝi to go. As this root is specially mentioned in VII. 2. 13. it does not take एऽ in the Perfect. As सर्यत् and सदृश । In the Benedictive there is no substitution in the room of the vowel एऽ, as चियात् ॥

In the Aorist we have असार्वतः । dual असार्वाद्यम् ॥

The following sūtra requires एऽ in the Aorist of एऽ ॥

सहृदः । सर्तिःशास्त्रतिभ्यश्च । ३ । १ । ५६ ॥

सम्यज्ञेद, सात्कर्त्तरि त्रुष्णि । इह त्रुप्राप्याः शास्त्रिभावःस्त्रयात्, 'सर्तिः' शिहोत्पादिकावेद् वद्यते । तेन भूषाद्योर्माति । शीघ्रगतौ तु 'प्राप्ताध्यमा-' (पृष्ठ १८०) चति चिति शिरावेदः । शास्त्रिः ॥

2382. After the verbs 'to go,' विद्या, 'to order,' and विद्युत् 'to go,' विद्युत् is the substitute of विद्या in the Parasmaipada as well as, in the Atmanepada.

Note:—Thus वृत्त, 'he went;' वृत्तिपद, 'he ordered' आदि, 'he went.' This ulta has been separately enunciated in order to make the rule applicable to Atmanepada; as वृत्तिपद (I. 9. 29). The व in the text is for the sake of drawing the anuvritti of the phrase 'in the Parasmaipada' of the last अृता, into the present and its anuvritti will extend to future अृताः also.

The roots अ॒र्ति॑ and अ॒र्ति॑ here being read along with the अ॑—elided root अ॒र्ति॑, mean the Juhvādī roots अ॑ and अ॒ and not the अ॑ and अ॒ of the Bhvādī class. Therefore in the Bhvādī there is no अ॑. Aorist.

When the root $\checkmark$ Spi means to move quickly, it is replaced by S in conjugational tenses by S. 2360. As ~~verb~~ is

982. ✓ Sri to go, to move. Pr. सर्वति् : Per. समारः सखुः । सखुः । सखयैः सखयुः ।
सखः समारः सखुः । सखयैः । As this root is specifically mentioned in the Krādi rule VII. 2, 13, there is no दृष्टि-augment in the Perfect. As सखयैः सखुः । I Fut सते । II Fut. सरिष्यति् Imperative सखुः । Imper. असरत् । Poten. सरेत् । Bone. क्रियात् । There is रिक् for गि by VII. 4, 28. Caus. सारयनि । Aor. *असोप्रत । Deei. सीकोवन्ति । Inton. उल्लिखते । Yat link सर्वतः । d. मर्दुतः Nouns : उठः । सरया । समारः । सखः । सखः ।

क १८६ गतिप्रापणयोः । चक्षति ॥

983. ✓ Rito go. The Present is वाचतः; The वा is replaced by वाचः by S. 2360. In the Perfect there is Gupa by the following:

२३८३ । अस्त्रायताम् । ५ । ४ । ११ ॥

तैदादिवस्तु धारोऽर्थं तर्हं च गुणः स्वाल्पिणी । यज्ञिप्राप्तवृष्टिपूर्वजिः । आप । आपाव । आपौ ॥

2383. There is guna in the Perfect of $\checkmark$ वृत्त, of the Tudadi class, and of $\checkmark$ अ and roots ending in long तः.

NOTE:—As आनन्दः, आनन्दतुः, आनन्दः from अन्दः, आर, आरतुः, आः from ए, and नि आरतुः, नि आरः; नि आरतुः, नि आरः from ए and एः अन्दः not having light vowel in the penultimate, would not have received *gupta* by VII. 3. 86, this *śāstra* ordains it; roots in long ए never receive *gupta*, but ए॒ substitution; this *śāstra* ordains *gupta*. The *Vṛiddhi* of VII. 2. 115 supersedes this rule, within its own jurisdiction, a prior superseding the posterior as निकार, नि आरतुः.

Thus भार + भार = भार्द + भार् ! Now there is Vṛiddhi of the penultimate र by VII. 2. 116, and with reduplication we get भार्त ! Thus 3rd. S. भार् ; D. भार्तुः ; Pl. भारतः १

In the 2nd Per. S. the ~~ए~~ argument is compulsory by the following sūtra.

८४४ । रुद्रस्यनि व्ययतोनाम् । ० । ३ । ६६ ॥

‘कद’ ‘क’ ‘व्यंज’ एवमस्वलो निष्प्रसिद्ध स्थात् ६ पारिः । वर्ता । अरिष्टि । वार्ता ।
आर्तेऽन् । आर्द्धम् ॥

2384. The affix **ஆ** gets always the augment **ட** after **ஏ**, **ஒ**, **ஔ** and **உ**.

Note:—As चारित्, चारित्, and उचित्यति । The root शेष् is not changed to वृत् (VI. I. 46) in the Perfect. By VII. 2. 63, the roots चर् and शे would have optionally been देट्, and शे never; therefore, the present sūtra makes the शट् augment compulsory. The शट् is repeated in the aphorism for the sake of clearness, the rule could have stood without it, for the anuvṛitti of 'optionally' could not have run into it from the last sūtra: for if it was an optional sūtra, the enumeration of चर् and शे was useless, as they were already provided for by VII. 2. 63. Therefore, this sūtra makes an invariable rule. Thus चारित् ॥

983. ✓ RI to go, 2. to obtain. Pre. चक्षति । I Fut. चर्ति । II Fut. चरित्यति । Imperative. चक्षतु । Imper. चार्त्यति । Poten. चक्षते । Bens. चर्यत् । Aorist. चार्त्यति । Caus. चयत्यति (VII. 3. 36). Aor. मा भवानपूर्यतु । Desi. चरित्यति । अन्तेव. चरायते । Yāñ luk चर्ति or चार्त्यति or चार्त्यति । D. चर्त्यतः or चरित्यतः । Pl. चारतोति । And. S. चर्त्यते or चरित्यते । 1st. S. चरति or चरित्यति । D. चर्त्यतः or चर्यतः । Pl. चर्त्यतः । चर्यतः । चर्यतः । चारी । चरित्रम् । चयत् । चरः । चर्यः । चरदः । चर्यः । चर्यः । कर्मः । चर्यः । कर्मः । चरतः । चयतः । चासु । चररं । चरिणः । चर्यः । चर्यतः ।

गृ ९८४, घृ ९८५ शेच्चने । गरति । जयतु । जगर । जग्यत् । जयित । रिह् । दियात् । चागार्चत् ।

984. ✓ Gṛī, 985. ✓ Ghṛī to sprinkle. Pre. गरति । Per. जगार । जातुः । जग्यत् । जयित । I Fut. गर्ति । II. Fut. गरित्यति । Imperative. गरतु । Imper. चगरतु । Poten. गरत् । Bene. दियात् । There is रिह् by VII. 4. 28. Aorist चार्त्यति । Caus. गारधति । Aorist. चज्जोगरति । Desi. जियोर्धति । Inten. जियोर्धते । Yāñ luk चर्त्यति । Noun. गर्तः ॥

985. ✓ Ghṛī, to sprinkle. Pre. चरति । Nouns चरतः । चष्टा । घर्म ॥

घृ ९८६ शुच्छने ।

986. । Dhvṛi, to bend. 2.to Kill. Pre. चरति ॥

शु ९८७ शोता । सुक्षेप । सुखत । शूयात् । 'णिश्रि' (२३१२) इति चह् । शबूपध्युग्यादन्तरकृत्यादुवह् । चसुखत ॥

987. ✓ Sru, to go, to move. The motion must however be of liquids. As चक्षति चतुर् 'The butter flows.' Pre. चक्षति । Per. सुक्षेप । सुखतुः । सुखेत् । सुखु । I. Fut. शोता । II. Fut. शोत्यति । Imperative. चक्षतु । Imper. चक्षयत् । Poten. चक्षत् । Bene. शूयात् । Caus. चार्द्यति । Aor. चसुखतुः or चसिखतुः । (VII. 4. 81). The aorist takes चह् by S. 2312. There is no gupā caused by S. 2189 as उवह् is antaranya and supersedes gupā. Desi. सुखूति । Inten. शोत्यते । Yāñ luk शोत्यति । D. शोत्यतः । Pl. शेषुतिः । Nonne चाक्षात् । चुक् । चातः ॥

घृ ९८८ प्रस्वेष्यर्थयोः । प्रस्वेऽप्यनुजानम् । सुवेष्य—सुयविष्य । सोता ॥

988. ✓ Shu to permit, to be glorious.

The word शुद्धत here means to permit, to approve, to command; as in the sentence देवत्यत्य त्वा सुविष्यः शुद्धते ॥

The Perfect 2nd S. is सुद्धत् or सुविष्य । 1st d. सुविष्य । First Future शोता ॥

In the Aorist the following sūtra applies.

शुद्धत् । सुसुध्युभ्यः परस्वेष्यते । ० १२ । १२ ॥

शमः लिप्त चट्ट ल्यात्यरलेपते । अहातीत । मूर्वेहरात्यां लिप्तां लाहुरात्युतीतेरेत ल्यात्यित वहे लहोतीत ॥

2385. The **few** of the s-Aorist gets the वृ in the Parasmaipada after the roots वृ, वृ and वृः ॥

As अस्ताविष्ट, अस्ताविष्ट, अस्ताविष्ट : But अस्तोष्ट, अस्तोष्ट, अस्तोष्ट ०६' अस्तविष्ट in Atmanepada. Exception to VII. 2, 10 and 44.

The root शृ॒, has an indicatory एः, as it is read in the आदी class as शृ॒एः, सु॑न्, (No. 32); the root वृ॑ष्, has also an indicatory एः; therefore the root एः, of this अ॒त्रा, according to some, refers to सु॑ज्, having an indicatory एः, because it is read in the company of two roots one before and one after, each of which has an indicatory एः: According to them the present is confined to the ग्वा॑ of the श्वादि class. Therefore the Aorist would be शृ॒ए॑वृ॑ष् of this श्वादि वृ॑ष्; and शृ॒ए॑वृ॑ष् of the श्वादि वृ॑ष्.

ष हृद प्रसवैश्वर्ययोः । प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम् । सुवेष्य—सुविष्य । सोता ॥

988. ✓ Shu, Pro. सुवति : Per. सुवातः : सुवतुः । सुवेष । सुविव । सुविवित । I. Fut. सोवत । Aorist. चसावंत् or चसेवंत् : Pass. सूयते । Aor. चसावित । Desi. सुवृत्तिः । Inten. सोवृत्यते । Yas. luk सोवेति । Past. Part. Pass. सुतः । Ger. सुन्ता + Noun. सद्यम ॥

માટે અધ્યાત્મમાણિક

989. ✓ Sru to hear.

In conjugating this root the following sūtra applies.

୧୩୮ । ଅବଃ ପାତ୍ର । ୧ । ୧ । ୧୪ ॥

सुखः य वृत्त्यादेवः स्वात्, अनुपत्त्यवदः । अयोऽप्यवादः । भ्लोऽहिंस्वाक्षरतेगुण्ये ॥ ८ ॥ अयोऽस्मि ॥

2386. And **u** is the substitute of **g**, and there is the affix **ug** after it, when a sārvadhātuka affix denoting an agent, follows.

This debars the Bhū-Clas*s* vikaraya वृत्तः : As the vikaraya वृत्तः is फृत् (as it has no indicatory अ 1. 2. 4.), there is no guṇa of the vowel of the root. Thus वृ + वृत्तु + तिप = वृ + वृत्तु + अवृत्तिं 'he hears'; वृवृत्तः 'they two hear'.

In forming the plural, the following sutra applies.

८४७ शुश्नुवा: मावधातुके । ६ । ४ । ८० ॥
 शुश्नुते: अनुप्रयासतः कोमेड्यस्य चाक्षेयगूर्वीर्थस्य यण्टादलाडे सरवंधातुके ।
 उपर्युक्तवादः । श्वर्वन्तः । श्वरोऽमि । श्वरः— श्वरुषः । श्वरः— श्वरुभः । शुभोथ । शुचुवः श्वरु ।
 श्वरुदानिः । श्वरुपतः । प्रपातः । अपोदातः ॥

2387. The semi-vowel $\bar{e}$ is substituted for the $\bar{u}$ of $\bar{g}$, and for that of $\bar{y}$ (the characteristic of the fifth class roots), before a sārvadhātuka affix (III. 4. 113) beginning with a vowel, when the stem consists of more than one syllable and the $\bar{u}$ is not preceded by a conjunct consonant.

NOTE:—Thus गु—सुगुति, सुगुतुः; अगुहूण् so also with सु—as सुवनिति, सुवन्धु। असुवन्धु। Why do we say "of गु and अगु formed stems"! Observe गोपयुति, रोपयनिति from Intensive bases, by the elision of the अगु affix. The अगु elided is in the

secular literature also, by the implication (*jñāpaka*) of this aphorism, for no counter-example can be formed of a root consisting of more than one syllable and ending in त्, not preceded by a conjunct consonant and followed by a Sārvadhatuka affix, unless the intensive roots with the elision of य् be taken. Nor can we get examples from the Chhandas, for the preceding rule applies only to ārdhadhatuka-affixes? Why do we say before a Sārvadhatuka? Observe कुरुयतुः कुरुतः (VI. 4. 77). So also not in अप्युवन्निति and राध्युवन्निति as the त् is preceded by a conjunct consonant.

This debars the उद्यत् substitute. Thus यू+यु+अन्ति = युवन्निति (and not युयुवन्निति).

989. ✓ *Sru* to hear. Pre. अप्योति । अयुतः । अयवन्निति । असेषिति । अयुषः । अयुष । अप्योति । अयुतः । अयुमः or अयमः । With सं the root is *atmanepadi*. As अयुषुते । D. संयुषते । P. संयुषते । Per. सुश्राव । A. संयुषुदेते । युयुवतुः । युयोष । युयुव । युयुम । I. Fut. योता । A. संयोता । II. Fut. योवति । A. संयोवते । Imperative योयोतुः । A. संयुषुताम् । युगु । अयवन्निति । Imper. अयुयोत । अयुषुताम् । A. समयु युत । Poten. अयुयोत । A. संयुयोते । Bene. युयात् । A. संयोयोत । Aorist. अयोयोत । A. समयोऽत् । Caus. अयवयति । Aor. अयिवयत् or अयुवयत् । Per. Part. Parasmal, युयुवान् । Nouns. युतिः । युवर्णः । योञ्जः । यवः । योणिः ॥

ध्रु ९६० स्थैर्ये । ध्रवति । अयं कुठादौ गत्यर्थ्युपि ॥

990. ✓ *Dhru* to be firm or fixed. This root is read in the Kufali subdivision also, where it has the sense of motion. Pre. ध्रवति । Per. दुधाव । दुभृवतुः । दुध्रोत् or दुध्रिति । Nonn. ध्रुतः ॥

दु ९११, दु ९६२ गता । दुदोष-दुदविष्य । दुदुविष । दुदोष । दुदुविष-‘विषि’ (सं१२) इति यह । अदुदुविष ॥

991. ✓ *Du*, 992 ✓ *Dru* to go, move. Pre. द्रवति । Per. दुवाव । दुवृवतुः । दुवोष or दुडविष । दुहृविष । I. Fut. दोता । Nonn. द्रवः । संदावः । द्रवः । द्रवतः ॥

992. ✓ *Dru*, to go, move. Pre. द्रवति । Per. दुद्रव । दुदृवतुः । दुद्रोष । दुदृविष । I. Fut. द्रोता । II. Fut. द्रोवति । Aor. अदुद्रवत् । The यह affix is used here. (S. 2312) Caus. द्रावति । Aorist. अदुद्रवत् or अटिद्रवत्. (VII. 4. 81. S. 2578). Desi. दुद्रवति । Instr. दोद्रवते । यान्, luk दोद्रवति । Nouns. द्रवाः । द्रविषाम । द्रितुः ॥

जि ९१३, जि ९६४ अभिभवे । अभिभवो न्यूनीकरणं न्यूनीभवनं च । आद्ये सकर्मजः । शत्रुजयति । द्वितीये स्वकर्मजः । ‘अध्ययनात्पराजयते’ । अध्येतुं व्यायतोत्य च । ‘विद्वाभ्याज्ज्ञः’ (सं८४) इति तह् । ‘पराजेत्सोऽः’ (प५८) इत्यपादानत्यम् ॥

993. ✓ *Ji* 994, ✓ *Jri* to conquer, overconquer. The word abhibhava means both to conquer and to be conquered. In the first sense, the root is Transitive. As अभुय् अवति ‘he conquers the enemies.’ In the second sense it is Intransitive. As अभ्यवन्नात् पराजयते which means he is tired of or weary of study. It is *atmanepadi* because of S. 2685. The object takes the ablative case by S. 589. Pre. अभिभवति । Per. जिवाय । See for already given before. Nouns:- अभिभव । अभिभविति । जीवी ॥

994 ✓ Jri, to conquer. Pre. जीयति ; Per. जीज्ञायति ; Imper. जीज्ञायतुः ; Caus. जीज्ञायति or जीज्ञायेति ; I. Fut. जीतति ; II. जीवति ; Imperative. जीयतु ; Imper. जीज्ञायतु ; Poten. जीयते ; Bene. जीज्ञायतु ; Aorist. जीज्ञायते ; Caus. जीज्ञायति ; Aor. जीज्ञायत् ; Desi. जीज्ञायति ; Inten. जीज्ञायते ॥

जु ६६६ इति सौत्र धातुः, अर्थं गत्यर्थः, वेगवचन दृष्ट्यपरे ।

995. ✓ Ju, to go, to move quickly. It is not in the Dhātupāṭha, but it is a Sūtra root. Pre. जायति ; Caus. जायति ; Aor. जायत् ॥ (VII. 4. 80 S. 2577) Nouns जायनम् ; जूः ; जावः ; जूतिः ॥

Here ends this subsection.

SUB-SECTION.

अथ दीड़न्ता डितः ॥

Now the roots up to दीड़ (No. 1017) are डितः and Atmanepadaf.

स्थिर्मृदृ १९३ ईषद्वसने । स्मयते । सिभिये । सिभियठ्बे=सिभियिष्ठे ॥

996. ✓ Smih, to smile. Pre. स्मयते ; Per. डिभिये ; सिभियिष्ठे (°थे) ; डिभिये ; हिभियष्ठे । I. Fut. स्मेता ; II. Fut. स्मेवते ; Imperative. स्मयताम् ; Imper. अस्मयत । Poten. स्मयेत ; Bene. स्मेवेष्ट । Aorist. अस्मेष्ट । Caus. स्मायते ; Aor. अस्मियत । Desi. सिभियिष्ठति ; Inten. सेभियेते ; Yāñ luk, उभेति ; Past. Part. Pass. स्मितः ; Ger. स्मित्या । Nouns. स्मातम् ॥

गुडू ६१७ अव्यक्ते शब्दे । गवते जुगुवे ॥

997. ✓ Guḍ, to speak indistinctly. Some read ✓ घव धारये after this root is wrong. Pre. गवते ; Per. जुगुवे ; जुगुविहे ; I. Fut. जोता ; II. Fut. जोत्वते ; Imperative. गवताम् ; Imper. अगवत । Poten. गवेत । Bene. जोत्वेष्ट । Aorist. अजोत्व । Condi. अग्नेत । Caus. गायति ; Aor. अग्नायत । Desi. जुगुते ॥ (VI. 4. 16, S. 2614) Inten. जोगुते ; Yāñ luk, जोगेति ; Past Part. Pass. गुतः ; Ger. गुत्या । Nouns. गोतम् । गवातः । गवतम् ॥

गाढू ६१८ गतौ । गते । गते । गते । एट एस्वे कृते दृष्टिः । गे । लहू इटि । गांगे । गेत । गेयाताम् । गेत्व । गासीष्ट । 'गाङ्गाटादिभ्यः--' (२४६१) इति सूच इहादेवस्यं गांगे यहणं न त्वया । सेनाङ्गित्यात् 'द्विमास्या-' (२४६२) इतोत्पन्न न । चगास्त । चद्राक्रिकोऽयमिति इहदत्तादयः । फले तु च भेदः ॥

998 ✓ Gāñ, to go.

It is thus conjugated. गा + घट + ते = गा + घ + ते = गाते ; The dual is गा + घप + आते = गाते । The Plural is गा + घप + अ = गा + घ + आते (VII. 1. 5, S. 2258) = गाते । In the dual गा + घप becomes by coalescence गा for the rule of लक्षणदार्तः being antarāṅga applies first, and so the rule VII. 2. 81, S. 2235 finds no scope, for there remains no longer any घप which is a portion of a फल affix. In the First Person Singular the affix घट is changed to घ, and we have गा + घप + अ = गा + घ + आ + अ = गाते ॥

In the First Person Imperfect we have अगा + घट = अगे by VI. 1. to 87, S. 69. The Benedictive is गांगोष्ट । The sūtra गाङ्गाटादिभ्यः (S. 2461) refers to that ✓ गा which is the substitute of ✓ घट ; and not to this ✓ गा । Therefore this ✓ गा is not गाते, and consequently the sūtra द्विमास्या &c. (S. 2462) does not apply, and so there is no गाते ॥ In other words the form is not गेयात् ॥

According to Haradatta (See Padamajirī on III. 2. 8. शारोऽस्तु) this root belongs to the Adādi class. This makes no difference however in the ultimate result. Quere. What is the necessity of reading it in the Bhūādi list.

कुरु ६६६, चुरु १०००, उरु १००१, कुरु १००२, खुरु १००३
शब्दे । अन्ये सु 'उरु-कुरु-इग्नु-घुरु' इत्याहुः । कष्टते । चुकुवे । घवते । पधते ।
खवे ॥ 'X वार्षोदाहूं बलयोः X' इत्युपरु । ततः सवर्णदीर्घः । चोता । चोर्षते ।
चिरोटि । चोष्ट । हञ्चते । जहवे । डाता ॥

999. ✓ Kuñ, 1000 ✓ Ghuñ, 1001 ✓ Uñ, 1002 ✓ ñuñ, 1003 ✓ Khuñ
to sound, make an indistinct noise. Others read it as Uñ-Kuñ-Khuñ-Guñ-Ghuñ-ñuñ
Pre. કુણે | Per. કુણ્ણે ||

1000. ✓ Ghuh 'to sound, make an indistinct noise.' Pre. ઘણતે | Per. ઘણાયે |

1001. ✓ **U**ñ to sound. Pre. भवते । भवते । Per. क्वे । Here there is उवाच, on the maxim "a rule of a nuga or stem is stronger than that relating to a letter." See S. VI. 4. 78. S. 2290. Thus उ+उवाच = क्व by the rule of lengthening of homogenous letters. I Fut. भोगता । II Fut. भोग्यते । Imperative भवताम् । Imper. भावत । Poten. भवेत । Bene. भेषिष्ठ । Aorist. भैष्ठ । Caus. भावयति । Aor भी भवा नविष्ट । Desl क्विष्टे ॥

1002. **ਨੂੰ** to sound. Pre. ਧਾਰਤੇ। Per. ਧਾਰਵੇ। I. Fut. ਧੀਰਤਾ।

.1003. ✓ Khuṇ to sonud. Pre. ખુણતે । Per. ખુણથે । I. Fut. ખોળતા ॥

च्युरू १००४, ज्युरू १००५, प्रुरू १००६, म्लरू १०६७ गती । 'कुरू
प्रयोगे ॥

1004. ✓ Chyun, 1005. ✓ Jyuñ, 1006 ✓ Pren, 1007 ✓ Pluñ 'to cause, to go away.' Some read ✓ Klun also here. Pre. अप्रते | Per. तुक्षुव्वे | तुक्षुव्विये | तुक्षुव्वे | Fut. अपोत | II. Fut. अपोव्विते | Imperative अपवताम् | Imper. अप-
वतः | Poteu. अवेत | Bene. अपोहेत | Aorist. अपोव्वाट | Cond. अपोव्वाट | Caus. अपा-
वति | Aor. अपुव्ववत् or अपिल्लवत् (VII. 4. 81 S. 2578). Desi. तुक्षुव्वते | luten.
लोप्पयते | Yat. luk लोप्पोति | Nouns: अपवनम् | अपीतम् ||

1005. *to go near, to approach.* Pre. જીવતે | Per. જીવદે | I. Fut. જીવાના

Causative Aorist or **प्रयत्नात्मक** (VIII. 4. 81 S. 2578)

1007. *Pluā to float, swim, to leap, jump &c, Pre. प्लवते; Per प्लुष्यते; Caus.*
प्लावयति; Aorist प्लिष्यत, or प्लप्लत (VII 4 81. S. 2578)

३००६ शतिरेषपयोऽ। तेजं हिंसा । दद्ये । दर्शनादे ॥

1008. ✓ Run 1 to go, to move 2 to hurt, kill, injure, Pre. रवाने ; Fer. उड़ाने।
प्रतिवाद : Caus. बदलना न

प्रेष १००६ अवध्यं सने । धरते । दधे ॥

1009. ✓ Dhrīu, to hold, to suffer, to destroy. It is conjugated like ✓ Dhrīu
Pre. धरते । Per. दधे ॥

**मेष १०१० प्रणिदाने । प्राणश्चानं विनिमयः प्रत्यर्पणं च । प्रणिमयते ।
‘नेत्रोदृ—’ (२८५) इति शत्रम् । तत्र घुम्हतिमाङ्गिति पठित्वा हितो मांग्हुमेवि
चहत्येष्टुत्वात् ॥**

1010. ✓ Men to exchange or barter. The word prāṇidāna means exchanging, to give something in return. Pre. मयते ; With the Prepositions एव and नि we have प्रणिमयते ; The च is changed to य by S. 2285. The form माङ्ग of that ultra includes the सेष also. For सेव also assumes the form मा by VI. I. 45, and moreover it has the indicatory च । In fact we read the following iṣṭhi under VIII. 4, 17, S. 2285. मा इस माङ्ग मेषो युष्मानिष्ठते ‘By the word मा in the शत्रा, both the verbs माङ्ग and मेष are to be taken, and not the roots [मेषी or मि or मा] माङ्ग though they also assume the form मा by VI. I. 50.’ The general rule is ता मादा घुम्हेतु चविष्टेः “the forms ग्न, न्त, न्द, न्द् दा include all roots that are originally ग्न, न्त, न्द or which assume these forms by VI. I. 45 and 50.” This rule would have included ✓ मेषी, ✓ मि and ✓ मा माने also. The iṣṭhi prevents this. In explaining I. I. 21, भाधायवदात् Patanjali refers to VIII. 4, 17, and states that the word घु मा of that aphorism should be taken to mean घुम्हतिमाङ्ग, i. e. घुम्हतिमाङ्ग माङ्ग ॥ “Ghu roots, the originals of ghu roots and the root माङ्ग and the originals that assume the form माङ्ग ।” Thus the sūtra VIII. 4, 17, applies not only to that ghu दा and भा as घुम्हतात्, घुम्हात् ; but to the originals दे and धे also as घुम्ह दधते, घुम्हिष्यते though here दे and धे have not assumed the form दा and भा and are not strictly ghu. Similarly VIII. 4, 17 applies not only to the root मा but to the originals also ; with this proviso that the originals must have an indicatory च. Thus not only we have प्रणिमयते but प्रणिमयते also. The rule VIII. 4, 17, mentions मा only ; the root मेष assumes the form मा before श्रद्धानुकृता affixes by VI. I. 45 ; but not before श्रद्ध of the Present. Therefore शत्रा rule strictly cannot apply to मयते । Hence the necessity of explaining the sūtra घुम्हा (VIII. 4, 17) by घुम्हतिमाङ्ग, । Per. मसे । 2nd. S. ममिष्ठे । I. Fut. माता । 2nd. S. माताने । II. Fut. मात्यते । Imper. मयतात् । Imper. अमयत । Poten. मयेत । Bene. मास्तीष्ठ । Aorist. मामात । Caus. मायपर्ति । Aor. अभीमयत । Desi. मित्तलने । VII. 4. 54. S. 2823, and VII. 4. 49. S. 2312. Inten. मेषीष्ठते (VI. 4. 66. S. 2462). Yah luk मामाति । D. मामीतः । Past. Part. Pass. मित्तम् । Ger. अमयत याते । अपमित्य ॥

देषु १०११ रक्षये । दयते ॥

11. ✓ Den to protect, cherish.

The Present is दयते । In forming the Perfect, the following sūtra applies,

द्युष्ट । दयतेर्दिग्गि लिटि । १ । ४ । ६ ॥^८

‘दिग्गदेशेन त्रित्यकाप्तमिष्ठते’ इति दत्तिः । दिये ॥

2388. दिग्गि is substituted for दे (दयते), in the Perfect.

As च दिये, च दियते, च दियिते । The root देषु, ‘to protect’ (Bhu. 1110) is to be taken, and not देषु ‘to give’ (Bhu. 510), for that root forms its Perfect by

वाम् (Periphrastic Perfect) as taught in III. I. 37. The substitute दिवि debars reduplication according to the Kākīkā.

In forming the aorist the following sūtra applies.

२३८९ १ स्यात्प्रोत्स्व । १ । २ । १७ ॥

कर्मप्रदिवादेषः स्वं तु लिङ्गं किंत्यात् । अदितः । अदियाः । अदिवि ॥

2389. The affix *sick* before the Atmanepada affixes, is *kī* after *stā* "to stand" and *ghu* (I. 1, 20) verbs, and these verbs change their ता into त before these terminations.

Note : The roots स्ता 'to stand,' दा 'to give,' खा 'to place' दे 'to pity' दे 'to feed' दी 'to cut' change their vowels into त before the terminations of the Aorist of the Atmanepada ; and those terminations are also *kīt*. As उदात्स्वित, 'he worshipped उदात्स्वितात् । उदात्स्वितः । अदितः 'he gave' अदितः 'he fed.'

The root देह् is *ghu*. So its Aorist is अदितः । 2nd S. अदियाः । 1st S. अदिवि ॥

1011. ✓ देह to protect, cherish. Pre. दयते । Per. दिये । दियासे । दियिरे । दिये I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Imperative दयताम् । Imper. दयताम् । Desi. दियतासे । Desi. दास्यते । Aorist दयता । Caus. दयायति । Aor. दयियत । Desi. दियासे । Inten. दास्यायते । Yāñ luk दास्याति । Ger. दयतायः । Nouns शंति 'fat,' शीतः or दयामः

पौङ् १०१३ वृद्धौ । प्यायते । पष्टे । प्याता ॥

1013 ✓ Pyāñ, 1014 ✓ train to grow, increase, swell. Pre. प्यायते । Per. पष्टे I Fut. प्याता ॥

प्रैङ् १०१४ पालने । चायते । सञ्चे ॥

1014 ✓ Traiñ to protect, cherish. Pre. चायते । Pe. सञ्चे । Past Part. Pass. चाते । चायनः ॥

पूङ् १०१५ पवने । पवते । पुष्पते । पविता ॥

1015 ✓ Pūñ to cleanse, purify. Pre. पवते । Per. पुष्पते । I Fut. पविता । II Fut. पवित्रते । Imperative पवताम् । Imper. पवत । Pote. पवते । Bene. पवितोऽ । Aorist. पविष्ट । Caus. पावयति । Aor. अपीवयत् । Desi. पिपिविते । Inten. पूङ्पूयते । Yāñ luk पूङ्विति । Past Part. Pass. पूतम् । पवितम् । Past Part. Aor. पूतवान् । पवितवान् । Ger. पवित्वा or पूत्वा । Nouns: योन्म् 'month of a hog.' पवित्रः 'sacred grass.'

मूङ् १०१६ बन्धने । मवते ॥

1016 ✓ Mūñ to bind, fasten, tie. Pre. मवते । Per. मुमुक्षे । I Fut. मविता । Caus. मात्रमवति । Aorist अमीमवत् (VII. 4. 80 S 2577). Desi. मुमूक्षते । Ger. मूत्वा ॥

होङ् १०१७ विहायसा गता । हयते । हिष्ठे । हयिता ॥

1017 ✓ Piñ 1. to fly, pass through the air, 2. to go. Pre. हयते । Per. हिष्ठे । हिष्ठिषे । I Fut. हयिता । II Fut. हिष्ठयते । Imperative हयताम् । Imper. हयत । Pote. हयता । Bene. हिष्ठिष्ट । Aorist वहयिष्ट । Caus. हाययति Aor. अहोहयत् । Desi. हिष्ठिषते । Inten. हेहीते । Yāñ luk हेहेति । Past Part. Pass. हयितः । Ger. हृयत्वा ॥

Here end the Atmanepadi roots,

तृ २०१८ पञ्चवनतरणयोः ॥

1018. ✓ Try to float, to cross over.

In conjugating this root the following sātra applies :

२३९० । चात इदुत्तातः । ७ । १ । १०० ॥

अदृश्यत्वं चातेऽरक्ष्य इत्यात् ॥

+ इत्योत्तातः गुणद्वये विप्रतिवेष्टन + । सरितः । 'चाक्षत्युत्तातः' (२३९०) इति गुणः । तत्त्वस- ॥ (२३०१) इत्येत्वम् । सेरतुः । सेदः ॥

2390. For the final long अ of a root, there is substituted ए I. 1. 51).

NOTE :—As किरति गिरति from अ and ए of the Tudādi class, चास्तोर्ण्यं म विस्तीर्ण्यं— from अ, the lengthening is by VIII. 2. 77. Why do we say of a root ? Observe वित्तात् अ॒, अ॒त्तात् । This substitution will apply to Derivative roots also, as चिक्षि- ति गिरति from अ 'to scatter.'

Thus तृ + शप्त + ति = तिर्त + शप्त + ति । Now applies the following.

Varītka—The rules of अ and ए are set aside by the rules of gupa and विद्धि, on the maxim that the subsequent debars a preceding rule. The general rule that a subsequent debars a precedent would not have applied here, because the वृत्त्व rule being antaranga is stronger than the gupa rule. Hence the necessity of this वृत्तिका. Therefore we have तृ + शप्त + ति = तृ॑ + शप्त॑ + ति॑ (Gupa)=सरिति॑

In the Perfect, the sātra VII. 4. 11. S. 2383 applies and we have सरात् । In the dual, the sātra VI. 4. 123 S. 2301 applies, and we have सेरतुः । सेदः ॥

In the first Future, there is optional lengthening of the इट by the following.

२३९१ । चृतो हा । ७ । २ । ४८ ॥

वृहत्यामृटन्त्राङ्गेटा ईर्धो वा स्याव तु लिटि । सरीता--सरिता । 'चलिटि' चलितम् । सेरित । 'हलि वृ' (३५४) इति दीर्घः । तीर्थेत् ॥

2391. The इट is optionally lengthened after वृह, वृज and after roots ending in long अ, except in the Perfect.

Thus सरिता or सरीता । Why do we say except in the Perfect ? Observe सेरित । Before consonantal affixes there is lengthening (VIII. 2. 77. S. 354). As तीर्थेत् ॥

NOTE :—As वरिता । वरीता । प्रावरिता । प्रावरीता । ज्ञाकारान्तोभ्यः । तरिता । तरीता । चास्तरिता । चास्तरीता । वृत इति लिम् । करित्वति । कुरित्वति । अलटीत्येव । वृतिरित । सेरित । Why do we say 'after वृ and long अ ending roots' ? Observe वृतिरित and चुरित्वति ॥

In forming the Aorist the following sātra applies :—

२३९२ । सिचि च परस्मैपदेषु । ७ । २ । ४९ ॥

अथ चृतो वृतो वृतो च । चास्तरितात् ॥

2392. The इट is not lengthened after वृ and अ॒ ending roots, in the s-Aorist of the Parasmaipada.

As प्रावरित्वाम्, प्रावरितुः, चास्तरिताम्, from तृ॑ पञ्चवनतरणयोः । चास्तारित्वाम्, चास्ता- रितुः, from सूक्ष्म चाक्षत्वात्त्वे ; but प्रावरित, प्रावरीत in the Atmanepada.

1018. ✓ Try : 1. to float, 2. to cross over. Pre. सरिति । Per. सरात् । सेरतुः । सेदः । सेरित । सेरतुः । सेर । सरात् or सरत । सेरित । I. Fut. सरिता, सरीता । II. Fut,

तरिष्टति, तरीष्टति : Imperative तरुः । Imper. अतरत् । Poten. तरेत् । Bene, तीर्णत् । Aor. अतारीत् । अतारिष्टाम् । अतारोः अतारिष्टम् । अतारिष्ट । Desi. तातीर्णति । तितरिष्टति । तितरीष्टति । Inten. तातीर्णते । Yañ luk तातते । D. तातीर्णः । P. तातीर्णति । 2nd S. तातीर्णः । D. तातीर्णः । Imperative ताततुः or तातीर्णत् । D. तातीर्णम् । P. तातीर्णतु । 2nd S. तातीर्णहूः । 1st S. तातीर्णम् ॥

आयाष्टवन्दासेतः ॥

गुप १०१९ गोपने ।

1019. ✓ Gupa to hide, (*to despise according to Maitreya*).

तिज १०२० निशाने ।

1020. ✓ Tija to sharpen (*to endure or forgive*.)

मान १०२१ पूजायाम् ।

1021. ✓ Māna to worship, (*to ask*).

बध १०२२ बन्धने ।

1022. ✓ Badha to bind, (*to loathe*).

In conjugating these roots, the following three sūtras apply,

स३८४ । गुप्तिक्तिक्तिक्तिः सन् । ३ । १ । ५ ॥

2393. After the verbs गुप “to despise” तिज “to forgive” and तिन् “to heal” comes the affix सन् ॥

स३८५ । मानवधदान्शान्म्यो दीर्घस्वाभ्यासस्यः ३ । १ । ५ ॥

सृच्छयोत्तेऽप्यः दान्तात् मानादीनामभ्याहस्येकारस्य दीर्घस्व । ‘गुपेति’ नावायाम् । ‘तितेति’ नामायाम् । ‘तितेत्वप्रतीकारे’ ‘नित्ये’ ‘अपनयने’ ‘नाशने’ ‘संशये’ च । ‘मानेति’ नावायाम् । ‘तिनेत्वप्रतीकारे’ ‘दानेराजंते’ । ‘शानेति’ शाने ॥ ‘सावायन्तः’—’ (२३०४) वृत्तिः खातुत्वम् ॥

2394. The affix सन् comes after the verbs मान ‘to honor,’ बध ‘to bind,’ दान ‘to cut’ and शान ‘to whet’, and long न् is the substitute of the न् (VII. 4. 79) of the reduplicative (VI. 1. 4) syllable.

This affix is to be added to the above verbs when they have the following meaning ✓ Gup to ‘despise,’ ✓ Tij ‘to endure’ and ✓ Kit ‘to heal,’ ‘to curl,’ ‘to remove,’ ‘to destroy,’ ‘to doubt,’ ✓ Mān ‘to ask’ ✓ Badh ‘to loathe’ ✓ Dan ‘to straighten’ ✓ Śana ‘to whet’ according to the following vārtikas :—

Vārtika : The affix सन् is added to ✓ Gup when it has the sense of to blame or despise,

Vārtika : The affix सन् is added to ✓ Tij when it means ‘to forbear.’

Vārtika : The affix सन् is added to ✓ Kit when it means ‘to heal’ ‘to restrain or punish,’ ‘to remove,’ ‘to destroy,’ ‘to doubt’.

Vārtika : The affix सन् is added to ✓ Mān when it means ‘to ask.’

Vārtika : The affix सन् is added to ✓ Badh when it means mental perturbation.

Vārtika : The affix सन् is added to ✓ Dan when it means to straighten,

Vārtika : The affix सन् is added to ✓ Śan when meaning ‘to sharpen.’

The stems ending in स्त् &c. are dhātus or roots by S. 2304. When स्त् is added there is reduplication by the following.

स्तृते । स्तन्यहोः । ६ । १ । ६ ॥

सुवर्णस्य यज्ञतत्त्वं च प्रथमेकाद्यो ह्य स्तोऽकारेत्तु द्वितीयस्य । अभ्यासकार्येत्तु । गुणिप्रधात्वा
क्षट्टित्वः । निष्ठाद्यर्थका यथानुदासेत्तो । वानश्चानी च स्ववित्तेत्तो । यते लिख्यं स्तवासः । अर्थान्तरे तत्त्वां
सुकृत्यकाऽप्युत्तरादयः । अनुवर्णस्य केवलेऽवरितार्थस्त्वास्त्रवास्तवः । धातोरित्यचिह्नितस्त्वास्त्वोऽप्य
नामधिप्राप्तकार्यम् । तेजेदगुणो न । क्षुगुपते । क्षुगुप । संचक्रो । तितिक्षते । मीमांकते । भद्रभासः । चार्यम् ।
बीभ्रतते ॥

2395. Of a non-reduplicate root ending in स्त् (Desiderative) or यह. (Intensive) affixes, there is reduplication of the first syllable if it begins with a consonant, and of the second syllable if the root begins with a vowel.

NOTE.—The word स्त् यहोः should be construed as genitive dual and not as Locative dual. In the latter case, the meaning would be "when the affixes स्त् and यह. follow, a non-reduplicate root is reduplicated." The difficulty would be that while the root alone would be reduplicated, the augment इट् would not, as in अट्टित्वति, अभ्यिश्चति । The phrase धातोरनभ्यासस्य is understood here also. The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or vowel. Thus पथ् + स्त् (III. 1. 7) पथ्, reduplicate पिपडति (VII. 4. 79).

The roots ✓ Gupā &c., with the exception of ✓ Kit, when having the senses of 'despising' &c. are anudatteta and not otherwise. The roots ✓ Dānā and ✓ sānā are svaritet. These roots are always found with स्त् added to them. Without स्त् we never find them conjugated either in the Atmanopada or the Parasmanipada. When they have different meanings from those given to them in the above vārtikas, namely when they have the Dhātupātha meaning of गोपन् &c. they are considered to have no indicatory letters attached to them, and then they belong to the Churādi class. Thus ✓ Gup to speak is Churādi No. 231; ✓ Tij 'to sharpen' No. 110, ✓ Māna 'to honor' No. 299, ✓ Badh 'to bind' No. 14. The Atmanopada affixes are added to the roots ending in स्त्, because in the case of these roots having the indicatory letter व् anudattā as final there is no scope for the Atmanopada affixes. For the simple roots गुप् &c. are never found conjugated as गोपते, and so the Anudattā indicatory व् in गुप् &c. does not mean, as it does every where else, that the simple roots ✓ Gupa &c. should be conjugated in the Atmanopada; but that the sau-added root ✓ Gup is to be so-conjugated.

The affix स्त् here is not an Ārdhadhātuka affix, as it is in the regular Desideratives: because this स्त् is not ordained to be added to roots: but to specific terms 'gup' 'tij' &c. It is only where स्त् is added by force of the sūtra वातोः (III. 1. 7, S. 2608) that it is Ārdhadhātuka. The significant use of the word धातोः in III. 1. 7, while its absence from the two immediately preceding sūtras III. 1. 5 and 6, shows that the स्त् of these two latter sūtras is not an Ārdhadhātuka affix. Therefore it does not take the augment इट् nor does it cause Guna.

As क्षुगुपते 'he censures or despises'; तितिक्षते 'he endures patiently'; चिकित्सते 'he heals'. But गोपयति 'he protects'; तेजयति 'he sharpens'; संकेतहति 'he makes signs'.

When सून् is added, there is reduplication of the root, by VI. 1. 9. Thus, गुप्त+सून् = गुगुप्त + सू (VII. 4. 62)=गुगुप्त to which is added the third person singular termination सते=गुगुप्त सते॥

The सून् is to be added only then, when the sense of the desiderative verb is as below : सीमांसते 'he investigates', शोभसते 'he loathes', शोदांसते 'he straightens', शीर्षांसते 'he sharpens.' The verbs given in this and the preceding sūtra, are Desiderative in form, but not in meaning. The word 'optionally' in the next sūtra, may be read into this also, whereby the addition of सून् becomes optional. Thus मानयति, बाधयति, दानयति and निश्चानयति are also valid forms.

Note. — The ✓Gup 'to be agitated,' (Divādi No. 123), and ✓Gupū to protect' (Bhuādi 422), are not to be taken for the purposes of this sūtra, because ✓Gup here is read along with ✓Tij, and therefore it refers to that ✓Gup of the Dhātupātha which is followed by ✓Tij : and which is anudatteta. In fact the anuban has व in ✓Gupa, ✓Tija, &c. is specially added to these roots in order to make them take ātmanepada affixes. For the letter व being anudattā, makes these ✓Gup &c. ātmanepadi. Though ✓Gup &c. are not full roots, but root elements, for the full root is gup + san, yet the ātmanepada ordained for the element applied to the root also, on the maxim अवयवे कर्त् लिङ् भसुदःयत्यविष्णुक्ते अवयति । (See Kāsikā I. 3. 62) For if a mark (such as the anudattā व in ✓Gupa) finds no scope in the part, it qualifies the whole, because scope must be given to it. Therefore though the simple root-element ✓Gupa cannot be conjugated in the Ātmanepada, the full root ✓Jugupsa is Ātmanepadi by virtue of the indicatory anudattā anbandha व of ✓Gup.

1019. ✓Gup, to hide. Pro. गुगुपसते । Per. गुगुपसांख्ये । I Fut. गुगुप्रिता । II Fut. गुगुपसित्वे । Imperative गुगुपसाम् । Imper. गुगुपसत । Poten. गुगुपेत । Bene. गुगुपसिष्ट । Aorist गुगुपसिष्ट ॥

1020. ✓Tij, to sharpen, whet : but here 'to forgive.' Pre. तितिक्षांख्ये । I Fut. तितिक्षामा । II Fut. तितिक्षासते । Imperative तितिक्षाम् । Imper. तितिक्षात । Poten. तितिक्षेत । Bene. तितिक्षिष्ट । Aorist तितिक्षिष्ट ॥

1021. ✓Māna 'to worship' 'to honor,' but here 'to investigate.' Pre. सीमांसते । Por. सीमांसांख्ये । I Fut. सीमांसिता ॥

1022. ✓Bandha to bind, fasten : but here 'to loathe.' Pre. शोभसते । Thus शृणु + सून् + शैष + सौ=शब्दपृ+सून्+शैष+सौ+सौ=शिक्षपृ+सू+सौ (VII. 4. 79. S. 2317)=शीक्षपृ+सू+सौ (III. 1. 6. S. 2394)=शोभपृ+सौ (VIII. 2. 37. S. 326)=शोभसौ+सौ (VIII. 4. 55. S. 121).

• रथ १०३४ रांभस्ये । आरभते । आरेमे । रथ्या । रप्स्यते ॥

1023. ✓Rava to long for, be eager. 2. to embrace. Pro. आरभते । Per. आरेमे । आरेमिवहे । आरेमिवहे । I Fut. आरध्या । II Fut. आरप्स्यते । Imperative. आर-भसाम् । Imper. आरभत । Bene. आरप्सोष्ट । Aorist. आरध्य । Caus. आरम्भयति । Aor. आरारम्भत । Desi. आरिप्सते । Inten. आरारम्भते । Yañ luk आरारम्भीति । आरारम्भि । d. आरारम्भः । PL. आरारम्भः । शोदृ आरारम्भायि । शङ् । आरारध् । Nouns: आरम्भः । आरम्भाय । दम्भः । रम्भः ॥

गुलम्भ १०३४ प्राप्ता । लभते ॥

1024. ✓Pulabhash to get, obtain. Pro. लभते ॥

ख्यु १०२५ परिव्यञ्जे ।

1025. ✓ *Shvanja* 'to embrace.'

In conjugating this root, the following sūtra causes the elision of the nasal before the affix शृः ॥

४३८६ । दंशसञ्जस्वज्ञां शपि । दं । ४ । ४६ ॥

2396. The nasal of शृः, शंज and स्वज्ञ, is elided before the vikarāṇa शृः of the roots of the Bhū class;

Note: Thus रक्षति, सज्जति and परिव्यञ्जते for the change of the शृः of स्वज्ञ, to शृः see VIII, 3. 65.

४३८७ । रञ्जेत्वं । दं । ४ । ४७ ॥

ऐसा शपि जीवोः । सज्जते । परिव्यञ्जते । 'परिव्यञ्जन्त्वद्विभेत्वज्ञीनौ लिटः किं वा' इति श्वाकरणान्तरम् । उभयः । 'सज्जते' इति भाष्योऽप्याचरणादेकदेशात्मत्या श्वाप्यापीयते । 'उदेः परस्य लिटः' (४३८६) इति शृः + सज्जो दृष्टसंख्यानम् + । जीवोऽप्याचरणात्परस्य शृः न । परिव्यञ्जते-परिव्यञ्जते । सज्जते—सज्जते । स्वज्ञता । स्वज्ञता । स्वज्ञता । स्वज्ञता । श्वाकरणात्—'परिव्यञ्जते' (४३८६) इति शृः । परिव्यञ्जित्यस्तु 'सिवादीनां शृः' (४३४६) इति विकल्पः श्वाकरणेत्र 'उपर्गमासु नेति'—(४३७०) इत्येव सिद्धे स्वज्ञता । श्वाकरणात्—'परिव्यञ्जि-' (४३०५) इत्यर्थं शुनदायानम् । यथां शृः—पर्यन्तवृत्तम् ॥

2397. The nasal of रञ्ज is also elided before शृः ॥

Note:—As रक्षति, रक्षते, रक्षति । The separation of this from the preceding is for the sake of the subsequent sūtras in which the anuvṛtti of रञ्ज only runs and not of dās &c:

Thus स्वज्ञते । परिव्यञ्जते । In another grammar we find the following Rule, The roots शृः, शृः, दम्प and स्वज्ञ are optionally किंते when the affix of the Perfect follow,

[Note:—See I. 2. 6. in Kāśikā, where however किं 'optionally' is omitted.]

Thus देभ्यः । Moreover we find the example स्वज्ञते in the Māhabhāskṛtya See VIII, 3. 118 S. 2361. Therefore we adopt the above rule here also, though it is the opinion of a particular school only.

The शृः is not changed to शृः after the reduplicate in the case of परिव्यञ्जते owing to the following.

Vartakā:—In the sūtra VIII, 3. 118 S. 2361 (उदेः परस्यलिट) we must enumerate स्वज्ञ also, i. e., the prohibition of that sūtra applies to the ✓ स्वज्ञते also. Therefore there is no शृः change after the reduplicate.

Thus परिव्यञ्जते where the लिट् is किंत and causes the elision of the nasal; or परिव्यञ्जते where the लिट् is not treated as किंत ॥

Similarly 2nd Person Singular of the Perfect is संविहि or संविहिते ॥

1st-Future स्वज्ञते ॥ 2nd. Future स्वज्ञते ॥

Pot: रक्षते । Benodiotive स्वज्ञते । Aorist. शृः + क्षेत्रवृत्ते । Here शृः is changed to शृः by VIII, 3. 63 S. 2276, read with VIII, 3. 65 S. 2270. But this change is optional by the VIII, 3. 73 and 71 S. 2275 and 2359 when the upasargas are परि, किं and वि । For this purpose of विकल्प only, the roots शृः and स्वज्ञ have been repeated in the sūtra VIII, 3. 70 S. 2275; though their शृः would have been changed

to व्य by VIII. 3. 65 S. 2270 after pari, ni and vi also. Thus we have:—पर्यव्याहृत
or पर्यव्याहृतः ॥

1025. ✓ *Slīvāñja* to embrace, clasp. Pre. स्वीञ्जने । Per. श्लीञ्जे or स्वीञ्जने ।
स्वीञ्जिते or स्वीञ्जनिते । स्वीञ्जित्यहे । । Fut. स्वीञ्जता । II Fut. स्वीञ्जतेन । Imperative
स्वीञ्जताम् । Imper. स्वीञ्जत । Poten. स्वीञ्जते । Bene. स्वीञ्जोष्ट । Aorist. पर्यव्याहृतः ।
Chus. स्वीञ्जतः । Aor. पर्यव्याहृतः । Desi. स्वीञ्जते । Inten. स्वीञ्जतयते । Yāñ Luk
वांस्वीञ्ज्ञः or सांव्यज्ञः जीति । d. सांव्यंतः । Pl. स्वीञ्जतिः । Imperative 2nd. P. S. स्वीञ्जति ।
Imp. 3rd. P. S. स्वीञ्जन ॥

हद १०२६ पुरीषोत्सर्गे । हदते । जहदे । हसा । हस्यते । हदेत ।
हस्योद । जाहत ॥

1026. ✓ *Hada* to void excretion, Pre. हटते । Per. जहदे । जहेदिते । । Fut.
हुतां । II Fut. हस्यते । Imperative हदताम् । Imper. चहृत । Poten. हदेत । Bene.
हस्योष्ट । Aorist. जाहतः । Chus. जाहते । Aor. जाहीहदत । Desi. जिहृतसते । Inten. जाहृ-
धेते । Yāñ Luk जाहेदीति or जाहृति । Past. Part. Pass. हदः । (VIII. 2. 42 S. 3016).

Here end the conjugations of the four roots beginning with रम ॥

SUB-SECTION,

परम्पराप्रदिनः ॥ ३ ॥

Now the Parameipadi roots.

विविदा १०२७ अव्यर्थौ शब्दे ।

1027. ✓ *vikṣhvidā* to sound indistinctly. Pre. विविदते । Per. विविदते ।
विविदितः । विविदितः । I Fut. विविदितो । II Fut. विविदित्यति । Imperative. विविदतु ।
Imper. विविदेत । Poten. वि�विदेते । Bene. वि�विदात । Aprist. विविदीत । Caus. विविदयति ।
Aor. विविदित । Desi. विविदिर्वति or विविदेति । Yāñ Luk विविदति । Past.
Part. Pass. विविदतः or विविदितम् । Ger. विविदित्या or विविदित्या ॥

स्कन्दिदृ १०२८ गतिशोषणयोः । चक्षन्दिष्य-चक्षन्त्य । स्कन्ता ।
स्कन्तन्त्यति । नलोपः । स्कन्दात् । इरिस्कादृवा । चक्षन्त्-चक्षान्त्सीतु । चक्षन्त-
न्ताम् । चक्षान्त्सुः ॥

1028. ✓ *Skandir* 1. to go move 2. To become dry.

The present स्कन्दते । Perfect 2nd. P. S. चक्षन्दिष्य or चक्षन्त्य । Int. N. स्कन्ता ।
Ind. F. स्कन्तन्त्यति । In the Bénéditive the nasal is elided (III. 4. 104 S. 2216 and
VI. 4. 24 S. 415) as स्कन्दात् । In the aorist there is optionally वद्, because the
root has the indicatory वद् (III. 1. 57 S. 2269).

Thus चक्षन्त् or चक्षान्त्सीतु । d. चक्षान्त्साम् । Pl. चक्षान्त्सुः । When preceded by
the preposition वि, the व is optionally changed to व by the following extra.

वदृदृ । वेस्कन्देतनिहायाम् । ८ । ३ । ४३ ॥

वद्यं वा स्वात् । कल्पेवदम् । 'चक्षिन्दायाम्' वृति पर्युदायात् । विज्ञान्ता-विस्कन्ता । निष्ठातः ।
वृ विस्कन्तः ॥

2398. The व् is optionally substituted for the व् of स्कन्द, after
the preposition वि, but not in the participles in व and तक्ष ॥

This rule is confined to कात् affixes only, because of the prohibition of the कात् affix निष्ठा : Thus विकल्पा or विस्तरणः, विकल्पनुम् or विस्तरनुम्, विकल्पत्वम् or विस्तरत्वम्,

Why do we say 'but not in the Nishṭha' ? Observe विस्तरः : ||

The same is the case when the prefix is परि by the following sūtra.

१०८९ । परेच्च । ६ । ३ । १४ ॥

वस्त्रात्परस्य स्तन्ते । स्त्रयै चाव । योगविभिगात् 'अनिष्टायाम्' इति च क्षेत्रध्यते । परिस्तन्त्रितः परिस्तन्त्रितः । परिस्तकः—परिस्तकः । वस्त्रात्परस्य च । न च परदृष्टाचयत्वा अविरह्यत्वाचयत्वस्य—विद्वात् । 'धातूप्रसंगीयः कार्यमन्तराम्' इत्येत्प्रयामात् । 'पूर्वे धातूपरसंगीय मुख्यते ततः धातूमेन वृत्ति भावम् । 'पूर्वे साधनैर—' वृत्ति स्तान्तरे तु च व्याख्यम् ॥

2399. एः is optionally substituted for the एः of स्तन्त्र after the preposition परि every where.

Thus परिस्तन्त्रितः or परिस्तन्त्रितः । परिस्तन्त्रा or परिस्तन्त्रा, परिस्तन्त्रम् or परिस्तन्त्रम्, परिस्तन्त्रत्वम् or परिस्तन्त्रत्वम् ॥

The word एः could well have been included in the last sūtra as विपरिभ्यः स्तन्त्रे &c. The very fact that it has not been so included, indicates that the prohibition of अनिष्टायाम् does not apply to it. Thus परिस्तकः or परिस्तकः : ||

When एः is changed to ए, then एः is also changed to एः । It cannot be said that the एः change depends upon two words, viz, the preposition and the word that follows it and therefore it is अविरह्य and consequently अविष्टः or non-effective in applying an अन्तरङ्ग rule by the change of एः to एः । For we have already said that an operation depending upon a verbal root and a preposition is an अन्तरङ्ग operation.

Moreover we find in the Bhāṣya, the following rule laid down :—

The root is first joined with its preposition and then conjugated and affixes joined to it. But in the opinion of those who hold that the root is conjugated first and then the preposition added to it, there will be no एः change, and we shall get the form परिस्तकः : ||

1028. ✓ Skandir 1, to go, move, 2, to become dry. Pre. स्तन्त्रितः । Per. स्तन्त्रितः । स्तन्त्रन्तः । स्तन्त्रात्पर्य or स्तन्त्रत्वम् । स्तन्त्रात्पर्य । I Fut. स्तन्त्रा । II Fut. स्तन्त्रस्त्रितः । Imperative स्तन्त्रन्तु । Imper. स्तन्त्रन्तः । Poten. स्तन्त्रन्ते । Bene. स्तन्त्रात् । Aorist स्तन्त्रन्तः or स्तन्त्रात्पर्यात् । स्तन्त्रात्पर्याम् । स्तन्त्रात्पर्यसुः । Caus. स्तन्त्रन्तर्यति । Aor. स्तन्त्रन्तर्यतः । Desi. विस्त्रस्त्रितः । Inton. स्तन्त्रोस्त्राते (VII. 4. 84. S. 2642) Yañ luk स्तन्त्रोस्त्रितः । D. स्तन्त्रोस्त्रातः । Past Part. • Pass. स्तन्त्रः । Ger. स्तन्त्रस्त्रा । Noun स्तन्त्रः 'a kind of disease.'

यम् १०२९ मैथुने । येभिय । ययध्य । यंच्चा । यप्स्यति । चायाप्सीत् ॥

1029. ✓ Yabha, to cohabit, to have sexual intercourse with. Maitreya reads this root as यम् । Dhanapāla and Śākataṭyapa read both यम् and यमः । Śākataṭyapa further reads यम् and यमः । Pre. यमति । Per. यायम् । येभतुः । येभिय or ययध्य । येभिय । I Fut. यमता । II Fut. यप्स्यति । Imperative यमतुः । Imper. ययधत् । Poten. यमेत् । Bene. ययात् । Aorist ययाप्सीत् । ययाप्साम् । Caus. यायभयति । Aorist ययीयमात् । Desi. विप्रदृष्टिः । Inton. यायभये । Yañ luk ययधिः । Ger. यप्स्याः । Adj. ययध्य ॥

यम् १०३० प्रहृत्वे शब्देण । नेमिय—ननन्धः नन्ता । अनंसिद्धात् ॥

1030. ✓ नामा 1. To bow to, salute, bend. 2. to sound. Pre. नमति । Per. नमाम् । नेमतुः । नेमिय or नमयः । I Fut. नमा । II Fut. नेम्यति । Imperative नमतुः ।

Imper. वान्मत् । Poten. वान्मेत् । Bene. वान्मात् । Aorist वान्मेति । Caus. वान्म-
यति, or वान्मयति । (See ✓ 842 &c). With the preposition it is always लित् as प्रवान्मयति ।
Aorist वान्मेयत् । Desi. विनांसति । (VII. 2, 73, S. 2377). Inten. वान्मत्यते । Yañ luk,
वान्मत्यति or वान्मत्ति । D. वान्मत् । Pi. वान्मति । 1st. D. वान्मत् । 1st. Pl. वान्मतः । Imper.
वान्मन् । वान्मताम् । Ger. वान्मा । Nouns:—वान्मः । वान्मिः । वान्मः । वान्मा ॥

गम्लू १०३१ सुप्लू १०३२ गती ।

1031. ✓ *Gam* Iri, 1032 ✓ *Sripati* 'to go.' In the conjugation of the ✓ *Gam*, the following sūtra applies.

८४०० । रुद्रगमियमां छः । ७ । ३ । ७७ ॥

यथा॑ शः स्याद्विति परे । गच्छति॑ वागाम । वाग्मतः॑ । वाग्मुः॑ । वाग्मिथ—वाग्म्य॑ । गम्मा॑ ॥

2400. षि is substituted for the final of षष्, षम् and षष् before a Present-character (व्याप्तिः) :-

NOTE :—As प्रतिति, ग्रन्थति, प्रवृत्तिः । The प्र् यु with the indicator त is taken here, (Tud. 59), and not प्र् यु of Divādi (19) class or of Kryādi class (53). There we have प्रवृत्तिं and प्रवृत्ताति respectively. Those who do not read the sūtra as प्र् यु &c., but as प्रवृत्तम् &c., read the anuvṛtti of the word प्रा from VII. 3. 72 into this sūtra; so that the प्रा is qualified by the word प्र्, i. e. a प्रा affix which is merely a vowel, and has no consonant in it; (and not a प्रा affix which begins with a vowel.) Therefore though प्रान्तः is a प्रा affix beginning with a vowel, yet as it contains a consonant, the प्रा substitution does not take place, as प्राप्तः (III. 1. 83). The reading of the text according to Patanjali and Kātyayana is प्रवृत्तम्-प्रा प्रा, and hence the necessity of the above explanation. The reading प्र् यु, though convenient, is not ārsha.

Thus Pre. 3rd S. गच्छति । Perfect. जग्नाम् । जग्नेतुः । जग्नुः । 2nd S. जग्निष्यते ॥
जग्नय । 1st Future जग्नते ॥

• In forming the 2nd Future, the following sūtra applies :—

२४०१। ग्रन्थेरिट् परस्मै पद्मेषु । ७ । २ । ५८ ॥

गरेः परस्य सकारादैरिद्र्यस्यात् । गमिष्वति । लूदिश्वावदङ् । 'अनक्षि' इति पर्युदासासीयधा-
लोपः । अग्नश्च । सर्पति । सुर्प ॥

2401. An *ardhadhatuka* affix beginning with a *s.* gets the *ए॒* augment, after *प॒॑* in the Parasmaipada.

असंगमिष्यति, असंगमिष्यते, जिसमिष्यते ॥

NOTE:—Why of गम् ? Observe क्षेत्रति । The repetition of वट् shows that the rule is invariable. Why ‘in the Parasmaipada’ ? Observe संगमोद्धर, संगमोद्धर, संगमाद्धर, संकिंचनाते, संकिंचित्प्रथमे, अधिकाराद्धर्मे अधिकाराद्धर्मे ॥

As the ✓ Gam has an indicatory bri, it forms its Aorist with **වුව**; There is not the elision of the penultimate by VI. 4. 98 S. 2363; because of the special prohibition contained in that very sātra in the case of the affix **වුව**; Thus Aorist is **වුවුවුව**;

The ✓Srip is thus conjugated :—Present सर्वति । Perfect सर्वेष । In forming the 1st Future, the following sūtra applies :—

२४०२ । अनदातस्य चतुर्धृपद्मस्यान्यतरस्याम् । ६ । १ । ५८ ॥

बधवेत्तु नुदातो य वक्तु प्रथम स्वाम्भवा स्वांगम्भातावक्षिति परे। अप्य-उपर्य। अप्यस्ति-
उपर्यति। अप्यतः ॥

2402. The augment एम comes optionally after the ए of those roots which are exhibited in the Dhātupāṭha as anudātta, when such roots end in a consonant having a ए as penultimate, and are followed by an affix beginning with a mute or sibilant and not having an indicator ए॥

Note:—The word उपदेश is understood here, so also अस्यमिति। Thus वस्ता or लिंता or तस्ता, द्रव्या, दर्पिता or दर्पी। The roots तृष्ण 'to satisfy,' तृष्टु 'to be happy to release,' belong to Divārī class, sub-class Radhādi, and they take the augment एट् optionally (VII, 2 45), so we have the three forms given above: for these roots are also anudātta in their first enunciation.

Why do we say "which are anudātta in the Upadeśa or the system of grammar! instruction"? Observe वर्द्धा, वर्द्धेत्, वर्द्धेत्यम्, from वर्द्ध उत्तमने which is exhibited as उत्तम, and because it has an indicator ए it takes एट् optionally. Why do we say 'having a penultimate ए letter'? Observe भेता, भेता। Why do we say 'before an affix beginning with a mute or a sibilant'? Observe तप्याम्, दप्याम्। Why do we say 'not having an indicator ए'? Observe वस्ता, द्रव्या। Before affixes not beginning with a अस् consonant this augment will not be inserted, as तप्याम्। दप्याम्॥

Thus 1st Future वस्ता or द्रव्या; 2nd Future वर्द्धेति or दप्येति। Aorist, वस्तप्तु।

1031. ✓ *Gam̄pi* to go. Pre. गम्कति। Per. लग्नामः। जग्मतुः। लग्नाम्। जग्मय or जग्मिति। जग्मित्। जग्मित्। I Fut. गम्ना। II Fut. गम्नेति। Imperative. गम्नतुः। Imper. गम्नत्। Poten. गम्केत् Bene. गम्याम्। Aorist जग्मत्। Pas. गम्यते। Caus. जग्मयति। Aorist. जग्मीगमत्। Inten. जंगमते। Yañ luk लंगसीति or जहन्ति। D. जहन्ता। Pl. जहन्ति। 1st. B. जहन्त्यम् D. जहन्त्यम्। Nouns:—जग्मता। जग्मणः। जग्मति गीति। गहा॥

1032. ✓ *Srip̄ti* to go. Pre. सर्पति। Per. सर्पतुः। सर्पतुः। सर्पिष्यति। I Fut. सर्पा, सर्पृः। II Fut. सर्पत्यति, सर्पत्यति। Imper. सर्पत्। Imper. सर्पत्। Poten. सर्पत्। Bene. सर्पवात्। Aor. सर्पतप्तु। असर्पताम्। Caus. सर्पयति। Aorist. सर्पसर्पत्। or असर्पत्। असर्पत्। Desin. सर्पत्। Intin. सरोसर्पते। Yañ luk सरीसुर्पाति or सरीसर्पति। or भर्पात्। Aorist. सरासर्पः। Adj. वा। सर्पः। Nouns:—सर्पः। सर्पिः। सर्पादृपः॥

यम् १०३३ उपरमे । यच्छति । येमिथ्य-यथन्थ । यन्तरा । अयंसीत् अयंसिद्धाम्।

1033. ✓ *Yama* to check, curb, restrain. 'According to Maitreya, the root has an indicator ए; Pre. यच्छति। (VII. 3. 77 S. 2400). Per. यथामः। येमतुः। येमुः। येमिथ्य or यथन्थ। I Fut. यन्ता। II Fut. यस्यति। Imperative यस्यतुः। Imper. यस्यत्। Poten. यच्छेत्। Bene. यथाम्। Aorist. अयंसीत्। अयंसिद्धाम्। Caus. यमयति। Aorist. अयोयमत्। Desin. यियति। Inten. यथन्थते। Yañ luk युञ्जन्ति। संयन्तः। Adj. याहयम्। Nouns. यमामः। यमः। संयन्तः। संयन्तः॥

तप् १०३४ संतापे । तप्ता । असाप्तसीत् ॥

1034. ✓ *Tapa* to suffer pain.

As 1st. Future तप्ता। Aorist अताप्तसीत्॥

The ए of the preposition तित्, is changed to ए when followed by this root by the following sūtra:—

२४०३। निसस्तपतावनासेवने । ८ । ३ । १०२ ॥

वा: स्वातः । आसेवनं पौरः पुर्वं ततोऽन्वलिङ्गवद्ये । निष्टपति ॥

2403. वा is substituted for the वा of निष्ट before the verb तप, when the meaning is not that of 'repeatedly making red hot.'

The word आसेवन means doing a thing repeatedly and here it means making it red-hot repeatedly. Thus निष्टपतिः सुवर्णम् = सकृत् अभिनम् स्वर्णयति, i.e., he puts the gold into fire*only once.

Why do we say when not meaning repeatedly. Observe निष्टपति सुवर्णं सुवर्णं कारः=पूरः पुनर्लिङ्गं स्वर्णयति ॥

NOTE:—In the sentences निष्टपत्सं रहः, निष्टप्ता भरातयः the change has taken place either as a Vedic irregularity or because the sense of repeatedness is not implied here.

1034. ✓ Tapa, to suffer pain; to mortify the body. Pre. तपति । Per. तीताप । तेपित् or तत्पाप् । I Fut. तप्त्वा । Imperative तप्तु । Imper. अतप्तु । Poten. तपेत् । Bene. तप्यत् । Aorist. अताप्, सीत् । अतापाम् । Pas. तप्त्वते । Caus. तापयति । Aorist. अतीतप्त । Desi. तित्प्रस्ति । Inten. तातप्त्वते । Yāñ luk तातप्ति । Adj. तप्तम् । Nouns:—संतापः । तापः । तप्त्वां । तप्त्वसी ॥

त्पञ्ज १०३५ हानौ । तत्पञ्चित्य—तत्पञ्क्य । त्यक्ता । अत्याक्षीम् ॥

1035. ✓ Tyaj to abandon. Pre. त्यजति । Per. तत्याक्षः । तत्पञ्चित्य or तत्पञ्क्य । तत्पञ्चित् । I Fut. त्यक्ता । II Fut. त्यक्त्यति । Imperative त्यजतु । Imper. अत्यजत् । Poten. त्यजेत् । Bene. त्यज्यात् । Aorist. अत्याक्षीत् । अत्याक्षाम् । Caus. त्यजायति । Aorist. अत्यज्यत् । Desi. तित्पञ्चित्यति । Inten. तात्पञ्च्यते । Yāñ luk तात्पञ्चति । Nouns:—त्यगिनः । त्यागः । त्यद् ॥

षञ्ज १०३६ सङ्गे । 'दंशसञ्जसञ्जां शापि' (२४०६) इति न लोपः । सञ्जति । सहञ्जता ।

1036. ✓ Shanj, to stick or adhere to, cling to. The nasal is elided by VI. 4, 25 S. 2396. Pre. सञ्जति । (With the preposition अभि, we have अभिसञ्जति) । Per. सञ्जति । सञ्जतुः । सञ्जृच or सञ्जनिय । सञ्जजित् । I Fut. सञ्जता । II Fut. सञ्जत्यति । Imperative सञ्जतु । Imper. असञ्जत् । Poten. सञ्जेत् । Bene. सञ्जात् । Aorist. असञ्जात् । Desi. सिसञ्जति । Nouns. निषञ्जः, संगः, प्रसञ्जः, सञ्जिय ॥

दृश्यर १०३७ प्रेक्षणे । प्रश्यति ॥

1037. ✓ Driśir 'to see.' The root is replaced by प्रश्य by VII. 3. 78 S. 2360. Thus Present is प्रश्यति ॥

In the conjugation of the Perfect (2nd Person. Singular) the following two exträs apply:—

२४०४। विभावा सञ्जितृशोः । ७ । २ । ६५ ॥

आधारं चल इदवा ॥

2404. चल the Personal ending of the Perfect, optionally gets the augment एष after सञ्ज and इद् ॥

Note:—As सञ्जष्ट or ब्रह्मञ्जष्ट, इदृष्ट or ददृष्टिं । See VI. 1. 58 below for the एष augment.

४०५ । सज्जित्वशोर्भवत्यमकिति । ६ । १ । ५८ ॥

अनयोरमात्रः स्याद्वाद विकाति । वद्वाच-वद्विष्य । द्रष्टा । द्रष्टव्यति । द्रष्टव्यतः ।
चरित्वात् वा ॥

2405. The augment वृ (व) comes after the वृ of रूप 'to create,' and द्रृ 'to see,' when an affix beginning with a क्ष्म letter (the Mute and the Sibilant) follows: provided that it has no indicatory वृ ॥

Thus where there is वृ augment we have वद्विष्य; but when there is no वृ augment, we have the वृ and thus get वद्वाच ॥

1st. Fut. द्रष्टा; 2nd. Fut. द्रष्टव्यति; Ben. द्रष्टव्यतः. As the root has an indicatory वृ the Aorist is formed optionally by वृष्ट (III. 1. 57. S. 2269). When there is वृ, the following sūtra applies:—

NOTE:—Thus रूप + तुवृ+वृ+वृ+त् = वृष्ट । Nom. sing. वृष्टा, so also वृष्टम्, वृष्टव्यम्, द्रष्टा, द्रष्टुम्, द्रष्टव्यम् । This वृ augment prevents the guna substitute ordained by VII. 3. 86. But in वृष्टात् and वृष्टात्वात् the Vṛiddhi takes place in the Aorist, after the augment वृ had taken effect.

Why do we say when beginning with a Mute or a Sibilant? Observe रूप-नम्, रूपनम् with वृ । Why do we say not having an indicatory वृ? Observe रूपः, वृष्टः, before the affix वृ । The forms of roots being exhibited in the sūtra, the rule applies when affixes relating to verbs come after these, and not when other affixes relating to nouns follow. Thus रूपसद्व्याम्, देवद्व्याम् । Here the words are used as nouns rather than verbs. For the maxim धाराःः स्वरूपसुषो तस्मत्पत्त्ये काव्ये applies here.

४०६ । वृष्टशोुहि गुणः । ० । ४ । १६ ॥

न्यूवर्णानान् हयोव्य गुणः स्यादकिः अवर्णतः । अवभावे ॥

2406. Gunā is substituted for the vowel of the root, before the affix वृ, in the roots ending in वृ or वृ, as well as in वृ ॥

Thus वृष्टव्यतः । But when वृष्ट is not added the following sūtra applies:—

NOTE:—As वृक्षलाङ्गुष्ठकोःकारत्, वृहंसेभ्योऽकरं नमः, वृसरत्, वृरत्, वृद्वर्णत्, वृद्वर्णताम्, वृद्वर्णैः । The affix वृष्ट means the Aorist-character वृष्ट, of which the above examples are given. It also is the kṛit-affix (III. 3. 104), of which we have वृ—वृरा ॥

The word वृक्षरत् is वृष्ट Aorist formed from वृ by III. 1. 59. The word वृसरत् is वृ (III. 1. 56). वृद्वर्णत् by VI. 1. 57.

४०७ न दृशः । ३ । १ । ४० ॥

हृष्टव्यते: क्षेत्रे न । वृष्टात्वात् ॥

2407. वृष्ट is not the substitute of वृष्टi after the verb द्रृष्ट 'to see.' Thus वृष्टात्वात् ॥

NOTE:—This is an exception to the sūtra III. 1. 45. enjoining वृष्ट । The root द्रृष्ट will form its Aorists by III. 1. 57, and will take वृष्ट, and विष्य; or वृद्वर्णत् or वृष्टात्वात् 'he saw.'

1037. ✓ Drisir to see. The root is Ātmanepadi, with the preposition द्रृष्टः. As स्वप्नवते । Pre. परम्परति । Per. ददर्श । द्रृष्टव्यः । द्रृष्टिष्य or द्रृष्टव्य । द्रृष्टिवा । Fut. द्रृष्टव्यति । (VIII. 2. 41. S. 295). Imperative परम्परतु । Poten. परम्परेत् । Bone. द्रृष्टव्यतः । Aorist वृद्वर्णत् or वृष्टात्वात् । Pass. द्रृष्टव्यते । Aorist वृद्वर्णिः । Caus. वृद्वर्णयति । Aorist. वृद्वर्णयत् or वृद्वर्णत् । Dosi. विद्रृष्टते । (1. 3. 57 S. 2781). Inten. द्रृष्टद्रृष्टव्यते । Xād luki

दर्दिष्ठि॑ दर्दिष्ठः॒ Imperative. दर्दिष्ठि॑ Ist. S. दर्दिष्ठनि॑ Imperfect. चर्दिष्ठः॒ Nouns दर्दिष्ठः॒ चर्दिष्ठम्॒ पशुः॒ पृष्ठिः॒ पृष्ठवरो॒ ॥

दंश १०४८ दशने॑। दशनं दंसाव्यापारः॑। पृष्ठोदराविस्त्वादल्नुनासिकलोपः॑। चत एव निपातनादित्येऽप्ते॑। तस्याप्यचैव तात्पर्यम्॑। चर्दिनिर्देशस्यापुनिक्षत्वात्॑। 'दंशसञ्ज्ञ'॑ (२३६६) रति॑ न लोपः॑। दशति॑। दर्दिष्ठ-दर्दिष्ठः॒। दंसा॑। दंशयति॑। दशयात्॑। चर्दांशीत्॑।

1038. ✓ *Danśa* to bite. The word *daśa* 'actions of the teeth' i. e. biting. The word दशन is derived from this root. The nasal is elided by VI. 3. 109. S. 1034. Others say, the nasal is elided as a nipaṭana or anomaly, because the word दशन॑ is so exhibited here.' They also refer to this because the particularising of the meaning is modern. In other words, they also mean that दशन has lost its-nasal because such is the usage of the masters of language, for *Prishodarādi* only validates the usage of the shiṣṭas. But in the Dhātupāṭha sūtra दंश दशने the meaning दशन given to दंश is not the work of any ancient author: for all Dhātupāṭha meanings are recent additions to the bare list of roots prepared by Pāṇini: so any form occurring in these meanings cannot *ipso facto* be a standard. Therefore those who say that दशन is valid by nipaṭana here must be presumed to mean that standard writers have used the word *dasana*, which has been repeated here by the person or persons who have added these meaning to the roots. Thero they also indirectly mean that the form is valid under the *Prisodarādi* class.

Thus दंश + अ॑ + ति॑ = दश॑ + अ॑ + ति॑ (the nasal is elided by VI. 4. 25. S. 2396)= दशति॑: The 2nd. Per. Singular of the perfect is दर्दिष्ठ or दर्दिष्ठः॒; First Future दंसा॑; Second Future दंश्यति॑; Benedictive दशयात्॑; Aorist चर्दांशीत्॑॥

1038. ✓ *Danśa* to bite, sting. Pre. दशति॑। *Per. दर्दिष्ठ॑। दर्दिष्ठतुः॒। दर्दिष्ठिः॒ or दर्दिष्ठः॒। दर्दिष्ठिः॒। I. Fut. दंसा॑; II. Fut. दश्यति॑; Imperative दशहृतुः॒; Imper. चर्दिष्ठः॒; Poten. दशेत्॑; Bene. दशयात्॑; Aorist चर्दांशीत्॑; चर्दांशाम्॑; Caus. दशयति॑; Aorist चर्द॑; चर्दत्॑; Desi. दिव्य॑ चति॑; Inten. दंशयते॑; (III. 1. 24, S. 2635. VII. 4. 83, S. 2638) Yāñ luk. दशयति॑ or दश्यति॑; Nouns दंसा॑; दंशी॑; दंशयः॒॥

कृष १०४९ विलेखने॑। विलेखनमाकरणम्॑। क्राटा॑-क्राटा॑। चक्षयति॑-कर्त्त्वति॑। * स्पृश्यमृश्यत्पृष्ठां॑ स्ते॑: सिञ्चा॑ चर्यः॒ *। चक्राशीत्॑। चक्राशाम्॑। चक्राशीत्॑। चक्राश्यति॑। चक्राशुः॒। पत्ते॑ ऋतः॑। चक्राशत्॑। चक्राशताम्॑। चक्राशन्॑।

1039. ✓ *Kṛish* to plough, till. The word *vilekhana* means tilling. The First-Future is क्राटः॒ or क्राटा॑; Second Future is चक्षयति॑ or चक्ष्यति॑; The Aorist sign चिष्ठ is optional under the following

Vārtika. The sign of the Aorist is optional after the roots ✓ *Sprīś*; ✓ *Mṛīś*, ✓ *Kṛish*, ✓ *Trīp*, and ✓ *Dṛīp*. Thus चक्राशीत्॑ or चक्राशीति॑; D. चक्राशा॑ or चक्राशाम्॑. When सिष्ठ is not added we have क्रृष, as चक्राशत्॑; &c. Pre. चक्राशति॑; Per. चक्राश॑; चक्राशतुः॒; चक्राशिः॒; चक्राशिः॒; I. Fut. चक्रा॑, क्राटा॑; (VI. 1. 59. S. 2402). II. Fut. चक्षयति॑, चक्ष॑यति॑; Imperative चक्राशतुः॒; Imper. चक्राशत॑; Poten. चक्राशेत्॑; Bene. चक्राशत्॑; Aorist. चक्राशीत्॑, or चक्राशीति॑; Dual. चक्राशताम्॑ or चक्राश्यम्॑ or चक्राशाम्॑; Plural चक्राशुः॒; or चक्राशन्॑; Caus. चक्षयति॑; Aorist. चक्रोक्षाशत्॑ or चक्राशीत्॑; Desi. चिक्षाशति॑; Inten. चर्क्षाशति॑; Yāñ luk चर्क्षाशिः॒; चर्क्षाशिः॒ or चर्क्षाशीति॑; D. चर्क्षाश॑; or चर्क्षाशत्॑; Imperative चर्क्षाशिः॒; Imperfect चर्क्षीशत्॑, or चर्क्षाशत्॑; Noun:—ता॑॥

दह १०४० भस्मीकरणे । देहिष्य-ददाख । दग्धा । धृत्यति । अधाक्षोत् । अदाग्धाम् । अधाक्षः ॥

1040. ✓ Daha to burn. Pre. दहति; Per. ददाखः; देहिष्यः० ददाख (VIII. 2. 32. S. 325; VIII. 2. 40. S. 2280; VIII. 4. 53. S. '52). I Fut. दग्धा । II Fut. धृत्यति (VIII. 2. 32. S. 325, VIII. 2. 37. S. 326, VIII. 4. 55. S. 121). Imperative दहतु । Imper. अदाक्षम् । Poten. ददेत् । Bene. ददात् । Aorist. अधाक्षोत् । अदाग्धाम् । अधाक्षः । Caus. दाहयति । Aorist. अदोदाक्षत् । Inten. ददग्धते । Yāñ luङ् ददग्धिः । Nouns:— परिदाक्षी । निदाधः । अवदाधः । परिदाधः । दहनः ॥

मिह १०४१ सेचने । मिमेह । मिमेहिष्य । मेठा । मेहति । अमिहत् ॥

1041. ✓ Miha to wet, moisten, sprinkle. Pre. मेहति । Per. मिमेहः । मिमेहिष्य । मिमेहिष्य । I Fut. मेठा । II Fut. मेहत्यति । Imper. मेहतु । Imper. अमेहत् । Poten. मेहेत् । Bene. मिलात् । Aorist. अमिलत् । Caus. मेहत्यति । Aorist. अमीमिहत् । Desi. मिमिहति । Inten. मेहिष्यते । yāñ luङ् सेमेठि । मेसीठः । Perfect. Parti. मीढ़वान् । मेठम् । मेष । मिहिरः । ममेहः ।

Here end the Skandadi roots.

-:0:-

कित १०४२ निवासे रोगापनयने च । चिकित्सति । संशये प्रायेण विपूर्वः । 'चिकित्सा तु संशयः' इत्यमरः । अस्यानुदासेत्यमाश्रित्य 'चिकित्सते' इत्यादि क्षिचिद्दुदाजहार । निवासे तु केतयति ॥

1042. ✓ Kita to live' 2. to heal, cure, when meaning to doubt, it is generally proceeded by च । Thus चिकित्सा means doubt. see Amarakosha I. 5. 3 It is Parasmaipadhi but some take it to be anudātteta and so conjugate it in the Atmanepadi. As चिकित्सते । when meaning to dwell, it is conjugated as केतयति । This root is *always* सन् ending in the sense of 'to heal.' 'to doubt.' See III. 1. 5. S. 2396. This सन् not being an Ardhadhātuka affix, does not take एष augment or cause Guṇa. Pre. चिकित्सति । "He cures." or केतयति । 'He dwells.' II Fut. चिकित्सिष्यति । Desi. चिकित्सिष्यति । As a general rule सन् is not added to a root which has already taken सन् । But that rule applies to the Desiderative सन् and not to the Svārtha सन् ॥

दान् १०४३ खण्डने ।

शान् १०४४ तेजने । इतो वहत्यन्तः-स्वरितेतः । दीदांसति-दोदांसते शोशांसति-शीशांसते । अर्थविशेषे सन् । अन्यच दानयति । शानयति ॥

1043. ✓ Dāna (to straighten) to cut, divide. 1044. ✓ Śāna to sharpen. From this upto ✓ Vaha the roots are svariteta. These roots are also *always* सन् ending (See III. 1. 6. S. 2394) When not meaning 'to straighten' and 'to whet' respectively, we have दानयति । शानयति in the Plurādi. Pre. दीदांसति A. दोदांसते । Caus. दानयति ॥

1044. ✓ Śāna to sharpen, whet. Pre. शोशांसति । A. शीशांसते । Caus. शानयति ॥

दुपचाष् १०४५ पाके । पचति-पचते । पेचिष्य-पेचय । पेचे । पक्ता । पक्तीह ।

1045. ✓ Dupachash to cook, boil. Pre. पचति । A. पक्ते । Per. पक्ता । पेचतुः । पपक्ष । पेचय । A. पेचे । I Fut. पक्ता । A. पक्ता । II Fut. पक्तयति । A. पक्तयते ।

Imperative. पक्षतुः । A; पक्षताम् । Imper. चपक्षतः । A. चपक्षतः । Pote. पक्षेत् । A. पक्षेत् । Bene. पक्षात् । A. पक्षीष्ट । Aorist. चपक्षीष्ट । A. चपक्षतः । चपक्षःसाम् । Desi. चिपक्षति or चपक्षते । Inten. चपक्षते । Yāñ luk चपक्षिति । D. चपक्षतः । Past. Part Pass. पक्षतः । (VIII. 2. 52, 3. 303I). Act. पक्षयात् । Nouns. पक्षः । चपक्षः । पाक्षिमम् । पाक्षः । पक्षनम् ।

चूर्च १०४६ समवाये । सचति । सचते ॥

1046. ✓ Shacha to be associated with. Pre. सचति । A. सचते । Per. सचाच । सचतुः । सचित् । सचित् । I Fut. सचिता । II Fut. सचित्यति । Imper. चचक्षत् । Bene. सचात् । Aorist. चचक्षीत् or चचात्सोत् । (VII. 2. 7, S. 2 84). Caus. सचयति । Aorist. चचक्षेवत् । Desi. सिचित्यति । (VIII. 3. 61, S. 2627). Inten. सासचते । Yāñ luk चासचति ॥

भज १०४७ सेवायाम् । जभाजः । भेजतुः । भेजुः । भेजिय-जभज्य । भक्ता । भद्यति । भद्यते । चभाचीत् । चभक्तु ॥

1047. ✓ Bhaja to serve. Pre. भजति । A. भजते । Per. जभाजः । भेजे । भेजतुः । भेजिय or जभक्ष्य । भेजिय । I Fut. भक्ता । A. भक्तासे । II Fut. भद्यति । A. भद्यते । Imperative भजतुः । A. भजताम् । Imper. चभजतुः । A. चभजतः । Poten. भजेत् । A. भजेत् । Bene. भजात् । A. भजीष्ट । Aorist. चभग्नीत् । A. भग्नत । चभग्नाताम् । Caus. जभायति । Aorist. चभोभजतः । Desi. विभजति । A. विभजते । Inten. चाभजते । Yāñ luk जभजति । Adj. भजन्तया । विभज्य । Nouns:—भाजः । भागी । भग्नी । सेभायाम् । भासा । भति: ॥

रहु १०४८ राङे । नलोपः । रजति-रजते । चाराहृतीत्-चाराहृत् ॥

1048. ✓ Rahij to be dyed or colored. Pre. रजति । A. रजते । The nasal is elided by VI. 4. 26, S. 2397. Per. ररजः । ररजःतुः । ररह्य or ररजःतिः । A. ररजिते । I Fut. रह्यता । A. रह्यतासे । II Fut. रह्यत्यति । A. रह्यत्यते । Imperative रहतुः । A. रहताम् । Imper. चरहतुः । A. चरहतः । Poten. रहेत् । A. रहेत् । Bene. रहात् । A. रहचीष्ट । Aorist. चराहृतीत् । Dual चाराहृताम् । A. D. चाराहृताम् । Pl. चाराहृतुः । A. चाराहृत् । Desi. रिरहृति । A. रिरहृते । Inten. चारहृत्यते । Yāñ luk चाराहृत् । D. दंरहृतः । Nouns:—रहकः । रहनी । रागो । रागः । रंगः । रहतः । सरजसम् । रजतम् । रजतम् ॥

शप १०४९ चाक्षोशो । चाक्षोशो विश्वानुध्यानम् । शशाप-शेये । चशाप्सीत्-चशम् ॥

1049. ✓ Šapa to curse. Pre. शपति । A. शपते । Per. चशाप । शेपतुः । शशप्य or शेपिय । A. शेपे । I. Fut. शप्तु । A. शप्तासे । II. Fut. शप्त्यति । Imperative शपतुः । A. शपताम् । Imper. चशपत । A. चशपत । Poten. शपेत् । A. शपेत् । Bene. शप्यात् । A. शप्तीष्ट । Aorist. चशपसीत् । चशाप्ताम् । A. चशप्तु । A. चशप्तयाम् । Caus. शप्यति । Aor. चशी-शपत् । Desi. विशपति । Inten. शशप्यते । Yāñ luk शप्तिः । Nouns. शपथ । शप्यनः । शप्तः ॥

त्विष १०५० दीप्तौ । त्वेषति-त्वेषते । त्विष्यते । त्वेष्यति । त्विष्यतु । चत्विष्वत । चत्विष्वाताम् ॥

1050. ✓ Tvisht to shine, glister, blaze. Pre. त्वेषति । A. त्वेषते । Per. त्विष्वेत । त्विष्विष्वतुः । त्विष्विष्वित । त्विष्विष्वित । A. त्विष्विष्वित । I. Fut. त्वेष्टा । A. त्वेष्टासे । II. Fut. त्वेष्यति । त्वेष्यति । A. त्वेष्यते । Imperative त्वेष्यतुः । A. त्वेष्यताम् । Imper. चत्वेष्वत । A. चत्वेष्वत । Poten. त्वेषेत् । A. त्वेषेत् । Bene. त्विष्वात् । A. त्विष्वीष्ट । Aorist. चत्विष्वत् । चत्विष्वाताम् । A. चत्विष्वत् । A. Dual चत्विष्वाताम् । A. Pl. चत्विष्वत् । Caus. त्वेष्यति । Aorist. चत्विष्विष्वत् । Desi. त्विष्विष्वति । Inten. त्विष्विष्वते । Yāñ luk त्वेष्टिः । Dual त्विष्विष्टः । Nouns. त्वेष्टा । त्वाद्यम् ॥

यज १०५१ देवपूजासंगतिकरणामेषु । यजति—यजते ॥

1051. ✓ Yaja 1. to worship with sacrifices, 2. to consecrate, 3. to bestow. Thus the Present is यजति or यजते । In forming the Perfect the following sūtra applies:—

३४०८ । लिट्याभ्यासस्यभ्येवात् । ६ । १ । १५ ॥

वच्चादीनां यजादीनां चाभ्यासस्य कठिनार्थं स्यान्विदि । इषात् ॥

2408. There takes place vocalisation of the semivowel of the reduplicate (abhyāsa) of both vachyādi (VI. 1. 15) and grahādi (VI. 1. 16) words, when the affixes of तित् follow.

Thus यजातः । In forming the Dual and Plural, the following sūtra applies.

Norm:— Thus यज—उवाच, उवचित्, स्वप्—सुव्याप, सुव्यापित्, यज—एवाज, एवजित्, दुवप्—उवात, उवातित् । As regards यजाति verbs; पञ्च—यजात्, यजातित् (there is no specificity in the case of this verb, as these forms would have been evolved without even rule). यज—जिज्ञयो, जिज्ञित्, यजि—उवाय, and उवचित्; यजप्—विज्ञाप, विज्ञित्, यज—उवाज, उवचित्, यजप्—विज्ञाप, विज्ञित्, यजप्—यजाति and यजातित् ॥

This vocalisation of the reduplicate is taught with regard to those affixes which are not तित् । With regard to तित् affixes, the Rule, VI. 1. 15 will apply.

३४०९ । यजिस्यपियजादीनां किति । ६ । १ । १५ ॥

यजिस्यपियजादीनां च संदर्भार्थं स्यास्ति । पुनः प्रलङ्घितजानार्दित्यस्तः । र्हजतुः । र्हज्जुः । एवजित्—एवात् । र्हजे । यटा । यज्ञति । एवात् । यजीत् । यजात् । यजट् ॥

2409. The semivowels of the roots यज्, स्वप्, and यजाति verbs are vocalised when followed by an affix having an indicatory तः ॥

Thus यज् + यज्जुः (which is furt by I. 2. 5) = यज् + यज्जुः = यज् यज् + यज्जुः = र्हजतुः । The reduplication takes place after vocalisation.

And as the rule of vocalisation is subsequent to that of reduplication in order, therefore by the maxim of परत्य 1. 4. 2, vocalisation will take place first and then reduplication, according to the maxim पुनः प्रलङ्घितजानास्तित्यस्तः “occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been superseded by a subsequent rule.”

Norm:— The anuvṛtti of यज् does not run into this sūtra. The root यज् includes the यज् परिभावने of the Adādi class (II. 54) and the यज् substitute of यू (II. 4. 53) स्वप्, is the root यजिष्य, यजे of the Adādi class (II. 59). The यजाति verbs are the last nine roots of the Bhvādi class viz. यज्, यप्, यत्, यज्, येत्, येत्, हृज्, यद् and येत् । The semivowels of these eleven verbs are changed into the corresponding vowels, when an affix having an indicatory तः is added to them. Thus with the Past Participle affixes तः and तित् we have the following forms:—1. यज्—उवाच, उवायाप, (VIII. 2. 30,) 2 स्वप्—सुप्य, सुप्याप, 3 यज्—एष्ट, यज्ञात्, (VIII. 2. 36) 4 यप्—उप्य, उप्याप, 5 यत्—उठ, उठाप, (VIII. 2. 31, 40, VIII. 3. 13 and VI. 3. III.) 6 यद्—उद्यतः, उद्यताप, (VII. 2. 56 VIII. 3. 60) 7 येत्—उत्त, उत्ताप, 8 येत्—उत्तोतः, उत्तोताप, 9 हृज्—हृत, हृताप, 10 यज्—उदितः, उदिताप, 11 हुयोरिष्य—हुयः, हुयाप ॥

1051. ✓ **Vasa**. 1. to worship with sacrifices. 2. to consecrate, dedicate. 3. to bestow. Pre. वसति : A. वसते ; Per. वसात् ; ऋक्तुः । वसतिष्य or वसेष्ट । वसिति । I Fut. वस्ता ; II Fut. वस्त्वति । A. वस्यते ; Imper. वसतु । A. वसताम् ; Imper. वसतत् । A. वसतम् ; Poten. वसेत् । A. वसेत । Bene. वसता॒त् । A. वसोष्ट । Aor. वसतीत् । वसात्मा॒म् । वस्य॑ । A. वसतात् । Pas. वसते । Cause. वासतिः । Aorist वसीत्यत् । Desi. विवसति । A. विवसते । Inten. वासते । yaśluk वासिः । Nouns. वासः । वासकूपः । दृष्ट्या । वसः । यसुः । यद । यदा । यवस्ति । यक्ता । वस्तिक । वस्तिः ॥

दुष्पू १०५२ वीजसंताने । बीजसंतानं सेचे विकिरणं गर्भाधानं च । चयं क्षेत्रेणुपि । क्षेत्रान्वयति । उवाप-जपे । वस्मा । उप्यात् । वसीष्टु । प्रणयश्च-चीत्-चवस् ॥

1052. ✓ **Tu vap** 1. to sow, 2. to beget, produce. The word vija—santana literally means scattering the seeds—whether the seeds of grain &c. in a field or in the womb. This root also means to cut as क्षेत्रान् वयति he cuts the hair; Pre. वयति । The preposition नि is changed to ए by VI. I. 4. 17 S. 2285. As प्रविष्यति । Per. उवाप । A. जपे । उवाप्य or उवयित । उविष्व । I Fut. वस्मा । Imper. वयतु । Bene. उवाम् । A. वसोष्ट । Nouns. वापो । वापिः । वपः ।

वह १०५३ प्रापणे । उवाह । उवा॒थ । 'सहिवहोरोदवर्णास्य (२३५७) उवोठ-जहे । बोठा । उव॒यति । अवाकीत् । अवोठाम् । अवातुः । अवोठ । अवता॒म् । अवदत । अवोठाः । अवोठवस् ॥

1053. ✓ **Vaba** to carry, to convey. Pre. वहति । A. वहते । Per. उवाह । उहतुः । उवहिष्य । उवोठ । उविष्व । A. जहे । जहिष्व । I Fut. बोठा । II Fut. अवयति । A. वद्यते । Imperative अहतु । A. वहताम् । with ए we have प्रवहाति । Imper. अवहतु । A. अवहत । Poten. वहेत् । A. वहेत । Bene. उवात् । A. वहाठ । Aorist. अवाकीत् । D. अवोठाम् । PI. अवाहुः । A. अवोठ । D. अवताम् । A. PI. अवहत । A. 2 S. जहेठाः । A. PI. अवोठवस् । A. 1. S. अविष्व । Cond. अवद्यत । Pas. उहते । Caus. वाहतिः । Aorist अवीवहतु । Desi. विवहते । Inten. वावहते । Yaśluk वावोठः वावहति । Nouns.—जहः । जहिः । उवः । वहुः । अनुहवी ॥

वस १०५४ निवासे । परस्मैपदी । वसति । उवास ॥

1054. ✓ **Vasa** to dwell.

This root is Parasmaipadi. The present is वसति । The Perfect 3rd S. is उवास । In the dual the स is changed to ए by the following sūtra.

२४१० । शास्त्रसिद्धभीनां च । ए । इ । ई । ई० ॥

प्रस्तुभ्यां परस्मैं वस्य एः स्यात् । उवतुः । उवतुः । उविष्व-उवस्य । वसा । 'हः स्याप्य-धातुके' (प्र१४८) उवत्यति । उवात् । अवाकीत् । अवात्मा॒म् ॥

2410. The ए is substituted for the ए॒ of शास्त्र, वस, and उव, when it is preceded by an ए॒ vowel or a guttural.

Note:—Thus अवविष्वत, अवविष्वताम्, अवविष्वत, the Aorist of शास्त्रः; the ए॒ is replaced by ए॒ (III. 1. 56), and the आ॒ changed to ए॒ by VI. 4. 34. So also विष्टः, विष्टवाम् ॥ From उव, उविष्व, उविष्वताम्, उविष्वता । The Samprasāraṇa takes place by VI. I. 15 as it belongs to Yajādi class. From उव, we have उवतुः; उवः; in the Perfect, उवः is the substitute of उव (II. 4. 30), the penultimate ए॒ is elided by

VI. 4. 98. So also अवान् in अवान्मोगदन्त पितृः (Rig. I. 82. 2). This is the Aorist form of अद् the अस् is substituted for अद् (II. 4. 37); the Aorist sign is slides by II. 4. 80.

Thus उत्तुः । Pl. उतुः । 2nd. S. उत्तिष्ठ or उत्तस्य । The First Future is उत्सा । The second Future is thus formed उत्+स्यति । Here the स. of उत् is changed to स् by VII. 4. 49. S. 2342. We have therefore, उत्स्यति । Ths. Beaufictive is उत्सात् । The aorist is उत्वात्सीत् । उत्वात्साम् ॥

1054. ✓ Vasa to live, to dwell Pre. उत्तति । Per. उत्तासे । उत्तुः । उत्तिष्ठ or उत्त्रकथ । कृषिः । I. Fut. उत्सा । II. Fut. उत्स्यति । Imperative उत्स्तु । Imper. उत्तरत् । Ben. उत्सात् । Aorist. उत्वात्सीत् । उत्वात्साम् । उत्वात्सुः । Caus. उत्सयति । Aorist उत्वाउत्तरत् । Desi. उत्तिष्ठति । Inten. उत्तस्य । Yaq. उत् उत्तस्य । Imperfect उत्वाउत् । Past. Part. Pass. उत्तिष्ठतः । Ast. उत्तिष्ठतान् । Ger. उत्तिष्ठता । Nouns. उत्तस्य । उत्तमायम् । उत्तासी । उत्तासी । उत्सरः । उत्सतः । उत्सं । उत्सितः । उत्सम् । उत्सिः । उत्सुः । उत्सिष्ठः ॥

बेद् १०५५ तन्तुसंताने । वयति-वयते ॥

1055. ✓ Veñ to weave.

The Present is वयति । A. वयते । In the Perfect ✓ वे is replaced optionally by ✓ वय by the following sūtra.

२४११ । वेजो वयिः । २ । ४ । ४१ ॥

वा स्याल्लिटि । इकार उद्भारणार्थः । उत्ताय ॥

2411. When लिद follows, वय is optionally the substitute of वेज् 'to weave.'

The व् in वय is for the sake of pronunciation only. The substitute is वय । Thus वय + गत् = वय + गत् (VI. I. 8. S. 2177) = उय + गत् (VI. I. 17. S. 2408) = उत्ताय । In the dual we have वय + गतुः = उय + गतुः ॥

The dual affix गतुः, being किति (I. 2. 5) the following sūtra would have applied and caused the vocalisation of य्; but it is not so by the sūtra that follows, namely S. 2413.

२४१२ । यहिज्ञात्यिव्यधिविदिवश्चतिष्ठतिभूज्जतोनां डितिच । ६ । १ । १६ ॥
यतां किति डिति च संप्रभारणं स्यात् । यज्ञारत्य ग्रामे ॥

2412. There is vocalisation of the semi-vowels of the following verbs, when an affix having an indicatory क् or उ् follows:—यह 'to take', यत्ता 'to become old', वेज् 'to weave', वय 'to strike', वस 'to shine', वय 'to deceive', वृच 'to cut', प्रव् 'to ask', and भरत 'to cook, to fry.'

The य required vocalisation, which is however prevented by

२४१३ । लिदिट वयो यः । ६ । १ । ४८ ।

वयो यस्य संप्रभारणं न स्याल्लिटि । उत्तुः । उतुः ।

2413. In the substituted root वय (II. 4. 41), the व् in the Perfect is not vocalised.

The phrase संप्रभारणं is understood here. Thus उत्ताय उत्तुः, उतुः । The word लिद is employed in this aphorism for the sake of subsequent sūtras, this one could have done well without it even.

Though the य is not vocalised, it is optionally replaced by य् by the following sūtra,

२४१४। वर्षास्यान्यतरस्यां किति । ६ । १ । ३८ ॥

वये वस्य दो वा स्यात्किति सिटि । उत्तुः । उतुः । वर्षास्यान्यतरस्यान्यति नित्यमिति । उविष्ठ । स्यान्यतरस्यावेन जित्वात्तद् । उये । उवे । वर्षावेन्नाभावे ॥

2414. Before the tense-affixes of the Perfect that have an indicatory क (I. 2. 5), for the य of वय may optionally be substituted a य ॥

Thus उत्तुः or उतुः, उतुः or उयुः ॥

NOTE:—According to Pātanjali, the phrase वर्षास्य of this sūtra could have been dispensed with; this much would have been enough:—प्रन्यतरस्यां किति वेऽः। Thus वे + अतुस् = वा + वा + अतुस् = वयतुः; and वयुः: (the vocalisation being prohibited). In the alternative:—वा + अतुस् = उ + अतुस् = उ + उवय् + अतुस् (VI. 1. 77) = उत्तुः, उतुः ॥ Here there is vocalisation. In the case of उवय् substitute, the य is never vocalised, so we have उत्तुः, उतुः । Thus all the three forms have been evolved without using वर्षास्य ॥

In the 2nd S. there is always उट् angment, in spite of VII. 2. 62, S. 2295, because वय is defective and can never be conjugated in the First Future with त्वं । Thus we have उत्यिष्ठ ॥

The defective root वय being the substitute of वेऽ् is considered to have an indicatory क by I. 1. 56, S. 49 and so is conjugated in the Parasmai and Atmame both. Thus Atmame—Perfect is उये or उवे ॥

When there is no वय substitution for वे in the Perfect, the following sūtra applies.

२४१५। वेऽः । ६ । १ । ४० ॥

वेऽः न संप्रसार्य स्याल्लिटि । वये । वयतुः । वयुः । वविष्ठ-ववाय । वये । वासा । उत्तात् । वाहोष्ट । ववाणीत् ॥

2415. The semivowel वे 'to weave' is not vocalised in the Perfect.

Thus वये, वयतुः, वयुः । This root belongs to यत्तिवि class and would have been vocalised before किति affixes by VI. 1. 15; and before non-किति affixes the Reduplicate syllable of the Perfect would have been vocalised by VI. 1. 17. Both vocalisations are prohibited here.

1055. वेण् to weave. Pre. वयति । A. वयते । Per. उत्ताय or वयोः । Dual. उत्तुः or उतुः । उतुः or उयुः । 2nd S. उत्यिष्ठ । उयुः । उय । उत्ताय or उत्तय । उत्यिष्ठ । उत्यिष्ठ । A. उये । A. उत्ताये । A. उत्यिष्ठे or उये । A. उत्यिष्ठे । I. Fut. वाता । A. वाता । II. Fut. वास्यति । A. वास्यते । Imperative. वयतु । A. वयताम् । Imper. उवयत् । A. उवयत । Pote. उवेत् । A. उवेत । Bene. उत्तात् । A. वास्तीत् । Caus. वाययति । Aorist उवोवयत् । Desi. विकासति । A. विकासते । Inten. वावायते । Yah luk वावार्ति or वायेति । वावेतः । वायति । Imperative वावीष्ठि । Adj. वानीयः । वायः । Noun:—तन्त्रवायः ॥

ठेण्ड् १०५६ संवरणे । व्ययति ॥

1056. व्येण् to cover.

The Present is व्ययति । In the Perfect, the sūtra VI. 1. 45, S. 2370 required the य to be changed into वा; but the following sūtra prevents that.

२४१६ । न अयो लिटि । ६ । १ । ४६ ॥

अंज आर्द्धं न स्थान्तिर्दिः । दधिः । परमपि छलादिः येव वाचिष्यता यस्य उपर्दारवाम् । उपर्देवां यशास्त्रामव्याप्तिः । अभ्यास लक्ष्यादीनां यशादादीनां वानुवृत्येव तिज्ञे किं तेन । विव्याप्तः । विव्युः । 'इष्टस्यर्पणं'—(२३८) इति निष्प्रिमिद् । विव्ययिः । विव्याप्तः—विव्ययः । विव्ये । व्याप्तः । वीयात् । व्यासीष्टः । व्याक्षीत् । व्याक्षास्तः । अव्याप्तः ॥

2416. There is not the substitution of ए for the Diphthong औ when the affixes of the Perfect follow.

Thus संविव्याप्त, संविव्ययिः । The reduplicate of the Perfect is vocalised here by VI. 1. 17. The Vriddhi in संविव्याप्त takes place by VII. 2. 115 before the विव्य �affix शुद्धः ॥

Though in the reduplicate, the ए required to be elided by VII. 4. 60. S. 2179 because ए॒it is subsequent to the rule of eamprasāraṇa ; yet the latter prevails and the ए is vocalised to ए॑ । (Had VII. 4. 60. S. 2179 applied then the vocalisation would have been of ए॑ ।) This we do, because of the word ubhayeshām being used in the sūtra VI. 1. 17. S. 2408. For there was no necessity of using this word in the sūtra VI. 1. 17. S. 2408, as the anuvṛitti of Vachyādi and grādi was already current in it.

Though the phrase समव्याप्त could have been supplied into this sūtra by the context and the governing scope of the preceding sūtras, its express mention in this sūtra is for the sake of indicating, that the rule of vocalisation supersedes even the rule of शुल्कादिः येवः VII. 4. 60, the vocalisation must take place at all events. Thus ए॑ + ए॑श्च = ए॑ + ए॑ + ए॑ । Here by VII. 4. 60, the second consonant ए॑ of ए॑श्च ought to have been elided, and the equation would have stood ए॑ + ए॑ + ए॑ and there would have been vocalisation of ए॑ by VI. 1. 17. S. 2408. But that is not intended. There is vocalisation of ए॑ and we have विव्याप्तः । In fact the universal maxim of vocalisation is :—" Thosamprasāraṇa and the operation dependent on it possess greater force than other operations which are simultaneously applicable."

1056. ✓ Vyēñ to cover. Pre. व्याप्ति । A. व्ययते । Per. विव्याप्तः । A. विव्याप्ते । विव्युः । विव्ययः । A. विव्ययते । A. विव्यये । A. विव्यये॒ or विव्यते॒ विव्याप्तः । A. विव्ययहे॑ । I. Fut. व्याता । A. व्यास्ति । II. Fut. व्यास्यति । A. व्यासते॑ । Imperative व्ययतु । A. व्ययताम् । Imper. व्यययतु । A. व्यययत । Poten. व्ययेत् । A. व्ययेत । Bene. वीयात् । A. व्याक्षीष्टः । Aorist व्याक्षीत । व्याक्षास्तः । A. व्याक्षास्तः॑ । Caus. व्याययति । Desl. विव्याप्तिः । A. विव्याप्तसे॒॑ McInt. लेवीयते॑ । Yāñ luk व्यायेति or वाव्याति । Dual. व्याक्षीतः । Plural. वीव्यति । Adj. व्यानीय । व्यायम् । व्यासव्यम् । Noun.—नीतिः ॥

हेतु १०५७ स्पष्टर्थां शब्दे ए॑ ।

1057. ✓ Hveti . To emulate, to call by name.

The following sūtra applies in forming its Perfect.

२४१७ । अभ्यस्तस्य ए॑ । ६ । १ । ४७ ॥

अभ्यस्तीभविष्यते॑ हुङ्कः संविव्याप्त व्याप्तः । ततो हुङ्कै॒म् । तुष्टाय । तुष्टुव्युः । तुष्टुव्यः । तुष्टुव्य॒ or तुष्टुव्यिः । तुष्टुव्य॑ । तुष्टात् । तुष्टात् । तुष्टीष्टः ॥

2417. There is vocalisation of the semivowel of ए॑ in the reduplicated form, in both the syllables.

Note :—The abhyasta means the reduplicate and the reduplicated, both the syllables. The vocalisation takes place before reduplication. Thus तुष्टाय, तोतुष्टीय,

and कुरुति : This and the last sūtra are one, in the original of Pāṇini, they have been divided into two by the authority of a Vārtika.

The root त्रि is vocalised first and then reduplicated. In other words, when such an affix follows which will cause reduplication, then त्रि becomes त्रृ by vocalisation first, and it is reduplicated afterwards. For the purposes of reduplication त्रि is the proper stem. Thus कुरात् Dual कुरुत्युः, (VI. 4. 77 S. 271) Pl. कुरुत्युः 2nd S. कुरुत्ये or कुरुत्यित् Atm. 3. S. कुरुते : First Future कुरात् Ben. कुरुत् A. कुरुतीत् ॥

In forming the Aorist the following applies.

२४१८ । लिपिसिद्धिकृत्य । ३ । १ । ५३ ॥

सम्प्रस्तरेत् स्वात् ॥

2418. After the verbs लिप 'to paint,' सिद्ध 'to sprinkle' and कृ 'to call,' कृत् is the substitute of चक्षि when कृत् follows signifying the agent.

Note :—Thus असिप्त् 'he painted or wrote'; असिद्धत् 'he sprinkled'; and अकृत् 'he called or challenged.'

But there is option in the Ātmanepada.

२४१९ । आत्मनेपदेष्वन्यतरस्यात् । ३ । १ । ५४ ॥

आत्मो लोप्यः । अकृत् । अकृतात् । अकृत् । अकृत् । अकृतात् ॥

2419. After the verbs लिप, सिद्ध and कृ, कृत् is optionally the substitute of चक्षि, when the affixes of the Ātmanepada follow.

Thus (असिप्त or असिद्ध 'he painted'; असिद्धत् or असिद्ध 'he sprinkled'); अकृत् or अकृतात् 'he challenged.' There is elision of कृत् by VI. 4. 44. S. 2372.

1057. ✓ Hveñ 1. To vie with, emulate 2. To call by name, Pre. कृयति । A. कृयते । Per. कुरुत्वः । A. कुरुते । कुरुत्युः । A. कुरुत्यात् । कुरुत्यित् (by guna of ३) or कुरुत्ये । A. कुरुत्यिते । A. कुरुत्यित्ये or द्वये । I. Fut. कुरात् । A. कुरातात् । II. Fut. कुरात्यति । A. कुरात्यते । Imperative. कुरुत् । A. कुरुताम् । Imper. अकृयत् । Poten. कृयेत् । Bene. कृयात् । A. कुरातीत् । Aorist. अकृत् । अकृताम् । A. अकृत । A. अकृताम् । A. अकृतः । Or. अकृतात् । A. अकृतातम् । A. अकृतातः । Caus. कृयति । Aor. अकृत्यत् । Dual. अकृत्यताम् । अकृत्यत् । **Nouns:**—अकृतः । निहवः । चिह्नवः । आहावः । आकृतः । अकृतिः । संकृतिः ॥

अथ द्वा परस्मैपदिनो ॥

वद् १०६८ व्यस्तायां वाचि । अच्छ वदति । उवात् । कवतुः । उवदिय । वदिता । उवात् । 'व्रद्वज' (२२६७) इति वृद्धिः । अवादीत् ॥

The next two roots are Parasmaipadi.

1058. ✓ Vada to speak distinctly. Pre. वदति । Per. उवात् । कवतुः । उवुः । उवदिय । उवात् or उवद । कवित् । I. Fut. वदिता । II. Fut. वदित्यति । Imperative उवत् । Imper. उवदत् । Poten. उवेत् । Bene. उवात् । Aorist. उवादीत् । Here the विक्षिप्ति is VII. 2. 3. S. 2267. Caus. वावदति । Aorist. वावदीत् । A. वावदते । Aorist. वावदीतत् । Desi. विवदिति । Inten. वावदते । Yāñ luk वावदीति or वावति । **Nouns:**—उवदम् । उवदाती । उवदित । उवदिता । उवदितः । वावदतः । उवदादकः ॥

दुओभ्यि १०५९ गतिकृत्योः । रथयति ॥

1059. ✓ Tuoñv 1. to go. 2. increase.

The Present is गति+कृप + ति = गतिकृति ; In the Perfect there is vocalisation optionally by the following,

२४२० । विभाषा श्लोः । ६ । १ । ३० ॥

स्वयंते: संप्रदारण्यं वा स्यालिंगटि ग्रहितः । भुजाय । भूत्युर्धुतः । ज्ञायतेत्तेष्टाभ्यासाद्युक्तः ।
प्रतिवेधः । तेन 'लिप्ताभ्यासम्'- (४५०) इति संप्रदारण्यं च । ग्रीष्मवाय । शर्विद्युर्धुतः । ज्ञायिता ।
ज्ञायेत । ज्ञायात । 'ज्ञात्सम्भ्'- (४२१) इत्यह, वा ॥

2420. There is optionally the vocalisation of the semivowel of *fus* before the affixes of the Perfect and the Intensive.

The phrases लिद् यथाः and सुव्वार्थः are to be read into this sūtra. Thus सुव्वार्थः : विद् + यथा = (पृ उद्दृ+यथा VI. 1. 30) = सु + यथा (VI. 1. 108) = सु + सु + या (VI. 1. 8) = सुव्वार्थः (with vriddhi). Or विद्याय, सुव्वार्थः or विद्यित्यः। So also in the Intensive as शीर्षयते or अव्वयते। The root विद् would not have taken vocalisation before यथा by any previous rule, this sūtra teaches optional vocalisation. The root would have taken vocalisation before लिद् which is a किं भवि affix, invariably by VI. 1. 15, this sūtra modifies that by making the substitution optional.

Vārtika :—In the alternative, when the root does become vocalised, the reduplicate is also not vocalised in spite of VI. 1. 17. This explains the form विवाय, which by VI. 1. 17 would have been ववाय ॥

The sörist is optionally formed by वार् (III. 1. 58. S. 291) when the sörist is formed by वार्, the following sūtra applies.

२४३१ । श्वयत्तेः । ७ । ४ । ११ ॥

इवयतेरिकारस्याकाः स्यादकि । परम्परम् । अब्रवत् । अब्रवत्साम् । अब्रवत् । 'विभावा
वट्टव्योः' (२३५) इति चह इव्यक् । भूयित्वियंत् । 'हृष्णन्' (२३६) इति न दृष्टिः ।
अभिवात् । दृत् । यजाऽद्यो दृशः । भवादित्स्त्वाकुत्तिगणः । तेन सूच्यत्वोत्पादित्संपदः ॥

2421. The *w* is substituted for the final off~~u~~^u in the ~~w~~^w Aorist.

As अवदृत्, अवदृताम्, अवदृत् । For the वृ of the stem and the वृ of the affix there is the single substitute of the last by VI. 2. 97. See III. 1, 58.

Optionally the Aorist is formed by reduplication (**पृष्ठ**) by III. 1. 49. S. 2375. Thus **विविष्टपृष्ठः**! Hero there is **पृष्ठ** substitution by VI. 4. 77. S. 271, as it is autaranga and therefore stronger than guna.

When the ordinary aorist is formed with सिष्, then by VII. 2. 5. S. 2299 there is no Vṛiddhi and we get the form अस्तवीत् ॥

* दत् 'End.' Here and the yajadi roots.

The Bhūḍī class is an Akritigana. All roots not otherwise classified, fall under this class. As भूलभूति दो.

इति तिङ्गन्मृतादिवकरणम् ॥ Here ends the conjugation of roots belonging to the Bhvādi class.

CHAPTER II.

अथ तिङ्न्तादादिप्रकरणम् । THE ADĀDI VERBS (72)

Before we take up the conjugation of the regular roots commencing with अद् to ...; we shall show the conjugation of the sautra root अति, which is treated like the roots of this class.

२४२१ । अतीयह् । ३ । १ । २६ ॥

अतिः सोऽस्तस्वादीयह् स्यात्स्वाचेऽः । 'कुण्डेषायामवै धातुः' इति बहयः । 'क्षयायूषं' इत्येके 'क्षनायन्ताः'—(२१०४) इति धातुत्वम् । अतीयते । अतीयांदकं आधधातुकविवक्षायांतु 'आयादय आर्थधातुले वा' (२३०४) इतियहभावे 'शेषात्कर्त्तरि-' (२१५६) इति वरत्वेयदम् । आनन्दं । अतिर्विति । आतिर्विति ॥

2422. The affix इयः comes after the sūtra root अति 'to reproach' without changing the sense.

Note—The indicatory इ shows that the verb will take the affixes of the Atmanepada; as अतीयते 'he pities or reproaches'; so also, अतीयते, अतीयत्वे ॥

Many say that the meaning of this root is 'to reproach.' But others say it means 'to pity.' The whole form अतीय gets the designation of dhātu and is called 'root,' by S. 2304.

Thus the Present is अतीयते, the Perfect is अतीयां चक्रे ॥

The addition of इयः is optional when the affix of the Ardhadhatuka follows (S. 2305). So when the इयः is not added, the root is Parasmaipadi by the universal sūtra 2159. Thus another form of the Perfect is आनन्दं ॥

The Future is अतिर्विति । The Aorist is आतिर्विति ॥

Pre. अतीयते । Per. अतीयांचक्रे or आनन्दं । । Fut. अतीयिता । अतिर्विता II 'Fut. अतीयित्विति । अतिर्विति । Aorist. आतिर्विति । आतिर्विति ॥

अद् भक्षणे । द्वौ परस्मैयदिनो ॥

Now we take up the conjugation of the root अद् 'to eat.' This and the next root are parasmaipadii. The vikarana अप् is elided by the following:—

२४२३ । अतिर्वित्यिः शपः । २ । ४ । ७२ ॥

सुखात् । अति । अदः । अदन्तः ॥

2423. After the verb अद् 'to eat' and the rest, there is loss of elision of the Vikarana अप् (III. I. 68).

Thus अद्+शप्+ति=अति 'he eats'; अति 'he kills'; द्वौ इति 'he envies.' The Adādi verbs belong to the second conjugation. In this class of verbs, therefore, the terminations are added direct to the root.

पठ ठेरेंट.

	Singular.	Dual.	Plural.
Third Person.	अति :	अतिः :	अतिनः :
Second Person.	आतिः :	आतिः :	आतिनः :
First Person.	आतिमः :	आतिः :	आतिनः :
	— : o : —		

In forming the Perfect, the following sātra applies.

जटो चस्त या स्थानिक्ति । अथात् 'गमत्वा-'(३१६) इत्युपालोपः । तत्य अविद्यि प्रति
स्थानिक्तव्यावनिषेधात्मक चर्त्वम् । 'आतिवित्ति-'(३४०) इति चर्त्वम् । आतिः । आतुः । आतृः ।
स्थानात्मकात्मति नित्यमिद । अचित्य । आतः । आतुः । इत्यत्तिः-'(३१४) इति नित्यमिद ।
आतिवित्ति । आतुलति । आतृलति ॥

2424. When निट (Perfect) follows चस्त is optionally the substitute of चद.

अथात् or आतः 'he ate,' आतुः; or आतृः 'they two ate,' आतृः; or आतृः 'they all ate.' The word आतृः is thus formed:— चस् + चतुर् = चस् + चस् + चतुर् (VI. 1. 8)= च + चस् + चतुर् (VII. 4. 60)= च + चस् + चतुः; (VII. 4. 62) च + चस् + चतुः, (VIII. 4. 53)= च + चस् + चतुः = (VI. 4. 98)= आतृः; (VIII. 3. 60). The penultimate च of चस् is elided by S. 2363; this lopa being considered as not sthānivat for the purposes of the application of चदवित्ति, the च is changed to च by आतिः । See I. 1. 57. The च is changed to च by S. 2410.

The Second Person Sing. is आतिः the augment चस् is Nitya and not optional, because ✓ Ghas being a Defective verb has no First Future (सातः) See S. 2294 to 2296.

PERFECT.

	Singular.	Dual.	Plural.
Third Per.	अथातः ।	आतुः :	आतुः ।
Second Per.	आतिः ।	आतुः :	आतुः ।
First Per.	आथात् or आतः ।	आतिः ।	आतिनः ॥
	— : o : —		

Third Per.	आतः ।	आतुः :	आतुः ।
Second Per.	आतिः । (The चस् is compulsory S. 2384).	आतुः :	आतुः ।
First Per.	आतः ।	आतिः ।	आतिनः ॥

चुट I. FUTURE.

	Singular.	Dual.	Plural.
Third Person.	आता ।	आतारैः ।	आतारैः ।
Second Person.	आताति ।	आतातः ।	आतातः ।
First Person.	आतातिः ।	आतातः ।	आतातः ॥

कृद् II. FUTURE.

Third Person.	कर्तुम्भितः ।	कर्तुम्भसः ।	कर्तुम्भितः ।
Second Person.	कर्तुम्भितः ।	कर्तुम्भसः ।	कर्तुम्भतः ।
First Person.	कर्तुम्भामि ।	कर्तुम्भामः ।	कर्तुम्भामः ॥

• In the Imperative the following sūtra applies.

२४२५ । कुञ्जलभ्यो हेर्हिः । ६ । ४ । १०१ ॥

हेर्हिं चास्तेभ्यश्च हेर्हिः स्वात् । अहिः । असात् । अदामि ॥

2425. After ग्रं and after a consonant (with the exception of semi-vowels and nasals), फि is substituted for the Imperative affix फ, when the latter does not take the augment एव ॥

Thus अद+हि=अद + फि=अद + फिऽ=अहिः ॥

कृद् IMPERATIVE.

Sing.	Dual.	Plural.
Third Person.	अद् or असात् ।	असाम् ।
Second Person.	अद् or "	असम् ।
First Person.	अदामि ।	अदामः ।

—o:—

Informing the Imperfect, the following sūtra applies.

२४२६ । अदः सर्वेषाम् । ६ । ३ । १०० ॥

अदः परस्यापेत्तदार्थात् तुक्तयादामः स्वात् सर्वमतेन । अदात् । असाम् । अदाम् । अदः असम् । अस । अदाम् । अदृ । असम् । अदाम् । अदात् । अदामः । अदाम् ॥

2426. After अद 'to eat', comes the augment एव before a Sārvadhatuka affix consisting of a single consonant, according to the opinion of all grammarians.

As असात् and अदृः Before a non-aprikta we have असि, अस्ति । The word असेषाम् makes it a necessary rule and not optional, like the last Ashṭādhyāyī rule VII, 3. 99,

कृद् I IMPERFECT.

Sing.	Dual.	Plural.
Third Person.	अदात् ।	असाम् ।
Second Person.	अदः ।	असम् ।
First Person.	अदाम् ।	अदामः ।

कृद् I POTENTIAL.

Third Person.	अदात् ।	अद्याताम् ।	अद्यः ।
Second Person.	अदामः ।	अद्यामम् ।	अद्यामः ।
First Person.	अदाम् ।	अद्यामः ।	अद्यामः ॥

कृद् II BENEDICTIVE.

Third Person.	अदात् ।	अद्याताम् ।	अद्यातुः ।
---------------	---------	-------------	------------

Second Person. चाट्या: ।	चाट्यालाभ् ।	चाट्यास् ।
Fist Person. चाट्यास्मि ।	चाट्यास्त्र ।	चाट्यास्मि ।
In the Aorist, the following rule applies.		

In the Notice, the following rule applies:

ੴ ਪਾਤਾ ਲੁਭਨਾ ਘੋਟ । ੨ । ੪ ॥

અદો ઘરનૂ સ્વાસ્તુંછ સૌન કા . લાદિત્યાદાહ . ચચસતુ .

2427. When *luñ* (aorist) or *san* (desiderative) follows, *प्रा॒ष्ट* is the substitute of *प्रा॒ष्ट* 'to eat.'

Note :—The verb अद् is replaced by अ॒ when the affix, अ॒ follows.
 अ + अ॒ + अ॒प्त = प॒ अ॒प्त + अ॒प्त = प्र॒प्तः 'voracious.'

AORIST.

<i>Sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Thir d Person. अथसन् ।	अथसनाय ।	अथसन् ।
Second Person. अथसः ।	अथसतम् ।	अथसतः ।
First Person. अथसम् ।	अथसात् ।	अथसाम् ॥
1. ✓ Ad. 'to eat.'		

Pre. अति॑। अतः॑। अदनि॑। अस्ति॑। अत्य॑। अत्॑। अदमि॑। अदुः॑। अदमः॑। Per. अथाव॑
or आद॑। अक्षतुः॑ or आक्षतुः॑। अक्षुः॑ or आक्षुः॑। अवसिध॑ or आविद॑। अक्षयुः॑ or आक्षयुः॑। अक्षो॑ or आक्षो॑।
अथास॑ or आथास॑। अविद॑ or आविद॑। अलिंग॑ or आलिंग॑। I. Fut. अता॑। अतार॑। अतार॒।
अतासि॑। अतात्य॑। अतात्य॒। अतात्सि॑। अतात्स्व॑। अतात्स्व॒। II. Fut. अत्यस्ति॑। अत्यत्य॑।
अत्यस्यनि॑। अत्यस्युषि॑। अत्यस्यथ॑। अत्यस्यथ॒। अत्यस्यामि॑। अत्यस्याय॑। अत्यस्याम॑। Imperative,
अतु॑ or आतु॑। अतात॑। अदन्तु॑। अप्तिं॑। अत्यम्॑। अत॑। अदानि॑। अदाय॑। अदाम॑। Imper.
आद॑। आताम॑। आदन॑। आद॑। आत्तम॑। आत॑। आदम॑। आह॑। आदम॑। Poten. अद्यात॑। अद्या-
ताम॑। अध्य॑। अद्या॑। अद्यात॑म॑। अद्यास॑। अद्याम॑। अद्याय॑। अद्याम॑। Bene. अद्यापात॑।
अद्यापात्तम॑। अद्यासु॑। अद्या॑। अद्यात्तम॑। अद्यासु॑। अद्यास्त॑। अद्यास्त॒। Aorist. अद्याक्षतु॑।
अद्याक्षतम॑। अद्यस्त॑। अद्यस्त॒। अद्यस्त॑। अद्यस्त॒। अद्यस्त॒। अद्यस्त॒। Cond. अत्यस्यत॑।
अत्यस्यताम॑। आत्यन्॑। आत्य॑। आत्यस्तम॑। आत्यस्त॑। आत्यस्यम॑। आत्यस्य॑। आत्यस्याव॑।
Pass. अद्यते॑। Caus. आद॑ति॑। Aor. आविद॑ति॑। Desi. अित्यस्ति॑। Pre. part. Parasmati॑.
अद्यन॑। अद्यती॑। Past Part. Pass. अद्य॑। Ger. अद्या॑। Infini. अत्यम॑। Nouns. अद्यम॑।
अद्यम॑॥

१२ हन र हिंसागत्योः । प्रथिहन्ति ॥

2. ✓ Haau. To kill, to go.

Now we take up the conjugation of ज्ञन् 'to kill' 'to go'. Thus the 3rd Person Singular ज्ञन्ति with the preposition, परिज्ञन्ति ! The न् is changed to न्ति by VIII. 4. 17.

In forming the dual, we have द्वय + द्वय ! Now apply the following sūtra:

੩੪੬। ਅਨੁਦਾਤੋਪਵੇਖਾਵਨਿਸ਼ਵਾਨੋਲਾਈਕੀਵਾਸਕਾਰਾਂ ਸਿਖਾਵੇਗੇ ਅਨੁਕੂਲਿਤਿ। ੧੦੮। ੧੩।

‘मातृनाभिका’ इति सुग्रहवक्तीं वनतोतरेण विशेषम् । मातृनाभिकानामेणां वनतोत्तरेण भोयः स्याऽस्माकां तद्बहुति परे । यदिराग्निमित्ताग्निमित्तमत्येऽनुदातोपदेष्वाः । ततुष्टुपि वृषभधृष्टवनुमनन्तेस्यादयः । इतः । प्रतिः ॥

2428. The final nasal of those roots which in the Dhātupāṭha have an unaccented root-vowel, as well as of रन् and तन् &c., is elided before an affix beginning with a consonant (except a semi-vowel or nasal), when these have an indicatory ए or अ ॥

NOTE :—Thus यम् gives us यत्वा (with त्वा), यतः (with तः), यत्वान् (with त्वान्), यतिः (with त्विः). Similarly रम् gives us रत्वा, रतः, रत्वान्, रतिः । रम्, रम्, रम्, रम् and रम् which end in a nasal are to be considered as unaccented roots, though taught as accented in the Dhātupāṭha. So also of रनः i.e., रनिः with त्विः, with त्विः the nasal is not elided as रनिः (VI. 4. 39); and before other jhālāḍī affixes ए, retains न as all those affixes take the augment इट् । The तत्वादि roots belong to the eighth class. Thus ततः, तत्वान् । The Tanāḍī roots are ten in number, तन् लन्, लण्, लिण्, लवण्, लुण्, लण्, लन्, मन् and कल् । Of these लन् takes long ए also (VI. 4. 45) लण्...कल्; लत्वान्, लण्...कल्; लत्वान्; लण्...लुण्; लत्वान्; लण्...लन्; लत्वान्; लन्...लन्; लत्वान् ॥

The word अनुनासिक is in the genitive case the sign of the genitive being suppressed. This qualifies all but one word अनति of the sūtra. The roots ✓Yam, ✓Kam, ✓Nam, ✓Gam, ✓Han and ✓Manya are taught as Anudāttā. The Tanāḍī roots are ✓Tan, ✓Kṣhaṇ, Kṣhiṇ ✓Riṇ, ✓Trīṇ, ✓Ghriṇ, ✓Van, and ✓Man. Thus रन् + नः = रन् + अनिः (VI. 4. 98 S. 2363) = रन् + अनिः (VII. 3. 54, S. 358) = रन् अनिः ॥

The Third Person Plural is formed thus:—रन् + अनिः = रन् + अनिः (VI. 4. 98 S. 2363) = रन् + अनिः (VII. 3. 54, S. 358) = रन् अनिः ॥

When an alterant upasarga is added, the न is changed to न्न by the following Sūtra.

३४८ । लोक्य । ए । ४ । २६ ॥

उपसर्गस्वाचित्तिस्तप्यरस्य उन्नेर्वस खो वा स्याद्वयेः परयोः । प्रहविम-प्रहविम । प्रहवयः—प्रहवयः । द्वा उन्नेः—(३४८) इट् उत्तम् । लत्वान् । लत्वान् । लत्वान् ॥

2429. Optionally when ए or अ follows, the न of ✓han is changed to न्न, when preceded by an upasarga competent to cause change.

Thus प्रहवयः, परिहवयः, or प्रहवयः; and प्रहवमः, प्रहवमः or प्रहवमः, परिहवमः or प्रहवमः ।

This sūtra enjoins an option in certain cases, where it would have been obligatory by the last Ashtāḍbyāyi rule VIII. 4. 22.

In forming the perfect, the ए is changed to a guttural by VII. 3. 54 S. 358.

PRESENT.

Sing.	Dual.	Plural.
Third Person, रनिः ।	रनः ।	रनिः ।
Second Person, रनिः ।	रनः ।	रनः ।
First Person, रनिः ।	रनः ।	रनः ।

Now we take up विट् or the Perfect.

रन्+विट् = रन् रन्+ए = रन् रन्+ए = रन् + लत्वान्+ए by VII. 3. 54, S. 358 = लत्वान् । The dual is लत्वान्; and the Plural लत्वान् ॥

In forming the 2nd Pers. Singular, the following sūtra applies:—

४४३० । अभ्यासात्तद् । ३ । ३ । ५५ ।

अभ्यासात्तद्यत्वं इन्द्रेष्ट्य गुर्वं स्यात् । अचनिष्ठ-अधन्यः । इन्द्रा । 'अस्तमः-' (४४४) चतोद । इनिष्ठति । इन्द्रा । इन्द्रात् । इन्द्रा ।

2430. A Guttural is substituted for the उ in इन् after a reduplication also.

Note:—As इनिष्ठति, अधन्यते, इन्द्रं जयाम ॥ The rule applies when such an affix follows which causes the reduplication of the stem (āṅga) इन्, therefore not in इन्द्रनीष्ठिर्मिष्ठति—जिहवनीष्ठिर्मिष्ठति ॥

Thus we get अधन्यते or जयाम ॥

Note:—Although this sūtra could apply to the third person singular as well, yet VII-3-54 alone has been mentioned simply because it is autarīga.

किं पERFECT

	sing.	Dual.	Plural.
Third Person.	अथामः ।	अग्न्यतः ।	अग्न्यः ।
Second Person.	अचनिष्ठ or अधन्य ।	अग्न्युः ।	अग्न्यः ।
First Person	अज्याम or अग्न्य ।	अग्न्यितः ।	अग्न्यितः ।

इन् I. FUTURE.

Third Person.	इन्द्रा ।	इन्द्रारोः ।	इन्द्रारः ।
Second Person.	इन्द्रासि ।	इन्द्रासः ।	इन्द्रासः ।
First Person.	इन्द्रास्मि ।	इन्द्रास्यः ।	इन्द्रास्यः ।

इन् II. FUTURE (before इन् the augment इन् comes by VII-2-70 S. 2366.)

Third Per.	इनिष्ठति ।	इनिष्ठतः ।	इनिष्ठतिः ।
Second Per.	इनिष्ठति ।	इनिष्ठतः ।	इनिष्ठतः ।
First Per.	इनिष्ठात्मि ।	इनिष्ठातः ।	इनिष्ठात्मः ।

In forming the Imperative 2nd Per. Sing. the following applies:—

४४३१ । इन्द्रेणः । ६ । ४ । ३६ ।

ही परे । आभीष्यतया इन्द्राभिष्ठात्मेन् इन् । अहि । इन्द्राति । इन्द्राम् । इन्द्रम् ।

इन्द्राम् । इन्द्रम् । इन्द्रम् ।

2431. अ is substituted for इन् before ए ॥

Thus इन्द्रि इन्द्रै ॥

This अ substitute of इन् is ordained by VI-4-36, a rule belonging to the अभिया section (asiddha vā atrābhāt VI. 4. 32. S. 2193); therefore it is considered asiddha or not to have taken effect for the purposes of the elision of ए ॥ For had ए been considered as valid, then ए would have been elided by VI-4-105 S. 2202.

Thus the Conjugation of इन् in the Imperative is:—

IMPERATIVE.

Sing.	Dual.	Plural.
Third Person. अन्तु or अतात् ।	अताम् ।	अन्तु ।
Second Person. अति ।	अतिम् ।	अते ।
First Person. अतामि ।	अताय ।	अताम् ॥

In conjugating अत् in लक्; the Third Person Sing is thus formed अ+त्+त् = अ+त्+० = अत् the letter अ being elided by VI-I-68. Thus we conjugate the root:—

IMPERFECT.

Sing.	Dual.	Plural.
Third Person. अत्यन् ।	अत्यताम् ।	अत्यन् ।
Second Person. अत्यन् ।	अत्यतम् ।	अत्यन् ।
First Person. अत्यनम् ।	अत्यत्य ।	अत्यनम् ॥

लिङ् POTENTIAL.

Third Person.	प्रत्याताम् ।	अन्तु ।
Second Person.	प्रत्याम् ।	प्रत्यातम् ।
First Person.	प्रत्याम् ।	प्रत्याम् ।

In the Benedictive लिङ् replaces अत् by the following नूत्रas.

२४३२ । आर्धधातुके । २ । ४ । ४५ ।

स्वयधिकात्य ।

2432. The clause 'when the affix is ardha-dātuka' is understood in the following aphorisms up to the aphorism 58 of the fourth chapter of the second Book of Pāṇini.

२४३३ । हनो वध लिङ् । २ । ४ । ४२ ।

2433. वध is the substitute of अत् 'to kill' when the Ardhadātuka लिङ् (Benedictive) follows.

२४३४ । लुहि अ । २ । ४ । ४३ ।

वधादेऽद्वातः । 'आर्धधातुके' (२०७) वृति विवरणमी । सेनापतिः पठेदेवारात्-
तात् 'आते लोयः' (२०८) । वधात् । वधाताम् । 'आर्धधातुके' किम् । विवादी वधात्
'वधोः-' (१५६) वृति वधात् । वधवयात् । वधवीत् ।

वध वधातः व्यरितेतः । 'वृद्ध अ अशीति' । दुष्टि-द्विष्टि । हेष्टा । हेष्टा । दुष्यति-दु-
'वधेतः' । हेष्टु-द्विष्टात् । हिष्टिः । द्विष्टिः । दुष्टैः । द्विष्टैः । वधेदः ।

2434. And when वध (Aorist) follows वध is the substitute of अत् ॥ The substitute is vadha ending with an अ । Thus वधात् 'may he kill'; वधत् 'may they two kill'; वधत् 'may they all kill.'

As the substitute वध ends in short अ, this अ is elided by S. 2308 because वध ends in an अ, at the time when the ardhadātuka affix is taught. This elision being like the original (Sthāniyat I, 1, 56), in forming the Aorist वध, we

have असृष्ट + o + वृष्ट् = असृष्टिः. Here zero being sṭhanūvat prevents the vṛiddhi of व् of व् which otherwise would have taken place by VII. 2. 7.

Note:—वृक्षं वृक्षं 'he killed,' वृक्षं वृक्षं 'they all killed.' The division of this aphorism from the last sūtra (*yoga-vivāga*) indicates that the next Ashtādhyāyi rule II. 4. 44 applies to the Aorist only and not to the Benedictive as well. There is no option in the Benedictive Atmanepada.

The word विद्युत् in S. 2432 is in the 7th case; the force of this case affix here is not that given in I. 1. 66. i. e. the sūtra does not mean 'when an Ārdhadhātuka affix follows.' But the 7th case has the force of indicating the subject (*प्रत्यक्ष*) the meaning of the sūtra being 'when the subject is an Ārdhadhātuka affix.' The result of this explanation is, that the various substitutions enjoined hereafter, should be made first, and then the respective affixes should be applied. Thus whenever we want to affix any Ārdhadhātuka-affix to अ to be,' we must first substitute अ for it, and then take the proper Ārdhadhātuka affix which would come with regard to अ. Thus we can apply अ to अ by rule III. 1. 97. which says 'after verbs ending in vowels अ is applied.' But this affix could never have been applied to अ, which ends in a consonant. Thus we have अअ. So the substitution does not depend upon any particular affix, but Ārdhadhātuka affixes as a class.

Or to take the example of वृत्तः This vṛddha ends with त् and is the substitute of वृत् which ends with a consonant. But to वृत् will be applied all those rules which can apply to a root ending with a vowel, when an ārdhadhātuka affix is to be added. Thus वृत्तः लोपः of 2308 will apply to this final त् of वृत् and cause its elision. Thus वृत्यात्, वृत्यासात्।

Why do we say 'when an ádhadhátuка affix is to be added'? There will be no एव substitution before the सर्वाधातुка affixes, such as the Potential &c. Thus the Potential is अस्ति । The ए is changed to ए before an alterant letter. See S-359. As अस्तियात् । The aorist is अस्तीति ॥

Pre. इन्नि॑। इति॑। इन्नि॑। इति॑। इयि॑। इथि॑। इन्नि॑। इत्ति॑। इत्ति॑। Per. अधार॑।
अधिः॑। अस्य॑। अधिष्ठिय or अधिष्ठय। क्रम्पुः॑। अग्र॑। अधार॑। or अधर॑। अधिष्ठि॑। अधिष्ठिम॑।
I Fut. इत्ति॑। II Fut. इन्निष्ठति॑। Imperative इन्नु॑ or इत्तात्॑। इत्तोम॑। इन्नु॑। उद्धि॑ इत्तम॑।
इत्ति॑। इन्निष्ठि॑। इत्तात्॑। इन्नाम॑। Imper. इत्तम॑। अधाराम॑। अग्रम॑। इत्तन॑। अधितम॑। अत्तम॑।
अधिग्रन्थम॑। अधिष्ठम॑। अहम्नम॑। Poten. इत्तात्॑। इत्तात्साम॑। इत्तु॑। इत्त्वा॑। इत्त्वात्॑। प्राप्तात्॑।
इत्त्वाम॑। इत्त्वाव॑। इत्त्वाम॑। Bone. अध्यात्॑। अध्यात्साम॑। अध्यातु॑। अध्या॑। अध्यात्साम॑। अध्या-
त्स॑। अध्यात्मम॑। अध्यात्स॑। अध्यात्स॑। अध्यात्स॑। Aorist. अध्यधीत॑। अध्यधिटाम॑। अध्यधितु॑। अध्यधी॑।
अध्यधिटम॑। अध्यधिट॑। अध्यधिट॑। अध्यधिट॑। Cond. अहिनिष्ठति॑।

With the upasarga *mi*, the root is *ātmapepadī*. Thus:-

Sub-section III. The following four roots are conjugated in both forms
3. ~~dvish~~ to hate:

Thus the present parasmai is दुष्टि, Atm. दुष्टे । First Fut. दुष्टा । Second Future Parasmai, is दुष्टति, Atm. दुष्टत्ये । Imperative Parasmai 3rd S. दुष्टु or दिष्टात् । 2nd S. दिष्टिः, 1st S. दुष्टिः । Atm. 1. S. दुष्टै; 1. D. दुष्टायै । Imperfect 3. S. वदेट् । In forming the plural the following sūtra applies.

४४५ । द्वितीय । ३ । ४ । ११२ ।

अर्थोऽस्मिन् वा स्यात् । अस्त्रिषुः । अस्त्रिष्वन् । अस्त्रिष्वेषम् । हिस्त्रिष्वेषम् । हिस्त्रिष्वेषम् ।
 'हुष्ट' ५ प्रभूरये । दोग्निधि । दुष्टधि । धोग्निधि । दुष्टधि । धुष्टधि । दोग्निधि । धुष्टधि
 दोग्निधि । धार्थोऽस्मि । अदोग्निधि । अपुण्डवम् । अधुष्टवत्-अधुष्टवत् । 'पुण्डवा, दुष्ट-' (३१६५) इति
 उल्लेखे तदोपच्छव्यवित्तु । अदृष्टवदिपि । 'दित्त' ५ उपच्छवे । उपच्छवे दृष्टिः । प्रकृष्टवदिपि । लित्त ६
 'आस्त्रादन्ते' । लेठि । क्लीठः । लिहन्ति । लेहि—क्लीठे । लिहे । लिह्वे । लेहु । क्लीठाम् । लेहानि
 लेहेद् । अस्त्रिष्वाम् । अस्त्रीठ । अस्त्रिष्वोविति । 'विहिष्ट' ७ अत्रादायां 'वार्ता' । अर्थं द्रव्यन्तेऽपि । इकार
 'अनुदाती' सुखर्थः । 'विवश्वासः' प्रथम् । तुम्हु न । 'अन्तेऽपितः' इति व्याकुलात् । अकारस्यु 'अ
 अनुदातासंविष्टव्युत्तमामात्मेण पठमनिष्टवम्' ४ इति व्यापादार्थः । तेन 'स्कार्यविमोक्षस्त्विष्ट—' इत्यादि
 विष्टिति । वट्टे । वक्ताते । 'आर्थिधात्मके' (३१६७) इत्यधिकात्य ।

2435. In the opinion of Śākataśramaṇa only, 'jus' is the substitute of 'jhi', in the Imperfect after the verb 'dvish' (to hate).

Thus अद्विषः ॥ But according to others, अद्विषम् । 1st S. अद्वेषम्

The Potential Atm. is फुलोत् ! Benedictive Parasmai फुलोट्, Aor. is
चर्वात् !

ਤ੍ਰਿਲੇਖ ਅਧੀਸ਼ਟਾ ॥

Per. त्रिष्टुते । त्रिवासि॑ । त्रिवते॑ । त्रिवे॑ । त्रिवाये॑ । त्रिवहने॑ । त्रिवे॑ । त्रिवस्तुते॑ । त्रिविहासि॑ । Per. विद्विही॑ । विद्विहासि॑ । विद्विहिरि॑ । विद्विहिवे॑ । विद्विहावे॑ । विद्विहिवृ॑ । विद्विहिवृ॑ । I. Fut. दवेष्टा॑ । दु॒ष्टारी॑ । दवेष्टाता॑ । दवेष्टाता॑ । दवेष्टात्ये॑ । दवेष्टाहे॑ । दवेष्टाल्ह॑ । दवेष्टान्॑ ल्ह॑ । II. Fut. दवेष्टवते॑ । दवेष्टयते॑ । दवेष्टयने॑ । दवेष्टर्ह॑ । दवेष्टयै॑ । दवेष्टय्य॑ । दवेष्टये॑ । दवेष्टयाक॑ । दवेष्टयाम्ह॑ । Imper. दवेष्टा॑ । दवेष्टनाम॑ । दवेष्टताम॑ । त्रिवक्तु॑ । त्रिवाचा॑ । त्रि॑ वहम॑ । दवेष्ट॑ । दवेष्टाव॑ । दवेष्टाम्ह॑ । Imperfect. चदविष्ट॑ । चद्विहाता॑ । चद्विहिता॑ । चद्विहिता॑ । चद्विहिता॑ । चद्विहिता॑ । चद्विहिता॑ । चद्विहिता॑ । Poten. त्रिवीत॑ । त्रिवी॑ । त्रिवाम॑ । त्रिवोरन॑ । त्रिवीचा॑ । त्रिवीया॑ । त्रिविभव॑ । दविर्वाच॑ । दविर्वीवि॑ । कविर्वीवि॑

Aorist. चद्विष्टतः । चद्विष्टाताम् । चद्विष्टतः । चद्विष्टत्यः । चद्विष्टाकारः । चद्विष्टपर्यम् ।
चद्विष्टि । चद्विष्टाकृष्टि । चद्विष्टामृष्टि । Pass. देविष्टते । Caus. देविष्टति । Aor. चद्विष्टत्यतः ।
चद्विष्टतः । Desider. चद्विष्टते । or ति । Inten. चद्विष्टते । yan luk. चद्विष्टतिः ।
or चद्विष्ट । Imperfect Pl. चद्विष्टतुः । or चद्विष्टतः । Aor. चद्विष्टीयः । Noun. चद्विष्टतः ।
चद्विष्ट । प्रदविष्ट । दवेषः । दवेषा । Past part. चद्विष्टः । चद्विष्टान् । Ger. चद्विष्टता ॥

तुहु ५ प्रपरये ।

4/duha To milk. Pre. देविष्ट । दुधः । दुहनि । देविष्ट । दुधः । दुधः । देविष्ट ।

हुधः । तुहुधः । Per. तुवोहु । तुहुधुः । तुहुधुः । तुहुधिष्ट । तुहुधुः । तुहुधुः । तुहुधिष्ट ।
तुहुधिष्ट । I Fut. दोधात । दोधातः । II Fut. धोधूर्यत । दोधूर्यतः । दोधूर्यनि । Imper. दोधूर्यु ।
or दुधात । दुधातः । दुधूर्यत । दुधूर्यतः । दोधाति । दोधातः । Imper.
धोधात । चतुरधात । चतुरधूर्यत । चतुरधूर्यतः । चतुरधूर्यनि । चतुरधूर्यनः । Poten.
तुधात । तुधाताम् । तुधातः । तुधातम् । चतुरधूर्यत । चतुरधूर्यू । चतुरधूर्य । Poten.
तुधात । तुधाताम् । तुधातः । तुधातम् । चतुरधूर्यत । चतुरधूर्यू । चतुरधूर्य ।
चतुरधूर्यः । चतुरधूर्यतम् । चतुरधूर्यत । चतुरधूर्यम् । Caus. दोधाति । Aor. चतुरधूर्यत ।
Deside चतुरधूर्यत or ते । Intens. दोधुधात Yan luk. दोधुधीति or दोधोधिष्ट ॥

Pre. दुधे । दुधाते । दुधते । दुधे । दुधाये । दुधे । दुधे । दुधे । Per. दुधहे ।
हुधुधाते । हुधुधिष्टे । हुधुधिष्टे । दुधुधाये । दुधुधिष्टे । दुधुधिष्टे । दुधुधिष्टे । I Futur.
दोधात । दोधातः । दोधातः । दोधाये । II Fut. धोधूर्यते । Imperata. दुधायत । तुधाताम् ।
तुधायत । धुधय । तुधायाम् । धुधायम् । दोधायै । दोधायै । Imperfrot. चतुरधूर्य ।
चतुरधाताम् । चतुरधूर्य । चतुरधायाम् । चतुरधायम् । चतुरधूर्य । चतुरधूर्य । Poten.
चतुरधूर्यत । चतुरधूर्यः । चतुरधूर्यत । चतुरधूर्यू । चतुरधूर्य । Poten.
चतुरधूर्यत । चतुरधूर्यः । चतुरधूर्यत । चतुरधूर्यू । चतुरधूर्य । Aor. चतुरधूर्यत । चतुरधूर्याम् ।
चतुरधूर्याय । चतुरधूर्यम् । चतुरधूर्यत । चतुरधूर्यू । चतुरधूर्यामृष्टि ॥

दिह ५ उपचये ।

5/diha, to thrive. This word upachaya means increase. Pre. देविष्ट with
प्ति and ति we have प्रविष्टेपिष्टि । The ति changed to त्ति by VIII. 4.17. S. 2285.
But not in प्रविष्टेपिष्टि because in VIII. 4. 17 S. 2285 the form degdhi is
taken, with विष्टप and so the rule does not apply to yanluk. See, VII. 2. 10. S
2246. Per देविष्ट । I Future देविष्ट । II Future देविष्टति । Imperative देव्यु । Imper
विष्ट । Poten. विष्टात । Bene विष्टात । Aorist चविष्टत । Cond चविष्टत । Pass विष्टते ।
Caus. वेष्टति । Deside विष्टिति । Inten. देविष्टते । Yanluk देविष्टिः । Nouns: देविष्टि ।
देव्यु । Pre. Part विष्ट । past. विष्टय । Paras. विष्टवान् । Fut. Part. देविष्ट । Ger. विष्टम् ।
Adj. वेष्टत । वेष्टनीय । देव्युम् ।

लिह ६ चास्वादने ।

6/liha to lick. Pre. सेष्ठ । सीठः । लिहिष्ट । सेष्ठि । सीठः । सीठ । सेष्ठिः । लिहुः
सिलिहः । Per. सेलेष्ट । सिलिहुः । सिलेहिष्ट । सिलेहुः । सिलिहिष्ट । सिलिहिष्ट । I Fut.
सेठा । II Fut. सेलेयति । Imper. सेतु । सीठाम् । लिहणुः । सेष्ठिः । सीठम् । सेष्ठिः । सेष्ठानि
सेष्ठाय । सेष्ठाय । Imper. सेलेट । चलोकाम् । चलिहन् । चलेट । चलीठम् । चलीठ । चलेहम्
चलिह । चलिह । Poten. लिहात । लिहाय । लिहायाम् । लिहायम् । लिहायत । लिहायात । Aorist.
चलिहत । चलिहाताम् । चलिहन् । चलिह । चलिहतम् । चलिहत । चलिहाय । चलिहायाम् ।
Condi चलेहयत । Pass. लिहाते । Caus. सेष्ठयति । Aor. चलेलिहत । Desider. लिहि
तति । Inten. सेलिहते । yap. luk. सेलिहीति or सेलेटि । Nouns. चलिहः । चलेहः । लिहा ।
चलिहः । Pre part para. लिहाय । Per part. सेलिहाय । Atm. सीठः । Per part pass. सीठः.
साम् । Act. सेलेय । Fut. part. सीठा Ger. सेलुम् । Adj. सेलेय । सेलेनीय । सेलेय ।

PreAdm सीठे । सेलिहते । लिहते । सेलेये । सीढ़वे । लिहते । लिहाये । प्रेय

विविदे : विविदीते : विविदिते : विविदिते : I Fut नेहा : नेडाते : II Fut नेष्टते :
 Imperf नेठातम् : विविदम् : लोक्य : विविदां : लोक्यम् : मेहै : नेहातै : नेहा
 नहै : Imperf नेसीहै : चलिवादातम् : चलीत्वं : चलोहा : चलिवार्याः : चलीदतम् : चलिति :
 विविदिति : विविदिति : Poter विविदात : विविदायै : विविदायै : Benediti विविदात : Aorist विवि-
 दत वर चलीहै : चलिवादातम् : चलिवार्याः वर चलीकाः : चलिवादाम् : चलिविदितम् वर चलीत्वं : चलिविदिति : चलिविदिति Coudi चलेत्वं :

✓ विविदे विविदायै विविदिते

7. ✓ Chakshin विविदायै विविदिते : "to speak articulately." This root also means to see, as विविदा विविदिते विविदिते : The letter व in विविदे is indicatory of the fact that the affix युः is added to the root by III 2, 149 S. 3129 : which would not have been the case had the root not contained this anudattā व ॥ Thus विविदः विविदे ॥

This व though indicatory, does not cause the insertion of the nasal युः because we have explained the word विविदः by विविदितः in the sūtra VII. 1. 58. S. 2362 because the word विविदः is understood here from the preceding Ashtādhyāyī sūtra 'goh padānta' VII. 1. 57. S. 3574. So that only those roots are विविदः for the purposes of युः augment, which contain the व as their Final. The व in विविदे is not final and so the root is not विविदः for the purposes of that sūtra.

What is the use of the letter व when the root is already विविदपदि ? Ans. The व indicates by implication the existence of the following maxim :—

The atmanepada which is caused by an anudatteta letter, is विविदा. Thus the Present Participle form विविदः is valid ; as in the example विविदः विविदायै विविदिते : &c. Here विविदः is used as paraśamaipadi though ordinarily it is Atmanepadi because the root विविदः has anudattā long व as indicatory. See Bhādāi No. I. 516.

Thus we have विविदः (the व is elided by विविदः VIII. 2. 29. S. 380). विविदायै &c. In forming the Perfect, the following two sūtras apply : which are governed by the anuvṛitti of Ardhadhatuka of the rule 2377.

✓ २४३६ । विविदः विविदः । २ । ४ । ५४ ॥

2436. विविदः is the substitute of विविदः 'to perceive, to tell,' when any Ardhadhatuka affix is to be applied.

✓ २४३७ । विविदः । २ । ४ । ५५ ॥

* विविदः विविदितयावेदः : विविदिकावेद 'विविद विविद' विविदितयावेदः ॥
 विविदे-विविदे-विविदे-विविदे । + विविदे विविदितः :- + विविदे विविदितः विविदितः । विविदे-
 विविदात-विविदात । विविदित-विविदात । विविदित-विविदात । विविदः । विविदात । विविदात-विविद-
 विविदः । विविदात ।

2437. विविदः is optionally the substitute of विविदः when विविदः (Perfect) follows.

In the Mahābhāṣya the substitute begins with विविदः Kā. The विविदः is changed to विविदः optionally by the vārtika 'विविद विविदे विविदे' This vārtika he reads in the section of aniddhaas. As the substitute has an indicatory विविदः it is conjugated in both padas. Thus the perfect is विविदः or विविदः । or विविदः or विविदः ॥

Note:—In the Mahābhāshya on II. 4. 54 S. 2436 we find Patanjali saying that the substitute begins with अ and is असाधः This substitute Khaṇi assumes the form Khyāñ also. Thus असाधः becomes असाध् by substituting अ for अ under the following vārtika :—असिद्धे असा य वर्तनं विभाषा “The letter अ optionally replaces the अ of this substitute ; and this अ is asiddha, because this vārtika ought to be put in the section of asiddhas (VIII. 2. 1.) just at the close of the rules relating to the change of अ to अ” That being so, for the application of the prior rules the अ is considered asiddha, but for the application of the subsequent वर्तन rule, it is considered siddha. Thus पर्वतान्तः, here अ changed to अ is asiddha and so the sūtra असाधः does not apply and अ is not changed to अ अ

Note:—Prohibition must be stated when असा means ‘exclusion’; as असाधः असाधयः ‘bad men should be excluded.’

Note:—Prohibition must be stated when the affixes असा and अन follow; as असाधा राक्षसः ‘the Rākshasas are cruel.’ This is Vedic Sanskrit; modern असाधः. The meaning of the root असा here, is ‘to injure.’ So also विवेषयः अपिहतः; here the affix is अन.

The substitute असाधः becomes असाध् by VIII. 4. 55. S. 121. This असाध् is conjugated as असाधेऽः A. असाधेऽः

The vārtika असो द्विसीया (See S. 130. and 294) required अ to be changed to अ; giving the form, असाधेऽः असाधेऽः but that vārtika also does not apply because वर्तन rule VIII. 4. 55. S. 121, by which the root असाधः was changed to असाध् is considered asiddha, so that for the purposes of that vārtika, असाधः is still असाधः. From the root असा itself, we get the perfect regularly. Thus असाधः

The First Future is असाधता or क्षमाता अ The Second Future is असाधति or क्षमात्यते ; Or असाधति or क्षमात्यते अ The Imperfect is असाधः The Potential is असाधेऽः The Bonedictive is असाधात् or क्षमायात् or क्षमेयात्

In forming the Aorist the following sūtra applies:—

२४३८ । अस्यतिक्रियातिभ्योऽङ् । ३ । १ । ५२ ।

समवक्त्वेतरः । असाधु-असाध-अवधासीत्-अवधासः + वर्जने असाधमेष्टः + । समवक्त्वे एत्यादिः ।

अथ एव्यता अवृद्धालेतः । ‘ईर च गतो काव्यने अ’ । अस्ते । अस्तां जले । ईरिता । ईरिते एत्यादृ । ईर्य । ईर्यम् । ईरिष्ट । ‘ईद च सृते’ । ईद्वे ।

2438. After the verbs असा ‘to throw’, असा ‘to speak’, and असा ‘to speak’, असा is the substitute of असा, when the Aorist follows signifying the agent.

Note:—असा may be either the root, or the substitute of असा (II. 4. 53) and so also असा may be the root, or the substitute of असा (II. 4. 54). The root असा belonging to the द्वितीया or the Fourth conjugation, falls under the subdivision गुणाति, and therefore it would have taken असा in the Parasmaipada by rule III. 1. 55. The repetition is to indicate that it takes असा in the Atmanepada also; as असाधत्वा (VII. 4. 17), असाधत्वा and असाधत्वा. In the Passive, we have असाधितात्.

Thus the aorist is P. असाधत् or A. असाधत् or असाधमेष्ट or असा असात् ॥

Ishit: The substitute अव्याप्ति does not take place when the meaning is 'exclusion,' as उपर्युक्ति &c.

Note:—The following from Mādhabīya Dhātuvritti will make this clear. In the Mādhabhāṣya the author has given the two substitutes अव्याप्ति and अव्याप्ति first, and then he, in the alternative, gives one substitute अव्याप्ति which includes both अव्याप्ति and अव्याप्ति, for it can assume both these forms. For अव्याप्ति becomes अव्याप्ति by the परत् rule (VIII. 4, 55. S. 121). And अव्याप्ति also becomes अव्याप्ति by the operation of a vārtika which changes the उ into औ, and this औ is considered as Siddha when a prior rule is to be applied, because that Vārtika is read in the section of asiddhas, just after the उ change rule.

The necessity of taking the substitute to be अव्याप्ति will be manifest from the following considerations:—

(a) In forming an abstract noun from सुप्राप्तिः, such as सुप्राप्तिस्य भावः=सौप्राप्तिः! This is formed by उप् affix V. 1. 124, S. 1788. But if उप् be considered to have a penultimate उ (as in fact it has, but which under the above rule we consider as औ) then the affix would have been उप् by V. 1. 132, S. 1797: and the form ought to have been सौप्राप्तिकम्! But we never have this form: because V. 1. 132, S. 1797: does not apply, as the existence of उ in उप् is ignored by it; and to it, it is औ! This is summed up in the vārtika: प्रयोजनं सौप्राप्तिर्विद्धिः!

(b) Similarly गुणः क्षामे=गुणक्षामे! Here the श् of गुण being elided as the final of a conjunct consonant (VIII. 2. 23, S. 54): we have गुण+क्षामम्! Now by the vārtika under S. 139, the श् of गुण would be changed to श्, because क्षा begins with श् a letter of श् pratyāhāra, and is followed by श् a letter of श् pratyahara and so S. 139 ought to apply. The form ought to be गुणक्षामम्! But this is not so, because the श् in क्षामे is considered as Siddha and so श् is not followed by a letter of श् pratyāhāra; and so the condition for the application of S. 139 does not exist. This is summed up by the vārtika उद्दिधिः गुणक्षामे!

(c) Similarly विभिन्नः: We get this form thus: क्षामा + एट + औ= श् गुण + श् + औ; Here श् a letter of श् pratyābāra is followed by एट, and therefore VIII. 3. 79. S. 2325 requires the श् to be changed to श्! But this is not done, because श् is asiddha, and so there is no letter of श् pratyābāra in श्, and so VIII. 3. 79 S. 2325 does not apply.

(d) Similarly श् गुणामे: Here the visarga is followed by श् a letter of श् pratyāhāra; and the श् itself is followed by औ (for श् is औ), a letter of श् pratyāhāra, and so VIII. 3. 35, S. 150 applies, and the visarga remains unchanged. But, if the substitute were not अव्याप्ति, then श् being followed by औ would have brought in the application of VIII. 3. 37 S. 142, and the visarga would be changed to श् jihvāmuliya. But this is not so. This is summed up in the vārtika:—श् गुणामेऽप्यः श् गुणामे! Samsthāna means the jihvāmuliya change.

(e) Similarly the Nīghṭhā is अव्याप्ति with श्: Had the श् been really श् and not औ in disguise, then the root श् गुण would be a श् गुण or semi-vowel having root, and VIII. 2. 43, S. 3017 would apply, and श् would be changed to श्! This is

summed up by the *vārtika* निष्ठा अवश्याकाते : The prohibition of VIII. 2 57 & 3040, does not apply to this शब्द but to no. 39 शब्द ॥

(f) Similarly प्रत्याख्यानम् : Here न is not changed to न्, though, between the र of वर्ण and न्, there are only चट् pratyākha letters ष, चा, ष, चा, and ष letter ष; and so the Sutra VIII. 4. 2, S. 197 read with VIII. 4. 29, S. 2835 would have applied. But न of शब्द is not considered an चट् letter as it is ष् ; and therefore that *sūtra* does not apply. This is summed up in the *vārtika* : गत्वा प्रत्याख्याने ६

Pre. चट्टे : चक्षाते : चक्षते : चहृदये : Per. चक्षते : चक्षाते १ चक्षिते : चक्षित्ये : चक्षते : चक्षित्ये : Imper. चक्षाम् : चक्षाताम् : चक्षव : चक्षायाम् : चहृदयम् चहृते : Imper. चक्षट् : चक्षाताम् : चक्षतः : चहृदयम् : चक्षित् : चक्षायाम् : Poten. चक्षीत : चक्षोताम् : चहृतेन : चक्षोयात् : चक्षीयात् : चक्षीयम् : चक्षीय ।

Mouns. चिक्षणः : चक्षाः : चक्षुः : संकारयः चक्षनीयः ।

7 (b) ✓ Khyāt to speak, Parasmai. Per. चक्षते : चक्षतुः : चक्ष्युः : चक्षित् or चक्षात् : चक्षयुः : चक्षते : चक्षित् : II. Fut. चक्षाता : चक्षाताति : चक्षातातिम् : II. Fut. चक्षात्यति : Bene. चक्षेयात् or चक्षायात् : चक्षेयासाम् or चक्षायासाम् : चक्षेयातुः : चक्षेयात् or चक्षायात् : चक्षेयासाम् : चक्षेयासम् : or चक्षायासम् : Aorist. चक्षत् : चक्षाताम् : चक्षात् : चक्षेयत् : चक्षेयम् : चक्षातात् : Cond. चक्षात्यतः ।

Pass. चक्षायते : Aor. चक्षेयत् or चक्षेयत् : Dual. चक्षेयतम् : Caus. चक्षायत्यति : Aor. चक्षिक्षायतः : Desider. चिक्षायात्यति : Inten. चाक्षायायते ।

Mouns. सुप्रचक्षाः : चक्षान् : चाक्षायद् ।

7 (c) ✓ Khyān. Atm. Per. चक्षते : चक्षाते : चक्षिते : चक्षित्ये : चक्षीयते : चक्षते : चक्षियते : चक्षियत्ये : I. Fut. चक्षाता or चक्षायिता : चक्षाताते : चक्षातात्ये : II. fut. चक्षात्यते or चक्षायित्यते : Bene. चक्षासीष्टः : चक्षासीयासाम् : चक्षासीष्टाः : चक्षासीष्टम् : चक्षासीय : Aorist. चक्षेयत् : चक्षेयात् : चक्षेयतम् : चक्षेयात् : चक्षेयायत् : Cundi. चक्षात् : चक्षत् or चक्षायित्यत : Desi. चिक्षायासते ।

7 (d) Kéan to speak. Per. चक्षते : चक्षतुः : चक्ष्युः : चक्षित् : चक्षात् : चक्षयोः : चक्षित् : चक्षित्यम् : I. Fut. चक्षाता : चक्षाताति : चक्षातातिम् : Bene. चक्षायात् : or चक्षेयात् : Aorist. चक्षासीष्टः : चक्षासीष्टम् : चक्षासीष्टाः : चक्षासीष्टम् : Cond. चक्षात्यतः : Passive. चक्षायते : Aor. चक्षेयत् or चक्षायित् : or चक्षायत् : Dual. चक्षेयियासाम् or चक्षायासाम् : Causa. चक्षायत्यति : Aor. चक्षिक्षायतः : Desi. चिक्षायासते : Inten. चाक्षायायते : Adj. चक्षेयेत् ।

Per. चक्षते : चक्षाते : चक्षिते : चक्षित्ये : चक्षीयते : चक्षते : चक्षित्यते : I. Fut. चक्षाता : चक्षाताते : चक्षातात्ये : II. fut. चक्षात्यते : चक्षात्यत्ये : Bene. चक्षासीष्टः : चक्षासीयासाम् : Aorist. चक्षायात् : चक्षायातम् : चक्षायातः : चक्षायात्यतः : Cond. चक्षायासते : चिक्षायासते ।

Sub-section IV. The roots upto/ prichi are anudatteta,

रेर ए गते कल्पनेत् ॥

8✓ Ir a to go. 2. to agitate. Pre. र्हते : र्हतते : र्हेते : र्हेत्ये : र्हेते : र्हे : Per. र्हैरतोऽसि । Some give the form र्हिते । I. Fut. र्हेतिता : र्हेतितासे : र्हेतिताते : II. fut. र्हेतितते : र्हेति त्यते : र्हेत्यते : Imper. र्हेताम् : र्हेत्यम् : र्हेते : Imper. र्हेते । र्हेताम् : र्हेतम् : र्हेती । र्हेति : र्हेत्यति : Poten. र्हैरीत : र्हैरीयासाम् : र्हैरीताः : र्हैरीत : Bene. र्हैरितोऽसि । र्हैरितोऽसाम् : र्हैरितोऽसतः । र्हैरितोऽसम् : or र्हैरितिद्वयम् : Aorist. र्हैरितः : र्हैरिताम् : र्हैरितः । र्हैरि-

वाचः । or वेदितव्यम् । वेदिति । वेदितव्यति । Pass. वैदिते । Caus. वैदिताति । वैदितसे । Aor. भा भवान् वैदितः । Desi. वैदितिवते । Nouns: वैदितव्यीरः; वैदितारः; and वैदः:

वैद ए स्तुते ॥

91/ id. to praise. Now we take up the conjugation of वैद to praise. Thus वैद + से = वैदते । वैद + से ॥ Now applies the following two sūtras:—

२४३८ । वैदः से । १ । २ । ८८ ।

2439. The sārvadhātuka affix से (the ending of the second Person Present and Imperative Atmanepada) gets the augment ए॒द after वैद (Ad. 9).

Note:—As वैशिष्ट्ये and वैशिष्ट्यम् से becomes स्त्र by III. 4. 91 and 80. The से is exhibited in the sūtra without any case ending.

२४४० । वैहसनोऽप्ये च । १ । २ । ७८ ।

वैश्वीदकान् 'से' 'ये' शब्दयोः सार्वधातुशयोऽरिद् व्यात् । योगविभागो वैशिष्ट्यार्थः । वैदिते । वैदित्ये । + यजदेवविकातस्यानन्व्यात् + । वैदित्यः । वैदित्यम् । + विकृतियहयेन प्रकल्पेत् वैदित्यात् + । वैदित्यम् । वैद १० वैदित्ये । वैदित्ये । वैशिष्ट्ये । वैशिष्ट्यम् । वैद ११ उपवेशने । वास्ते 'वैदायाद्यत्वम्' (१२२४) । आसांचके । आस्तव । आस्तम् । आसिष्ट । 'वैदायात् १२ वैदायाम्' । आसास्ते । आसास्ते । आसापूर्वत्वं प्राविकाम् । तेन 'नमोवार्थं प्रावासने' वृत्तिं सिद्धम् । वैद १२ वैदायादने । वस्ते । वस्ते । वस्ते । वस्ते । वस्तिता । 'किं १४ गतिशासनयोः' जाते । जाताते । जातते । 'वैदप्रतिविद् वैदयेति' । वस्ते । तालव्याक्तोऽप्यानिदित् । कटे जायते जाये । कदृद्ये । विहिति १५ तुम्हेने । निःस्ते । दग्धव्यानोऽप्यम् । वामरव्याकारस्तु तालव्यान् इति अवामः । 'विहिति १६ तुम्हान्' । विहिते । निःस्ते । निःस्तो निजिताता । 'विहिति १७ वैदयते शब्दे' । विहिते । 'पिहिति १८ वैदे' । 'वैदयते वैदयेके' । वैदयते वैदयेन्द्रे । 'वैदयते वैदे' । वैदयते वैदीतरे । विहिते 'सौजि' वैदयेके । वैदते । 'सौजि १८ वैदयेने' । दग्धव्योद्धयादिः । वैदितः । वासे । वासाते । वासे । 'वैदित' वैदयते । वैदते । 'सौजि १८ वैदयेने' । एते ।

'वैद ११ प्राणिविभिमोक्षने' । सूते । सूतवे । सौता॑-सविता॑ । 'भूसुतोः-' (१२२४) इति वृद्धिविद्यः । सूते॑ । सविता॒॑ । वैदित्य-वैदोऽप्त । 'सौते॑ वै॒ स्तुते॑' ।

2440. The sārvadhātuka affix से and ये, (the endings of the Present and the Imperative Atmanepadi) get the augment ए॒द after the roots वैद (Ad. 9) and वैनः ॥

Note:—Thus वैदित्ये, वैदित्यम्, वैदिते, वैदित्य, वैनित्ये, वैनित्यम्, वैनिते, वैनित्यः । The root वैनो (IV. 41) is taken here. The Vikaṛanya वैन् has been elided in this case, as a Vedio irregularity, and so also there is not elision of the penultimate.

This sūtra could well have been included in the last. The making of it a separate sūtra is a mere amplification and a variety. Thus वैद + से = वैदिते । वैदित्ये ॥ The affix ए॒द will come before the स्त्र of the Imperative also: for though स्त्र is not strictly speaking से and these rules do not strictly apply to स्त्रे, yet they would apply on the maxim "a form modified in a portion of it is not different from the original." So से and स्त्र वैद and वैन् are one and the same, as वैदित्य and वैदित्यम् ॥ By using the word विकृति in the above vārtika, the original affix वैन् (prakriti) is not to be taken. Therefore we have वैदित्यम् in वैद where no augment ए॒द is added, in other words when से is changed to वैन् by III. # 91 S. 2252 this वैन् is

vikitī or a modified form of वृत्ति, and a rule applicable to वृत्ति will apply to this वृत्ति. But when वृत्ति is not a modified form of वृत्ति but an original affix (prakriti) the rule applicable to वृत्ति will not apply to it. The वृत्ति of the imperfect (वृत्ति) is such an original affix; and therefore no वृत्ति is added to it.

9 ✓ ideas To praise.

Pre. ईदूः। ईडाते । ईडते । ईडिवे । ईडाहे । ईडिप्पे । ईडे । ईडवहे । ईडमहे । Per. ईडांज्जे । I. Fut. ईडिता । ईडिताते । ईडिताहे । II. Fut. ईडिष्टते । Imp. ईडुंसु । ईडुताम् । ईडिव । ईडायाम् । ईडियम् । ईडे । ईडातहे । ईडामहे । Imp. ऐटु । ऐडाताम् । ऐडत । ऐडाः । ऐडा-याम् । ऐडियम् । ऐडिव । ऐडमहि । Poten. ईडीत । ईडीयाः । ईडियम् । ईडिव । Bene. ईडीष्ट । ईडिवीटः । ईडीयाम् । ईडीय । Aorist. ईडिष्ट । ईडिवाताम् । ऐडीत । ऐडिष्टः । ऐडियाम् । ऐडियम् । ऐडिव । ऐडियति । ऐडिव । Pass. ईड् यते । Caus. ईडयति । Aor. मा भवान् ईडित । Desi । ईडिवेते ।

खेल १० एवं ये ॥

आस ११ उपवेशने ।

II. **आ** To sit down. Pre. आसते । आसाते । आसते । आस्ते । आसाये । आस्ये
 आये । आस्वदे । आस्वदे । Per. आसायन्ते The Perfect is formed periphrastically by
 III. 1. 37. S. 2324. I Fut. आसिता । आसितासे । आसिताहे । II Fut. आसिव्यते Impera.
 आसितम् । आसाताम् । आसितम् । आसायं । आस्यम् । आये । आसायै । आसायन्ते
 Imperf. आसत । आसातोम् । आसत । आस्या । आसायं । आस्यम् । आयि । आस्वदि Poten.
 आसीत । आसीया । आसीय । Bene. आसिषेट । आसिव्येठा । आसीलीय । Aor.
 आसिट । आसित । आसिस्ता । आसिवायां । आसिद्वम् । आसिवि । आसिव्यति ।
 Caus. आसयति । Aor. मा भवान् असित । Desi. आसिव्यते ।

Nouns. आसीनः । उपासितः । बोलासुः ।

चाहू शासु १२ रक्षायाम् ।

12. **sās** = To wish for, long for. The root शास् is generally found preceded by वा; but is not universally so; for we find it preceded by वे also: as in the sentence भगोवाक्षं पश्यासन्ते ॥

बस १३ आखादने ।

13. ✓ van a Te wear, to put on,

Pre. वस्ते । वसाते । वहते । वस्ते । वहाते । वहते । वहे । वस्त्वहे । वलहे । Per.
वहठे । ववहातेरै । ववहिठे । ववहिठे । ववहाते । ववहिठे । ववहरे । ववहिवहे । ववहिमहे ।
I. Fut. वहताता । Impera. वहतात् । वहताम् । वहताम् । वहस्त । वहांतां । वथाम् । वहैं
। वहावहै । वहामहै । Imper. वहस्त । ववहाताम् । ववहत । ववहताः । ववहाताः । ववहतम् ।
ववहिठ । ववहस्त्वहि । ववहस्त्वहि । Aorist. ववहिठ । ववहिवहाताम् । ववहिवहत । ववहिवहाः
। ववहिवहापां । ववहिविद्युतम् । ववहिविद । ववहिविद्वहि । ववहिविद्वहि । Cause, वाउपति । Desider
ववहिविदेत । Inten. वावस्ते । yād lūk. वावसीति or वावति ।

Nouns; वस्तुः । वस्त्रम् । वासः । वसा । Past. Part. वसित् । Gerund. वसित्वा ।

कस्ति १४ गतिशासनयोः

14. **Kas** : To go, to destroy. Some read this root without **क्**, so that no nasal is added as **कासे** : The root has also final **व्** without nasal, as **कावे** :

Pre. कंस्ते । कंस्ते । कंस्ते or कंस्ते । कंस्ते । Per. चक्षुषे । चक्षुषे । चक्षुषिते । चक्षुषिते ।
Fut. कंसिता । II. Fut. कंसित्यते । Impera. कंसात् । कंस्त । कंस्त्यम् । कंसि । Imper.
चक्षेत् । चक्षत्याः । अकंसि । Poten. कंसीत । कंसीयाः । कंसोप । Benedic. कंसीटोष । Aoris
चक्षेष्ट । अकंसिष्टः । कंसिष्टि । Caus. कृकंसित । Aor. चक्षकंसत् । Desidera. चिक्षेष्टिवते
Inten. चक्षन्त्यते । yāñ luk. चक्षुषीति or चक्षुषिति । Inperfect. चक्षान् ।

14a. ✓ Kasa, Pre, कस्ते । कसाते । कसते ।

14b ✓ Kaša.

Pre. कष्टे । कशाते । कशते । कषे । कशाये । कदृते । कये । करहै । करमहे । Per. चकये । चकशिष्यते । चकशिष्यहै । I. Fut. कशिशता । II. Fut. कशिष्यते । Impera. कषां । कशाताम् । कदृत् । कशायाः । कदृत्यम् । कये । कशायहै । कशामहि । Imper. चकष्ट । चक-
शाताम् । चकशत् । चकक्षटः । चकशायाम् । चकदृत्यम् । चकयि । चकशिष्यति । चकशिष्यति । Poten.
कशीते । कशीयाः । कशीय । Benedic. कशियोदेष्टः Aorist. चकशिष्ट । चकशिवातां । चकशिष्यत ।
चकशिष्टः । चकशिवातां । चकशिष्यम् । चकशिष्य । चकशिष्यति । चकशिष्यमहि । Causa. काशयति
Aor. चकोक्षयत् । Desidera. चिक्षयिष्यते । Inten. चाक्षयते । yaniuk. चकग्न्यति or चाक्षयति ।

Nouns: —कामा । काम्यम् । प्रतिक्रिया ।

गिरि १५ चाहने

15. *pisi* to kiss. The final *s* is dental. The author of *Ābhārāya* mistook it to be a palatal ending *निः* : Pre. निसे ; Per. निनिःसे ; I. Fut. निफिता ;

ખચ ૧૬ શુદ્ધી

16 ✓ qiji to wash. The root is सेटः The juhoty&di✓ qij is anit.

Pre. निहृते; निज्ञाते; निज्ञते। Por. निविज्ञते। Fu. निज्ञित।
 At. निविज्ञते। Imper. निहृतम्। Imper. अनिहृतम्। Poten. निज्ञात। Beno. निविज्ञात।
 Caus. अनिहृत। Ocas. निज्ञतर्या, निज्ञतया। Aor. अनिज्ञात। Desi. निविज्ञात।
 Es. नेनिज्ञतये। Yau. luk नेनिज्ञतीति or नेनिहृति।

શિક્ષણ અભ્યાસાધને ।

17✓ श्वि to tickle, rattle, to roar.

Present. श्विते । Perfect. श्विते । Future. श्विता । Nouns. श्विता । श्विती ।
प्रति १८ वर्णे

18✓ प्रिजि to tinge, dye, to color. According to Śākāṭayana it means 'to och.' Śinmata says it has both those meanings. Kāśyapa says it means 'to join arts.' He also says it means to utter inarticulate sound. According to Maitreya the root is प्रिजि, as प्रहृते ।

Present. प्रिते । Perfect. प्रिते । Future प्रिता । Nouns प्रिंगः । प्रिताः ।
प्रिता । प्रित्यम् ।

वृजि १९ वर्जने

19✓ व्रिजि to avoid, shun, abandon. The root begins with the dento-labial व v, and has an indicatory long ई । Ātroya and Durga read it as having an indicatory short ई ।

Pre. वृते or वृहते । वृजते or वृजाते । वृजते । वृष्टे or वृहृष्टे । वृते । वृते । Per.
वृद्धते or वृद्धज्ञते । वृद्धिक्षेपे । वृद्धिवृत्ते । I Fut. वृजित्ता or वृजिता । II Fut. वृजित्यते or
वृजित्यते । Impera. वृक्षाम् or वृक्षाताम् । वृक्ष । वृज्ञे । वृज्ञिवृत्ते । Imper. वृद्धक or वृद्धवृत्त
वृद्धिवृत्तः । वृज्ञि । Poten. । वृज्ञीत or वृज्ञीत वृज्ञीषाः । वृज्ञीय । Bonedio. वृजिदोष्ट or
वृजिपीष्ट । Aoris. वृद्धिनिष्ट or वृद्धिनिष्टः । वृद्धिनिष्टः । वृद्धिनिष्टि । Condi. वृद्धिनिष्टत । Pass.
वृज्ञयते । Crusa. वृज्ञयति, वृज्ञयते । Aor. वृज्ञीवृज्ञत् or वृद्धवृत्तं । ✓ व्रिजि वृज्ञयति । Aor.
वृद्धवृज्ञत् । Desider. वृज्ञीवृज्ञते or वृद्धिवृज्ञते । Intens. वृरीवृज्ञते । Yatnuk. वृज्ञीति or
वृत्तेवृत्ति or वृत्तिवृत्ति । ✓ व्रिजि. वृरीवृज्ञयते । वृत्तेवृत्ति ।

Nouns:—वृगः । वृज्ञीयः । वृज्ञनम् । Past Parti. वृतः । वृक्षवान् । Gerund वृजित्वा ।
Infini वृजितुम् । Adj. वृजितव्यं । वृज्ञीनीयं । वृज्ञयम् ।

पूर्वी २० संपर्चने

20✓ प्रिचि to come in contact with. It has an indicatory long ई । According to Durgā, Kāśyapa, Nandi and Dhanapāla the root has an indicatory short ई । According to Kausika the root is पूर्वि । Present. पूर्वे ।

पूर्व २१ प्राणि गर्भ विमोचने ।

सोता-सविता । 'भूसुविः-'(२२४) इति गुणनिषेधः । सुवे । सविशीष्ट । असविष्ट-असीष्ट ।

21✓ Shuu to bring forth, to beget; to give birth to.

Present. सूते । सुवाते । सुवते । सुवे । सुधृते । सुवृत्ते । Perfect. सूत्वे ।
सुसुवाते । सुसुविते । सुसुषिद्धे or ख्ये । सुसुविवृते । I Futuro. सोता । सविता । II Future
सोत्वते, सवित्वते । Imperative. सूताम् । सुवाताम् । सूत्व । सुवे । (The जात् being पित् is
not हित् and so it ought to have caused Gupa. But the Gupa is prevented by
VII. 3. 88 S. 2224). Imperfect. असूत । असुवाताम् । असूत्वाः । असूत्वम् । असुवित्-
Potential सुवीत । सुवीयाताम् । सुवीषाः । सुवीय । Benedictive सोतीष्ट, सवितीष्ट । सविती-
प्रासादम्, सोतीयाप्रासादम् । सवितीरन् or सोतीरन् । सवितोष्टः or सोतीष्टः । सवीयीष्टव्यम् or
सोतीदृष्टः । सविक्षेप or सोतीय । Aorist. असूत्विष्ट, असूत्विष्ट । असविवाताम् or असोत्वाम्
सविष्टः or असूत्विष्टः । असूत्विष्टम् or दृष्टम् or असोत्विष्टम् । असविष्टि or असोत्विष्टि । असविष्टति

Conditionl चरोऽस्त, चरतिष्ठत् । Passive, सृष्टे । Aor. चरावीत् or चरावि or चरविद् or चरोऽहत् । Causative, सारयत्, Aor. चरुवत् । Desiderative, सृष्टेत् । Intensive शृष्टुति । Yāñ luk शृष्टुतीति or शृष्टुति । सृष्टवन् । सृष्टा । Nouns:—सृष्टि, सृष्टि, सृष्टका । सृष्टः । प्रसृः । प्रसृतः, सृष्टिः, शृष्टिः, शृष्टिः, सृष्टिः,

शीङ् २२ स्वप्ने

22 ✓ sin to sleep. In conjugating this root the following sūtra applies.

२४४१ । शीङ्गः-सार्वधातुके गुणः । ० । ४ । २१ ।

'कृति च' (२२१९) शब्दसाराकारः । शेते । शयते ।

2441. For the vowel of शौ there is substituted guṇa, when a Sarvadhatuka affix follows.

This is an exception to S. 2217. As शेते, शयते ॥

Notes:—But शिष्ये before the ardhadhatuka affix (III. 4, 115). Though these sarvadhatuka affixes were कृत् (I. 2. 4, S. 2234) and would not have caused guṇa (I. 5, S. 2217), they do so by virtue of the present sūtra. The word शीङ् is read in the sūtra with the anubandha अ्, in order to indicate that the rule does not apply to शौ कृत् as शेतीतः, शेष्यति । In forming the plural the following rule applies,

२४४२ । शीङ्गो रट् । ० । १ । ६ ।

शीङ्: परस्य फादेश्चात्मा इद्वागमः स्थात् । शेते । शेषे । शेषे । शेषे । शेषे । शिष्ये शयिष्या । शश्यिष्य ।

2442. The शौ substitute of शौ gets the augment रट्, after the root शी ॥

Thus शेते, शेताम्, शेषेत् ॥

Note:—The augment र् is added at the beginning of the affix, making शौ-रट् ॥ Had this र् been an augment of शौ, then like the शाद् augment in शयात्मे, it would have intervened between the शी and शौ, and शौ not immediately following a non-शौ stem, शौ would not have been substituted for शौ at all. Therefore रट् is made the augment of the substitute शौ, and not of शौ ॥ The root शी is read in the sūtra with its anubandha अ्, in order to indicate, that there is no रट् augment when there is elision of the Intensive affix शौ, nor any Guṇa. As शौति शेष्यते ॥

22 ✓ sin to sleep, to lie down.

Pre. शेते । शयते । शेषते । शेषे । शेष्ये । शै । शेष्यते । Per. शिष्ये । शिष्यते । शिष्यिष्ये । शिष्यिष्ये or शै । शिष्ये । शिष्यिष्यते । I Fut. शयिता । II Fut. शयिते । Imper. शेताम् । शयात्मा । शेताम् । शेषम् । शेष्यम् । शै । शयात्मै । Imper. शेषेत् । शयात्माम् । शेषेत् । शै । शेष्यति । Poten. शयीत । शेषोपाः शयीय । Bene. शयिष्येत् । शयिष्येत् । शयिष्येक्षयम् or शैम् । शयिष्ये । Aorist. शयिष्यत् । शयिष्यता । शयिष्येद्यम् or शैम् । शयिष्यति । Cond. शयिष्यत । Pass. शयते । Aor. शयावि or शयाविद् or शयोऽविद् । Gau., शृष्टयति । Aor. शयोऽवयत् । Desi. शिष्यिष्यते । Inter.

युक्तिः । yañ luk योक्तिः or योक्तिः । Pl. योक्तिः or योक्तिः ।
Fut. Part. योक्तिमात्रः । Ger. योक्तिम् । Infini. योक्तिम् । Adje. योक्तिम् योक्तिम् ।
Nouns:—योक्ता॒, योक्ता॑ । योक्तिः । योक्ता॒ । योक्तिका॑ । योक्ता॑ । योक्तिका॑ । योक्तिः ।

यु स्तोत्यन्तः । परस्मै परिनः । कर्णु सूभयपदी ।

Now the roots up to स्तोति are Parasmaipadi. But the root कर्णु is both Atmāne padi and Parasmaipadi.

यु इ मिक्षेऽमिक्षये च

23 ✓ *yu.* 'To join, mix' 'to loosen.'

It is thus conjugated. यु+ति । Now applies the following sūtra which causes the vṛiddhi of the उ of यु ।

२४३ । उतो दृष्टिरुक्तिः इति । ० । ३ । ८१ ॥

दृष्टिरुक्तिः उत्तरस्य दृष्टिः स्वातिपति ब्रह्मादी साधारणतुके न स्वाभ्यस्तस्य । योति॒ । युतः॑ ।
युवन्ति॑ । युयात् । युविता॑ । युयात् । इति॑ 'उतो दृष्टिः'—'न' भावे 'पित्त दित्त पित्त' इति॑ याहात् ।
याहात् । विशेषादित्तिसेव दित्तस्य पित्तस्य याहात् । युयात् । यायात्येत् ।

2443. A root ending in short उ, which has no Present characteristic (i. e. the vikarana is dropped by luk-elision), gets vṛiddhi, before a फित् Sārvadhātuka affix beginning with a consonant, but not if the stem is reduplicated.

Thus योति॒ । युतः॑ । युवन्ति॑ । The Perfect is युयात् । The First Future is युविता॑ ।
The Potential is युयात् । The augment योतु॒ being दित् (III. 4. 103), prevents फित् action in युयात् । Because in the Mahābhāṣya the explanation is "and फित् not दित्, and दित् not फित्" Because & specific दित् would debar फित् action. The phrase स्वाभ्यस्तस्य should be read into the sūtra from VII. 3. 87; therefore Vṛiddhi does not take place here योतोति॒ योतोति॒ । Here there is luk-elision of यु॒ ॥

23 ✓ *yu* to join, unite, mix

Pre. योति॒ । युतः॑ । युवन्ति॑ । योति॒ । युयात् । योति॒ । युवः॑ । युमः॑ । Per. युयात् ।
युयुक्तु॑ । युयुक्तु॑ । युयुक्तिः । युयुक्तु॑ । युयुक्तु॑ । युयुक्तिः । युयुक्तिः । I Fut.
योक्तिः । II Fut. योक्तिः । Imperative योतु॒ or युतात् । युतात् । युतात् । युतात् । युतात् ।
योक्तिः । Imper. योय॒त् । ययुताम् । ययुवन् । यय॒तोः । यय॒तम् । Poten. युयात् । युयात्याम् ।
युयुः । युयात्याम् । युयात् । युयात् । युयात् । Bene. युयात् । युयात्याम् । 'Aorist.
ययात्येत् । ययात्येत्तम् । ययात्यितु॑ । ययात्योः । ययात्यित्तम् । Cond. ययात्यित्तम् । Pass. Pre.
यूयेत् । Imperative यूयताम् । Imperf. यूय॒तम् । Pot. यूयेत् । Caus. याय॒यति॒ । Aor.
यय॒य॒तम् । (VII. 4. 80 S. 2577). Desi. यिय॒य॒तिः । युय॒य॒तिः । Inten. योय॒य॒ते॑ । yañ luk.
योय॒य॒तिः or योय॒य॒तिः । Nouns. [यूय॒य॒तम् । यूय॒ता॑ । योय॒य॒तिका॑ । यूय॒तः॑ । यूय॒य॒तम् । योय॒य॒तम् । यूय॒य॒तम् ।
याय॒य॒ता॑ । यूय॒य॒तम् । Past. Part. युतः॑ । युतवान् । Fut. Part. योक्तिमात्रः॑ । Ger. युत्या॑ ।
Inf. योतु॒ । Adj. योत्तम् । यय॒य॒ते॑ । यय॒य॒ते॑ ।

23 ✓ *Yu*, Passive.

Pre यूये॑ । I Fut. याय॒य॒ता॑ or य॒य॒य॒ता॑ । II Fut. याय॒य॒ते॑ or य॒य॒य॒ते॑ । Imperative
यूय॒य॒तम् । Imper. यूय॒य॒तम् । Pot. यूय॒य॒तम् । Bene. याय॒य॒तीत्तम् । 'Aorist.
यय॒य॒तिः or यय॒य॒तिः ।

विष्णु or वायविष्टः । अप्यविद्वाताम्, or अप्यविद्वाताम् ।

तु दृष्टि शब्दे

Thus दृ + ति । Now applies the following Sūtra.

२४४४ । तुस्तुष्ट्यमः सार्वधातुके ० १ ३ १ ६५ ।

शब्दः परस्य सार्वधातुकश्च उभादेलिङ् 'र्दृष्टिस्त्वा स्त्रात् । 'नाभ्यस्त्वा-' (२५०३) इत्यतः तुद्विति-
संभवे पुनः तार्थधातुष्ट्यमिवर्यम् । रवीति-ैति । उवीतः-॒उतः । 'तुमादेः' किम् । उवनिः ।
॒तिहः' किम् । आत्मयतिः । 'सार्वधातुके' किम् । आश्विदि रुपात् । विज्ञादो तु रुपात्-विज्ञातः ।
वरावीति । चरविक्षतः । 'तु' २५ इति सेवाको चातुर्गतिइच्छिंहितात् । 'वर्य च तुमिवकरणः' इति
स्तरणिः । तवीति-ैति । तुष्टीतः-॒तुतः । सेवाता सेव्वातः । 'ए च च तुमीतः' ैति । नविता । 'दुष्टु २७
शब्दः' ैति । इतिता । 'एषु २८ तेजाने' इष्टीति । इष्टविता । 'एषु २८ प्रसादये' । इष्टीति । सुष्टात्र ।
मृषिता । सूष्टात् । 'डर्ष्यैष् ३० आच्छादने' ।

2444. A sārvadhātuka conjugational tense affix, beginning with a consonant, optionally gets दृ॑, augment, after the roots तु, त्,
त्॒, त्व, त्व, and त्व॒, ॥

Note:—The root तु (Adādi 25) means 'to increase,' त् (Adādi 24) 'to make'
'a sound,' त्व (Adādi 34) 'to praise,' त्व॒, 'to be satisfied,' and त्व॒, 'to go'.
According to Kāsika तु is a Sautra dhātu. Thus त्वीति or त्वत्वीति, डर्षीति or
उरवीति, उपस्तीति उपत्वीति, आत्मयति, आत्मवति or आत्मसंति । त्व॒ and
त्व॒ can then be followed by a consonant beginning sārvadhātuka affix, when they
lose their Present character (viharaṇa) as a Vedic anomaly (bahulam chhandas).

Note:—The Apisālās read the extra as तुष्टुष्ट्यमः सार्वधातुकासुष्टुष्ट्यविः ॥
This will then become a ferīti rule for the Vedic forms. The word सार्वधातुका is
here exhibited in the feminine. Thus त्वीति or त्वैति, डर्षीति; or त्वः ।

The repetition of 'sārvadhātuka', though त्वैति was present from 2503
is for the sake of stopping the त्वैति त्वैति, and this rule applies to त्वित
affixes also, as तुष्टीति, त्वित्यम् ॥ ॥

Why do we say "beginning with a consonant." Observe उवनिः । Why do we
say तिहः: "tense affix." Observe आत्मयति । Why do we say 'a Sarvadhatuka affix.
Observe रुपात् in the Benedictive. While the Potential is रुपात् or उवीतः । The
aorist is चरवीतः । The conditional is चरविक्षतः तु तु is a sautra Dhātu; meaning 'to
go, to increase, to injure.' They say the vikarana after is luk-slided. Thus त्वीति
or त्वैति । तुष्टीतः or तुष्टः । I. Fu. सेवात् । II. Fu. सेव्वातः ।

24 ✓ ru to cry, howl, to sound in general,

Pre रोति, रवीति । उतः or उवीतः । उवनिः । रोक्षि । or रवीक्षि । उषः or उवीषः ।
उष or उवीष । रोमि or रवीमि । उवः or उवीवः । उमः or उवीमः । Per. उवातः । I. Fut. उविता । II. Fut. उवित्यति । Imperative. रोतु । रवीतु । Imper. चरात्, चरवीत् । Poten.
उवात् or उवीतात् । Bene, उवात् । Aorist, चरवीत् । Desider, उववति । Inten. रोक्षते ।
youth रोत्यवीति or रवीत्यति । d. रोक्षीतः or रोत्यतः । Past. Part., उतः । उवात् । Fut.
Part. । रवीत्यवातः Gerund उवातः । Noun उवातः । रविः । चरातः । उवातः ।

तु दृष्टि शब्दे हिंसात् ।

25. ✓ Tu 1. to go 2. to increase 3. to injure, hurt. This is a *gātra* root, not found in the *Dhātu pāṭha*. They say it belongs to the *adādi* class.

Pre. स्तोति, सैति, । तुवीतः or तुसः । Per. तुतावः । तुतोष or तुतविषः । I. Fut. तेता । II. Fut. तेत्वति । Caus. तावयति, तावयते । Desider. तुत्वति or तुतावयिषति । Inten. तेत्युते ।

गु २६ स्तुते ।

26. ✓ गु to praise.

Pre. नैति । प्रणीति (VIII, 4, 14, S. 2287). Per. तुतावः । प्रणुताव or प्रतुताव । Desider. तुनूपति । or तुनावयिषति ।

26. ✓ गु, with the preposition आः the root is *atmanepdi*.

Pre. आतुते । आनुवाते । आनुवाते । आनुवे । आनुवेः । आनुविदे । आनुविधि or दवे । आनुवद्यते । I. Fut. आनविता । II. Fut. आनविद्यते । Imperative. आनुतामः । आनुव्यः । अनवे । Impre. आनुत । आनुयाः । आनुवि । Poten. आनुवीत । आनुवीधः । आनुवीय । Bene. आनविदीष्ट । Aorist. आनविद्यतः । आनविदिः । Desider. आनुवृत्ते । Inten. यान् लक आनुते ।

दुरु २७ शब्दे ।

27. ✓ उक्खु I. to sneeze. 2. to cough.

Pre. उक्ति । Per. तुतावः । I. Fut. उविता । Inten. तोल्यते । Nouns:—तुरम् । तुमा । हणु २८ तेजने ।

28. ✓ Kshṇu to sharpen, whet. With सम्, it is *atmanepdī*. I. 3, 65, S. 2736.

Per. उच्छ्वसति । A. उच्छ्वसते । Per. तुत्यावः । तुत्युत्तुः । तुत्युतुः । A. उच्चुव, युवे I. Fut. उच्छ्विता । A. उच्छ्विता । I. Fut. उच्छ्विति । A. उच्छ्वित्यते । Imperative उच्छ्वीतु । A. उच्छ्वातामः । Imper. उच्छ्वीत । उच्छ्वीत युते । Poten. उच्छ्वायात । A. उच्छ्वायीत । Bene. उच्छ्वायात । A. उच्छ्विदीष्ट । Pass. उच्छ्वायते । Caus. उच्छ्वायति । Desi. तुत्युत्तति । A. उच्चुव, युवते । Inten. उच्छ्वायते ॥

गु २९ प्रसवये ।

29. ✓ श्वनु to tickle, ooze.

Pre. इनेति । Per. तुष्णावः । I. Fut. इनविता । II. Fut. इनविषति । Imperative. इनेतु । Imper. इन्वीत । Poten. तुष्णात । Bene. तुष्णात् । Aorist. इन्वीत । Pass. तुष्णते । Caus. त्वावयति । Aor. अतुष्ण्यत । Desi. तुष्ण्यति । Inten. ऐत्युष्णते । यान् लक इनवीति or ऐवीति । Nouns:—तुष्णा, तुष्णा, यास्त्रीष्ट ।

29. ✓ श्वनु Passive.

Pre. तुष्णते । Per. तुष्णावे । तुष्णाये । तुष्णाय्ये । तुष्णाय्ये । I. Fut. त्वोता । त्वोताये II. Fut. त्वोत्यते or त्वावयते । Imperative त्वोतामः । Imper. त्वोत । Poten. त्वोते । Bene. यास्त्रीष्ट । Aorist. यास्त्रावि । यास्त्रावात् ।

उर्जः ३० आक्षादने ।

30. ✓ उर्पु fi to cover. In conjugating this root, the following applies:

२४४५ । अर्णोतिविभाषा । ६ । ३ । ८ ।

पा विः साहस्रादौ पिति सार्वधातुके । अर्णोति । अर्णोति । अर्णुतः । अर्णुवन्ति । अर्णुते-
अर्णुवाते । अर्णुवते । * अर्णोतिरातेति वाचम् ॥

2445. Before a पिति Sārvadhbhātuka affix beginning with a consonant, the final त of अर्णु gets optionally vṛiddhi.

As शोर्णोति or शोर्णोत्ति, शोर्णोषि or शोर्णोष्टि, शोर्णोमि or शोर्णोम्नि; but शोर्णवानि before an affix beginning with a vowel.

In forming the Perfect, there is no addition of the Periphrastic वात्, by the following

Vartika. It must be stated that the root urṇu does not take the affix वात्, n

The root is therefore, reduplicated. The following is the particular sūtra that applies to its reduplication.

२४४६ । न न्द्रः संयोगादयः । ६ । ३ । ३ ।

पातः पराः संयोगादयैः नदरा द्विन् भवन्ति । तुश्चदस्य त्रित्वम् । गात्रस्यादित्तद्वात् । 'x
पूर्ववालिद्वियमहित्वं चके' x वति स्वनित्वम् । 'उमी भायास्य' (२५०८) वति लित्वात् । अर्णुनाय ।
अर्णुनुक्तुः । अर्णुनुतुः ।

2446. the letters न, द, or त, when preceded by a vowel, and forming the first letter of a conjunct consonant, are not reduplicated.

Note:—The word dvitiyasya “of the second syllable,” is understood here. This sūtra debars the doubling of the consonants n, d, and r when forming parts of the second syllable, provided these letters occur in the beginning of a conjunct (sañyoga) letter. Thus the Desiderative root of उन्निति is उन्नित्, formed by adding उन् and न् ॥ The second syllable here is नित्, which is to be reduplicated by the last rule. But in doing so, न् will not be doubled. Thus we get the form उन्नितिति; so also from अद्रू एव अर्णु, we have अद्रूदिति, and अर्णितिति,

Note:— Why do we say “when न् द् and त् are the letters”? Observe अस्त्रोत्तरते from अस्त्र, in which अ् is the initial letter and has been reduplicated in to अ॒ ॥ Why do we say “being the first letter in a conjunct consonant”? Observe अस्त्रिद्विति from the root अस् ‘to breathe’, the अ् being changed into अ॒ by VIII 4.19 and 21. The phrase अस्त्रैः of the last sūtra is understood in this sūtra also. Thus अस्त्रिद्विति ॥ Some explain the word अस्त्रैः understood in this sūtra in the same way as in the last, namely as a karmadhāraya compound in the Ablative singular. They do so, in order to explain the form अस्त्रिद्विति, which is thus evolved अस्त्रैः अस्ति = अस्त्रैः + अस्ति III 1. 8=अस्त्रैः ॥ Then अस्त्रीप्रतिक्रियति = अस्त्रीय+अस् ॥ Here though the second syllable consists of n, d and r, yet अ् alone is rejected in reduplication and got न् and त् also, as अ् and र् are not immediately after the initial vowel (अस्त्रैः) ए in this case.

Therefore in अस् the syllable अ॒ will be reduplicated and not the अ् of अ॒ ॥ Thus अस्त्रैः + अ॒ = ॥ Here the syllable अ॒ is considered as अ् for the purposes of doubling;

because the म् in अ॒म् was obtained by changing म् into म् by applying the Tripadi sūtra VIII. 4. 1. S. 235, and such a change is asidha for the application of 7 पदा rules. (See VIII. 2. 1 S. 12). Thus we get $\text{अ॒म्} + \text{व॑न्}$.

Q. What of the maxim which says that in the case of reduplication the Sutra VIII. 2. 1. S. 12, does not hold good; and which therefore required that म् should be reduplicated into $\text{म्} \text{म्}$?

Ans. To this we answer that the maxim quoted by yon (यूनिवर्सल अप्लाइएशन) is not of universal application. This we infer from the implication of VIII. 4. 21 S 2606. That sūtra says "Both the π 's are changed into $\bar{w}$ in the reduplicated forms of the root विष, when preceded by an alterant preposition". Thus the root $\pi + \text{विष} = \text{विष्व}$; The Desiderative root from it is विष्वु ; If the maxim above given were of universal application then the reduplicated form would be विष्वविष्वु and there would have been no necessity of the sūtra. The very fact that sūtra requires both π 's to be changed to $\bar{w}$ shows the limited scope of this maxim. The following note on VIII. 4. 21, S. 2606 will explain the point better:—

Note. If the maxim यूक्तादिव्योपमद्विरुद्धत्वे be not applied here; then we have the following dilemma in, पाति + स + ति ॥ Here the affix ति requires reduplication, and the present sūtra requires यू change of ति ॥ The यूत्तम being asiddha, the reduplication being made first, we have पातिपाति + स + ति, and then the reduplicate यू intervenes between the cause यू and root-ति of ति, and so this यू would not be changed to यू ॥ If however the above maxim be applied, we first apply the यूत्तम rule as पाति + स + ति, and then reduplicate यू; and we get the form यूतिपातिति even without this sūtra.

Note. If we could get this form by the application of the above maxim where is the necessity of the present sūtra? The sūtra is necessary in order to indicate that the above maxim is *anitya* or not of universal application. And because it is *anitya*, that the form चौरक्ष्य is evolved by reduplicating रुप् (See VIII 2. 1).

Therefore यु in the reduplicate here becomes युः and we get कर्मनात् by vṛiddhi. Dual कर्मनुतः; Plural कर्मनुयः; In forming 2nd Person singular the following sutra applies.

२४४० । विभाषीर्णः । १ । २ । ३ ।

इदादिप्रस्थयो वा छिस्त्वात् । कर्णुविष-कर्णुविष । कर्णुविषा-कर्णुविषा । कर्णुत्-कर्णुत्
उर्ध्ववानि-उर्ध्वै ।

2447. After the verb *tr̥nu* 'to cover,' the affix beginning with the augment *ta* is regarded optionally like *nit*.

Thus before the इति termination of the 2nd Per. we may have either अर्थात् or अर्थात् : The 1st Future is अर्थात् or अर्थात् : The equation of the form is :—अर्थ + ए + ता = अर्थद + इता (VI. 4. 77) = अर्थाता . When the affix is not regarded as इत्, it produces guna, and we have the second form अर्थादिता .

NOTE:—Of course there is no option allowed before those affixes which do not take the augment एवं and before those terminations, consequently, we have only one form : as प्रोर्णु + स्तुद = प्रोर्णो+स्तुद् = 'covering,' प्रोर्णुवनम् 'which ought to be covered.'

In forming the Imperfect, the following rule applies :

२४४८ । गुणोऽप्यक्ते । ७ । ३ । ६१ ।

अर्णोत्तिर्णः स्वादप्यु इलादी पिति सार्थधातुके । अर्णववादः । शीर्णोत् । शीर्णोः । अर्णयात् । एव दृष्टिने । 'हित्ति पित्' इति भाष्यात् । अर्णयात् । कर्णविशेष-कर्णविशेष । शीर्ण-वीत्—शीर्णविष्टाम् ।

2448. Before a पित् Sārvadhātuka affix which is a single consonant, Gunā is substituted for the final of अर्णु ॥

This debars Vṛiddhi. As शीर्णोत्, शीर्णोः ॥ Though the anuvṛitti of श्वल was understood in this sūtra from the last aphorism VII, 3. 90 the employment of the term श्वल implies the existence of the following maxim :—पस्त्व विधिस्त-दावावत् गृह्णते "when a term which denotes a letter is exhibited in a rule, in the form of a Locative case, and qualifies something else which likewise stands in the Locative case, that which is qualified by it must be regarded as beginning with the letter which is denoted by the term in question, and not as ending with it".

In the Potential we have अर्णयात्, अर्णयाः etc. Here there is no Vṛiddhi even in the 3rd singulat numbers. For though तिप्, तिप्, मिप् are पित् and so also their substitutes ; and though they ought to cause Vṛiddhi by VII. 3. 89. S. 2443, yet as we have already said before, according to the Bhāṣya an affix which is specifically called तिप् loses its general character of पित् ; and vice versa, an affix which is specifically called a पित् loses its general character of तिप् ॥

In the Benedictive we have कर्णयात् or कर्णविशेष or अर्णविशेष ॥ In the Aorist the 3rd. P. Sing. is शीर्णवीत्, dual. शीर्णविष्टाम् । The following sūtra gives alternative forms,

२४४९ । अर्णोत्तिर्णभावा । ७ । २ । ६ ।

इडाकैः तिति परस्तैपदे परे वा वित्ति स्यात् । एवं गुणः । शीर्णोत् । शीर्णविष्टाम् । शीर्णो-वित्तुः । शीर्णवीत् ।

'अ॒ ३१ अभिगमने' । वीति । वीता । 'तु ३२ प्रस्त्रैववर्योः' । प्रस्त्रैवाभ्यनुकाळम् । वीता । अवीतोत् । 'तु ३३ अव्ये' । वीता । 'स्तुत् ३४ स्तुती' । स्तीति--स्तवीति । स्तुतः--स्तुवीतः । स्तुते--स्तुवीते । 'स्तुतुष्टुष्टः--' '(३३५) वीतोद । अस्तावीत् । 'प्रावित्तात् (३३६) वीति अव्यम् । अभ्यालोत् । 'विवादीनां वा-' (३३८) । पर्यन्तोत्-पर्यन्तोत् । 'स्तुत् ३५ अव्यायामां वाचि' ।

2449. Before an एवं-beginning s-Aorist of the Parasmaipada, there is optional Vṛiddhi of the vowel of अर्णु ॥

As शीर्णवीत् or शीर्णवीत् ॥ This option applies when the तिप् is not treated as तिप् ॥ But after अर्णु, तिप्, is optionally तिप्, (I.2.6); when it is तिप्, there being neither gunā nor vṛiddhi; we have उत्तम् substitution, as शीर्णवीत् (VI,

4. 77). Thus we have three forms in the Parasmai-Aorist.

AORIST. I, FORM

	<i>Sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third person.	और्यादीत् ।	और्यादिष्टाम् ।	और्यादिषुः ।
Second person.	और्यादीः ।	और्यादिष्टम् ।	और्यादिष्टः ।
First person.	और्यादिष्टम् ।	और्यादिष्टः ।	और्यादिष्टान् ।

II FORM.

	<i>Sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third person.	ओर्यांवीत्	ओर्यांविष्टा॑म्	ओर्यांविष्टुः
Second person.	ओर्यंवीष्टः	ओर्यंविष्टम्	ओर्यंविष्ट
First person.	ओर्यंविष्टम्	ओर्यंविष्ट्वा॑	ओर्यंविष्ट्वा॑

THIRD FORM.

<i>Sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third person. श्रीर्णवोत्	श्रीर्णविट्टाम्	श्रीर्णवित्तः
Second person. श्रीर्णवोः	श्रीर्णविट्टम्	श्रीर्णवित्तः
Third person. श्रीर्णविषम्	श्रीर्णविष्व	श्रीर्णविष्वम्

30. ✓ उर्नुृ, (Parasmaipadi) to cover.

Pre. कर्णति, or कर्णाति । कर्णतः । कर्णवन्ति । जलेऽपि or कर्णेति । कर्णयः । कर्णुष
कर्णामि or कर्णामि । कर्णवः । कर्णमः । Per. कर्णनाव । कर्णनश्चतुः । कर्णनश्चुः । कर्णनविष or
कर्णनविष्य । कर्णनश्चयुः । कर्णनश्चुः । कर्णनाव । कर्णनश्चय or कर्णनविष । कर्णनविष । I Fut.
कर्णनिता or कर्णनितः । II Fut. कर्णनविष्यति or कर्णनिष्यति । Imperative कर्णनात् or कर्णनात् ।
कर्णनाम् । कर्णनश्चन् । कर्णनिष्य । कर्णनतम् । कर्णनतः । कर्णनश्चानि । कर्णनाव । कर्णनाम् । Imper.
भीर्णात् । भीर्णासाम् । भीर्णवन् । भीर्णाः । भीर्णनम् । भीर्णनः । भीर्णवम् । भीर्णवः । भीर्णम् ।
Poten. कर्णनात् । कर्णनयः । कर्णनाम् । Bene. कर्णनयात् । Aorist. भीर्णनीत् । भीर्णनीत्
Cond. भीर्णनविष्यत् । भीर्णनविष्यत् । Pass. कर्णनयते । Caus. कर्णनावयति । Aor. भीर्णनवत् ।
Desidera. कर्णनूचति, कर्णनविषति, कर्णनविष्यति । Inten. कर्णनूचयते । (See Vārtika under
S. 2630). yāñ. luk. कर्णनानेति (VII. 3. 89. S. 2443). Nouns:—उडः, उडः, संहितोऽडः
श्चोऽडः, धामेऽडः, वरीयान्, वरिमा, उर्णाशः, उण्डा, उरा, उरिषः Pres. Part. कर्णनश्चन् Past
Part. Pass. कर्णनतः Act. कर्णनाव् Fut. Part. कर्णनविष्यन् or कर्णनविष्यन् । Grund.
कर्णन्वा ।

30. ✓ ürnun (Atmanepadi)

Pre. કર્યાતે | કર્યાવાતે | કર્યાયતે | કર્યાયે | કર્યાવાયે | કર્યાદત્તો | કર્યાવે | કર્યાબત્તે | કર્યામહે | .
 Per. કર્યાનુભે | કર્યાનુભાતે | કર્યાનુવિરે | કર્યાનુભિરે | કર્યાનુભાંધે | કર્યાનુભિરાંધે or કંધે | કર્યાનુભે |
 કર્યાનુભિલાંધે | કર્યાનુભિમહે | [Fut. કર્યાનિતા | કર્યાવિતી | [Fut. કર્યાનિષયતે | કર્યાવિષયતે |
 Imperative. કર્યાતામ | કર્યાતાત્તમ | કર્યાત્ત્રતામ | કર્યાનુભાયામ | કર્યાનુભાયમ | કર્યાન્વે |
 કર્યાનાયહે | કર્યાનાયમે | Impera. ચીરાત | ચીરાંયાતામ | ચીરાંયાત્તમ | ચીરાંયાયામ |
 ચીરાંયાયમ | ચીરાંયાયિ | ચીરાંયાયિ | Poten. જર્યાદોત્તમ | જર્યાદોયાતામ | જર્યાદોયાય |
 જર્યાદોયિ | જર્યાદોયિ | Bene. કર્યાવિશોષ | or કર્યાવિશોષ | કર્યાવિશોષિ | or કામ | કર્યાવિશોષિ |

Aorist. शीर्षुविष्टः । शीर्षुविवाताम् । शीर्षुविविषतः । शीर्षुविष्टाः । शीर्षुविष्टाणां । शीर्षुविष्टम् ।
 शीर्षुविष्टि । शीर्षुविष्टिः । शीर्षुविष्टिः । शीर्षुविष्टिः । शीर्षुविष्टिः । शीर्षुविष्टिः । शीर्षुविष्टिः ।
 शीर्षुविष्टिः । शीर्षुविष्टिः । शीर्षुविष्टिः । शीर्षुविष्टिः । शीर्षुविष्टिः । शीर्षुविष्टिः । Condi.
 शीर्षुविष्टिः or शीर्षुविष्टिः । Pas. कर्तुम् यते । Casu. कर्ता । यथते, Desider. कर्तुम् नृते । कर्तुम्
 विष्टते, र्जुनुविष्टते Pre. Part. Atimane. कर्तुम् वानः Past. Part. Pass. कर्तुम् तः Active,
 कर्तुम् वानः । Fut. Part. कर्तुम् विष्टमाणः or कर्तुम् विष्टमाणः Ger. कर्तुम् त्वा । Infini.
 कर्तुम् विष्टम् । Adj. कर्तुम् विष्टयः । कर्तुम् वर्तयः कर्तुम् विष्टयः ।

द्यु ३१ अभिगमने ।

31 ✓ dyu to advance towards, encounter, attack, assail.

* Pre. क्षीति । Per. दुष्यात् । दुष्युवतुः । दुष्यविषय or दुष्योष । दुष्यात् । दुष्यविषय ।
 दुष्यविषय । I. Fut. द्योषतः । II. क्षीवात् । Imperative. क्षीति or द्युतात् । सुष्टुप्ति व्यवाहि ।
 Imper. क्षीवात् । क्षद्युताम् । क्षीतीः । क्षद्युतम् । Poten. द्युतात् द्युताताम् । द्युताः । द्युताम् ।
 Bene. द्युतात् । Aorist. क्षद्यीवीति । क्षद्योषात् । क्षद्यीतीः । क्षद्यीवम् । Condi. क्षद्योषतः ।
 Pass. क्षद्यते । Causative. द्यावयति । Aorst. क्षद्युवतुः Desi. दुष्यवति । Inten. दोष्यूते ।
 yañluk दोष्योति or दोष्योति । Passive. द्युतः । Ger. द्युत्वा ।

द्यु ३२ प्रसवैश्वर्ययेऽः ।

32 ✓ shu 1. to consent, or permit. 2. to possess power or supremacy. The word prasava here means 'consent, approval, permission.' As श्रोमिति ब्रह्माचासीति ।
 Pre. सीति । Per. सुवात् । I. Fut. सोता । Aorst. क्षसीतोत् । Noun:—सुवाती ॥

कु ३३ शब्दे ।

33 ✓ Ku, to hum, to coo (as a bee).

Pre. क्षीति । Per. सुकात् । सुकविषय or सुकोषः । सुकुविषय । I. Fut. क्षोता । Inten.
 शोकूयते । yañ luk शोकोति or शोकवीति । Nonns:—क्षविः । क्षावयम् ॥

✓ छत्र ३४ स्मृतौ ।

34 ✓ श्वेतु (Paramaipadi) to praise.

Pre. स्मृति, or स्मृतीति । स्मृतः or स्मृतीतः । स्मृतनिः । स्मृतिः or स्मृतीतः । स्मृद्यः or
 स्मृतीद्यः । स्मृय or स्मृतीय । स्मृतिम् or स्मृतीति । स्मृतः or स्मृतीतः । स्मृमः or स्मृतीमः । Per.
 स्मृतात् । स्मृतीय । स्मृत्य । I. Fut. स्मृतात् । II. Fut. स्मृत्यति । Imperativo. स्मृत्यु or स्मृतीत्यु
 or स्मृतात् or स्मृतीतात् । Dual. स्मृतां or स्मृतीतां । Pl. स्मृतन् । 2nd. s. स्मृतिः or स्मृतीतः ।
 1st. s. स्मृतानि । Imper. स्मृतोत् or स्मृतीतोः । d. क्षस्तुताम् or क्षस्तवीताम् । Pl. क्षस्तुता ।
 2nd. s. क्षस्तीः or क्षस्तवीतः । 1st. s. क्षस्तवयः । d. क्षस्तुतः or क्षस्तवीतयः Poten.
 स्मृतात् or स्मृतीयात् । d. स्मृताताम् or स्मृतीयाताम् Pl. स्मृतुः or स्मृतीयुः । 2nd. s. स्मृतः or
 स्मृतीयः । d. स्मृताताम् or स्मृतीयाताम् । 1st. s. स्मृतम् or स्मृतीयातः Bene. स्मृतात् । Aorist.
 क्षस्तवीतः । क्षस्तविष्टाम् । क्षस्तवीतः । क्षस्तविष्टम् । Condi. क्षस्तोत्यत् । Pass. स्मृतयते । Causa.
 स्मृतवद्यति । Dosi. स्मृद्यवति । Inten. सोस्मृतयते Pro. Par. स्मृतन् । Past, Pass. Par. स्मृतः ।
 Act. स्मृतात् । Fu. स्मृत्यन् । Ger. स्मृत्वा । Infini. स्मृतूप्तम् Adj. सोस्मृतव्यं स्मृतवीर्यः स्मृतम् ॥

The श्व is added in क्षस्तवीत by S. 2385. The श्व is changed to श after an alliterant upāsarga क्षमि etc, by S. 2276; as क्षम्यत्वीत । This is optional under S. 2359, as क्षर्वद्वीत or क्षर्वस्तीत ॥

34. श्वेतु (Atmanepadi)

Pre. स्तुते । स्तुवाते । स्तुवते । स्तुते । स्तुत्ये । स्तुत्ये । Per. तुष्टुते । तुष्टुवाते । तुष्टुविरे । तुष्टुवे । तुष्टुधीते । I. Fut. स्तोता । Impera. स्तुसाम् । स्तुवाताम् । स्तुतः । स्तुध्यम् । स्तवे । Imper. अस्तुतः । अस्तुवाताम् । अस्तुतः । अस्तुविः । Poten. स्तुतीति । स्तुवीशाताम् । स्तुवीयाः । स्तुवीयः Bene. स्तोतीष्ट । Aorist. अस्तोष्ट । अस्तोर्धाताम् । अस्तो-हाः । अस्तोद्वयम् । अस्तोर्धिः । Past. Part. Pass. स्तुतः Active. स्तुतवान् । Ger. स्तुत्वा । Nouns:—स्त्रोतिष्टामः । शावस्तुतः । अस्तावः । स्तुतिः । संस्तवः ।

Present. स्तुतीते । स्तुतीये । स्तुतीये । स्तुतीवहे । Impera. स्तुतीहांम् । स्तुतीत्वः । स्तुतीध्यम् । Imper. अस्तुतीतः । अस्तुतीयाः । अस्तुतीध्यम् । अस्तुतीवहैः ।

बूङ् ३५ व्यक्तायां वाचि ।

In the conjugation of this root we have double forms in the Present tense, by the following sūtra.

४४५० । बूङः पञ्चानामादित आहो बूङः । ३ । ४ । ८४ ।

हुवे । लटः परप्रमेष्टानामादितः पञ्चानां गालादयः पञ्च वा स्युष्टुवश्चाहादेषः । अकारं उच्चारण्यादः । आहुः । आहतुः । आहुः ।

2450. Instead of the first five tense-affixes, in the Present tense of the Parasmaipada coming after the verb 'brū' (to speak) there may optionally be the affixes of the Perfect; and 'āha' is at the same time, the substitute in the room of 'brū'.

The वा is for the sake of utterance only; the real substitute is आहु ॥

Thus आहुः 'he says'; आहतुः 'they two say'; आहुः 'they say'; आत्य 'thou sayst'; आहतुः 'you two say'; the rest like बूङ् as shown below:—

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	आहु or आवीति	आहय or आवीषि	आवीमि
Dual.	आहतुः or बूङः	आहयुः or बूङ्यः	बूङः
Plural.	आहुः or बूङन्ति	बूङ्य	बूङम्

—०—

The word आदितः 'first' is used in the sūtra to indicate that the substitution should not take place in the case of the last four affixes. The repetition of the word बूङ् in the sūtra indicates the original expression which is to be replaced; and shows that this change occurs in the Parasmaipada affixes only.

In forming the second Person singular आहु + वा the following sūtra applies.

४४५१ । आहस्यः । ८ । २ । ४५ ।

अलि परे । अस्त्वयः । आत्य । आहयुः ।

2451. For the वा of the root आहु, there is substituted वा before a jhal letter.

Thus आहु + वा = आहय + वा = आत्य ॥

As एवमात्य, किमात्य. The word आहय becomes आत्य by VIII. 4.55, S. 121.

The word अलि is understood here. Hence there is no change before vowel affixes, as आहु, आहतुः, आहुः ॥

In the alternative, when there is no ~~any~~ substitution, we have ~~$\frac{dy}{dx}$~~ + ~~$f'(x)$~~ . Now apply the following.

੨੪੫੨ । ਸ਼ਬਦ: ਈਠ । ੭ । ੩ । ੯੩ ॥

त्रुटः यस्त्वं त्रुटैः पितृ ईदं स्थानं । 'आत्म' इत्यन् स्वानिदेश्वाकाशमोर्य भलोति चात्म-
विधानां भवति । इतीति । त्रुटः । त्रुटिनः । त्रुटे । आर्धधात्मकाधिकारे ।

2452. Before a श्वर् Sārvadhatuka affix beginning with a consonant, the augment एव is placed after न ॥

As ब्रवीति, ब्रवीषि, ब्रवीयि, अब्रवीत् ॥ But ब्रवायि before such an affix beginning with a vowel, and ब्रवः before an affix which is not वित् ॥

The augment एवं ought to have come in आप्तवान् also, because वा being a substitute of the फिष् affix फिष् will be considered as फिष् by the rule of अथनावत् (I. 1. 56. S. 49) But the augment does not come, because the वा substitution for वा by the last aphorism takes place only before a non-vowel affix for अप्तवा is understood. That rule would have become redundant, if we could make the form आप्तवान्.

In the Section treating of the rules that apply to árdhadhátuка affixes, we have the following sūtra, which applies to this root when an Árdhadhátuка affix follows, such as the affixes of the Perfect.

२४५३ । श्रवो वचः । २ । ४ । ५३ ॥

उदाहरणीय उत्तराधिकारी ने इसका अधिकार लिया है।

2453. एवा is the substitute of ग् 'to speak' when any अर्धाधृतुका affix is to be applied.

Thus the Perfect of brū is formed from ✓ vach; as उवाच । अथुः । कुः 2nd. उवचित्व or उवक्त्व 1st. उचे । The First Fut. is उत्तीः 'he will speak.' The ए of उचि is for the sake of articulation only. The substitute being like the principal, उचि is Atmanepadi when the fruit of the action accrues to the agent, as उचे 'he spoke,' उत्तये 'he will speak.'

In the Imperative one form is भवेत् with the वृद्धि of S. 2452: but the affix सामान् VII. 1. 35. S. 2197, which replaces त् is not considered भवत्, because of the maxim already mentioned before, "a भित् is not भवत्, nor a भवत् should be considered भित् for the purposes of operations depending on them." Therefore we have भवात् and not भवेत्साम्; 1st Sing. भवात् A. भवेत् Pot. भवात् Ben. उभात्।

In the Aorist, the affix **अ॒र्** is added by III. 1. 52.S. 2438. When **अ॒र्** is added the following applies.

੨੪੫੪ । ਬਾਬ ਤਸ੍ਰੀ । ੧੯੮੧ ॥

चाहि परे । अदोऽस्त्-अदोऽस्त् ।*

2454. The augment **ς** is added after the **ω** of **ειν** in the **ειν-**
Aorist.

As अवोचत्, अवोचात्ताम्, अवोचन् ॥ See III.I. 52. S. 2438.

३५ व्यक्ताव्यां वाचि ।

35 / **brāñi** (Parasmaipadi) to speak distinctly.

पर्याप्तिः । इति : इतनिः । इतीविः । इत्थः । इत्यु । इतीमिः । इत्वः । इत्यमः । Per. उदाच ।
 कर्त्तुः । इत्युः । उत्तिष्ठ or उत्तक्षय । कर्त्तयुः । उत्त । उत्तात् । उत्तवत् । उत्तिव । उत्तिभैः ।
 Fut. वस्त । II Fut. वस्यति । Imperative. इत्वात् । इत्ताम् । इत्वन् । इत्ति । इत्तम् । इत्त ।
 इत्यापि । इत्याव । इत्यामः । Imper. अत्तीतेत् । अत्तात्म । अत्तिवैः । अत्तिभैः । अत्त द । Poten.
 इत्यात् । इत्यात्म । इत्यामः । इत्याव । Bone. उत्तात् । उत्तास्ताम् । Aorist. अत्तीतेत् ।
 अत्तीतेताम् । अत्तीतेन् । अत्तीतेः । अत्तीतेतम् । अत्तीतेत । अत्तीतेतम् । अत्तीतेतामः । Condi.
 अत्तहस्यत । Pass. उत्तयते । Caus. वाच्यति । Desider. विकल्पति or उत्ते । Inten. वाच्यते ।
 Perf. Part. Atmane. अत्तनानः । Nouns:—वाच्यम् । वामी । वाका । वाचाटः । वेत्ताम् ॥

35. ✓ *brush* (Atmanepada). to speak distinctly.

Present. बूते । बूथाते । बूवते । बूवे । बूवे । Per. करे । कराते । करिरे । करिदे । कराये । करिये । करे । करिवते । करिमहे । I. Fut. बता । बताते । बताते । II. Fut. बत्यते । Imper. बूताम् । बूथाताम् । बूवताम् । बूवाम् । बूवाथाम् । बूव्यम् । ब्रवी । ब्रवाकहे । ब्रवामहे । Imper. ब्रह्मत । ब्रह्मयः । ब्रह्मिति । Poten. ब्रुतीत । ब्रुयोथाताम् । ब्रुयोधाः । ब्रुयो । ब्रुयी-वहि । Bene. बह्योट । बह्योयाहाम् । बह्योद्धाः । बह्योर्य । Aorist. ब्रयोक्तत । ब्रयोक्तेताम् । ब्रयोक्त-न् । ब्रयोर्याधाः । ब्रयोये । ब्रयोलाभहि । Condi. ब्रयत्यत । Pass. उद्यते । बायत्यते । विवहते । Inten. बायत्यते । Nouns. बायमि । बाय । बायिकम् ।

अथ शास्यन्ताः परस्मैपद्धिनः ।- रुद्र त्वास्मने पदी ।

The following roots upto अत् are Parasmaipadi. But the root अ॒ is अ॒ Atmanepadi.

रुपा इह गती । एति । रतः ५

The Present 3rd. S. is एति : D. इतः : In forming the plural, the following rule applies.

२४५५ । द्वयोदया । ६ । ४ । ८१ ।

अजादैः प्रत्यये परे । श्वयडोऽपवादः । यन्ति । श्वयाय ।

2455. For the प of the root वृण् (वृनि) is substituted a semivowel (ए), before an affix beginning with a vowel.

Thus यन्ति, यन्तु आयन् ॥ This supersedes पूर्वा substitution, and is, itself superseded by VII. 2. 1⁵, and VII. 3. 84 which ordain Vridhī and Gupa : on the maxim मध्येषपवादाः पूर्वान् विधीन आधन्ते, नोत्तरान् ॥ "Apavādas that are surrounded by the rules which teach operations that have to be superseded by the apavāda operations, supersede only those rules that precede, not those that follow them." So we have आयनम् and आयकः ॥

The perfect 3rd. S. is ~~पूर्ण~~: In forming the dual the following sūtra applies.

२४५६ । दीर्घ सणः किति । ७ । ४ । ६९ । ०

४०५। भ्यास्त्रव दीर्घः स्यात् किंति लिटि । रूपतुः । रूपुः । रूपसिध्म-रूपेष्य । येत् । येताम् । चावल् । रूपात् । रूपात् ।

2456. A long vowel is substituted in the reduplicate of the root **ए** (**ए॒ए**), before a Personal ending of the Perfect, which has an indicatory **ए॑**.

As वृष्टः, वृषः; न These are thus formed वृ+वृष्टः = वृ+वृषः (वृ substituted for वृ by VI.4.81, S. 2455.) Then there is reduplication, the वृ becomes athanuvata to वृृ by I. 1. 59, S. 2243 and we have वृृ वृ+वृषः and then by the present rule वृृषः; न Why do we say before a किं भ affix ? Observe वृषाय, वृषयिष ॥

The 2nd S. is वृप्तिः or वृप्तेः : The First Fut. is वृत्ता : The Imperative 3rd S. is वृत्तात् : 2nd S. वृत्ति 1st. S. वृप्तानि : The Imperfect is वृत्ते, d. वृत्ताम्, Pl. वृत्तान् ॥ Pot. वृत्तात् : Ben. वृप्तात् : But this long वृ which was obtained by VII.4. 25. S. 2298 is shortened after an upasargam by the following,

१४५७। एतेलिंग्स। ३। ४। २४।

हृषीकेशरस्य द्वयोऽयो तु स्वः स्यादार्थधातुके क्रिति लिङ् । निरियात् । × उभयता
जापये जात्कादिवात् × । अभीयात् । 'अलः' क्रिम् । समेयात् । 'समीयात्' इति प्रयोगस्तु भौवा-
दिक्षय ।

2457. The short is substituted for the simple (अणा) vowel of the stem ए (यति) before the augment यास in the Benedictive, when a Preposition precedes it.

As निरियात् । उद्दियात् । समियात् । अस्त्रियात् ॥ This is an exception to VII. 4. 25 S. 2298 by which a long would have been substituted. But वैयात् without a Preposition. The वा, (VII.4.13. S 834.) is understood here also. Thersfore व form of वै will not be shortened, as वा+ वैयात् = यात्, समेयात् ॥

But in अभि + र्षयात् - अभि + वृयात् - अभीयात्, the long श्व obtained by ekādeśa is not shortened, because it is not preceded by an upasarga; for अभि ie no upasarga ; and there is no long श्व after अभि, for the analysis of अभीयात् gives us अभि + वृयात् । Nor can you say that the rule of अस्मादित्यत् (VI.1.85 S.75) should apply here, and this ekādeśa long श्व should be considered as the beginning of the succeeding form, because the present rule of shortening depends upon the fulfilment of two conditions—1. A preposition to precede, and 2. A long vowel श्व to succeed. They being so mutually inter-dependent, that VI.1.85 S.75 cannot apply. .

Why do we say the simple अर्थ vowels are shortened? Observe अम् + यथा॒त् = अस्थेत्! The य obtained by अ + य॑ is not shortened, because it is not an अर्थ vowel.

The अभिवात् is not from this root, but from the Bhivādi root भवति (no 342.A.) The proper form of the Benedicitive from the Adādi is अभिवात् :

The Aorist is formed by substituting $\sqrt{m}$ in the place of $\sqrt{q}$ by the following.

२४५८ । रथो गा लक्ष्मि । २ । ४ । ४५ ।

‘गतिस्था—’ (३३३) गति विद्यो लुकः । अग्रात् । अग्राताम् । अगुः ।

2458. ण is the substitute of the root व्व, when व्व follows.

When **मा** is substituted, the aorist sign **मा॒** is elided by II.4.77.S.2223.
मामा 'he went.' **मामामा** 'they two went' **मा॒**: 'they all went.'

NOTE:—The repetition of the word अत्, in this sūtra, though its anuyṛitti was current from the last Ashtādhyāyī aphorisms, indicates that there is no option allowed even in the Atmanepada, गति being the invariable substitute in all the Padas. Thus अत्पि अवत् 'you went.' The form अवात् is thus evolved अ + गति + त् = अवात् (II.4.77. S. 2223.)

रण अंक गती ।

✓ 36 ✓ in to go.

Pie. एति । इतः । यन्ति । एषि । इथः । इथ । एमि । इवः । इसः । Per. इयाय । ईयतुः । ईपुः । ईयिय or इयेय । ईय, इयाय or इयाय । ईयिव । I Fut. एता । II Fut. इयति Imperativo. इतु or इतात् । इताम् । पन् । ईति । आयानि । आयात् । आयाम्-। Imper. ऐते देताम् । आयन् । ऐते । ऐतम् । ऐत । आयम् । ऐते । ऐतम् । Poten. इयात् । इयाताम् । इयतः । इयाम् । इयाव । Bene ईयत् । ईयाताम् । Aorist आगातो । आगाताम् । आगुः । आगः । आगातम् आगाम् । आगाव । आगाम् । Condi. ऐत्यत् । Pass. ईयते । Aorist. आगायि । Causa. आयति as in प्रत्यायति । or गमयति (II. 4. 46 S. 2607). Desi. जिगमिति । (II. 4.47.S 26-15) or ईयिवति । as in प्रतीयिवति । Per. Part. Para. उपेयिशन् (III. 2.109 S. 3098). Nounus:— इत्यरा । इत्यरा (F.) । ईमः । एकः इयका । ईयिका । एने ॥

‘एह वृषभधने ।

नित्यमधिपूर्वः । अधीते । अधीयाते । अधीयते ।

37. ✓ *in* to study. This root is invariably found preceded by अधि॒। The Present S. is अधीते॑, D. अधीयाते॑ pl. अधीयते॑। In forming the perfect, following *सुरा* applies.

३४५६ | गारु लिटि | ३ | ४ | ४६ |

इहो गाहात्माल्स्टिं लाखस्थायां विद्विते वा । अधिकारे । अधिकाराते । अधिकारिते ।
अथेता । अथेत्वे । अथेत् । गुणायदेशयोः कलयोऽपसर्गम् य यत्, 'पूर्वे धातुकपलगं'— इति
दद्येऽन्तरङ्गाद्युगान्तव्यं सव्याकीर्तं प्राप्तः । 'ऐरथये दत्तम्' (३०६६) इति निर्देशः । च भवति
अथेत । परस्तः विद्यु । तत् आट् । दद्यिः । अधीयतात् । अधीयि । अधीवद्यि । अधीयोत ।
अधीयीतात्मा । अधीयोत्तम् । अधीयीय । अधीयोत् ।

2459. गम् is the substitute of गम् when विट् (Perfect) follows.

Or rather the substitution takes place in anticipation of the adding of the affixes. Therefore in reduplication, *m̄* is not considered as *sthāniyat* to *m̄*, for if it were so, then the sūtra I. P. 59, S. 2243 would require *m̄* in the reduplicate.

The Perfect 3rd S. is अधिकारे, dual. अधिकाराते, pl. अधिकारिरे : The First Future is अध्येता : The Second Future is अध्येतते : The Imperative अध्यये formed thus : अधि + य + ए = अधि + य + ए = अधि + अय + ए = अध्यये : The guṇa and अः substitutions take place first, and then the conjunction takes place with the upasarga, whose ए is then changed to य : This is in contravention to the general maxim that a root must first combine with the Preposition: for in that view,

the rule of सुर्वं द्वीर्णः being antaranga would have applied prior to the application of the guṇa rule : namely अधिः+ए+वे would have become अधी+वे first and then गुण अधी+वे=अधीयते । But this is not the correct form ; and this we infer from Pāṇini himself using the form अधीयते in the sūtra शोरथ्यने तसम् (VII. 2. 26 S. 3066). The form अधीयते is thus evolved अधिः+ए+वन्=अधिः+ए+वन्= अधी+वन्=अधीयते । Had the root combined first with the preposition, then this form could not have been got. The employment of the form अधीयते by Pāṇini himself shows that the rule ग्रीष्म पातुरपत्तगेऽग्ने एका एति &c. does not apply to अधिः+ए ।

The Imperfect (लक्ष्य) third person singular is अधीयत (अधिः+आट+ए+त VI. 4. 72 S. 2254 = अधिः+वे+त S. 269. = अधीयत) । In forming the dual, the equation stands thus अधिः+आट+वयद्ध+आताम् । Here the वयद्ध substitution for ए takes place first, because it is taught by VI. 4. 77 S. 271, a rule subsequent in Ashtā-dhyāyi order to the rule ordaining आट uamely VI. 4. 72 S. 2254. When ए is thus replaced by वयद्ध then comes आट । Then आट and ए of वयद्ध coalesce into Vṛiddhi by S. 269. Thus अधिः+आट+वय+आताम्=अधिः+वेय+आताम् (VI. 1. 90 S. 269) अधीयताम् । The plural is अधीयत (अधिः+आट+वय+वन्=अधिः+वेय+ए अधीयति । The dual is अधीयति ।

The Potential 3rd Per. S. is अधीयोत् and is thus formed अधिः+ए+तीयुद्द+त= अधिः+ए+ईय+त the ए is elided by VII. 2. 79 S. 2211 = अधिः+वय+ईय+त the वयद्ध substitution by VI. 4. 77 S. 271 = अधीयोत् the ए is elided by VI. 1. 66. S. 873.

The dual is अधीयोयाताम् । The Second person plural is अधीयोयम् । The first person Singular is अधीयोय ।

The Benedictive 3rd pers. Singular is अधीयोष्टः । Thus अधिः+ए+तीयुद्द+तुष्ट +ए ॥ Here by III. 4. 107 S. 2210 there is तुष्ट । The dual is अधीयोयाताम्, and the plural is अधीयोर्तन् ॥

The Aorist (लुह्) of अधिः+ए is optionally formed from another stem, namely from वा as the following sūtra shows.

२४६० । विभावा लुह् तद्वाः । २ । ४ । ५० ।

तद्वाः गाहू वा स्यात् ।

2460. In the Aorist and the Conditional Tenses, गाहू is optionally substituted for the root लुह् ।

Thus अधिः+ए+त=अधिः+आट+ए+विभृ+त VI. 4. 72 S. 2254 = अधिः+आट+ए+विभृ+त ।

This Substitute गाहू should not be confounded with the root गाहू । A peculiarity of this substitute गाहू is that all affixes except विभृ or विभृ after it are considered as विभृ and so cause no guṇa or vṛiddhi &c. This is done by the following sūtra :

२४६१ । गाहू कुटादिभ्योऽप्यतिन् द्वित् । १ । २ । १ ॥

गाहूदेवात् कुटादिभ्यश्च विभृतः ग्रावाक्षितः स्वः ॥

2461. All affixes after गां (the substitute of ए) and after the शुटावि roots are treated as if they had an indicatory ए, except जित् or चित् affixes.

Thus अधिः+शद्+ए+सिद्ध+त=अधिः+शद्+गा+सिद्ध+त ! Now the following sūtra applies by which गा is changed to गो !

२४६२। शुमास्यागापा लहाति सां हलि । ६। ४। ६६।

यशामात् रैत् स्यात् हलादी। क्षिण्वार्धपातुके। अध्यगोष्ट। अध्येष्ट। अध्योव्यत्-अध्येव्यत्। एव ३८ स्मरणे ! अयस्याधिपूर्वः। अधिगृह्यदेशाम्-(६१३) लिङ्गात्। अन्यथाहि। 'एवर्थ'-वस्त्रेव श्रूयात् *। इति वत्तव्यम् *। अधियन्ति। अध्यगतः। केवितु आर्धपातुकार्धिका-देशात्म्यवित्तिवेशमातुः। सन्मते यत्नः। स्यात् च भट्टः-'संसीतयो राघवयोरधीयन्' इति ।

*वी ३८ गतिव्याप्तिप्रज्ञनकान्यसनकादेन्द्रुः। प्रज्ञने गम्भयहल्लम्। अडाने छेषणम्। वेति। कोतः। वियन्ति। वेदि। वेमि। वीक्ष्मि। अवेतु। अवीताम्। अवियन्। अडागमे सत्यनेकास्वद-व्यणिति कंचित्। अव्यन् ।

क्षेत्रेकारेतापि धात्वमत्तरं द्वितीयते। दति। रैतः। रैयन्ति। रैयात्। ऐदोत् ।

या ४० प्रायणे। प्रायणमित्ति गतिः। प्रायणाति। यातः। यान्ति ।

2462. For the final of the roots called श्व, as well as of मा, श्वाम्, गा, पा, हा, and सा, there is substituted ए before an अर्धाद्वातुका affix beginning with a consonant, which has an indicatory ए or ए !

By the preceding sūtra, affixes after गा are छित् ; and therefore by the present sūtra गा becomes गो ! Thus अधिः+शद्+गा+सिद्ध+त=अधिः+गो+सिद्ध+त !

But the substitution of गा for ए is optional. When there is no substitution, we have अधिः+शद्+ए+सिद्ध+त=अधिः+ऐ+स+त (VI. 1. 90 S. 269) = अध्येष्ट !

The Conditional is अध्यगीव्यत or अध्येव्यत !

२४६३। अध्ययने.

37. **iii** (Atmauepadi) to study.

Pre अधीयते। अधीयाते। अधीयते। अधीयते। अधीयते। अधीयते। अधीयते।
अधीमहे। Per. अधिज्ञते। अधिज्ञते। अधिज्ञते। अधिज्ञते। अधिज्ञते। अधिज्ञते।
अधिज्ञते। अधिज्ञते। अधिज्ञते। अधिज्ञते। Imper. अधीयत। अधीयताम्। अधीयत।
अधीयताम्। अधीयताम्। अधीयत। अधीयत। Poton. अधीयोत। 'अधीयोताम्। 'अधीयोताम्।
अधीयोत। 'अधीयोत। 'अधीयोत। 'अधीयोत। 'अधीयोत। 'अधीयोत। Beue. अध्येष्ट। अध्येष्ट। अध्येष्ट। अध्येष्ट। अध्येष्ट। अध्येष्ट।
Aorist अध्यगीष्ट or अध्येष्ट। अध्यगीष्टाम् or अध्येष्टाम्। अध्यगीष्टः or अध्येष्टः। अध्यगी-
ष्टम्। अध्येष्टम्। अध्योव्यति or अध्येति। अध्येव्यति। Cond. अध्येष्ट। अध्यमीव्यत। अध्यगी-
व्यताम्। अध्योव्यत्ता। अध्योव्यव्यता। अध्यगीव्यव्यत्। अध्यगीव्यव्यहि। Passive अधोव्यते।
Caus. अध्याययति। Aorist अध्यज्ञगीष्ट or अध्यायिष्ट। Deni. अधिज्ञांवते। Nouns—
अध्याय। स्वाध्याय। कठाध्यायाः ।

✓ इक् इट स्मरणे.

38 ✓ ik (Parasmaipadī) to remember. This root like the preceding, is also invariably found with the preposition adhi. Because we find Pāṇini himself using the word adhigārtha in sūtra II. 3.52. S. 613 in the sense of remembering, with the preposition adhi. If this root conveyed the sense of remembering without adhi, then Pāṇini would have used the word igartha इगर्थ in that sūtra, and not adhigārtha.

Vart: It should be stated that ✓ ik is treated like ✓ in; so that there is यत् (S. 2455) substitutions here also. Thus Present Pl. अधियन्ति । The aorist is अधीयात् । But according to some this rule is confined to ārdhadhātuka affixes only i. e., इक् is like यत् so far as ārdhadhātuka affixes go; but not to sārvadhātuka affixes. Therefore there is no यत् of VI. 4. 81. S. 2455 in their opinion: on the contrary यत् comes. As the present participle अधीयन् used by Bhāṭṭī in the following verse स्वीतपेः राघवोर्धीयन्=स्मरन् । (2). This is the view of Atreya. According to him the Pre. Pl. is not अधियन्ति, but अधीय+यन्ति or अधीयन्ति ॥ Haradatta is against this view.

Pre. अधीति । अधीतुः । अधीयन्ति or अधियन्ति । Per. अधीयाय । I Fut. अधीयत । II Fut. अधीयति । Imperative अधीयु । Imper. अधीतु । Poten. अधीयात् । Bene. अधीयात् । Aorist अधीयात् । Con. अधीयत । Pas. अधीयते । Caus. अधीयमयति । Deside. अधिक्रियमयति । Pre. Part. Parasmai. अधीयन् । Past Part. Pas. अधीयतः । Act. अधीयतवान् ।

वी इ॒ गतिव्याप्तिप्रजनकान्यसनखादनेषु.

39 ✓ vi 1 to go. 2. to pervade. 3. to conceive, bring forth. 4. to shine, be beautiful. 5. to throw, cast. 6 to eat. The root वी is split up, by some, into वी+ई । The long ई is conjugated as : वीति, वीतः, वीयन् । वीयात्, वीयातम् । Aor. वीवीत् । &c.

Pre. वेति । वीतः । विवन्ति । वेषि । वीषः । वीष । वेमि । वीवः । वीमः । Per. विवाय । विवतुः । विव्युः । विवयु or विवेय । विव्युः । विश्य । विवाय or विवृ । I Fut. वेता । II Fut. वेत्यति । Imperative वेतु । वीतां । विवतु । वीति । वीयनि । वीयत । Imper. वीयत् । अवीताम् । अवियन् । When there is इट् augment, the root becomes अनेकाष् (of more than one syllable), and so there is यत् ादेसा of VI. 4.82. S. 272, according to Atreya and the proper form is अव्यन् and not अवियन् । अवेः । अवीतम् । अवीतु । अवयम् । अवीत । अवीम । Poten. वीयात् । वीयाताम् । वीः । Bene. वीयात् । वीयाताम् । Aorist अवीवीत् । अवीव्याम् । अवीवीतः । अवीव्यत् । Con. अवीव्यत् । Pas. वीयते । Caus. वीययति । Aorist अवीव्यत् । In the sense of conceiving, we have वीययति (VI. 1. 55 S. 2603). Deside. विवीवति । Inten. वेवीवते । yañ luk वेवेति or वेवीवति । D. वेवीतः । Pl. वेवति Nouns. वेवम् । वेवकायम् । Pre. Part. Parasmai, वियन् Past. Part. Pas. वीतः Act. वीतवान् ।

39 A. ✓ i to go.

- Pre. वीति । वीतः । वीयन् । Ptgten. वीयात् । वीयातम् । Aorist. वीवीतः ।

या ४० प्राप्यते । प्राप्यतमिह गतिः । प्रतिष्ठाति । यातः । याति ।

40 ✓ *yā* to go. The word *prāpaya* here means motion. The *fi* is changed to *fi* by VIII. 4. 17. S. 2285, and so we have प्रतिष्ठाति । D. यातः । Pl. याति ।

Pre. याति । यातः । याति । याति । यातः । याति । यातः । यातः । Per.
प्रतिष्ठाति । यातुः । यातुः । यातुः or प्रतिष्ठाति । यातुः । यातुः । यातुः ।
यातिः । यातिः । यातिः । यातिः । यातिः । यातिः । यातिः । यातिः ।
II Fut. यात्वति । Imperative यातु or यातात् । याताम् । यात्तु । याति । यातम् । यातः ।
याति । यातः । यातः । Imper. यातात् । याताताम् । यातुः or यातात् । The Imperfect Plural is
optionally formed by तुष्ट by the sūtra given below. यातः । यातातम् । यातातः ।
याताम् । यातात् । यातात् । Poten. यातात् । याताताम् । यातुः । Bene. यातात् । याताताम् ।
यातातुः । Aorist यातासीत् । यातासीत् । यातसितम् । Condi. यातात्वत् । Pass. यातते ।
Cause. यात्वति । Aorist यातोदयत् । Deside. प्रियातिः । Inten. यात्वते । *yāt* luk. यातेति
or यातातिः । D. यातेतः । Pl. यातति । Nonus यातति । यातः । याता । यात्वरः । सुभयतः ।
यातुः । यातुः । यात्युः । देवयुः ।

३४८६३ । लहूः शाकटायनस्येव । ३ । ४ । १११ ।

आदान्तात्परत्य लहू क्लेशदाता स्यात् । यातुः-यातान् । यायात् । यायाताम् । यायाताम् ।

‘या ४१ गतिगच्छनयोः’ । गच्छनं सूक्ष्मम् । ‘भा ४२ दोषोः’ । ‘या ४३ योगे’ । ‘या ४४ योगे’ ।
‘द्रा ४५-कुसायां गतैः’ । ‘रा ४६ भवणैः’ ।

‘या ४७ रुद्धे’ । यायाताम् । यायातीत् ।

‘रा ४८ दाने’ । ‘जा ४९ आदाने’ । द्रावयि दाने इति चक्ष्यः

‘हाप ५० जवने’ । प्रतिष्ठाति-प्रतिष्ठाति । डायाताम् । यातासीत् ।

‘जा ५१ प्रकथने’ । यद्य सार्वधातुकमात्रविद्यः । * संख्यानये नमः यात्र * इति
यातिंकम् । तत्क्रादये लेख लिङ्गम् । संस्क्यो जित्तुत्तुवीयः । स नेति याजादेश्य यातातिंप्रयो-
जनमित्यर्थः । संपूर्वस्य यातेः प्रयोगो न इति न्यालकारः ।

‘जा ५२ पूर्णे’ । ‘भा ५३ माने’ । याकर्मकः । ‘तनो मसुलत्र न क्लेटभिक्षः’ इति मात्रः
उपर्युक्तयोनार्थान्तरे सकर्मकः । ‘ददरं परिमाति मुस्तिना’ । ‘नर्गद-’ (३२६५) वृत्त्यत्र नास्य गृह्णतम् ।
प्रतिष्ठाति-प्रतिष्ठाति ।

‘जा ५४ परिभावणे’ । वतिः । यायन्तिरयो न प्रयुज्यते । यातुवचनदरः इत्यन्ये । ‘कियद्द’
इत्यपरे । याधि । यायात् । उच्चात् योगतः । ‘विद ५५ जाने’ ।

2463. In the opinion of Śākataśayana only, ‘jus’ is the substitute of ‘jhi’, in the Imperfect of the roots which end in a long ‘ā’.

Thus यातुः । In the alternative, we have यातान्.

Note:—Why is यात् repeated here, when the context would have supplied this word; for the sūtra applies to वित्त tenses, of which यात् being dealt with in the last, would leave यात् only to be dealt with by this aphorism, for no other वित्त tense (like वित्त or लहू) can end in यात्? The repetition shows that the rule applies to those affixes which come after यात् as यात्, and not to those which come after another tense which is treated like यात्. Thus लोट् is treated like यात्, but for the purposes of this rule, लोट् would not be so treated. Thus the fig of

लोद will not be changed into कुस by III. 4. 109. Thus विभृतु, लाप्तु, विभृतु। The word एव has been used in the sūtra for the sake of the subsequent sūtra.

४३ गंतिगन्धनयोः । गन्धनं सूचनम् ।

• 41 ✓ वा 1. to go. 2. to blow. The word gandhanam here is synonymous with शुचना.

Pre. वार्ते । Per. वर्ते । I Fut. वाता । II Fut. वास्यति । Imperative. वातु । Imper. वातात् । Poten. वायात् । Bene. वायात् । Aorist वावातोत् । Condi. वावास्यत् । Pass. वायते । Caus. वायति or वायति (VII. 3. 38 S. 2590). Deside. विवाहति । Inten. वायते । Nouns. वातुम् । वातिकं । वातुः । वातकोः । वात्या । वातः । विवाहः । विवाहः ।

४४ दीप्ती ।

42 ✓ भाति to shine, with the Prepositions फि and अति, the root is अत्मानेपदि. Thus Sing. अत्मिभासे, D. अत्मिभासे, Pl. अत्मिभासे; 2nd S. अत्मिभासे; 1st S. अत्मिभे।

Pre. भासि । Per. भासे । I Fut. भासा । II Fut. भास्यति । Imperative. भासु । Imper. भासात् । Poten. भासात् । Bene. भासात् । Aorist. भासातीत् । Con. भासास्यत् । Pass. भासते । Caus. भासयति । Deside. विभासति । Inten. भोभासते । Nouns. भासः । भिसः । भतिभा । भभासनं । भभा । भभासम् । भासुः ।

४५ शैवे ।

43 ✓ श्वप्ना to bathe.

Pre. शैवि । Per. शैवे । उविष or उवाष । उविष । I Fut. शैवा । II Fut. शैव्यति । Imperative. शैवु । शैवि । शैवि । Imper. शैवात् । उवाषाम् । उव्वुः । उव्वाः । Poten. शैवात् । उवाषात् । Bene. उवाषात् or उवायात् । Aorist. उवाषीत् । Condi. उवाषस्यत् । Pass. उवाषते । Caus. उवाषयति । उवाषयति । Deside. विउवाषति । Inten. उवाषायते । यान् luk उवाषति । Nouns निउवाषात् । नदोवाषः । उव्वः । उवाषः । उवाषः ।

४६ पाके ।

44 ✓ Śrā to cook, boil, Compare Bhvāddi root वे पाके (No. 968).

Pre. चाति । Per. चाचे । I Fut. चाता । II Fut. चास्यति । Imperative चातु । Imper. चाचात् । Poten. चाचात् । Bene. चेयात् । चाचात् । Aorist. चचाचोत् । Condi. चचास्यत् । Pass. चाचते । Caus. चचयति । Deside. विचाचति । Inten. चाचाचते । Nouns. चाचा । चचिता । चेताम् । Pre. Part. Parasmai. चात् । Past Part. Pass. चाचः । चितम् । Act. चाचाचात् ।

४७ कुस्तायं गते ।

45 ✓ द्राति 1. to be ashamed. 2. to run, make haste. According to Swāmi it means to sleep also. In this sense it is generally preceded by नि ।

Pre. द्रूति । निद्रूति । अधिद्रूतिः । Per. द्रौदैः । I Fut. द्रूता । II Fut. द्रूस्यति । Imperative. द्रूतु । Imper. द्रूतात् । Poten. द्रूतात् । Bene. द्रौदात् । द्रूतात् । Aorist. द्रूत-दोत् । Condi. द्रूतस्यत् । Pass. द्रूतते । Caus. द्रूतयति । Deside. विद्रूतति । Inten. द्रूद्रूतते । Nouns निद्रूतुः । नद्रूतुः । निद्रौ । नद्रौ । Past Part. Pass. द्रूतः । Act. द्रूताचात् ।

पा ४६ भक्षणे।

43 ✓ पा to eat, devour.

Pre. खाति । प्रखातिः । Per. खाते । I Fut. खाता । II Fut. खात्यति । Imperative. खातु । Imper. खात्यतः । Poten. खातात् । Bene. खेयात्, खातात् । Aorist. खात्योत् । Condi. खात्यात् । Pass. खायते । Caus. खायति । Deside. खिष्टातिः । Inten. खाप्तायते । Nouns खिष्टात् । द्रव्यः ।

✓ पा ४७ रक्षणे । पायासाम् । खापासीत् ।

47 ✓ पा to protect.

Pre. पाति । Per. पाये । I Fut. पाता । II Fut. पास्यति । Imperative पातु । Imper. खापात् । Poten. पायात् । Bene. पायात् । पायासाम् । Aorist. खापासीत् । Condi. खाप्तायत् । Pass. पायते । Aorist. खापासीत् । Caus. पालयति । Desi. खिपास्यति । Inten. पुरापायते । Nouns. पतिः । विश्वायः । गोपालकः । वितामङ्गः । खाहस्यति । विश्वम् । खालस्यति । दिवस्यति । नपात् । विता । सप्तमः ।

रा ४८ दाने ।

48 ✓ रा to give, grant, bestow.

Pre. राति । Per. राते । I Fut. राता । II Fut. रास्यति । Imper. रातु । Imper. खरात् । Poten. रायात् । Benedio. रायात् । Aorist. खरासीत् । Con. खरास्यत् । Pass. रायते । Caus. राययति । Desidera. रिरातिः । Inten. रारायते । Nouns:—रातिः । (friend) राजिमतः । राजिः । रामुरः । (life-giver) द्विराजः । द्विराजिकम् ।

ला ४९ खादाने । “द्वारपि दाने” इति चन्द्रः ।

49 ✓ ला to take, receive,* obtain. According to Chandra, both ✓ रा and ✓ ला mean to give.

Pre. खाति । Perfect. खले । I Fut. खाता । II Fut. खास्यति । Imper. खातु । Imper. खायात् । Poten. खायात् । Bene. खायात् । Aorist. खासीत् । Con. खालस्यत् । Pass. खायते । Cau. खाययति or खालयति (VII. 3, 39 S. 2691). Desi. खिलाहति । Inten. खालायते । Nouns:—खरातुः । खंडिमा । खालः । खालुकम् । खंडिकः । खंडीयात् ।

द्वा॒प् ५० लबने । प्रखिदाति-प्रनिदाति । दायासाम् । खदासीत् ।

50 ✓ द्वा॒प् to cut.

Pre. दाति । प्रखिदाति or प्रनिदाति (VIII. 4. 18. S. 2232). Perfect. द्वदी । I Future. दाता । II Future. दास्यति । Imper. दातु । Imper. खदात् । Poten. दायात् । Benedio. दायात् । दायासाम् । Aorist खदासीत् । The लिङ् is not elided, as the root द्वा is not श्व. Con. खदास्यत् । Pass दायते । Aorist खदासीत् । Cau. दाययति । Desi. खिदाहति । Inten. दायायते । Nouns:—दातम् ।

खा ५१ प्रकाशने ।

51 ✓ Khyā to tell.

This root is conjugated in the Sārvadhātuka tenses only. It never takes the affixes of the ārdhadhātuka class. Thus it is a defective root, not having all the tenses. It should not be confounded with the substitute ✓ Khyā that replaces ✓ chakshiū (See, Adādi 4.) That khyā, of course, takes ārdhadhātuka affixes.

The reason of our confining this root to Sārvadhātuka affixes is this. If this root were capable of taking ārdhadhātuka affixes, then we could form the noun क्षाय from it by adding the ārdhadhātuka affix यः। But we cannot do so : if we want to get the word क्षाय we must derive it from क्षय of ✓ क्षिद् (II 4. 54. S. 2436). For that क्षय is really क्षाय, the य is changed to य, and this य is considered asiddha. Therefore in नमः क्षाये the visarga is not changed to the jihvāmuliya य, by VIII. 3. 37. S. 142 ; because य is considered to be followed by य, a य letter, and so the visarga retains its form by VIII. 3. 35. S. 150. Had however क्षाय in नमः क्षाये been derived from this ✓ क्षय, then nothing could have prevented the application of VIII. 3. 37. S. 143, and we would have got jihvāmuliya in नमः क्षाये।

Under the sūtra क्षिद् क्षाय (II. 4. 54. S. 2436) the Mahābhāshya reads several vartikas : one of them is Vart : The substitute is क्षायादि ; i. e. क्षायादि। The reason of this is given in the subsequent vartikas : one of which is सम्भास्ते नमः क्षाये : Vart : The substitute is to be considered as khēāu, in order to prevent samsthāna modification of visarga in namah khyātre. Samsthāna is the technical term for jihvāmuliya, in the terminology of ancient grammarians. The necessity of making क्षाय substitute क्षायादि is to prevent this jihvāmuliya change.

We learn from the implication of this vartika and its explanation in the Mahābhāshya that the present root never takes ārdhadhātuka affixes.

This root, according to the author of Nyāsa, can never be preceded by the preposition यः। That is we never find the form सुक्षयादि। The form सुक्षयः &c., is from the substitute ✓ क्षय and not from this root. See, III. 2. 7. S. 2921.

According to the Mālhaviya Vritti, this root क्षय should also be considered as if it was क्षाय, just like the substitute क्षाय for the purposes of ārdhadhātuka affixes. According to Atreya it is conjugated only in the ārdhadhātuka form, others conjugate it generically, without confining it to ārdhadhātuka affixes.

The word क्षय is derived from this root. The word क्षमाय is changed to य by Upadi IV. 136.

According to the Mādhaviya, this root when taking ārdhadhātuka affixes, is treated just like क्षाय obtained from क्षय ; and so the noun क्षय formed from this root is just like क्षाय derived from क्षय root. But Bhattoji does not agree with this opinion. According to the Mādhaviya it would be conjugated in all Moods and Tenses ; and not confined to Sārvadhātuka only.

✓ ख्या ५१ प्रकाशने (ख्यंसावेदातुक मात्र विवरणः)।

51 ✓ Khyā to tell, declare, communicate. This root is conjugated in the Śāvadhātuka tenses only.

Pre. प्रकाशति । Im. प्रकाशत् । Imp. प्रकाशत् । Poten. ख्यायात् । Nouns :—प्रकाश् । उद्धोषी । उद्धोषणः ।

मा ५२ पूरणे ।

52 ✓ prā to fill.

Pre. प्राप्ति । Per. प्रप्तो । I Fut. प्राप्ता । II Fut. प्राप्त्यति । Im. प्राप्तु । Imper. चप्राप्तु । Po. प्राप्तात् । Bene. प्राप्तात्, सेप्तात् । Aor. चप्राप्तोत् । Con. चप्राप्तत् । Pass. प्राप्तते । Cau. प्राप्तयति । Desi. चप्राप्तति । Inten. प्राप्तयते । Nouns :—प्राप्तः । (VIII. 2. 43. S. 3017), 'प्राप्तात् । प्राप्तः । (III. 1. 141. S. 2203).

मा ५३ माने ।

53 ✓ mā, to be contained or comprised in. It is Intransitive. As we find in Māgha. तमैः ममुत्तमं न कैटभद्रिष्ठः तपेऽपनभ्यागम उम्भवासुः । (Sis. I. 23.) The delights produced from the arrival of the austere sage could not be contained (mamuh) within the body of Hari the killer of Kaiṭava. The root is transitive when preceded by particular prepositions and having senses other than that given in the Dhātu-Āṭha. As उठरं परिमाति मुद्धिना “With the fist he estimates the capacity of the stomach.” So also मुक्तमुपमाति । अभिमन्तुमाति । यहम् निर्भाति । भवत् ममाति ।

The मा in sūtra VIII. 4. 17. S. 2285 is not this root. Therefore we have प्रमिमाति or प्रनिमाति, which is governed by VIII. 4. 18. S. 2232.

Pre. माति । Per. ममैः । I Fut. माप्ता । II Fut. माप्त्यति । Imper. माप्तु । Im. चमाप्तु । Poten. माप्तात् । Bene. सेप्तात् । Aor. चमाप्तोत् । Con. चमाप्तत् । Pass. मीप्तते । Cau. माप्तयति । Desi. मिस्तुति (VII. 4. 84. S. 2623, read with VII. 4. 58. S. 2620.) The म् is changed to स् । Int. सेप्तोयते । (VI. 4. 66. S. 2462). Nouns—माप्तः । माप्ता । प्रप्तः । प्रप्ता । माप्तिकः । माप्तात् । माप्तावो । माप्तो ।

✓ वच ५४ परिभाषणे ।

54 ✓ vach to speak. This root is not conjugated in the 3rd person Plural, when the affix is चक्षिः । Therefore the following are wrong :—प्रचक्षित, लक्षणित, लक्षण्य, लक्षण् or लक्षोल्लक्ष । Others say it is not conjugated in any Plural. Therefore लक्ष्य 2nd Pl., लक्ष्यः । 1st Pl. लक्षः । Per. Pl. लक्ष । Per. 2nd Pl. लक्षितः । Per. 1st Pl. लक्षातः । Fut. Pl. लक्षात् । लक्ष्यात्: are wrong. While some hold that the Plural so debarred is the affix क्षिः only. In this view लक्ष्य, लक्ष्यः, लक्षः, लक्षितः are correct.

Pre. चक्षति । लक्षतः । लक्षिः । लक्ष्य । लक्षितः । लक्ष्यः । Per. लक्षात् । लक्ष्यात् । लक्षुः । लक्ष्यक् or लक्षिक् । लक्ष । लक्ष्य or लक्षक् । लक्षितः । I Fut. लक्षता । II Fut. लक्षत्यति । Imp. लक्षत्, लक्षात् । लक्षात् । लक्ष्युः । लक्षितः । Imper. लक्षक् or लक्ष । लक्षात् । लक्षक् । लक्ष्यक् । Po. लक्षात् । लक्षात् । लक्ष्यः । लक्षात् । लक्षात् । Bene. लक्षात् ।

ज्ञातात् । Aorist ज्ञोत्वा । ज्ञोत्वाम् । ज्ञोत्वम् । Con. ज्ञत्वात् । Pass. उच्यते । Cau. याच-
ति । Des. विद्यति । In. याचत्यते । Nouns :—उच्यत् । विद्यिकः । वृद्धयः । वृद्धम् । वृद्धमः ।

विद् ५५ ज्ञाने ।

55 ✓ *vida* to know. In the Present Tense, the ordinary affixes are optionally replaced by those of the Perfect by the following :—

२४६४ । विदेत् लटो वा । ३ । ४ । ८३ ।

विस्तरेटः परस्मैपदानां वासादयो वा सुः । वेद । विद्यतः । विदुः । वेत्य । विद्युः । विद ।
वेद । विदुः । वेत्य । विद्यतः । विद्यत् । विद्यतः । 'उचिद्' (२०४१) वाचा-
म्यहे 'विद्' वस्त्वाकारान्तिप्रयतनाच लघुपञ्चगुणः । विदांचकार । वेत्यतः ।

2464. The nine affixes of the Perfect tense, are optionally added in the Present tense also, after the verb 'vid'.

Thus :—

Singular.	वेद or वेत्य	वेत्य or वेत्यिति	विद् or वेत्यिति
Dual.	विद्यतः or विदः	विद्युः or विदः	विदुः or विदुः
Plural.	विदुः or विद्यन्ति	विद् or विद्य	विद्यतः or विद्यतः

Singular.

विवेद ।

विवेदिति ।

विवेद ।

विदांचकार ।

विदांचक्रिय ।

विदांचकार ।

Dual.

विविद्यतः ।

विविद्युः ।

विविद्य ।

विदांचकारः ।

विदांचक्रियः ।

विदांचकारः ।

Plural.

विविदुः ।

विविद्यतः ।

विविद्य ।

विदांचक्रियः ।

विदांचक्रिय ।

When we form the Periphrastic Perfect with वाच् by III. I. 38. S. 2341, there is no guna of the ए of विद् because it is not penultimate, as the root given in S. 2341 is विद् ending with ए and not विद् ending in a consonant.

The First Future is वेदितः । In the Imperative, we have the optional form, विदांचक्रिय &c. also by the following :—

२४६५ । विदांचक्रियत्वत्यतरस्यात् । ३ । १ । ४१ ।

विस्तरेट्याभ्युषाभादोऽसादोऽुक्तवैद्यन्तकरोत्यनुप्रयोगश्च वा विदांचक्रियते । पुष्टवल्लने न विविद्यत
एति वाचात् ।

2465. The form विदांचक्रिय is optionally employed as an irregular form in the Imperative.

This irregular form is obtained by adding the affix वाच् to the root विद् 'to know,' when followed by लोद् or the Imperative tense; the tense affixes of लोद् are then elided by लोद्; moreover there is no substitution of guna as required by VII. 3. 86; and when we have thus obtained the form विदांच, we annex to it the

ज्ञात् of the verb कृ; thus we have विद्याकृत्यन् or विद्यन् 'let them know.' The third person plural is not only intended to be spoken of by the employment of the form विद्याकृत्यन् in the aphorism; on the contrary, the word इति shows that all the numbers and persons of the Imperative may be so employed; as विद्याकृत्यन् विद्याकृताम् &c.

In other words the Periphrastic Imperative is formed by adding to विद्यन् the Imperative of the root कृ। To form the Imperative of √कृ, the following sūtras apply; it being remembered that the root √कृ belongs to the Tanādi class.

२४६६ । सनादिव्यज्ञय उः । ६ । १ । ३८ ।

तनादेः क्षमत्वं 'उ'प्रत्ययः स्यात् । शयोऽपवादः । सनादिव्यादेव सिद्धे क्षमत्वाणि 'गणकार्थस्या-
नित्यत्वे' लिहूः । तेन 'न विष्वसेदविष्वस्तम्' इत्यादि विष्वम् । विद्यां करोतु ।

2466. The affix उ comes after the roots of the Tanādi class and after the verb कृ 'to make' when a sārvadhātuka affix follows, signifying the agent.

This debars ज्ञप्. As सन्+उ+ति=सनेति 'he expands'; कृ+उ+ति=कौरोति 'he makes'. Though the root कृ is included in the list of the Tanādi verbs, for which see Dhātupāṭha, yet its separate enunciation in the present sūtra is for the sake of showing that the operations dependent upon a word being included in a gṇaya or class, are not of universal validity. Therefore forms like विष्वसेत् are valid, as in the sentence, न विष्वसेदविष्वस्तम् । Here there is not the elision of ज्ञप् in विष्वसेत् though the root ज्ञप् belongs to the adādi class (No. 60). According to the Kāśikā, the separate enunciation of कृ in this sūtra is for the sake of making a restrictive rule with regard to this verb; that is to say, the root कृ is a Tanādi root only for the purposes of taking the affix उ; all the other operations of Tanādi verbs are not to be performed upon it. Thus the rule II. 4. 79, does not apply to कृ. Thus ज्ञात् and ज्ञात्याः; the विष्व elision is compulsory and not optional.

Thus the 3rd Person Singular is विद्यांकरोतु । In forming the 3rd Per. Singular with सात् or of the Dual. &c. of the Imperative of कृ the following applies.

२४६७ । चात् उस्सार्वधातुके । ६ । ४ । ११० ।

उप्रत्ययान्तस्य क्षेत्रोऽवारस्य उत्स्यात्सार्वधातुके विष्वति । उद्विद्यि तपरहामच्छाच मुखः । विद्यां ।
उत्स्यात् विद्यां कुडताम् । 'उत्स्य-' (३३४४) इति अर्थुङ् । ज्ञानीयादेव सुकोऽविष्वत्याकुट्यस्म । विद्यां-
कुड । विद्यांकरात्याः । चात् । चविताम् । 'विकर्मस्त-' (३२२५) इति अर्थुङ् । चविदुः ।

2467. Before a Sārvadhātuka affix* with an indicatory कृ or उ, short उ is substituted for the उ of कृ (कृ + उ) when gunated.

Note :—Thus श + उ + सु = शर् + उ + सु (VII. 3. 84) = शुर् + उ + सु = शुरुः (VI. 4. 110). The सु is किंतु by I. 2. 4. So also शुर्वित्ति, शुरुः Why do we say 'before a Sārvadhātuka'? So that the rule may apply to what was once a Sārvadhātuka, though no longer existent. Thus शुरुः where the personal ending ई is elided, but it leaves its effect behind.

The ई in उरुः shows that this उ is not to be gunated by VII. 3. 86. When the affix is not किंतु यजुः किंतु we have शरोति, शरोति and कारोति (I. 2. 4).

Thus we have विदांकुरुतात् । D. विदांकुरुताम् ।

In forming the 2nd Person Singular, the ई is elided by VI. 4. 106. S. 2334. This elision of ई is ordained by a sūtra which falls in the subdivision of asiddhas, under असिद्धादवामात् (VI. 4. 22. S. 2183); and therefore, it is considered to have not taken place for the purposes of उ change required by VI. 4. 110. S. 2467. Therefore we have the form शुरुः though no sārvadhātuka affix follows. Thus विदांशुः 1st Sing. विदांकरवाणि ।

The Imperfect 3rd S. is श्रवेत्; D. श्रविताम् । The Plural is formed by शुभ्रम् under III. 4. 109. S. 2226. Thus श्रवितुः । In the 2nd Singular, there is a substitution of ई by the following:—

शुद्धैऽपि दश्च । दृष्ट्वा । द । र । शुभ्रैऽपि ।

श्रातेर्दैस्य पदान्तस्य विदिषि परे ईः स्याद्ग्राह । श्रवेत्—श्रवेत् । 'अस पद भुवि' । असि ।

2468. द or, ई may optionally be substituted for the final ई of a root, before the Personal-affix ई, when such ई stands at the end of a Pada.

Thus श्रवेत् or श्रवेत्.

55 विद ज्ञाने (Parasmaipadi).

55 ✓ विदा to know.

Pre. वेर्ति, वेद । विद्वत्; or वित्तः । विदन्ति or विदुः । वेस्ति or वेत्य । वित्यः or वित्युः । वित्य or विड । वेत्तिं or वेद । विदुः or विदुः । विक्रम or विक्रमः । Per. विवेद, विदांकरात् । विविदतुः । विविदिषि । विवेद । विविदितः । I Fut. वेदितात् । II Fut. वेदित्यति । Imperative वेत्तु or वित्तात् or विदांकरोतु । विज्ञान । विदन्तु । विद्धि । वित्त । वित्त । वेदान्ति । वेदात् । वेदाम् । Imper. श्रवेत् । श्रविताम् । श्रवितुः । श्रवेत् or श्रवेत् । श्रवितम् । श्रवितः । श्रवितम् । Poten. विश्वात् । विश्वासाम् । विद्युः । विद्याः । विद्याम् । विद्यात् । विद्यास्ताम् । Aorist श्रवेदित्तः । श्रवेदिष्टाम् । श्रवेदितुः । श्रवेदीतः । श्रवेदिष्टम् । श्रवेदिष्ट । श्रवेदिष्टम् । श्रवेदिष्ट । Condi. श्रवेदिष्टत् । Pass. विद्यते । Caus. वेदयनि । Aorist श्रवेदिवत् । Deside. विविदिष्टि । Inten. वेदित्यते । यान् लक्षणेति or वेदितोति । Nouns :— वेदः । वेत्यः । विदुः । वित्तः । वेदिकः । वेदाम् । विदुः । वित्तः । वातुवेत्यः । Pre. Part. Parasmai. विद्रूप । विद्वान् । Per. Part. Parasmai. विद्वान् । Past Part. Pass. विदितः । Act. विदितवान् Gerund विदित्वा (I. 2. 8. S. 2009)

55 ✓ विदा. The root is Ātmānepadi with the Preposition उम् (I. 3. 29. S. 2669).

Pre. संविदते । संविदाते । संविदते or संविद्रूते : (VII. I. 7. S. 270). संविदते ।
 संविदेते । Per. संविदिवे । संविदांवते । संविदिविदे । संविदिवे । संविदिविदेः । I. Fut.
 संवेदिता । संवेदिताते । II. Fut. संवेदिष्यते । Imperative संविदां । संविदातां ।
 संविदतां or संविद्रूतां । संवित्स्य । संवेदे । Imper. समवित् । समविदातां । समविदतः or
 समविद्रूतः । समवित्याः । समविदिः Poten. संविदीति । संविदीयाताम् । Bene. संवेदिहारात् ।
 संविदिविदीयाताम् । Aorist समवेदिष्य । समवेदिवाताम् । Inten. । संवेदिति । D. संवेदिदाते ।
 संवेदिवदते ।

स्वास पृष्ठ भुवि । अस्ति ।

56 ✓ asa, to be. The Present 3rd S. is अस्ति । In the dual ष्ट् is elided by the following :—

स्त॑ष्ट॒ट् । इनसोरल्लोप्यः । ६ । ४ । १११ ।

इनस्यास्तेष्टकारस्य सोऽपि स्यास्तार्थधातुके किण्डति । स्तः । अस्ति । 'तास्तस्योः-' (२१११) इति
 सोऽपि । अस्ति । स्तः । स्तः । अस्ति । स्तः । 'आर्थधातुके' (२४३२) इत्यधिकार्य ।

2469. Before a Sārvadhadhātuka किण् or किण् affix, the ष्ट् of अस् and अ॒प् is elided.

अ॒प् is the characteristic of the roots of the Rudhādi class, while अस् is the root itself. Thus अ॒प् ; अ॒प्ति, अ॒न्तः, अ॒न्तिनि ; So also of अ॒स् :-स्तः, अ॒स्ति । But अ॒न्तिनि and अ॒स्ति before non—किण् and non—किण् affixes, अ॒प्+अ॒स् ought to be अ॒प्स्य, instead of that we have अ॒प्स्य in the sūtra. The परदृश् single substitution is an irregularity.

Sing.	Dual.	Plural.
अस्ति ।	स्तः ।	अस्तिनः ।
(अ॒स् + किण् =) अ॒स्ति । (The ष्ट् is elided by स्तः ।		
VII. 4. 50. S. 2191).		स्तः ।
अ॒स्ति ।	स्तः ।	अ॒स्तः ।

Before अ॒र्धधातुका affixes, the root अ॒स् is replaced by ष्ट् by the following sūtra which falls in the section governed by आर्थधातुके (II. 4. 35. S. 2432).

२४६० । अ॒स्तेष्ट॒प्यः । २ । ४ । ५२ ।

अ॒प्तुः । अ॒विता । अ॒स् । स्तात् । स्ताम् । उन्नु ।

2470. ष्ट् is the substitute of the verb अ॒स् 'to be,' when an अ॒र्धधातुका affix is to be applied.

Thus अ॒प्तुः Fut. अ॒विता 'he will be,' अ॒वित्युम् 'in order to be,' अ॒वित्याम् 'must be.' Note :—Now the Perfect tense affixes are also अ॒र्धधातुका affixes (III. 4. 115). The Perfect of अ॒स् is therefore the same as that of ष्ट्, namely, अ॒प्तुः दो. There is, however, an important exception to this rule, namely, when अ॒स् is employed as an auxiliary verb in forming Periphrastic Perfect of other verbs. In that case अ॒स् forms its Perfect tense regularly, अ॒स्तुः, अ॒स्तुःः, अ॒स्तुःः &c. This apparent breach of the present sūtra is explained by taking the term अ॒स् in III.

1. 40. as a Pratyāhāra including अ, भु, and चत्, and if चत् could not form its Perfect in the regular way, its inclusion in this Pratyāhāra would be useless; hence we conclude, that as an auxiliary verb, चत् forms its Perfect regularly.

The Imperative is चत् or सात् : 3rd सात् : Pl. चत् : In the Second Person Singular चत् + फि the following applies :—

२४७१। चत्सोट्टावभ्यासलोपश्च । ६ । ४ । ११८ ।

चेत्सलेप्तिं साहो वरेऽभ्यासलेपश्च । चाभीयत्वमेत्प्रसादिष्ठात्वादेहिः । 'चत्सोः-' (११८८) प्रस्तवलोपः । शधि । तात्पृष्ठः यत्क च । वरेण तात्पृष्ठः चापात् । 'x चक्षुती-^x' इति चापात् । चात् । सात् । सम् । सन् । चापानि । चापाव । चापाम् । 'चलतिष्ठः-' (११८५) इत्पदं । चालीत् । चन्दोः-' (११८८) प्रस्तवलोपसामीयत्वेनाविष्ठत्वादाद् । चालाम् । चालन् । स्पात् । भूपात् । भूभूत् । डिलोःसंज्ञ विद्यमानस्वेन विशेषादेवण ।

2471. For the final vowel of the roots आ and भा (य), and for the ए of चत्, is substituted ए before the Imperative ending फि ; and thereby the reduplicated syllable of आ and भा is elided.

Thus (देखि, and घेत्ति, of यु, and) एष्वि of चत्, the ए, is elided by this sūtra, and ए is elided by VI. 4. 111. S. 2469. This लोप of the present sūtra should be considered as having an indicatory ए so that the whole of the reduplicate and not only the final letter of the abhyāsa (I. 1. 55) is elided.

Sing.	Dual.	Plural.
चत्	सात्	चत्
शधि	स्पात्	स
चापानि	चापाव	चापाम्
	चात्	
चापोत्	चापात्	चापान्
चालीः	चालं	चाल
चालम्	चाल	चाल

This ए ordained by the present sūtra is considered asiddha, as it falls in the abhiya section (VI. 4. 22. S. 2183) and therefore फि is changed to फ्वि by VI. 4. 101. S. 2425, for it is considered to have come after a अक्षु letter ए, though this ए no longer exists. But when तात्पृष्ठ is added in the Imperative Second Singular, there is no ए change of the ए of चत् : Because the तात्पृष्ठ is ordained by a subsequent sūtra, and debars it. Even after the adding of तात्पृष्ठ, there is no ए change by considering it as athānvativat to its principal फि, on the maxim that a rule once set aside, is set aside for good.

Thus we have चात् । सात् । स । चापानि । चापाव । चापाम् । In the Imperfect we have चत् by VII. 3. 96. S. 2225. as चालीत् । In the dual, there is चाद् augment before सात् (VI. 4. 72. S. 2254), because the elision of ए by S. 2469 is asiddha, it being an abhiya rule, and hence सात् is considered as beginning with vowel. Thus we have चापात् । Pl. चालान् । Pot. स्पात् । Ben. भूपात् । Aor. भूभूत् । This is thus derived. चत् + तिष्ठ + त् = चत् + ० + त् (the तिष्ठ is elided by II.

4. 77. S. 2223). Now the aprikta ए required वृद्ध by VII. 3. 96. S. 2225. But it is not added, as we have already explained under that sūtra, that वृद्ध comes only then when तिष्ठ and च ए exist as तिष्ठ and च. See page 31. of this volume. Therefore we have चमूत्।

The ए of चमूत् is changed to ए when preceded by an alterant preposition, by the following :—

२४७२। उपसर्गप्रादुर्भावस्तिर्यचरः । च । ए । ए० ।

उपसर्गेभ्यः प्रादुर्भवं परस्परास्तः सत्य चः स्वाद्याकारेचिच च परे । निष्पात् । प्रादुर्भात् । निष्पन्निः । प्रादुर्भन्निः । 'यत्परः' किम् । अभिस्तः । 'दमूत् च मुखो' ।

2472. The ए of the verb चमूत् is changed to ए, when it is followed by a vowel or ए and is preceded by प्रादुर्भवः, or an upasarga having ए or उ in it.

The word यत्परः means 'followed by ए or एच' ॥ The word प्रादुर्भवः is an Indeclinable, meaning 'evidently.'

Thus अभिस्तिः, निष्पन्निः विष्पन्निः, प्रादुर्भन्निः; चमिष्पात्, निष्पात्, विष्पात्, प्रादुर्भात् ॥

Why do we say "when it is followed by a vowel or ए"? Observe निष्पन्निः, चिस्तः, चमूत्सः ॥

पृथि चास भूविः ।

६६ ✓ *asa*, to be.

Pre. चस्तिः । स्तः । सन्तिः । चति । स्यः । स्वः । चस्तिः । स्वः । स्तः । Per. चमूत्व or चात्व । चात्वतुः । चात्वुः । चात्विष्य । चात्वातुः । चात्व । चात्व । चात्विष्य । चात्वितः । I Fut. भविता । II Fut. भविष्यति । Imp. चस्तु or सन्तात् स्तात् । सन्तु । एधि or स्तात् । स्ते । स्त । चस्तिः । चस्तु । Imper. चात्वीतुः । चात्वात् । चात्वन् । चात्वोः । चात्वम् । चात्व । Pot. स्तात् । स्तातां । स्तु । स्यात् । स्यात् । Bene. भूयात् । Aor. चमूत् । चमूत्वन् । चमूत् । Cond. चमिष्पात् । Pass. भूयते । Cau. चस्तःस्ताने भूरदिशात् चन्यानि चशाणि भूयातेर्ज्ञानि । Nouns :—निष्पन्निःकं चात्विष्याधकः वात्विष्याकी ।

६७ ✓ *asa*. This root is Atmanepali, also, when preceded by व्यति ।

Pre. व्यतिस्ते । व्यतिसाते । व्यतिवते । व्यतिसे । व्यतिवाये । व्यतिष्वेऽ । व्यतिष्वेऽ । Imper. व्यत्वस्ते ।

57 ✓ *mrijñi* to wipe, wash off, cleanse. The ए gets vṛiddhi by the following sūtra :—

२४७३। मृजेवृद्धिः । ० । २ । ११४ ।

मृजेवृद्धो वृजिः स्यात्तात्प्रत्यये परे । 'किङ्कर्त्तव्यादौ सेव्यते' । 'चात्व-' (पृ६४) वृति एः । मार्जिष्य । मृद्धः । मृजन्ति-मार्जन्तिः । ममार्जिष्यः । ममार्जितुः-ममार्जतुः । ममार्जिष्यः-ममार्जतः । मार्जिता-मार्जां । मृद्धिः । ममार्जन् । ममार्जेतुः । ममार्जेतुः-ममार्जन्ति । 'वृद्धिः ५८ चमूत्विष्यात्वने' ।

2473. The Vṛiddhi (चात्व) is substituted for the root vowel (ए) of the stem चमूत् before any affix that is ordained after a root, provided it is not किम् or तित् ।

As मार्जि, मार्जुम्, मार्जितम् । The दृढ़ here is a root, and the affixes before which this Vṛiddhi takes place are those which come after roots, and not which come after Prātīpadikas. Therefore, not before the affixes अर्जि &c. as भूपरिवृद्ध-मास्, भूहसि । The anuvṛitti of the word vibhakti has ceased. This sūtra debars gunḍ of VII. 3. 84.

* इष्टः—The vṛiddhi is optional before a श्वर् or फ्रिं affix whose first letter is a vowel. .

The ष is changed to ष by VIII. 2. 36. S. 294. Thus दृढः+ति = मार्जि+ति = मार्जि + ति = मार्जिति ।

✓ सूत्र ५७ शब्दोऽनुवृत्तिः ।

57 ✓ उप्रिजु, to wipe or wash off, cleanse.

Pre. मार्जिति । दृढः । दृढनिति or मार्जिनिति । मार्जिति । दृढः । मार्जिति । मार्जितः or मार्जितुः । दृढकृतः or मार्जिकृतः । दृढजितः or मार्जितजितः । दृढजिति or मार्जितयि । I Fut. मार्जिता, मार्जितः । II Fut. मार्जित्यति, मार्जित्यति । Imp. मार्जुः or मार्जातः । दृढातः । दृढन्तु or मार्जन्तु । दृढः । मार्जीनि । मार्जीति । मार्जीतः । Imper. मार्जाते । चामलातम् । चामलजन् or चामर्जन् । चामाट । चामर्जेति । चामलत्वं । Pot. दृड्यात् । दृड्यातात् । मार्जयः । दृढयः । Bone, दृड्यात् । दृड्यातात् । Aor. चामर्जीत् or चामर्जीतुः । चामर्जिण्यात् or चामर्जातम् । चामर्जितुः or चामर्जुः । चामर्जीः or चामर्जीः । चामर्जित्यम् or चामर्जेति । Cou. चामर्जित्यात्, चामर्जेत्यतः । Pass. दृड्यते । Cau. मार्जीयति । Aorist. चमीदृडत् or चम-मार्जीत् । Des. मिमृडति, मिमृडीतिः । Int. मरोमृडत्यते । yañluk मरीमार्जीति or मरिमार्जिति or मरीमृडीति । Nouns:—चापःसामोः । मार्जारः । मार्जीलीयः । दृढः । Pre. Part. Par. मार्जन्, मर्जन् । Past. Par. Pass. दृढः । Act. दृढत्वात् । Ger. मार्जीत्या, दृडत्या ।

58 ✓ rud ir, to weep, to shed tears.

This दृढ+ति । Now applies the following sūtra by which दृढ is added even in Sārvadhātuka affixes :—

३४०४ । हृदादिभ्यः सार्वधातुम् । ० । २ । ३६ ।

'हृद' 'स्वप्' 'स्वस्' 'अन्' 'अस्' यम्यः वलादेः सार्वधातुकस्येद स्यात् । रोदिति । दितः । ही यत्प्रादिति थित्येऽन । दितिः ।

2474. A sārvadhātuka affix beginning with a consonant other than a ष, gets the augment दृढ after the root दृढ, and the four that follow it namely, स्वप्, स्वस्, अन् and अस् ।

Thus रोदिति, स्वपिति, दितिति, असिति, अनिति । But जागति which is beyond the five, and स्वप्ता before अर्धधातुक affixes, and दृदनिति before a vowel beginning affix.

The dual is दृदितः । The फि is not changed to फि by VI. 4. 101. S. 2425 by the लक्ष्यत्वं paribhāṣha, as the दृढ augment is subsequently taught. Or in the sūtra VI. 4. 101. S. 2425 we may read the anuvṛitti of दृढ, and it is only when फि begins with a दृढ, that the rule will apply. Here by the addition of दृढ the affix फि becomes अज्डि ; and so that rule has no scope. Thus दृदितः ।

In the Imperfect there are वृद्धि and चट्ट augment by the following two sūtras.

२४०५ । रुद्रश्व पञ्चम्यः । ० । ३ । ८८ ।

चट्टातेः पितः सार्वधातुकस्य एवत्त्वं वृद्धि स्यात् ।

2475. After चट्ट and the four roots that follow it, comes the augment वृद्धि to a sārvadhātuka affix consisting of a single consonant.

२४०६ । चट्टार्थ्यगात्रयोः । ० । ३ । ८९ ।

चरोदीत्-चरोदत् । चरदिताम् । चरदन् । चरोदीः-चरोदः । प्रज्ञतिपत्त्वप्रविशेषापेक्षाभ्यामहीड्या-
मन्तराहात्यद्याहुद् । चट्टात् । चरदत्-चरोदीत् ।

‘त्रिव्यप् ५६ चये’ । स्वपिति । स्वपितः । सुव्याप । सुवुष्टुः । सुव्यपित्य-सुव्यप्त्य ।

2476. According to the opinion of Gārgya, and Gālava, the augment चट्ट comes before a Sārvadhātuka affix consisting of a single consonant, after the above five roots चट्ट &c.

Thus we have चरोदीत् with वृद्धि, or चरोदत् with चट्ट added to त् । Similarly चरोदीः ओर चरोदः ।

Note :—As चरोदीत्, चरोदोः, चरस्योत् and चट्टपित्योः, चरवसीत्, चरवसीः, चालोत्,
चालीः, चत्तलीत्, चत्तलीः ॥ Why of these five only ? Observe चालान् भवान् ॥ Why
an aprikta affix ? Observe रोक्षिति ॥ The word चट्ट: in the preceding sūtra
is singular, though it ought to have been plural.

Note :—As चरोदत् चरोदः, चरस्यपत् चरस्यपः, चरवसत् चरवसः, चालत् चालः, चत्तलत्
चत्तलः ॥ The names of Gārgya and Gālava are mentioned for honoris causa.

Note :—The mention of these names is not for the sake of “option” (विकल्पार्थम्). Because the very injunction about चट्ट, would make the वृद्धि of the pre-
ceding sūtra optional. The mention of more than one Achārya in the sūtra is
also for this very reason.

In the Potential, the चालुद् augment is added first to the affix, because it is antarangas, as it depends merely on the Mood लिङ्, while with regard to it, the वृद्धि and चट्ट augment are Bahiranga, because they depend on a particular base (prakṛiti such as ✓ rud &c.) and a particular affix (pratyaya, namely only those which are aprikta). Therefore वृद्धि and चट्ट augment, though taught subsequent to चालुद् augment, do not debar it, because they are of weaker force compared with it. Therefore चालुद् is added first, and the 3rd Per. S. affix becomes चाल्, which being no longer aprikta, there is no occasion for adding to it the augment वृद्धि or चट्ट of these two sūtras. Thus we have चट्टात् ।

The norist is चट्टात् or चरोदीत्,

इविद् पृष्ठ साम्राज्यमोक्षने ।

58 ✓ *rudjत् to weep, to cry.*

Pre. रेविदति । इवितः । इविन्नि । इविधः । इविध । रोदिनि । रोदिधः । इविमः । Per. भरोदृ । इवितुः । इविदुः । इवोदिध । इवितुः । इवित । इविदृ । इविदिध । इविदिम् । I. Fut. ईविदिता । II. Fut. रोदित्विति । Imp. रेवितुः or विवितात् । इविताम् । इवित्तु । इविति । इवितम् । इवित् । इवित । रोदानि । रोदाम् । Imp. अरोदीत् or अरोदम् । अविविताम् । अवित् । अरोदीत् or अरोदम् । अविदित् । अरोदम् । अविदिव । अविदिम् । Pot. इवितात् । इविताम् । इविदुः । इविताः । इवितम् । इवित । इवितम् । Ben. इवितात् । इविताम् । Aor. अवित् or अरोदीत् । अवितम् or अरोदित्वाम् । अवित् । अविदः । अवितम् । अविदाव । Con. अविदित्वत् । Pass. इविते । Cau. रोदयति । Aorist. अवितत् । Des. इविदिति । In. रोदिते । Yāñluk रोदिति or रोदिति । Du. रोदतः । Imper. अरोदोत् । Nouns:—रोदसी । इविता । इवितम् । अविदीयम् ।

59 ✓ *hi श्वप् to sleep.*

The Present is स्वप्निति । स्वप्नितः &c. The Perfect is सुस्वप्नः । सुस्वप्नुः । सुस्वप्नुः । &c. When the root takes the upasargas सु or वि or नित् or तुर् then the श of the vocalised सु in the Perfect is changed to श by the following:—

३४७७ । सुविनिदुर्भूः सुपिसूतिसमाः । ए । शु । ए॒

श्वप्नः सुस्वप्नः स्वप्नः स्वात् । पूर्वै धातुरपठनेण युज्यते । किंति सिटि परस्वासंवकारणे वस्ते अक्षे द्वित्त्वम् । × पूर्ववासिष्योथमत्तिवृच्छने × । सुस्वप्नुः । सुस्वप्नुः । अकिंति तु द्वित्त्वेऽभास्य संव्रक्षारणम् । वस्त्वस्वासिष्यत्वासतः पूर्वै 'हलादिः लोकः' (२१०६) । नित्यत्वाच्च । ततः सुपि डपाभास्य वाच वः । सुस्वप्नः । सुस्वप्ना । अवस्थीत्-अवस्थत् । स्वप्नात् । सुस्वप्नात् । अवस्थीपृष्ठेत् । 'हलादि गो वाजने' । इविति । इवितिता । अवस्थीत्-अवस्थत् । वस्त्वस्वास्याम् । वस्त्वस्वास्याम् । 'पृष्ठन्तवृष्टः-' (२२६६) इति न दद्धिः । अवस्थीत् । 'वान् ए॑ व' । अविति । वान् । अविता । वानीत्-वानत् ।

2477. The श of स्वप्न when it assumes the form सुप्, and of सूति, and ए॒म् is changed to श after सु, वि, नित् and तुर् ॥

The maxim is that the root is first joined with the upasarga, and then grammatical rules applied. Thus the compound verbs are सुस्वप्न, विस्वप्न &c. To this when the affixes of the Perfect which are फित् are added, then first there is vocalisation of श into शु, and शु changed to ए॒, and then reduplication. That is the steps are (1) सुस्वप्न (2) सुस्वप्नुः, (3) सुस्वप्नुप् तुप् । For the purposes of reduplication the ए॒ is changed to ए॒ by the rule of Tripādi ought to have been considered asiddha by VIII. 2. 1. This is prevented by the maxim already given under S. VI. 1. 3. i.e., for the purposes of reduplication, the Tripādi rules are not asiddha. Therefore ए॒ is reduplicated. Thus we have the following equation: सु + स्वप्न + अवस्थ - सु-स्वप्न + अवस्थ (VI. 1. 15. S. 2409) = सु + सुप् + अवस्थ (VIII. 3. 88. 2477) = सुस्वप्नुप् + अवस्थ (पूर्ववासिष्योथमत्तिवृच्छने) = सुस्वप्नुप् । So also सुस्वप्नुः ।

Before those affixes of सिटि which are not फित्, there is reduplication first, and then vocalisation of the abhyāsa. The ए॒ change ordained by the present Tri-pādi sūtra being considered asiddha (VIII. 2. 1.), the वानादित्वेतः (S. 2179) rule

applies prior to it. And because it is a *nitya* rule also, therefore it applies first. Whou छलादिशेषः has applied, there remains no *form* सुप् but only श्, and therefore the present rule does not apply, and there is no अ change. Thus सुस्वप्त् + श्वर् = सुस्वप्त्स्वप्त् + श्वर् = सुसुप्त्स्वप्त् + श्वर् = सुसुस्वप्त् + श्वर् (S. 2179). Now the second श् can-
not be changed to शु by the present sūtra because the condition for the applica-
tion of this rule, namely the existence of the form सुप् is absent. Thus we get
सुस्वाप and सुष्वर्।

Note :—The word सुष्वि is exhibited in the sūtra as the form of स्वप् with
vocalisation. Thus सुषुप्तः, निः सुप्तः, दुः सुष्वरः ॥ The word सूति is the शिर् ending
form of शू; the rule applies to this form only, as सुषुति:, विष्वूति:, निष्वूति: ॥
The word सम also means the noun सम and not the verb सम स्वयं बोक्षते ॥ Thus
सुष्वम्, विष्वम्, निष्वम्, दुष्वम् ॥

Note :—The following kārikā sums up the above discussion.

Kārikā:—सुष्वे: वस्त्वं स्वप्तेभा भूद्विसुस्वापेति केन न ।

छलादिशेषाच्च सुषिरिष्टं पूर्वे प्रसारशम् ॥

स्वादीनां नियमो नात्र प्राक्षितादुत्तरः सुष्वि ॥

अनर्थके विष्वुपुः सुषिभूतेऽद्विष्वते ॥

Kārikā—Why is वस्त्व tanglit with regard to the सुप् form of स्वप् ? Ans. सुष्वे:
वस्त्वं स्वप्तेभा भूत्, so that the वस्त्व change should not take place in स्वप् form, as
विस्वामः and विस्वम् (III. 2. 172). Q. विष्वस्वापेति केन न ? For what reason the
वस्त्व change has not taken place in the reduplicate विष्वस्वाप, for here also in the
reduplicate, is the form सुप्, as विषुप्त्स्वप्, and then by applying छलादिशेष rule,
the ष् is elided, and एकदेशविकासात्त्वात् applies ? Ans. छलादि शेषान् न सुष्वः,
who reduplicate the form स्वप्, as विस्वप्त्स्वप् and then elide ष् as विस्वस्वप्, and then
vocalise, as विष्वस्वप्, so that there being no form सुप्, there is no वस्त्व ॥ वस्त्वं पूर्वे
प्रसारयत्, in fact, the vocalisation takes place first, and then elision according to an
ishtī. See VI. 1. 17. Otherwise, in स्वप् स्वप्, as ष् is elided, श् would also have
been elided. Why is the स of विष्वस्वाप not changed to श् by VIII. 3. 64 ? स्वादीनां
नियमो नात्र प्राक् नितादुत्तरः सुष्वि, the rule VIII. 3. 64 does not apply, because that
rule is confined only to verbs up to सित in VIII. 3. 70, while सुप् is after that
verb. Moreover the ष् of सुप् being elided, tho' there सु is अनर्थक, and the maxim
is अर्थयत् एष्वाणे नानर्थकस्य ॥ Q. If this maxim is applied, how do you form विष्वुष्वः ?
Ans. अनर्थके विष्वुपुः सुषिभूतेऽद्विष्वते, here the form सुप् is doubled, and not सुप् !
The root is first joined with the affix वि+स्वप्, then there is vocalisation विष्वप्;
then there is अ change, as विष्वप्, then reduplication, as विष्वुपुः ॥ Now वस्त्व being
considered asiddha, the doubling should take place first ? No, for we have already
shown that for the purposes of doubling, the वस्त्व change is not asiddha (VIII. 2.
3 Vārt.)

✓ अस्त्रप् भृत् शये ।

59 ✓ निष्ठेवप् to lie down, to sleep.

Pre. स्वप्निति । स्वप्नितु । स्वपन्ति । स्वप्निदि । स्वप्निधि । स्वप्निवः ।
 स्वप्निमः । Perf. सुव्याप् । सुदुर्घुपुः । सुघुपुः । सुव्याप् or सुव्यप्निथ । सुघुपुः । सुघुप । सुव्याप् ।
 सुघुपिंध । सुघुपिम । I Fut. स्वप्ना । II Fut. स्वप्नयति । Imp. स्वप्नतु । स्वप्निसाम् । स्वप्नन् ।
 स्वप्निवृद्धि । स्वप्नितम् । स्वप्निति । स्वप्नात् । स्वप्नाम् । Imperfect अस्त्रपत् or अस्त्रपीत् ।
 अस्त्रपिताम् । अस्त्रपन् । अस्त्रपः or अस्त्रपीतः । अस्त्रपितम् । अस्त्रपिति । अस्त्रपम् ।
 अस्त्रपिमः । Pot. स्वप्नात् । स्वप्नाताम् । Bene. सुप्पात् । सुप्पाताम् । Aorist अस्त्रातोत् ।
 अस्त्राताम् । अस्त्रात्पुः । अस्त्रात्सोः । अस्त्रात्सम् । Con. अस्त्रप्यत् । Pass. सुप्पते । With the
 Preposition सु, we have सुघुप्यते । Cau. स्वाप्नयति । Aorist असुघुपत् । Des. सुघुपस्ति ।
 With फि, we have विघुप्यति । Inten. शोघुप्यते । (VI. 1. 19. S. 2645.) विघुप्यते ।
 Yet luk. आस्त्रपीतिः । Nouus:—स्वप्नः ।

✓ अवस् ६० प्राणने ।

60 ✓ श्वस to breathe. In the Potential, the root is conjugated like the Bhuadi, the विकारपा श्वप् is not elided. This is the view of the Mūḍhaviya. Bhattoji would elide श्वप् here also. The Potentials would according to him be अवस्यात्, D. अवस्याताम् &c. .

Pre. अवसिति । अवसितः । अवसिति । अवसिदि । अवसिमः । Per. शश्वास । शश्वसतुः ।
 अश्वसिथ । अश्वस । अश्वास । अश्वसित्र । I Fut. अवसिता । II Fut. अवसित्यति ।
 Imperative अवसितु । अवसिति । अवसानि । Impor. अश्वसत् or अश्वसीत् । अश्वसिताम् ।
 अश्वसीः । अश्वसः । अश्वसम् । अश्वसित्र । Poten. अवसेत् । अवसेतां । अवसेयुः । अवसे ।
 अवसेयम् । Bene. अवस्यात् । अवस्याताम् । Aorist अवशसत् । or अश्वसीत् (There is no ?
 व्याद्धि because of S. 2299). अश्वसित्याम् । अश्वसेतः । अश्वसित्र । Condi. अश्वसित्यत् ।
 Pass. अवस्यते । Caus. अवासिति । Aorist अश्वसत् । Desido. गिश्वसितिः । Inten.
 आश्वसते । yet luk. अश्वसीतिः । Nouns:—अवसनः । आश्वासः । अवापः ।

61 ✓ अना to breathe.

The Pre. is अनिति, Perf. आन, I Fut. अनिता, Imper. आनीत् or आनत् ।

The न of this root is changed to ण after an alterant preposition by the following sūtra.

६४७८ ६. अनिते: । ए । ४ । १६ ।

उपर्गस्याचिमित्यरस्यानितेनेत्य णः स्यात् । अनिति ।

'अन ए भवत्त्वनयोः' । अनितः । अनितः ।

2478. The न of the verb अन 'to breathe', is changed into ण, when preceded by an upasarga competent to produce the change.

Thus अ+अनिति=अनिति 'he breathes.' उपर्गस्यानिति ॥ For इदं augment, see VII. 2 76.

• घन ६१ च (प्राणने) :

61 ✓ *ana* to breathe.

Pre. अनिति : अनितः । अनिति । अनिति । अनिमि । Per. आन (प+आन=प्राण) प्राणतुः । प्राणः । प्राणिष्य । प्राणिष्य । I Fut. अनिता । II Fut. अनिष्यति । Imperative प+ अनितु or प्राणिष्यतु । Imper. आनीत्, आनत् । Poten. आन्यात् । प्राण्यात् । Bene. आन्यात् । प्राणयात् । प्राणयास्ताम् । Aorist आनीत् । प्राणीत् । प्राणिष्टाम् । प्राणीतः । Condi. आनिष्यते Pass. आन्यते । Caus. आनयति । प्राणयति । Aorist प्राणिष्यत् । Deside. अनिष्यति । प्राणिष्यिष्यति । Nouns—प्राणः ।

62. ✓ *jaksha* 'to eat,' when it is the reduplicated form of घृ; and 'to laugh,' when it is the reduplicated form of हृृ:

The Pre. Sing. is अक्षिति, Dual. अक्षितः । In the plural the घन्त् is replaced by अत् by the following.

२४०९ । आदभ्यस्तात् । ७ । १ । ४ ।

अथ आत्यात् । आत्याप्यादः । अक्षिति । 'सिभ्यस्त-' (२४०८) हृति-भेदेत् । अज्ञुः । अयमल्लस्याक्षित्युच्छवदत्तो आधामः । इटादयः पञ्च गताः ।

2479. अत् is substitute for अ after a reduplicated verbal stem.

This debars the घन्त् substitution required by VII. 1. 3. S. 2169. Thus अक्ष+क्षि = अक्षिति । In the Imperfect Plural however अृृृ replaces क्षि by III. 4. 109. S. 2226. As अज्ञुः ।

Ujjvaladatta gives this root as अृृृ, and not अक्षित् which is a mistake.

घन ६२ भृत्यसनयोः ।

62 ✓ *jaksha* 1. to eat 2. to laugh.

Pre. अक्षिति । अक्षितः । अक्षिति । अक्षिवि । अक्षिमि । Per. अक्षिष्य । अक्षिष्यिः । I Fut. अक्षिता । II Fut. अक्षिष्यति । Imperative अक्षितु । अक्षितं । अक्षतुः । अक्षिति । अक्षित्यां । Imper. अक्षिक्षीत्, अक्षित् । अक्षितिस्म् । अक्षिष्यः । Poten. अक्ष्यात् । अक्षेत् according to Chaudra. अक्ष्याताम् । Bene. अक्ष्यात् । अक्ष्यात्याम् । Aorist अक्षिक्षीत् । अक्षिष्यिष्टाम् । अक्षिष्योः । अक्षिष्यिष्य । Coudi. अक्षिष्यिष्यत् । Pass. अक्ष्यते । Caus. अक्ष्ययति । Aorist अक्षिक्षात् । Deside. अक्षिष्यिष्यति । Iutent. आक्ष्यत्यते । *yāñ luk* आक्षिष्यिति or आक्षिष्यिः । Nouu:—अक्षतः ।

Here end the five roots beginning with ✓ *rud*.

'आद इ निद्राक्षये' । आर्गति । आदतः । आदति । 'उद्यविद्य-' (२३४१) उद्यास्ता । आगरांचकार-आगार ।

63 ✓ *jāgṛi* to awake.

The Pre. is आगति, Dual. आदतः, Pl. आदति । In the Perfect there is optionally Periphrastic आद् by III. 1. 38. S. 2341.* As आगतं आगार or आगार । In the dual, we have guṇa by the following:

२४८० । जायेऽविविष्टात्तद्विसु । ७ । ३ । ८५ ।

जागत्तंगुणः स्याद्विविष्टात्तद्विक्योऽन्वसित्वृच्छिविष्टे व्रतिवेधविष्टये च । जागरतुः । अजागः । जागत्ताम् । अभ्यत्तत्वाज्ञासु ।

2480. The Guṇa (instead of Vṛiddhi or its prohibition) is substituted for the त् of the stem जाय, except before the affix वि, before the Aorist character विष्ट, before the Personal ending त् of the Perfect, and before an affix with an indicatory त् ॥

Thus जागरतुः । The Imperfect is अजागः । D. जागत्ताम् । In the plural, the root being a reduplicated one we have जुस् by VII. 1. 4. S. 2479. Before this जुस्, the त् of jāgṛi takes guṇa by the following:

२४८१ । जुसि च । ७ । ३ । ८६ ।

जागत्तेऽजुसीगन्ताहृष्य गुणः स्यात् । अजागः । 'अजात्ते' किम् । जायपुः । आशिषि तु जागर्यत् । जागर्यत्ताम् । जागर्यासुः । लुकि अजागरीत्: 'जाए इस' वस्यत्र यथामूः, से सार्वधातुकगुणो वापि, ते विष्टि विष्टिः । सां जागर्तिगुणः, तत्र कते हलनलताणा प्राप्ता, 'नेटि' (२२८) वृति निविष्टा, ततः 'अतो हलादेः-' (२२८) वृति वाधित्वा 'अतो हलान्तस्य' (२३३) वृति प्राप्ता, 'हलयन्त-' (२२६) वृति निविष्ट्यते । तदाहुः—

'गुणो विष्टिगुणो विष्टिः प्रतिवेधो विकल्पनम् ।

पुनर्विष्टिनिवेदेःऽसेऽप्यपूर्वाः प्राप्तयो नव ॥'

इति । 'वरिद्रौ इति तुर्गते' । वरिद्राति ।

2481. Before the personal-ending जुस् (उस्) of the Imperfect when it begins with a vowel, guṇa is substituted for the final त्, ए॒, उ॒, ऊ॒, अ॒, औ॒, and औ॑ of the stem.

Note:—As अजुरसुः, अविष्टुः, अविभडः, अजागः: ॥ This Personal ending is विष्ट according to I. 2. 4, and would not have caused guṇa (I. 1. 5), but for this sūtra. The ending जुस् (III. 4. 108) comes in the विष्ट् also. There, however, it does not cause guṇa. As विष्टः, सुनुयः: ॥ Here there are two विष्ट् affixes, the augment वासुद्, and the sārvadhātuka जुस्; and the वासुद् prevents guṇa. The विष्ट् is read into the sūtra from I. 1. 3.

As अजागः: । Why do we say that the affix जुस् must be ajādi or vowel-beginning? When this affix takes the augment वासुद् of the Potential, it assumes the form विष्ट्, and is no longer vowel-beginning. Before it, there will be no guṇa.

As जायपुः: । The Ben. forms are जागर्यत्, D. जागर्यत्ताम्, Pl. जागर्यासुः । The Aorist is अजागरीत् । It is thus evolved:

जाय+ए॒+सु॒+ई॑. The ए॒ followed by ई॑ required to be changed to ए॒ by VII. 1. 77. This is prevented by the Guṇa rule VII. 3. 84. S. 2168. The ए॒ ought to become अ॒ । This guṇa however is set aside by the Vṛiddhi rule VII. 2. 1. S. 2297.

This vṛiddhi, however, is set aside by peculiar guṇa of jāgṛi under VII. 3. 85. S. 2480. Thus we get जाय॒ +ए॒+सु॒+ई॑

Now the root being जागृ ending in a consonant, sūtra VII. 2. 3. S. 2267 requires the vriddhi of ष; but this vriddhi, in its turn is set aside by VII. 2. 4. S. 2268. But now VII. 2. 7. S. 2284 requires *optional* vriddhi; but it is restricted by VII. 2. 2. S. 2330, and the vriddhi becomes compulsory. But VII. 2. 5. S. 2299 sets aside this vriddhi also. Thus.

जाय+इस=जाय्य+इस (VI. 1. 77. S. 47)=जागृ+इस (VII. 3. 84. S. 2168)=जागृ
+इस (VII. 2. 1. S. 2297)=जागृ+इस (VII. 3.85. S. 2480)=जागृ+इस (VII. 2.3. S.
2267)=जागृ+इस (VII. 2. 4. S. 2268)=जागृ or जागृ+इस (VII. 2. 7. S. 2284)
=जागृ+इस (VII. 2. 2. S. 2330)=जागृ+इस (VII. 2. 5. S. 2299).

The following verse sums up these.

"Gupta Vriddhi, Gupta, Vriddhi, prohibition, option, again Vriddhi and then exception, these, with the change of र् into a semi vowel in the first instance, are the nine results."

१ जाए दृ निद्राहये ।

63. ✓ jāgṛī to wake.

Pre. जागर्ति : जायतः । जायति । जागर्षि । जागर्मि । जायद्वः । Per. जागराज्जागर, जागागर, । जागागरतुः । जागागः । जागागरिथ । जागागरधुः । जांगर । जागागर । जागागरिथ । I. Fut. जागरिस । II. Fut. जागरिष्यति । Imperative जागर्तु or जागरितात् । जायतां । जायतु । जायति । जागराणि । Imper. अजागः । अजायताम् । अजागः । अजागरम् । अजायवः । Poten. जायथात् । जाययताम् । जाययुः । जाययतः । जाययां । जाययावः । Bene. जाययंते । जाययताम् । Aorist अजागरीत् । अजागरिष्याम् । अजागरिष्टुः । अजागरीः । अजागरिथ । Condit. अजागरियत् । Pass. जाययते । Caus. जाययति । Aorist अजागरत् । Deside. जिजागरिष्यति । Inten. जाययते । Nouns:—जागरकः । जगरा । जागर्दा । जाययिः । जाययावान् । Past. Part. Pass. जागरितः । Act. जागरितवान् । Fut. Part. जागरिष्यन् । Gerund जागरित्वा । Infini. जागरितुः । Adj. जागरित्य । जागरितोऽ । जागर्यम् ।

64. ✓ *daridrā* to be poor. The Present 3rd Singular is दरिद्राति । In forming the Dual, the षा is replaced by ष, by the following:

४४८ । ददृदिद्रिष्य । ६ । ४ । ११४ ।

दरिद्रातेरिकाः स्वाद्वलादैः क्षिति सार्वथातुके । दरिद्रितः ।

2482. ष is substituted for the षा of दरिद्रा before a Sarvadha- tuka क्षित or क्षित affix beginning with a consonant.

Thus दरिद्रितः, दरिद्रिष्य, दरिद्रिष्यः, दरिद्रिम् ॥ But दरिद्राति before a vowel affix (VI. 4. 112) and दरिद्राति before a non-क्षित affix.

In forming the plural, the षा is elided before the affix क्षति (VII. 1. 4. S. 2479), by the following sūtra:—

४४९ । शनाभ्यस्तयोरातः । ६ । ४ । ११५ ।

भावयैरात्मा लोपः स्थिरिद्रुति भाव्यथातुके । दरिद्रूति । अनेकास्त्वादास्त्वा । दरिद्रां चकार ।
 'आत भी शब्दः' (२३१) इत्यत्र 'ओ' इत्येवं सिद्धं श्रीकार्तविधानं दरिद्रात्मरात्मेष्व इत्येवं चक्षणार्थम् ।
 आत एव चापकात्मात्मेष्वेके । ददरिद्रौ । ददरिद्रुतुरित्याति । यतु शनि ददरिद्रूतिं तच्चिर्मन्त्रेष्व ।
 * दरिद्रात्मरात्मयथातुके विविक्षित आलोपेण चाच्यः * । * लुहि वा * । * सनि एकुनि लुहि वा न ।
 दरिद्रिता । अदरिद्रात् । अदरिद्रिताम् । अदरिद्रुः । दरिद्रियात्-दरिद्रात् । अदरिद्रूते । इदस्तेऽपि ।
 अदरिद्रात्मीत् ।

2483. Before a Sārvadhātuka कित् or फित् affix beginning with a vowel, the long आ of इता (the vikaraṇa of the 9th class) and of the reduplicate stems is elided.

Note:—Thus सुनते, जुनताम्, अलुनत, विमते, विमताम्, अविमत, संजिहते, संजिहताम्
 and समजिहत ॥ Why do we say 'of इता and the reduplicates?' Observe इत्यन्ति
 अविन्ति ॥ Why 'of long आ?' Observe विमति ॥ Why 'before कित् and फित्?' Observe,
 अलुनात्, अजिहात् ॥

Thus दरिद्रा+कित्=इरिद्रा+अति (VII. 1. 4. S. 2479)=दरिद्रूति (VI. 4. 112. S. 2486).

As the root is polysyllabic, its Perfect is formed periphrastically by आम् by the वर्तिका under III. 1. 35. S. 2306. Thus दरिद्रांचकार । Some say the Perfect is formed regularly, because of the implication of the sūtra आत भी शब्दः (VII. 1. 34. S. 2371). There the sūtra touches the substitution of भी for शब्दः, while the same form like पौष्टि, दध्यते &c. could have been evolved by the substitution of भी for शब्दः । The fact that भी is taught there and not भी indicates that भी is to be heard even in the root daridrā when the final आ is elided. They form the Perfect as दरिद्रा । Dual ददरिद्रुः &c. But the form ददरिद्रौ in शब्दः is wrong and without authority.

Vart.—The final of दरिद्रा is elided before an Ārdhadhātuka affix. And this elision should be considered as siddha, in applying rules relating to affixes. Thus दरिद्रा by losing आ becomes दरिद्रौ, and we should apply those affixes which would come after a form like 'daridrā', and not what would have come after a form like 'daridrā.' Thus इत् comes after roots ending in long आ (III. 1. 141); but this affix would not be applied here, but the general affix आम् (III. 1. 134). Thus दरिद्रूतिः-दरिद्रौ:

Vart.—Optionally so in the Aorist (प्रयतना-प्रत) as अदरिद्रीत् or अदरिद्रात्मीत् ॥ The latter form is evolved by adding सक् of VII. 2. 73. S. 2377 and elision of फित् ॥ The form दरिद्रौत् in the sūtra is Vedio, the root being shortened from दरिद्रा to दरिद्रौ ॥

Vart.—The elision does not take place in the forms दरिद्रौयत् and दरिद्रौत्, and the Desiderative may be either दिदरिद्रौत्सति or दिदरिद्रौत्सति ॥ To sum up "आ of दरिद्रा should be considered as elided when applying an ārdhadhātuka affix, but optionally so before इत् (Aorist), and not at all before सक् (Desiderative), एकुण् and स्वट्" ॥

Therefore the first Future is दरिद्रा+इद+ता=दरिद्रा+इ+ता (*vārīka*)=दरिद्रिता
The Imperfect is अदरिद्रात्, D. अदरिद्रिताम्, pl. अदरिद्रौः।

दरिद्रा ६४ दुर्गते ।

64. *daridrā* to be poor.

Pre. दरिद्राति । दरिद्रितः । दरिद्राति । दरिद्रिष्वः । दरिद्रिष्वः । वरिद्रिष्वः । Per. दरिद्रात्यकार । I. Fut. दरिद्रिता । II. Fut. दरिद्रिष्वति । Imperative दरिद्रात् or दरिद्रितात् । दरिद्रितात् । दरिद्रिष्विः । दरिद्रिष्विः, 'Imper.' अदरिद्रात् । अदरिद्रिताम् । अदरिद्रौः । अदरिद्रः । अदरिद्राम् । Poten. दरिद्रियात् । दरिद्रियाताम् । Beno. दरिद्रियात् or दरिद्रात् । दरिद्रात्याम् । Aorist अदरिद्रीत् or अदरिद्रासीत् । अदरिद्रिष्वाम् । अदरिद्रीतः । अदरिद्रिष्वः । Condi. अदरिद्रिष्वति । Pass. दरिद्रायते । Aor. अदरिद्रि । or अदरिद्रायि । Both with चिं । Caus. दरिद्रायति । Deside. दिरिद्राईति । Inten. दिवरिद्रायते । Nouns:—दर्हौ । दरिद्रः । दर्हणः । दरिद्राणः । दरिद्रायकः । Past Part. दरिद्रितः । Act. दरिद्रितवान् ।

'चकासु ६५ दीप्तो' भस्य अत् । चकासति । चकासां चकार । 'धि च' (३३४६) इति शालेयः । चित्त शब्देयेके । चकाच्छि । 'चकाधि' इत्येव भाष्यम् ।

65. *chakā ṛi* to shine. In the 3rd Person plural, the अ is replaced by ए॒ by VII. I. 4. S. 2479. as चकासति । The Perfect is चकासां चकार । In the 2nd Person Singular of the Imperative, the सु of चकासु is elided by VIII. 2. 25. S. 2249. As चकाधि । Others say that the शु of चित्त only is elided by that sūtra, and they give the form as चकाच्छि. where शु is changed to श । But in the Mahābhāṣya the form given is चकाधि । In the Imperfect 3rd Singular, the शु becomes श by the following sūtra.

२४८४ । तिप्पनस्ते । ए । तु । उहै ।

पठान्तस्य धातेः सस्य तः स्यात्तियि न स्वंस्ते । चकासु-अचकाद् । अचकासुः ।

2484. श is substituted for the final शु of a root, with the exception of अ॒, before the Personal ending ति (त), when it stands at the end of a word.

Note:—The शु of a root can stand at the end of a word when the Personal-ending is dropped. Thus अचकाद् भवान्, अन्यगाद् भवान्, from the roots चकासु and गासु ॥ The Personal affix is elided by VI. 1. 68, and thereby शु comes to stand at the end of a Pada.

Note:—Why do we say 'before तियि'? Observe चकासु formed by चित्तप् affix added to the root.

Note:—Why do we say 'with the exception of अ॒'? See चाप श्वेष्टु हस्तिः' श्वेष्टु चाः ॥ Here चाः is the Imperfect 3rd Person singular of अ॒. The श्वेष्टु is not added as a Vedio irregularity. See VII. 3. 93, 97.

This sūtra is an exception to चकासुः (VIII. 2. 66. S. 162). Thus we have अचकाद् or अचकात् । The Plural is अचकासुः by शुष् (S. 2226). In the 2nd Person singular, the शु is either changed to श or श by the following:—

२४८५ सिषि धातो हर्वा । ६ । २ ॥ ३४ ॥

धातन्तर्मधातेः दत्य दः स्याद् । पदे [वाच्येन] दः । अचकाः-अचकात् ।

2585. द or द may optionally be substituted for the द of a root, before the Personal ending भि (इ), when such द stands at the end of a Pada.

Thus अचकासु त्वम् or अचकात् त्वम्, अचकासु त्वम् or अचकात् त्वम् ॥ For the द is first substituted visarjauयन्, which is then changed to स ॥

The word धातोः is employed in the sūtra for the sake of the subsequent sūtras: so also the word द ॥

अचकात् दृप्त दीप्तैः ।

65 ✓ ohakāṣṭi to shine.

Pre. अकास्ति । अकास्तः । अकास्ति । अकास्ति । अकास्तः । Imper. अकास्तु । अकास्ति । I Fut. अकासिता । II Fut. अकासित्वति । Imperativo अकास्तु । अकास्ताम् । अकास्तु । अकाधि । Imper. अचकात् । अचकास्ताम् । अचकासुः । अचकात् or अचकाः । अचकास्तं । अचकातः । अचकासम् । अचकात्वं । अचकास्तः । Poten. अकास्तात् । अकास्तात्ताम् । Bene. अकास्तात् । अकास्तात्ताम् । Aorist अचकासीत् । अचकासिष्टाम् । अचकासीः । अचकासिष्टम् । Condi. अचकासिष्टत् । Des. चिचकासिष्टति । Caus. अकासपति । Aorist अचकासिष्टत् ।

‘शासु दद्य अनुशिष्टौ’ । शास्ति ।

66 ✓ Śasū to teach.

The Present 3rd Person Singular is शास्ति । In forming the Dual, the शा is replaced by द्वा by the following sūtra.

२४८६ शास दद्वहलोः ॥ ६ । ४ । ३४ ॥

शास उपथाया दद्व्यादिः द्वादोऽक्षितिवः ‘शासिवति-’ (मू २४१०) दति दः । शिष्टः । शासति । शशास । शशास्तुः । शास्तु । शिष्टात् । शिष्टाम् । शास्तु ।

2486. Before the Aorist in दद्य and before an affix beginning with a consonant having an indicatory क् or क्, there is the substitution of द्वा for the vowel of शास ॥

Thus शास-त्वसु=शिष्ट+त्वसु=शिष्ट+त्वसु (VIII. 3. 60. S. 2410)=शिष्टः । The 3rd Pl. is शासुति ।

The Perfect is शशास, D. शशास्तुः ।

The Imperative 3rd Singular is शास्तु or शिष्टात् D. शिष्टाम्, Pl. शास्तु । In forming 2nd singular, the root शास assumes the form शा by the following sūtra:

२४८७ शा हो ॥ ६ । ४ । ३५ ॥

शास्ते: शादेशः स्याद्वा परे । तस्याभीयत्वेनासिद्धत्वादेहिः । शाधि । शशास । अशिष्टाम् । शशासु । शशात्-शशाः । शिष्टात् । ‘सिर्तिं शास्ति-’ (मू २३८२) दत्यद्य । शशिष्टत् । शशासिष्टत् ।

2487. Before the Imperative affix भि, शा is substituted for शास ॥

Thus शास्त्रापि, शास्त्रिः The फः is changed to फः by VI. 4. 101. S. 2425, though strictly speaking that rule ought not to apply, as फः does not come after a श्वर् letter but after the vowel एः of एः। But the substitution of एः for श्वर् is by a rule of Abhiya section and is asiddha for the purposes of फः substitution. Thus we have शास्त्रिः। See VI 4. 22.

Note:—The anuvritti of उपशास्त्रः is not here; so एः is substituted in the room of the full word श्वर् and not only for the penultimate vowel of श्वर्। The anuvritti of फः and फः also is not here. Therefore, when this फः is treated as फः (III. 4. 88), then too the substitution takes place, though a फः Sārvadātuka is not फः (1. 2. 4). Thus शास्त्रिः is also found in the Vedas as having acute on the first syllable, which can only be when फः is फः and consequently anudātta (III. 1. 4).

शास्त्र इदं अनुशिष्टो ।

66 ✓ शासु to teach, instruct, train. This root takes two objects.

Pre. शास्ति । शिष्यः । शास्ति । शास्ति । शिष्यः । शिष्यः । शिष्यः ।
 Per. शशास्त । शशास्तुः । शशास्ति । शशास्त । शशास्ति । I Fut. शासिता । II Fut.
 शासित्यति । Imperative शशास्त । शिष्टात् । शास्तु । शास्ति । शिष्टः । शिष्टः ।
 शासानि । शासात् । Imper. शशास्त । शशिष्टात् । शशास्तुः । शशास्ति । शशास्तु । शशिष्टात् ।
 शशास्तम् । शशिष्टः । शशिष्टः । Poten. शशास्त । शशास्ताम् । Bone. शशास्त । शशास्ताम् ।
 Aorist शशिष्टत् । (by शश S. 2382). शशिष्टताम् । शशिष्टन् । शशिष्टः । शशिष्टतम् । शशिष्टत ।
 शशिष्टम् । शशिष्टात् । शशिष्टाम् । Con. शशासिष्टत् । Pass. शशस्यते । Caus. शशयिति । Aorist
 शशास्त । Deside. शशासिष्टति । Inten. शेषिष्टते । yan luk शशासीति or शशास्ति ।
 D. शशिष्टः । Nouns:—शिष्यः । शास्त्रम् । शाशीः । शासने । Pre. Part. Parasmai. शासन् ।
 Past Part. Pass. शिष्टः । Aot. शिष्टवान् । Fut. Part. शासिष्टन् । Gerund शिष्टता ।
 शासित्वा । Infini. शासितुः । Adj. शासित्यः । शासनीयः । शिष्टम् ।

दीर्घीहृ ॥७ दीर्घिदेवनयोः । शतादादयः पञ्चशातयः काञ्चनाः । दीर्घीते । शरणेकाहृ इति
 यत् । दीर्घते ।

67. दीर्घीन् to shine.

The five roots commencing with this are found employed in the Chhandas literature.

The Present 3rd Sg. is दीर्घीते । The dual is दीर्घी+शास्ते = दीर्घीते the एः is changed to ए by VI. 4. 82. S. 272. The First Person Singular is दीर्घी+इह । Now the following एत्र requires that the एः should be elided before the 1st Pers Sg. affix.

८४८८ दीर्घीयोद्यूर्धीवेष्योः ॥६ । ४ । ५३ ॥

इत्योरक्ष्य सोपः स्वाव्यकार इवयो च परे । इति सोर्य शाखित्वा निष्पत्वाद्देरेत्वा । दीर्घी ।
 'दीर्घीयोद्यूर्धी' (पृ ११०) इति गुणनिवेषः । दीर्घीयोऽतो । दीर्घीता । दीर्घीते ।

2488. The final of शीर्षी and शेषी falls before an affix beginning with वा or वं.

Note.—Thus आदीधर् and आवेद्य गतः, आदीधर्ते, and आवेद्यते before य् एव आदीधिद्, आवेदिद्; आदीधंत् and आवेदीत् ॥ Why before य्, एव or रु? Observe आदीधरम् and आवेद्यम् ॥ The long रु in यो is a sūtra वैकल्पि, for प्रियर्थयोः would have been enough.

But this elision is prevented by the rule which requires the ए to be changed to ई (III. 4. 79. S. 2233), because it is a nitya rule. When ए is changed to ई there is no occasion for the application of this sūtra. Thus we have दीर्घी+ए = दीर्घी॑ । The Per. is दीर्घी॑+आङ्+ए॒ । The आङ् does not cause the guna of the final ए because of the prohibition of I. I. 6. S. 2190. Thus we have दीर्घी॑आङ्॒ ।

दीपीहृ ६७ दीप्तदेवनयोः ।

67 ✓ **didbiñ** 1. to shine. 2. to seem, appear.

Pre. दीर्घिते । दीर्घाते । दीर्घते । दीर्घिषे । दीर्घिष्ये । दीर्घे । दीर्घिष्वते । Per.
दीर्घात्मके । I Fut. दीर्घिता । II Fut. दीर्घिष्यते । Imperative दीर्घिताम् । दीर्घाता॑ ।
दीर्घिष्य । दीर्घे॑ । दीर्घाश्च॑ । Imper. चदीर्घित । चदीर्घाताम् । चदीर्घियाः । चदीर्घि ।
(इं clided by S. 2488). Poteu. दीर्घित । दीर्घितात् । Benc. दीर्घिक्षित । Aorist चदीर्घित ।
चदीर्घिष्टा । चदीर्घित । Condl. चदीर्घिष्ट । Pass. दीर्घिष्टते । Caus. दीर्घिष्टत । (दीर्घि+
ष्टि॒+ष्टि॒+ति॒) No vridddhi by S. 2190 = दीर्घि॒+ष्टि॒+ष्टि॒+ति॒ S. 2488 = दीर्घि॒+ष्टि॒+
ति॒ = दीर्घे॑+ष्टि॒+ति॒). Deside. दिर्घिष्टते । (इं clided by S. 2488). Inten. हेदीर्घिते ।
Nouns :—दीर्घितः Pre. Part. Parasmai दीर्घयन् । Past Part. Pass. दीर्घितः । Act.
दीर्घितवान् । Fut. Part. सीर्घिष्टमायाः । Gerund दीर्घिता । Infui. दीर्घितम् । Adject.
दीर्घितव्यः । दीर्घितोर्य । केर्घितम् ।

ਬੇਖੀਝ ਦਿ ਬੇਤਿਨਾਸ਼ਲ੍ਯੇ ।

दीगतीत्यनेन सुख्येऽयं वर्तत चायर्थः ।

68 ✓ *vēvīn* 'to obtain' 'to conceive,' 'to pervade,' 'to cast,' 'to eat,' 'to wish,' 'to shine.' It has the same meaning as the root *āt* 'to go.' (II 39) It is conjugated like *ātēti* !

Pre. वेद्यते । Per. वेद्यात्मके । I. Fut. वेद्यता । II. Fut. वेद्यत्वते । (S. 2488)
 Imperative वेद्यताम् । Imper. वेद्यतोत् । Poteu. वेदोत् । Bene. वेदिषीष्ट । Aorist वेदिष्ट-
 इ । Condi. वेदिष्टत । Pass. वेदिष्टते । Caus. वेदात् । Deside. वेदिष्टते । Ihten. वेदिष्टीयते । Pre. Atmane. Par. वेद्यात् । Past. Part. Pass. वेदोत् । Act. वेदोत्तात् । Fut. Part.
 वेदीत्वात् । Gerund वेदोत्वा । Infinit. वेदीतम् । Adject. वेदीतस्य । वेद्यनीयं । वेदेत्वम् ।

Here end the roots beginning with अः ।

अथ चतुः परम्परेष्ठिनः । 'इति इति इति ३० स्त्रैम्' । उक्तिः । उक्तिः । उक्तिः । उक्तिः । उक्तिः । उक्तिः । 'पूर्वचारिष्ठम्' (मूँ १३) इति छोपस्त्वालिङ्गवात् 'करो हैः' (मूँ २२०३) इति न लुक् । चतुर्थं । चतुर्थाम् । उक्तः । चतुर्थं । चतुर्थाम् । चतुर्थात्-चतुर्थीति । उक्तिः । एकदशानुभव
कर्ते अन्तः इति लिखते 'ल्लोः-' (मूँ २०३) इति छोपार्थे 'करो कार उक्तयै' (मूँ ११) इति तात्कारज्ञ

वा लोपः । सन्तः । संसन्तिः । असूनां समवाये द्रुयेः । उद्योगसंज्ञा नेत्याधित्य 'स्कोः-' (मू. ४८०)
वर्ति लोपाभावात् । उत्सितः । संसन्तिः इत्येते ।

वस ई॒ उत्सित अ॒ स्वप्ने ।

69✓ श्वस 69 (a)✓ शस्ति 'to sleep'. The roots उस्, संस्, अ॒ अ॒ and the Intensives without अ॒ are all Parasmaipadis. Some say that उस् and उत्सित् are not two different roots : and that संसन्ति is the root उस् exhibited with उत्सित् in order to show difference of meaning. Swāmī gives only one root उस् उहने । उहन् means sleep. The second root is सन्त् the अ॒ in उत्सित् is indicatory.

Pro. उत्सितः । उस्तः । उसन्तिः । उत्सितः । उत्सितिः । Per. उसात् । उसतुः । उसेतुः । उत्सितिः ।
उत्सित । उसात् or उसत् । उत्सित । I Fut. उत्सितः । II Fut. उत्सितिः । Imperative उस्तु ।
उत्सित । (उस्+ति = स्+ति) (VIII. 2. 25. S. 2240). Now अतो हेः S. 2202 required the elision of उ as it follows after a root ending in ा; But it is not so, because the elision of उ is by a Tripādi rule and therefore asiddha before 7½ Pādi rules. S. 12.) उसात् । Imper. उसत् । उसस्ताम् । उसः । उसत् । Poten. सस्यात् । उस्याताम् ।
Bene. उस्यात् । Aorist उसातीत् । or उसतीत् । Cond. उसित्यात् । Pass. सस्यते । Caus.
उस्ययति । Aorist उसीत्यात् । Deside. उसित्यात् । Inten. उसास्यते । 'यान् लक् उसिति ।

Nouns.—उस्यकः । उस्यं । उस्या । Pro. Part. Parasmai उहन् । Past Part. Pass.
उत्सिते Act. उत्सितवान् । Fut. Part. उत्सित्यात् । Gerund उत्सित्या । Infini. उत्सित् Adjeot.
उत्सितस्ये उत्सिते उत्सित् :

69 (a)✓ शस्ति. The अ॒ is indicatory, and causes the addition of the nasal. The root is thus सन्त्. The Present 3rd Singular is सन्त् + ति । (Sanst + ti). The अ॒ is elided by VIII. 2. 29. S. 380; and we have सन्त् + ति । Then the त् is elided by VIII. 4. 65 S. 71. We have then सन् + ति = सन्तिः । According to Ātreya and Maitreya, the अ॒ is not elided, and they give the forms संसितः, D. संसन्तः, P. अ॒ संसन्तिः । They say that in सन्त् the conjunct or the sañyoga consonants are नसून्, and therefore the designation of sañyoga cannot be given to उस् alone, and so the rule VIII. 2. 29 S. 380 does not apply as in सन्त् the अ॒ is not the initial of a conjunct consonant. Where there is conjuunction of many consonants, the conjunction of two of them is not called sañyoga, the definition cannot be split up.

Pro. उत्सितः । उस्तः । संसन्तिः ।

'उष्ण ६१ कान्तो' । कान्तिरच्छा । उष्टि । उष्टः । उत्सितः । उष्टि । उष्टः । उष्टाश ।
उत्सितः । उष्टिरच्छा । उष्टु । उष्टात् । उष्टः । उष्टिरच्छा । उष्टाश । उष्टाताम् ।
उष्टाताम् ।

६० उश्य कान्तो

70✓ उश्य 'to wish, desire, long for.' कान्ति here means desire.

Pro. उष्टि । उष्टः । उत्सितः । उष्टि । उष्टः । (VI. 1. 16. S. 2412). उष्टिम् । उष्टः ।
Per. उष्टाश । उत्सितः । उष्टिरच्छा । उष्टिरच्छा । I Fut. उष्टिरच्छा । II Fut. उत्सितिः । Imperative
उष्टु or उष्टात् । उष्टाम् । उष्टः । उष्टिरच्छा । उष्टाश । उष्टात् । उष्टिरच्छा । उष्टाम् ।

योऽस्ति । अवश्यम् । योऽस्ति । Poten. उपयात् । उपयाताम् । Bene. उपयात् । उपयाताम् । Aorist अवायीत् । or अवायीत् । Condi. अवश्यित् Pass. उपयत् । Caus. वापयत् । Aorist अवीत्यात् । Deside. विविषिति । Inten. वापयते । (VI. I. 20. S. 2646). yañ luk वापटि । D. वापटः । Noun:—वापा । गोवापा । वापः । वैविषः । उपीरम् । उपन् । Pre. Part. Parasmai. वापन् । Past Part. Pass. विषतः । Act. विषत्वान् Fut. Part. विष्विष्यतः । Gerund विष्यत्वा । Infini. विष्यतुम् । Adj. विषीत्यं वापनीयं वापयम् । 'वर्जीतेत् 'च' (म लू) । वह्यन्तामदादौ वोध्यम् ।

चक्करीतं च । ६१ ।

पृष्ठ उपन्तमदादौ वोध्यम् ।

71. And Charkarita verbs.

This is a Gapa sūtra. The word charkarita is the name given to the Intensive verbs where the पृष्ठ is elided. All yañ-luk Intensive roots are to be conjugated as Adādi roots. In fact, they belong to this class. As almost all roots can give birth to yañ-luk roots, as derivative dhātus, the scope of the Adādi class is immensely increased. We have given the illustrations of yañ-luk under each root 'already', and so no especial illustrations are given here. The method of the formation of yañ-luk will be taught in a future chapter. ,

(‘हुङ् ०१ अपनयने’ । हुते । हुहुते । हुहीते । हुहोष्टि । अह्रोष्टि ।

हुङ् ०२ अपनयने

72 ✓ hnun ‘to take away, rob, abstract.

Pre. निहृते । निहृताते । निहृतते । निहृते । निहृते । Per. निजुहृते । निजुहृताते । निजुहृतिरे । निजुहृतिर्थे or खे । I. Fut. नि + हृता । II. Fut. नि + हृत्यते । Imperative निहृतम् । निहृत्य । निहृते । Imper. नि+निहृत । न्यहृताताम् । न्यहृताः । न्यहृति । न्यहृतिः । Poten. निहृतीते । निहृतीताम् । Bene. निहृतीतोष्टि । Aorist नि+निहृतोष्टि । न्यहृतोष्टिः । न्यहृतोष्टिः । न्यहृतोष्टिः । Condi. न्यहृतोष्टतः । Pass. हृयते । Caus. निहृतावयति । Aoriet निजुहृततः । Deside. निजुहृतते । Inten. निजोहृयत । yañ luk निजोहृयतेति । or निजोहृयतेति । Pre. Part. Parasmai. अत्मान । Post. Part. Pass. हृयते । Act. हृतवान् । Fut. Part. हृत्यमाताः । Gerund हृता । Infini. हृतम् । Adject. हृतत्वं । हृतनीयं । उपन्यम् ।

इति निहृतातादादिप्रकरणम् ।

Here end the Adādi roots.

CHAPTER III.

अथ तिङ्गन्तजुहोत्यादिप्रकरणम् ।

✓THE JUHOTYADI VERBS.(25)

This class of verbs begins with the root जु which by reduplication becomes juhu. The class gets its name from the first root.

✓ हु॑ दानादनयोः ।

‘आदाने च’ इत्येते । ‘प्रीयनेति’ इति भाष्यम् । दानं चेह प्रवेपः । स च वैये आधारे इविथेति स्वभावाक्षम्यते । इतश्चत्वारः परस्मैपदिनः ॥

1./*hu*. To give, to eat. Some read it as *Adāne* “to accept.” In the Mahabhashya the additional sense of ‘to satisfy’ is also given to this root. The दान or giving here refers to the giving or throwing (of oblation into fire). The throwing therefore, naturally means the throwing in a proper receptacle (like fire &c.) and of the proper thing (as oblation &c).

The first four roots are Parasmaipadi. Thus जु॒+षप्॑+तिप्॑। Now applies the following :—

२४८८ । जुहोत्यादिभ्यः इत्युः । २ । ४ । १५ ॥

षपः इत्युः स्याद् ॥

2489. After the verbs जु॒ ‘to sacrifice’ and others, there is slu-elision of the *Vikarana* षप् (III. 1. 68).

Thus जु॒+०+तिप्॑। Now applies the following :—

२४८९ । श्वी । ६ । १ । १० ॥

‘जातोद्देवं स्तः । जुहोति । जुहुतः । ‘अरस्यतात्’ (१४०६) इत्यत । ‘हुम्नुवोऽन्’ (११८०) इति चत् । जुहोति ॥

2490. Of a non-reduplicate root there is reduplication when the *vikarana* is elided by श्व (इत्युः) ।

Note :—The इत्युः is the characteristic sign of the roots of the third class, and causes the elision of the *vikarana* षप्। The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or a vowel. Thus जुहोति (from जु), जिहेति, जिहेति ॥

Thus जु॒+०+तिप्॑=जुहोति । The dual is जुहुतः । The Plural is जुहु॒+क्षिति॑=जुहु॒+भ्रति॑ (VII. 1. 4. s. 2479)=जुहु॒+भ्रति॑ (VI. 4. 87. s. 2387, जु॒ instead of जुहु॒)=जुहति॑ ॥

In forming the Perfect, we have optionally the Periphrastic forms, with आम् added to the reduplicated stem by the following :—

२४८। भीड्हीभुहुवां इलुवद् । ३। १। ३८।

एव्यो लिव्याम्ना स्थावामि इलाविक कार्यं च । जुहवांचकार । जुहाव । दोता । होप्यति ।
जुहोतु । जुहुतात् । हेति । जुहुषि । आटि परत्वावगुणः । जुहवानि । परत्वात् 'जुहि च' (२४८) ॥
इति गुणः । अजुहवुः । जुहुयात् । हियात् । आहोति ॥

249. आम् is optionally affixed, when लिट् follows, after the verbs भी 'to fear,' ड्ही 'to be ashamed,' चू 'to nourish,' तु 'to sacrifice;' and when आम् is affixed, the effect is as if there were इलु elision and the roots belonged to Hvādi class.

NOTE :—The effect of इलु is to cause reduplication by rule VI. 1. 10. As विभयांचकार or विभाय, जिभ्यांचकार or जिभाय, विभरांचकार or वभार, जुहवांचकार or जुहाव ॥

Thus जहवांचकार or जुहाव । The First Fut. is दोता । The second Future is होप्यति । The Imperative 3rd Sg. is जुहोतु or जुहुतात् । 2nd S. is जुहुषि, the फि is replaced by षि by VI. 4. 101. s. 2425. The 1st Sing. is जुहवानि by आट् (III. 4. 92. s. 2204); and as आट् is पित् by the above sūtra, it causes guna.

In the Imperfect 3rd Plu. we have अजुहवुः with जुह् । The जुह् causes guna under VII. 3. 83. s. 2481; and it debars the semi vowel substitution required by VI. 4. 87. s. 2387, because the guna (VII. 3. 83) is taught subsequent in Ashtādhyāyi order than the यथादेशः (VI. 4. 87).

	Singular.	Dual.	Plural.
Third Person.	जुहवांचकार	जुहवांचकारतुः	जुहवांचकारः
Second Person.	जुहवांचकार्षि	जुहवांचकारपुः	जुहवांचकारः
First Person.	जुहवांचकार	जुहवांचकारिव	जुहवांचकारिम्
	or		
Third Person.	जुहाव	जुहुतुः	जुहवुः
	or		
First Person.	जुहाव	जुहुषि	जुहुव
	or		
Third Person.	जुहोतु	जुहुताम्	जुहतु
Second Person.	जुहुषि	जुहुतम्	जुहत
First Person.	जुहवानि	जुहवाव	जुहवाम्
	तु		
Third Person.	अहोरीत्	अहोहाव	अहोत्
Second Person.	अहोति:	अहोहम्	अहोत्
First Person.	अहोत्	अहोत्वं	अहोत्पम्

1. /hu. to offer or present (as an oblation to fire).

Pre. जुहोति । जुहुतः । जुहुति । जुहोति । जुहूथः । जुहूथ । जुहोति । जुहूथः । जुहूथः । Per. जुहूथात्कार or जुहूथ । जुहूथुः । जुहूथः । जुहोप् or जुहूथिप् । जुहूथुः । जुहूथ । जुहूथ । जुहूथिप् । जुहूथिम् । I. Fut. होता । II. Fut. होप्तति । Impera. जुहूथ । जुहूथ । जुहूथ । जुहूथु । जुहूथिप् । जुहूथम् । जुहूथ । जुहूथात्म । जुहूथात्म । जुहूथात्म । Imper. अजुहूथत । अजुहूथात्म । अजुहूथात्म । Poten. जुहूथात । जुहूथाताम् । जुहूथुः । Bene. इयत् । इयात्काम् । The lengthening is by VII. 4. 25. s. 2298. Aorist. अहोति । अहोदात्म । अहोतुः । अहोतोः । अहोधम् । अहोह । अहोधम् । अहोध । अहोधम् । Condi. अहोप्तत् । Pass. इयते । Caus. हावति । अज्ञदत् । Desid. जुहूथति । Intensive जोहते । जोहोति । जुहूथति । Nouns. हामः । हातः । होतम् । हाव्यम् । जोहूथः । जोहूथः । होता । होतातो । चीर होता । जुहू । होता ॥

✓ विभी॒ र भये । विभेति ॥

2./nibhi. to fear.

The Present is विभेति । In the dual, there are double forms owing to the following sūtra.

२४९२ । भियोऽन्यतरस्याम् । ६ । ४ । ११५ ।

इकारः स्याद्वादौ कृचिति सावधातुके । विभितः-विभीतः । विभ्यति । विभयांचकार । विभाय । भेता ॥

2492. इ is optionally substituted for the ई of भी before a Sārvadhadhātuka affix beginning with a consonant and having an indicatory क् or ङ् ॥

Thus विभितः or विभीतः; विभियः or विभीयः; विभितः or विभीतः; विभियः or विभीयः; But विभ्यति before a vowel-beginning affix and विभेति before a non श्वर् affix and भीयते before an ārdhadhadhātuka affix.

2./nibhi. to fear, to be afraid.

Pre. विभेति । विभितः, विभीतः । विभ्यति । विभेति । विभीयः, विभियः । विभीय, विभिय । विभेति । विभेतिः । विभियः । विभीयः । Pre. विभीयात्कार or विभाय । विभ्यतुः । विभ्युः । विभिय or विभेय । विभ्ययुः । विभ्य । विभाय । विभिय । विभियम् । I. Fut. भेता । II. Fut. भेप्तति । Impera. विभेतु, विभीतात् । विभीतात् । विभ्यतु । विभिति, विभीतात्, विभीहि । विभीतम् । विभयति । Imper. अविभेत । अविभीत । अविभीतम् । Pot. विभीयात् । विभियाताम्, विभीयाताम् । विभीयाः, विभियाः । विभीयाः । Bene. भीयात् । भीयात्काम् । Aorist. अभेतीत् । अभैत्यम् । अभेती । अभैत्यम् । Cond. अभेप्तत् । Pass. भीयते । Caus. भावयते । (VI. 1. 56. s. 2593) भीयते । (VII. 3. 40. s. 2595) भीयति । Aor. अभीयत । अभीययत । अभीयत । Desi. विभीतिः । Intensive. वेभीते । yanluk वेभेति । वेभीतः । विभितः ॥ Nouns. भीति । भयम् । भी । भियो । भीयः । भीयः । अभायकः । भीयुकः । भीयः । भेकः । भीलकः ॥

✓ ही इलजायाम् । जिहृति । जिहृतः । जिहृयति । जिहृयात्कार
-जिहृत्य ॥

3. /Hri. to be ashamed.

Pre. जिहृति । जिहृतः । जिहृयति । Per. जिहृयात्कार or जिहृत्य । I Fut.
इहृता । II Fut. इहृत्यति । Impera. जिहृतु । Imper. अजिहृत् । Poten. जिहृयात् ।
Bene. इहृयात् । Aorist. अहृतीत् । Condi. अहृतेष्यत् । Pass. इहृयते । Caus. इहृ-
यति । Aor. अजिहृयत् । Desi. जिहृतिः । Inten. जिहृयते । Past Parti. Pass.
हृतः । हृतः । Act. हृतवान् । हृत्यात् ॥ Nouns. हृतकः । हृतीकः । हृतः ॥

पद् ४ पालनपूरणयोः ॥

4. /pri. 1. to nourish : 2. to fill.

Thus पद+ति=पद पद+ति । Now applies the following sūtra by which
पद् is substituted for the अ of the reduplicate:—

२४९३ । अर्तिपिपत्यैश्च । ७ । ४ । १११ ॥

अभ्यासस्वेकारोऽन्तारेशः स्वाच्छूलौ ॥

2493. अ is substituted for the vowel of the reduplicate of अ and
पद् in the reduplicated Present-form.

NOTE :—As इयति (VI. 4. 78) खूमम्, पिपति सोमम् ॥

Thus पिपत+ति । Now the following sūtra requires that the अ of पद
should be changed to एट् ॥

२४९४ । उद्दोष्ट्यपूर्वस्य । ७ । १ । १०२ ॥

अङ्गावयवैच्चपूर्वो यो अस्तदन्तस्थान्तर्य उत्त्यात् । गुणादृदी परत्वादिर्व वाचेते । पिपति ।
सत्वम् । उपरस्तम् । 'हसि अ' (१५८) इति दीर्घः । पिपूर्तः । पिपुरति । पवार । किति किति 'क्षुद्र-
स्त्वाम्' (१५८) इति गुणे प्राप्नते ॥

2494. एट् is substituted for the final long अ of a root, when it is preceded by a labial consonant belonging to the root-stem.

NOTE :—As पूर्व and पुपूर्ति from ए, so also मुमूर्ति ॥ The lengthening is by VIII. 2. 77. The rule applies when the dental-labial अ precedes : as मुमूर्ति अस्तिगम् from ए so also प्रावृद्धूर्ति क्षमृद्धम् । The labial consonant must be the consonant of the root. Therefore when अ 'to go' is preceded by एट्, the rule will not apply, for ए is not part of the root : as समीर्द्धम् by VII. 1. 100.

NOTE :—वार्त :—The Gunा and Vṛiddhi do take place in supersession of एट् and ए॒ substitution. Thus आस्तरस्म् and आस्तारकः (from स्त्र with एट् and ए॒), निपरस्तम्, निपारकः from एट्, निपरस्तम्, निपारकः from ए॒ ॥

Thus पिपत+ति ought to be पिपूर्त+ति । But the rules of Gunा and Vṛiddhi being subsequent in the Ashṭādhyāyī order, supersede this rule.

Thus we get by guna विपर्ति । But in the dual, there will be ~~s~~ of this sūtra, which must be followed by ए (I. 1. 51. s. 70), and is then lengthened by VIII. 2. 77. s. 354. Thus विपर्ति+तः=विपु+तः (VII. 1. 102. s. 2494)=विपु+तः (I. 1. 51. s. 70)=विपर्ति (VIII. 2. 77. s. 354). The Plural is विपर्ति ॥

- The Perfect is पवारः In the dual we have पवर+असूत्! Now VII. 4.
11. s. 2383 requires guna of अः! But the following sūtra allows an option.

२४०५। इदाहोप्रां इस्तो वा । ३। ४। १२॥

एवं किंति लिति इत्यो वा स्यात् । परे गुणः । परतुः । पृष्ठः । परपतुः । परहः । परिता-
परीता । अपिषः । अपिपत्तीम् । अपिषहः । रिपूर्यात् । पूर्यात् । अपारीत । अपारिद्धाम् । 'इत्या-
तोऽस्म' इति केचिर् । विस्ति । विष्टुः । विषति । विष्टुरात् । आसिषि । विषात् । अपारीद ।
पाविनीयमते त ते रोदसी विष्टुरात् इत्यादौ ज्ञान्दत्तत्वं शरण्यम् ॥

2495. In उग्, 'to injure' तुग् 'to tear' and वग् 'to protect' the vowel may optionally be shortened in the Perfect.

NOTE :—As वि शश्तुः by shortening or वि शशत्: by gana, which prevents ए and adhyāsalopa (VI. 4. 126) वि शशुः or विशशः, विश्तुः or विश्वरत्, विश्वः or विश्वः, विश्वत्: or वि पश्चत्:, वि पशः: or वि पशः: || Why is the word 'short' made optional in the sūtra, and not the word 'gana'? for in the absence of gana, the long श्व would have become श्व before श्वत्: by यशादेशः, and we would have got the forms विशश्वत्:, विशशुः by the regular rules of 'sandhi'? The word 'short' is used in the sūtra in order to debar the श्व and श्व alternatives. Had the sūtra been श्व श्वं वा the alternative examples would have been with श्व (VII. 1. 10.) as विश्वरत्:, विश्वत्: and श्व (VIII. 2. 77) विश्वत्: || Some say this sūtra is unnecessary. The above forms like विशश्वत्:, विशशुः, &c., can be regularly obtained from the roots श्व 'to cook', श्वा 'to abuse', and श्वा 'to fill' and as the roots have many other senses, besides those assigned to them in the Dhātupāṭha, the roots श्वा, श्वा and श्वा will give the meanings of श्व, श्व and श्व" || If that were so, the form विशश्ववान् with the affix वान् could not be formed, for we should have either विशश्ववान् from श्व root or विशश्ववान् from श्वा root but never विशश्ववान् || So the rule about shortening is necessary.

Thus पर्त + अतुल् = पर्त + अतुस् = पपतुः । Pl. पपुः । In the other alternative we have पपरतुः and पपकः by gupta.

The First Fut. is परिता or परीता ! The Imperfect is अपिपूर्तम् । P. अपि-
पूर्तः । Pot. पिपूर्तु । Ben. पयांतु । Aor. अपारीत । D. अपारिताम् ॥

Some read this root as ending in short त् namely as त्॑। The conjugation then is Pre. 3. s. विष्टि॑। D. विष्टतः॑। Pl. विष्टति॑। Pot. विष्टात्॑। Ben. विष्टात्॑। Aor. विष्टति॑। The forms like विष्ट॒त् in the त्॑ शीरसे विष्ट॒त् are Vaidic according to the Paninean system.

Pre. विषति । विषते । विषति । विषति । विषति । विषति । विषति ।
 Per. पवार । पवतुः or पवरतुः । पवः or पपहः । वपरिष । पवशुः । पव । पवार ।
 पवर । वप्रिष or पवरिष । वप्रिष or पवरीष । I. Fut. वरिता । परीता । (VII. 2. 78. s.
 2391). II. Fut. वरिष्यति । वरीष्यति । (VII. 2. 78. s. 2391). Imper. विषतु ।
 विषतांद । विषतांम् । विषतु । विषहि । विषतं । विषते । विषताषि । विषताम् ।
 Imper. अविषः । अविषतांद् । अविषः । अविषः । अविषतं । अविषते । अविषतम् ।
 अविषँ । अविषं । Pot. विषयात् । विषयाताम् । विषयः । विषयम् । Bene. पूर्णद् । पूर्णस्ताम् ।
 Aorist. अवारेत् । अवारिष्याम् । अवारिषुः । अवारीतोः । अवारिष्ट् । अवारिष्ट । अवारिष्टम् ।
 अवारिष्टम् । Cond. अवरिष्यत् । अवरीष्यत् । Pass. पूर्णते । Caus. पारयति ।
 Aor. अवीपत् । Desi. विषूर्ति । विषरिषति । विषरीति । Inten. पोष्यते । Yanluk
 पापति । पापरिषति । पापते । Past Part. Pass., निष्टं । पूर्णः । Act. निष्टतान् ।
 पूर्णतान् । Ger. पूर्णै । Nouns: - पूर्णः । पूर्णोः । पैष्ठेयः । पुरः । पठवः । पूर्णः । पूर्णम् । पूरीषः ।
 पूरोः । Pl. पूरः । पोष्यम् । पुरुषः । पूर्णम् । पूरीषः ।

‘दुभूत् ५ धारणपोषणयोः’ ॥

5. /dubhriñ, 1. to support, 2. to nourish.

Thus भू+रु+ति॒=भूत्+ति॑=दुभूत्+ति॑ Now the following sūtra causes इ in the reduplicate.

२४६। भञ्जानित । ३। ४। ९६ ॥

‘भूत्’ ‘भाङ्’ ‘ओहाङ्’ एवं व्रयाणामन्यासत्य इत्याभ्यौ । विभति । विभूतः । विभति ।
 विभूधे । इलुव्वावाद्वित्तव्वे । विभामात्—वभार । वभये । वभूव । विभूदि । विभाषि ।
 अविभः । अविभूताम् । अविभः । विभूयात् । विभात् । भूषोऽ । अभूत् ॥

246. In the Reduplicated Present-form the three roots भू, भा (भाङ्) and हा (ओहाङ्), इ is substituted for the vowel of the reduplicate, when श्ल follows.

NOTE:— As विभति, विभीते, (VI. 4. 113; जिहीते ॥ The word ‘three’ is understood here, therefore not in ओहाङ्—जहाति ॥ The rule applies in the Reduplicated Present system (रु) only: therefore not in वभार, ॥

Thus दुभूत्+ति॑=विभूत्+ति॑=विभति॑ । D. विभूतः । Pl. विभति॑ । The root is Ubhayapadī, and so in the ātmanepada Pre. 2nd Pl. we have विभूधे॑ ॥

In the Perfect we have श्लु-वद-bhāva of III. 1. 39. s. 2491, and so reduplication, and the इत्व । As विभूत् । To this we add आम् and get विभामात् । In the alternative we have वभार &c.

5. /dubhriñ, 1. to hold, 2. to nonrishi.

Pre. विभति॑ । विभूतः । विभति॑ । विभूति॑ । विभूथः । विभूथ॑ । विभूमिं । विभूवः॑ ।
 विभूमः । Per. विभरं वभार । वभार । वभतुः । वभः॑ । वभर्य॑ । वभशुः । वभ । वभार । वभूव ।
 वभूम । I. Fut. वभत्ता । II. Fut. वरिष्यति॑ । Imper. विभर्तु । विभूतात् । विभताम् ।

विभ्रातु । विभृहि । विभृतम् । विभृत । विभराणि । विभराव । विभराम । Imper. अविभः । अविभृताम् । अविभः । अविभृतम् । अविभृत । अविभरम् । अविभृत । अविभृत । Pote. विभृयात् । विभृयाताम् । Bene. वियत् । वियताम् । वियतः । Aorist अभार्याद् । अभार्याम् । अभार्यः । अभार्यम् । अभार्य । अभार्यम् । अभार्यः । अभार्यम् । Con. अभरिष्यते । Pass. वियते । Caus. भारयति । Desid. तुष्ट्यते । Pre. Parti. Parasmai विभ्रत । Atmpane विभाणः । Nouns :—भृतियम् । भरथः । भृत्यः । भार्या ॥

Atmane. Pre. विभृते । विभाते । विभृते । विभाते । विभृते । विभृते । विभृते । विभृते । Per. विभराण्यते । वर्ते । I Fut. भर्ति । II Fut. भरिष्यते । Impera. विभृताम् । विभृत । विभरै । Imper. अविभृत । अविभ्रातां । अविभृत । अविभृया । अविभिः । अविभृतहि । Pot. विभीत । विभीयाताम् । विभीधा । विभीय । विभिवहि । Bene. भृती । भृतीयतां । Aorist. अभृत । अभृताम् । अभृथा । अभृदम् । अभृति । CondL. अभरिष्यत । Pass. वियते । Caus. भारयते । Desi. तुष्ट्यते । Inten. वेच्यते ॥

माणू ६ माने शब्देच ।

6./mānī 1. to measure. 2. to roar, sound.

Thus मा+रलु+ते । The affix being कित् the following sūtra causes the आ to be replaced by ई ॥

२४६९ । ई हस्यतोः । ई । ४ । ११३ ।

इनान्यस्तयोरात् इत्यात्सार्वातातुके किति हसि न तु चुसंशक्त्य । मिमीते । 'इनान्य-हस्योः-' (२४८०) हस्यालोपः । मिमाते । मिमते । प्रदद्यमात्तु ॥

2497. Before a Sārvadhlūtaka कित् or कित् affix beginning with a consonant, the आ of आ and of the reduplicate stems is replaced by ई, except when the root is दा or धा (धु) ॥

NOTE.—Thus कुनीतः, पुनीतः, कुनीयः, पुनीयः, कुनीते and पुनीते । Of reduplicates we have मिमीते, मिमीये, मिमीत्ये, संगिहीते, संगिहीये, संगिहीत्ये । Why do we say 'beginning with a consonant'? Observe कृनन्ति, मिमते । Why with the exception of धु? Observe दत्तः, धत्तः । So also कुगाति and जहाति before hon.-कित् and non-कित् affixes.

Thus मा+रलु+ते=मी+रलु+ते=मिमीते । In the dual मिमा+आते=मिम+आते (the आ is elided by VI. 4. 112. s. 2483)=मिमाते । So also in the Plural मिमा+आते=मिम+आते=मिमते । The aorist with म+नि is प्रदद्यमोत्त । The न is changed to न्त by VIII. 4. 17. s. 2285.

Pre. मिमीते । मिमाते । मिमते । मिमीये । मिमाये । मिमीत्ये । मिमे । मिमीत्ये । मिमीहृदे । Per. ममे । ममाते । ममित्ये । ममित्ये । ममाये । ममित्ये । ममे । ममित्ये । ममिमहृदे । I Fut. भाता । II Fut. भालयते । Impera. मिमीताम् । मिमताम् । मिमीत्य । मिमायाम् । मिमीत्यम् । मिमीत्यम् । मिमे । मिमाहृदे । मिमामहृदे । Imper. अमिमीत । अमिमाताम् ।

अभिमत् । अभिमीथाः । अभिमाताम् । अभिमीष्वश् । अभिमि । अभिमीवहि । अभिमीमहि । Poten. भिमीत् । भिमीयाताम् । भिमीथाः । भिमीय । Bene. मासीष् । मासीयस्ताम् । Aorist. अभास्त् । अभासत् । अभासात् । अभास्था । अभासाथाम् । अभाष्वश् । अभासि । अभास्वहि । अभास्महि । Condi. अभास्यत् । Pass. भीयते । Caus. मापयति । Aor. अभी-मयत् । Deside. मित्सते । VII. 4. 54. s. 2623 causes इस; then the स is changed to ई, and abhyasa elided by VII. 4. 58. s. 2620. Intensiye. भैक्षीयते । Yan-luk. मामति । मामेति । Dual. मामीतः । Pl. मामति । Past. Parti, Pass. भितः । Act. भितव्यान् । Fut, Parti. माम्यमानः । Ger. भित्वा । Nouns:-मायः । मेहः । मायकः । मेयम् । प्रभितः । प्रमा । वातप्रमी । माया । मायावी । भितिः । प्रमाय । मायिकः । चान्यमायः । प्रमः । प्रभितः ॥

✓ ओहाङ् ७ गतो । जिहीते । जिहाते । जिहते । जहे । हाता । हास्यते ।

7./*ohāñi*, to go.

Pres. जिहीते । जिहाते । जिहते । जिहाते । जिहते । जिहवहि । Per. जहे । I. Fut. हाता । II. Fut. हास्यते । Impera. जिहीताम् । जिहाताम् । Imper. अजिहीत । अजिहाताम् । Pot. जिहीत । जिहीयाताम् । Bene. हासीष् । हासीयाताम् । Aorist. अहास्त् । अहासाताम् । Condi. अहास्यत । Pass. हीयते । Caus. हायते । Aor. अजीहयत् । Desidera. जिहासते । Inten. जहायते । Yan-luk. जहातीति । Past. Parti. Pass. हानः । Active. हानवान् ॥ Nouns:-हानि । हायनः । त्रिहायणी ॥

‘ओहाङ् C त्यागे’ । परस्मैपदी । जहाति ॥

8./*ohāk*. to abandon.

This root is Parasmaipadi. The Present 3rd P. S. is जहाति । Before the terminations that are किंदू, there is optional change of the आ into short ई by the following:—

२४८६ । जहातेष्व । ६ । ४ । ११६ ॥

इत्याद्वा इत्यादौ किंतु सार्ववातुके । पराहृत्यव । जहितः-जहीतः । जहिणि ॥

2498. ई is optionally substituted for the आ of हा (जहाति) before a Sārvadvadhātuka किंतु or किंदू affix, beginning with a consonant.

Thus जहितः or जहीतः (VI. 4. 113. s. 2497) जहिणः or जहीणः (VI. 4. 113) But जहाति before a vowel affix, and जहाति before a non-किंदू affix, and हीयते and जिहीयते before an अर्धाधधातुका. The separation of this sūtra from the last, is for the sake of subsequent aphorisms.

Before the Imperative termination ई, there is आ substituted for आ as well as the preceding ई, and ई by the following :—

२४९८ । आ च ही । ६ । ४ । ११९ ॥

जहाते हैं पर आ स्याचादिवैतोः । जहाहि-जहिहि-जहीहि । अजहात् । अजहुः ॥

2499. आ as well as ए (VI. 4. 116 s. 2498) and ए (VI. 4. 113. s. 2497) may optionally be substituted for the final of the stem of ए before the Imperative ending हि ॥

Thus जहाहि, जहिहि or जहीहि (VI. 4. 113 s. 2497).

The Imperfect is अजहात् । Pl. अजहुः । In the Potential the आ is elided by the following :—

२५०० । लोपो यि । ६ । ४ । ११८ ॥

जहातेरालोपः स्याचादौ सार्वथातुके । जहात् । 'पर्लिंगि' (२३७४) । देयात् । अहासीत् ॥

2500. The final of the stem of ए is elided before an affix beginning with य being a Sārvadhātuka कित् or कित् affix.

Thus जहात् जहाताम् and जहुः ॥

In the Benedicitive the आ is changed to ए by VI. 4. 67 s. 2374. As देयात् । The Aorist is अहासीत् ॥

Pre. जहाति । जहितः or जहीतः । जहति । जहासि । जहिषः or जहीषः । जहापि । जहिवः or जहीवः । जहिमः or जहीमः । Per. जहौ । जहुः । जहुः । जहिथ or जहीथ । जहणुः । जहुः । जहौ । जहिव । जहिम । I Fut. हाता । II Fut. हास्यति । Impera. अजहात् or जहितात् । जहिताम् or जहीताम् । जहतु । जहिहि or जहीहि or जहाहि । जहिते or जहीते । जहाति । जहानि । जहाव । जहाम । Imper. अजहात् । अजहुः । अजहा । अजहि (ही) तम् । अजहीत । अजहाम् । अजहाव । अजहाम । Pote. जहात् । जहाताम् । जहुः । जहा । जहाद् । जहाव । Benedi. देयात् । देयासाम् । Aor. अहासीत् । अहासीताम् । अहुः । अहा । अहाद् । अहाव । Desider. निहासति । Inte. जेहीयते । Yanluk. जाहीति । जाहेति । Dual. जाहीतः । Pre. Par. Parasmai जहत् । Past Par. Pass. हीनः । Active हीनवान् । Fut. Par. हास्यत् । Ger. हिता । Infini. हातम् । Adj. हातव्यं । हानीयं । देयम् । Nouns :—हानि । प्राप्तुः । विहार्यः । रीर्याहा । अहः । पूर्वाद्यः । निरहः ॥

✓ दुदात् ९ दाने । प्रसिद्धाति । दतः । ददति । दते । ददी ।
‘अहासीत्’ (२४९१) इत्येत्काम्यासलोपौ । देहि । अददात् । अदत्ताम् । अदहुः ।
दद्यात् । देयात् । अदात् । अदाताम् । अदुः । अदित ॥

9./dudāñ. to give, bestow. It is a *ghu* root.

The Preposition नि is changed to यि after an alterant word when it is joined to this root. As प्रसिद्धाति (VIII. 4. 17. s. 2285). The कित् dual loses the आ by s. 2483. as ददा + तः = दतः । The Imperative 2nd Singular loses

the abhyāsa, and आ is changed to ए (VI. 4. 119. s. 2471), as रेहि । But this sūtra will not apply to तात् substitute of नि, as दत्तात् स्वम् on the maxim of सहवृत्त &c.

Pre. ददति । दत्तः (s. 2483). । ददति । ददाति । दर्थः । दर्थ । दंदामि । दद्धः । दधः
 Per. ददौ । ददतु । ददु । ददाथ or ददिति । ददथः । दद । ददौ । ददिव (s. 2372). । ददिभि ।
 I Fut. दाता । II Fut. दोस्यति । Impera. ददात् दत्तात् दत्ताम् । ददतु । रेहि । दत्तम् ।
 दत्त । ददानि । ददाव । ददाम । Imper. अददात् । अदत्ताम् । अददुः । अददा । अदत्तम् ।
 अदत्त । अददाम् । अददू । अदथ । Poten. ददात् । ददाताम् । ददुः । ददा । ददातम् । ददात् ।
 ददाम् । ददाव । ददाम । Bene. देयात् । देयात्ताम् (s. 2374). । Aor. अदात् । अदाताम् ।
 अदुः । अदा । अदातम् । अदात् । अदाम् । अदाव । अदाम । (s. 2223). Condi. अदास्यत् ।
 Pass. दीयते । Caus. दापयति । Aor. अदीदपत् । Desid. दिसति । Inten. देशीयते ।
 Pre. Parti. Parasmai ददत् । Past Parti. Pass. रतः । Act. ददत्वात् । Fut.
 Parti. दास्यन् । Ger. दद्वा । Infl. दातुम् । Adjec. दातव्यं । दानीयं । रेयम् ॥

9./*qudāñ*. Atmanepada.

Pre. दते । ददते । ददते । दर्से । ददाये । दद्वे । ददे । दद्वहे । दद्वहे । Per. ददै ।
 ददाते । ददिरे । ददिषे । ददापे । ददिष्वे । ददे । ददिवहे । ददिमहे । I Fut. दाता । II Fut.
 दास्यते । Impera. ददात् ददाताम् । ददत्ताम् । ददत्तव । ददाधानि । ददाधाम् । ददाधू ।
 Imper. अदत्त । अददाताम् । अददत् । अदस्था । अददाधानि । अददाधम् । अददिवि ।
 अदपहि । Poten. ददीत् । ददीयाताम् । ददीरन् । ददीधानि । ददीयाधाम् । ददीधम् । ददीय ।
 ददीवहि । ददीमहि । Bene. दासीष । Aor. अदित । (s. 2369). अदिवाताम् । अदिवत ।
 अदिथि । अदिवाधाम् । अदिधम् । अदिवि । अदिष्वहि । अदिष्वहि । (s. 2389). Condi.
 अदास्यत । Pass. दीयते । Caus. दीपयते । Desid. दिसते । Inten. देशीयते । Yan.
 दारेति or दादति । Dual. दातः । Pre. Parti. Atmane. ददानः । Past Patri.
 Pass. दत्तः । Active ददत्वात् । Fut. Parti. दास्यमानः । Ger. दद्वा । Infini.
 दातुम् । Adj. दातव्यं । दानीयं । रेयम् । Nouns :- दायः । दायादः । भावः । भाषः ।
 दविमम् ॥

‘दुधाज् १० धारणपोषणयोः’। ‘दानेऽपि’ इत्येके । प्रखिदधाति ॥

10./*dudhāñ*. 1. to hold. 2. to maintain. Some say it means ‘to give’ also.

The Present 3rd Singular with the Prepositions प्र and नि is प्रखिदधाति । The नि is changed to ए by s. 2285 because it is also a ghu root.

In forming the dual, we have दध+तत्त्व=दध्त्व+तत्त्व (the आ is elided by VI. 4. 112. s. 2483). Now the following sūtra, changes the ए into ए ॥

२५०१ । दधस्तस्योऽवृ । ए । २ । ३८ ॥

द्विकृतस्य कर्तव्यस्य धारातोर्बेदो भव्यात्तपरस्योः स्वीकृत परतः । ‘वचनसामध्यादापो न स्थानिवद्’ इति वामनमाज्वलै । वत्तुतस्तपूर्वकालिदै न स्थानिवद् । चतःः । दधति ।
 चत्वः । चत्पः । चत्वः । चत्पः ॥

2501. For the द् of दध् (the reduplicated form of आ) is substituted ए, before the affixes beginning with स्, ए, स् and before अस्त् ॥

• NOTE :—The word दध् is taken in the sūtra as the reduplicate form of आ रथाति and not the root दध् धारये of Bhūadi class, as शृङ् intervenes there. By the word ए we draw in the words स् and ए ॥ Thus धतः, धर्षः, धर्त्स्, धर्त्स्व, धर्त्सृ ॥

In the opinion of Vāmana and Mādhaba the elided आ is not considered as sthānivat, because of the express injunction of this sūtra by which a letter of भृ॒pratyāhāra is substituted in the room of द् a letter of शृ॒pratyāhāra. Had the elided आ been sthānivat, the root will not be कृ॒ending, and so this sūtra would have been inapplicable. Not only this but in शृ॒+०+तस् the elided आ would prevent the application of लक्षित् (VIII. 4, 55. s. 121), and the second ए could not be changed to द् ॥

But we need not endorse this view of Vāmana and Mādhaba. As a matter of fact, the rule of sthānivat does not apply to the Tripādi aphorisms at all. Therefore the elided आ is not sthānivat: and we have ए changed to द्; as धतः: ॥

NOTE :—The elided आ is also not sthānivat, because we have to apply here a चर्त्स् rule; an express prohibition of sthānivat is made with regard to लक्षितः by I. 1. 58. s. 51.

NOTE :—The last Pāṇini sūtra VIII. 2. 37. s. 326. could not have applied to दध् for two reasons. 1st. It does not begin with a शृ॒letter, for the real reduplicate is शृ॒, and द् is merely a substitute, and is considered apiddha. 2ndly. The form दध् does not end in a jhash consonant, but in a vowel आ and though this आ is elided before these affixes, yet the lopa would be sthānivat. Hence the necessity of ए in this sūtra. See contra, the vārtik in Mahābhāshya. •

The word कृ॒ति is understood here, and so also लक्षितस्य; and there can be no affix, but begins with स् or ए, that can come after दध् ॥ Why do we employ then the words 'before स् and ए' ? Had we not used these, the sūtra would have referred to स् and ए only, as being in immediate proximity, and the ए draws them in. According the Padamānjarī the words लक्षितः could have been dispensed with: for before स् and ए, the ए change would have taken place by the last sūtra, whilst by this sūtra, the same change would have taken place before all other कृ॒beginning affixes, and such affixes that can come after कृ॒are स् or ए.beginning affixes. •

The word *jhash* is understood here also, therefore the rule applies to दृष्ट then only, when it assumes the form of दृष्, by the elision of ा; and hence not here in दृषाति ॥

दुधान् १० धारणपोषणयोः । दानेपि इत्येके । प्रसिद्धाति ॥

10. /dudhānī. 1. to hold, contain. 2. to maintain.

Some say it means to give also. The Present 3rd Sg. is प्रसिद्धाति ॥ Pre. दृषाति । धत्तः । दृषति । दृष्ट्यः । धृथ । दृषामि । दृष्टः । धृमः । Per. दृष्टी । I Fut. धाता । II Fut. धास्यति । Impera. दृष्टात् or धत्तात् । धत्ताम् । चत् । चेतु । चत्तम् । चत् । दृषति । दृषाव । दृष्टम् । अदृथ । अदृष्टाम् । अदृष्टुः । अदृष्टाः । अपत्तम् । अपत्त । अदृष्टाम् । अदृष्ट्व । अदृष्टम् । Poten. दृष्ट्यात् । दृष्ट्याः । दृष्ट्याम् । Bene. चेयात् । चेयास्ताम् । Aor. अधात् । अधाः । अधाम् । Condi. अधास्यत् । Pass. भीयते । Caus. धापयति । Desid. धित्सते । Inten. दृष्टीयते । Pre. Parti. Parasmai. दृष्ट् । Past Parti. Pass. दित्सम् । Act. दित्वान् । Fut. Parti. धास्यत् । Ger. दित्वा । Infl. धातु । Adj. धात्यर्थ । धानीयं खेयं । Nouns:—धायः, दृषि । इपथिः । हिविमम् । धात्री । सुपनिषः, विधिः, अन्तर्धर्म, शिरोधिः, खीवरी, खीवा, धातुः, धामा, कर्कन्तुः, सर्वधनी, धीवरः, धानाः ॥

10. /dudhānī. Atmanepada.

Pre. धत्ते । दृषाते । दृषते । धत्ते । दृष्टे । धृथे । दृष्ट्यहे । दृष्ट्यहे । Per. दृषे । दृषाते । दृष्येते । दृषे । I Fut. धाता । II Fut. धास्यते । Impera. धत्ताम् । दृष्टाताम् । दृष्टताम् । धरस्त । दृषाधाम् । धृधम् । दृषै । दृषावहे । दृषामहे । Imper. अधत । अदृष्टम् । अदृष्टाः । अदृष्टाताम् । अदृष्टत । अधृथाः । अदृष्टाधाम् । अधृधम् । अदृथि । अदृष्ट्यहि । Poten, दृषीत । दृषीयाताम् । दृषीरन् । दृषीथाः । दृषीयाधाम् । दृषीध्वम् । दृषीय । दृषीकहि । दृषी-महि । Bene. धासीड । Aor. अधित । अविवाताम् । अविकत । अविधा । अविधि । Con. अधास्यत् । Pass. भीयते । Caus. धापयते । Desid. धित्सते । Inten. दृषीयते । दृषेति । दृषाति । धातः । Pre. Parti. Atmane. दृष्टानः । Past Parti. Pass. दित्स । Act. दित्वान् । Fut. Parti. धास्यमानः । Ger. दित्वा । Infl. धातुम् । Adj. धात्यर्थ । धानीयं खेयम् । प्रथः । किदिकन्त्वा । अन्तर्धर्म । दृष्ट्यनिषः । वर्त्यिः । औप-खेयम् । दृष्ट्यनिषः । अद्वालुः । दिविषः । चनं ॥

अथ त्रयः स्वरितेतः । Now the next three roots are svaritet,

णिजिर् ११ शौचपोषणयोः ॥

11. /nijir. to wash, to nourish. Thus निज्+रु+तिष् ॥ Now apply the following sūtra which causes the guṇa of इ ॥

२५०२ । निजां त्रयासां गुरुः इती । ३ । ५ । ३५ ॥

निजिर्विषिणम्भ्यासस्य गुर्यःस्याच्छ्लौ । नेनेति । नेनितः । नेनिजति । नेता । नेनस्ति । नेनेतु । नेनिषिः ॥

२५०२. Guṇa is substituted for the vowel of the reduplicate in the Reduplicated Present form (इत्तु) of विष्, विष् and विष् ॥

Thus नेनेति, वेवेति, वेवेति ॥ The word श्यामा could have been spared in this sūtra, as these three roots stand at the end of a subdivision, and निजा would have denoted these three without the word trayāṇām. The word is however used here for the sake of the subsequent sūtra. Why do we say in the reduplicated Present form? Observe नेनेत्र in the Perfect. In the Imperative 1st Person Sg. the following applies.

२५०३ । नार्थ्यस्तस्याचि पिति सार्वधातुके । ७ । ३ । ८९ ॥

वस्तपवगुयो न स्याद् । नेनिजानि । अनेनेक् । अनेनिताम् । अनेनिजुः । नेनिज्यात् । अनिजत्—अनेशीत् । अभित् ॥

2503. The guṇa is ordained by VII. 3. 86 s. 2189, is not substituted for the penultimate light इ vowel in the reduplicated form of a root, before a Sārvadhātuka affix beginning with a vowel and having an indicator ष ॥

As नेनिजामि, अनेनिजम्; परि वेत्तिविषम् ॥ Why of a reduplicated root? Observe वेत्तानि ॥ Why beginning with a vowel? Observe नेनेति ॥ The word पित् is read here for the sake of the subsequent sūtras like VII. 3. 92. For here in cases other than पित्, guṇa will be prevented by षित् because of सार्वधातुकपित् ॥ Why a sārvadhātuka affix? Observe नेनेत्र in the Perfect, the affixes of which are Ardhadhātuka (III. 4. 115). Why do we say a penultimate light vowel? Observe शुद्धानि, अशुद्धम् ॥

11./nijir. 1. to wash, cleanse. 2. to nourish.

Pre. नेनेति । नेनिति । नेनेति । नेनिक्षः । नेनिक्षथः । नेनेत्रः । नेनित्यः । नेनित्यमः । Per. निनेत्र । निनिजात् । निहिजुः । निनेत्रिति । निनिजथः । निनिज । निनेत्र । निनिजिति । निनिजित् । I. Fut. नेत्रा । II. Fut. नेष्यति । Imper. नेनेत् or नेनितात् । नेनित्यम् । नेनिजात् । नेनिजिति । नेनित्यम् । नेनिजानि । नेनिजामि । Imper. अनेनेक् । अनेनिताम् । अनेनिजुः । अनेनेक् । अनेनित्यम् । अनेनित् । अनेनिजम् । अनेनिजत् । अनेनिज्यात् । अनेनिजत् । Pot. नेनिज्यात् । नेनिज्यातां । नेनिज्याता । नेनिज्याम् । Bene. निज्यात् । Aor. अनिजन् । अनेशीत् । अनिजातम् । अनिजन् । अनेशुः । अनिजः । अनेशम् । अनेष्यत् । Condl. अनेष्यत् । Pass. निष्यते । Caus. नेष्यति । Desi. निनिजति । Inten. नेनिज्यते । Pre. Parti. Parasmai नेनिजत् । Past Part. Pass., निजः । Act. निज्यात् । Fut. Parti. नेष्यत् । Ger. निज्यता । Infini. नेष्यम् । Adj. नेत्रात्म्यः । नेजनीयः । नेज्यम् । Nouns:—निजः । निष्योजकः ॥

11./nijir. to wash or clean oneself, to be purified. Atmanepada.

Pre. नेनित्ये । नेनिजाते । नेनिजाते । नेनित्ये । नेनिजापे । नेनिजापे । नेनिजे । नेनिजहे । Per. निनिजे । निनिजिवहे । I. Fut. नेत्रा । II. Fut. नेष्यते । Imper. नेनितात् । नेनित्यम् । नेनिजे । नेनिजावहे । नेनिजामहे । Imper. अनेनित् । अनेनिक्षः । अनेनिक्षथः । अनेनिजिति । अनेनिज्यहि । Pot. नेनिजीत् । नेनिजीयातां । Benedi. निष्टीति । Aor. नानिजत् । अनिजाताम् । Condl. अनेष्यत् । Pass. निष्यते । Caus. नेष्यते । Desi.

निनिष्टते । Inten. नेनिष्टते । नेनिजीति । नेनेति । Pre. parti. Atmane नेनिजातः । Past Parti. Pass. निलः । Active निलवान् । Fut. Parti. नेचयमाणः । Ger. निलस्तः । Infl. नेतुम् । Adj. नेताव्यं । नेजनीयं । नेज्यम् । Nouns :— निजः । निर्योजकः ॥

**विजिर् १२ पृथग्भावे । वेवेति वेविर्क् । विवेजित् । अत्र विज्ञ
इट् (२५३६) इति छिद्यन् न । श्रोविज्ञी इत्यत्यैव तत्र ग्रहणात् । लिङ्गिविज्ञी
रूधादावपि ॥**

12./vijir. to separate, divide. The sūtra I. 2. 2. s. 2536 does not refer to this root, but to श्रोविज्ञी (Tud. 9.) This root is anīt and so that rule cannot apply to it at all. The roots विज् and विज् are given in the Rudhādi list also. See Rudhādi 23.

Pre. वेवेति । वेवितः । वेविजति । Per. विवेज । विवेजित् । I. Fut. वेला । II. Fut. वेष्यति । Imper. वेवेतु । Imper. अवेवेत । अवेविजम् । अवेविज्व । अवेविज्ञम् । Pote. वेविज्ञात् । Benedi. विज्यात् । Aor. अवैशीत् । अविजत् । Con. अवेष्यत् । Pass. विजयते । Caus. वेजयति । Desid. विविष्टति । Inten. वेविष्टते । Pre. Parti. Parasmai. वेविजन् । Past. Parti. Pass. वित्तः । Act. वित्तवान् । Fut. Parti. वेष्यन् । Ger. वित्ततः । Infl. वेतुम् । Adj. वेताव्यं । वेजनीयं । वेज्यम् ॥

12./vijir. to separate, divide. Atmanepada.

Pre. वेविजे । वेविजते । वेविजते । Per. विविजे । I. Fut. वेला । II. Fut. वेष्यते । Impera. वेविलाम् । Imper. अवेविल । Pot. वेविजीत । Bene. विचीड । Aorist. अविल । Condi. अवेष्यत । Pas3. विजयते । Caus. वेजयते । Desidera. विविष्टते । Inten. वेविष्टते । Pre. Parti. Atmane. वेविजानः । Past. Parti. Pass. वित्तः । Active. वित्तवान् । Fut. Parti. वेष्यमाणः । Ger. वित्ततः । Infl. वेतुम् । Adj. वेताव्यं । वेजनीयं । वेज्यम् ॥

**विष्णु १३ व्यासौ । वेवेष्टि-वेविष्टे । लदित्यवादङ् । अविष्टत् ।
तद्विष्टतः । अजादौकसस्याचि (२३३७) इत्यल्लोपः । अविष्टत । अविष्टाताम् ।
अविष्टन्त् ॥**

13./vishṭi, to spread through, extend, pervade.

Pre. वेवेष्टि । वेविष्टः । (VIII. 4. 41. s. 113). Per. विवेष्ट । I. Fut. वेला । II. Fut. वेष्यति । (VIII. 2. 41. s. 295.) Imper. वेवेष्टु । वेविष्टृष्टि । [वेविष्ट+ष्टि=वेविष्टृ+ष्टि] (VI. 4. 101. s. 2425)=वेविष्टृ+ष्टि (VIII. 4. 41. s. 113) वेविष्टृ+ष्टि (VIII. 4. 53. s. 52). Imper. अवेवेष्ट् । (VIII. 2. 39. s. 84) Pote. वेविष्ट्यात् । Bene. विष्ट्यात् । Aorist. अविष्ट्यत् । The aorist is formed with अष्ट् as the root has an indicatory ष् (III. 1. 55. s. 2343). Cond. अवेष्यत् । Pass. विष्टते । Caus. वेष्यति । Desid. विविष्टति । Inten. वेविष्टते । Pre. Parti. Parasmai. वेविष्टत् । Past. Parti. Pass. विष्टः । Active. विष्टवान् । Fut. Parti वेष्यन् । Ger. विष्टता Infl. वेष्टुम् । Adj. वेष्टाव्यं । वेष्टीयं । वेष्टम् ॥

Pre. वेविदे। Per. विविदे। I Fut. वेदा। II Fut. वेष्यते। Impera. वेविदाम्। Imper. अवेविद। Pot. वेविदीत Bene. निर्विद। Aorist. अविदत्। अविदाताम्। अविदृत्। The aorist is formed with कृत्। Before vowel affixes the अ is elided by s. 2337. Condi. अवेष्यत्। Pass. विष्यते। Caus. वेष्यते। Desid. विविदते। Inten. वेविष्यते। Pre. Parti. Atmane. वेविषाणः। Past. Parti. Pass. विदः। Active. विद्वान्। Fut. Parti. वेष्यमाणः। Ger. विद्वा। Infl. वेद्यम्। Adj. वेष्यम्। वेष्यीयः। वेष्यम्॥ Nouns :-विष्युः। विष्यः। परिवेषः। वेष्या। विष्यम्। इत्। इतानिजादयः। Here ends the Nijādi sub class.

अथ आगज्ञानात् परस्मैपदिनश्च खन्दसाच्च ।

All the roots upto the end of this class are Parasmaipadi and found in the chhandas literature.

घृ १४ क्षरणदीप्त्योः। 'जिष्यम्येति' हविषा घृतेन। 'भूत्तानित्' (३४६६)। 'बहुलं खन्दसि' (३५९८) इतीश्वरम्॥

14./ghṛī, 1. to sprinkle. 2. to shine.

Pre. जिष्यति। जिष्यत्वं। Thus जिष्यम्येति हविषा (मनसा), घृतेन (Rig. II. 11. 4.). Here the reduplicate vowel is replaced by इत् of VII. 4. 76. s. 2496. by the diversity allowed under VII. 4. 78. s. 3598. The classical form is घरति with श् see Bhūādi 985. Per. जहार। I Fut. घर्ति। II Fut. घरिष्यति। Impera. जिष्यतु। Imper. अजिष्यति। Poten. जिष्यित्। Bene. श्रियत्। Aorist. अश्रियत्। Con. अघरिष्यत्। Pass. श्रियते। Caus. शारयति, Desi. जिष्यीर्ति। Inten. जेष्यियते। Pre. Parti. Parasmai जित्रन्। Past. Parti. Pass. घृतः। Act. पृतवान्। Fut. Parti. घरिष्यत्। Ger. घृत्वा। Infl. घर्तुम्। Adj. घर्त्यायं। घर्त्यीयं। शारयम्॥

घृ १५ प्रस्त्राकरणे। 'अयं स्तु वोऽभिजिहर्ति होमात्'॥

15./hri, to take by force.

Pre. जिहति। As in the following अयं स्तु वोऽभिजिहर्ति होमात् (Rig Veda). The classical form is इरति with श्। See Bhūādi 947. Per. जहार। I Fut. घर्ति। II Fut. घरिष्यति। Impera. जिहतु। Imper. अजिहति। Poten. जिहित्। Bene. द्विष्ट। Aor. अहार्ति। Condi. अघरिष्यत्। Pass. द्विष्यते। Caus. द्वारयति। Desi. जिहीर्ति। Inten. जाहियते। Past. Parti. Parasmai जिहत्। Past Parti. Pass. इतः। Act. इतवान्। Fut. Parti. इरिष्यन्। Ger. इत्वा। Infl. इतुम्। Adj. इत्येष्यं। इत्योयं। द्वारयम्॥

घृ १६ स्तु १७ गतौ। 'बहुलं खन्दसि' (३५९८) इत्येव लिहु 'अर्तिष्यपत्यौश्च' (३४६६) इतीश्वदिष्यानाद्यं भाषायानपि। 'अभ्यासस्यात्वर्वच्च' (३२९७) इतीयक्। इयति। इयतः। इयति। आर। आरतु। 'इहरिष्यति-' (३३८४) इति नित्यमित्। अःरिष्य। अर्ता। अरिष्यति। इयराति। येयः। देयुताम्। देयकः। इयुयात्। अर्यात्। आरत्। चतुर्ति॥

16.✓ ग्रि. 17.✓^{sri}. to go, to move. Though by the bahulam of VII. 4. 78. s. 3598, the reduplicate would have taken इ, yet the specific rule VII. 4. 77. s. 2493 ordains ई in the reduplicative of इ॒; which shows that this root is found in the classical literature also. Before non-homogeneous vowel, the ई is replaced by इ॒य॒ under VI. 4. 78. s. 2290.

With सम् the root is आत्मनेपादि also. As sam iyर्ते, प. iyराते, 2nd S. iyर्षे, 1st S. iyरे. Per. आरे, आरिषे, आरिवहे। Imperative इ॒यूतां, इ॒यातां, इ॒यूत्, इ॒यै। Imperfect ऐ॒यूत्, ऐ॒यातां, ऐ॒युधाः, ऐ॒यि, ऐ॒युवहि। Pot. इ॒यीत, इ॒यीयाताम्, इ॒यीधाः, इ॒यीय। Bene. अ॒यीड, अ॒यीयास्ताम्। Aor. आ॒रत, आ॒रेतां। आ॒रन्त। आ॒रधाः। आ॒रे, आ॒रावहि॥

Pre. इ॒यर्ति। इ॒यूतः। इ॒यूति। (iyrati) इ॒यर्विं। इ॒यूवः। P. आर। आरतुः। आरिष (the इ॒ is compulsory under s. 2384). आरिव। I Fut. आर्ता॑। II Fut. अ॒रिष्यति। Impera. इ॒यर्त, इ॒यूतात्। इ॒यूताम्। इ॒यूतु॑। इ॒यूहि॑, इ॒यूतात्। इ॒यर्याति। Imper. ऐ॒यः। ऐ॒यूतात्। ऐ॒यः। ऐ॒यः। ऐ॒यूत्। ऐ॒यूव। Pot. इ॒यूतात्। इ॒यूताम्। इ॒यूयः। इ॒यूयाः। इ॒यूयाम्। Bene. अ॒यात्। अ॒यास्ताम्। Aor. आ॒रत्। आ॒रताम्। आ॒रः। आ॒रन्। आ॒राव। Codn. अ॒रिष्यत्। Pass. रियते। Caus. आ॒रयति। Desid. रियूति। Pre. Parti. Parasmai इ॒यूत्। Past Parti. Pass. अ॒रतः। Active अ॒रतवान्। Fut. Parti. अ॒रिष्यन्। Ger. अ॒रत्वा। Infl. अ॒र्तुम्। Adj. अ॒रत्वं॑। अ॒रत्वीयं। अ॒रत्वम्॥

सृ १७ गतौ । ससर्ति ॥

17.✓^{sri}, to go, move.

Pre. ससर्ति॑। The classical form of these two roots is अ॒र॒स्ति and ससर्ति under Blinādi. Per. ससात्। I Fut. सर्ता॑। II Fut. सरिष्यति। Imper. ससर्तु॑। Imper. अ॒ससः; Pot. सलियात्। Bened. लियात् Aorist अ॒सारीत्, अ॒सरीत्। Condi. अ॒सरिष्यत्। Pass. लियते। Caus. सारयति। Disid. सिरीर्वति Inten. लिक्षियते। Pae. Parti. Parasmai. ससद्। Past. Parti. Pass. सतः॑। Act. सूतवान्। Fut. Parti. सरिष्यन्। Ger. सृत्वा। Infl. सर्तु॒ष्। Adj. सर्तव्यं॑। सर्तवीयं॑। सर्तय॑म्॥

भस १८ भर्त्सनदीप्त्योः। बभस्ति॑। 'धर्मिभसोऽहसि-' (३५५०)
इस्त्वुपधासोप्यः। 'फलो फलि' (२२८१) इति॑ सलोपः। बठंः। भप्त्यति॑॥

18.✓^{bhasa}, 1 to revile, blame, abuse; 2. to shine.

Pre. बभस्ति॑। As कपिर्वभस्ति ते जनम् (Rig. V.) The dual is बभसू॑+बसू॑=बभसू॑+तसू॑ (the penultimate अ is elided by VI. 4. 100. s. 3550)=बभू॑+बसू॑ (the त् elided by VIII. 2. 26 s. 2281)=बभू॑+बसू॑ (VIII. 2. 40 s. 2280)=बभू॑ बसू॑ (VIII. 4. 43. s. 52)=बव्यः। The Plural is similarly बप्त्सति॑ formed thus बभसू॑+भति॑=बभसू॑+भति॑ (s. 3550) बप्त्सू॑+भति॑ (VIII. 4. 55. s. 121). In both these classes, the elided penultimate अ, i.e., thelopādēpa zero is not seen,

nivat for the purposes of जशविषि: (VIII. 4. 53. s. 52), or चरविषि: (VIII. 4. 55. s. 121), by the express prohibition of sūtra I. 1. 58. s. 51. Pre. चरत्वं। Nouns:-भस्त्रा भस्त्रिकः । भस्म । भस्त्रिका । अभस्त्रिका ॥

• किं १९ कित २० (Vedic) ज्ञाने । चिकेति ॥

19./ki, to know.

Pre. चिकेति । चिकितः । चिक्यति । (The यज् is by VI. 4. 82. s. 272).

20./kita, to know.

This root is not found in the Siddhānta or the Madhaviya.

Pre. चिकिति ॥

तुर २१ त्वरणे । तुतोर्ति । तुतूर्तः । तुतुरति ॥

21./turn, to run.

Pre. तुतोर्ति । तुतूर्तः । तुतुरति । The vowel is lengthened in the Dual by VIII. 2. 77. s. 354. Nouns: तुरः ॥

धिष २२ शब्दे । दिखेष्टि । दिखिष्टः ॥

22./dhisha, to sound.

Pre. दिखेष्टि । दिखिष्टः ॥

धन २३ धान्ये । दधन्ति । दधन्तः । दधनति ॥

23./dhana, to bear fruit.

• Pre. दधन्ति । दधन्तः । दधनति ॥

जन २४ जनने । अजन्ति ॥

24./jan, to beget. The Pre. 3rd Sg. is जजन्ति । In forming the dual the following sūtra applies.

२५०४ । जनसन्-खनां सञ्जलोः । ६ । ४ । ४२ ।

पश्यामाकारोऽन्तादेशः स्याक्षक्षादौ सनि खलादौ क्रिति च । जजातः । जज्ञति । जग्नमि ।

जजान । जजन्यात्-जजायात् । जन्यात्-जायात् ॥

2508. The long आ is substituted for the final of जन्, सन् and खन् before the consonant-beginning Desiderative affix सन्, and before any other affix beginning with a jhal consonant, which has an indicator क or छ ॥

Thus जजातः । Pl. जज्ञति । 2nd Sg. जग्नमि ॥

24./jan, to beget, to be born.

Pre. जज्ञमिति । जायतः । जडति । जज्ञन्निति । Per. जज्ञाम । I Fut. जनिता ।
 II Fut. जनिष्यति । Impera. जज्ञन्तु । Imper. अजज्ञन् । Pot. जज्ञयात् or जज्ञायात् ।
 Bene. जन्यात्, or जायात् । Aorist. अजानीत्, अजनीत् । Condi. जज्ञनिष्यत् ॥

गा २५ स्तुतौ । देवाङ्गिराति सुम्युः । जिग्नीतः । जिग्नति ॥

25. /gā, to praise, sing.

Pre. जिग्नाति । जिग्नीतः । जिग्नति । As देवान् जिग्नाति सुम्युः (Rig Veda).

Here ends the Juhotyadi class.

CHAPTER IV.

अथ तिङ्गन्ता दिवादि प्रकरणम् ।

THE DIVADI ROOTS.

This class contains some 137 roots. The first root is दिव् which gives the name to the class.

दिवु॑ २ क्रीडाविजिगीषाऽयवहारयुतिस्तुतिमोवमङ्गस्व-
प्रकान्तिगतिषु । भूचलाः पर्स्मैपदिनः ॥

1./divu. 1. to play. &c. The roots up to युत् are Parasmaipadī. In conjugating these roots, the vikaraṇa śyaṇi is added by the following sūtra.

२५०४ । दिवादिभ्यः यत् । ३ । १ । ६८ ॥

द्वापोऽपवादः । 'हसि च' (१५४) इति शेषः । शीघ्रतिः । दिवेत् । देविता । देविष्यति । शेष-
यत् । अशीघ्रत् । शीघ्रेत् । शीघ्रात् । अशेषीत् । अशेषिष्यत् ॥

2505. The affix यत् comes after a root of the Divādi class when a sārvadhātuka affix denoting the agent follows.

This debars शष्. The servile ष of यत् is for the sake of accent (VI. 1. 197), showing that the *udātta* accent falls on the radical verb and not on the affix; and the indicatory ष makes the affix sārvadhātuka, but as the affix is non-पिण् it does not cause guna of the vowel of the root. (I. 2. 4. s. 2234). It is conjugated as दिव्+यत्+तिष्=शीष्+य+ति ॥. The ष is lengthened by VII. 2. 77. s. 354. Thus we have शीघ्रति ॥

1./div. 1. to play, sport ; 2. to emulate or desire victory ; 3. to sell, to deal in ; 4. to shine ; 5. to praise ; 6. to be glad ; rejoice ; 7. to be mad or d^runk ; 8. to be sleepy ; 9. to wish for ; 10. to go.

Pre. शीघ्रतिः । शीघ्रतः । शीघ्रतिः । शीघ्रातिः । Per. शेषेत् । दिवित्यतः ॥
दिविषुः । दिविष्यत् । दिविष्यत् । दिविष्यतः । I. Fut. देविता । II. Fut. देविष्यति । Impera.
शीघ्रतु । शीघ्रतात् । शीघ्र (VI. 4. 105. s. 2202). शीघ्रातिः । Imper. शशीघ्रत् । अशीघ्र-
तात् । अशीघ्रः । अशीघ्रत् । Poten. शीघ्रेत् । शीघ्रेतात् । शीघ्रेषुः । शीघ्रेः । शीघ्रेष्यत् ।
Bene. शीघ्रात् । शीघ्रात्यात् । Aor. अशेषीत् । अशेषिष्यत् । अशेषीः । अशेषिष्यतः । Caus.
अशेषिष्यत । Pass. शीघ्रते । Caus. देविते । Aor. अशीघ्रिष्यत । Desid. दुष्प्राप्तिः । दिव-
तिः । Inten. शेषिष्यते । No yastuk. Ger. देविता or यत्का । Noun :—देषः ॥

दिवु॑ ३ तन्तुसंताने । परिशीघ्रति । परिशिष्यते । यत्तेवीत्-यत्तेवीत्

2. /^१hiu. to sew, darn, stitch together.

The स is changed to ष when preceded by the upsargas परि, नि or वि (VIII. 3. 70. 2275).

Pre. सीध्यति । Per. सिधेत । I Fut. सेविता । II Fut. सेविष्यति । Impera. सीध्यतु । Imper. असीध्यत् (with परि we have पयंसीध्यत् or पयंसीध्यत् by VIII. 3. 71. s. 299). Poten. सीध्येत । सीध्येताम् । Bene. सीध्यात् । Aor. असीधीत् । Condi. असेविष्यत् । Causa. सेवयति । Aor. असेवित् । Desid. सिस्पृष्टिः । सिपेतिष्यति । Inten. सेवीत्यते । Past. Parti. Pass. स्थृतः । Active स्थृतवान् । Ger. सेवित्वा । Nouns :—सेवनं, सीधनं, सूनः, सूनम् ॥

स्त्रितु ३ गतिशोषणयोः ॥

3. /^१rivu. 1. to go ; 2. to become dry.

Pre. जीव्यति । Per. सिक्षेव । I Fut. जीविता । II Fut. जीविष्यति । Impera. जीव्यतु । Imper. अजीव्यत् । Poten. जीव्येत् । Bene. जीव्यात् । Aor. अजीवीत् । Condi. अजीविष्यत् । Desid. सिक्षेतिष्यति । सूक्ष्मपति । Inten. सेक्षीव्यने । Yanluk s. सेक्षीति, d. सेक्षीतः, pl. सेक्षीताः । 2 s. सेक्षीयि । 1 s. सेक्षीयि, d. सेक्षीवा, pl. सेक्षीवः । Past. Parti. Pass. जृतः । Active जृतवान् । Ger. जृतिवा । जृत्वा । Nouns :—जृतिः । जृतः । जृती ॥ .

स्त्रितु ४ निरसने । केचिदिहेभं न पठन्ति ।

4. /^१sthiva, to spit, eject saliva from the mouth ; to sputter. Atreya reads this root here. Others do not.

Pre. शीघ्यति । Per. सिठेव । I Fut. शेविता । II Fut. शेविष्यति । Impera. शीघ्यतु । Imper. अशीघ्यत् । Poten. शीघ्येत् । Bene. शीघ्यात् । Aor. अशीघीत् । Con. अशेविष्यत् ॥

षणमु ५ अदाने । 'आदाने' इत्येके । 'अदर्शने' इत्यपरे । मुण्डोत्तमः ।

षणमु ५ (क) निरसने । खस्यति । सस्नातः ॥

5. /^१shnuṣu, 1. to take, 2. accept ; 3. to disappear, become invisible. Some give it the sense of अदाना 'to accept'. Others of अदर्शन or disappearance.

Pre. स्तुप्यति । Per. सुप्योत्तमः । सुप्युस्तुः । सुप्योत्तिः । सुप्युत्तमः । सुप्युत्तिव । I Fut. स्तोतिता । II Fut. स्तोतिष्यति । Impera. स्तुप्यतु । Imper. अस्तुप्यत् । अस्तुप्यः । Pot. स्तुप्यत् । Bene. स्तुप्यात् । Aor. अस्तोत्तीत् । अस्तोत्तीयः । अस्तोत्तिष्ठ । Con. अस्तोत्तिष्यत् । Caus. स्तोत्तयति । Aor. अस्तुप्युप्तत् । Desid. मुस्तुप्यति । सुस्नोत्तिष्यति । Inten. सोप्युस्तुते । yanluk. सोप्युस्तीति । सोप्योत्तिः । D. सोप्युस्तः । Ger. स्तुतिवा । स्तोत्तिवा । Noun, स्तुता ॥

5 (a) /^१shnuṣu, to spit.

Pre. स्तन्यति । Per. सस्नातः ॥

क्षमु ६ हरणदाप्तयोः । हृतं कीटिलभृ । चक्षनातः ॥

6./*kuasu*, 1. to be crooked ; 2. to shine. *Hvarapa* here means crookedness.

Pre. कनस्यति । Per. चक्नात् । I Fut. कनसिता । II Fut. कनसिष्यति । Impera. अक्नस्यतु । Imper. अक्नस्यत । Pot. कनस्येत् । Bene. कनस्यात् । Aorist अक्नासीत् or अक्ननसीत् । Condi. अक्ननिष्यत् । Causa. कनस्यति । Aor. अचक्ननसत् । Desid. विक्ननिष्यति । Inten. चाक्नस्यते । Yanluk. चाक्नस्ति । Past. Parti. Pass. कनस्तः । Active. कनस्तगान् । Ger. कनसित्वा । Nouns.-कनसः ॥

ध्युष ७ दाहे । वृद्धोष ॥

7./*vyuṣha* (*pyuṣha*), to burn. The root begins with a deuto-labial व् v; and ends with a palatal sibilant ष sh. It is read further ओ in the Pushādī subdivision also. So the aorist is formed by अष् । Some read this root as *byusa व्युस* ॥

Pre. व्युष्यति । Per. वृद्धोष । वृद्धोषित । वृद्धुषित । I Fut. व्योषिता । II Fut. व्योषिष्यति । Impera. व्युष्यतु । Imper. अव्युष्यत् । Poten. व्युष्येत् । Bene. व्युष्यात् । Aor. व्योषीत् । अव्योषिताम् । Condi. अव्युष्यत् । Causa. व्योषयति । Aor. अव्युष्यत् । Desid. वृद्धोषिष्यति । वृद्धोषिति । Inten. वृद्धुष्यते । Yanluk. व्योष्युषीति । व्योषिति । Ger. व्युषित्वा । व्योषिता ॥

मुष ८ च ।

8./*pluṣha* cha. *Pluṣha* also means to burn.

Pre. प्लुष्यति । Per. पुन्लोब । I. Fut. प्लोषिता ॥

नृती ९ गात्र विक्षेपे । नृत्यति । ननर्ते ॥

9./*nṛiti*; to dance, move about. Thus the present is नृत्यति. The Perfect is ननर्ते । In the Future, the इ॒ is optionally added by the following.

२५०६ । सेरसिचि कृतचृतकृदत्तदनृतः । १ । २ । ५९ ।

स्थः परस्य सिंभवस्य सादरार्थातुक्तस्य इहूचा स्यात् । नतिष्यति । नर्त्यति । नृत्येत । नृत्यात् । अनर्तीत ॥

2506. An *ārdhadhaātuka* affix beginning with a क् (except विच् the characteristic of the s-Aorist) may optionally take the augment इ॒, after the verbs कृत्, (Tud 141, Rudh. 11) चृत्, (Tud. 35) चृद् (Rudh. 8) वृद् (Tud. 9) and नृत् (Div. 9).

Pre. नृत्यति । Per. ननर्ते । नवृत्युः । ननर्तिष्य । नवृतिव । I. Fut. नर्तिता । II. Fut. नर्तिष्यति or ननर्त्यति । Impera. वृत्यतु । Imper. अवृत्यत । Pot. वृत्येत् । Bene. वृत्यात् । Aorist. अनर्तीत् । अननर्तीताम् । Condi. अननर्त्यत् । अनवृत्यत् । Causa. ननर्तयति, ननर्तयते । Aor. अनीनृत्यत् । अनवृत्यत् । Desid. विनर्तिष्यति । निवृत्यसति । Inten. नर्तीवृत्यते । Yanluk. ननर्तिस । नर्तिनर्ति । नर्तीवृत्यति । Past. Parti. Pass. वृत्तः । Act. वृत्यान् । Adj. नर्तितव्यम् । ननर्तीय । नवृत्यम् । Noun : -नर्तकः ॥

त्रसी १० उद्गेते । वाचाय-(२६२१) इति इवन्वा । अस्ति-अस्ति । ज्ञेतुः-तज्ञेतुः ॥

10./*trasi*, to fear, tremble, quake. This root optionally takes the *vikaraya* *śyan*. See 2321.

Pre. अस्ति or वस्ति । Per. तज्ञास । तज्ञेतुः or ज्ञेतुः । तज्ञिष्य । I. Fut. अस्तिता । II. Fut. अस्तिष्यति । Impera. वस्यतु or वस्तु । Imper. अवस्यत् or अवस्तु । Poten. वस्येत् or वस्तेत् । Bene. वस्यात् । Aorist. वाचायत् or वाचीत् । Condi. अवस्यिष्यत् । Causa. वासयति । Aor. अतिवस्त् । Desid. तिवस्यिष्यति । Inten. तावस्यते । Yanluk. तावति । तावसीति । Past. Parti. Pass. वस्तः । Act. वस्त् । वाच् । Nouns:—वस्तुः । वासः । तरंगापवस्तः ॥

कुथ ११ पूतीभावे । पूतीभावी दीर्घस्यम् ॥

11./*kuthna*, to stink, become putrid, foul. The word पूतीभावः means bad smell.

Pre. कुथ्यति । Per. कुक्षोष । कुलोषिष्य । I. Fut. कोषिता । II. Fut. कोषिष्यति । Impera. कुथ्यतु । Imper. कुक्षयेत् । Poten. कुप्येत् । Bene. कुथ्यात् । Aor. अक्षोषिति । Pass. कुथ्यते । Causa. कोषयति । Aor. अक्षकुथ्यत् । Desid. कुक्षयिष्यति or कुक्षयिष्यत् । (I. 2. 26 s. 2617) Inten. चोकुथ्यते । Yanluk. चोकोषिति । Ger. कोषित्वा । (I. 2. 23. s. 3324). Nouns:—कुथः । प्रकुथितः ॥

पुथ १२ हिंसयाम् ॥

12./*putha*, to injure, hurt. It is conjugated like the last. Compare the /*puthi* of the Bhuādi No. 45.

Pre. पुथ्यति ॥

गुध १३ परिवेष्टने ॥

13./*gudha*, to wrap up, cover, envelop. This root ends in ध (dh) and not थ (th).

Pre. गुध्यति । Ger. गुधित्वा । Nouns:—गौधा । गोधिका । गौधेतः । गौधारः । गौधमः । गौधेयः ॥

क्षिप १४ प्रेरणे । क्षिप्यति । ज्ञेता ॥

14./*kṣip*. to send.

Pre. क्षिप्यति । Per. क्षिपे । I. Fut. क्षिपते or क्षेता । (The first form is given in the Mādhabīya). II. Fut. क्षिप्यते । Impera. क्षिप्यतु । Imper. क्षिप्यत । Poten. क्षिप्येत् । Bene. क्षिप्यात् । Aor. क्षेत्सीत् । क्षेत्साम् । Condi. क्षेत्स्याम् । Caus. क्षेत्पति । क्षिप्यति । Aorist. क्षिप्यिष्यत् । Desid. क्षिप्यिष्यति । Inten. क्षेत्पते । Yanluk. क्षेत्पति । Past. Parti. Pass. क्षिपः । Ger. क्षिप्त्वा । Nouns:—क्षिपकः । क्षिपुः । क्षिपम् । क्षिपा ॥

पुष्प १५ विक्सने । पुष्पति । पुष्पण ॥

15. /pr̥ṣhpā, to blossom.

Pre. पुष्पयति । Per. पुष्पत् । पुष्पिण् । पुष्पित् । I Fut. पुष्पिता । II Fut. पुष्पिष्यति । Impera. पुष्पत् । Imper. अपुष्पत् । Pot. पुष्पेत् । Bene. पुष्पात् । Aor. अपुष्पत् । Caus. पुष्पयति । Aor. अपुष्पत् । Desid. पुष्पिष्यति । Inten. ओपुष्पते । Yanluk. ओपुष्पति । Nouns:-पुष्पत् । पुष्पकम् ॥

तिम १६ श्विम १७ श्वीम १७ (क) आद्रीभावे । तिम्यति-स्तीम्यति-स्तीम्यति ॥

16. /tims. 17. /śhtīma, /śhtīma, to become wet. Some read here a fourth root तीम ॥

Pre. तिम्यति । स्तिम्यति । स्तीम्यति । Per. तितेम । तिटेम । I Fut. तेमिता । II Fut. तेमिष्यति । Impera. तिम्यत् । Imper. अतिम्यत् । Pot. तिम्येत् । Bene. तिम्यात् । Aor. अतेमीत् । Caus. तेमयति । Aor. अतीतिमर् । Desid. तिति-मिति । तेतिम्यति । Inten. तेतिम्यते । Yanluk. तेतेमिति । Nouns:-तिमि । तिमिरम् ॥

व्रीढ १८ चोदने लज्जायां च । व्रीड्यति ॥

18. /vṛ̥ḍā, to throw, cast, send forth; to be ashamed, feel shame.

Pre. व्रीडति । Per. विव्रीढ । विव्रीडिष । विव्रीडिव । I Fut. वीरिता । II Fut. वीरिष्यति । Impera. वीर्यत् । Imper. अवीर्यत् । Pot. वीर्येत् । Bene. वीर्यात् । Aorist. अवीर्यत् । Condi. अवीरिष्यत् । Causa. वीरयति । Aor. अविवीढत् । Desid. विव्रीडिष्यति । Inten. वेवीर्यते । yanluk. वेवीढ । Past. Parti. Pass. वीरितः । Ger. वीरिता । Noun:-वीरा ॥

इष १९ गतौ । इषति ॥

19. /iṣha, to go. Isha 'to wish' is Tuddadi. Isha to repeat is Kryādi.

Pre. इषति । Per. इषेत् । इषत् । इषेषिष । इषिष । I Fut. इषिता । इषिता । (VI. 1. 94. a. 78) II Fut. इषिष्यति । Impera. इषत् । इष । इषाषि । Imper. इषत् । Pot. इषेत् । Bene. इषात् । Aorist. इषीत् । Caus. इषयति । Aor. अ+इषित् । Desid. इषिष्यति । Past. Pass. इषितः । Ger. इषिता । Nouns:-ैषः । इषः । इषेष्या । इषेष्या । इषीता । इषीक्तुष्यम् । इषक्तिष्यम् ॥

यह २० शुह २१ चक्षयें । चक्षयद्वद्वसि । चक्षति । चक्षति ॥

20. /shaha, 21. /shuhā, to satisfy, to be pleased. Madhaviya does not approve the reading of यह here. The word चक्षय here means 'satisfaction'.

Pre. चक्षते ॥

Pre. सुश्चति । Per. सुषांह । I Fut. सोहिता । II Fut. सोहिष्यति । Impera. सुश्चत् । Imper. असुश्चत् । Pot. सुश्चेत् । Bene. सुश्चत् । Aorist. असोहित् । Caus. सोहिति । Aor. असूष्यहत् । Desid. सुसुहिष्यति । सुसोहिति । Inten. सोप्त्वाते । yanluk. सोपूहिति । सोपोहिति । Past. Parti. Pass. सुहिता । Ger. सुहित्वा । सोहित्वा ॥

ज्ञष २२ ज्ञष २३ नयोहानौ । जीर्यति । जगरतुः-जेरतुः । जरिता-जरीता । जीर्यत् । जीर्यात् । उद्दत्तमभु-२२८१ । इत्यक्ष्वा । ऋद्रूशोऽङ्गि गुणः २४०६ । अग्ररत्-अजारीत् । अजारिष्टाम् । भीर्यति । जमरतुः । अजरीत् ॥

22. /jñish, 23. /jñr̥ish, to become old, to wither.

The aorist is formed optionally by अ॒ (s. 2291), and the अ॑ is suppressed by s. 2406. The अ॑ is indicatory for the purposes of मित operations in the causative.

Pre. जीर्यति । जीर्यतः । जहू+श्यन्+ति=जिहू+य+ति VII. 1. 100. s. 2390 =जीर्यति । VIII. 2. 77. s. 354). Per. जजार । जजरतुः or जेरतुः । जजहः or जेहः । जजरित् or जेरित् । जजरथुः or जेरथुः । जजर or जेर । जजार or जजर । जजटिव or जेरिव । I Fut. जरिता or जरीता । (VII. 2. 38. s. 2391). II Fut. जरिष्यति or जरीष्यति । Impera. जीर्यत् । Imper. अजीर्यत् । Poten. जीर्येत् । Bene. जीर्यात् । Aor. अजारीत् or अजरत् । अजारिष्टाम् or अजरताम् । Causa. जरयति । Aor. अजीररत् । Desid. जिजीर्यति । जिजरिष्टि । Inten. जेजीर्यते । Pre. Parti. Paras-mai. जीर्यन् । Nouns:-जीर्यन्ति । जरन् । जरती । युवजरती । जरद्गवः । अजर्यम् । जरा । प्रतिजरासि अनुजीर्यः । जारः । जरन्तः K

23. /jñr̥ish. to become old.

Pre. भीर्यति । Per. जमार । जमरतुः or फेरतुः । जमहः or फैहः । Aor. अजमारीत् ॥

षूड २४ प्राणिप्रसवे । सूयते । सुषुवे । ख्वरतिसूति-२२९९, इति विकल्पं बाधित्वा श्युकः किति (२३८१) इति निवेदे प्राप्ते क्रादिनियमान् नित्यभिट् । सुषुविषे । सुषुविषहे । सोता-सविता ॥

24. /śhūnī, to beget, to give birth.

In the perfect the इ॒ augment is compulsory. For the prohibition of VII. 2. 11. s. 2381, though it debars the option of VII. 2. 44. s. 2279, yet is in its turn set aside by the restriction of VII. 2. 13. s. 2293.

Pre. सूयते । सूयेते । सूयत्वे । सूये । सूयावदे । Per. सुषुवे । सुषुविषे । I Fut. सोता or सविता । (VII. 2. 41. s. 2279). II Fut. सविष्यते or सोप्त्वते । Impera. सूयताम् । सूयेताम् । सूयत्वम् । सूयै । Imper. असूयत् । असूयेताम् । असूयथा । असैये । असूयत्वहि । Poten. सूयेत । सूयेयाताम् । सूयेपा । सूयेय । सूयेवहि । Bene. सोपीष्ट or सविष्ट । सोपीयास्ताम् or सविषीयास्ताम् । Aor. असोष्ट or असविष्ट । असोता-ताम् । असोहा । असोहि । Past. Parti. Pass. सूनः । Active. सूनवान् Ger. सूत्वा ॥

✓ २५ परितापे । दूयते ॥

25. *dūn*, to be afflicted, to suffer pain, be sorry.

It is conjugated like the last.

• Pre. रुपते । Per. रुद्धवे । I. Fut. दोता ॥

दीड़ २६. क्षये । दीयते ॥

26. */dīn*, to waste away. The Present is दीयते । The Perfect is दिया+ए । Now applies the following sūtra by which a ए is inserted before ए ॥

२५०९। दीक्षो वहचि कडिति। ६। ४। ६३ ॥

वीरः परस्याजादेः कृक्षित आर्थवात्कस्य युद्धस्मात् । वृश्चित्रावृक्षयोः सिंहौ वंतम्यौ ।
दिविये ॥

2507. शुट् is the augment after दीर्घ्, of an ārdhadhātuKa affix beginning with a vowel and having an indicatory ए or ए॥

Thus उपरिरीये, उपरिरीयाते and उपरिरीयिरे ॥ The Personal ending is किंतु by I. 2. 5. शृङ्: being in the Ablative case, the augment is applied to the affix. Thus रिरी+युट्+ए। Now this युट् augment is ordained by VI. 4. 63. s. 2507, a rule falling under the अभिया section (VI. 4. 22. s. 2183) and therefore is as if non-existent, and so by VI. 4. 82. s. 272, the long ए ought to be changed to य् before ए। The form ought to have been रिरे like रिरेण (No. 27). But this is prevented by the following वृत्तिका. This augment, however, is not to be considered as asiddha (VI. 4. 22) for the purposes of semi-vowel substitution under VI. 4. 82. s. 272. If that substitution were allowed, the augment would become useless.

Vārtika : The augments वृक् and वृट् are to be considered as valid or siddha for the purposes of the application of उद्धव and यद्धु substitutions.

In the Future, the क of क्ष is changed to ष्ट by the following aphorism.

२५०८। जीवातिभिनोतिदीडां लयपि च । ६।१।५०॥

स्त्रामास्त्रं स्यादृप्ति । चकारादगिरयेऽनिमित्ते । दाता । दास्यते । अदास्त । अदास्थाः ॥

2508. And there is substitution of अर् for the finals of अर् 'to hurt', भिं 'to scatter', and दी 'to decay' when the affix स्यप् follows, as well as before those non-यित् affixes which demand the substitution of a diphthong, for the root-vowel of these verbs.

NOTE:- By force of the word एवं 'and' in the sūtra, the substitution takes place before all affixes other than यित्, and this substitution takes place, before the occasion for the applying of the affixes arises (उपरेक्षावस्थापाद् चारवं

भवति)॥ So that these verbs should be understood as if they were enunciated with an आ, so that all rules of affixes relating to आ will apply to them. Thus प्रमाता, प्रमातयम्, प्रमातुम्, प्रमाय, निमाता, निमातुम्, निमाय, उपदाता, उपदातयम्, उपदातुम्, उपदाय ॥ The substitution of आ being understood to have taken place in the very उपदेश (in the dhātupāṭha) of these roots, the affixes relating to roots ending in ई or ई do not apply to these at all. Thus उपदायो वर्त्तते, ईचृपदानं, formed by उप and चृ by taking ई=आ and adding these affixes (III. 3. 128 and III. 3. 18) and not the affixes अच् (III. 3. 56) and चल् (III. 3. 126).

Thus दी+ता=दे+ता (This would have been in the ordinary way). But here ए is to be replaced by आ, or, rather no occasion should be given to convert ई to ए, but change the ई at once to आ। Thus we get दाता ॥

✓ 26. √dhī तo waste, decay, diminish.

Pre. दीयते । दीयेते । Per. दिरीये । दिरीयते । दिरीयिरे । दिरीयिते । दिरीये । दिरीयिवे । I Fut. दाता । II Fut. दास्तते । Impera. दीयताम् । दीयेताम् । दीयस्त । दीयै । Imper. अदीयत । अदीयताम् । अदीयथाः । अदीये । Pot. दीयेत । दीयेथाः । दीयेय । Bene. दासीष । Aorist. अदास्त । अदासताम् । अदास्थाः । अदासि । Condi. अदास्यत । Caus. दापत्ति । Desid. दिदीपते । दिदासते । Inten. देहीयते । yanluk. देवेति । D. देशीतः । Pl. देशितः । Past Parti. Pass. दीनः । Active दीनवान् । Ger. दीता ॥

डीडू २७ विहायसा गृतौ । डीयते ॥

27. √dhīn, to fly, pass through the air.

Pre. दीयते । Per. दिहेय । दिहिये । I Fut. दयिता । II Fut. दयिष्यते । Impera. दीयताम् । Imper. अदीयत । Poten. दीयेत । Bene. दयिषीष । Aor. अदैष । Caus. दायते । Aor. अदीयत् । Desid. दिदीयिषते । Inten. देहीयते । Yanluk. देवेति । Past Parti. Pass. दीनः । Active दीनवान् । Ger. दयित्वा ॥

धीडू २८ आधारे । धीयते । दिध्ये । चेता ॥

28. √dhīn, to hold, contain ; to disregard, disrespect.

Pre. धीयते । Per. दिध्ये । I Fut. चेता । II Fut. चेष्यते । Impera. धीयताम् । Imper. अधीयत । Poten. धीयेत । Bene. धेषीष । Aorist. अधैष । Desid. धिधिषते । Past Parti. Pass. धीनः । Active धीनवान् । Ger. धीत्वा ॥

मीडू २९ हिंसात्याम् । हिंसात्र प्राप्तवियोगः । मीयते ॥

29. √mīñ, to hurt, kill, injure ; die, perish. It is conjugated like √dhīn. Hinsā here means the giving up of life.

Pre. मीयते । Per. मिम्ये । I Fut. मेता । II Fut. मेष्यते । Impera. मीयताम् । Imper. अमीयत । Poten. मीयेत । Bene. मेषीष । Aor. अमैष ॥

रीङ् ३० श्रवणे । रीयते

30. /rīn̄, to trickle, drip, distil, ooze, flow.

Pre. रीयते । Per. रियें । रियिए । I Fut. रेता । II Fut. रेष्टते । Impera. रीयताम् । Imper. अरीयत । Poten. रीयेत । Bene. रेहीए । Aor. अरेट । Caus. रेवयते । Aor. अरीयिपद् । Desi. रिरीषते । Past. Parti. Pass. रीय । Active रीयावान् । Ger. रींवा । Nouns:- अरीयाम् । रीति । रतः ॥

लीङ् ३१ इलेष्ये ॥

31. /liñ, to stick or adhere firmly to, cling to. In the case of this root the ई is optionally changed to आ by the following.

२५०९ । विभाषा लीयते । ६ । १ । ५१ ।

लीयतेरिति यका निर्देशोन तु रथनः । लीलोजोरास्तं वा स्पादेनिवये रथपि च । लेता-
ताता । लेष्यते । लास्यते । 'अजित्रये' किम् । लीयते । लिलये ॥

2509. There is optionally the substitution of आ for the final of ली 'to adhere', in the very dhūtupāṭha, when the affix रथप follows or such an affix as would have demanded the substitution of the root vowel to a diphthong.

The liyateh in sūtra is conjugated with यक् and not with श्यान, and therefore it includes the li of Divādi and Kriyādi both.

The final of ली will take gaṇa substitution before शिर् affixes, and will become ले, this incipient diphthong ए is changed to आ by this rule. The same is the case with all the roots subsequently taught, thus लिद् will be लोद् and then ए changed to आ, गुर्=गोर् and ओ changed to आ &c. Therefore we have employed the anavritti of ए॒ 'diphthong' in all sūtras. The words रथपि हीन आदेष उपदेश are understood here. The roots ली belonging to Divādi and Kriyādi are both included here. Thus विलाता, विलातम्, विल-
तस्यम्, विलाय । Why do we say "before an affix which would have changed the ई to ए or ऐ?" Observe लीयते, लिलये । The रथन् causes no change, and ए causes यक् change by s. 272; therefore before these affixes there is not आ substitution.

Pre. लीयते । Per. लिलये । लिलिये । I Fut. लाता, लेता । II Fut. लास्यते,
लेष्यते । Impera. लीयताम्, लीयस्त, लीये । Imper. अलीयत । Poten. लीयेत । Bene.
लासीए, लेहीए । Aor. अलास्त or अलेट । Condi. अलास्यत or अलेष्यत । Causa.
विलातयति । विलापवति । विलीनवति । विलाशयति । Aor. अलीकपत । Desid. लिलीचत ।
Inten. लेलीयते । Yanluk., लेलेति ॥

ब्रीङ् ३२ वृणोत्यर्थे । ब्रीयते । विब्रिये ।

32. /vrin̄, to choose, select. This root is found in the Kryādi class also. Pre. ब्रीयते । Per. विब्रिये । I Fut. ब्रेता । Parti. ब्रीयः । Pass. ब्रीयवान् ॥ २५०८ । क । स्वादय ओदितः । (गदासूत्रः) ॥
तत् फलं तु निशानस्वम् ॥

2509. A. The roots सू and the rest are to be considered as if they had an indicatory ओ ॥

The roots beginning with पू (No. IV. 24) an ending with this root ब्रीष are ओदित् । The result is that the Past participles are formed by त् instead of च (See VIII. 2. 45. s. 3019). We have given examples under each root already.

पीङ् ३३ पाने । पीयते ॥

33. /piñ, to drink.

Pre. पीयते । Per. पित्ये । Causa. पाययति । This is always Parasmaipadī (I. 3. 87. s. 2753). पाययते is from the Bhūādi पित्यति (I. 3. 89. s. 2755). Past Parti. Pass. पीतः । Active पीतवान् । Ger. पीत्वा, आपीय । while the form आपाय is from the Bhvādi root pibati.

माङ् ३४ माने । मायते । नने ॥

34. /mññ, to measure. Compare Adādi मा माने No. 53. and Juhotyādi No. 6. The root मेष्ट पश्चिमाने (I. 1010) of the Bhvādi also assumes the form मा । The sūtra VI. 4. 66. s. 2462 applies to all these मा's.

Pre. मायते । Per. मन्ये । I Fut. माता । II Fut. मास्यते । Impera. मात्-ताम् । Imper. अमायत । Poten. मायेत । Bene. मासीह । Aor. अमास्त ॥

ईङ् ३५ गतौ । ईयते । अयां चक्रे ॥

35. /in̄, to go. Compare अयति of the Bhūādi No. 342 (a); and एति of the Adādi No. 36.

Pre. ईयते । Per. अदायदे । I Fut. एता । II Fut. एष्यते । Impera. ई-ताम् । Imper. ऐयत । Poten. ईयेत । Bene. एषीह । Aor. ऐट । Causa. आयते । Aor. अस्यियत । Desid. ईचिते । Ger. ऐय, प्रतीय with lyap.

प्रीङ् ३६ प्रीतौ । सकर्मकः । प्रीयते । विप्रिये ॥

36. /prin̄, to be satisfied or pleased. It is a Transitive] verb.
Pre. प्रीयते । Per. विप्रिये । Causa. प्राययते ॥

मध्य परस्मैपदिनश्चत्वारः ।

Now the following four roots are Parasmaipadis.

शो ३७ तनुकरणे ॥

37. /शो to attenuate. In conjugating this root, the vowel शो is elided by the following sūtra :

२५१० । शोतः श्यनि । ७ । ३ । ३१ ।

लोपः स्यात्कृयनि । श्यति । श्यतः । श्यनित । शशौ । शशतः । शाता । शास्यति । 'विभाषा ग्रावेद्' (२३०६) इति सिंचो वा लुक् । लुगभावे 'यमरम-' (२३००) इतीट्सको । अशात् । अशाताम् । अशुः । अशासीत् । अशासिद्धाम् ॥

2510. A stem ending in शो loses its final before the characteristic श्यन् ॥

NOTE :—As निश्चयति from शो, अवश्यति from शो, अवश्यति from शो, and अवश्यति from शो ॥ The त् in शोत् is for the sake of euphony or ease of pronunciation.

According to Padamanjari, the sūtra should have been शोतः शिति, and thereby there would be the saving of half a mātrā, and also there would be no necessity of repeating the word शिति in VII. 3. 75.

37. /शो, to sharpen, to make thin, attenuate. The श्यन् is elided optionally by s. 2376. When it is not elided, in that alternative, we have श्यन् and श्यन् augment by s. 2377.

Pre. श्यति । श्यतः । श्यनित । श्यसि । श्यथः । श्यथि । श्यामि । श्यादः । श्यामः ।
 Per. शशौ । शशतः । शशिष्य or शशाथ । शश । शशिद् । I Fut. शाता । II Fut. शास्यति । Impera. श्यतु । श्यतात् । श्यतां । श्यन्तु । श्यानि । Imper. अश्यत् । अश्यः ।
 अश्यथ् । Poten. श्येत् । श्येताम् । श्येयुः । श्ये । श्येयम् । Bene. शशात् । शशास्ताम् ।
 Aor. अशात् । अशासीत् । अशाताम् । अशासिद्धाम् । अशुः । अशा । Causa. शायति ।
 Desid. शिति । Inten. शाश्वते । Yanluk. शाश्वति । Past Parci. Pass.
 शातं, शिते । Act. शाश्वत् । शिताम् । Ger. शास्ता or शीता । Noun :-शाकः ॥

छो ३८ छेदने । श्यति ॥

38. /chho, to cut, mow, reap. It is conjugated like शो ॥

Pre. श्यति । Per. श्यद्धो । श्यद्धतुः । I Fut. शाता । II Fut. शास्यति ।
 Impera. श्यतु । Imper. अश्यथ् । Poten. श्येत् । Bene. शायत् । Aor. अशाद्
 or अशासीत् । Nonn :-शास्ता ॥

शो ३९ अन्तकर्मसिणि । श्यति । शशी । अनिश्चयति । अभ्यश्यत् ।
 अनिश्ची ॥

39. शो, to finish, complete, bring to an end. It is conjugated like शो ॥

Pre. स्वति । Per. ससौ । I Fut. साता । II Fut. सास्यति । Impera. स्यतु । Imper. अस्यत् । Poten. स्येत् । Bene. सुमत् (and not सायात्, because of VI. 4. 67 s. 2374). Aor. असात् or असासीत् । Past Parti. Pass. तितः । Active सितवान् । Ger. सित्वा, अवसाय ॥ Nouns :- सायः । सागतनः ॥

दो ४० अवखण्डने । द्यति । ददौ । प्रशिदाता । देयात् । अदात् ॥

40. धो, to cut, divide, mow, reap. It is conjugated like शो ॥

Pre. धति । प्रशिदति because it is a ghu root. VIII. 4. 17. s. 2285. Per. धतौ । I Fut. धाता । II Fut. धास्यति । Impera. धतु । Imper. अधत् । Poten. धेत् । Bene. देयात् and not सायात्. VI. 4. 67. s. 2374. Aor. अदात् । Causa. दाप-यति । Desid. दित्सति । Inten. देश्यते । Past Parti. Pass. दितः । Act. दित-वान् । Ger. दित्वा, अवदाय ॥

अथामनेपदिनः पञ्चदशः ।

Now the following fifteen roots are Atinanepadi.

जनी ४१ प्रादुर्भावे ॥

41. जनि to be born. Before the affix श्यान the जन् is changed to जा by the following sūtra.

२५११ । ज्ञाजनोर्जा । ३ । ३ । ३६ ॥

अनयोजदेशः स्याच्छ्वति । जायते । जहे । जाहते । जहिरे । जनिता । जनिष्यते । 'दीप-जन—' (३३८) इति वा विष्णु ॥

2511. Before a श्वित् affix, जा is substituted for ज्ञा and जन् ॥

NOTE :—As जानाति and जायते ॥ The जन् here belongs to Divādi class, meaning 'to be produced', and not जन् of the Juhotyādi class. Why जा (long) and not ज, for this ज would assume the form जा by VII. 3. 101 ? This long जा of जा indicates the existence of the maxim given above in VII. 3. 78 s. 2360; and had ज been the substitute, VII. 3. 101 s. 2170 could not have lengthened it.

In forming the Aorist, there is optionally विष्णु by s. 2328. When विष्णु is added the following applies.

२५१२ । जनिवध्योऽज्ञा । ३ । ३ । ३५ ॥

अनयोजवाया वृद्धिने स्याच्छ्विति विष्णुति च । अजनि-अजनिष्ट ॥

2512. The Vṛiddhi is not substituted for the vowels of जन् and वध् before the Aorist-sign विष्णु and the kṛit-affixes with an indicatory ज् and व् ॥

As जानि and अवधि with चित्, and जनकः and वधकः (with वृद्ध), प्रजनः, वषः ॥ This rule refers to the separate and the distinct root वृद्ध and not the substitute of हन् ॥ This we see in the line भक्षकश्चेत् विषेत् वधकोऽपि न विषते ॥ The form from हन् will be जानकः ॥ Moreover the substitute वृद्ध ends with ष् i.e., it is of two syllables 'vadha', and as such it also does not admit Vriddhi. (See II. 4. 42). The prohibition refers to चित् and krit-affixes, therefore not here, as जानन गर्भं महिमानभिन्दम् ॥

41./janī, to be born or produced ; to rise.

Pre. जायते । Per. जाहे । जाहाते । जाहिवे । जाहिवहे । I Fut. जनिता । II Fut. जनिष्यते । Impera. जायताम् । जायस्व । जाये । Imper. अजायत । Poten. जायेत । Bene. जविर्णीष्ट । Aor. अजनि or अजनिष्ट । अजनिषाताम् । Causa. जनयति । Aor. अजनि । अजानि । Desid. जिजनिष्यते । Inten. जाजायते । जंजनयते । Yanluk. जंजनीति । जंजनित । Nouns :—अनुजाता । जनुः । जहिं । जन्म । जन्मुः । जन्म्य । जान्म । जनता । द्विजः । पंचजनीनम् । वीजम् ॥

दीपी ४२ दीसौ । दीप्यते । दिदीपि । अदीपि-अदीपिष्ट ॥

42./dīpī, to shine, blaze.

Pre. दीप्यते । Per. दिदीपे । I Fut. दीपिता । II Fut. दीपिष्टते । Impera. दीप्यताम् । Imper. अदीप्यत । Poten. दीप्वेत । Bene. दीपिर्णीष्ट । Aor. अदीपि or अदीपिष्ट । Condi. अदीपिष्यत । Causa. दीपयते । Aor. अदीपिष्ट । अदीपिष्टत । Desid. दिदीपिष्टते । Inten. देदीप्यते । Yanluk. देर्सिः । Past Parti. Pass. दीसः । Act. दीप्ताम् । Nouns :—दीसि:, दीपः, दीपः ॥

पूरी ४३ आप्यायने । पूर्यते । अपूरि-अपूरिष्ट ॥

43./pūrī, to fill, satisfy, please. It is conjugated like the above.

Pre. पूर्यते । Per. पुरो । I Fut. पूरिता । II Fut. पूरिष्टते । Impera. पूर्यताम् । Imper. अपूर्यत । Poten. पूर्येत । Bene. पूर्णीष्ट । Aor. अपूरि or अपूरिष्ट । Past Parti. Pass. पूर्णः, पूरितः । Aot. पूर्णान्, पूरितान् ॥ Noun :—पूँः ॥

तूरी ४४ गतित्वरणहिंसनयोः । तूर्यते । तुतूरे ॥

44./Tūrī, 1. to go quickly, make haste ; 2. to hurt, kill.

Pre. तूर्यते । Per. तुतूरे । I Fut. तूरिता । II Fut. तूरिष्टते । Impera. तूर्यताम् । Imper. अतूर्यत । Poten. तूर्येत । Bene. तूरिर्णीष्ट । Aor. अतूरि । Condi. अतूरिष्टत । Causa. तूर्यते । Aor. अतूरत । Desid. तुतूरिष्टते । Inten. तोतूर्यते । Yanluk. तोतूर्ति । Past Parti. Pass. तूर्णः । Aot. तूर्णान् ॥

धूरी ४५, गूरी ४६. हिंसागत्योः । धूर्यते । दुखूरे । गूर्यते । जुगूरे ॥

45./dhūrī, 46./gūrī, to go, to hurt, kill.

Pre. चूर्णते । Per. चूर्णते । I Fut. चूरिता । II Fut. चूरिष्यते । Impera. चूर्णताम् । Imper. चूर्णते । Poten. चूर्णेत । Bene. चूरिषीह । Aor. चूरिह । Past Parti. Pass. चूर्णः । Act. चूर्णशान् ॥

46. /gūri. to hurt, to go.

Pre. गूर्णते । Per. जुगूरे । I Fut. गूरिता । II Fut. गूरिष्यते । Impera. गूर्णताम् । Imper. गूर्णते । Poten. गूर्णेत । Bene. गूरिषीह । Aor. गूरिह । Condi. गूर्णरिष्यत । Past Parti. Pass. गूर्णः । Act. गूर्णशान् ॥

घूरी ४७, जूरी ४८ हिंसावयोहान्योः ॥

47. /ghūri, 48. /jūri, to kill, hurt, 2. to grow old.

Pre. घूर्णते । Per. जुजूरे । I Fut. घूरिता । II Fut. घूरिष्यते । Impera. घूर्णताम् । Imper. घूर्णते । Poten. घूर्णेत । Bene. घूरिषीह । Aor. घूरिह । Condi. घूर्णरिष्यत । Past Parti. Pass. घूर्णः । Act. घूर्णशान् ॥

48. /jūri. to hurt, to grow old.

Pre. जूर्णते । Per. जुजूरे । I Fut. जूरिता । II Fut. जूरिष्यते । Impera. जूर्णताम् । Imper. जूर्णते । Poten. जूर्णेत । Bene. जूरिषीह । Aor. जूरिह । Past Parti. Pass. जूर्णः । Act. जूर्णशान् ॥

घूरी ४९ हिंसास्तम्भनयोः ॥

49. /śīri, 1. to injure, hurt, kill, 2. to be firm.

Pre. शूर्णते । Per. शुशूरे । I Fut. शूरिता । II Fut. शूरिष्यते । Impera. शूर्णताम् । Imper. शूर्णते । Poten. शूर्णेत । Bene. शूरिषीह । Aor. शूरिह । Past Parti. Pass. शूर्णः । Act. शूर्णशान् ॥

चूरी ५० दाहे ॥

50. /chūri, to burn.

Pre. चूर्णते । Per. चुचूरे । I Fut. चूरिता । II Fut. चूरिष्यते । Impera. चूर्णताम् । Imper. चूर्णते । Poten. चूर्णेत । Bene. चूरिषीह । Aor. चूरिह । Condi. चूर्णरिष्यत । Past Parti. Pass. चूर्णः । Act. चूर्णशान् ॥

तप ५१ ऐदवर्ये वा । अयं चातुरेकवर्ये वा तद्व्यनी लभते । अन्यदा तु शब्दिकरणः परस्मैपदीत्यर्थः । केचित्तु वायहर्व वलुधातोराद्यवयवजिज्ञन्ति । तप्यते । तप्ता । तप्त्यते । ‘पत’ इति अत्यासेन पाठान्तरम् । ‘मृतद्यानानिवृतः पत्यनामः’ ॥

51. /tapa, /pata, to burn, 2. or to be powerful. This verb takes śyan and ātmānepada when it has the meaning of ‘to be powerful or lord’. Otherwise it belongs to the Bhāṣādi class and is Paraāmaipadi. According

to some, the word वा of this sūtra is not to be read here, but that it is a portion or a member of the next sūtra वाद्युरव्य and should be attached at the beginning there, as वाद्यु वर्ये । As ततो वाद्युर्यमाना सा रामशालां न्यविष्टत । The letters of तर्ष are reversed, and we get the root यत् also. That is another reading as we find in the Nirukta :—॒र॒यति, प॒स्यते, च॒यति, रा॒जति these four have the meaning of lordliness and power.” So also in Parukshudra : “ए॒षु वा॒मा नियुतः प॒स्यमानः ।”

Pre. तप्यते । Per. तेषे । I Fut. तसा । II Fut. तप्यते । Impera. तप्यताम् । Imper. अतप्यत । Poten. तप्येत । Bene. तप्सीह । Aor. अतस । अतप्सताम् । Condi. अतप्यत । Caus. तापयति । Aor. अतीतपत् । Desid. तितप्तस्ते । Inten. तातप्यते । Yanluk. तातप्ति । Past Parti. Pass. तसः । Act. तसवान् । Ger. तप्त्वा । Noun—तप्तः ॥

वृतु ५२ वरणे । वृत्यते । पृष्ठान्तरे । वादृत्यते । ‘ततो वादृत्यमाना सा रामशालां न्यविष्टत’ इति भट्टः ॥

52./vṛtu, to select, choose. If the वा of the last sūtra, be really a portion of this, then the root is वाद्यु and वृतु ॥

Pre. वृत्यते, वादृत्यते । See above. Per. वृद्धते । I Fut. वर्तिता । II Fut. वर्तिष्यते । Impera. वृत्यताम् । Imper. अवृत्यत । Poten. वृत्येत । Bene. वर्तिषीह । Aor. अवर्तिह, अवर्तिंशाताम् । Condi. अवर्तिष्यत । Caus. वर्तयति । Aorist. अवृ-द्धत, अववर्तत । Desid. विवर्तिष्यते । Inten. वरीवृत्यते । Yanluk. वृंतीति । Past Parti. Pass. वृत्तः । Aot. वृत्तान् । Ger. वृत्वा । वर्तित्वा । Nouns:-वृत्तम् ॥

क्लिश ५३ क । उपतापे । क्लिश्यते । क्लेशिता ॥

53. A./kliśa, to suffer pain.

Pre. क्लिश्यते । Per. क्लिशयते । I Fut. क्लेशिता । II Fut. क्लेशिष्यते । Impera. क्लिशयताम् । Imper. अक्लिशयत । Poten. क्लिशयेत । Bene. क्लेशिषीह । Aor. अक्लिशह । Condi. अक्लेशिष्यत । Causa. क्लेशयते । Aor. अक्लिशिताम् । Desid. क्लिशिष्यिष्यते । क्लेशिष्यिष्यते । Inten. क्लेशिश्ययते । Yanluk. क्लेशेहि । Past Parti. Pass. क्लेशितः, क्लिशः । Active क्लेशिततन्, क्लिशतान् । Ger. क्लिश्या, क्लेशित्वा ॥

काश्यू ५३ दीप्तौ । काश्यते ॥

53./kāśī, to shine.

Pre. काश्यते । Per. अकाशे । I Fut. काशिता । II Fut. काशिष्यते । Impera. काशयताम् । Imper. अकाशयत । Poten. काशयते । Bene. काशिषीह । Aor. अका-शिह ॥

वाश्रू ५४ शब्दे । वाश्यते । ववाचे ॥

54./vāśī, to sound, hum (as birds), roar, cry &c.

Per. वारयते । Per. वारये । I. Fut. वारिता । II. Fut. वारिष्यते । Impera. वारयताम् । Imper. अवारयत । Poten. वारयेत । Bene. वारिषीष । Aor. वारिषिष । Condi. अवारिष्यत । Causa. वारयते । Aor. अववारयत । Desid. विवारिष्यते । Inten. वारारयते । yanluk. वाराषि । Nouns :—वारः, वारिरा ॥

अथ पञ्च स्वरितेतः ।

Now the following five roots are svaritet.

मृष्य ५५ तितिक्षायाम् । मृष्यति-मृष्यते । मृष्यं-मृष्ये ॥

55. /mṛisha, to suffer, bear, endure, put up with.

Pre. मृष्यते । P. मृष्यति । Per. मृष्ये । P. मृष्यं । A. मृष्यिषे । I. Fut. मृषिता । II. Fut. मृषिष्यते । P. मृषिष्यति । Impera. मृष्यताम् । P. मृष्यतु । Imper. मृष्यत । P. अमृष्यत । Poten. मृष्येत । P. मृष्येत् । Bene. मृषिषीष । P. मृष्याद् । Aor. मृष्यिष । Condi. अमृषिष्यत । P. अमृषिष्यत् । Causa. मृष्यते । Aor. मृष्यंत । अमृष्यंत । Desid. मिमृषिष्यते । or ति । Inten. मरीमृष्यते । Yanluk. मरीमृषीति । मदूरीति । मर्येषि । मरिमृषि । मरीमृषि । Past Parti. Pass. मृषितः । Act. मृषितवाह । Noun :—दुमृषेणः ॥

शुचिर ५६ पूतीभावे । पूतीभावः रुदेः । शुच्यति-शुच्यते । शुशोच-शुशुचे । अशुचत्-अशोचीत्-अशोचिष्ट ॥

56. /śuchir, to bathe, per form ablutions. Pūtibhāva means bathing.

Pre. शुच्यते । P. शुच्यति । Per. शुशुचे । P. शुशोच । I. Fut. शोचिता । II. Fut. शोचिष्यते । P. शोचिष्यति । Impera. शुच्यताम् । P. शुच्यतु । Imper. अशु-
चत । P. अशुच्यत । Poten. शुच्येत । P. शुच्येत् । Bene. शोचिषीष । P. शुच्याद् । Aor. अशोचिष । P. अशुचत् or अशोचीद । Condi. अशोचिष्यत । P. अशोचिष्यत् । P. अशोचिष्यत । Causa. शोचयते । Aor. अशुच्यत । Desid. शुशोचिष्यते । शुशुचिष्यते or ति । Inten. शोशुच्यते Yanluk. शोशोलि । Past. Parti. Pass. शुक्तः । Act. शुतावान् । Ger. शुचित्वा । Nouns :—शुक्तिः, शुक्तिका ॥

ग्रह ५७ बन्धने । नस्यति-नस्यते । ननाद । नन्दु-नेतिष । नेते । नद्वा । नस्यति । अनात्सीत् ॥

57. /naha, to tie, bind. This is anit.

Pre. नस्यते । प्रणस्यते । P. नस्यति । Per. नेदे । P. ननाद । नेतुः । नेतुः । P. २. s. नन्द । or नेतिष । I. Fut. नदा । [न+द+ता=नन्द+ता (by VIII. 2. 34. s. 440)=नन्द+
ता (VIII. 2. 40 s. 2280)] II. Fut. नस्यते । P. नस्यति । Impera. नन्दताम् । P. नस्यतु । Imper. अनस्यत । P. अनस्यत् । Pot. नस्यत । P. नस्येत । Bened. नस्येत् । Aorist. अनन्द । अनन्दताम् । P. अनन्दसीत् । Causa. नादयते Aor. अनीनदत् । Desid. निनस्यते or ति । Inten. नानस्यते yanluk. नानदि । Nouns :—नन्दी । नन्दा । नन्दा । नन्दिः । प्रणादः ॥

रज्ज ५८ रागे । रज्यति-रज्यते ॥

58. /rañj, to be dyed or colored, redden. compare the Bhūadi root रम् (No 1048) also.

Pre. रज्यते । P. रज्यति । The nasal is elided by VI. 4. 24. s. 415.

सप्त ५९ आकोशे । शप्यति । शप्यते ॥

59. /sapa, to curse. This is also conjugated in General Tenses like the Bhūadi root राप् (No 1049).

Pre. शप्यते P. शप्यति ।

अथेकादशानुदातेतः ।

Now the following eleven roots are anudāttet. They are anīt and Ātmānepadi.

पद ६० गते । पद्यते । चेदे । पता । पद्येत-पत्तीष्ट ॥

60. /pada, to go, move. The aorist singular is formed by विष्ण under the next sūtra.

१५१३ । चिदते पदः । ३ । १ । ६० ॥

पदरवेश्यस्यात्तराद्ये परे । प्रदयपादि । अपत्साताम् । अपत्सत ॥

2513. चिद् is the substitute of कृत after the verb पद् to go, when the affix त follows.

The affix त here means the third person singular tense-affix of the Ātmānepada; as अपादि 'he went'; but not so in the dual and plural; as अपत्साताम् they two went; अपत्सत् they went; अ+पद+विष्ण+त=अ+पाद+इ=अपादि (the affix त being elided by VI. 4. 104).

Pre. पदते । Pre. चेदे । चेदिषे । I Fut. पता । II Fut. पत्स्यते । Impera. पत्साताम् । Imper. अपत्सत । Pot. पद्यते । Bened. पत्तीष्ट । Aorist. अपादि । अपत्साताम् । अपत्सत । Causa. चेदते Aor. अपीपदत् । Desid. चिदते । Inten. चेदिषते yau1uk. एवीपति । Nouns:-इत्पदिष्युः । पदनः । अपत्सातामिकः । पादः । चेदो । पादुषा । पदम् । पद्यती । पता ॥

सिद ६१ दैन्ये । सिद्यते । चिदिदे । चेता । अतित ॥

61. /khida, to suffer pain or misery.

Pre. चिदिते । Per. चिदिदे । I Fut. चेता । II Fut. चेत्स्यते । Impera. पत्साताम् । Imper. अचिदत । Pot. चिदेत । Bene. चिद्सीह । Aorist. अचिदत् । Causa. चेतते Aor. अचीचिदित् । Desid. चिदितस्ते । Inten. चेतिषते Past. Parti Pass. चिदः । Act. चिद्यात् । Ger. चिद्यत । Noun. चिदिरदः ।

विद् ६३ सत्तायाम् । विद्यते । वेत्ता ॥

62./*vida*, to be, to exist.

Pre. विद्यते । Per. विविदे । I Fut. वेत्ता । II Fut. वेत्स्यते । Impera. विष्टार्म् । Imper. अविद्यत । Pot. विद्येत । Bene. विस्तीर्ण । Aorist. अविद्यत् ॥

बुध् ६३ अवगमने । बुध्यते । बुध्येत । योद्धा । भोस्यते । भुत्सीष्ट । अबोधि-अबुद्ध । अभुत्साताम् ॥

63./*budha*, to know, understand, perceive.

Pre. बुध्यते । Per. बुध्ये । I Fut. योद्धा । II Fut. भोस्यते । VIII. 2. 37. s. 326. Impera. बुध्यताम् । Imper. अबुध्यत । Poten. बुध्येत । Bene. भुत्सीष्ट । Aor. अबोधि or अबुद्ध । अभुत्साताम् । Causa. योधयति । Desid. बुधस्यते । Inten. योध्यते । Yanluk. योबोधि । Atmane बुध्यतः । Past Parti. Pass. बुदः । Act. बुधगत ॥

युधे ६४ संप्रहारे । युध्यते । युध्येत । योद्धा । अबुद्ध । कर्यं 'युध्यति' पति युद्धमित्यर्थीति क्यद् । '×अनुदाते एव लक्षणमात्मने पदमनित्यम् ×' इति वा ॥

64./*yudha*, to fight, struggle. It is conjugated like the last.

Ques :- How do you explain the form युध्यति which is Parasmaipadi ?

Ans :- It is either a denominative verb formed from the noun युध्म् as युधमित्यर्थीति=युध्यति with the affix क्यद् ; or the Atmanepada dependent on a root being anudāttet is not of universal validity. Therefore this root is Parasmaipadi also. (See the explanation of this Paribhāshā under VIII. 2. 19 s. 2326).

Pre. युध्यते । Per. युध्ये । I Fut. योद्धा । II Fut. योस्यते । Impera. युध्यताम् । Imper. अयुध्यत । Pten. यध्येत । Bene. युत्सीष्ट । Aor. अयुद्ध । अभुत्साताम् ॥

अनो रुध् ६५ कामे । अनुरुध्यते ॥

65./*ano rudha*, 'to desire.' The /rudh preceded by the preposition अनो and meaning to desire, belongs to the Divādi class and is Ātmanepadi. The /rudh itself belongs to the Rudhādi class.

अण् ६६ प्राणने । अस्यते । आखेन अविदा । अन इति दृष्ट्या नोऽप्यनित्यम् ॥

66./*apa*, /*ana*, to live, to breathe. Some read this root with a dental. n (न).

Pre. अवयते । Per. आव्ये । I Fut. अविता । II Fut. अविष्यते । Impera. अवयताम् । Imper. आव्यत । Pot. अवयेत । Bene. अविषीह । Aorist. आवित । Causa. आव्यति Aor. आविष्यत् as in माव्यवानविष्यत । Desid. अविष्यिष्यते ॥

✓मन ६७ ज्ञाने । भन्यते । मेने । भन्ता ॥

67./mana, to think, believe &c.

Pre. भन्यते । Per. मेने । I Fut. भन्ता । II Fut. भेत्यते । Impera. भन्यताम् । Imper. भभन्यत । Pot. भन्येत । Bene. भंतीह । Aorist. भन्यत । भद्धनाताम् ॥

✓युज ६८ समाधौ । समाधिद्वित्तिनिरोधः । अकर्मकः । युज्यते । योक्ता ॥

68./yuja, to concentrate the mind. Samādhi here means the cessation of the modification of the thinking principle. The root is intransitive.

Pre. युज्यते । Per. युज्ये । I Fut. योक्ता । II Fut. योज्यते । Impera. युज्यताम् । Imper. अयुज्यत । Poten. युज्येत । Bene. युक्तीह । Aor. युग्मः Nouns :- प्रयुक् । योगी । योगः ॥

✓सूज ६९ विसर्गे । अकर्मकः । 'संसूज्यते सरसिजैरसांशुभिन्नैः' । सूजनिषे । सहा । सहयते । 'लिङ्गसिथौ-' (२३००) इति किञ्चात्र गुरु नाथम् । सहीह । असहा । असहाताम् ॥

69./srija to quit, abandon, leave. It is also intransitive as in the verse वृन्त-वृष्टं हरति पुष्प मनोकहानां संसूज्यते सरसिजैरसांशुभिन्नैः । There is no guṇa of the vowel in the Benedictive, owing to I. 2. 11 s. 2300, nor is अ॒ added by VI. 1. 58. s. 2405, because the affixes are किन् ॥

Pre. सूज्यते । Per. ससूजे, ससूजिषे । I Fut. ज्वा । II Fut. जर्यते । Impera. सूज्यताम् । Imper. असूज्यत । Poten. सूज्येत । Bene. सूजीह । Aor. असह, असू- जाताम् । Causa. सर्जते । Aor. असीसूजत or अससंज्ञत । Desid. लिसूज्यत । Inten. सरीसूज्यते । Yanluk. सरीसूजि ॥

✓लिश ७० अल्पीभावे । लिश्यते । लेहा । लेश्यते । लिशीह । अलिशत । अलिशाताम् ॥

70./lisha, to become small, decrease.

Pre. लिश्यते । Per. लिशिषे । I Fut. लेहा । II Fut. लेश्यते । Impera. लिश्यताम् । Imper. अलिश्यत । Poten. लिश्येत । Bene. लिशीह । Aor. लिशत । अलिशाताम् । Causa. लेश्यति Aorist. अलीलिशत । Desid. लिशिष्यते । Inten. लेलिश्यते । Yanluk लेलेहि । Noun :—लिशा ॥

प्राप्तिवाक्यं परमामृषि ॥

सूतः ११ अक्षमेत्याद्यादेत् ।

प्राप्तिर्विवरः । रामेऽप्यर्थादेव रामः । सदाहरणात् इत्यनिति । अत्राद्यादेत्
प्राप्तिः । दुष्टादेत्यकः । 'विद्याप्यन्तं उपेतः कः' । दुष्टादेत्यव्ययः । एवद्यादेत्यः । विद्याप्यन्तं
प्राप्तिः । देवं परांश्चक्षतीत्यव्ययः । देवत्वं पात्वदेवतांत्यादेवतीत्यव्ययः ।
रामः । रामात् । रामितः । 'रामो विद्याद्यत्' (२५१३) इत्येतत्यादेवतीत्यव्ययः । विद्याप्यन्तं
प्राप्तिः । देवादेत्यादेवतीत्यव्ययः । रामः । रामात् । सर्वं साधिष्ठात्यव्ययः ।

Now up to the end of this class all the roots are Paraamaijapati.

71. /radha, to prosper. This root takes राम् only when it is intransitive. The एव is to be joined to the word अक्षमेत्याद् by transposition, namely एव अक्षमेत्यादेव रामः । The example will be when the root has the meaning of एव &c. In fact, the word इति is merely illustrative. The whole sūtra therefore means "the /radha belongs to the Divādi class, when it is intransitive and has the meaning like those of to increase, prosper &c." Therefore we have examples like these also:—(Māgh II. 11). नारे सात्यतो भवत्याप्तः
अवप्राप्तते । I do not grieve that the son of Sātvati should offend me [or sin against me]. Here, because the root is intransitive, though it [means to be inimical, it is conjugated in this class. Similarly विश्वासादेत् (Māgh II. 48) Here also the verb is intransitive, and means to be inimical. So also आदेत्योदः । Here the verb means to become cooked. So also विश्वा
विश्वादेत् गर्गः । Gārga looks to the welfare of Kṛishṇa, or he calculates the good and bad fortunes of Kṛishṇa, from his horoscope. Here the meaning of the future good and bad fortunes is to be known from the implication of the root, and it is therefore intransitive like the verb विश्वा &c. Namely this root governs the word देव (fortune, luck) in the objective case; but this will not make the root transitive, because such an object is a portion of the meaning of the root and not a separate word governed by the root, as also is the root /jivā Intransitive which governs the word prāp (life-breath) as object, the root meaning to hold breath. The sūtra VI. 4. 14 & 25 does not apply to this /radha, and so there is no elision of the reduplicative nor the change of the root vowel to ए in the Perfect, because the /radha 'to injure' being transitive cannot belong to this class. This root also belongs to Svādi and Churādi classes.

Pre. रामितः । Post. रामः । रामात् । यत् । एव । एव
Intrans. राम् । Imperf. अराम् । Poter. रामै ।
Transit. । विश्वासः । विश्वासः । चातुर् विश्वासः ।
Transit. । विश्वासः ।

